

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MUVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

XIII. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

BUDAPEST, 1903.

KAZINCZY FERENCZ

LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS.

TIZENHARMADIK KÖTET.

1815. JÚLIUS 1. — 1816. FEBRUÁR 29.

BUDAPEST, 1903.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

Budapest, Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

A Kazinczy Ferencz Levelezésének XIII. kötete az 1815. évi július elsejétől az 1816. évi február 29-ig írott 207 levelet foglal magában, a melyek közül 96-ot maga Kazinczy intézett barátaihoz. Új levelezői — nem számítva azokat, a kik őt mint a sátoralja-újhelyi ref. egyház főgondnokát hivatalos ügyekben keresik föl — Ajtay Sámuel, a *Világ történetei* s az *Erkölos-nemesítő történetek* fordítója, szatmármegyei aljegyző, a kivel Kölcsey révén ismerkedett meg; Balkay Pál festő, a kivel már régi barátság fűzte össze; Beregszászi Nagy Pál, az orthologia egyik főképviselője; Bölöni Farkas Sándor, a későbbi amerikai útazó; Hering Ignác tanító, a kit Kazinczy Széphalomra hív gyermekeinek nevelőjéül; Horváth Endre, a hexameteres eposz első művelője; Horváth János rudinai apát, a későbbi székesfejérvári püspök s híres egyházi szónok; Kerekes Ferencz, a *Georgicon* fordítója s később a debreczeni főiskola híres tanára; Kondé József Benedek, a buzgó maecenas; Kriebel János történetíró; Kis-szántói Pethe Ferencz, a *Nemzeti Gazda* szerkesztője; Tancsics Ignác, a Kazinczy egykori fogoly-társa, s végre Teleki László gr., az *Esdeklések* írója, a tudós társaság eszméjének buzgó hirdetője s a neologismus nagy ellensége. Az ezekhez és régi barátaihoz írott leveleiben folytatja Kazinczy összes műveinek kiadásával czélzott izgatásait, a nyelvújító harcot, a melynek folyama évről-évre újabb hullámokat vet, s a melynek küzdő felei — mind a két részről — egyre szaporodnak.

Az 1814. év augusztus havában megindított kiadásból 1815 közepéig hat kötet hagyta el a sajtót; hátra volt még a sorozat 6—8. száma, a melyekben Kazinczy az *Ossiant* és Wieland elbeszéléseit szándékozott közrebocsátani, egyszersmind az V. kötethez

toldalékul Goethe *Egmontjának* fordítását. Ha Trattner ez utóbbit nem hajlandó kiadni, Kazinczy a maga erszényéből is kész a kiadás költségeit fedezni, hogy a kötet szerfelett vékony ne maradjon. Különben is nagyon kedvetlenül érintette a Helmecezy tudósítása, hogy épen a Goethe művének fordítását akarja Trattner kihagyni, holott azt Kazinczy utólag csakis e célból készítette. Szívesen elhagyja inkább a Metastasio műveinek régebbi fordításait, a melyeket csak akkor adna közre, ha munkáiból tizenöt kötet jutna nyilvánosságra. Erre azonban kevés a reménye, noha Trattner nem idegenkedik a tervtől; de ő vele nehéz boldogulni: szeret a maga útján járni s nem mindig hallgat az íróra. A «theateri darabok» ellen régebben is több kifogása volt s még a kiadás folyamán is többször ellenkezett Kazinczyval. Most meg, hogy az anyagi siker messze maradt a táplált reménytől, még a Wieland elbeszéléseit is szeretne volna kihagyni s az *Ossian* fordításával foglalni el a hátralevő három kötetet. S csak midőn arról győződött meg, hogy így a 6—8. kötet aránytalanul vékonyabb lenne, mint a többi kötetek, volt hajlandó a Kazinczy tervét elfogadni.

Kazinczy megérkezvén Bécsből, a hol sok kutatása után végre megkaphatta az Ahlwardt fordítását, azonnal hozzáfogott régebbi dolgozatának kijavításához; éjjel-nappal írt, pedig eddig gyertyavilágnál nem igen szeretett dolgozni. Gyorsan haladt. Aug. elején már elküldötte a kéziratot Dessewffy Józsefhez, a ki bécsi útjában Pesten is megállapodott néhány napra. Azonban Dessewffyt már nem találta ott-hon a kézirat, Kazinczy postán volt kénytelen a mulasztást pótolni, a mi ismét két-három heti idővesztést okozott. A VI. kötet, az *Ossiannak* első fele már készen is volt, midőn a második részen még mindig javítgatott a fordító. De aug. végén az egész kéziratot útnak indíthatta, «nagy nyugtalansággal» várván, mikép dől el a kiadás sorsa. S mintha a véletlen is újabb akadályt akart volna türelmetlen erélye útjába vetni: Trattner szolgálja elvesztette a *Temora* kéziratát, midőn a póstáról kiváltotta. Trattner tíz-tizenkét napig nem merte a hibát bevallani Helmecezynek s azt állítá, hogy már a censor kezében van. Csak midőn Helmecezy szokott buzgóságával mind tovább fürkészte a dolgot, «nagy sopánkodások között» akkor vallá meg, mi történt a kézirattal. «Majd megdühödtem haragomban» — írja Helmecezy. «Ennél fogva, édes barátom — folytatja — ezeknek ostobaságok miatt arra vagy ismét kárhoztatva, hogy *Temorát* újra tisztázd le s küldd mennél előbb.»

E hírt szept. 17-én veszi Kazinczy s legott munkához lát. Egy hét múlva már az új kézirat részint póstán, részint magán alkalmatosság útján siet Helmezyhez, a ki aztán még a szedés közben is javítgat egyet-mást a mester meghagyása szerint. Másfél hónap múlva kiszabadul a sajtó alól, s Kulesár a *Hazai és Külföldi Tudósításokban** hirdeti is, hogy Kazinczynek, a «finom ízlésű és a szép-literatúrában mesteri tollal bíró tudós hazafinak» fordításai napvilágot láttak, a melyekben a széphalmi vezér «*némely különösségei mellett is* a nemzeti ismérteket jelesen bővitette és a nyelvet gazdagította, *kiváltképen* pedig a jeles képek és vignettek közlésével a szép-mesterségekbeli ízlésre szerencsésen vezette».

Az V. kötethez toldalékkül szánt *Elgmont* nem itt, hanem a VIII. kötetben a Wieland *Salamandrínje* mellett jelent meg, s így Kazinczy terve erre vonatkozólag sem létesült, de azért belenyűgött Trattner szándékába s örült, hogy a sok huza-vonának vége lett, s kilencz-kötet műve az 1816. év elején a közönség kezére jutott. Hogy Kazinczy a kiadó kedvében akart járni s óvakodott őt magára haragítani: annak még más oka is volt. T. i. Trattner azzal biztatta Kazinczyt, hogy a kilencz kötet végezlével új sorozatát indítja meg a Kazinczy fordításainak öt-hat kötetben, úgy, hogy a Klopstock *Messiasa* három, Lessing drámái, Wieland elbeszélései, Molière *Rigó Jonathanja* (A bot csinálta doctor), Bouffler levelei s a Rochefoucauld hg. maximái ismét három kötetben jelenének meg; s így a Kazinczy fordításai összesen tizenöt-tizenhat kötetre szaporodnának. Ez pedig — írja Helmezynek — «oly ajándék volna a nemzetnek, a melyet nem hamar várhat, mert az originálok excellensek, a fordítás pedig, ha túl a Dunának rossz is, némelyeknek nem az». Kazinczy szokott buzgóságával fogott a Klopstock eposza fordításának kijavításához, hogy ő miatta a szép terv hajótörést ne szenvedjen. Minden idejét e munkára szánta, hogy 1816 elején az új sorozat megindúlhasson. Már a jelentés is elkészült, a melyben dicsérettel halmazza el Trattnernek, hogy a papírosnak és nyomdafestéknek szörnyű drágasága sem lohasztotta le áldozó készségét. «Valóban — írja Kazinczy e jelentésben — ha valaki, ez méltó arra, hogy mind azoktól, a kik nyelvünknek s literatúránknak előmenetelét óhajtják, segéltsessék. Szóljon az irigység, ha nem ez az ifjú s pályáját ezelőtt csak három esztendő előtt

* 1815. évf. (nov. 1.) 36. sz.; I. az egész jelentést a jegyzetek között (647. lap).

futni kezdett hazafi-e az, a ki literatúránkért minden társainál, a kik eddig voltak, többet tesz?» Trattner az 1816. évi júniusi pesti vásárra szándékozott a *Messias* első kötetét kiadni, a második és harmadik kötetet pedig az augusztusi vásárra; a többi kötet iránt akkor kívánt jelentést tenni, ha a közönség áldozó készsége a *Messias* iránt kellőképen nyilvánul.

Azonban mind Kazinczy, mind Trattner reménye meghiúsult. Bizonyára nemcsak a közönség áldozó készségén, hanem a nyelvújítás ellenségeinek fölgerjedt ingerültségén s az irodalmi közvéleménynek a széphalmi vezér felfogásával ellenkező állásfoglalásán múlt, hogy Kazinczy fordításainak újabb sorozata soha sem juthatott az ekkor tervezett alakban a nemzet kezébe. De némi vigaszt legalább abban a reményben talált Kazinczy, hogy Zrínyinek már régen sajtó alá készített művei csakugyan megnyervén a censor engedélyét, hova-tovább nyilvánosságra juthatnak. Legalább a költői művek; mert a *Ne bántsd a magyart* című prózai mű kiadását a censura eltiltotta.

A széphalmi vezér ugyan nem riadt vissza Kulesár «ravasz és félénk» magatartásától, nem a vele rokon felfogásúak ingerültségétől, mert — úgy mond — a legkisebb gondja azzal törődni, mit ítélnek most Kulesár, Takács, Beregszászi Nagy és társaik az ő törekvéseiről, ellenben minden soránál, a mely sajtó alá kerül, azt kérdezi, mit ítél arról Szemere, Kölcsey, Helmezy, s mit fog arról ítélni a nemzet *ötven év múlva*: mind e mellett éreznie kellett, hogy az ellenfél napról-napra erősödik, az irodalmi közvéleményt mind jobban megnyeri s az ő reformjának diadalát legalább is késlelteti. De a kiknek «szabad ítélniök» összes fordításairól: azok annál nagyobb magasztalással illetik egész pályáját.

Döbrentei, a ki csak tartózkodva követi mesterét, megvallja, hogy az *Ossian* fordítása «excellens». Ezt jobban szereti, mint a Marmontel regéit, a melyekben fölülte sok gallicismus és germanismus tűnt szemébe. Nem tartózkodik megvallani azt sem, hogy Kazinczyt első rangú írónak tartja, a ki «a magyar nyelvben epochát tett». Horváth János, a Dunán túli ellenfelek táborából, háláját élőszóval szerette volna bemutatni Kazinczynak, ha — mint Kazinczy ígerte — bécsi útjában Veszprémet is meglátogatja; így csak «néma rendekre bízva» fejezi ki nagyrebecsülését: «Akármiképp ordítson az otromba *Mondolat* — írja hozzá 1815. nov. 8-ki levelében — ha most általkodott is az irigység megismerni szép példá-

nyídat: a később, de már igazabb időkor emléket emel s legalább büszköd homlokára köti a koszorút, melyet éltedben érdemlettél.»

Szabó János, a Vay Miklós b. gyermekeinek nevelője, a műveltség lassú fejlődésének legbizonyosabb okát abban látja, hogy azok, a kik egész életüket a nemzeti nyelv ügyének szentelik, folyvást «sok nehézségekkel kénytelenek küszködni és sok méltatlanságot szenvedni». De ő biztosítja Kazinczyt, hogy nyelvünk s haladásunk «előmozdításában tett nagy érdemeit» mindig hálával említi.

Dessewffy József gr., a ki a nyelvújítás módjaira és eszközeire nézve nem mindenben ért egyet Kazinczyval, a megjelent fordításokból azt itéli, hogy a széphalmi vezér «minden hasonlítás felett a legmértékesebb író a prózában, a szavak elhelyeztetésének mesterességét kétség kívül senki sem érti jobban nálánál». «Ha más érdem sem volna — írja — már ezzel is díszes fénye lennél iroduránknak . . . Hát ha meggondolja a magyar ember, hány szavainkat kurtítottad meg szerencsésen, hányat támasztottál fel a mohos koporsóból, hány újat teremtettél a legszerencsésebb elsüléssel, hány új ékes fordulatokat hoztál be nyelvünkbe? bizonyára nem gúnyolást, ha hálát érdemelsz háládatlan hazafiaidtól, és gyalázatos látni, hogy tapsolnak az irigykedők némely elsikamlásaidon; ők még botlani sem tudnak így, azután kuruttyolnak a fertelmes békák.»

De kivált az ifjabb írók szemlélik Kazinczy pályáját nagy álmélgodással. A bátor kezdést s a merni tudást az ő műveiben látják legtöbb sikert aratni. A pesti triász mind végig hűséges védője. Helmezy jóformán az ő neologismusainak védelmére írja a Berzsenyi műveinek második kiadása előtti tanulmányát. Kölcsey és Szemere kitartó harczosai elveinek s folyvást gyűjtik a régi magyar írók szokatlanabb kifejezéseit, s amaz a latin nyelv neologismusait is. Ungvárnémeti Tóth László ekkor írja ismeretes epigrammját: «hogy szépen szólhass, erre Kazinczy tanít». Kazinczy barátságát senki sem becsülheti jobban, mint ő. Kerekes Ferencz a Georgikon fordítására legnagyobb ösztönt Kazinczy buzdításából merít, a ki «mind a római nyelvet, mind anyai nyelvünket voltaképen ismeri, mindenkinek szépségét és erejét mélyen tudja érezni és mindkettőben nemcsak a hibát a tökéletességtől, hanem még a szépséget a szépségtől is élesen meg tudja különböztetni».

Azonban valamennyi között legnagyobb magasztalással illeti őt Bölöni Farkas Sándor, a ki a széphalmi mestert a Döbrenteinek írott leveleiből kezdte ismerni. Vágyva-vágyott egy sora, egy biztató

szava után s a növendék-ifjú eszményi hevével szorította keblére első levelét s «elnémult a vágyott, a reszketett örömmön». Innen számította életének új korszakát, mert a mesternek minden szava szikrát pattantott lelkében. Már a Dayka életrajza elragadta. «Lebuktam a megjelent reformátor előtt — írja — mint az Ázsia égő-homokján bujdosó lebukik az Idvezítő reliquiái előtt». Az első pillanat fölhevülésében átkot mond az újítás ellenségeire, a kik, szerinte is, a haladás, tehát a nemzet erősödésének akadályai. «Te pedig, nagyérdemű férfiú — írja — ki érzed, hol vagyunk s hol kellene lennünk, hogy a valót s dicsőt honosítsuk; ki elmelegülve a klasszikusok szép lelkétől, égsz elérni, hogy a Hellasz, Teutonia s Albion ragyogásából mi is osztozzunk, érezd dicső ügyed nagyságát s légy elég büszke rájok nem pillantani . . . Hányd által a néma köveket fejedem, mint Aeakus, s új nép emelkedik hátad megett.» Kazinczy fordításait nemcsak olvassa, hanem tanulmányozza. Sajnos, Erdélyben sok ellensége van Kazinczy reformjának; hidegek s érzéketlenek *Ossiant* a maga érdeme szerint méltányolni. Kazinczy is, mint minden nagyratörök s az emberiségnek igazi jóltevője, a kislelkűektől csak megvetésre s kigúnyolásra számíthat. «De eljön az idő tán nekünk is valaha — írja Bölöni Farkas az 1815. nov. 6-diki levelében — mikor a maradék lebukik sirodnál, lelked lehívja a csillagok megül háláját rá esókolni. Ne kívánj e népnek hálájára szorúlni». Megjövendöli azt is, hogy, Kölcsey is hasonlóképen jár a Csokonairól írt bírálatáért.

Kazinczy örvendve hallja az ifjak dicséretét, de kedvezőtlen ítéleteik sem bántják. Például ha Szentmiklóssy Alajos azt itéli *Ossianról*, hogy szép ugyan, de siető kézzel van dolgozva; ha Kölcsey semmit sem becsül az összes fordítások között annyira, mint épen *Ossiant*; ha Szemere osztozik is Kölcsey véleményében, de mégis a Marmontel fordításának nyújtja a koszorút; ha Szentmiklóssy szerint a *Yorick és Eliza levelei* nem érdemlik a fordítónak rájuk pazarolt fáradságát, holott Stipsics Alajos censor épen ezeket tartja az összes művek fénypontjának; ha Helmezy tetszését a *Salamandrin* sehogysen tudta megnyerni: mindezt «minden visszásság nélkül» fogadja Kazinczy s csak az izlés különbségének rója fel. «Én — írja Helmezynek — a populus ítéletét nem vágyok tudni, s ha tudom is, sem javalásával nem gondolok, sem gúnyaimmal: de a tiéteket, ti kedvesek, egyébként nézem. Megtévedhettek ti is, mint én magam, de mégis igen kedves érteni ítéleteketek.»

(L. á 2938., 2957., 2964., 2968., 2977., 2987., 2990., 2996., 2999., 3006., 3036., 3040., 3042., 3043., 3062., 3070., 3075., 3126. sz. lev.)

A széphalmi vezér mélyen meg volt győződve fordításainak nyelvünk fejlődésére ható nagy fontosságáról. Hitte, hogy a Báróczy kezdeményét nemcsak folytatta, hanem az újítás módjainak bővítésével szélesebb alapot rakván, a nyelv szókincseinek gazdagításával, a mondat szerkezetek szokatlanságával új szint öntött el rajta, a stíl különböző fajainak szépségeire alkalmassá tette, s a mi fő, e révén a nemzet eszmekörét is bővítette s a haladás iránti fogékony-ságát nemcsak fölgerjesztette, hanem állandóan fokozta is. «Nem épen kis tekintetű fáradozásai után és által» jutott az utolsó negyven év alatt nyelvünk a fejlődésnek számbavehető magaslatára. «Elsiketültem — úgy mond — minden lárma iránt, nem gondoltam semmi bántásokkal, s mentem, a merre Istenem vitt.» Érzi, hogy az eredeti prózában hátra maradt, mert alig levén vezére, neki kellett útát törnie. S részint terhes, bár fölötte kedves hivatala, részint fogsága és anyagi gondjai miatt nem emelkedhetett föl lelke az előre törekvés pályáján úgy, mint a hogy a nemzetiség szeretete vonzotta. E mellett az ország súlyos politikai állapota, a művelődés iránti közönyösség sokszor szárnyát szegték s idejének nagy részét fölemésztették, mert a végveszedelemmel küzdő nemzeti lelket ösztönzéseivel, izgatásaival mintegy titokban kellett ápolnia. Ezen fölül — írja Bölöni Farkas Sándornak — «én úgy hittem, hogy több hasznot fogok nyujthatni, ha középszerű originálok helyett nagy gondnal készített fordításokban klasszikai szépségű darabokat dolgozandok. A nyelv már most nem az, a mi negyven esztendő előtt volt: törve az út, a hercyniai erdő ki van irtva, nektek, ifjabbaknak, nem kell többé irtanotok, ti tenyészthetitek a virágokat».

Nem tagadja, hogy sokat tanúlt Bessenyeitől, még többet Báróczytól és Baróti Szabó Dávidtól, a kit valódi «nyelvművész»-nek tart, s a ki nemcsak szép példákat adott a verselésre, hanem a mi legfőbb érdeme, nyelvünket «a poétai szépségek elfogadhatóságára alkalmassá is tette». De a különböző műfajok stíbeli szépségeit neki kellett csoportosan átültetnie a régi klasszikus és újabb nagy írók példái után. Neki kellett *Ossiannal* a magyar közönség előtt eddig egészen ismeretlen stílt alkotnia, a melyben nem csekélyebb törekvés irányította, mint hogy a szokatlanhoz szoktat-hassa az olvasót, a miben «akármit mond némely olvasó, érdem van, nagy érdem». Azt véli, hogy az *Ossian* előtti sorai s az új

vagy újszerű szavainak s kifejezéseinek magyarázata «sokaknak nehezteléseket meg fogja enyhíthetni», bár a közönség javalásával ép oly kevésbé gondol, mint neheztelésével, mert a kinek erre nincs elég hideg vére, soha sem tudja, mikép lépjen előre.

Mosoly kél ajkán, midőn némelyek ifjúkori próbáit magasztalással emlegetik, összes fordításait pedig érthetetleneknek ítélik, mert idegen izlés árad el rajtuk. A kik e váddal illetik, elfeledik az ő tanítását, hogy «egy a nyelv: de a hely s a szóló nyelve nem egy nyelv». Az a kérdés: öntudatosan rontja-e ő a nyelvet az idegen izlés átvételével, s lehet-e ennek később hatása a magyar stíl fejlődésére? Önmaga szolgál magyarázattal. A ki azon akad fel, hogy ő a Marmontel regéiben nem úgy ír, hogy mindenki egyaránt érthesse, hanem úgy, mint «egy magyarul jól megtanult és akarva soloecisáló francia fogna szólani, vagy egy — Párisban sok ideig lakott — magyar a Párisban sok ideig lakott magyarok körében», az bizonyára felakad azon is, hogy Hamlet a magyar játékszínen nem mentében és dolmányban, hanem «a maga nemzete costumjében lép fel». Nem nevetséges tévedés volna-e az ellenkezőt követelnünk? S nem épen ily nevetséges volna-e azt kívánnunk, hogy Ossian, a Vak lantos, Clavigo, Yorick, stb. úgy beszéljenek, mint a hogy mi magunk között szoktunk? Arra kéri az olvasót, hogy szoktassa szemét mindaddig az idegen costumök nézéséhez, míg «azok által többé meg nem botránkozik». «Nem azt kívánom én — írja a *Messiashoz* tervezett előszavában — hogy az a játszó, a ki Hamletet, stb. adja, úgy járjon az útczán is és a mikor a maga személyében szól, mint Hamlet: hanem hogy Hamlet, Egmont, Klárika úgy öltözhessenek, a mint személyekhez s szerepjekhez illik. *S megeshetik, hogy valamely szépünk a Klárika costumjében lel valamit, a mit tulajdon öltözetének szépítésére fordíthat, s nagy okunk van reményleni, hogy az által a szép magyar leány öltözete még nyerni fog.*» De hányan tekintenek a jövőbe azok közül, a kik mindig csak a romlást s az izléstelen írók újításait látják. Lám Palladio és Vignola is rontották a gót stíl idomtalan termékeit, hogy a vicenzai csarnokot építhessék, a melyet egész Európa csodál. Azonban sokan még azok között is, a kik az ő elveit helyeslik, a gyakorlatban többnyire gáncsolják. Ez pedig onnan van, hogy a magyar nyelv állapotát egynek veszik a már kifejlett idegen nyelvekével. Ha ő gallicismust olt nyelvünkbe, ezt senki sem tarthatja hasonlónak ahhoz, mint ha egy új olasz író szintén gallicismust ültet

a «Petrarca, Dante, Ariosto, Tasso, Boccaccio által constabiliált nyelvbe».

De az ellenkezés hangjának erejéből arról is meggyőződik, hogy a Dayka és Báróczy életrajzában elmondott észrevételei még nem minden kétséget oszlattak el, s hogy újra védelmeznie kell a gyakorlatban mutatott példáit. Pedig a kilencz kötetes fordításaival azt hitte, derekasan megmagyarázza elméletét. Csalódott. Most saját gyakorlata védelméről kell gondoskodnia. S ezt annál inkább szoros kötelessége megtenni, mivel a vezéri pálczát semmikép sem hajlandó kiadni kezéből. Csakhogy mind erre idő és alkalom kell, mert «a hamarkodás elrontaná a dolgot». Láttuk az előbbi kötetből, hogy «herderi szárnyalással» írta az újítás védelmét, a melyet azonban félre tett. Most újabb támadóinak, Beregszászi Nagy Pálnak, Sipos Józsefnek és Zsombory Józsefnek kíván felelni úgy, hogy 1816 elején sajtó alá adhassa munkáját; de terve ismét halasztást szenved; készebb volna tanulmányát «örökre elégetni, mint azt látni, hogy sajtó alá jut». Helyesen történt, hogy az ellenfél is újabb jelt adott magáról. «Ha nekik van igazok — mondja — nyerjenek ők; de ha minékünk van az, szóljunk, hogy a jó ügy védelem nélkül ne maradjon.» (3024., 3039., 3062., 3126. sz. lev.)

Ritka kivétel régebbi barátai között Pethő Jakab, egykori tisztvárosa, a ki Kazinczy pályáját kezdettől fogva éber figyelemmel kísérvén, hazafias elragadtatással látta, hogy «a magyar nyelvnek, literaturának és szép mesterségeknek hazánkban való előmozdításában immár *hosszas időtől fogvást* különös megkülönböztetéssel törekedik és ezen ritka példája által másokat magyar nyelven kiadandó munkákra felbuzdit». «Valóban — írja hozzá — én is világtalan állapotomban olykor-olykor új életre fölgerjesztettem, a midőn a Tekintetes Úr hazafiúi fáradozásának gyümölcset és nyilván való hazafiúságának munkáit előttem olvastatnám.» Ez őszinte vallomás annál jobban esik Kazinczynak, minél többektől hallja, hogy ifjúkori dolgozatait sokan remekműveknek hirdetik, összes fordításait pedig lépten-nyomon gáncsolják, mint Vay Miklós és Prónay Sándor bárók. (3032. sz.)

Részletes és beható bírálatot kért és várt barátaitól s ellenfeleitől és örült, midőn Döbrenteitől meghallá, hogy Gyarmathy Sámuel legalább két kötet fordítását szoros vizsgálat alá vette, s hogy Szentgyörgyi József hasonlóról tudósítá. Amaz a Marmontel regéinek és a *Báicsmegyeinek*; emez a *Yorick és Eliza leveleinek*

fordításából jegyezte ki a magyartalan kifejezéseket. Azonban Gyarmathy észrevételei, a melyeket Döbrentei is megtoldott egynehány-nyal, csak jó későn, az 1816. év közepe táján jutottak Kazinczy kezébe; Szentgyörgyi, bár később fogott a maga jegyzeteihez, hamarabb elkészült s legott el is küldé, még az 1815. év szept. 24-kén írt levelével együtt.

Mind Gyarmathy, mind Szentgyörgyi fölötte kiméletesen s a szerző iránt mutatott nagy tisztelettel írja észrevételeit, a melyek legnagyobbbrészt az idegenszerű kifejezésekre czéloznak. Különösen Gyarmathy a germanismusokat veszi számba, például: magáért kívánt *szerettetni* (Marm. 3. l.); a legbátoritóbb felfejtődzetek készleték szeretőjét *magát elfeledni* (u. o. 4. l.); hogy megette *fogjon ülést* (u. o. 20. l.) stb. Itt-ott Kazinczy gyöngéd árnyalatú kifejezésein akad fel, például a Marmontel 49. lapján ezt olvassuk: «Azonban hadd látom hát, *mi ért megint ez egyszer*»: Gyarmathy szerint «ez igen betyár hang», szerinte szebb volna így: «azonban nézzük, *mi bajod most*». Feltűnik Gyarmathynak nem egyszer, hogy Kazinczy a szó elfogadott értelmét alaptalanul megmástitja, például: rájok *vágá* az ajtót (Marm. 57. l.), e helyett: rájok *csapá* az ajtót; vagy: *belőled azt csinálhatnak*, a nőt akarnak (Marm. 62. l.), e helyett: rajtad mindent elkövethetnek; vagy: te nem *vonta* szemeit (Marm. 217. l.), e helyett: el nem *fordította* szemeit, stb. Bizonyára igen sok helyes észrevétele van Gyarmathynak a számos germanismuson kívül is; de viszont sok van, a melylyel a Kazinczy rövidségét, szabatoságát, erélyét szétfolyóvá teszi s ellazítja, letörli tulajdon szí-
nét, mert stílérzéke sokkal fogvatékosabb, semhogy Kazinczy finomságait követni tudná. Maga megmondja Gyarmathy, hogy «sok jót, szépet, jelest, elmést, furcsát, kellemetést és szűröst is talált» a vizsgálat alá vett két kötetben; sok szón és kifejezésen felakadt első pillantatra, de lassankint kibékült velük; egy része «nem fért a fogára», de nem tudott helyette jobbat, megszokottabbat ajánlani. «Mások is így tehetnek ezzel, — írja — ha az én indulatomhoz hasonlóval tudnak viseltetni s lelkesülni hazánk valóságos buzgó és érdemes egy fiához.» Egyébiránt csak a Kazinczy kérése és Döbrentei serkentése bírta őt arra, hogy észrevételeit megtegye. Ha Kazinczy erre szabadságot nem ad, soha sem nyúlt volna e végre tollhoz.

Szentgyörgyi József hasonlóan számos germanismust kijegyez, de inkább a megcsonkított vagy rosszúl képzett szókon ütökzik

meg vagy az idegen szóknek elfogadottabb alakjait veszi védelmébe. Például: *ábráz* (e h. ábrázat), *lény, lég*, stb.; *tökélmény* e helyett tökéletesség, *vég hagyomány* e helyett végrendelet; városi *étiquette* helyett jobbnak tartaná a *szokást*, *glóbusz* helyett a *golyóbist* stb. Az idegen szókat, a mennyire lehet, a megfelelő magyar egyértékesekekkel kívánja pótolni: *scepticus* helyett *kétkedő*, *sympathiai ellágyulás* helyett *együttérző ellágyulás*, *regulás phrasisok* helyett *rendhez szabott szólások* szavakat, illetőleg kifejezéseket ajánlja. Mint már régebben, most is többször előhozza baráti körben és leveleiben a nyelvújítás ügyét. Vay Miklós báróval találkozáván, hosszas eszmecsere-t folytat Kazinczy fordításairól, s mindketten azt a helyes meggyőződésüket nyilvánítják, hogy a nyelv szókincsének gazdagítását «nyelvünk geniusán teendő erőszak nélkül» lehet csak elérni. Szentgyörgyi a Dayka életrajzában olvasott általános elvek jórészét, mint ismeretes, elfogadta ugyan, de Kazinczy gyakorlati példáit nem javalta. Akkor a széphalmi vezér dicselkedve emlegette, hogy még Szentgyörgyit is meggyőzte. Mily nagy volt tehát megütközése, midőn Szentgyörgyi a Vay Miklóssal való találkozása után azt írta, hogy semmi sem tudta őt meggyőzni felfogásának helytelenségéről, a mit eddig e tárgyról olvasott. Kazinczy annak tulajdonítja ez ellenkezést, hogy támadói nem veszik fontolóra a Dayka és Báróczy életrajzában hirdetett elveit, nem tekintik a külföldi irodalmak fejlődésének menetét s a haladás számbavehető tényezőit; azt hiszik, hogy a nyelv kérdéseihöz mindenki egyaránt ért, noha sem a régi írókat nem ismeri, sem az újítás módjait nem tanulmányozza a klasszikus és újabb nagy költők műveiben. A vitakozó kedv azonban egyre újabb táplálékot nyer, mert a neologusokról sokan csak mint nyelvrontókról szólnak, holott épen az ellenfél szemét borítja vastag hályog. Ilyenekkel harciba keveredni haszontalan fáradság. Kazinczy unja a «sikertelen pert», a melyet ellenfelei csak mulatságnak néznek. Ezért szokatlanul élés hangon fakad ki barátja ellen. «A mint látom — írja — mi egymást bolondoknak nézzük. Mind a két félen bolondok vagyunk-e, csak egyikünk-e az, vagy egyikünk sem, az nagy kérdés.» Féltik az erőszaktól nyelvünket, pedig — úgy mond — «maga a mennyek országa is az erőszakosoké».

Kazinczy jól tudja, hogy minden reform nagy izgalmat szül; de ez az izgalom az eszmék surlódásában hatalmas tényező. Épen ezért örömmel veszi az ellenfél készülődésének a híret. Ő is kiáll

a küzdő térre; ő is újra élesíti fegyvereit, bár nem reméli, hogy a győzelem már most véglegesen hozzászegődik. «Az én feleletem — írja — elnémítani őket nem fogja, mert megmondá az Idvezítő, hogy szegények mindég lesznek veletek: de szükség, hogy a kinek füle van a hallásra, hallja, mely rész tévelyeg.» Elismeri, hogy a gyakorlatban tévedhetnek az újítók, de elvük oly igaz, mint a mennyiségtani sarklétel.

Valóban az újítás ellenségei nem is az elvet támadják, csak a gyakorlati példákat. Szentgyörgyi József is az egyes példák helytelenségét ügyekszik feleletében kimutatni. «Az olyan német vagy francia kifejezéseket — írja — melyek a magyar nyelv természetével megegyeznek és a tiszta magyar fület meg nem bántják, minemű ez: *már azt soha ki nem állom*, be kell igenis hozni és örömmel el kell fogadni, de a melyek ott helybe' is helytelenek, vétek volna azokat ide általültetni, p. o. *ígyekeztem magamat szelytyelszórni*.» Helyesli a hosszú szók megrövidítését, a mi «nem is egészen új dolog». De nem érti, miért kell p. o. az *árnyék* szót is megcsonkítani: hiszen épen ez alapon a *reményt* is megcsonkíthatjuk, s vajjon találkozik-e széles e hazában ember, a ki a *rem* szótagot a *remény* szó helyett megérti? Aztán a sok rövid szó nem is ékessége a nyelvnek, sőt épen sokszor «a hosszú és a mellett hangos szók a nyelvnek felségit, numerusát, erejít teszik». Midőn a latin nyelv megszorúl, nem a vandálok vagy géták nyelvéből kölcsönöz, hanem a görögből: a magyar sem mehet példaért szomszédjaihoz, mert a mit tőlük venne, csak úgy illenék hozzá, mint «a krumpli a töltött káposztához; szalonna annak és kolbász az ékessége».

Van azonban Szentgyörgyi feleletében egy pont, a mely Kazinczyt valósággal tűzbe hozza. Ismeretes, hogy ő elveinek védelmére mindig első sorban Horatiusra hivatkozik, a kinek úgy tanítása, mint példái a nyelvújítás canona gyanánt szerepelnek előtte. Szentgyörgyi e canon tekintélyét is kétségbe vonja, midőn így ír: «Horátnak előhozni szokott szabadságai poétai szabadságok, és ki tudja, *nem poétai vajúdó fájdalmai között vetemedett-e elsőben azokra?* s akkor ezen poétai salto mortalékba belészeretvén, vagy az elébenieknek szorultságból tett véghez vitelit maszkirozni akarván, nem azért ereszkedett-e mind mind többekre?» Előtte nem Horatius a legfőbb tekintély, hanem Cicero.

Kazinczy «rettenetes levelnek» mondja a Szentgyörgyi fele-

letét, a melyhez a *Yorick és Eliza leveleiről* kizsedett észrevételeit csatolja, s gúnyos hangon szól hí barátjáról, a ki a maga felfogását ki merete előtte nyilvánítani. Elbeszéli Kőlcseynek, hogy tizenhárom év óta mindég villonganak. Kazinczy nem örömet hozta elő a nyelv kérdéseit, de Szentgyörgynek nagy kedve volt vitázni; pedig a dologhoz nem értett, csak annyiban, a mennyiben «egy ehhez nem készült jó fej érthet, mert a dolog studiumot kíván.» Egészen «elkínnoztta a maga debreczeniségei által» őt Szentgyörgyi, mivel ő is bíró akar lenni a nyelv ügyében. Jobb tehát, ha többé soha nem említi a neologismust, kár volna eddigi barátságukat kisértetbe hoznia.

A nemes lelkű Szentgyörgyi megbánta, hogy Kazinczyt bírálat alá vette: fogadta, hogy többé e kérdéstről szót sem tesz. Sokkal inkább becsüli a széphalmi vezért, semhogy felfogásuk különböző voltával barátságát kockáztassa. A békülékeny jó barátnak a tekintély előtti férfias meghajlása kiengeszteli Kazinczyt, a ki ingerültségét «a sok és sokféle bántásokkal» igazolja. Elismeri, hogy a kifakadás az ő hibája, a melyet soha sem tudna önmagának megbocsátani, ha nem tudná, hogy azt valamely démon sugalta neki. «Feledj mindent — írja — édes barátom, szeress mint eddig és érezd velem együtt, hogy a bántás elfelejtése azok közt, a kik egymást szeretik, az életnek egyik legszebb öröme.» Nem akarja őt a világért sem lebeszélni arról, hogy a nyelv kérdéseit bolygassa. «Csak arra kérek, édes barátom — folytatja — hogy engemet hagyj menni útamon. Jó vagy rossz az: elég, hogy az nekem saját útam.» (2951., 2954., 2981., 2984., 2993., 2998., 3013., 3017. sz.)

Alighogy elsimúlt e harc: Kazinczy nyugtalan heve új ellenfelet keresett, hogy addig is, míg a nyilvánosság előtt ismét megjelenik, legalább levélben folytassa tovább a munkát s adjon újabb ösztönt a harc izgalmainak. Oly férfiút keres föl soraival, a kiről tudnia kellett, hogy az orthologiának egyik főképviselője. Teleki László grófot értjük, a ki már *Esdekléseiben* félreérthetetlenül körvonalazta a maga felfogását, s a kit Kazinczy épen ezért az ellenfél egyik nagytekintélyű vezérének tartott. S hogy mégis újabb nyilatkozatra bírja, ennek oka bizonyosan az volt, hogy meg akart győződni: vajjon az összes fordítások példáival sikerült-e a Dayka és Báróczy életrajzában hirdetett elveit megerősítenie Teleki László előtt; sikerült-e őt a nyelvújításnak alkalmazott módjaival régi felfogásának megváltoztatására bírnia, szóval: mit ítél Teleki az ő eddigi reformátori működéséről.

Teleki László készséggel fogadja a felszólítást és behatóan elmondja véleményét az újítás módjairól. Nem kiméli a tévedéseket, nem kedvez az előítéleteknek. Férfias nyíltsággal s az ügy iránti komoly hazafiúsággal veszi fontolóra a reform eddigi folyamatát és Kazinczy érdemeit. Részletes vizsgálatát adja a nyelv újításának úgy, hogy levele az egész mozgalom történetének egyik legbecsesebb adata.

A nyelv bővítésének alapgondolatát ő is elfogadja, de csak a következő föltételek mellett. Ha valamely új fogalomra keresünk szót: nézzünk szét először a vidéken, nem találunk-e ott «alkalmas ősi szót». Ha itt vizsgálódásunk sikertelen, hányjuk fel a régi nyelvemlékeket s a régi jeles magyar írók műveit. És ha e két módon sem boldogulunk: próbáljunk új szót alkotni. De még előbb kísérletet kell tennünk, hogy az idegen szókat «magyar polgári jussal megajándékozzuk», mint a hogy az angol nyelv tett a francia szókkal. Kivált a mester-szók legnagyobb részét átvehetjük az idegen nyelvekből, mert «a mesterembereknél a főbb eszközöknek mind meghatározott neveik vagynak, és így ezen történetben sincs új névre szükség». Ha mégis el nem lehetünk új szó nélkül: képeznünk kell azt, de úgy, hogy sem képzése, sem hangzása ne ejtsen a nyelv geniusán erőszakot. S még az ilyen új szóval is csak vigyázva és ritkán éljünk, mert a közönséget nem kényszeríthetjük arra, hogy a tulajdon anyanyelvén írt könyveket is csak szótár segítségével olvassa. Sajnos, az újabban napvilágra jutott könyvek épen e tilalmat nem tartják meg s érthetetlenek, zavarosak. Teleki nem mondja meg, kire czéloz különösen; de a sorok között lehetetlen észre nem vennünk, hogy egyenesen a Kazinczy művei lebegtek szemei előtt.

Hibáztatja az idegen szólamok átültetését, valamint azt a törekvést is, a mely az idegen nyelveknek minden kifejezésbeli sajátos szépségét a mi nyelvünkbe akarja szorítani. Ezt csak erőszakkal tehetjük, a mi pedig mindig káros. Nem lehet minden nyelvet egyenlő kifejezésbeli gazdagsággal ellátni, s erre nincs is szükség; egyik egyben, másik másban gazdagabb természeténél s a közállapotoknál fogva. «Mindezeket egybe vévén — írja Teleki — az a vélekedésem, hogy ne legyünk ott szó-teremtők, a hol nem kell, s ha mégis azok akarunk lenni, keveset teremtsünk egyszerre, ne tarkítsuk azzal nyelvünket, s azonban mégis úgy teremtsünk, hogy a nyelv geniusá, a nyelv tisztasága általa ne romoljon. Így czélunkat elérjük, nyelvünket bővítjük s nem rontunk azért, hogy építhessünk.»

Eddig Teleki Kazinczynak a gyakorlatban mutatott újításaival foglalkozik. Példákat ugyan nem idéz, mint Gyarmathy és Szentgyörgyi, de célzásait lehetetlen félreértelnünk. Ezzel azonban nem elégszik meg. A gyakorlat mellé oda veszi Kazinczy elméleti tanításait is, midőn a különböző stílfajokról elmélkedik. És itt már egyenesen kimondja, hogy nincs egy értelemben Kazinczyval. Elismeri, hogy a stíl a különböző írásművek szerint változik, de «a nyelv tisztaságának, meghatározottságának, geniusának mindenütt meg kell maradnia». Nem szabad a költői nyelv ékességeit a prózában használni. A fordítónak is csak a mondott föltétel mellett szabad az idegen mű tárgyához alkalmazkodnia. «Azt korán sem engedhetném meg — írja — hogy minden munkának maga különös nyelve legyen, és hogy a fordításnak is ehhez kell alkalmaztatnia.»

Voltaképp e pontban nem nagy az eltérés a Kazinczy és Teleki felfogása között. Mind a ketten azt vallják, hogy a stíl a különböző írásművek szerint változik, csak hogy Kazinczy a nyelv általános törvényeit is alárendeli a stíl szépségének, míg Teleki szerint «a nyelv közönséges, és így annak közreguláit semmiféle munkában bántani nem szabad.»

Egyébiránt a Kazinczy elméleti tanításai ellen annál erősebben küzd Teleki, mennél szorosabb kapcsolatot lát a széphalmi vezér elvei és gyakorlati példái között. Hangsúlyozza, hogy a nyelv ura nem az író, hanem a művelt közönség; de még ez sem föltétlen ura. Mert a nyelv törzsökös rendszabásait a közönségnek is tiszteletben kell tartania. Az író lehet művelője, pallérozója a nyelvnek; hogy újításai közül melyek olvadnak a nyelv fejlődésének folyamatába, azt az idő s a szokás határozzák meg. «Valóban — úgy mond — káros volna, ha minden szép-író ura lehetne annak a nyelvnek, a melyen ír; mert így nem a maga írása módját alkalmaztatná a nyelv geniusához, hanem a magától megállapított regulák kaptárára ütné a nyelvet; és így akármely nyelv is annyiféle volna, a mennyiféle különböző értelmű szép-író találkozhatnék benne; vagyis a nyelv maga tökéletesen elenyészne, s helyette sok különböző-oldalas nyelvek támadnának.» Ha Kazinczy elvét elfogadnók, hogy az író föltétlen ura a nyelvnek: rövid idő alatt végveszedelem fenyegetné a magyarságot; mert ha igaz, hogy az anyanyelv megőrzése a nemzeti jellemet is állandósítja, úgy bizonyosan igaz az is, hogy a ki «a nyelvet egészen át akarja változtatni: a nemzet gondolkozása s cselekedete módja változását is elésegíti.»

Ime a közös egyező pont a két író felfogásában. De míg Teleki félti e változástól nyelvünket és nemzeti jellemünket: Kazinczy épen a fejlődés, a magyarság haladása érdekében óhajtja az újításokat. Amaz az erőszakos mozgalomtól semmi jót sem vár: emez csak ez alapon hiszi a nemzeti közöny megtörését. Amaz Kazinczy tekintélyének lealacsonyítását látja a közvélemény elleni harcban: emez épen ez úton hiszi vezéri tekintélyét fentarthatónak. Amaz úgy van meggyőződve, hogy a most folyó harc sem egyik, sem másik félnek nem hoz győzelmet; hanem «győzni fog a magyar publicumnak az a részre nem hajló többsége, a mely közönségesen a nyelv gyarapodását megítéli», s hogy Kazinczy ennek a többségnek vezére legyen: «minden jussal megérdemli»; emez egy pillanatig sem kételkedik, hogy előbb-utóbb az ő részére hajol a győzelem, mert az igazság napját az előítéleteknek bármilyen terhes felhői sem homályosíthatják el végkép.

Teleki imént előadott fejtegetéseinek Kazinczy ellen fordított élét mintegy eltompítani akarván, egyfelől «elragadtatott buzgóságára» hivatkozik, másfelől pedig kijelenti, hogy Kazinczyt nem sorozza a nyelvrontók közé. «Én — írja — az Úrnak a magyar nyelv előmenetelére czélozó tiszta igyekezete iránt tökéletesen meg vagyok győződve, ebbeli eddig tett hasznos fáradozásait több hazafiával együtt nemcsak a legbuzgóbb háladatossággal köszönöm, hanem további állandóságokat is kikérem.» Egyszersmind régi barátsága nevében kéri, hogy a tollharcztól tartózkodjék; a gúnyos támadásokat hagyja figyelmen kívül, hisz «érdemei sokkal többek s nagyobbak, mintsem hogy az ilyen *Mondolat*-forma írás azokat valaha kisebbíthetné». Ellenben «anyai nyelvünk java azt kívánja, hogy az Úr ezután is annak gyarapítása s pallérozása körül való fáradozásában meg ne lankadjon». (3105. sz.) Hasonló kéréssel törekszik őt óvni Dessewffy is, hogy ne adjon fegyvert ellenségei kezébe önmaga ellen.

Hogy Teleki a széphalmi mestert a csatározásoktól óvja, nyilván onnan van, mert ő is azt sejtí, hogy a *Mondolatra* írt *Felelet*-ben neki is része van; már pedig ez a *Felelet* semmikép sem olyan, mint a milyet a fontos ügy kívánt volna. «Jobb az ilyen munkákat *magának az írónak* meg nem czáfolni» — veti hozzá, a mi föltevésünket igazolni látszik. Nemcsak Teleki, mások is azt hitték, hogy a *Feleletet* egyenesen Kazinczy írta, vagy legalább sugalmazta. Ezért tanácsolták annak voltaképeni írói, Kölcsey és

Szemere, hogy mesterük nyilatkozzék a közönség előtt, hogy abban neki semmi része sincs. A nyilatkozat el is készült és Kulesár kezébe jutott, hogy lapjában közölje; de a censor a közlést megtiltá: «bizonyára a literátori háborút akarta ezzel is csendesíteni».

Kazinczy a *Feleletet* 1815. szeptember 14-kén kapta meg, mikor már az országban széltére olvasták. Mint a *Mondolaton* Szentgyörgyi, Kazinczy is megütközött a *Feleleten*, a mint Szentgyörgyi nevét megpillantá abban.* Töredelmes vallomást tesz ő is legott barátjának, hogy a *Feleletben* «sem a gondolat adásával, sem a segítséssel, sem a correcturával, egy szóval semmiképen nincsen része»: de sajnálja, hogy a szerzők, ha már említették nevét, úgy nem tüntették fel, mint a mely a purismus és neologismus hívei előtt egyaránt tiszteletreméltó. Különben «sok só és tudomány is van» a műben, s Kazinczy örvend annak, mert «et illic dii sunt». «Nem csuda, ha Somogyi magát agyon sujtva érzi, és Somogyival együtt az ő czinkosai.» Debreczen és Veszprém tája nagy izgalomban van a szerzők ellen; de a közönség alig értheti, mert a mű az újabbí írók alapos ismeretét kívánja. Kazinczy maga is elsietett munkának tartja, de mégis olyannak, a mely méltóképen megtorolja a rajta elkövetett bántalmakat.

Azonban különös, hogy kivált a Zafyr Gergely, Zafyr Czenczi és X. Y. leveleinek maró sarcasmusán kevésbbé akad fel, mint a *Bohógyi* néven, a mit igazi vadságnak tekint, holott épen e levelek vastag, sok helyütt durva satírája legjobban megbotránkoztatja a jó ízlést. «Szivesen fájjalom — írja Pápay Sámuelnek 1815. nov. 8-diki levelében — hogy a Somogyi nevét oly vadúl elváltoztatták. Azért, hogy a Somogyik — singulare non habet nomen hoc — a számárfestést magokhoz nem tarták illetlennek, Szemeréhez s Kölcseyhez nem illett ez a vastagság. De *Vitkovics* tudja, hogy ez nem az ő vétkek.» Tehát, mivel a mű revisióját a szerzők át sem nézhették, voltaképp nem is ők követték el az említett vadságot, hanem *Vitkovics*, a ki a szerzők megbízásából a nyomtatásra felügyelt. Ha más haszna nem lenne is a *Feleletnek*, annyit bizonyosan vár Kazinczy, hogy a *Mondolat* példányait többé nem fogják terjeszteni Ruszek és társai, a kik «bezzeg megszeppentek a nemtelen kifejezésen.» Kivált a Kölcsey előszavától, a melyben «sok erő van a humor alatt!», vár hatást: egyfelül a tanítói komolyság és nyugalom, más-

* L. a mű XI. lapján.

felül a csaknem gyermeki vásottság nevéttelve magyaráz. «Csuda, hogy Somogyi magát fel nem akasztá.»

Kazinczy barátai a *Felelet*től hírfül sem vártak ily hatást. Kevesen értették a szerzők tanítását, csupán az erős satírán nevettek vagy boszankodtak. Azt látták, hogy Kőlcsey és Szemere a legelszántabb fegyverhordozói a széphalmi vezérnek, a kinek elveit nemcsak elfogadták, hanem egyszersmind terjesztették is. Kőlcsey az előszóban majdnem ugyanazon szavakkal hirdeti az újítás szükségét, mint Kazinczy a *Dayka* és *Báróczy* életrajzában. Szemere a pasquill ostorával csapkodja a *Mondolat* íróját. Szóval: elmésségben s irodalmi ismeretekben határozottan fölülmúlja a *Felelet* a *Mondolat*ot, de egyszersmind durvaságban és nyerseségben is. A nyelvújítás fontos kérdéseinek megoldásához azonban majd semmivel sem járult. Mégis a mozgalom történetének annyiban nevezetes adata, hogy a fölgerjedt érdeklődést és izgalmat bizonyos mértékben táplálta, erősítette. Kazinczy is e szempontból méltányolta leginkább. «Bizony a Somogyi Gedeon pasquillje — írja Prónay Sándor bárónak — melyre Szemere és Kőlcsey épen azért feleltek abban a vad tónban, hogy *a nem tudós olvasót vonhassák a per nézésére*, már is sok jót tett, s én óhajtom, hogy a per még egy-két esztendeig folyjon így.»

Maguk a szerzők némiképp megelégedtek a mű sikerével s azt határozták, hogy a töménytelen sok sajtóhibától megtisztítva ismét kiadják. Kivált Szemerét újabb munkakedvre ösztönözte a *Felelet* hatása, s ekkor kezdte a nyelvújítás szótárának gazdag anyagát gyűjteni és feldolgozni.

Dessewffy József csupa személyeskedésnek tartotta a *Felelet*et, a melynek szerzőit csak a széphalmi vezér iránti barátság ragadta oly messzire: «a holtakkal — mivel a szerzők Somogyit holtinak hitték — szelídebben kellenék bánni». A legkíméletesebben ítélve is: «helylyel-helylyel nem annyira forró, mint vastagocska». Dessewffy más hangon s más alapon szándékozik a *Mondolat*ra válaszolni: keresi az igazságot és óvakodik attól, hogy valakit megsértsen; mert az a földolog az ily vitatkozó műben, hogy «az ember a dolgot a személyektől elválaszsa, és kitessen az illetén munkából, hogy literaturánk előmozdítása egyenes és minden tárgya ügyekezünknek».

Berzsenyi semmiképp sem volt megelégedve a *Felelet*tel. Ő a nyelv ügyét sokkal fenségesebbnek tartá, semhogy azt gúny tárgyává

tehetné bárki is. Ime őszinte ítélete: «Láttam az *Antimondolatot*. Csudálom, hogy Szemere a kámpoló gyermeket visszakámpolja. Dorgálással vagy hallgatással kellett volna ezt büntetni. A debreczeni poesis és grammatika alkalmasint meg van gúnyolva, de Bohógyinak több kellett volna. Meg kellett volna azt a publicumnak nemcsak mondani, de mutatni is, hogy Bobógyi a sok igaz közé sok nem igazat is zavart s következőképen vagy bolond, hogy azokat meg nem tudta választani, vagy gazember, hogy tudva összekeverte; meg kellett volna azt mutatni, hogy az ő satírája csak olyan, mint midőn a bolondozók a *Miutyánkhoz* a cigány imádságot keverik; meg kellett volna azt mutatni, hogy a ki a literatort mocskolja, vét a literatura ellen, vét maga ellen és az egész emberiség ellen.» (2993., 2999., 3005., 3039., 3051., 3052., 3055., 3076. sz.)

Az 1815. év végeig Kazinczy mellett csupán a *Felelet* jutott nyilvánosságra. Készült már Helmecezy is, hogy a mester elveinek védelmére sikra szálljon; Ungvárnémeti Tóth László is várta a kellő alkalmat, hogy Kazinczyt támogassa. Döbrentei pedig az *Erdélyi Muzéumban* közölt dolgozataival ügyekezett, bár mérsékeltén, elveit terjeszteni. Az ellenfél azonban szintén nem nyugodott s már az 1815. év folyamán egyszerre három ponton is erős támadást intézett a nyelvújítás ellen. Beregszászi Nagy Pál, a Kulcsár köréből, szólalt fel elsőnek a Kazinczy fordításaiban található helytelen képzést és új szavak ellen a *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua Magyarica* című értekezésében, a melyet Kazinczy 1815 júliusában olvasott egészen. A második támadást Sipos József szentesi tanító írta *Ő és új magyar* czímmel nem annyira Kazinczy, mint inkább Helmecezy és Pethe Ferencz ellen. A harmadik ellenfél Zsombory József gyulafehérvári pap volt, a ki általános megjegyzéseket tett a nyelvújítás ellen *Egy-két észrevétel a magyar nyelv mostani állapotjáról* című értekezésében.* Nagyrészt az izléstelen nyelvújítók ellen küzdött ugyan, de helyiyel-közzel Kazinczy elveit és Berzsenyi kifejezéseit is támadta; azonban józan mérséklete legközelebb volt a neologusokhoz.

Ismeretes, hogy Beregszászi Nagy Pál a három között legképzettebb nyelvtudós, a ki legalább a szóképzés grammatikai rendszabásait behatóan s éles elmével fejtegeti, ha kiinduláspontja, nyelv-

* *Erdélyi Muzéum*, 1815. III. f. 152—170. l.

vünknek a keleti nyelvekkel való rokonsága, elhibázott is. Sipos József csak dilettans a grammatikai kérdések ismeretében, nem is foglalkozik behatóbban az újítás módjaival; az idegen szók magyar egyértékeseit tárgyalja ugyan, de a nyelvnek sem grammatikáját, sem aesthetikai természetét nem érti mélyebben. Zsombory hasonlóan dilettans, a grammatikai rendszabásokban épen nem jártas, a nyelv philosophiájában néha mosolyt keltő naivságot mutat, de bizonyos stílérzéket bajos volna tőle elvitatni. Abban mind a hárman megegyeznek, hogy az élőnyelv szokását tekintik a legfőbb törvénynek. Beregszászi a legconservatívabb a nyelv fejlesztésében. Sipos és Zsombory bizonyos tekintetben az újítókhoz közelednek, de Sipos épen csak a nyelvbővítés elveit ismeri el, alkalmazott módjai közül majd egyet sem tart helyesnek, legalább felhozott példái az analogia ismerete nélkül szökőkődnek. Zsombory az újításnak ma is elfogadható módjait, az elavult szók föllevenítését s a tájszók általánosítását helyesli, de az összetételre idézett példái azt mutatják, hogy a magyar nyelv természetét, törzsökös sajátosságait nem ismeri (*egyaránlat, láthatár* szerinte helyesek, míg *számtalan, tudákosság* helytelenek).

Mind a hárman inkább az újítás gyakorlati példáit támadják, Beregszászi Nagy Pál azonban itt-ott kiterjeszkedik Kazinczy elveire is. Mint Teleki László gr., ő is a legélesebben kikel Kazinczynak azon tanítása ellen, hogy az író föltétlen ura a nyelvnek: «*Usus dominatur in linguis, scriptor nequaquam.*» * De a nyelvet a stilbeli szépségek szempontjából egyik sem veszi komoly vizsgálat alá, sőt tisztán grammatikai oldaláról tekintve is akárhányszor hibáznak, még Beregszászi is, a ki például a *könny*-et csak *könyv* alakban ismeri helyesnek, a *feled*-et csak a *felejt* alakjában, stb. Mind a három író a nyelv rontása ellen kel ki, leginkább pedig Sipos, a ki előszavában egyenesen megmondja, ** hogy «a helytelen újítások szerint való beszéd és írás már annyira ment, hogy a közönséges hirdető helyeken, kathedrákon is hatalmat kezd venni, mely miá... gyakorta még a tanúltabbcskák sem érthetik». Így azután hiába panaszkodnak a nemzet hidegsége ellen; mert a nemzet «nem oka, ha nem kedvelheti a mit nem nyelvén írnak, vagy úgy írnak, hogy azt nem értheti s nem kedvelheti». Sipos Horatiusra hivatkozva

* A mű VI. lapján.

** A mű IV. lapján.

elismeri, hogy «a nyelv bővítése múlhatatlanul szükséges az olyan nemzetben, melynek nyelve olyan, mint még a miénk is, hogy sok szavai nincsenek, melyekkel a szükséges gondolatok kifejeztesenek».* Azonban — és itt jó először szöges ellentétbe Kazinczyval — helyteleníti az idegen nyelvekből átvett szók magyarosítását: *materia*, *notarius*, stb. Még inkább helyteleníti az új szókat, a melyeket tanulnia kell az olvasónak: *szorgalom*, *diadal*, *jóslat*, stb. Kijegyzi a Helmecezy és Pethe idegen szavait, a melyekkel «magok magokat pofozzák»: *indiges*, *ectypon*, *original*, stb. Ő is, mint az ellenfél általában, hangsúlyozza, hogy «ne tegyünk az új szavak formálásával a nyelven erőszakot».** Szerinte már a *szorgalmatosság*ból lett *szorgalom* is ilyen erőszaktételek eredménye. Gondoljunk itt a józanabb puristákra, mennyivel helyesebben ílélik meg az elnyúlósodott képzők csonkítását (p. o. Szentgyörgyi J. is), tudván, hogy az újításnak ezt a módját már a XVII. század óta gyakran használták írónk. Sipos ridegen visszaütésit minden, még oly mérsékelt újítást is, noha magát az elvi alapot ő is elfogadja. Zsombory a meggyökeresedett idegen eredetű szókat (*leczke*, *czél*, *font*, stb.) szintén nem akarja nyelvünkől száműzni, s e tekintetben egyetért Sipossal. Zsombory még az új szók használatába is belenyugszik, de «az új szónak rövidnek, könnyen érthetőnek, illendőnek, *mások előtt is helyesnek* és a beszédben, annál inkább az írásban ritkának kell lenni». E felfogásban többé-kevésbbé Kazinczy is oszlozik: ő sem akarja az új szókkal «teletönni» írását s óvja ettől ifjú tanítványait is, különösen Helmecezyt. Ezért dicséri Vitkovicsot is, a ki hasonló tanácsot ad Helmecezynek és Szentmiklóssynak. De Kazinczy ellenfeleinek véleményéből még a helyest is kételkedve fogadja, mert úgy látja, hogy az elv gyakorlati alkalmazásához semmi érzék sincs. Zsombory az idegen nyelv szólásmódjainak átültetését csak kénytelenségből engedi meg, Kazinczy a stíl szépítése szempontjából követeli is. Kivált a mythologiai kifejezések ellen, nyilván Berzsenyire czélozva, kel ki Zsombory s a keresztény és pogány világnézet összevegyítését kárhoztatja.

Abban Sipossal ismét egyetért Zsombory, hogy egy tudós társaság alapítását óhajtaná, a mely nyelvünk bővítése módjait legjobban meghatározhatná: erre «nemzetünknek legnemesebb ügye szólít,

* A mű 14. lapján.

** U. o. 20. l.

hogy észszel, szívvel, értékkel, a kitől hogy lehet, elősegéljük». Kazinczy semmi jót sem vár e részben a tudós társaságtól. Mert attól fél, hogy olyanok jutnának a társaságba, a kik a társadalmi életben érdemeket szereztek ugyan, de a nyelv műveléséhez épen semmit sem értenek. Nyilván Vay Miklós és Prónay Sándor bárókra czéloz, a kik ellenségei a neologismusnak, sőt egyáltalán a kritikának is. «Én nem tudom — írja Berzsényinek — mi magyar írók mit akarunk. Más nemzeteknél nincsenek-e recenziók? ne legyenek-e nálunk is? nem kívánja-e ezt a nyelv és literatura java? Nem vallánk-e kárát, hogy eddig ezt a nagy ösztönét a jól írásnak nem ismertük? Nem, de mi azt akarjuk, hogy új szót, új phrasist, orthographiai, grammatikai igazításokat ne *egy* tegyen, hanem *egy egész társaság*. S hol az a társaság? S azután is a társaság fogja-e vinni a jó író, vagy a jó író a társaságot?» Valószínűleg attól tart Kazinczy, hogy az alapítandó társaság az ő vezéri tekintélyét kockáztatja, s a nyelv kérdéseiben a szavazatok száma lesz döntő. Ő egymaga kíván ellenfeleivel megmérkőzni. Bár Szemere is készül Beregszásznak felelni, az első támadás dicsősége nem hagyja Kazinczyt nyugodni. Alig hogy az *Ossian* fordításának javítását bevégezi, azonnal munkához lát. «Én — írja Beregszásznak — úgy készülök, hogy az Úrnak nyomtatott válaszban fogok felelni, mihelyt sürgetőbb dolgaimon általesem.» Addig is nyíltan megírja Beregszásznak, hogy igazában nem is tud magyarul s mégis tanítani akar; s hogy a neologusokat azért tartja tudatlanoknak, mert «meg sem álmodja, mi történik a nyelvvel, s nem enged rést azon gondolatnak, hogy a dolog másként is lehet, mint képzeli.» Beregszászi nem tudja megérteni, hogy «némely szó és szólás nem a köznéppnek való». Kazinczy pedig régen hirdeti már, hogy a köznép értelme nem lehet irányadó. Vádolja, hogy ellenfelének «ártatlan lelkét reaszedték a csintalanok, ravaszok, együgyűk». Ez alaptalanganúsítást többször ismétli Kazinczy s Kulcsár Istvánt hiszi a bujtogatónak, mert ő «ada pénzt a nyomtatásra, hihetőleg a veszprémi kanonokok pénzes ládjájából». Beregszászi tiltakozik e gyanúsítás ellen: «Az olyas csintalanokról én — úgy mond — nem tudok semmit; hanem a mit írtam, tulajdon meggyőződésemből írtam.»

Már 1815. aug. közepén elkezdí Kazinczy a választ Beregszászi ellen «a leghumánusabb hangon ugyan, de ölje, sujtva». Szándéka, hogy a nyomtatás előtt megmutatja Beregszásznak. Terve azonban még sok változást szenved. De folyvást az a remény táp-

lálja, hogy válasza egy időre nyugtot szerez neki. «Ha én -- írja Döbrenteinek — hibázhatom is itt meg amott és a praxisban, theoriám oly igaz, mint a kétszer kettő = négy. S ez a csata nekem azért is örvendetes, mert triumphot készít és alkalmat ad nekem elmondani, a mi a philologia laikusaival láttathatja, mely részen áll az igaz. Beregszászit én sohol nem illetem gorombán, mert őtet is, magamat is becstülöm, de járatlanságát a magyar nyelv dolgában, melyhez ő ugyan épen nem tud, kénytelen vagyok felfedni.» Ellenben Nagy Gábornak azt írja, hogy felelete «a legnagyobb urbanitással lesz, skorpiókkal megkorbácsolva». Nagy baj ugyan, hogy a közönség nem fogja érteni, de legalább íróink megértik, s egyelőre ez is elég. Nehány lapnyi bevezetését csakhamar el is olvastatja Szemerével és Vályi Nagy Ferenczcel, s mind a kettő «reménylett, de oly mértékben nem reménylett javalással» fogadja. Előre érzi, hogy Beregszászi értekezése kifárasztja őt, mert neki úgy akar felelni, hogy «ne legyen többé kénytelen szólani». Mindenkit nem fog megtéríteni, mert még az írók sem tanultak annyit, hogy mind megérthessék; a ki pedig megérti, nem mindegyiknek van elég ereje, hogy tanítását el is fogadja. «Bántsanak, a mint tetszik: eppur si muove!» Csak a tudatlanság ellenkezik, a dologhoz értőknek «kedves jelenés» lesz válasza. Igaz, hogy voltaképp Beregszászi őt meg sem nevezte *Dissertációjában*; de tanításait s még inkább gyakorlati példáit hosszasan czáfolta, sőt leveleiben rámutatott arra a veszedelemre, a melyet a nyelvrontók előidéznek. Illő lesz tehát megmutatnia, kik tulajdonképen a nyelvrontók. «Én — írja Kazinczy Beregszászban 1815. szept. 18-káról — a nevet (hogy t. i. *nyelvrontó*) nem rettegem. Igenis, én nyelvrontó akarok lenni s tudva vagyok az, hogy a nyelvet építhessem.» Későbbi feleletének alapgondolatát már e levelében megtaláljuk, mikor így ír: «Az Úr a nyelvet az empiria dolgának tekinti — de mi a criticismusának; az Úr Prof. Úr a nyelv dolgaiban a *szokást* tiszteli, mi azt is, egyebet is.» Tudnivaló, hogy épen e ponton támadja meg őt Kazinczy a legkiméletlenebb s legigaztalanabb hangon.

Beregszászi Kazinczynak részint a hozzá, részint barátaihoz írott leveleiből jó előre megsejthető, mit várhat a neologusok vezérével. Irtózott a tollharcztól. Vitkovics előtt fogadkozott is, hogy soha többé tollhoz nem nyúl a nyelv ügyében. Hiába biztatta Vitkovics, hogy «a literátori hadtűl, mely hasznos békét szül nyelvünknek, ne rettegen». Még Pestet is szándékozott elhagyni, hogy békén

maradhasson. «Már szánon szegényt — írja Kazinczy Döbrentéinek — s ily érzéssel nem jó duellálni. Azonban szalmavázzal ily érzések közt is lehet.»

Midőn azonban a Sipos *Ó és új magyarja* s csakhamar azután a Zsombory említett értekezése is megjelenik: Kazinczy össze akarja foglalni az ellenfeleket s előbb Beregszászának és Siposnak, utóbb Beregszászának és Zsomborynak együtt kíván válaszolni; majd ismét Beregszászit egészen külön akarja választani többi támadóitól. Zsomborynak nagy kedve volna felelni, de másfelől kerülni óhajtana a villongásokat, a melyeket «nehéz úgy vinni, hogy czivakodás ne legyen belőle». Mert még a legmérsékeltébb hangú czáfólast is ilyenek tartják. «S mi tagadás benne? — írja — kevély vagyok olyannal szállani kardra, a ki nem tud kardot forgatni s megvetést érdemel inkább, mint czáfólast.» Ezt október vége körül írja Kazinczy, de már nov. 23-ki levelében arról tudósítja Sárközyt, hogy a napokban végezte el egy perló írása előszavát, a melyben Beregszászának és Zsomborynak egyszerre felel, sőt sorba veszi mind azokat, a kik «a neologismusok ellen kikelték». Egy héttel később, a nov. 30-ki levelében pedig már közli is a Zsomborynak írott válasza bevezetését Döbrentéivel. «Én — írja — ennek az Úrnak jó fejét és tudományát megismerem; de rosszul beszél és rosszat és sok haszontalanságot, s egyik szakasza nem foly a másikból, egyik punctuma a másik punctumból; a hol mulatni kellene, ott egyet szökik; a hol szökni kellene, ott előli az olvasót a maga rettentően bugyogó beszédével.» Decz. 18-kán ismét arról szól Kölcseynek írott levelében, hogy még igazában hozzá sem láthatott a Beregszászi és Zsombory műveihez, mert azokat Szemere elvitte tőle. Veszekedni — úgy mond — egyikkel sem fog, de felelni bizonyosan felel s közli is egy mondatát a készülő válaszból. 1816. jan. 6-káról megint arról tudósítja Dessewffy Józsefet és Rumyt, hogy az utóbbi öt hét óta «mindennap reggeltől fogva estig az orthologusok és neologusok közt folyó perben dolgozik» Beregszászi és Zsombory ellen; gorombáskodni önbecsérzetből is irtózik, de Beregszászi ellen «felette éles, mert úgy érdemli». Meg is mondja, miért. Mert «az az ember sok kárt teszen, elámitja a maga kalvinista feleit». Lám Szatmár megyében az alispán ezer forintot gyűjtött számára, Debreczenben száz forinttal ajándékozta meg az ev. ref. egyháztanács, és Szabolcsban is megindult a gyűjtés hasonló czélra, a mi Beregszászit «még inkább el fogja bolondítani». Annál nagyobb

oka van tehát neki világosan kimondania, hogy Beregszászi a nyelv kérdéseiben teljesen tudatlan. «Elhallgattatni ugyan — írja Rumynak — nem fogjuk a mi orthologusainkat, de a győzelem bizonyos.» Tanulmányának a következő czímet szánja: «Wieland a német nyelv és literatura felől: tükörül azoknak, a kik a magyar nyelv és literatura felől ítélnék s feleletül prof. Beregszászi és Zsombory uraknak s társaiknak, kik a nyelv romlását panaszojják.»

Kazinczy folytonos tervezgetése két-három évig tart. Előbb Zsomboryval akart leszámolni, de Cserey Farkas és Döbrentei kérésére, a kik Zsombory hazafiságát többször dicsérték, abba hagyta a neki szánt feleletet, a melyet Döbrentei már jó előre kért folyóirata számára s a mely felől Zsomboryt is tudósította. Zsombory azt felelte, hogy Döbrentei bátran kiadhatja Kazinczy feleletét; ő előre nem kívánja látni. «Ha én nem — úgy mond — más valaki, ha szükséges lesz, meg fog felelni. Ez a dolog jót is szülhet.» Kazinczy azután csak a *Messias* fordítása elé írt előszavában válaszol néhány sorral Zsomborynak, finom gúnyval vetvén szemére, hogy az írókat — nem lévén tudós társaságunk — a nép elé idézi; hogy nyelvünket elég bőnek állítja s oly jelenség miatt panaszkodik, a mit mindenki természetesnek tart (hogy t. i. a jó írókkal együtt rosszak is támadtak). «Minden azt mutatja -- írja Kazinczy — hogy a tiszteletreméltó tudós nem szedte tisztára gondolatjait s a munkával sietett.» A tudós társaságot most már Kazinczy is óhajtja, de azt a világért sem akarja, hogy «az szabja meg az írónak, mivel szabad élni s mivel nem, s az olvasónak, mit érezzen jónak, mit rossznak»; mert a valamire való író és olvasó az ily törvényt soha sem fogja tisztelni. Arra, hogy nyelvünk elég bő volna, Kazinczy azt jegyzi meg, hogy élő nyelvnek folyvást fejlődnie kell az ismeretek gyarapodásával, az érzések nemesedésével a szerint, a mint «a nyelv természete (mely egészen egyéb, mint a *szókás*) engedi, a literatúrával bíró régi és új nemzetek példái intenek, a szépség' és a nyelv ideálja kívánja, és a neki lelkesedett *szép-író parancsolja*». Vajjon mi szab a fejlődésnek határt? Tulajdonképen semmi. Csak viszonylagosan mondhatjuk, hogy a nyelv mindaddig változik, míg «az a tudományoknak s mesterségeknek minden nemeiben elégséges számú nagy írók által meg nem állapíttatik». Kazinczy ismétli legtöbbször megtámadott alapelvét, hogy «a szép-író szabadhatalmú ura s törvényszabója a nyelvnek». Ezt kellett volna Zsomborynak említenie s így nem tévesztette volna meg olvasóit.

Addig is, míg tervezett részletesebb válaszában megezáfolhatja Beregszászit, Sipost, Zomboryt, Szentgyörgyit és Teleki László grófot: legalább e néhány sorral ügyekezett régebben hirdetett elveit támogatni s a maga gyakorlati példáit igazolni. Az utóbbi két hónap alatt folytonosan e részletesebb válaszon dolgozott, sok ívet összeírt, az egésznek körülbelül egyharmadát elkészítette s végre is félretette. A mit Beregszásznak akart felelni: «más helyt lesz feljegyezve». «Mindent elköttem — írja Kis Jánosnak 1816. febr. 7-kén — hogy csatázásom váljon szelidebbé: de nehéz dolog ott szelidíteni, a hol az ember kénytelen minden nyomon azt mondani a maga ellenkezőjének, hogy a tanulás szüksége nem látásának ilyen szokott lenni következése. Utoljára látván, hogy megszelidíteni nem tudom semmi igyekezettel, abba hagytam a munkát, sőt nagy részét el is löktem.» Újabb alkalmat várt, hadd beszélje ki magát az ellenfél. Addig csak leveleiben folytatja a nyelvújító harcot, míg Horváth Endre a megindult *Tudományos Gyűjteményben* erős kritika alá nem veszi fordításait. (2938., 2945., 2955., 2960., 2962., 2964., 2965., 2971., 2972., 2979., 2980., 2981., 2982., 2990., 2996., 2997., 3007., 3009., 3010., 3028., 3031., 3036., 3043., 3051., 3072., 3088., 3089., 3091., 3120., 3121., 3123., 3126. sz.)

A leveleiben vivott harc is, mint láttuk, olykor-olykor elég heves hangúvá lett Szentgyörgyivel, Teleki László gróffal, sőt Döbrenteivel is. Ingerültsége, a melyet egyre súlyosodó anyagi állapota csak növelt, néha legjobb barátaiban is az alattomos támadás részét látta s gyanúval illette. Így nagy megütközéssel hallotta Szemerétől a Zombory dicséretét. Még inkább megütközött a Döbrentei magatartásán, a ki folyóiratában helyet adott oly véleményeknek is, a melyek épen nem kedveztek a megindult mozgalomnak. Döbrentei visszaütésitja harálja gyanúsítását. Távol van tőle a kétszínűség, de «egy tiszta caractervonást ezer új szó felett való perlekedésben eléjőhető kedvnyerésért fel nem cserél». Kazinczy csakhamar kiengesztelődik barátja iránt. Nem kívánja, hogy minden író az ő módja szerint írjon, de azt igen, hogy kinek-kinek meglegyen a maga szabadsága s írói egyénisége. Ő «nem retteg kény szerint újítani», de szeretné, ha Pethe és Folnesics nem ártanak magukat az ő dolgába. Önmagának követeli a föltétlen tekintély dicsőségét, de azzal nem áltatja magát, hogy minden újítását elfogadja a nemzet; némelyiket elfogadja, mint elfogadta a Barczafalvi Szabó Dávidéi közül is a jobbakat, s «az is nyereség lesz». Eljön

az idő, midőn a most még új szók beleolvadnak a nemzet közös szókincsébe. Kevesen értik, mit nyer a magyar nyelv az ő merész újításaival, annál többen nevetik és kárhoztatják, ez azonban őt vissza nem tartja kitűzött céljától. «A ki magát becstüli — úgy mond — nem kell függeni másoknak ítéletétől, legalább nem a sokakétól, hanem a jókétól.» A nyelvújítóknak legerősebb védelme az, hogy «a leggonoszabb neolog sem ír oly rosszul, mint a puristáknak nagy embereik». Forr, pezseg a magyar nyelv ereje, s épen ez az állapot alkalmas az újítások behozatalára. Ha egyszer a nyelv megállapodik, ha az újítással többé stílbeli szépséget nem nyer a magyar nyelv: minden hasonló törekvés igazi nyelvrontás lesz. Tisztelni kell a nyelv geniusát, még inkább aesthetikai oldalát, a mely megszabja, hogy «olyat és csak olyat vegyünk fel, a mi a jól készült füleket meg ne sértse». Szabályt minden egyes esetre nem adhatunk, sokszor a stílérzék minden szabályt eldob. Ezt nem tudják felfogni a szokás magasztalói. Dessewffy, Kölcsey és Szemere is úgy vannak meggyőződve, hogy a fejletlen magyar nyelvet gazdagítani most van a legjobb alkalom. Azonban Dessewffy szerint is kerülni kell az erőszakot, inkább «csak könnyű zabolán kell erednünk, úgy fog kifejlődni egészen nyelvünk hathatossága». A nagy gondolkodók és szép-írók alakítják a nyelvet és adnak polgári jogot az egyes szavaknak. «Te magad — írja Dessewffy Kazinczynak — minden módon nagy teremtő vagy nyelvünkben»: épen ezért sajnálkozik rajta, midőn ellenfeleivel viaskodni látja. Berzsenyi és Kölcsey e tusát Kazinczy pályája legnagyobb dicsőségének tartják. Gyarmathy Sámuel a vértanú koronáját látja fején. Hasonlóképen Cserey Farkas is, a ki barátja izgalmait kétszeresen érzi. «Barátom — írja hozzá — te hazád szeretete és nemzeted java, virágzása, dísze' gyarapítása miatt sok méltatlanságokat szenvedsz, azonban a fény téged mégis annál nagyobb mértékbe' környékez, mentül dühösebb azon alacsony csoportnak agyarkodása, mely ellened szegezte magát. Haladj te elkezdett úton: a jóknak, a bölcséknek, a dologhoz értőknek kedveltje maradsz.» (2936., 2950., 2979., 2980., 3024., 3041., 3051., 3055. sz.)

Hogy a széphalmi vezér ingerültségét az ellene intézett támadások egyre fokozták: annak okát nem a nyilvános támadások elég kiméletes hangjában kereshetjük, hanem inkább a kéz alatt terjesztett gúnyiratok személyeskedéseiben, a Láczaai Szabó, a Hőgyész Máté pasquilusaiban, a Szatmár megyéből küldött munkácsi levél-

ben, a Dunán túli írók harcra készülődéseiben s az irodalmi közvéleménynek ellentétes hangjában. Ide járult az a fontos lélektani körülmény, hogy Kazinczy nemzetünk haladásának nemcsak megindulását, hanem folytonos erősödését is várta a nyelvújító harc győzelmétől. Hitté érlelődött benne pályájának, törekvéseinek alapgondolata, mely a harcnak győzelemre vezetését célozta. Ezért aggódó tekintettel fürkészte mindazon jelenségeket, a melyek a biztosra vett győzelmet fenyegették vagy csak késleltették is. Innen érthető meghitt barátaival való összezőrdülése s az a téves felfogás, hogy alattomos eselszövénynyel készülnek öt ellenfelei hallgatásra bírni. Innen érthető, hogy az orthologusoknak minden támadásáról azt hitte, hogy egyedül ő ellene van irányozva, a mely ellen neki kell első sorban védekeznie. Innen érthető, hogy még a *Ludas Matyi* czélzását is önmaga ellen látta fordítva, mintha Pethe Ferencz, a kit a mű szerzőjének vélt, ezzel akarta volna öt megtorolni azért, mert izléstelen újításaival Kazinczy minden közösséget önérzetesen elútasított magától.

A *Ludas Matyit*, ezt a «nem rossz kis bolondságot», Dessewffy Józseftől kapta. «Elijedtem — írja — mindjárt tudtam, mi lehet, mert ismerem Pethét.» Dessewffy nem látta át, mire céloz az ismeretlen szerző, de Kazinczy legott úgy fogta föl Döbröginek szárandó szerepét, hogy Matyi abban öt, a neologusok vezérét, teszi csúffá. Hiába mondja Dessewffynck, hogy soha sem olvasott hidegebb vérrel semmit, a mi öt bántotta. Kifakadása azt mutatja, hogy a félreértett mű czélzata nagyon is elevenére talált. «Egy vad ember ez a Pethe — mondja — s nincs benne semmi nemes érzés.» Udvariasságból mégis válaszol Pethének, de kijelenti, hogy a *Ludas Matyira* nem fog felélni. Azonban egy észrevételt nem hallgathat el. «Tudományi dolgok miatt — írja — szabad versengeni, az a tudomány előmenetelére nézve néha még szükséges is: de a maradék tudni fogja, ki volt a *garázda* s a *vastag*, s ez bennünket fékben tarthatna, midőn indulataink el-elragadnak. Én ugyan úgy hiszem, hogy te . . . sajnálni fogod, hogy tüzed egy vastag és igazságtalan tetre ragadott el s vádolni fogod magadat, hogy könnyebben hittél azoknak, a kik elméd sajátságával visszaelni akarnak, mint hinned kellett volna.»

Ime Kazinczynak az az említett téves felfogása, hogy Somogyi, Beregszászi, Sághy, Pethe mind az alattomos áskálódók malmára hajtja a vizet. Hiába írja Dessewffy, hogy esze ágában sem volt a

trefás mű célzatában sértést keresni Kazinczy ellen; hiába csodálkozik Döbrentei a félreértésen: Kazinczy jó ideig nem tud e gondolattól megszabadulni. De elfogadni látszik Dessewffy, Teleki és Szemere tanácsát, hogy «ne tegye ki magát a bántásoknak» s ne élesítse a harcot. «Egy sort sem tehát többé polemizálva» — mondja Szemerének. De ez a föltétel nem lehetett tartós, mert néhány nap mulva már ismét így ír Ungvárnémeti Tóth Lászlónak: «Én szólani fogok, igen nagy nyugalomban, de bátran, szabadon.» (3064., 3065., 3071., 3072., 3073., 3085., 3091., 3128., 3136. sz.) Nem is maradhat veszteg, kivált hogy ellenfelei hatalmas támaszt nyernek Horváth Endrében, Verseggy Ferenczben és Fejér Györgyben.

A nyelvújító harc folyamatát vázolva: önkénytelenül is megakad tekintetünk nemzetünk politikai állapotán, a mely a napoleoni háborúk végeztével oly bizonytalanak látszott. Vajjon a nagy francia forradalom, a mely vérbe borította egész Európát, milyen tanulságokat adott a kormányoknak? Vajjon az absolutismus kérgén győzelmet vehetnek-e a nemzetek jogai s a szentesített törvények? Lehet-e remélnünk, hogy a felvilágosodás napja elűzi az önérdékük hajhászatába merült elmék sötét felhőit? E gondolatokkal tépelődnek jobbaink, a kik a nemzet jövődjét építgetik. De szomorú tapasztalat csökkenti reményüket. Lépten-nyomon hallják, hogy a kormányok a népeket csak vak eszköznek tekintik; nálunk is «azt szeretnék, ha nem gondolkoznánk, csak engedelmeskednénk». «Minket — írja Kazinczy — nem *elő nem vinni*, hanem *rontani* akarnak, . . . derekasan meg vagyunk maszlagolva . . . *erőnk kiholt*.» S mind ez azért, mert a tehetősök egyre jobban idegenkednek mind attól, a mi magyar. Gyermekeiket idegen szellemben nevelik s a magyar föld jövedelmét idegenben pazarolják el. A nép meg szinte éhen hal. Még a természet is gátol, hogy kissé magunkhoz térhessünk a rengeteg anyagi csapások után. Egyik évben úgy, mint a másokban szűk a termés. Azonban a kormány folyvást újabb áldozatokat követel. A vármegyékben kivetik a birtokosokra, kinek mennyit kell fizetnie. Dessewffy tiltakozik ez ellen. Bármennyit vessen ki rá a megye, csak annyit ad, a mennyit adhat. Cserey Miklóst a gubernium megpirongatta, hogy a kivetéssel késlekedett. Siettetten hát a dolgot, de kevés sikerrel, mert «a véres százjú székelyek azt mondják, hogy ők nem adóznak soha; hogy ők a tartományt nem királyi adományból bírják; hogy meg van fizetve róla az adó az ősek vérivel, a kik szerzették s megoltalmazták».

Mint rendesen, most is abban keresik a bajok forrását, hogy a magyar államférfiak vagy nem ismerik az ország helyzetét, vagy nincs bátorságuk arról az uralkodót felvilágosítani. Ritka példa a zemplénnegyvei főispán, Esterházy József gr., a ki nyíltan megmondja a fejedelemnek, mikor a subsidium beszédését sietteti, hogy most nem lehet, mert aratásig «élet nincs», s maga a király adott a megyének is kölcsönt. «De, felséges uram — szót Esterházy — kénytelen vagyok vallást tenni, hogy a magyarok el vagynak szomorítva a Transsavana elvétele miatt, és ezt felségednek esküvése szerint is tisztje visszaadni... Osztán felséged a maga nagyjainak még azon kegyeket sem adja, a miket a németeknek osztogat.» Cserey Miklósnak nincs semmi bizalma a fejedelem tanácsadóiban. «Én — írja — az udvar párája között élőknek érzeményeiről, nevezetesen patriotismusáról azt tartom, hogy nem igen lehet az épen olyan, a milyennek lenni kellene; mert a pára csak azt engedi látni, a mi erősen kitetszik, a mi tündöklök, a többit eltakarja.» Nemzetünk hanyatlásának «a mi tulajdon nagyjaink az okai».

Kazinczy mély hazafi sóhajjal emlegeti Fischer érseknek azt a beszédét, a melyben azt mondá a királynak, hogy az ő vallásosságának köszönhetjük alkotmányunk fennállását. «Rettenetes — úgy mond — de egyszersemind a veszedelemben bennünket vigasztalható szó.»

Dessewffy erősen hiszi, hogy a világfelforgató háborúkból minden nagy európai nemzetre árad valami haszon. Vérmes reménnyel szól jövődönkről s kimondja, hogy «nem fog eltemettetni az emberi nemzet szabadsága, míg Amerikát, Angliát és Francia- meg Német- és Magyarországot a világ mappáján fogjuk keresgélhetni». Azonban a közromlottságot neki is lehetetlen észre nem vennie, a mi onnan származott, hogy «a pallérozottsággal járó majd minden rosszakat bevettünk a nélkül, hogy javainak bófogadásán elegendőképen törekednénk». A nemzet sorsának jobbra fordulását a jó törvényektől várja; hogy ilyenekkel bírassunk: «független és hivatal nélkül való embereket, diurnumok nélkül, kell az országgyűlésre küldenünk. Csak így fog a köznép kímélődni, rövidülni fog az országgyűlés ideje, és mégis több s jobb dolgok fognak azon végzödni, mint eddig, a midőn több gond volt arra, hogy szép szöveggel jussainkról beszéljünk és azokat olykor terjeszszük is, mint hogy *character és állhatatosság által vagy oltalmazzuk, vagy az időhöz képest okos és hasznos törvényeket hozunk*».

Hogy az európai nemzetek mi hasznát veszik az utóbbi győzelmeknek, még fölötte kétséges; de abból a körülményből, hogy a berlini szabadkőművesek követe a Bécsben tanácskozó európai hatalmak képviselői előtt az emberi nemzet közjáváért száll síkra, azt következteti Dessewffy, hogy a felvilágosodás lassankint terjedni fog, s a közszabadság biztosítékai nem egyedül a rövidlátó államférfiak akaratától függenek. Igaz, hogy még most csak mintha a sötétben tapogatóznának, egyik túlságból a másikba botlanak, de végre is «lehetetlen ez a szüntelen való kitérés az igazság útjából», s közel az idő, hogy «minden sarcz-uralkodásnak vérrel fog irattalni számkivettetés levele».

Azonban Dessewffy jóslata sokáig vár még a teljesülésre. A lezajlott forradalom szörnyű emlékei inkább növelik a felvilágosodástól való félelmet, semhogy útjait egyengetnék; kivált hazánkban, a hol a szellemi műveltség szoros bilincsekbe van verve, a kormány «semmit sem költ a terjedésére, s abban is, hogy magunk költ-hessünk, meggátolnak». «Ha egy forintocskánk — mondja Cserey Miklós — szükségünkön felül maradni láttatik, azt oda kell fordítani, a honnan reánk semmi sem tér vissza.» Az udvar körében forgó férfiak csak a forradalom iszonyait látják, a szabadság eszméinek általánosítására tett hatása előtt szemet hunynak. Kazinczy elkeseredve hallja Bajzáth udvari fogalmazó véleményét, a ki ha rajta állana, minden francia könyvet elégetne, minden francia csecsemőt kardra hányna, mert «idővel abból is világháborító lesz». A bécsi rendőrség kelepczébe akarja csalni Kazinczyt, midőn a bajor követ őt mint másolót keresteti s magához rendeli összes igazolványaival együtt. Kazinczy rosszat sejt, eszébe jut több eset, midőn hasonló fogással került egy-egy ismerőse a börtönbe. Szörnyű aggodalmak között jelenik meg a kívánt helyen; úgy vesz búcsút nejétől s kis leányától, mintha többé nem volna bizonyos, láthatja-e őket. A félreértés azonban szerencsésen kiderül: ő nem kalligraphiai, hanem stilstikai értelemben *szép-író*, a követnek pedig amarra lett volna szüksége.

A censurára folyvást panaszkodnak. Még Kazinczynak egyszerű jelentését is, a mely szerint a *Mondolatra* írt *Feleletben* semmi része sincs, eltiltotta a censura. «Mit jelent ez? mit gyanított ez? — kérdi Szemere. A philológiában talán csak szabad fényt terjeszteni? Vagy itt sem immár?...» Döbrentei is fölötte nyugósnek érzi a censurát; ha kissé tüzesebb magyarság sugárzik soraiból, legott

kitörli a censor. Például e két mondata áldozatul esik a censor törő vessejének: «E nemzetnek törvényes külön királya van», és «E két haza nem provincia.» «Mely gyermeki félelemmel rebegnek sok censoraink» — sóhajt fel Döbrentei. Ilyen formán nem csodálkozik Sárközy, hogy a francia forradalomtól való félelmében egy német censor nem engedte a Páriz-Pápay szótárát kinyomatni, így okoskodván: «Da hat man wiederum was von Paris, nichts da, das kann nicht passiren.» A legbuzgóbb ügyekezet is szárnyaszegve lohad le az efféle kényszertől. A magyar írók működése nagy szálla a bécsi kormány szemében, s kétszeres buzgóságra van szükségük, hogy «lelkük tiszta sugallásai» a nemzet előtt rejtve ne maradjanak. Csak a ki «nyughatatlan melegséggel ég» a közjóért, határozza el magát, hogy tesz annyit, a mennyit tehet, mert *«egész erejének nem mutathatása nem az ő, hanem az idők szégyene».*

Ily körülmények között vajmi kevesen bizhattak nemzetünk jövődjében: vajmi kevesen tudták a haladás vékony erecskeit meglátni. Kazinczyt sem a közállapot sivársága, sem anyagi sorsának súlya nem gátolja, hogy pályája kezdetétől folyvást a haladást hirdesse s maga is bízzék sikereiben. Nemcsak mély meggyőződéssel tanulja, hogy a nemzetek a természet örök törvénye szerint mindég a haladás felé törnek, hanem egyszersmind a maga működésében is e törvény, nyilvánulását szemléli. Ez aczélozza erejét, hogy az általános romlás között is építhessen s pályája halását nemzetünk haladásának oly fontos tényezőjévé avassa. (2943., 2956., 2958., 2974., 2975., 3002., 3005., 3012., 3043., 3051., 3055., 3057., 3086., 3104., 3130. sz.)

Dr. Váczy János.

2933.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom, Oct. 23d. 1814.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,
nagy tekintetű barátom,

Gróf Desöffy Józsefnek irtam, 's nagyon köszönöm az Urnak hogy nekem alkalmat szolgáltatata ezt a' keveset is tenni. Azt lehetetlen több melegséggel tenni, mint tettem. Bár azt lássam hogy nem tettem hasztalan.

A' mint Febr.ban haza jöttem Debreczenből, abban a' kegyetlen hidegben úgy elromlottam, hogy tovább kelle fekünnöm egy holnapnál. Végre fejem baljában támadt apostémám megfakada, 's kicsorgott a' fülemen. Négy holnapig zúgott belé a' fejem. — Hogy időt ne veszítsek, levél által tudósítám a' sógoromat mindenek felől, 's kértem hogy az Archivumot velem látassa. Gonosz tanácslójji vannak, hallatlanná tette a' kérést. Az Ur' levelének vétele után irtam neki ismét, 's azt felelte hogy a' Debreczeni vásárkor meg fog jelenni az Úrnál, 's mindent elvégez. Irtam Ó Exc. a' Szathmári Fő Ispánnak is, Pestre egy Curialis Prokátornak, hogy ő vigye-meg a' levelet, mert így legalább szóval fog talán felelni, némellykor kedvetlen lévén az írás. A' leányának, a' most Szalárdon mulató Gróf Csáky Antalnénak betegsége miatt felment Bécsbe, 's ott mulata a' triumphus' kedvéért, 's levelem mind eddig Vitkovicsnál hever.

Dercsényi itt hála ez éjjel. Ó is Consiliáriussá tétetett.

Sept. 14dikén a' Kassai 79 esztendő Püspök Ujhelyben vala, 's én Eugénie leányomat Sophia Francisca névre béráltatám-meg. Magam vezettem a' Püspök circulusáig, némelly Pápastáknak nagy örömekre, némelly Protestánsoknak nagy botránkozásokra. Elébb.

számot veték magammal, hogy ezt a lépést nem csinálom e viselkedésemből, hogy magamról beszéltessek, nem e hogy valakit obligáljak, 's midőn azt mondám hogy ezt azért teszem hogy megbizonyítsam hitemet cselekedettel, megtettem. Jelen vala az actuson a feleségem is; de a dolgot én vittem.

Képzelve az Ur, midőn a Mondolat írásában Pápai Prof. Márton Urnak is van része! Mennyi van, azt nem tudom: de hogy van, tudom. Ki hitte volna hogy a kispaszquillizált Idealista az Empiricussal tart! holott a kérdésben forgó dologban én Idealista vagyok, ő pedig Empiricus. (Szokást követő.)

Meglehet hogy ezt csak a Tiszt. Fábíán József Úr kedvéért tette és az öccséért, a ki Magyar Nyelv Prof. és Lexicograph. A Pataki Professorok között Prof. Kövy és Rozgonyi nagyon nevettek, az az örülve, a Mondolatot; fáj nekik hogy a Rókaprémet, dókát bántom. Én most is nyugodalomban nézem a dolgot mint Febr. ban. —

Munkáimnak IX. Kötete megjelent. Azzal kedveskedni fogok ha lesz exemplárom. A mi volt, elajándékoztatom. Kész, de meg nem jelent még az első Kötet is, a szivképző Regék és Paramythek. Most Gessnernek első Kötete nyomtattatik. — A Pászthory képe gyönyörű.

A Tekintetes Asszonyt szívesen tisztetem, ajánlom magamat becses barátságába 's mar. ~~ny. g.~~ alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Kis Imre Urat méltóztassék a legbarátságosabb tisztelettel idevezetni.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2934.

Kazinczy — Ajtay Sámuelnek.

Széphalom, Martius 4d. 1815.

Édes Uram Öcsém, kedves és becsült barátom!

Engedje meg Uram Öcsém, hogy a tartózkodás vagy Feyerlichkeit megszólítása helyett magyar szokással szólíthassam; engedje meg hogy kérhessem, hogy viszont Uram Öcsém is így szólítgasson engemet. Szivem sugalla nekem tanácsot e lépésre, s az biztat; hogy annak ösztönét Uram Öcsém érteni fogja. Helmeccy nekem e

napokban küldé egy nyalábot s megküldé abban, kívánságomhoz képest, a *Világ történeteit* is. A könyv kötetlen áll még asztalomon, de már belé belé tekintettem, ámbár azolta úgy el vagyok fogva, a hogy sok év óta nem voltam; melynek az is jele, hogy most, szokásom ellen, reggeli és éjjelig tartó gyertyázás alatt kelle dolgozgatnom. Kibeszélhetetlen gyönyörrel nézem én, mely hasznos, mely derék munkával ajándékozá meg Uram Őcsém a Nemzetet, s nem lettem nyugtot, míg ezt az örömet Uram Őcsémnek meg nem köszönöm. Ezt hozom most. Engedje Uram Őcsém magát általam forró szeretettel megcsókolni. Nem keresve, merő történetből esett, hogy a Calvin és a tiszteletre méltó Zwingli szakán megállék, elolvastam az egész czikkelyt, s egyet mosolyodtam reá, de tisztelettel Rendes nép ez az emberi nép. És még is — annak is van haszna! — Figyelmetessé teszem Kedves Uram Őcsémet Horvát Istvánnak új munkájára: *I. Lajos és Hunyady Mátyás Schwartner ellen*. A kis munkát tegnap estve vettem magától Horváttól (talán sietése miatt); minden levél nélkül. Szeretném ha a munka minden Megyénk tárházában felvétetnék. *Ellenem* is perel; de a ki a mellett perel, a mit az én szívem *ohajt*, az nem perel *ellenem*. Becsületes ember ezért a mit Horvát véd, veszni is kész; hogy ne volna hát kész egy kis leczkét kapni, s botlásáért pirulni? Ugy írja Szemere, hogy Schwartner fú mérgeben, s haragszik, hogy a Nemzet előtt gyanússá tétetett. Így járnak az Arimathiai Józsefek, a kik félelemből tagadjak meg a *Földi-Istent*, — néha pénzért is. Szemere írja azt is, hogy midőn Horvát nem vala honn, valaki bement szobájába s ismerhetlenné tett irással e sor mellé: *A Lajos és Mátyás Védelmezőjének*, 24 pengő aranyat hagyta asztalán.

Látta e kedves barátom a Kis János verseit? a harmadik kötet végében distichonok vannak, mellyeket álmélkodva fog olvasni sok olvasó. Kivált a Tibulli kezdetű engem valóan csudálkozásra ragadott. Látta e a Horvát Almanakját? A Horváth András Zirczét? — Az én munkáim közül már négy kötet kész. Ugy írja Helmecezy, hogy a Gessner 2d. kötetét is elvégezte Trattner és hogy az 22 ivet teszen. Most ismét 3 jut sajtó alá, s Augustusban a Zrinyi munkái, mellyeket ismét nekem van szerencsém kiadni.

Hol a *mi Köleseynek*? Én neki nem felelhetek, mert nem tudom hol van, s nem szeretem, hogy leveleim elveszhessenek. Ha Szathmárban van, köszöntse Kedves Uram Őcsém, s jelentse hogy Palink az innepekre Lasztócra jó. *Ő neki kedves lesz e levelemet látni.*

Én még e holnapban Feleséggemmel s Eugeniemmel Bécsbe megyek egy Francia nevelőért, ki már vár, Aprilisban itthon leszek.

Szathmárnak egyik Írója (nyomatatlan verszetiben) e szóval él: *balkány*. Igen szép szó, de itt senki sem tudja mit tesz. Úgy hisszük néhányan, hogy *juga montium* értelemben van véve. Kérem Kedves Uram Öcsémét, méltóztassék velem tudatni, mi az a szó, és van e köz ismételten, vagy csak valaki hozza szokásba? Én azt annyira nem tartom ragadománynak, hogy még köszönöm is, s Ossziánban (mely juniusban jut sajtó alá) már élek is vele a gyantított értelemben.

Szathmár-Némethi egy igen szeretett s becsült barátomat hívta meg papnak, Ujhelyi ifjabb pred. György József Urat. Ez, reméllem, barátja lesz Uram Öcsémnek is, mert méltó hogy egymást szeressék. György Úr egy Cleymann eloquentiájú ember, tiszta fej és tiszta lélek, s épen ezért nem kedves némelyeknél, holott köz tiszteletű s szeretetű ember. Keresse ismeretségét Uram Öcsém, ha elvitetik tőlünk. — Egyébiránt az minden kérésem: hogy Uram Öcsém üzze a futást, s ismét jól, ismét jól. Bizony haladunk! ne nézzük mit mond *minden*. Éljen szerencsésen Kedves Uram Öcsém.

Kazinczy Ferencz.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 122. sz.]

2935.

Kazinczy — Kulesár Istvánnak.

Tek. Kulesár István Úrhoz,

Széphalom Július elsőjén [1815].

— — De én tégedet Zsolczára 's a' Generálhoz más tekintetekből is óhajtottalak. Nem hittem hogy a' Báróczi' legszerettebb barátja ellensége lehessen a' Neológoknak, 's tudakoztam tőle, honnan eredhetett egy bizonyos hír, melyet nekem a' Generál' nevője hozott, — az tudni illik hogy a' Generál Almásy Pál Úrnak tónjába esett, 's eggyütt perle vele ezek ellen, úgy hogy ezeknek dolgát Vay Ábrahámnak kelle a' két öreg Urak ellen védeni szintén a' tiszteletlenségig bátran. Én ismerem a' Vay Ábrahám hevét; de feje jóságát,¹ 's tudományait is ismerem, 's ezek szerént könnyen

¹ Előbb ide e szót írta Kazinczy F.: *talentjeit*, később kibúzta.

hiszem hogy a' jó ügyet annak két tiszteletes ugyan, de készületlen megtámadója ellen sem gyengén nem védte, sem rosszul. Almásy Pál Excell. azt mondá, hogy nem értvén a' mostani magyarságot, ha magy. nyomtatvány akad kezébe, legelőször is a' nyomtatás' esztendejét tekinti; és ha az újabb mint bizonyos eszt. — talán az, a' mellyben Ő Excell. tanult az iskolákban, vagy a' Telemach' fordításának kora, — úgy a' könyvet olvasatlanul teszi-le. Az Irónak megértethetőnek kell lenni, de szükség hogy viszont az Olvasó megérthető legyen. Mert, nem akarják nekem hinni, 's azt bennem gógnak nevezik, de idvezülendő lelkemre mondom, nincs különben: nem minden szem lát, ha nyitva van is. Úgy hittem hogy a' Generállal boldogulhatni fogok, de lehetetlen volt. A' Generál nagy tudom[ányú], nagy tapaszt[alású] Úr, de a' Magy. Philológiához nem ért. Nem csak kárhoztatta, de nevette is az *Ángolt*. — ez vala az első útált szó, mellyet említe, 's képzelheted, hogy a' *szerevény, rény. Lipse, meder* 's a' te *CancelláRód* mint tetszettek. — Sokat kisztete a' Sátán, hogy jó volna a' Generálnak azt mondani a' mit Szemere — o te Bollane cerebri felicem! — monda Gróf Rádaynak, midőn R. épen úgy téríté Szemerét, mint engem Generál Vay: «Mélt. Gróf, már ahhoz mi tudunk!» — de tisztelem egy nagylelkű embernek megtévedését, 's abba hagyám, mert láttam, hogy őtet épen úgy nem fogom megtéríthetni mint ő nem engemet. Fogjunk kezét, édes barátom, ime egy kádba vagyunk vetve, ha én ezektől a' mi ellenfeleinktől távolabb állok is mint te. A' különbség köztünk a' *kevés* és a' *sok*, pedig a' *poco piu* és *poco meno* nagy változást csinál. De én azt hiszem, hogy a' mi *elkerülhetetlenül szükséges*, az soha sem *sok*, 's valami a' nyelvet a' maga szemyeitől tisztítja, annak éket, annyival inkább még dísz is ad, az mind elkerülhetetlenül 's halaszthatlanul szükséges. — Az említett két Úrnak megfoghatatlan, miért ne találhatna helyt a' *jóságos cselekedet* 's *virtus*, a' *békességes türés* 's *patientia* a legpompásabb magyar irásban is.

Takács Ur Győrben (Apr. 23d.) 's Téten (Máj. 8d.) Batsányit magasztalta előttem stílje szépsége 's igaz magyarsága miatt. Haza érvén, elő vettem mind azt a' mit B-től nyomtatásban 's kézírásban olvashatok, 's megolvastam nagy gonddal, elfojtván magamban az önnszeretetnek leggyengébb rezgéseit is, 's elszánván magamat, hogy ha itt lelendem-fel a' magyar írás' remekét, átkot kiáltok minden bolondságra, mellyet ez megpirítand. De én Ossziánt úgy, mint az

ő Iniszhónai háborúja, fordítani nem szeretném, 's úgy írni, mint ő az 'Anyos' életét és az ezelőtt álló Előbeszédét, nem fognék, ha írni úgy tudnék is. A' Kassai Muzéum két Kötetét elvitte tőlem B. Barkóczy, 's így azt meg nem tekinthetem. De kérek minden jónak 's szépnek nevében, mint dicsérheti azt egyy Takács, a' mi itt lap III—XX. áll? Mennyi haszontalan és bőv csevegés! mennyi verbiage! mennyi meteoron! Lap X. a' magy. nyelvet egyy erőszakot szenvedni nem akaró, egyy kosarakat-osztani szerető Szűzhöz hasonlítja, de olyanhoz csak ugyan, kit, ha illendő módgyát (!) tudod, és olly boldog csillag alatt születél hogy azt tudhassd, (B. születettél ir) meg lehet ejt e n e d. Minthogy B. ezt az épületes allegoriet hozza fel, nekem sem lesz vétek vele élnem. Kimondom tehát, hogy a' lelkes ifjú a' szép Szűzön erőszakot is kész elkövetni, mert tudja hogy annak kedves lesz az erőszak 's érte panaszt nem teszen. *Compelle intrare.* (Az Istenek közt volt a' ki azt nem tudakozta, ha van é kedve, hanem paráncsola.) Gróf Teleki József *Exc. azon Theologok'* számokból való volt, a' kik azt állíták, hogy a' *Gratia* által *deus agit cum homine tanquam cum stipite*, 's még ma is a' keresztyének arra kérik Istent, hogy rajtok tégyen erőszakot, mert ők alkalmatlanok a' jót meg is gondolni.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

2936.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

A 1815. évi 3. sz. Kraszna 3dik Jul. 1815.

Kedves Barátom!

Jun. 15kén költ nagy becsü Leveledbül örömmel értettem szerencsés haza érkezéseteket, örömmel, hogy ezen ut sok örömekeket és nevezetesen Leányodba való olj érzékenyítő örömekeket ada. Az Egek neveljék minden gyönyörűségeidet.

A melj ágacskát Bécsi Botan. kertbül küldél, az a mennyire ki vehettem, igen is a *Lonicera tartarica*, de ez a nem nállam nincsen; ellenbe meg van az igen szép *Lonicera semper florens*, és ebbül, valamint mindenekbül, a mi csekélj birtokomba vagyon, a leg nagyobb öröm készséggel szolgálok Néked — a pedig, ha azon szerencsének lehetnék részesse, hogy azokat Magad ved által, az a

leg nagyobb, leg ohaitottabb gyönyörűséget adná nekem. A Tokai vesszők meg küldések által nekem nagy és ohaitot gyönyörűséget adsz.

Kivánságod szerint én ezen Leveledet Döbrenteynek el küldöttem, vissza is szolgáltatva olj jelentés mellett, hogy mentül előbb fog Néked irni. Barátom, Te Hazád szeretete és Nemzeted java, virágzása, dísze gyarapítása miat sok méltatlanságokat szenvedsz; azonba a fény még is Tégedet annál nagyobb mértékbe környékez, mentül dühösebb azon alacson csoportnak agyarkodása, melj ellened szegezte magát. Haladj Te el kezdett utadon: a Jóknak, a Bölcséknek, a Dologhoz értőknek kedveltyé maradsz; amazok had gyönyörködjenek a rosszaknak, ostobáknak, értetleneknek gyáva tapsolásaikba. Örömet kell mindeneknek engednünk, ha ők szebb, méltóbb öröme ennél nem vágnak, lássák, mit cselekesznek — sainállani azomba méltán lehet, hogy a Nemzeti literatura szabados gyarapodása ellen ilj meg átalkodott ostoba makacság szegzi magát.

Utolsó postával vettem 18dik Jun. költ Leveledet, az acclumot azonnal el küldöttem Döbrenteynek. — A melj mák laput ebbe küldél, annak igen szépnak kell lenni — én ez idén igen szerencsétlen vagyok mákjaimhoz — tavasszal valami ügyetlen gyomlálók annyira ki tépászták mákjaimot, hogy csak egy se marada, így tehát Te segíthetsz fel, Kedves Barátom, ha minden nemü mákjaidbul magot küldesz Nékem.

Bécsnek a Klaprothismus iránt való vélekedése nem csak gyáva, de az igaz világnak veszedelmére szolgáló vélekedés is; az iljetén vélekedések hátráltatták az emberi nem tökéletesedését és esz-közlik a homálynak terjedését. Sokat szólhatnék errül, ha papirosra bizni lehetne. Élj szerencsésen.

Kivül:

Somlyóról.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen — S. A. Ujhelj.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz. IV. köt.]

2937.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Cseke. Julius 5-dikén, 1815.

Édes Uram Bátyám!

Ezen órában veszem Uram Bátyámnak junius 2-d. és 12-d. írt igen kedves leveleit. Én legközelebb a beregszászi postán (mely a munkácsinak csak filiája) tettem fel egynehány rendeket Uram Bátyám számára, s azokban írtam, hogy leveleimet Munkácson, Beregszászon által Csekébe vehetem. De a posták regulátlanságok miatt mindég hamarabb és bizonyosabban vehetem a leveleket úgy, a mint ezen maiakat vevém,

Sok gyönyörrel olvasám az úti történeteket. Kulcsárt, úgy a mint itt festve van, már régen, sőt az első meglátás óta ismerem. Horvát egyszer maga megvallotta, hogy ő azért nem szeret Uram Bátyámmal levelezni, mert az Uram Bátyám leveleit szerteszéllal olvasgatják. Döbrentei, azt, a mit Helmecezynek írt, már nekem is sokszor írta, utolsó levelében ezen sorok vagynak:

«Ha látni fogod Algarotti munkáját a Múzeum IV-d. füzetjében, látni fogod, hogy én a neologizálásnak, külföldről kölcsönzésnek ellensége nem vagyok. Péteri Takács és Ságghi mellett nem fogok, rettegő nem vagyok — — —, hanem a nyelvvel igen szabadon, vakmerősködve sem akarok bánni, — — — szabad kúrtnom a a szót, szabad idegen fordulással élnem, de vigyáznom kell, hogy a nyelvet még is ne tekerjem, s az Ususra is kell ügyelnem, mert kinek irok?»

«Én perelni veletek nem akarok, ha némelykor nem egyezem is. Szabadon akarok választani ennek, amannak parteyjából a nélkül, hogy denevéreskedni akarnék — (Hiszem, hogy ezért mégis híven fogsz szeretni) s kívánok magamnak is útát csinálni.»

A Békének-Istene mentsen meg engem, hogy valakinek barátságát a philologia miatt megvessem, de attól ismét a józan ész oltalmazzon meg, hogy a barátság miatt oly principiumokat vegyek fel, melyekről nem vagyok meggyőződve. Az, a ki calvinistaságból vagy pápistaságból, vagy akármely más tekintetből is ez vagy amaz részre tud hajolni, abban a sectáriusi lelken kívül azt is gyanítani lehet, hogy talán nem tud semmit is principiumoknál fogva, s azt hiszi,

hogy a *hit különbözőése* nem egyéb, hanem *partis studium*, vagy *auctoritás*.

Uram Bátyámnak egész leveléből nyilván kijő, hogy az egész Litteraturában a nem rettegő neologismus részén mi négyen, Uram Bátyám, Pali, Helmeczy és én egyedül maradánk. Azonban szabad legyen kimondanom, hogy egyedül ez a rész mégis legerősb, mert egyedül épült philologiai principiumokon a többek közül. Az egy Horvát Pistán kívül senki sem gondolkozhatott a nyelvről systematice, s ő belőle s az ő principiumaiból mi leszen? A német Adelungnak sorsából könnyű lenne megjövendőlni.

Ha az Ossián előbeszédében valamit akar Uram Bátyám az effélékről mondani, úgy Kolbe igen nagy szolgálatokat fog tehetni. Az én principiumim a magyar neologizálás dolgában ezek:

1. Azon írásomban, melyet a múlt ősszel Uram Bátyámnak felolvastam, (ezen először Palitól talált) négy pontokra húzatik a neologizálás: *az idegen phrasesekkel való élésre, a szó kurtításra, a szórcformulásra, a szóalkotásra*. Az első pontra tartoznak az *inversiók* is, a harmadikra a *szók poétai összeragasztása* (verba composita), valamint a derivatio és az *analogiai formálás*.

2. A magyar nyelv, pleno optimo Jure, *occidentalis* nyelv. A flexiók nem teszik a nyelvnek természetét, hanem csak formáját. A nyelv természete semmi nem egyéb, ha nem a *nyelv képzőkenységének* (Bildsamkeit) útja. Azaz, arra, hogy a nyelv természetét kitanulhassuk, azt kell tudnunk: mely út az, melyen a nyelv képeztetetik, és eleitől fogva képeztetett? Milyen syntaxis az, melyet a nyelv elfogadhat és eleitől fogva elfogadott? Ezen kérdéseket ha a magyar nyelvre alkalmaztatjuk, a jön ki, hogy a magyar nyelv semmi mostan élő keleti vagy nyugoti nyelvhez nem hasonlít, legalább nem hasonlít úgy, mint a *némethoz*. A franczia, olasz, spanyol nyelvek mintegy egyszerre állottak elő a római és barbarusz nyelvek chaoszából, a római nyelv elromlott a barbarusznak ajkain, s ezen barbarusz köznép leve szerzője a deákeredetű nyelveknek, melyek osztán csakhamar tudós kezekre menvén által, csinosítottak ugyan, de meghagyattak a magok származási természetekben, s nem adatott nekik több képzőkenység, mint a mennyit a régi deák nyelvnel s a scholastica philosophianál fogva eleitől birtanak. A magyar nyelv, valamint a német, egy műveletlen nemzetnek eredeti nyelve vala, bősége itt az európai új ideák közt épen úgy nem volt, mint meghatározott syntaxisa az írók nemlétében nem lehetett. Ime tehát

az első lépés, melyet a magyar nyelvnek tennie kellett, az vala, hogy a körülte levő németektől és tótoktól szavakat kölcsönözzön. Erre elég documentum csak maga a *Latiatuc* is. Azomban a német és tót nyelvekből való kölcsönözés inkábbára a nép dolga volt, lássuk a tudósokat. Mind a németek, mind a magyarok keresztyénekké lettenek és így belépett hozzájuk a papok által a deák nyelv. A deákul tudó papok egyedül való tudósok lévén, és első tudósok lévén, ők kezdték tehát egyedül és először mind a német, mind a magyar nyelvet képezni. Innen van már, hogy mind a két nyelv a deák szabad syntaxist vette fel, hogy mindakét nyelv inversiós nyelv. Innen magában kijön a magyar nyelv occidentalismusa annak első miveltetésétől fogva.

3. Abból, hogy a magyar nyelv, mint a német, a deák szabad syntaxist vette fel, s hogy a magyar nyelv mint a német inversiós nyelv, következik, hogy mindkettő egyeránt vehet fel idegen phraséseket, fordulatokat, sőt a magyar sokkal inkább, mert a hol a német *négy* inversiót tehet, ott tehetünk mi *negyvent*. Innen kell már azt megmagyarázni, miért mondjuk mi azt, hogy a *magyar nyelvnek természetében fekszik a neologizálás?* Ez az oka, hogy a mi régi íróink, sőt a neologismusnak mostani legmérgesebb ellenségi is, a nélkül hogy tudnák miért? minden lépten nyomon *kölcsönözés* és *inversió* által neologizálnak. Én a debreczeni *Új énekes könyvből* is sok neologismust jegyeztem ki. Ezen jegyzéseim is Palinál vagynak.*

4. Annak meghatározására, hogy ez vagy amaz szólás idegen és nem magyar, annak kellene elébb meghatározatnia, mi hát az eredeti magyar szólás, magyar syntaxis? Mi tehát azt mondjuk, hogy magyar syntaxis mindezideig ninesen, és jövendőljük, s akarjuk, hogy a magyar syntaxis soha se is legyen. Ez az az állítás, melyben magunkat legkeményebben megvethetjük. A magyar nyelv még philologus kezek alatt nem sokszor volt; a magyar nyelvnek még igen sok oldalain homály lebeg; a magyar nyelvnek még grammaticalis sajátságai is sok részben ismeretlenek. Még az a kérdés is fenn maradt e szerént, *mennyire lehetne még a magyar nyelvet vinni*

* Jó datum a neologusoknak az is, a mit Homér neologizált, s a grammaticai flexiókkal is szabadon bánt s épen úgy, mint a mi Gyöngyösi Istvánunk, ki valamelyik előbeszédében azt mondja, hogy ha új szót tett vagy a régi szón változtatott, annak a cadentia az oka. Homérnak szabadságát menti Aristoteles, ha nem csalatkozom, Poetikes. Cap. XIX.

a grammaticai úton? Annyival inkább fennmaradt az a másik: mennyire lehetne a magyar nyelvet vinni a syntaxisnál fogva? és milyen sok oldallavá lehetne még ezen az úton tenni a nyelvet?

5. Azt, hogy a magyar nyelvnek a neologizálás épen természetére tartozik, hallgatva vagy nem tudva megismerik az ellenkezők is, mert ime Debreczen is neologizál, neologizál Himfy is, Döbrentei is, ha pedig Schedius magyarul írna, soha senki inkább nem neologizálna mint ő. De azt mondják, a mi Döbrenteinek soraiban ezen levél elején áll: *nem kellene olyan sokra menni*. Kérdem mi a sok? mi a kevés? Én itt is azt hiszem, mint a philosophiában. Én azt hiszem, hogy a progressio véghetetlen, s a ki egyszer egy új gondolatot új szóval, vagy új szólással kitenni szabadnak vélt, mi oka van szabadnak nem vélni a második és harmadik gondolatnak hasonló kitételét is? Az ilyen ellenvetésekre épen úgy nem lehet felelni, mint a hogy a Chrysipusi Soritesre nem lehet, s azzal, hogy egy helyet megállunk, még meg nem fejtettük a csomót.* De van még is a Döbrenteiek ellenvetésekben valami igaz, de a mit ők magok nem látszanak tisztán érzeni. Mi az oka ugyan is, hogy némely új szó, s némely új szólás inkább tetszik, s inkább megmarad, mint egy másik? Döbrentei azt mondja: *az ususra is kell vigyáznunk*. De épen az a kérdés: *mi teszi azt, hogy ez ususba jöjön, az pedig ne?* Felelet: nem analogia, nem grammatikai Richtigkeitek, s több e félek teszik azt, hanem bizonyos aesthetikai szellem, mely vagy jól hangzás, vagy rendesség, vagy frappantság által csinálja az effectumot. Így jött be a pamlag, midőn Révainak sok jó szavai elfeledtetek, így a példátlan formatiójú *Ifjú* a fiúból stb. Ilyen a francziában, hogy ezer közül egyet említsek, a *beaucoup*-val való phrasica élés, holott a *multusból* lett *moult* sokkal jobb volna, s ezzel még *Montaigne* élt a maga írásaiban. Ide tartozik a Garve mondása is: hogy híjában rakjuk meg a Grammatikákat s Lexiconokat új szókkal, bár jók legyenek azok, de nem vétetnek figyelembe. Egyedül a szerez az újságoknak tekintetet, ha nagy írók által jól alkalmaztatnak.**

* Neologismus nélkül nincsen egy nyelv is. A francziát elrontotta az academia, de a revolutio sok újításokat hozott be, valamint az új chemia is. De Lille és a marseillei ének szerzője már sokkal szabadabbak, mint a XIV. Lajos írója. Philologiai tekintetben méltó megolvasni Lettres Ivifes Tom. VI. Lettr. CLVI. (156) pag. 67. 599.

** Garve's Abhandlungen. A második darabban van egy Abhandl. Einige Allgem. Betrachtungen über Sprachverbesserung. Lehet belőle tanulni; de nem

6. Usus. Én mindig azt kérdem, mi az a magyar nyelvben? Quintilián idejében volt usus a deák nyelvben a mi puristáink értelemekben, épen úgy mint Franciaországban volt. De a régibb deák nyelvben is volt-e ilyen usus? Mennyi különbség nincs nemcsak Pacuvius és Lucretius, nemcsak Lucretius és Virgilius, de az egy időben virágzott két barát, Varro és Cicero közt is? Azonban a deák nyelvben segítette az USUS birodalmának felállítását az, mert a nyelvnek dialectusi nem voltak. Hol az usus a görög nyelvben? Hol az usus a németben? A magyar nyelvnek nincsenek ugyan dialectusai, de vagynak igen sok provincialismusai. Osztán a magyar nyelvnek classica litteraturája hol van még? A köznép csak nem csinálhat usust, annival inkább, mert a népnek ususa mértföldenként változik.

Mintegy ezek a főbb pontok, melyeken az én neologismusom nyugszik, s míg ezek meg nem lesznek czáfolva, addig se Péteri Takács, se más ne kívánjon hódolást. Állítsanak ők más principiumokat, melyek a philológiának mélyéből legyenek merítve, mutassanak oly constructiókat, melyek eredeti magyar syntaxisból folynának, s ha nem tudnak mutatni, hallgassanak. Vannak idiotismusai a mi nyelvünknek is, mint a németnek is vagynak, s ez az idegentől kölcsönözéssel nálunk is úgy megállhat, mint a németeknél. A mi az új szavakat illeti, ezeknek nincsenek annyi ellenségek, mint az új szólásoknak. A kúrtítás által nyert szavaink nagy részént a köznépnél most is megvagnak vagy legalább régi íróinkban. Itt nálunk ezerszer hallom: *a víz sebje*, azaz *sebessége*, a *sebesből* kúrtítva, s több ilyen. Osztán az új szavakért könnyű, igen könnyű megfelelni. Mert ha nincs, mit tegyen mást az ember, mint hogy kerítsen valahonnan.

A közlött szavakat sok örömmel olvastam.

Máglya vagy *Máglá*, tulajdonképen öszverakást teszen. A mór-téglát vagy ki nem égetett téglát *máglának* hívják ugyan, s így nevezi ezt pr. *Sárvári* a maga még ki nem nyomtatott Architectu-

igen kell citálni, mert ő popular-philosoph, és sem nem metaphisicus, sem nem poeta lévén, az újításoktól egy kicsinyt retteg. Azon erősségeket kell sűrűn felhozni, a melyeket Kolbe Adelung ellen használ. Adelung ellen beszél Jenisch is. Azon pontot kellene illetni, a mi a régi írásokból vett szavakat illeti. Figyelmet érdemel itt, a mit Jenisch mond a német nyelvnek régiségéből való gazdagodásáról. Szól erről Wieland is valahol. Legtöbbet használ itt Lessingnek azon kis kötete, melyben az ő előbeszédei vagynak öszveszedve. Azon kötetből a Logau elébe írt beszéd s a Logau verseiből készült Lexikon tartoznak tulajdonkép ezen tárgyra. — Kölcsey F. jegyzetei.

rájában, de csak in propriè neveztetik így azért, mert egymásra rakatik, azaz *mágláztatik*. *Máglázni*, ez a mesterséget üzőknek szava, ők maguk az ily téglát nem is hívják *máglának*.

Vész a közönséges értelemben a *veszedelemnek* törzsöke. *Vész* vagy *vesz*, perit és periculum, mivel igen sok szavaink egyszersmind nomenek és verbumok. De Verböcziben a *piscina* neveztetik *vésznek*. Ezt a *vész* szót a Verböczi értelmében itt is mondják.

Abora nálunk oly négy ágasan álló fedelezetet jelent, mely alá szénát szoktak rakni.

Ez a levél Beregszászból a munkácsi postán megyen, bár el ne tévedne. Vatert most nem küldhetem, mert a környülmények megváltoztak s innen Patakra most senki sem megyen. Várok alkalmatosságot, hogy elküldhessem.

Könyveim a napokban érkeztek meg, köztök leltem Jac. Tollii epist. Itinerariae. Az ötödik epistola Magyarországról tanít. Az utolsó Gróf Zríni Miklósról a poetáról. Uram Bátyám ennek verseit ki akarja adni, úgy az életét is meg kellene írni, s arra ezen Tollius epistolája datumokat adhatna. Ha akarja Uram Bátyám, a Zriniről szóló levelet megküldöm. Zrininek a *Ne bánts*-át is jó lenne kiadni, hogy így minden munkáji együtt lennének. A *Ne bánts*-ban van ezen szó *Tösör*, vagy *Tözsér*, mely *kupeczet*, vagyis marhával kereskedőt jelent. Tolliusban van a több képek közt az álomnak azon képe is, melyhez hasonlót Uram Bátyámnál láttam. Egy szárnyas gyermek oroszlán bőren aluva, jobb kezében, melylyel fejét köríti, mákkal, a balban, melyet elnyújt, kürttel.

Palinak irtam Baytól a sógorától, ismét néhány rendeket a beregszászi postán, bár láthatnám ötöt s vele beszélhetnék. Én itt élek és nem élek, mint szokott a tudni kívánó ember oly helyen, hol semmit sem, vagy igen keveset tudhat meg. Döbrenteinck utolsó leveleként addig talán a Muséum 3d. kötete is megjelent. Nem tudom a Csokonai recensióját mely kötetbe veszi fel. Ha megjelen a recensió, tudassa velem Uram Bátyám mit itél. Döbrentei sokkal nincs benne megelégedve, még azzal sem, hogy Berzsenyiről az mondatik: *hogy ő elérte azt a pontot, melyet már nehezen fog felül haladni*. Azt mondja, hogy B. ezáltal megsértetik, ő pedig sajnálja, hogy barátja megsértetik. Mely fonákság! Nem arra szolgál-e az igaz barátság, hogy némely dolgot szabadon megmondhassunk egymásnak?

A M. Grófné kezeit csókoiom. Éljen szerencsésen Uram Bátyám.

K. Ferencz.

A Himfy Journálja! még az volt a híjunk, hogy Journalunk nem lévén, Journált állítsunk és azt árendába vegyük. S így megyen osztán elő a Litteratura. Miolta a francia Journálok árendába kezdettek volt adatni, volt-e egyéb Franciaországban feltudóson kívül? Nekünk most is annyi a feltudóunk, hogy számát sém tudjuk.

[Megjelent a Kölcsey F. minden munkái, IX. köt. 135—145. lapjain.]

2938.

Kazinczy — Helmecey Mihálynak.

Széphalom Júl. 9d. 1815.

Az én Helmecezymnek.

Kedves barátom, Ma egy holnapja hogy Te nekem Almásról irtál. Így azt hiszem hogy eddig ismét Pesten vagy, de egyenesen hozzád így sem merek írni, mert melly könnyen történhet valami a' mi késlelteti visszajöttödet. — Barátom, vádolsz hogy Tr[attnér] Urat nem kértem én is, és hogy szóval vele semmit nem végeztem. — Mindennek meg van a' maga módja, 's bizonyosan rosszul lép mihelytt idegen módot követ. De ezen felül lehetnek saját okai is. Miolta én azt láttam hogy melly igen nehéz Tr-t valamire venni (emlékezzél Köteteim elrendelésekről, 's a' Kis Horáztáról), azolta nekem elveszett minden bizodalmam hogy vele boldogulhatok, ha egyszer valamit magában feltett. Csinálja most a' mit akar. Talán még meglehet a' mi most meg nem lehetett. Azt írta minap hogy a' Messziást bizonyosan nyomtatja Januáriusban. Az három kötetet fog tenni. Ha ehhez Emiliát és Barnhelm Minnát egy Kötetben, a' másokban Missz Sárát, Bouffert és Rigót, a' harmadikban a' most elmaradtat és a' Wieland két Regéjét kiadná, úgy az én Munkáim 15 Kötetre szaporodnának 's Rochefoucaulttal [!] 16ra. Az pedig gondolnám olly ajándék volna a' Nemzetnek a' millyet nem hamar várhat, mert az Originalok excellensek, a' fordítás pedig ha Tüladunának rossz is, némellyeknek nem az. Te intézzd úgy a' dolgot, hogy ez megtörténhessen.

Nagyon szeretném ha Kultsár Úr közlené veled hozzá irt levelemet. Abba jelentem hogy 40 ftját leküldém (az övé csak 27; a' többi a' tiéd, 's jó lesz akkorára mikor portékám indulni fog; induljon pedig mihelytt az esők elmúlnak). Jelentem továbbá hogy Gener. B. Vay Miklós velem rettenetesen (de szokott barátságával) perle a' Neologismus miatt; 's vádolta az angolt, Lipesét 's Kanczellárt.

E' szerént még Kultsár is nyelvrontó velem egygyütt, 's így egy kádba valók vagyunk, 's Sági neki is írathat levelet Döbrentei által. — Döbrentei alig ha nem haragszik, mert hallgat, mélyen hallgat.

Én kevés napok mulva egészen kész leszek az Ahlwardt Osszián-jával. Melly jól esett hogy Ahlwardtot megvettem, és hogy Rhode után nem nyomtattatik Ossziánom! Ahlwardthoz képest amaz merő próza. Nem gondolok vele, ha Túladuna keresztre von is; attól az ember meg nem hal: 's osztán a' jó ügyért nem kár szenvedni.

Most én tele vagyok nagy gondolatokkal a' mellyekre az Adelung Lexicona tüzel. De arról másszor. — Jul. 4dikén Szemerével öszve akadtam az Ujhelyi vásárban, 's egygyütt ebédlek kedves feleségével Dókusnál. Ez az asszony erántunk nagyon hideg; érzi hogy mi sok holnit nem javallhatunk, 's szeretné ha Pali hideg lehetne hozzám. Ha jelen vagyok, semmi sem lehet szép akaratjából: de Palinak soha sincs ideje körülé nekem felelni; mindég rövid, mindég csonka a' válasz, és a' bérekesztésben azt lelem, hogy többet nem írhat, mert várják. Rettegetesen szerelmesek egymásba.

Téli Takács előttem Batsányit magasztalá mint igazán szép magyar Író. Haza érvén, megolvastam Anyós előtt álló 20 lapjait. Én úgy nem szeretnék magyarul írni. Sok haszontalan, sületlen, hochtrabend fecsegés. Ezen kívül nyomtatásban Batsányitól semmit nem bírok, mert B. Barkóczy László elvitte a' Kassai Muzéumot. De bírom tulajdon kezével írva Iniszthonai háborúját, mellyet már Bécsben dolgozott 1798, és 'a mellyről nagyot tart. Én Ossziánt úgy sem szeretném fordítani. Van továbbá nálam egy versezete. Rossz, pedig ez is nagyon tetszett neki, 's hihető Takácsnak is. Anyós előtt azt mondja, hogy a' mi nyelvünk olly szűz, a mellyhez erővel nem lehet közelíteni. De a' szűzek nem mindég haragusznak az erőszakért; legalább bírora nem viszik a' dolgot, 's az Istenek nem kértek engedelmet, hanem megtették az erőszakot. Irj mingyárt, 's csináld hogy a' Horácz Epistoláit Virágtól, 's az Erd. Muzéum 3dik. Kötetét vehessem. Beregszászinak aligha nyomtatva nem felelek. Élj szerencsésen, kedves barátom. Zephyr él, és kedvére él.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2939.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom Jul. 9d. 1815.

Kedves barátom,

Egy pillanatban vevém a' Te leveledet magadnak és feleségnek árnyképeikkel együtt az Ádók barátunkéval, 's bizony közel tíz nap előtt, és ime csak most felelhetek reá. Engedj-meg, barátom; tudod, hogy az illy késelem nálam nem eredhet hidegségből. — Én Junius első napján jöttem haza Bécsből, hova Apr. 10dikén indultam feleségemmel, 's leányommal. Ott vettem-meg az Ahlwardt által fordított Ossziánt, melly felől ki van kiáltva, hogy ez az Osszián minden előbbi német és minden más nyelven dolgozott Ossziánokat használhatatlanokká tett. Az enyém, Rhode és Denis után, régen olly állapotban vala hogy akármelly órában juthatott volna sajtó alá: de ez az Ahlwardti Osszián félre vetteté régibb dolgozomat, 's mint-hogy Trattner ezt akará az Aug. vásárra elkészíttetni, minden időmet elfoglalta ez a' gond. Az első Kötetet postán küldém-meg neki. Most már a' 3dikát készíttetem. Ez az oka, hogy eddig hallgaték.

Képeitek annál kedvesebb [!] nekem mivel tulajdon kezéd' míve. Nagyon köszönöm azt, igen nagyon. Tiszteletre méltó lelkek árnyai! Ha Pesten lészesz Dónátnál, mutattassd-meg vele magadnak az én képeimet, 's a' feleségemét és a' lyányomét. Kivált a' leányom — a' te menyed — igen jól el van találva. A három közt én legkevesébbé, és ezt azért, mert Helmecezi commandirozgatta a' jó öreget, hogy engem *vígán és ifjú lélekkel* fessen, minthogy characterem úgy is mint embernek úgy is mint Irónak (ez a' H. itélete) az. Én magam ezen útamban annyit elköltöttem, hogy csak azért sem engedelmeskedhetek parancsolatodnak, 's annál inkább nem, mert azon sok dolgok közzül való az is, a' mellyeket épen nem tudok, hogy kevéssel utazhassak. És osztán a' tavalyi rettenetes esztendő és építések után mit lehet erszényemtől várni!

Bécsben Apr. 27d. vala az a' nagy szerencsém hogy ó Felségét a' minden Oroszok Császárijokat lássam. De az én lábamon azért nem ment keresztül a' Fiaker. A' mi Urunk' balja' mellett lovagla-be a' Práterből. Egy gyönyörű kevély lovagló figura. A' Burkust a' Kalv. Templomban láttam Május 4dikén. Sokáig elnéztem, ha képében lelek e valamit a' II. Fridrich physiognomiájából, 's semmit nem leltem

A' Palatinusra emlekeztetett növése; de a' mi Palatinusunk lelkes képet mutat. Láttam azután is sok izben, a' Dánnal, kit Bécs nagyon szeret. 'Te tehát nem kevélykedhetsz, hogy a' mi korunk' nagyjait látád. A' kis igen lelkes Napoleont is láttam, 's ennek anyja olly közel méne el szekerem mellett, midőn Schönbrunnból vissza mentem Zsodomába, hogy kevésbe múlt, hogy egyikünk a' másikat fel nem forgatá.

A' Zemplényi Fő Ispán a' Grábeni vásáros boltok között bukkana reám, midőn az Akademie der bildenden Künstéből egy Faragóval, kit ebédre hívtam, ott járek. Ennek sötét ruhája még derekasan lisztes volt a' gipsztől, minthogy épen abban dolgozott a' mint felléptem ott, 's reám ismert. Ebédem jól meg vala fizetve azon szerencsével, hogy ugyan annak az Akadémiának Bibliothekájában végig nézhetém a' Muséum Napoleont, melly már XVI Kötet. Mint szidtam ezeket a' Németeket, hogy ők a' francziáknak még Mivészeikre [is] olly kevélyen néznek, holott ők soha sem fognak eljuthatni arra a' tetőre, a' mellyen ezek állanak, tudnillik a' rézmetszés feinságában, mert érdeme van a' németnek is. — Minthogy nekem a' Nagyokkal kevés dolgom van, az egy Erdélyi Cancellariuson 's az említett Fő Ispánomon kívül senkit sem kerestem-fel. De ezen utólsónál egy gyönyörű ebédet ettem. Hárman valánk; ő, Bajzath Concipista (orosz vallású és gondolkozású) és én. Bajzath azt hiszi hogy az utolsó francia csecsemőig mindent fel kellene konczolni 's minden fr. könyvet megégetni, megtiltani hogy francziául senki se tanuljon-meg. A' Fő Ispán pedig azt hiszi vagy csak mondja, hogy az egész Monarchia 's nevezetesen Magyar Ország tele van kőművesekkel, a' kik a' francziák tüzére fát hordanak a' nélkül hogy tudnák hogy a' fát hordják. Én azt mondám, hogy én is emberek közt forgok, de kőművességről még csak nem is hallottam, sőt azt hittem hogy a' kik azok voltak is, úgy kívánván az uralkodás, nyugszanak; de a' Fő Ispán azt mondta, hogy igen, és én nagy csendességben elhallgattam. Ez az Úr tiszteletre nagyon méltó derék ember. Tudom én mi kell az Urnak Bécsben, mondá, midőn a' háza előtt találtam, 's egy fiakert kítálta elő, 's vitt a' Belvederbe, hogy az Ambrászi Collectiót láthassam.

A' Belvederről szölván, hadd dicsekedjem-fel, hogy a' leányom itt mellém vonakodott. Én épen a' Rubensné képe előtt állék. Papa, ezt Dónálnál látánk. Reá ismért a' Corregio [!] ivfaragójára is, 's a' nálam párban, olajban, függő Guidó Amorjára, 's Van Dycknak két fejére. Melly öröm, hogy tanításimnak e' sikerét láttam. Kitalálá a'

Christina Mausoleumánál is mi az, pedig nem hallotta hogy oda fogom vinni. A' Budai Udvari Templom előtt elfakadt sírva, hogy *ne a' Szent István kezéhez!*

Literatúrai tekintetéből igen nagy hasznomra volt ez az út. Most látam először Helmezcit, Bilkeyt, Téli Takácsot, a' Téli Plebánust, és az én Pápaymat. Rettenetes czimbora van ellenem, 's azt Tüladuna csinálja, az az a' Kisfaludi emberei 's ő maga, meg nem emészthetvén a' Ilmfy Recenzióját. Takácsnak elbeszélém, hogy azt mind tudom. Azt vallá, hogy ő megkérettetett hogy írjon hozzá Praefatiót. De ő azt nem tette, mert az, ugymond, nem is könyv. — És még is Kisfaludi és Ruszek nem szégyenlik osztogatni. Ők nyomtatták-ki. Takács azt mondá, hogy kell új szó, de nem *sok*. Én azt tartom, hogy a' mi szükséges, még pedig halaszthatatlanul, nem *sok*, csak az Író tudja hol és hogy kell vele élni, és hogy csint adjon irásának, a' mit Horácz a' *junctiona* által mond. Azok az Úrak úgy veszik mintha nem is volna írva a' mi a' Dayka és Báróczi előtt áll. Kimondtam hogy én nem perlek míg arra nem felelnek; azután szívesen: és ha megczáfolják, elallok mindentől. De ők megbántatlaknak képzelik magokat, és — hinnéd e? — az fáj nekik hogy az ebadta Calvinistája akar Dictator lenni. — Az út lágas, csak fusson rajta, a' ki futni tud. — A' ti kedves Administratorokkal csak a' német Pesti theatrum tornácában szóllék, mert feleségem elhúte magát, és sehova nem meheti az egy Donátné házánál, hol a' szobában volt a' házi edény számára. Nagyon elhizott ember. Zsoleczán öszve jövék Borbély Gáborral, és kimondhatatlanul örültem látásának. Derék ember. Búcsúzásomkor nyitá-fel szememet, hogy ő is a' jók közzé való. De élj szerencsésen ezúttal. Kezem alig bírja már a' tollat.

Kérlek ezen levelemet közöld Berzscnyivel. Még neki nem írtam, 's négy hétnél előbb nem írhatok. — Vettem a' veres plajbászost.

2940.

Kazinczy — Takács Józsefnek.

Tek. Téli Takács József Úrnak, sok T. N. Vármegyék' első rendű Táblabírájoknak Kazinczy Ferencz szíves tiszteletét.

Széphalom Júl. 10d. 1815.

Nagytekintetű Úr! Fogadd-el újabb forró hálámat minden jószágaidért, mellyekkel engem Győrben April 23d., Május' 8d. pedig házadnál Téten elfogadni méltóztattál. Látásodnak szerencsését én sok esztendőök olta óhajtottam, most nem csak ezzel dicsekedhetem már, hanem a' Tét' lelkes Papjáéval is (Horváth Andr.), kiben épen olly szeretetre méltó embert találtam, a' millyen tiszteletre-méltó Írónak mutatta Zircze. 'S túl e' kettős szerencsén láttam azt a' házat is, melly a' hazának egyik örök Éneklőjét szülé. Bár azok, a' kik engem a' Kisfaludy' ragyogása' irigyének tekintenek, lelkembe láthatnak volna, a' midőn azon ház előtt mentem-el, melly tiszteletesebb mint a' cifra Gödöllő.

Ámbár Pestet Május 14d. hagytam-el, melly nap végre azon örömhöz is eljutottam, hogy megölelhetém a' nekem minden tekintetekben kedves Pápayt, én házamhoz még is csak Június' elsőjén érkeztem-meg, nem feleségemnek elhütéséből eredett gyengélkedései miatt, hanem azért, mert barátim elfogtak. Rádaynál Péczelen egy napot mulattam, Vidánál Törtelen hármat, B. Prónaynál négyet, Mihálkovicznál egyet, Gener. Báró Vay Miklósnál negyedfelet. — Kedves emlékezetű napok! 's annál becsesebbek, mivel magamat az öregség' egyik hibájától, a' hon'-ülés' szeretetétől mind inkább érzem meglepve, 's nem hamar remélhetem újabb kirándulásomat. —

E' hosszú út alatt elég ürességem vala komoly fontolatra venni a' mik felől Te, tisztelt Úr, velem szóllál, 's gyarlóságaimnak annál kevésbbé kedvezve tettem-meg vizsgálataimat, mivel tulajdon javam is kívánta, hogy e' dologban minél szorosbban járjak-el; haza jövéen pedig, elővevém Anyóást, 's valamit ott Batsányi monda, kit te nekem úgy adál-elő, mint a' legtisztább magyarság példáját, és a' ki arra méltó, hogy minden Íróinktól követtessék, nagy gonddal megolvastam. A' Kassai Muzéum' két Köteteit kiadtam egy barátomnak, 's Batsányitól egyebet nyomtatásban nem bírok, sem írásban

nem semmit egyebet egy verzeszeténél, és egy 1798. dolgozott Ossziáni darabjánál. Megengeded már most, hogy érzéseimet elődbe tehessem. Becsülni fogod bennem legalább, hogy a' Valót, elfojtva önn-érzésemet, annak leggyengébb rezgéséig, kerestem, hogy ítéleted eránt e' tiszteletet mutattam, hogy javalásodra és társaidéra magamat érdemessé tenni igyekeztem. Ha még így sem értem volna-el oda a' hova illet és kellett volna elérnem, legalább szánni fogtok és szeretni. Bár melly kedves az Irónak látni hogy igyekezete javallatik, én csak azt óhajtom hogy a' jök szeressenek. Jó vagy rossz a' mit dolgoztam, nem érdemlek gyűlöletet, nem hogy lesből bántassam, hogy ellenem Somogyi Gedeon és Sághy Ferencz orgyilkolók kiküldtessenek. Vétkeimnek, botlásaimnak felfedését akár hozzám írt levelekben, akár Recenziókban, akár Ellenírásokban bántás gyanánt venni soha nem fogom. Szabad az még azok ellen is, a' kikkel bennünket a' szívnek legszentebb érzései foglaltanak egyyüvé, mert a' haza-szeretete, hova bizonyosan a' Nyelv' és Literatura' ügye is tartozik, szentebb kötelesség, mint a' mit a' barátság' érzései sugallanak.

Batsányinak bizonyosan vannak érdemei a' haza előtt, sok és nagy érdemei: de én hálát adok az Isteneknek, hogy olly tátott-szájjal nem írok ((Horátnak két helye forgott előttem: Di bene fecerunt inopem me, etc. és tanto feret hic hiatu)), mint az az ő Előbeszéde és Ányos' élete. Én tudom, melly kevély mosolygással ítelt ő az én Marmonteli Regéim felől (Bécs 1808.), ő, a' ki Báróczyt, a' Neologok' atyjokat, tele torokkal magasztalta! tudom, hogy ő, úgy mint én, bizonyosan még kevésbé fog írni óhajtani, mint én óhajtok úgy mint ő. Mind ketten jól írunk e, mind ketten rosszul e, vagy mellyikünk jól, mellyikünk rosszul, azt mások ítélik-meg; én csak azt érzem, hogy az ő módja szerént írni épen úgy nem akarok, mint az ő módja szerént nem lépni. Livius és Cicero, Sallust és Tacitus, Virgil és Horátn, Tibull és Ovid, nem egyenlően írtak, 's ha Sallust és Tacitus, 's Horátn és Tibull nem olly könnyen érthetők, nem olly simák is mint amazok, ezeknek is van érdemek. B. nekem Ányos előtt igen sokkal mond igen keveset, és sokat a' mit más nem is mondott volna. De talán az nem a' stil' vétke, hanem a' structuráé, Te pedig amarról szóllál. Tehát e' mellett tartózkodom. Ó Nyelvünket egy Szűzhöz hasonlítja, a' ki erőszakot nem tűr, azonban minden begyeskedése mellett is kívánságomra hajthatom, *ha illendő módgyát (!!!) tudom 's boldog csillag alatt születtem.*

Maradjunk a' kép mellett, 's engedd kimondanom, hogy az erőszak és erőszak közt van különbség 's vannak erőszakok, a' mellyek olly kedvesek, hogy minekutána meg vannak téve, 's látjuk hogy nem estek rosszul, még örülünk hogy elkövetettek. 'S ki mondja meg, míg a' munka nem dicséri a' Mívészt, mellyikünk az, a' ki boldog csillag alatt született? Qui sibi fidit, dux regit examen. Csak hogy a' bizakodás azt illeti, a' ki bizonytságot adhat magának, hogy igyekezett. Mondjunk, a' mit akarunk, az annyira magasztalt és bizony méltán magasztalt szerénység felől: az az író, a' ki rossznak ismeri a' maga mívét és még is sajtó alá ereszti azt, nincsen honn. Ha mívét remeknek nem nézi is, melly ismét sok volna, igen rossznak bizonyosan nem gondolja; 's így a' Szűzhöz az is közelít, a' kinek nem tűnt-fel a' csillag.

Te, tisztelt Úr, és a' Te barátid, leginkább a' magyar színt látattok megkívánni írásunkban. — De mi az a' Magyar szín? Ha ti a' Magyar színt nem veszitek e egynek az eddig szokásban volt színnel? az az, ha ti nem azt akarjátok e, hogy a' szín ne nem-magyar, hanem csak ne a' nem-szokott legyen? Mert én még igen kevés esztendőök előtt Debreczen körül egy igen tudós ember által ((Fazekas István Diószegi Predik. és Esperest)), a' ki deák verseket is írt, megtámadtám a' hexameterekért, 's nem más okból, mint azért, hogy az a' neme a' mi versezeteinknek nem magyar. Ő fülét a' Gyöngyösi' négysorújához szoktatta volt. Én úgy hiszem, hogy valami szép, annak szabad magyarrá is tétetni, 's áldom annak hamvait, a' ki a' szőlőtövet Tokajnak hegyeire 's a' rózsát kertjeinkbe általhozta. — Ossziánom előtt egy nevezetes hely fog állani Ahlwardtból és Johnsonból, 's kérlek előre, hogy azt figyelmedre méltóztassad. De hiszen én Dayka és Báróczy előtt megmutattam mit és mint veve a' deák a' görögből gyakorta csigázott erőszakkal, mint a' német a' deákból, francziából, 's az elmúlt században végre a' görögből is. Nem akarjuk e hogy Nyelvünk 's Literatúránk épen ezt az útát tegye? Szemerének az Erd. Múz. II. Füzet lap 50. egy Sonettje áll, ellepve Sághynak kifejezése szerint Kazinczynak mételeyeivel. Nyelvrontó e a' ki így rontja a' Nyelvet? — Megvallom, nem értem mi cselelekszi, hogy a' mit én olly felette szépnek lelek, az másoknak olly igen rüt.

De te megmondád, hogy szabadosnak tartod az újítást, csak hogy az ne legyen sok. De nekem soha sem sok, a' mi elmúlhatatlanul és halaszthatatlanul is szükséges; de nekem soha nem sok,

a' mi a' Nyelvet szennyeitől megfosztja, a' mi annak fenntebb szépséget ad. Valaha volt *ür*, mert van *üres*. De minck az *ür*? azt kérded. Hogy volt, Sándor Lexiconának lap 471. hiszem: de csináltam volna, ha Sándor azt nem mondaná is, mert róá szükségem volt az Ipanhoz írt Epist. Erd. Múz. II. Füz. lap 94. sor 5.

Ne kényszeríts időn 's üren keresztül
Addig repülni —

Itt *ür* illet az idő mellé, hogy fesse a' Raum und Zeit ideáját, 's az *üresség* itt nem tehetett volna szolgálatot. Nem a' soktól kell félni, hanem azt kell tudni az Irónak, hogy velek hol éljen. Omnia verba suo loco optima. 'S tanulja-meg Horáttól, hogy a' junctura mint ajánlhatja a' veszedelmes szót is.

Tisztelendő Horvát Úr azon levele szerént, mellyet nekem Győrött felolvasni méltóztatál, öszve hasonlító régibb és újabb Bács-megyeimet, s úgy találta, hogy az újabbikban inkább eltávoztam légyen a' Magyarságtól, mint a' régibben. Kinek ítélete lehet nekem sullyosbb, mint azé, a' ki Zirczében megmutatta, hogy Mestere a' Nyelvnek? — (ez germanismus, még pedig gallo-germanismus. Sőt latinismus is: Idem amor exilio est pecori, pecorisque magistro. 'S ez ismét hellenismus: βασιλευς ἐν ἀρχῶν.) — 's kinek gáncsa lehet nekem kedvesebb, mint azé a' széplelkű emberé, a' ki a' hibát feddi bennem, de a' személyt még azon levelében is, melly felől nem hitte, hogy előttem felolvastatni fog, azon érzéssel fogja körül, mellyet minden érdemel, a' ki egész erővel kereste a' jót? Bár az az Úr azon levelében csak némely sorokat jegyzett volna fel, a' mellyeken felakada, hogy érthettem volna, mik azok, a' mik az olly Birák' javalását meg nem nyerhetik. Sokaktól kértem ezt, és senkitől meg nem kaptam. Ha teljesített volna kívánságom, érzéseimet ugyan meg nem tagadtam volna senki' kedvéért 's tekintéért, de megmutattam volna, hogy az igazán nagyokat én is nagyoknak nézem. Így tehát csak egy szót arra, a' mit e' levélből megkaptam. — Horvát nem szereti a' nem-szokott végzéseket a' tulajdon 's keresztnevekben: *Sophie, Marie, Julie*, 's talán *Athén, Egyipt* is, mert én ezekkel is élek.

Egyipt, másoknál *Egyiptom* — mint *Paradicsom* és *Athénás*. — A' gondolatlanok a' szót az accusativban hozzák-be nyelvünkbe, azt híven hogy az *Athénás* épen úgy nominativ mint *Pausanias* és *Epaninondás*, 's az *Egyiptom* és *Paradicsom*, mint a' *fundamentom*

és *Kalendárium*. Már a' Latialuc feleym *Paradisumot* mond. — Az Athenásból *Athenásbeliek* leve, az *Athenéből*, melyet utánam vevének-fel Iróink (lászd Orph.¹) lett *Athénebeliek*, melly már jobb, sőt *Athéneiek*. Nem nyer e a' szó, ha azt *Athéninek* csinálom 's az *Athéneiek* miatt az *Athénást* 's *Athenát* vagy *Athenét* *Athénnek*. *Egypti* szebb mint *Egyiptomi*, 's *Paradízi*, mint *Paradicsomi*. (de a' *Paradicsomival* élhetünk Bibliai dolgok körül, a' *Paradízi* csak poétai beszédbe való.) Nem kérdem én, engedi e ezt szorosan a' törvény, noha a' törvénytől csak lopva térek-el, úgy hogy meg se sejtсенek lopásomon; valamint azt nem kérdem, hogy a' *dicsőség*ből 's *dicső*ből lehet e *dics*. Nekem elég, hogy egygy olly Iró, mint a' Zircz Éneklője él a' *dics* szóval. — Az Asszonyi-neveket mi Magyarok is épen úgy ejtjük francia végezettel, mint a' német. Nem *Marichen*, *Kätchen*, *Julchen*, nem *Marsca*, *Borsca* vagy *Borcsa* és *Borka*, nem *Julcsa* tehát, hanem *Jülie*, etc. — A' mi asszonyaink ki vannak véve a' szoros törvény alól, ők francia, az az görög szabásu öltözetben jelenhetnek-meg, a' hol nem kénytelenek vagyunk övet kötni és kardot, 's a' karkötös, pártás leány könyveinkben egyedül Rájnisnál talál helyt. (Lászd Ódáját l.¹)

Soha sem bánt az engem, ha valaki hibámat felfedi. Én magam is szüntelen lelek botlást írásaiban, szüntelen török. Ezt mutatják Pestre küldött Kéziratim, melyeket már néhány ízben ismét felhoztam, 's újra meg újra dolgoztam: hogyan ne lelne tehát olyat azokban más is? 's hogyan ne más még többet? — Nem a' Mondolatot értem; az bizonyosan nem engemet mocskola-meg; hanem azt az igyekezetet, hogy engem elakasszon. Legyen úgy, a' hogy nekik tetszik; légyen hibás a' mit írok; az által kell e azt orvosolni, a' mit ők tesznek? *Ista quidem vis est!* ezt kiáltom én is Caesárral. A' hibák, a' botlások is tiszteletet érdemlenek az olly Íróban, a' ki gonddal teszi a' mit teszen. Legalább azt tanítják, mit nem kell követni. — Az örök Bölcsesség mennykövekkel sujtá-meg azt, a' ki a' kegyelem' ládájához kapott, hogy azt a' feldőlés ellen oltalmazza.

Nekem nagy gyanúm van, hogy az ellenem dolgozó seregnek egy része azért esküdt ellenem veszélyt, mert én Révait tartom Nyelvünk' egyik fő bajnokjának. — Ki ellensége a' ti földötökön Révainak, én nem tudom.* Az igen éles vérű ember felől feltehetem, hogy szertelen tüzével másokat megbánthatott. De én abban

¹ Itt Kazinczy házagot hagyott, pótolni akarván utólag a lapszámmal.

neki részese nem vagyok, 's szabadon tömjénzhetem gigászi nagyságát. Kérlek, ne engedd, hogy az ő ellene forró harag reám is álhasson, 's enyhítsd azoknak nehezteléseket, a' kik idegenek erántam, 's magad szeress ha érdemlem. — Széphalom, Júl. 10d. 1815.

* Már tudom. Írom ezt 1827. Decemberben. Maga ez a' Téti-Takács is az vala, ki most Verseghivel álla czimborába. Ez a' Takács egyszer Pestre jött, 's Révait ebédre hívá a' Fejér-Farkashoz. Magokban lévén némelly barátjaival Literaturánknak, Takács megszóllítá Révait. «Te nem vagy gazdag; íme én neked hatszáz forintot adok, ha elállasz a' Jottismustól, 's Ypsilonistává lészesz.» — Révai felpattant, összeszidta lelkét, anyját, 's ott hagyta ebédjét. — Kiki tudja, hogy Takács nagy Mikrologus volt. Lelke 's poetai talentoma felől szólljanak egy Kötetben kiadott Versei, 's azon Értekezése, mellyet a' *Recensiókról* czim alatt a' Tud. Gyűjt . . . . .¹ kiada.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

2941.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

S. Újhely, Julius 10dikén 1815.

Drága Kedves Barátom!

Három, Bétsbe Neked írtt, Levelemre tsak egyet kaptam vissza feleletül, és azon is tsudálkoztam, hogy rá értél, azomban ez is úgy el töltött gyönyörűséggel, hogy nem képzelheted, a' volt gyönyörködtetésemet folytatnod kell, és újjal szaporítanod, le írván nekem mindeneket a' mik érdeklettek és, a' mellyeket a' Te Szép Lelked meg érintett. Hallom, hogy a' Sánta ördöggel is össze találkoztál és el rémültél láttára, — beszéld el nekem ezeket mind, a' többiekkel együtt. Én is e' folyó Hónapnak 18dikán Pestre, Budára, Po'sonyba, Bétsbe megyek, ha Te meg írod a' Te utazásodat, én is meg írom a' magamét. A' Gouvernantét visszaküldöttük. Innen át menőbe Feleséggemmel, s Gyermekeimmal, 4 szekereken, 3 kotsin, nem sáska módra, hanem magam gyalog tsupán a' Feleségem társaságában meg látogat-

¹ Ismét hézag.

talak volna, ha nem kellene meg néznünk Báriba szőlőinket, a' mellyeket még nem látott a' Feleségem.

Nem tudja fel építeni lerogyott szerentséjét Napoleon, alkalmasint meg fog bukni, és újra lett fel emeltetése és ismét meg buktatása által el fogják véglére érni tzélyokat a' Frantziák, hogy t. i. ők adjanak a' magok Uroknak Constitútiót, nem pedig, hogy nekik adódjon. Vive, vale et recordare Tui Pipsz mpr.

A boríték külsején:

Sajnálom hogy nem vetted két rendbéli leveletem Bétsben, mert hármát írtam oda, egyet Bártfáról, kettőbe pedig, talán éppen azokba a' mellyek most talán, de minden veszedelem nélkül, a' Policzia kezébe vannak, versek is valának, az egyikben különösen a' *Sas* versezet Napoleonhoz, ezen epigrafével; Jovis armiger ales, a' militáris sartzsanyar ellen, mellyet még a' múlt April. írtam.

Czím:

Monsieur Monsieur François de Kazinczy
à *Széphalom ou Kiss-Bányátska.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2942.

Szűcs Dániel — Kazinczynak.

Kálló. 10. Jul. 1815.

A' múlt esztendei széna el nem költ. Tavasz elején kölesön adattam egynehány embernek, hogy az újból adják-meg.

A' homokföldeket nem veszik 2 köbölért, tavaly meg történt, hogy nem vett be a' vető annyit, a' mennyit nekünk fizetni tartozott, és épen azért eggynek engedtem is. Az afféle homoktáblák most 6 vékára vannak kiosztva.

A' most épen őszi vetésben való földek közzül egy homoktáblát, a' mellyet a' Petneháziak bevetni nem akartak, némelly Tiszahátiak vettek-ki.

Épen a' minap jelenté Beka, hogy a' vetések rosszak levén, neki azt mondták Petneházán nem létebben, hogy meg fognak kérni, hogy engedjem 6 vékára és ha nem engedem, egészen oda

¹ A borítékon ép piros pecsét.

hagyják. Nem érkeztem akkor, hogy meg nézzem az életet azon földben, de míg aratnának, meg nézem; mert ha épen rossz, lehetetlen 2—2 köblöt kivánni, ámbár úgy adódott ki. Nálunk egyébaránt nem rossz aratást várnak, csak még az idő el ne rontsa. Néhol a' sok eső és szél miatt nagyon le dült. Tavaly a Regalékból 34. fl. jött. 17 ftot és néhány xrt a' subsidium elvitt. A mostani arendából 32 ft. egy néhány xr van. Még most nem adtunk subsidiumot, leg-alább Vármegyénk nem ígért.

Szűcs Dániel.

[Kazinczy másolata Becske Bálint birtokában.]

2943.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Júl. 13d. 1815.

Tisztelt kedves barátom,

Melly jól esett hogy Ujhelyből tegnapelőtt hozzám ki nem jöttél! Én és feleségem 's Loyan Kisasszony (így hívják leányom' nevelőjét) hétfő olta Patakon valánk az examenben, és onnan csak setét estve jöttünk haza; 's így üresen találtad volna a' házat. Köszönöm kedves barátom, az akaratot is. Lesz olly idő, a' melyben Te hozzám ki fogsz onnan jöhetni, 's akkor szerencsésebb lehetek.

Mindenek előtt annak kell okát adnom, miért hallgattam olly rég olta, 's miért nem folytattam tudósításaimat Bécsi nevezetes útam felől. Én Júniusnak első napján értem haza, nyolcz héti távollétem után. Képzeled, illy hosszú út alatt mennyi dolgom gyűlt-össze, 's melly halaszthatatlan teljesítést kívánt. De ha csak ez volt volna, maradt volna időm Neked írni, a' **mit sok ízben el is kezdettem**. Egyéb okom volt, és ezt, ha Neked értened talán nem szükséges is, nékem elmondanom meggyőzhetetlen kívánság.

Trattner az Augustusi Vásárra Ossziánomat akará kiadni. Ez nálam rég olta kész, úgy hogy azonnal sajtó alá mehetett volna. De Literáriai Ujságokból tudom, hogy az az Osszián, a' melyet Oldenburgi Professor Ahlwardt egyenesen a' Ghael nyelvből fordíta — azon ghael nyelvből, mellyben énekeit Osszián írta — minden eddig ismert Ossziánokat annyira elszégyení, hogy nagy mocsok és vétek nélkül én a' magamét ennek megtekintése nélkül ki nem adhatom. Már Septemberben tehát írtam Helmeckzinek, hogy nekem a' könyvet hozassa-meg. Ő az eránt teve rendeléseket; de a' könyv csak május

első napjaiban jöve-meg Pestre, — akkor, midőn én azt Bécsben Schaumburnál már megvettem. Beköttetem a' könyvet még Bécsben, 's az úton végig tekintetem, 's láttam, hogy igen jól esett, hogy fordításomat Rhode és Dénis után ki nem adtam. Haza érvén, neki állék újabb dolgozásának, 's az első Kötetet leküldém postán Trattnerhez, a' harmadikat most végzem; már csak kevés lapok vannak hátra. Ez annyira elfogta minden időmet, hogy legszorgosbb leveleimre sem feleltem sokaknak. Neked is csak akkor akarék írni, midőn ezen szorongató gondjaimtól megszabadítom magamat.

Minekeltötte holmire egyébre terjeszkedném, azt beszéllem el, a' mit Te részvétellel fogsz érteni: L o y a n b a n meg nem esaltam magamat, mert kívánságaim nem szertelenek. Gondolkozása 's erkölcesei megromolva nincsenek: szeret olvasni; c a q u e t j a nincs, felette keveset beszél; maga tartása, járása, ülése, szóllása csupa modestia; sorsával nem békételen; francziától és németül ékes pronunciatióval szóll; asszonyi munkákat ért; leczkéjít kedvetlenség nélkül és szorgalmatosan 's nagy haszonnal tartja; nem csapodár, de nem durczás. Máj. 5dik napja ölta vagyunk egygyütt, és még soha okot a' neheztelésre nem adott. Nagyon kétlem, hogy Rádayné és Gen. B. Vayné, kiknél vissza jövőben vele valánk, meg fognának e vele elégedni; de én vele megeleégzem, 's örülni fognék, ha az én gyermekem lenne idővel épen ilyen. Választhattam volna én talán azt is, a' ki a' Gróf Fries házánál 8 esztendőt tölte, legalább szóllottam vele Bécsben; de az Isten mentse meg az én házamat az illyentől és az én gyermekcimet. Egy Friesnek másra van szüksége, másra nekem. Én tudtam előre, hogy minden óhajtható tulajdont nem fogok fellelni a' magaméban, akárki léssen az; 's így örvendek, hogy abban a' ki hozzám akada, egy jó személyt, és sok jóval bírót kaptam, ha nem kaptam is csillogó tulajdonút. Ha később szükségem lesz reá, inkább még egyet hozatok. — Én ezt Hernalsbót hoztam. Ha oda találsz menni, kedves barátom, monddad a' Direktrísnak Madame de Holle-nak, hogy én és az én feleségem a' mi kis Loyanunkkal tökéletesen meg vagyunk elégedve, noha szeretnénk, hogy francziától beszélenni s z e r e t n e i s, 's hogy ennek a' jó Asszonyságnak a' választását nem tudjuk eléggé köszönni; ne felejtse-d el mellé tenni, hogy Loyánt úgy tekintjük, mint tulajdon gyermekünket, 's látjuk, hogy ő bennünket nagyon szeret; monddad, hogy soha még közöttünk semmi collisio nem volt, és hogy mi ő vele mindenek előtt dicsekszünk. Én ezt Holle Asszonynak magam is meg fogom írni, de eddig nem

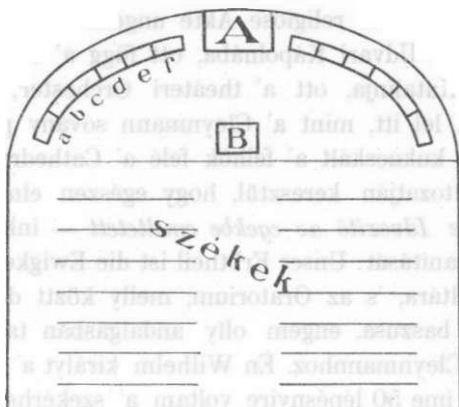
irhattam az előtted már tudva való ok miatt. — 'S most a' beszél-
lésekre.

En neked Bécsben csak egy leveledet vettem. A' két másik talán felmenetelem után ért oda. Már akkor írtam, hogy Sándor Császárt láttam, nem még akkor a' többit. Gróf Eszt[erházy] József parancsolt velem, hogy ebédeljek nála a' Praterben a' jövő vasárnap, majd oly helyre állit, a' hol az elúnásig fogom láthatni mindenikét. De eső esett, 's sem ők nem mentek-ki, sem én.

Máj. 4dikén Áldozó csötörtök volt. 8 óra előtt a' Fő Ispán házánál voltam. Még feküdt. Fél óra múlva megyek oda, hát jó az üzán gyalog. Magyarázom, hogy már voltam házánál. — «Tudom én, mi kell az Úrnak Bécsben,» 's kiált egy fiakkernek. A' Belveder alsó épületjébe vitt, hogy az Ambrászból oda jött státuákat látassa velem. Nem volt oda haza a' Gondviselő. És így elválánk, de másnap ebédre parancsola, 's megígérte, hogy Schönfeldhez írott ajánlást ad nekem, hogy ez mutasson-meg mindent. Én annyira el valék foglalva, hogy oda nem mehettem, mert Máj. 7dikén elhagytam Bécsét; osztán az Ambrászi statuák' rezeit bírom, 's azoknak nincs m í v é s z i érdemek.

Gróf Eszterházi Józseftől az Erdélyi Cancelláriushoz mentem. Ezt még schlafrokkban találtam; megkövettem, hogy korán jöväk, a' Kalvin templomába akarok menni, hogy láthassam a' Prussziai királyt, ki, hihető, ott ma meg fog jelenni. A' 77 esztendő's Teleki velem Heyne felől beszélt. Végre a' Világ Megszabadítóji hozódtak elő, 's ekkor a' Cancell. felölök nekem igen szép képet ada, nevezetesen a' Würtembergi Király felől azt mondá, hogy az a' Congresszhez beadott nótákat önn maga diktálta. — A' Cleynmann templomába menni akarván, kérdém az Egyházfít, ha itt lesz e a' király. Ganz gewisz; er ist ein sehr religiöser Herr. A' sehr szót nagyon megvonta, és én megtalálám billenteni reá a' fejemet ezen exclamatiócskával: Ey?! — Hören Sie, einer meiner Freunde hat mir in Ungarn erzählt, Sie hätten ihm um 1 fl. einen gesperrten Sitz gegeben: ich gebe Ihnen 5 fl., aber um einen, woher ich den König gut ins Auge fassen kann; ich bin Mahler. -- Uram, monda ez, und wenn Sie mir 25 fl. geben, so kann ich Ihnen keinen Sitz aufsperran; das kann ich nur wenn der Eigenthümer abwesend ist; heute wird alles voll sein. Aber gehen Sie frühe hinein, und postiren Sie sich nahe an die Kanzel. Bementem. Egyszer jó két csillagos mellyü ember, sötétzöld (vagy talán kék) kaputban, veres hajtókával,

sok Achselschnurral, szeme elébe tartja a' 3 szegű kalapot, melly fehér tollal volt megrémezve, 's imádkozik, 's leül.

Az egyik a' *d* betű székebe ült, a' másik az *f* betűébe, 's a' *d* betűben ülő mellett üresen marada a' *e* és *e* betű széke.

A' *d* betűs Úrra gyanúm volt, hogy az lesz a' király; de a' figura nem gyanított velem királyt, hanem Pataki diákból Generálisságra avanszírozott embert. A' növés mint a' Palatinusé, de a' mi Palatinusunk lelkes fejet mutat. Ez az Úr szépen énekelt is, a' mit én nem tettem. — Cleyermann feláll a' Cathedraba sub Ira A (— mert Ira B. az Urvaországja és a' keresztelés asztala) — 's mondja a' Predikáziót. Én ezt az embert mindég nagy gyönyörrel hallám eddig. Most tenni ezt lehetetlen volt. Félre rántá magát centrumáról, karjait az ég felé nyújtá, 's úgy kukucsált a' mennybe röplő Idvezítő felé, a' kit mivel én *nem* láttam, holott ő *nagyon* látott, (mert azért kandikált úgy felfelé) — az effekt egészen más volt, mint a' mit ő hallgatójiban támasztani akart. Voltaire is épen azt tette volna, ha oda állították volna, hogy az akornapi innepen mondjon egy Predikáziót. — Már ott akarám hagyni a' Papot, midőn látom, hogy imhol az egyházi hozza a' csörgős erszényt. Bevártam. «Wann kommt denn der König?» — Ő. Da sitzt er ja! — *Én.* Wo? — Ő. Rechts bei der Kanzel, unter der schwarzen Tafel. — *Én.* Nicht doch; das kann der König nicht sein. Ő. O ich kenne ihn, wie mich selbst. — Ekkor szembe fogám ismét az én királyomat 's lestem, hogy a' nagy Fridriknek van e csak egy vonása is ebben az arcban. Kijöttem a' templomból.

A' ház előtt meglátám a' két fekete lovu Udv. szekeret, melly a' királyt hozta. Visszamentem a' grádicshoz. Wie lange bleibt der König hier? — Über eine Stunde, denn heute ist Kindereconfirmation, und der König hat alle religiöse Akte ungemein gern. — Eh, mondám, menjünk az Udvari Kápolnába, ott függ a' Fügér sz. Jánosa 's a' Maurer sz. Katalinja, ott a' theáteri Orchester, 's így fülem 's szemem többet lel itt, mint a' Cleynmann sovány predikáziójában. A' ravasz addig kukucskált a' felhők felé a' Cathedra deszkázatján 's a' templom boltozatján keresztül, hogy egészen elmellőzvé a' mai textust, hogy *az Idvezítő az egekbe emeltetett* — inkább csak ebben határozta-meg tanítását: Unser Erbtheil ist die Ewigkeit. — A' Maurer és Fügér két oltára, 's az Oratorium, melly közt dörögve hangzott a' Weinmüller baszusa, engem olly andalgásban tartá, hogy későn mentem vissza Cleynmannhoz. Én Wilhelm királyt a' grádicson lejőve akarám látni, 's ime 50 lépésnyire voltam a' szekérhez, midőn látám, hogy fellép belé. Társa bal kézre már ott ült. Finita la Comedia, mondám 's a' Luther templomába mentem a' Dán Királyt nézni.

Ez nem lehet sehr religiöser Herr, mert ő a' templom alatt inkább csak a' mi Urunkat kísérte a' Präterbe, megtekinteni a' Cseh Landwehrt. Itt egy fiatal Luth. diák demonstrálta, hogy a' Xtus bizonyosan felment; a' Superintendentens és Glatz 's a' Vicarius egy gläserne Schrankba zárva hallák a' diák papolását, 's úgy hiszem, mosolyogtak.

Innen a' Burgba mentem. Látom hogy a Schweitzerhofon egy hat lovas hintó áll, 's hogy oda csoportoz a' Bécsi szájtató esürhe nép. Ezek közt nekem is szabad azt tennem, Imhol jön a' Prussziai felség, felül, 's rettenetes hideg alázatossággal mindennek köszönget, — de fagyosan. Magam is jéggé váltam. Soha sem sorvadtam még inkább össze valamelly ábrázat látására. Azonban ő igen derék ember lehet. Bal kézre igen püderes hajjal egy veres ruhás Ur ült-fel, elől pedig egy csillagos mellyű ember. — Azután tudám-meg, hogy a' veres ruha a' Dán Királyon volt. Láttam őket több ízben is; de Wilhelm nekem az maradt, a' ki első pillantásra volt.

Innen a' midőn a' Kohlmarkt felé akarék menni, reám bukkana concipista Bajzáth Urnak felesége és leánya. Ez önn magától, és nem az én kérdésemre, magyarázgatá melly szobában lakik a' minden Oroszok Császára, 's ezt veté mellé: Láttad e már a' kis Napoleont, Uram? — Nem, felelék. — Menj hát amoda a' hol az a' sok nép áll. Mingyárt kinyitja ablakait, mert 11kor változik a' strázsa.

Oda mentem. A' kis gyermek egy éltés Asszonnyal ült egy ablakban. Ez bezárta a' külső ablakot, a' belsőt megnyitotta, 's így a' szép gyermeket igen jól leheté látnom. Háló főkötő volt fején, jobb szeme körül egy hosszú szög fürt (blonde Locke) nyúlt elő; ruhája fehér gyöles volt, nem öntött, hanem gombkötő által készített arany gombocskákkal, 's mellyén a' sz. István pántlikája 's keresztje, 's varrott csillaga. — Másszor, monda egy német mellettem, a' kis fiú francia generálisi háromszegletű kalapot teszen-fel, ha felhozzák a' vártát; miért van ma főkötőben? — (Fogai fájtak.) — A' gyermeket valóban még az is örömmel nézheti, ha szive 's szeme van, a' ki atyját gyűlöli.

Más nap a' Fő Ispánnál ebédeltem. Ő Exc., Bajzáth és én, mi hárman valánk egyedül. Bajzáth nem csak hitére nézve orosz, hanem egész gondolkozására. Ha rajta állana, mind kívágnák a' francziákat a' legkisebb gyermekig, mert abból is világháborító lesz, ha megnő; öszvehordanának minden francia könyvet, 's megégetnék, 's megtiltanák, hogy senki se tanuljon 's beszéljen francziául. A' Fő Ispán azt állítja, hogy a' Monarchia, 's ebben a' mi hazánk is tele van kőművesekkel; ezek a' francziák tüzére fát hordanak. Én azt mondtam, hogy én is emberek között élek, és hogy én is tudhatnám ha vannak kőművesek, 's én assecurálok Ő Excet hogy semmi kőművesi öszvefüggésről nem tudok. Ő Exeja azt mondta, hogy tudja Ő Exeja, hogy ez nincs külömben, 's így én a' szót jóvá hagytam. Júl. 20dikán lesz Újhelyben, azt mondja. — Elméne a' Császárhoz, 's ez volt szava: Én is vettem a' Felsőged parancsát, hogy mi Fő Ispánok menjünk Vármegyéinkbe 's sürgessük a' subsidiumot, ha betegek nem vagyunk 's más hivatalunk el nem von. Én sem beteg nem vagyok, sem hivatalom el nem von; de Felsőged jóvá fogja hagyni hogy most nem megyek. Élet nincs; maga Felsőged ada 30 ezret az én Megyémnek azon 100 ezerre, mellyet kölcsön kértünk. Ha aratás lesz, akkor jelenek-meg ott. De, Felsőgedes Uram, kéntelen vagyok vallást tenni, hogy a' magyarok el vagynak szomorítva a' Transsavana elvétele miatt, és ezt Felsőgednek esküvése szerint is tisztje visszaadni, 's nem is lehet interesszéje elvenni, mert az Administratioja most többé kerül mint eddig. Osztán Felsőged a' maga Nagyjainak még azon kegyeket sem adja a' miket a' németeknek osztogat; én Novemb. 11dikén adtam-be Instantiámat a' V. Ispánom Consiliáriussága eránt 's ime nem az; én Vay Abrahámnak kölcsöt kértem, 's nem kaptam. A' Felsőged szolgálatja ellen van hogy ennek

atyja megszorítatik. Az Illyricum eránt Ő Felsége referáltatni parancsolt 's megigérte, hogy új discussióba véteti; Szemere és Vay eránt megújítatni hagyá az Instantiát. — Eszterházy engem ezekkel ereszte-el, és meghagyá, mondanám-meg Horváth Tamásnak, hogy ő bizonyosan Kir. Tábla Assessora lesz, ha ismét leend vacantia; most nem lehet az, mert loco 2-o positus est. — Zsolczán Máj. 27d. a' M. Kurirban olvastam, hogy Vay Ábris kulcsos hív, Szerencsen pedig Bodótól hallám hogy Szemere Consiliárius, és hogy Horváth Tamás Kir. Tábla Assessora.

Bécsben minden üres időm a' Mesterségé volt. Voltam Zauner-nél, a' ki a' József réz lovát önté; Prof. Maurernél, a' ki 77 esztendő, és még is egy igen szép tableaut feste: *Jézus a' kisdedeket áldva*; Agricolánál, Starknál, Niedermannál. Professor Fischert, Kitzlinget, Kraftot, Christent nem leltem, de ezen utolsónál (Helvetziából ide jött Faragó) szőlék fíjával 's láttam munkájit. Fügert csak láttam, de vele nem szőlék. Ellenben az Akademie der bildend. Künstében sokszor voltam, 's itt a' Bibliothecában végig forgattam a' Museum Napoleon XVI Köteteit és Raphaelnek némely munkáját.

A' leányomban, ki most nyolczadfél esztendő, nagy örömem volt. A' Belvederben megállék a' Rubensné [!] felesége előtt. Loyan elfordult, mert Rubensné, közel meztelen festve, állott előttem. Eugeniem mellém vonúlt: Papa, ezt a' képet mi Donátnál látánk! ugymond. — Melly öröm, hogy az én gondjaim által a' gyermek' szemc formálva van, 's már reá ismert a' képre, holott az itt Rubensné lábakkal, Donátnál lábak nélkül mutatta. — Reá ismert a' Corregio [!] Ivfaragó Ámorára is, 's két fejére Van Dycknak, és egy szép Ámorra, mellyek nálam olajban festve függenek. Csak abban vétett, hogy ezt vetette mellé: De a' mi Ámorunk nagy, ez itt kicsiny; holott a' kettő egy nagyságú. A' tévedést az okozta, hogy Ámor (A' Gvido oskolájából) itt nagy képek közt állott, nálam kis képek mellett. — Az Augustiniánusok Templomában francziául mondám a' feleségemnek, hogy ott fogjuk látni az Albertné Mausolját, mellyet a' gyermek rézből ismer; lássuk, reá ismer e. Megállánk ott; a' gyermek csudálkozék, 's felkiált: *Mama, ez Christína*. — De hadd fecsejgem-el, mint járék vele az Ud. theáterben, Május 6dikán.

Én, Loyan és Eugenie oda mentünk. A' Császár lózsija alatt a' parterrel en niveau áll két lózsi. Mi ehhez jutánk úgy hogy az én jobb karom a' parterre második sorában, az alsó lózsi rekeszéhez ért. A' gyermek közttem és Loyan közt ül. Így nem jól látott

az előttünk ülők fejei miatt, 's jobбомhoz kéredzett. Üres levén a' 2dik Lózsai, felállítám székemre, mert így senkinek nem volt alkalmatlan. Az első lózsiba két Úr jöve-be; az egyiknek frakkján mind a' két mellyrészen csillag vala felvarrva, a' másik Überrockban volt, 's így nem tudhatom, volt e csillaga. Ez a' két Úr *megilletődéssel* nézte grouppunkat, hogy a' gyermek baljával átfogta az atyja' nyakát, jobbjával pedig homlokán a' hajjal játszott, és hogy a' játékot falta szemeivel és füleivel, 's velem mindég beszélt. A' két Úr azt kérdé egymástól, mely nyelven szól a' gyermek. Én ezt értettem. — Eugenie elfelejté magát, 's a' két Úr párnájára tette kezét. Én lopva megfogtam ujjait, 's leloptam a' párnázatról. Az egyik Úr meghajtá nekem magát. Ez egy bizonyos ismeretségre hozza bennünket. Ismét kérdék, mely nyelven szólhat a' gyermek. Elle ne parle aucune autre langue que l'hongrois, mondám, 's az egyik monda a' másikának: la petite hongroise! la petite hongroise! 's a' másik mosolygva néze a' kis magyarra. Fogadni mernék, hogy a' theater után elbeszéllek vacsorájoknál mit láttak.

Egy este, Máj. 5dikén, haza megyek. Feleségem kérdé, ismerem e Gróf Aremsperget? A' név nem ez volt, de ilyen formán hangzott. Nem jut jól eszembe. (A' név A betűn kezdődött, és —spergen végződött). Nem én. — Hát mi dolgod vele? Nekem semmi; nevét sem hallottam soha. — Íme cselédje itt kerese; már a' Polizeynál is nyomozott, 's holnap Skor vár; azt izeni, hogy papirosaidat vidd hozzá. — Én ezeket nem értettem; de eszembe juta Angiolini a' ki Munkácson fogva ült velem, 's épen illy technával fogattatott-el, hogy *lárma nélkül* fogattassék-el. Képzeled, barátom, mint aludtam egész éjjel, noha tisztának, véltlennek érzém magam. Más nap úgy csókoltam-meg feleségemet 's gyermekemet, hogy az az utolsó csók, mellyet nekik adhatok ez életben, de nekik nem szóllottam. Rettegve mentem-be a' Városba. A' Herrngassenben, a' Liechtenstein házánál, úgy valék mintha a' chaffotot láttam volna magam előtt. Kérdem a' Kapust, itt lakik e? — Itt. — Austriacus, vagy nem? — Bavarus. — Ekkor éledni kezdtem, 's magamat mindenre elszánván, bejelentém magamat. Cselédje megmondá kérdésekre, hogy nem Excellenz. — Sie haben befohlen, Herr Graf, dass ich erscheine. — A. Sie nehmen Copieen. — Én. Was für Copieen? A. Was Ihnen vorgelegt werden wird. — Én, nem értve a' Grófot: Copieen nicht, aber Autographieen ja; wenn sie meine Sammlung bereichern können. A. ezt ismét ő nem értette; végre kisült, hogy ő a' Congresszre

akar beadni holmi irást, a' Királya nevében; nem kap irót; a' Polizeyra küldé, 's ott neki engem projectáltak, mert én szép-író vagyok. — A' Polizey megtévedé a' neki beadott hírbén, mondán, 's a' *szép-írást* bizonyosan nem azon értelemben vette a' mellyben az neki hírül adatott; mert az stylistikai és nem calligraphiai értelemben küldetelt-be neki; a' Copizálás nekem nem kenyerem, és ha az volna is, nem lehetnék Gróf Urnak szolgálatjára, mert én holnap itt hagyom ezt a' várost, 's kedves honomba térek, Magyar Országra. — A' szegény Gróf megkövetett megbántó Antragjáért, 's felpanaszlá, hogy a' Polizey ötét miként játszodtatja már néhány nap olta. — Barátom, Batsányit épen így ejték kelepczébe. Hibetó, a' Polizey tudta hogy az a' Congresszi Nóta a' mi Udvarunknak nem lehet kedves. — Én olly nagy örömmel ballagesáltam haza felé, a' millyennel oda mentem.

A' Polizey ismeretére még egyet. — Szállásom a' Salesius Szent Ferencz Szűzeinek Klastromjokban volt; mert ezeknek két udvarok van; az egyik a' Szűzeké, a' másik a' Plébánusé, kertészé, majorosé. Itt két kiadni való szállás van. Eggy partie öt szobából áll; én itt valék. Emigráns Generális Gróf Bussy is itt vala a' másik szállásban. April 26d. reggel midőn öltözénk, nyílik az ajtó, 's bejő Bussyné, szül. B. Lusinszky Asszony. — Uraim, a' férjem ebédre hív mára, minthogy tegnap érkeztetek, és így még nem tehettetek rendelést főzetésről. — A' Gróf délután a' Városba megyen, 's beszéli melly interesszans ismeretséget kötött. — Az Istenért Uram, felelének neki, il étoit enfermé etc. etc. — C'est un homme bien instruit, mondá Bussy. — Oh igen, felele neki ez a' valaki, igen szépen ír magyarul, 's most nagy pere van a' puristákkal. — Néhány nap mulva Bussy és Bussyné meglátogatják a' feleségemet, 's a' Gener. elmondá neki, mit hallá rólam. Mais, Madame, Votre mari étoit enfermé. Oui Mons. le comte, felele ez, et il en est fier. — Csak gondold-el — car tout le monde sait qu'il étoit innocent. — Csak nem megpukkantam nevettemben. Bussy ismét ebédre hitt. Mon Général, mondám, te már tudósítva vagy szerencsétlenségem felől; engedd hadd kérhesselek: él e Fiorella? Nem ismersz e eggy Gróf Rosst, a' kit én a' Condé seregénél 1800. mint Orosz köz embert lettem? Elbeszéliem neki, hogy ez a' Rossy általam kérette Fiorellát, hogy neki szerezzen engedelmet a' haza menetelre. Ezen nagyon megharagudt Bussy, és ha ott lett volna Rossy, kész lett volna kardra hívni, hogy olly honba vágyott, a' hol nem Bourbon ural-

codik; mert neki a' hazája e' nélkül nem is hazája. — A' Francia urbanitás nem engedte meg neki, hogy velem szerencsétlenségem felől szóljon.

Győrhöz közelítvén, nagy vágyás szálla-meg Tétre mennem, hogy Horvát Andrást, a' Plebánust láthassam, mert ezt nagy lelkű Irónak mutatja *Zircze*. Innen Pápára, 's Zirczre fogtam volna venni útam, itt az Apátot Dréta Antalt látni, ott pedig Pápay Sámuel: de rettegtem Takácsot, a' ki czimborákat csinál ellenem. Azonban jónak láttam elaltatni eszemet, 's csak szívemet követni, 's Máj. 8dikán Tétén valék, 's Takácsnál háltam. Csakhamar elvezete a' Plébánushoz, 's ez vacsorára kísért Takácshoz. Szint olly szeretetre méltó ember mint a' melly lelkes Iró. Pápay és Dréta nem valának Pápán és Zirczen, 's így jónak láttam visszatérni Györbe. Tétén útam azon ház előtt vive el, a' hol Kisfaludi született, mert ő itt születék, és nem Kámon, a' mint eddig hittem volt. Atyja még most is itt él. De nekem ez a' sövényvel bekerített, csátés fedelű ház tiszteletesbb mint Gödölő. — Takáccsal perlénk. de úgy a' mint perleni illik. —

Pestről Máj. 14d. Pünkösd első napján indúltam-ki. Már kocsiba kellett volna ülnöm, midőn Vitkovics hírt ada, hogy Pápay Sámuel itt van. Láttam őtet is; kikésért Vitkoviccsal a' Hatvani kapu lineájáig. Akkor nap Laffertnél háltam, 's megszerettem feleségét. Máj. 15dikét Rádaynál töltém, 's 17—20. Máj. Törtelen múltaték a' Vida és Helmeczi társaságában. 20—24dikig Györgyén B. Prónay Simonnál, 25. Jász Berényben, 27—30dikig Zsolczán. Itt a' Generál és én sokat perlénk a' Neologizmus dolgában, de abba hagytam, mert a' Generál minden tudománya 's sok tapasztalásai mellett nem az a' ki okaimnak helyt adhasson. — Ez vala historiája utazásomnak. Bár kedvedet tölthettem volna vele. De írásom mutatja melly sietve íram, mert nincs időm. Most következnek kéréseim. Méltóztassál azokat teljesíteni.

Első kérésem, édes barátom, az, hogy az itt menő képet add által az öreg Dónátnak Pesten *Herrngasse bei den drei Mohren*, azon szobákban, hol Te eggykor a' kedves Koppival laktál. Imhol hozzá a' levél is. Ennek a' tiszteletet érdemlő embernek felesége leánya Herczeg Liechtenstein Károlynak, ki a' dueliumban hala-meg 1795. Bánj ezzel úgy, a' hogy születése is, és érdeme is kívánja. Ez nekem igen kedves barátném, mint az Ura kedves barátom. Bár vagy ezzel, vagy Kreutzingerrel Bécsben, olajra festetnéd magadat;

kéz nélkül ugyan, de még is életnagyságban. Kivált Kreutzinger gyönyörű és jól eltalált képet fog dolgozni, 's olyat, melly hozzád méltó lesz. A' te erszényed elbírja, hogy ötét fizessd. Talán 12 arany lesz az ára. Szállását a' képző Mesterségek Akademiájában a' Kapustól megtudod, Johannes és Szent Anna úczáján a' Karinthiai-ból behajolva. Kérlek, barátom, tedd ezt az áldozatot, nem nekem, hanem gyermekeidnek, kik atyjoknak képét bírni fogják. Én azt olajban fogom copiroztatni magamnak.

Második kérésem az, hogy Özvegy Gerstnernerének, auf der Wieden N° 449 adassd-meg ezt a' levelet és pecsétet, 's méltóztassál kifizetni, 's a' pecsétet elhozni. Talán 20 f. lesz az ára. Nagy szükségem van reá. Ide zárom a' 20 forintot.

Harmadik és legfőbb kérésem az, hogy ezen leveletem megvívó emberem által ird-meg, Újhelynek veszed e utadat Pest felé, vagy Kassának, és melly nap lészesz Újhelyben, melly nap Kassán. Én ehhez alkalmaztatom magamat Ossziánommal. Tudnillik ezt nekem Trattnerhez kell küldenem, Postán, ha alkalm. nem léssen. Ez franko talán 25 frtot is tenne; azt pedig jó most megkímélni. Ha Újhelynek veszed útadat, a' Patikáriusnál lesz a' csomócska; ha Kassának mégy, küldj-be Tornyos-Némethiben Özvegy Komáromi Lajosné Asszonyhoz, s' azon nap a' mellyben nekem arra vagy erre meneteledet tudtomra adod, Osszián bizonyosan ott fog várni. Cselekedd ezt, édes barátom, és add által Trattnernek, kivel azért is jó lesz szólnod, hogy az általam olly sokszor sürgetett exemplárjaid eránt bizonyost tudhass.

Hordjon a' jó szerencse menett és jövelt, 's adjon neked sok örömet, sok hasznot, mint nekem adott útamban. — A' Mélt. Grófné kezeit csókolom, jelentsd feleségemnek is tiszteletét. Ha házam valaha el fog fogadni, öröme lesz a' napnak.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

Halljad mint jövék öszve Tichivel. — Egy nap bosszankodva jöttem a' Haupt-Mauth rhadamantusi ábrázatai közzül, 's a' mint a' landstrasseni kapu felé közelíték, reá ismertem Prof. Tichi Úrra; de úgy hogy kétségem volt, ha az ő e? — Mint szállítsam meg? Egy magyar paraszt belénk ötlött. Hol lakik kend, kedves Földi, 's mit csinál kend itt ezek közt a' ronda Németek közt? A' Magyar felel, 's Tichy elnevette magát, hogy a' Magyar mint

örül, ha magyart lát. Um Vergebung, haben Sie nicht in Kaschau gelebt? — Ja. — Sind Sie nicht der gewesene Prof. Tichy? — Ja. — Und ich bin K. — Ach Hr. von K. Sie waren ein blühender Jüngling und sind ein alter Mann. — Das sind sie nicht, H. v. T., kaum sieht man Ihnen eine Veränderung an. Ekkor beszéllé, hogy felesége van, gyermeke nincs, hogy a' Landstrassze úczán lakik, hogy 500 frt pensiót von egy hercegi háztól, mellyben két Úrfit philosophiára tanított; most más herceget tanít. Minden holnapban két leczkét ad neki, mellynek mindenikéért 40 flot kap, és így két leczke 80 frt. — 'S mit ér az olly philosophiai leczkzés? kérdem. Tudakozá, él e Ipam? mikor holt meg? ki Kassán a' Director? Tansics hol van? Én házas vagyok e? vannak e gyermekeim? 's elválánk. Azt mondá, hogy a' más világban jobb világban akadunk egymásra. El akarám magamat nevetni, de megtartóztatám a' nevetést. Sie glauben also nicht, dass wir uns da wiedersehen werden? — Nicht unmöglich, mondám, de én azt nem tudhatom; hogy a' lélek el nem vész, mint semmi nem, a' mi volt és van, azt tudom. Ich bin davon gewiss versichert, mondá, 's sok szerencsét kívántam neki hitéhez magamban.

Júl. 11d. Szent-Miklósi Aloyzt láttam Patakon. Felkeresett, 's kért hogy Vay Józsefet kérjem, hogy vegye maga mellé Patvariára. Ezt megtettem 's megnyertem, de csak téiben veheti oda. Derék ifju, szerettem eddig is. Auxit praesentia famam, mint Helmecczinél.

Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.

2944.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Júl. 15d. 1815.

Édes barátom,

Újra megolvastam leveledet, 's csak most értém meg a' sánta ördögöt illető sort; eddig nem tudtam megérteni, kire czélsasz. — A' mint egy nap az Akadémie der bildenden Künstéből kijönnék, meglátok általellenben az Akadémiával egy pompás palotát, és előtte egy czifra kapust. Épen mellette mentem-el egy Faragóval, 's kérdém a' kapust: Wer wohnt hier? — Fürst Talleyrand, felele. Magszeppentem, mert csak ezt tudakozni is gyanús lehetett volna

valamely sekrestyés ember fülének, 's minden szó nélkül tovább menék. Ebből áll az egész dolog.

Ajánlom a' Trattnerhez, Dónátnéhoz szőllő leveleimet, 's még egyszer kérek, festettedd magadat, 's ha lehet Keutzingerrel Bécsben. Trattnert ha meglátogatod, velin exemplarjaid eránt is vehetsz világoztást. Minthogy ez a' csomó nyomtatás alá való, veszedelmes az odavivést akárkire bízni. Tudom hogy az oda menetel alkalmatlan; de Nyelvünknek 's Literaturánknak tészesz vele szolgálatot. — Gerstnerné igen szépen metsz pecséteket, 's talán magadnak is lesz szükséged reá. Adreszem után könnyen reá találsz házára. Ha a' 20 f. elég nem lesz, kérek pótolj-ki; de megkérdd elébb hogy a' pénzt neki adod, mi kell érte, mert meglehet, hogy a' munka kevesebb árú leszen. Csak elhozzd a' pecséteket. Tudassd szállásodat vele, 's oda viszi.

Batsányiné azt beszéllé Udv. Agens Vitéznek, hogy férjének nagy reménye van a' haza jövetelre. Botlását, vétjét, ha nem tudom mennyi hűség és szolgálat által tette is jóvá, neki bátorságot nem igen ígér. Ennek képét most metszette Füger után John; de alig lehet reá ismerni; annyira van idealizálva.

Élj szerencsésen, barátom! Utad legyen hasznos és gyönyörrel rakott.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2945.

Kazinczy — Beregszászi Pálnak:

Prof. Beregszászi Pál Úrnak.

Széphalom Júl. 15d. 1815.

A legszívesebb köszönettel vettem az Úr' ajándékát, a' Philolog. Dissert. Nagy része annak egyenesen nekem szőll. Köszönöm azt is. Én szívesen tanúlok a' hol van mit tanulni. Ha az Úr a' keleti nyelvek' természetét fejtegeti előttem, akkor szívesen fogadom az Urat Mesteremnek. De engedje az Úr mondanom, hogy az Úr magyarul úgy nem tud, a' hogy azt nem tudta, míg Ápr. 18d. nekem kelle megmagyaráznom, hogy kicsoda Baróti Szabó Dávid, és kicsoda Pápay Sámuel, kiknek az Úr, a' mint solennissime protestált,

hogy ezt nem csintalan iróniából, hanem a' legyalóbb hangon mondja, mindaddig neveiket sem hallá. Az Úr bennünket azért tart tudatlanoknak, mert meg sem álmodja mi történik a' nyelvvel, 's nem enged rést azon gondolatnak, hogy a' dolog másként is lehet mint képzeli. Midőn az Ur Prof. Ur nekem, Bécsbe felmenésemkor az elkészült 13 ívet útra adta, megtekintém az első lapokat, 's láttam mi lesz a' könyvben, 's abba hagytam az olvasást. 'S mit mond az Úr ha azt mondom hogy a' Debr. Hymnáriomban, a' Sz. Katalin életében pag. 10. lin. 19. ez áll: oly minth mykoron volna innaár tyzenharmad ewij leanzo — Nem volt volna az Úrnak a' quantum equidem scio cautelára szüksége, ha az Úr úgy akarna tanulni tőlünk, mint mi akarunk mindentől a' ki taníthat — Ilyen megtévedés az is, a' mit az Ur lap VII. a' *fajtalannra* 's *esztelenre* mond. Hiszen a' két szó nem a' *faj* és *ész*, hanem a' *fajas* és *eszés* szóktól ered, mint a' *kedvetlen* nem a' *kedvtől*, hanem a' *kedvestől*. — De hát az *irgalmatosság* mint keverheté-fel az Úr epéjét, ha a' *szorgalmatosság* és *kellemetesség* talán azt nem keveri? Én ugyan egyiket sem tartom szép-író tollába valónak, mert kész az *irgalom*, *szorgalom*, *kellem*, *figyelmetesség* helyébe a' *figyelem*. De az a' bálvány, a' mellynek tiszteletére bennünket az Úr visszavinni akarna, az USUS, ezeket a' szörnyetegeket jöknak kiáltja. — A *könny* inllett mi harcolhat, úgy látszik, az Úr nem is sejdíti. *Higyjen* nekem az Úr, édes barátom, annak a' ki magát a' nyelv' dolgába ártja, egyebet is kell tanulni, mint csak keleti nyelveket.

Én úgy készfűlök, hogy az Úrnak nyomtatott válaszban fogok felelni, mihelytt sürgetőbb dolgaimon által esem.

Abban véti-el az Ur nevezetesen a' dolgot, hogy nem figyelmez arra hogy némely szó és szóllás nem a' köznépek való. De én régen túl vagyok azon hogy azt higyjem, hogy minden megértsen minden mondást, 's hogy az Ur velünk perel, nem csudálkozom. Az Úr ártatlan lelkét reá szedték a' csintalanok, ravaszok, eggyűgyük. Becsületemre mondom, hogy eggyike nekem ezt megsúgta.

Azonban méltóztassék az Úr Prof. Úr elhítelve lenni az eránt, hogy én az Úrnak személyét hamisság nélkül szeretem, valamint első ismeretségen óta szerettem; és hogy válaszom nem lesz goromba expositatio, ha arra juthatok, hogy azt munkába vehessem.

István öcsémmel szoltam a patáki examenben. Azt felelte, hogy nincs oly bíró, a kinek elítélése alá ne eressze a kérdést, s csudálkozik rajta, hogy az Úr ötet igazságtalannak tartsa stb.

Maradok szíves tisztelettel az Úrnak Prof. Urnak, Széphalom,
Július 15d. 1815. alázatos szolgálója,
Kazinczy Ferencz.

Széphalom, August. 28-ik 1815. — Gr. Dessewffy József nem vitte fel bécsi útja alatt Pestre azon csomómat, melybe ezt tettem volt, mert a csomó későn ment oda. És így történt, hogy azt ily késő küldöm. — István öcsémmel újra szóllék. Neheztel ha előhozom. — Legyen meggyőzötve az Úr Prof. Úr, hogy a mi philologiai csatázásunk engemet az Úr eránt soha el nem hidegít. Jobb érzésű ember a tudományos versengés által tűzbe nem engedi hozatni magát antagonistája ellen.

[A levélnek a négy utolsó kikezdésig Kazinczytól készült másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.; a négy utolsó kikezdés a *Glottomachusok* 253. lapján.]

2946.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Tihón Július 20án 1815.

Kedves Barátom!

Talán már megis botránkoztál halgatásomon. Sokszór, mikor a' szalmarágásban elmerülek, hosszas ideig nem érzem magamat arravalónak, hogy egy olyan embernek mint Magad úgy irhassak a' mint illene és kívánom! Ez az oka hogy néha elhalgatok. Bóldogok a' kiknek szalmát nem kell rágni.

Mindazonáltal meg kell tudnod, hogy Május 3kán Bétsből indult leveledet tsak tegnapelőtt vettem. — Ha hamarább vettem volna, sokkal hálásabb volna felszóllalásom' késedelme. Az a' levél megjárta Háromszéket, a' honnan én még Aprilisben ki jöttem volt. Elhiszem hogy ottis hevert, de a' posták' járásais ebben a' mü Országunkban a' több rendetlenségek közé tartozik.

S Te nekem Bétsbőlis irtál? a' hol a' szemet és a' fület annyí mindenféle szokta elfoglalni! — Nem tsudálkozom rajta, mert Hozzád illő, de hidd el hogy tudom betsülni! — és köszönöm!!! —

Frantzia pronounciatiót kerestél ott? — Jó hogy felkaptad; — de már (most mondva) mi hasznát veszed? — A' Frantzia Nemzetet hanyatlásban láttyuk: nehezen hiszem hogy előbbeni állapottyára, valaha vissza jusson. A' nevezete még egy-ideiglen meg marad, a' nyelve sem enyészik el; — de amannak a' *neve* -- híre — ditsósége, — ennek a' kelete le süllyed. Így jár minden Nemzet, elébb vagy későbben, a' melynek az erköltse meg vész. A' kik az ügyét szívellik, jót reménelnek neki; de — vetekedéstől válva — akár milyen legyen az ügy; nem lehet azt meg óltalmazni, ha nints-meg a' leg szükségesebb erő, — a' virtus. És, mit tsudálkozunk rajta, ha a' Nemzeteket némelykór rendkívül való erőben láttyuk, 's az után hamar elsülyedni? Minden nagy megerőlködés vagy betegségből származik, vagy betegséget húz maga után. — Én valósággal sajnálom azt a' szép Nemzetet: de mit ér neki a' sajnállás? — Másokatis sajnállok, mert másokis úgy járnak. — Erről szeretném veled beszélgetni.

Nagy fatalitas nekem az, hogy Tégedet, annyira szeretve, annyira tisztelve, még egyszer sem láthattalak. A' jövő Májusban Bétsbe szándékozom, ha tsak esmét nagy véletlenség nem jó-közbe: akkór, vissza jövő útomban, Kassátis meg akarom látni, valahogy üdöt szakasztok hogy Tégedis felkeresselek Házodnál. Tudom hogy nyughatatlanságot szerzek magamnak, mert nem múlathatok, — 's annál nehezebben fog esni. —

Láttad hát az Európa Hatalmasságit! — Szép tapasztalás, a' Leirásod gyönyörü: de hogy mennyiben olyanok a' milyeneknek lenniek kellene, azt tsak a' jövendő mutattya meg. Én szivemből kívánom hogy ezek a' ditsó győzedelmek jó gyünöltsekkal kedveskedjenek a' Századoknak.

Irsz a' kis Napoleonról. Főkötőben láttad. Az apja talám soha sem viselt főkötőt, 's — az irigységis megvallya hogy nagy Katona volt. — Ha e' nagy Katona sem lesz, Generalisságig sem jut. Hogy fejedelem legyen, csak akkora Órszághanis mint Erdély, nem képzelem. Pénzt adnak neki hogy élhessen, ha tsak üdő előtt el nem hadgya a' földet.

Igenis minden interessált engemet a' mit irtál, 's Leirásid eleven festékeis.

A' mi Teleki Sámuellet illeti, örvendem hogy tetszik neked. Ezt úgy nézd mint a' legelső férfit az Erdélyiek között. Ő mindenkór olyan volt, a' milyen, a' mint által látta, *lehetett foganatosan* a' maga.

idejében. A' nemes szív, ha idején korán bé nem néz a' jövődöbe, vagy (a' mi vélekedésem szerént tsak annyit téssen) ha a' magával egy üdőben élő embereket jó idején meg nem ismeri, — 's többet vár töllek, mint a' mennyit okoson vární lehet, belé szeret az el múlt üdőnek valameny szép Ideáljába, a' képzéldés elejébe állíttya azt, mintha valóság vagy legalább éléhozható volna, — mint a szerelmesnek a' kedvessét, vagy a' révézetesnek a' lélekjelenést: — ahoz ragaszkodik, mindent úgy tselekszik mintha az az Ideál meg volna vagy elé állhatna, — azt a' miben a' maga üdő-szakaszszához képest foganatoson, és ha nem ditsőségesen, legalább tisztéségesen munkálódhatott volna, el mellözi, amaz ideálban megtsalatozik, — és így, azon veszi észre magát, mikör eltölt a' közjóra való munkálódásnak legjobb ideje, és már az életéből kevés van hátra. Az után elől kezdí, ahoz fog a' miben munkásságának sükerét remélheti, de nints kedve hozzája, mert hozzá szokott a' szíve a' magossabb rendü munkásságnak kívánságához. Így sokan jártak: 's talám némi-némüképp magamis. — Ha ehez az üdőhöz szabjuk érzeménnyeket, nem készíttünk nagy férfiakat, tsak közepeseket, — ha a' szebb üdökhez, ökis ugyan azon tsalatozásba eshetnek. — Ez a' mü üdönk tsekély üdő: de a' ki magát, — kártétel és álnokság nélkül, — hozzá tudta szabni, — a' ki annyi jót tett benne a' mennyit lehetett, ugyan ezen üdőhöz képest nagy ember. —

Élly egésséggel Kedves Barátom! én még két hétig itt múltatok, azután bé menyek Háromszékre, ha irsz, tsak a' *Brédi postán Tihóra* útasítsd, utánnam jó. Én mindenütt vagyok igaz barátod
Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2947.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, júl. 20. táján 1815.

Lefeküdni, hogy felkeljünk; s felkelni, hogy ismét lefekhessünk: mit mondott erre Egmont? És én csak azt mondom, hogy mindenhez hozzá szokhatni. Tódnak napjain, Édes Uram Bátyám, mert korbácsolom őket; de nagy baj, midőn az ember nem lehet ember! Azonban a remény még nincs oda egészen. Különben is csaknem mindennek magam vagyok az oka. Örök küzdésnek van kitéve

az olly character, mint enyim, hol a Sinn majd igen könnyű, majd ismét igen nehéz.

Én Uram Bátyám tisztelt és szeretett rokonainak pitvarában írom soraimat: s ki-kipillantok az újhelyi hegyek felé. Gyönyörű kilátás esik a lasztóczyi dombokról. Ilyen esendik-e nekem is a jövőbe? «Higyjük azt, édes Palim!» Uram Bátyám kétség kívül ezt fogja reá felelni. De az efféléket Uram Bátyám szájából ohajtanám hallani. Ha a gazdálkodás bajai megengedik, méltóztassék becses jelenlétével bennünket megörvendeztetni. Ez nem csak az én alázatos kérésem, hanem tisztelt rokonainak is szíves és forró ohajtások.

Tegnap előtt Kohányban és Gálszécsben voltunk napammal és feleséggemmel. Az utóbbik helyen találtam Dömének *Metastasioját*, s elhoztam, s olvasgatom, s spionirozom: mit mivel a túl a dunai literátor. *Komoly, ék, türetlenség* pro türhetlenség, *legyeget* pro legyezget, és *nemtő* pro geniusz — ezekkel több helyeken él Döme. A verbumoktól a praepositiókat úgy szaggatja el, mint Baróti, s mint Kulcsár. Klopstockból egy töredéket hexameterekben fordított. És a többi minthogy be kell zárnom leveletem, alázatos idvezletem s tiszteletem mellett.

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 123. lapján.]

2948.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

S.-A.-Ujhelyről, 1815. [?] júl. 23.

Édes barátom, A legszívesebb köszönettel vettem a Megjegyzéseket, Igazításokat, bővítéseket: de a Fac-Similéket nem csak köszönettel, hanem örömmel is, és melly örömmel! Nyugtalanul várom a János királyunkét és a Mátyásét. S bár hézagaimat potolhatnád ki az Erdélyi fejedelmek sorában! Én ezeket bírom:

Bocskai.

Bátori Gábor.

Bethlen Gábor.

Károlyi Susána és Cathar. Brandenb.

Rákóczy György I. és II. Ferencz. I. és II.

Lorantffy Susána, Bátori Sofia, Zrínyi Heléna.

Kemény János.

Apafi I. II.

Bethlen Ferencz, kit Rákóczy Varsóba küldött,
Bethlen János és Miklós Cancell.
Thököli Imre.

Nincsen meg Zápolya János, a Király.

Martinúzi. Petrovics, Török Bálint, Verbóczy.

Bátori István a Király, Kristóf és Zsigu. (mert ez a bolond
nem érdemel más nevet.) s Cardin. és Fejedelem András.

Basta és Belgiojóso.

(Caraffa meg van, Spandkow.

Rákóczy Zsigmond.

Heister, Heisler, Rabutin.

Bethlen István a Fejedelem.

Rabatta, Iv. Gaspár Ambringen.

Barsai Ákos.

Strasoldo, Cob, Homonnai Bálint.

Rhédey Feri.

S ha ezeket nékem megküldöd, gazdagabbá tészesz, mint a Portugalliai Király. — Autographiai kincsemet nem sokára rendbe szedem, és ha mivel kedvedet találhatom, szívesen szolgálok. Kívált pecsétekkel. A Zempléni Archivumban dolgozván 5 esztendő oltá, sok pecsétet gyűjthettem a becsület és kötelesség sérelme nélkül. Nem kárt tettem itt, hanem igen nagy hasznot. S az Archivum egy kötet Autographumokat kap tőlem. A maradék áldani fogja nevetem azért, a mit itten tettem.

Sok jegyzéseidet feldolgoztam, sokaknak nem vehetém hasznát. Miolta András öcsém négy hét előtt vissza hozá tőled Erdélyi leveleimnek legújabb dolgozását, újra dolgozám megint, s vagy meghagytam vagy megszelídítettem a mit némelly szem nem szeretett volna. Bölcs meg jegyzésed, hogy nem azt kell elmondanunk, a mi magunknak kedves, hanem azt, a mi az Olvasónak az. De Levelekben illyet is mondhatunk.

Az a barátom is megolvassa Erd. leveleimet tehát, a kit Te dőlyfősnek nevezgetsz. Hallgat rá, s szeretem hogy hallgat. A baráti szabadság felette becses, sőt édes dolog: de a praeceptoroskodás és az erőszak nem tartozik a baráti szabadságok rubricájába, s felette keserves, mikor az illy Corrigátor arra kényszerít bennünket, hogy kimondjuk neki, hogy nem is tudja a mit tudni kellene. Szörnyű megvakulás nem látni, hogy mindent egyikünk sem tudhat, és hogy az, a ki valamit úz, jobban tudhatja azt, mint mi, a kik azt nem úzzuk.

S nem lehetett-e, nem kellett-e, azt előre látni, hogy a Corrigationak visszaütés a következése? [Midőn neked felette rendesen azt mondá, hogy Szallusztom nem jó, mert nem így szöllok az ő képében Magyarúl, mint a Magyar, kénytelen valék kérdeni tőle, hogy hát Szalluszt úgy szőlla-e latinúl mint más Latin? S azt akarja e hogy a Virgil fordítója ne Virgilt adja, mert így fordítása nem lesz Magyar, hanem Ruduszt adja, mert úgy lesz fordítása Magyar. S honnan jó az illy Corrigatio? Onnan, hogy a mindentudó ember nem érti miben áll a Szalluszt Szallustsága s a Virgil Virgilsége. — Azolta elhallgatánk, s alig képzelem, hogy fogjuk egymást ismét meglátni. — De édes barátom, a nemes-lelkü ember nem barbarus, s a kiben jó is van, azt becsülnünk, szeretnünk kell. Elég azt tenünk, hogy ne kínozzanak.

Én a Mailáth Ungr. Sagen u. Mährchenjeit lefordítám, s eddig talán nyomtatják. A Kéziratot Igaznak ajándékozám. — Erd. leveleimet s Szallusztomát a Dietára menők viszik a Bécsi Censurára.

Gróf Teleki József Urat volt szerencsém látni a Pataki Exámenben. Felejthetetlen napom lesz mindég Júl. 11d.

Pest nem veszi részvétel nélkül azt a hírt, hogy Lajos Rhédey Gróf olly betegesen fekszik Munkácson, hogy csoportosan hordják hozzá az Orvosokat, s a mint mondják, alig ha nem idvezül.

Mondjad a mi Szemerénknek s Szemerénénknek, hogy őket lelkem egész erejével szereti; te pedig fogadd el köszönetemet mind azon sok jóért, a mellyet az öcsém eránt is bizonyítgatsz. Dicsekszik vele.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 2013 s köv. hasábjain.]

2949.

Gr. Dessewffy Józsefné — Kazinczynak.

Szent Mihály, le 28. de Juillet, 1815.

Monsieur!

Je suis bien fachée, de devoir Vous annoncer, que Vos paquets pour Pest, que vous avéz envoieés à mon Mari, sont arrivés trop tard. Pips est parti le 18, et vos ordres ne me parvinrent, qu'avant hier par notre Juif d'Olyso, où ils étaient depuis quelques jours. Si Vous les aviéz envoieés directement ici, où nous passerons tout l'été et l'automne, mon Mari les eut reçus, et eut pu finir tout selon vos Désirs.

Maintenant je Vous prie, Monsieur, de me mander, ce que Vous voulés que je fasse avec vos paquets, je me ferais un plaisir extrême de Vous servir, mais je ne le puis en cette occasion, ne sachant aucune personne sûre pour Pest, ou Vienne. Je crois que Vous trouveriez plus facilement une occasion, il serait donc mieux, de les faire chercher par un homme de confiance, chaque retard pouvant Vous être désagréable ou nuisible. En tout cas, j'attends Vos ordres, et Vous prie, Monsieur, d'être convaincu, que je suis bien mortifiée, de ne pouvoir Vous prouver en cette occasion une petite partie de l'Estime parfaite, avec laquelle j'ai l'honneur d'être

Votre très. humble Servante

Eleonore Desöffy, née C. Sztáray mpr.

Je Vous prie de faire mes Compliments a Mme Votre épouse. Mon Mari ne reviendra, que vers le 20 d'auguste, ou plus tard.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2950.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Dédácson, Hunyad Vármegyében,

Jul. 30d. 1815.

Kedves Barátom,

Bécsi leveledre, 's arra mellyet közösen szeretett Barátunkkal, Cserey Farkassal közölttéél velem, 's a' Széphalomról hozzám írottra, innen felelek. Kolozsvárott, a' Muzéum IV.dik füzete rendbeszedésével, általnézésével, 's tanítvány barátomnak examenre készítésével el voltam foglalva. Jul. 3dikán elhagytam Kolozsvárt, 7dikén Szebenbe érkeztem, ott Lajost a' veres himlő lepte-meg, 's két hétig nem bocsáta-ki a' Doctor. Ide szerencsés megérkezésünknek holnap után lesz egy hete.

Bécsből kapott leveledre elhültem, 's alig hitethetém el magammal hogy nekem úgy TE irtál. Micsoda mysteriosus tonus van az én levelemben? Nekem, TE barátom, 's annál fogva, hogy ide nem ismerve is ajánlani mertél, Jóltevőm is vagy. Irántad tehát semmi sértőt nem vagyok képes gondolni. Te, pedig többet is gondolsz, vagy gondoltál egynél! 's a' Pataky képét csak például emlited? Barátom, hogy épen Pataky felett történt ezen ellenem való hibás

fellobbanásod, az engem sértett. Hiszen, nem örvendhettem volna é Wesselényivel együtt, hogy a' mi szeretett Elhunytunkat tiszteled. Te, magad válaszat sem várván-meg, egy más levedben azt irád, hogy Pataky képe helyébe, a' Wesselényi pendentjának Spi-sichét teszed. De, ne gondold, hogy e' miatt nem ment volna-ki a' kép, hanem azért, mivel, Miklós a' Pataky képét nem akarja valamely Örmény kereskedő kezére bízni, félvén, hogy abba valami rontás esik, 's még attól is meg lenne fosztva, a' mi ő neki kincse. Így tennék illy környülfállításban én is. Hanem Wesselényi azt mon-dotta, hogy ő maga, mikor Pestre kimegyen, magával kiviszi, 's Donatnak számodra copirozás végett általadja, 's magával ismét ő' magáét béhozza. Ebben nincs semmi idegenkedés. Hogy ezt illy környülfállításosan meg nem irtam, okozta, mivel épen akkor Miklós-nak Pataky Atyját illető commissiójival 's egyéb dolgokkal elvottam foglalva, 's gondolám, megírom ezt következő levelemben. Tovább nem mentem magamat, mert nem hidegítvén Irántad Wesselényit, minden mentségen feljül vagyok.

Hogy némellyekben, mellyeket TE jóknak tetsz, a' Tieddel meg nem egyezik vélekedésem, azt írod, czimborában vagyok. Azt tudtam, hogy sokan ellened vagynak, 's értettelek elég bátorsággal védelmezni a' meddig megvoltam 's vagyok győződve állításaid igaz-ságai felől, de a' czimborát a' TE levedből ismertem-meg. Nekem se Kisfaludy, se Kulcsár, se Takács, se Fejér nem barátaim, nem vagyok Velek semmi levelezésben, egybe-kötetésben, 's Velek nem tartok. TE féltékenységgel, rettegéssel vádolsz, 's azt hiszed, hogy a' két fél között denevéreskedni akarok. Nemes felmelegedéssel veti-meg lelkem az illy kétszínkedést; higyj, a' mit akarsz, én nyugal-masan nézhetem magamat, mert alacsony nem vagyok, 's meg-vallom, büszkeségem nagyobb mint azt tehetném, 's egy tiszta karakter vonást, ezer új-szó felett való perlekedésben eléjühető kedvnyerésért fel nem cserélek. Neked sem húzok soha is, 's tömjént, mint magadat kifejezed, nem gyűjtogattam. Pirulnék, ha valakit, akár ki lenne is, meggyőződésem ellen dicsérni tudnék. Egy, a' Hazának, minden Szépnek lángolva áldozni kívánó ifjú ment ölelésre régibb levelimben. Neked tiszteletedre, ki a' heves ifjúnak szép lángjait elfogadta, kinck barátsága igen sok örömeket adott. De, ne nézzd úgy azon leveleimet, mellyek a' megmaradást érde-melnék. Azokból csak környülfállításimat lehetne kifejtegetni. Nem veled együtt tanácskozó, literatoroskodó szöll azokban, hanem egy

mélyen érző ifjú, ki egy egy gondolatjával mindenen kívánt volna segíteni, a' mit Hazájában fényben akart látni. Tekintsd inkább, mik között van egy ifjú, a' ki minduntalan, tovább messzebb menni ég. Kiadva ugyan azok az én akaratommal soha se lesznek. Tudom én azt, hogy az eleven 's teremtő fantazia egészen másképen kíván a' nyelvvel bánni, mint az, a' kinek semmi idealis feltekintése nincs; érzem, hogy az érzés hullámjai genialis szökdelléssel szeretnek lebegni a' szavakon, hogy a' hatalmas gondolatért a' nyelv fordulását szabad, sőt kell változtatni, 's nem szükség hát, hogy minden levedben valakit citalj, a' ki nem maradozna úgy mint én. Nekem mint a' Muzéum kiadójának így kellett tennem, mint tettem. Egy két szóért feláldozzam é az egész Intézetet, mellynek tapasztalom, Erdélyben, a' hol az Izlést nagyon kell tisztítani, igen jó haszna vagyok. Azt tegyem é, hogy néhány szavakért, a' nyomtatványok rajtam maradjanak 's a' tőkepenzt ki ne kapjam, 's az ígért jutalmat fel ne tehessem. Az én stílusomban is elég újítás van, 's rossz volna ha nem volna, mert az azt mutatná, hogy a' régi szószaporítás mellett vagyok, 's leszen újítás ezután is, a' szerint, a' mint valamit jónak lelek, 's okokkal annak lelek, nem a' mint hiszed Machtspruch-kal.

A' Muzéumnak nem fog nyaka szakadni, akármit mondjon a' Csáscsogó. Küld csak-bé kérlek Anyos recenzióját 's Bessenyei életét, úgy hogy Szomorú-Játékai is recenseálva legyenek.

Leveledet itten vehetem, Szeptember végéig. A' Széphalmi Grófné kezét tisztelettel csókolom, 's kimondhatlan örvendek, hogy olly gyermeknek Anyja. Öllelek a' leghivebb szeretettel és tisztelettel.

Igaz barátod

Döbrentei Gábor nk.

Szebenből ide jöttünkbe Tordásra, melly ide 2 óra, bétértem Sipos ölelésére. E' barátunkat feldagadt orczával találtam. Igérete szerint holnap utánra várom ide. Dédács a' Grófné jószága, a' Maros partján, keletről az Arany vár, nyugotról a' Dévai vár látszik. Vajda Hunyad 2 óra ide. — A Grófnét most várjuk ide.

A' Grófné ismét szándékozik Kassára. Ha megyen, úgy Lajos-
sal együtt én is megyek. Nagyon, igen nagyon ohajtanálak újra látni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2951.

Szentgyörgyi József — Kazineczynak.

Kedves Drága Barátom!

Olly reménységben voltam, hogy én mostani levelemben egy különös nagy örömmel fogok ditsekedni: de az emberi sors viszonságtagsága ettől engemet véletlenül meg fosztott. Tizenhét esztendőktől fogva nem látott Kedves Testvérem, ki nékem nem tsak vérem, hanem szíves barátom is, készült le jönni, hogy egymást ez életben még egyszer meg lássuk, és egygyütt egynehány bóldog napokat töltsünk, és mikor szinte már induló félben vólna, akkor ragadja el a' halál egy negyedfél esztendős leánykáját, a' felesége pedig betegségbe esik, mellyből Isten tudja gázol é ki valaha tökéletesen, vagy sohasem? Ha a' Gondviselés illy szomorú esetekkel gyakorta nem látott vólna, 's békességes türesemet mintegy meg nem edzette vólna: sokkal nagyobbban le verne ezen meg tsalattatott reménységnek szomorú érzése, ki külömben is az élet keservei közül egy főnek tartom a' meg válást, és azon kevés betses lelkektől, kiket az én lelkem tisztel és szeret, meszsze való el vettetést.

Reád nézve Kedves Barátom! nagy meg nyugtatásomra vólt, hogy a' múlt napokban Generális Báró Vay Ő Nagyságával több ízben lévén, tőle frissen létedet, nála három napig való mulatásodat, és erántad viseltető igaz tiszteletét meg értettem. Elő hozódott a' Magyar nyelv bővítésének a-propos-a is, és úgy tapasztaltam, hogy Ő Nagysága is fő törvényül azt teszi, a' mit én szüntelen emlegetek, hogy az nyelvünk Géníusán tejendő erőszak nélkül menjen véghez. E' tekintetben még mind az, valamit ellene olvastam, nem bírt annyi meg győző erővel, hogy sarkamból ki forgathasson. Várván várom ígért értekezésedet, mind fejem, mind szívem nyilván van az igazság előtt, tsak fiúi hűségem retteg a' tiszta Anya-nyelvem szűzességin eshető erőszaktól.

Igaz, azt hallom, hogy egy paizsos pántzélós és fegyveres felelet jött ki a' Mondolatra: még nem láttam; igen kívánom, hogy a' Minerváéhoz hasonló atzélból való legyen készsége.

Ditsekedéssel és örömmel említem, hogy miólta fijatskám a' mellybeli vízi betegségből ki verekedett, naponként nő és gyarapodik mind testben, mind lélekben, eszes, eleven, nyelvés, pajkos.

A' Feleségem és leányaim, kik hasonlóúl frissen vagynak, tisztelnek nagy szeretettel, és velem egygyütt a' Méltóságos Grófnét Ő Nagyságát, tsókoljuk kedves gyermekeiteket, és bódogságnak 's meg elégedésnek szíves kívánásával maradok   tisztelő hív barátod,

Debretzenben, Július 31én, 1815.

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2952.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, aug. 4d. 1815.

Beregszászit letartóztattam. Jegyzéseimben bőv vagyok, s lassandan lehet haladnom. Egyébaránt, ha Uram Bátyám parancsolja, visszaküldhetem a könyvet.

Különös, hogy a *vau* és *jod* quiescentiájok vagy mobilitások csak és egyedül a keleti nyelvekben található. A boldogtalan, a bátortalan, tisztátalan, mondja meg Uram Bátyám, nem igazolják-e eléggé a hirtelent? Beregszászinak a derivatív partikelek csupa és merő consonák, mint *s, l, d*; s a vokálok csak segédül járulnak hozzájuk. Neki többszöröztetett passivitas is vagyon, s tehát született, *születtetett*; adatott, *adattatott*. Ezért s ilyenekért bizonyosan leczkét fog kapni Horvát Pistától. Külömben is én az egész munka alatt valamit gyanítok. Aligha Kulcsár szokása szerént nem ingerkedik.

Én nem értem, mi Beregszászinak az obsoletum? A mi a nyelv historiájában feltaláltatik, azt Révai és Pista obsoletumnak nem tartják. A *Latiatuc* után tehát az *írg*, és *kegy*, a *fesz* nem obsoletumok: valamint Kunics és az újabb írók után a *csend*, *ék* sat. De mit mondjunk arra, hogy Beregszászi még a *csín* és *vándor* szavakat is avúltaknak lenni állítja. A *csín*-nal Gyöngyösi csak tegnap élt; a *vándor* szó előfordúl azon imádságos-könyvben, mely ezt a czímet viseli: Liliomok völgye, s ez ezer hétszáz, nem tudom hányadikban jött ki. Jegyzéseim között megvagyon. De hát még a *kor* és *év*? Már ez neveltséges! (?)

Az vala szándékom, hogy az ilyenek felől szóval értekezhesünk együtt: de a Mihályi és Regmeczi hidak miatt, melyek elromolva vagynak, s annyira elromolva, hogy minap egynehány vas sróf pattant el a döcöngtetés alatt, nem lehet szándékomat teljesí-

tenem. Ezen kívül a Bekény dolga is ide tartozik. Bekény a napamra támaszkodik. Itt közlöm levelet. Méltóztassék Édes Uram Bátyám akaratját kinyilatkoztatni. Mi hétfőn indulunk Szabolcsba, s az áradások miatt Tokajnak s Nagyfalunak, s így a hírt vihetni fogjuk.

Mikor fog Pestre írni Édes Uram Bátyám? Instálom, méltóztassék Trattnerrel emlékeztetni, hogy nekem egy «Feleletet a Mondolatra» küldjön fel, még pedig postán. Örömet kifizetem a költséget. Nyughatatlan vagyok látni a munkát, minekutána a czimlap is meg vagyon változtatva, s a Kölcsény és a magam akaratja ellen: egyikünknek, vagy másikunknak vagy mind a kettőnknek neve nélkül. A könyv a velejti postára igazíthatatik.

Helmezyt nem tudom hol van. Őtet arra kérném, keresse ki Baróti versellen szótárában ezt a szót: *nebelg*. Ez Erdélynek valamely részén szokásban vagyon, s oly formát fest, mint az *enyelg*. Olyastam egy Fillis (nem jut eszembe kihez) könyyben. Nem lehetne-e a *nebel* szót valamire használnunk?

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 123-124. lapjain.]

2953.

B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Kolozvártt, Aug. 4kén 1815.

Szeretett Barátom!

Egy néhány holnapja már Barátom, hogy Néked nem irtam: mely sok 's nagy változás esett bennem, körültem az olta — mely egészen más érzéssel ültem akkor asztalom mellé hogy Néked írjak; úgy oly barátsággal tudván gazdagnak magamat, melyet az Istenek irigyelhettek töllem, át kívánt omlani érzésem 's éreztetni vágyott mással, hogy én mely boldog vagyok; másként vagynak most mind ezek, nem ragadja most a' hévvel érző ifju tollát, hogy egyet érző barátja kebelébe örömeit ki öntse; a' fájdalomtól földhöz sújtva holnapok olta kerüli sebei érdeklését, — de nem tovább! Kinosabb a' magát emésztő seb, folyást engedek fájdalomimnak. Barátom! Te láttad boldogságomat! Te láttad, értetted ötet, bé néztél az ő lizta, az ő tág kebelébe, érezted szelid láng Lelkének ömledézéseit, Te érezhetz, Te sirhatz velem. Ő nints többé, — a' Te, a' Sophie, az én Pozám nincs többé. — Első, tsak egyszer virágzó Tavaszszát nekem szentelte, a' leg viritőbb örömöket magától el zárta 's tsak nekem, tsak bennem élt. Érzett, hevesen érzett, a'

szép ditsósságra vágyva szelid érzéseit már 16ik évébe versekbe 's Lelkéhez nem illetlen versekbe öntötte, égett dolgozni, Carlost nagy munkával 's tüzzel le fordította, 's már hevének, munkásságának egy szép mező viritott, ekkor esmért meg éngemet; én még gyermek nyakára kaptolván gyenge karjaim, szeretetéért zokogtam, Atyám szép Lelkét látván, könyezve kérte, hogy legyen nevelóm, barátom, Ő el lágyulva engedett 's Atyám a' gyermek gyenge kezét a' nemes ifiúba tévén így szólott: «*légyetek Barátok*». Azon szorgalommal, a' melyet a' kötelesség egészsz érzése szül, 's a' barátság leg szentebb tüzével áldozta ő azon órától fogva magát nekem; termékeny lelkét, szép érzéseit száraz tudományokba el ölte, 's bé zárta maga előtt a' szép pályát; Ifiúsága ró'sa örömeit, szép Ideáljai közt való élését, a' ditsó koszorút, 's a' halhatatlanságot, mind ezeket tsak egy el rejtett könnyel, de nem reszkető karral vette bé a' barátság oltárán égő emésztő lángokba. — Mit adhattam volna én mind ezekért neki? Az egeket áldva adtam volna életemet érte, — de nem — tsak adósságot engedett rakni a' haragos ég, 's most midőn leg alább édesithetem volna napjait, el ragadja őtet, a' nélkül hogy magának 's hazájának élhetett 's nevét nagygyá 's áldottá tehette volna; — ez a' gondolat nekem nagyon kínos, hogy, az a' ki anyira érdemlené a' fényt, annak áldott neve rut feledékenységre mennyen. — Miért nem lehetek egy nagy, egy hatalmas ember; hogy az egész Világ előtt nevét inádottá tehetném! — Wir waren Brüder! Brüder durch ein edler' Band, als die Natur es schmiedet. Sein schöner Lebenslauf war Liebe, Liebe für mich. —

Barátom a' héten megyek Kedves Jó Anyámmal 'Sibóra, oda, hol barátságunk vette isteni eredetét, a' hol én ő velle oly nagyon boldog voltam, 's a' hol minden szegelet el vesztett paraditsomomat fogja nekem mutatni. — Abban a' szempillantatban, midőn a' 'Sibai tetőre fel érvén, leg előbb meg kell látnom *Atyám, Pozám* temető boltyát. Oh Barátom, lebegj ezen rettentő szempillantatba mint jól tevő angyal Sophieddel körültem. —

Nem kérek botsánatot, Barátom, zavart írásomrol, mert érzed te azt, hogy mely érzések küszködtek bennem ennek írásakor. —

Döbrönteí Hunyad V. megyébe ment Lajossal s' Téged tisztel. — Ha Levelem Sophied szemébe egy könnyet vont, csókold le azt 's érezd, mely boldog vagy. Élyetek szerentsésen, 's áldozatok olykor nekem is égy sohajtást. Wesselényi mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2954.

Kazinecy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom Aug. 6d. 1815.

Édes barátom,

Leveled el fogott volna pirítani ha szívem vádolhatott volna. Én magam előtt tiszta vagyok, 's úgy hiszem, hogy ha talán elúntad is már várni tudósításomat, te előtted is tiszta valék. Barátom, a' ki nyolcz e vagy kilencz hétig oda van, és a' ki haza érvén, kénytelen volt Ossziánt, mellyet már tavaly készen tartta a' Trattner sajtójinak, az Alphán kezdve az Omegáig újra dolgozni, mert az Ahlwardt német Ossziánja, mellyet ő csak Bécsben kapta meg, (holott Helmeczi által fél esztendő oltá mindég remélt megkapni) azt mutatta neki, hogy Ossziánnak minden egyéb fordításai ötöt a' magyarra dolgozás alatt megtévesztették, — az nem vétkes, ha illy hosszú idő alatt meg nem szállal is. Júl. 21dikén végzettem-el a' munkát, 's azolta a' megolvasással, Indexekkel etc. bibelődöm, 's holnap teszem postára Trattnerhez, a' mi még kezemben van, mert az első Kötetet, melly oda postán ment, már kirakták. Így végre szabadabb vagyok, 's jókor ért megpirító leveled. Hogy azonban vádodat nem érdemlem, bizonyítja az a' csomó nyomtatvány, melly asztalomon áll a' Nagy Gábor Urhoz 's Dienes és Miklós Öcsémhez szállókkal együtt, és a' mellyeket talán vásárkor venni fogsz.

G. B. V[ay] Urat hozod-elő, 's látom hogy a' Mélt. Gen. beszéllé neked hogy perlénk a' magyarság' dolgában. — Azt írod hogy a' Generál a' te értelmeden van. Kérlek vagy hagyd-el, vagy ezt ne mondd. — Én ritkán akadtam-el kedvetlenebbül mint akkor. A' Generál a' mit vítat, nagyon szokta vítatni; ha ellenkezője impertinens lenni nem akar, annak el kell némúlni. Én azt hittem hogy egy illy fejjű, egy illy tapasztalású Úr, az az Úr, a' ki Báróczi-nak barátja volt, és így néha tőle holmit hallhatott, mint a' hogy a' muzsikus ember barátja, ha maga nem muzsikus is, végre kap holmi ismérteket a' muzsikában az által hogy muzsikus barátjával társalkodik — nem szállhat úgy a' mint azok szállhatnak, a' kik közzé magadat te még ezen leveledben is, számítani nem szégyenléd, — azt hittem, és soha inkább megcsalva nem voltam. Bár csak azok, a' kik érzik hogy más egész életét azon fachban töltvén, a' melly nekik idegen marada, ne volnának oly felette készek

azt tenni. fel más felől hogy annak egészen elment az esze, mert az nem úgy ítélt mint ők. — A' beszédre én adék okot, nem a' Generál, melly ennek az Úrnak tiszteletére van mondva. Tudnillik azt hittem mind jó feje 's tudományai 's tapasztalása 's a' Báróczival való barátság 's a' Klopstock' látása miatt, 's hallván 1793, hogy a' Pataki Szabó Dávid mellett perorált, hogy a' mit a' Generálnak egy Auftrittja felől hallék, nagyítás volt. De a' Gen. katonásan beléugra, 's Almási Pál Exct. hozá-fel, a' ki *tudományos fej és így tud magyarul is* — (negatur consequentia) — 's azt mondja, hogy ő (tudnillik Almási) soha sem olvas magyar könyvet, ha egy bizonyos esztendőnél ifjabb annus impressionist lát rajta. — Látván megtévedésemet, tisztelettel akarék elhallgatni, de az lehetetlen volt. — Barátom, szomorú dolog, midőn azok akarnak leczkézni, a' kik nem tanulnak. — Beregszászinak is ez a' baja, 's ővele majd öibe kapunk, de barátságosan, mert én ötet szeretem és szánom. Ötet, a' jámbort és ártatlant, mások tüzelték reám. Tisztelem benne azt, hogy inkább szerette ügyét mint engemet: de azt nem tisztelhetem hogy, ha írni akart, elébb nem tanult, holott Pesten lévén, tanulhatott volna. Ő Zsidóul, Arabszúl, Szanszkrittül etc. tud, mindent tud, csak magyarul nem tud. — Midőn a' Kultsár szobájában egy Literarius Consessusunk volt, azt kérdé hypochondriai elszenderedéséből felocsódván a' hangra, hogy ki az a' Pápay? — 's azután, hogy ki az a' Baróti Szabó Dávid 's esküdt hogy serio nem tudja, 's nem tettei magát kevélyen. — 'S nem jobb volt volna e az Úrnak elébb még a' rossz Irókkal is, annyival inkább az illyekkel megismerkedni, 's úgy írni philologiai Dissertatiót? Szegény ember! elég meztelenségeket hagyva magán. — (Purista! rosszul van e mondva itt a' Blössen?) 's meg sem álmódja ő, melly könnyű ötet a' tévedhetetlenség fíját azoknak tenni nevetségessé, a' kik felől ő azt hiszi, hogy a' nyelvet azért rontják mert digito monstrarier óhajtanak.

A' mint látom mi egymást bolondoknak nézzük. Mind a' két félen bolondok vagyunk e? csak egyikünk e az? vagy egyikünk sem? az nagy kérdés. Te az anyád szűzességén elkövetett erőszakot emlegeted, 's a' nyelv geniusát. Igen is olyan van; de én úgy hiszem, hogy a' nyelv tulajdonságai igen jól hasonlítanak a' Theologusok dogmata fidei essentialiájához; a' vak *mindent* annak néz: a' ki nem vak — — — 'S az az erőszak, az a' szűzesség! Barátom, te tudod, mint Orvos, hogy a' szűz soha sem szül; ha tehát akarjuk hogy szüljön, ne féltjük szűzességét, ne még az erőszak-

tól is, mert az is sokféle, 's van olyan édesen eső erőszak, a' miért nem futnak Bíróhoz. Maga a' mennyek országa is az erőszakosoké, 's tudod — agit cum homine tanquam cum stipite.

S[chedius]tól kérdém: olvasta e Prof. Úr Dayka és Báróczi előtt Excursiómat? — Ja. — Emlékezik e mit mondtam ott? — Ja. — Kérhetném e itéletét? — szívesen. 'S akkor elkezdé: Unsere Sprache ist orientalisch, Sie wollen ihr den Schmuck der Occidentalischen geben. Sehr schön! Aber da der Genius der 2 verschieden ist, so musz das nicht anderst als ganz amalgamizirt, nicht wie bey einer musivischen Arbeit. — Szent Isten az egekben! kiáltám. Kérdeztem tőle, miben keresi a' mi nyelvünk orientalismusát, a' szók hangzásában? a' szók flexiójiban? a' szók öszve forrasztásában? a' phrázisokban? a' hév festésekben 's képekben? — S . . . rettenetesen elakada, 's öszve zavarta magát. — Úram, mondtam, tedd ezt papirosra. — Igérte. Azt mondják hogy mindég így szokott mikor így jár.

Barátom, ti mindég pereltek, de annyinak vévén a' mi Dayka és Báróczi előtt mondván van, mintha az mondván nem volna. Ne pereljetelek elébb, hanem akkor mikor azt figyelmetekre méltóztattátok. Akkor a' leghidegebb vérrel fogadom a' czáfolást és oktatást. — Jól rosszul néz-ki — nem jó — mert *honnan?* — Most még azt is hallám, hogy nem jó ez: nem állom-ki, ich kann es nicht ausstehen, mert az germanismus. Elúntam a' haszontalan és sikertelen pert. Némellynél az mulatság. Én más mulatságot is ismerek mint azt nézni hogy Beregszászi az új kapu előtt hogy csudálkozik. 'S hát mikor osztán kiszül, hogy a' kapu nem új, de ő tévede meg benne, mert nem nézte mi az új!

Kéler Sámuel Úr Mozsonyban öszveismerkede velünk. Megtudván végre kik vagyunk, kért, kényszerített, hogy visszajövöben nála szálljunk. Ötevény mellett elreptüle szekere a' miénk mellett, 's én dispensáltatni kérém magamat. Otthon a' feleségem, monda, 's nem dispensált. Ott valék tehát, 's megszerettem ezt a' háznépet. A' Pap Fábri velünk vacsorált. Tudakozódék felőled is. — Kist nem láttam. Onnan Tétre mentem, hogy Pápa és Zircz felé térhessek, de Téten megértém hogy se Pápay nincs otthon, sem Dréta a' Zirczi Apátúr, 's így a' Duna mellett tettem útam Pestig.

A' Philologiai text elfoglalá a' papirost. Tanuld-meg, édes barátom, hogy mi jobb dolgokról is szólhatunk. Bár csak ti, a' kik restelletek tanulni 's minket megérteni, hagynátok abba e' pert! bár csak egy Szentgyörgyi szégyenlene egy felen állani azokkal a'

kik az idvességet a' tágas kapu és széles út útján keresik. Ossziának Bevezetésében Ahlwardtnak egy szava lesz felhozva! De Adieu minden perlés mellett, édes barátom. Csókollak magadat, a' Tek. Asszony' kezeit, 's kedves gyermekeidet.

[Megjelent a Kazinczy Lev. III. köt.]

2955.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom Aug. 6d. 1815.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

Tiszt. György József Úrral beszéltem Patakon, de csak két szót. Ez a barátunk benn ült az examen alatt valamely székben, én pedig kimenőben valék, s így nem állhattam ott sokáig; s azt hittem, hogy azután fogunk együtt lehetni, s a dologból semmi sem leve. De az Uram Öcsém levelét vevém csakugyan, képzelhetetlen örömmel, mert belőle sokat tanultam. Palival azt az Ujhelyi gyűlésben olvasánk fel akkor, midőn Júl. 25dikén ő is felesküdt Assessornak.

Nem mi hárman maradánk és Helmecki, édes Uram Öcsém. Velünk van életében és halálában Szent Miklós is, Bilkey is, Vályi Nagy Ferencz is; s majd azt mondom, hogy ennyi elég.

Szent-Miklós Aloyz Júl. 11dikén késő este a Vályi Nagy Ferencz szobájában jöve hozzám bátyjával, a fő notariussal. Aloyz épen oly szeretetre méltó ifju az életben, mint verseiben és leveleiben. Ő más nap reggel ment, s én többé nem láttam. Septemvir Vay Józsefnél lesz patvarián, de csak a jövő télben, mert addig nincs szobája a Consiliáriusnak.

Az Uram Öcsém Ossziánját íme küldöm a legszívesebb köszönettel. Júl. 21dikén van datálva Előbeszédem hozzá. Fionghal, Kath-Lóda, Komhala és Berrathon már nyomtatva vannak, a mint Trattner Úr írja. De még ez nem elég egy kötetnek.

A mi Szemerénk Beregszászit olvassa s jegyzéseket teszzen reá. Nekem B. úgy tetszik, mint az, a ki koporsóból jöne elő, s megbotránkozva nézné mik esnek itt, s mik estek, a mióta ő aludta az álmot. Szegény olyannyira hátra van a kegyelemben, hogy azt hiszi, hogy a Neológ azért újít digito monstrarier hic est. Meglátom, mint eshetem által vele; de szándékom úgy megtámadni az ártatlan és jámbor és egygyűű embert, a mint azok támadnak

meg, a kik magokat is, adversariusaikát is becsülik. Őtet az szerént, a mit nekem Kultsár Úr monda, az én ellenségeim, a czimbora férifjai tüzelték fel, hogy azt a nyavalyás izét írja. Kultsár ada pénzt a nyomatásra, hihetőleg a Veszprémi kanonokok pénzes ládjából.

Lehetetlen az, hogy a beállandó Debreczeni vásárról Uram Őcsém az Anti-Mondolatot s Beregszászit s más holmi újságot meg ne kapjon. Uram Őcsém és a mi Ajtaink, s azok a kik nehezen vették a *Mátét*, nem lesznek könyvek nélkül. Kérem Uram Őcsémet, valamit a mi dolgunkra valót talál, hall, olvas, gondol, azt közölje velem.

Horvát István Révainak verseit adja ki most, azt írja Trattner. — Én e holnapban Zrinyivel leszek elfogva.

Debreczenből Dr. Sz[entgyörgyi] J[ózsef] azt írja, hogy Gen. Vay elbeszélé neki, min kapánk öszve a Gen. és én a nyelv dolgában, s Dr. Szentgyörgyi azt írja nekem, hogy ő egy hitben van a Generalisnál, retteg az anyai szüzességen teendő erőszaktól. Kénytelen valék kérni ezt a barátomat, hogy keressen más textet a levélbeli conversatióra a philologizálásnál, minthogy látja, hogy abban egymást megtéríteni nem fogjuk. Egyéberánt megírtam neki, hogy ő mint orvos tudja, hogy szüz nem szül, és így ne örüljön a nyelv szüzességének, sőt szeresse hogy rajta erőszak követtetik. — Még barátim is ki fognak utoljára fakasztani. Megírtam azt is neki, hogy a Generalisnak és Dr. Szentgyörgyinek nem illik az idvességet annak tágas kapuja s széles útú nem tudom mijén keresni. Éljen szerencsésen édes Uram Őcsém. Palinak által adám az Uram Őcsém számára

a Szívképző Regéket,
Gessnernek 2 kötetét,

Yorikot, minthogy Bácsmegeit még tavaly adtam.

Ha Uram Őcsém a Görög és Római classicusokban lát példákat a Neologismusokra, irogassa ki. Nem elég az illet in generalitate mondani. Meg kell nevezni a helyet, a szót.

Audens — audentior. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. Hát timens — timentior? Volt e audentior Virgilnek ezen szava előtt? — Horatz *valdiust* kétszer mond tudomra.

Lasztócz, Aug. 13. 1815.

Az esőszakadások mind e mai napig letartóztattak bennünket, édes Ferim. Értsd hogy Bártfán sem voltunk. Most doctor Józsához szándékozunk Létára s onnan Surányba az én kedves barátom szomszédságába. Neked jegyzéseket viszek Beregszásziból.

Láttad e már *Bohógyit*? Én még nem láttam. Sajnálom s szégyellem, hogy az történt. Trattner mondá, hogy a Libr. censor nem engedi meg a *Somogyi G.* nevet.

Minthogy a mi indulásunk az esőtlen időktől függ, s azok pedig nem érkeznek, ezt a levelet postára tettem, hogy hamarább vehessd. Öllelek!

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 122. sz.]

2956.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Aug. 7d. 1815.

Kedves Barátom,

Utolsó leveledben mintegy álmélnodni látszol azon, hogy én, elfogva annyi haszontalan csillogás és annyi reális szépség' ragyogása által, időt leltem rólad emlékezhetni 's neked írhatni. Én pedig azt tartottam 's azt tartom, kedves barátom, hogy te, ki ismered az én tiszteletemet erántad, megérted, hogy a' haszontalan csillogás szemléltében melly Bedürfniss vala nekem tehozzád szállhatni, 's a' reális szépség' csudáltában melly öröm, elmondhatni neked a' mik velem ott történtek. Barátom, körülfogva ennyi semmire-kellő embertől, a' becsületes ember a' maga keserűségén azzal enyhít hogy a' jókról emlékezik.

Ugy írod, hogy leveletem hozzád Május 5dikén írtam. Az a' nap nekem felette nevezetes napom volt. Fő Ispánomnál ebédeltem, és csak magával és Bajzáth Udvar. Concipistával, 's így a' beszéd nem terjedvén-el igen sokakra, annál interesszántabb lehetett és volt. Ő Exc. a' Fő-Ispán (Gróf Eszterházi József, Referendarius, és Mária Clementína Herczegasszonynak Fő Udvari-mestere) egy tiszta lelkű, tiszta fejű, minden tekintetben tiszteletes Úr. Nemzetünknek útálójai, az az irigyei 's ellenségei — mert ki útálhatna minket szánást, csudálást és szeretetet érdemlőket? — Ő Exc-t még azzal is vádolnák igaz magyar tüze miatt, hogy a' nemzetet az Udvar'

karával szereti, ha ezer meg ezer tettei által meg nem mutatta volna, hogy az Udvar Ő Exc-nak *második helyen vagyon az Isten után*. Erről senki sem kételkedik ha Ő Exc-t ismeri. 'S minthogy Ő Exc. az Udvarnál is van, és igen sokszor Fejedelmünk személye körül, a' M. Cancellarián is, 's születése, hivataljai mindenüvé neki utat nyitnak, tanulása, talentoma 's a' jó előmozdításának szíves öhajtsa pedig vele mindent tudat. — képzelheted, mennyi újat hallottam én tőle. — Bajzáth még vallására nézve is orosz, 's az gondolkozására is, még pedig in excessu. Ha rajta állana, minden francia könyvet elégetnének, 's a' francia csecsemőt is kardra hánynák, ugymond, mert idővel abból is világháborító lesz, 's több effélék. Hála Istennek, gondolám, hogy a' világ' sorsa nem az illy emberek' kezén forog; úgy oda lenne nekem is sok jó könyvem, sok kedves rezen. De hiszen Chateaubriand is francia, és még is úgy ír, hogy Rostopchin is jónak tarthatja. — Eggy szóval eggy egésznek, eggy nagy egésznek gyűlölése mindég igazságtalanság. — Hidd-el; talán soha sem ültem nagyobb örömmel nagy Úr asztalánál.

Eggyike a' mit itt nagy csudálkozással hallék, az volt, hogy az Ausztriai Monarchia, 's Magyar Ország is, tele van kőművesekkel, kik a' francia tüzére hordják a' fát. Nem vitattam osztán, de elébb kimondtam, hogy hiszen én is emberek közt élek, 's mondhatom Ő Exc-nak és a' másíknak, hogy ezt meg nem sejttem 's itt hallom először, sőt épen az ellenkezőt hittem. -- Barátom, mi akar ez lenni? Azért támadt e a' vád, hogy retlentsék a' mi felől senki nem gondolkozik ha azt kiki ártatlan dolognak tartja is, ha tudja micsoda? vagy hogy az ellenkezőnek adjon erőt? Én nem tartom eszesnek, a' ki az ártatlan lépést is meri, ha látja hogy az gyanús mások előtt. De midőn azt látom, hogy az a' mi ártatlan, gyanússá akar tételni, nem állhatom-meg hogy ne gondolkozzam, mi akar az lenni.

Az nap estve haza menvén. feleségem, ki Pesten elhűtötte volt magát, és gyengesége miatt néha ki nem mehetett, jelenti, hogy valamelly Gróf Arnsperger (vagy ilyenforma) kerestetett, 's holnap 8 órakor magához vár, papirosaimmal eggyütt; hallja, hogy szépiró vagyok, 's ötöt hozzám a' Polizey avisirozta. — Más nap reggel 8 órakor megjelentem, előre képzelvén hogy a' dologban istentelenség vagyon. A' Herczeg Licchtenstein házánaál vala szállva, 's félelmem egészen oda lett, midőn a' kupus monda, hogy ez a' Gróf A. nem Ausztriai hanem Bavariai ember. Be vezetve cselédje által,

nagy örömmel örvend hogy végre nyomomban van, néhány nap oltá kerestetlek. ugymond. Sie nehmen Copieen? — Micsoda Copiákat? kérdém. — Nun was Ihnen vorgelegt werden wird. — Gróf Úr, mondám, én Copiákat is veszek, ha a' vételre méltók, de én inkább Autographokat szoktam venni, 's mondhatom, Gyűjteményem abban már gazdagocskának tarthatatik. — A' Gróf magához nem tuda jóni, 's kimondá, hogy ő a' királya nevében valamely Nótát akar beadni a' Congressznak, 's Irót keres, a' ki azt paráslja. — Gróf Úr, mondám, az Urat tévedésbe hozták erántam: én nem eszem kenyeremet a' Copizálással, és az a' Schön Schreiben a' mit az Úrnak említettek, nem Calligraphiai, hanem stilistikai értelemben volt mondva; 's egyéberánt is én holiap után reggel elhagyom ezt a' nekem idegen földet 's hazámba megyek Magyar Országra. — A' Gróf tetszetősen összezavarodott hogy engem egy engem megsértő Antrággal szólítsa-meg, 's kifakada, de csak kevés szóval, hogy ötöt megjászódtatták.

Nékem úgy tetszik, hogy itt egy kis kelepczét vetettek lábain elébe, 's látni akarták, hogy nem fogom e azt tenni a' mit Batsányi tett 1809. midőn a' Maret Proclamatióját a' Magyarokhoz lefordítá. —

Május 6dikán az Udv. theatrumba mentem leányomnak nevelőjével 's leányommal, mert feleségem nem jöhet. Kértem a' czédulosztót, hogy adna olly helyet, a' hol 7 esztendős leányom közttem 's nevelője közt ülhessen, 's másoknak fejeik miatt láthasson. E' szerint a' második sorban megnyitának két széket, úgy hogy jobb karom a' Császár lözsija alatt való lözsinek rakonczájához ért. Ezen kettős lözsinek elsőjében két Úr üle; az egyik Überrockban, a' másik frakkban. A' frakknak mind bal mind jobb szárnyán egy egy varrott csillag volt, 's nevezetesen a' balon bizonyosan a' Sz. István csillaga, melyet jól ismerek. Az Überrock be volt gombolva, és így nem tudhatom, ha ott volt e csillag. Zseni kért, hogy állhasson jobbom mellé, mert balom mellett ülven, az első szék' fejei miatt nem látott eleget. Minthogy a' második lözsi üres volt, és így a' gyermek felállása ott senkinek nem vala alkalmatlanságára, megtettem a' mit a' gyermek kívánt. Ő által fogta baljával nyakamat, én pedig által az ő czombjait jobbommal. Ez a' familiaris általölés rendes picturesque grouppot csinálhata, mert a' két Úr ide

fordítá szemét. Zseni elragadtatott figyelemmel nézte 's hallgatta a' játékokat, 's elfelejtvén magát, jobb keze ujaival [!] fejem tetején végig simogatá hajamat, 's úgy kérdé: Papa, hát mikor jön már a' menyasszony? etc. A' két Úr kérdé egymástól, melly nyelv lehet az a' mellyen a' gyermek szól. Nem illett discursusba bocsátkoznom 's hallgattam. De most vevém észre, hogy a' gyermek a' maga jobbát a' csillagos Úrnak párnájára tette, 's alattomban bal kezemmel megfogtam azt, 's levontam a' párnáról. A' csillagos megbillentette fejét, melly azt tette, hogy magamat ne zsenirozzam. Így beszédbe jövén, vagy inkább egy kis szabadságba egymás erónt, mondtam nekik franczia nyelven (mert én és feleségem Bécsben vagy magyarul, vagy francziául beszélénk, 's nem soha németül): a' lyányom nem beszél más nyelvet mint magyart. Erre mind a' kettő a' lyányra pillanta, 's az egyik ezt kiáltá: Ah, la petite hongroise! la petite hongroise! 's fogadom, hogy a' vacsoránál elbeszéllek mit láttak — egy 7¹/₂ esztendőös gyermeket, ki még nem tudott németül.

1790ben a' mostani ismét Toskánai Herczeg Ferdinánd a' mi mostani Urunkhoz méne-fel a' grádicson. Horváth Ádám zöld mentében veres nadrággal, paszománosan 's bajszosan jött le a' grádicson gravitással, melly neki tónusa, noha sem nem öreg, sem nem kövér. A' Herczeg azt gondolta, hogy cseléd abban a' ruhában, 's ezt kérdi: Du, ist der Franz oben? — Horváthnak egész felelete ez volt: ik fersté nikt, wasz isz Du 's elment, mert H. nem tud németül. — Te ezen ideákat bizonyosan öszve tudod szerkesztetni, ha más azt hinné is hogy a' levél paragrafjai közt nincs nexus. —

Barátom, melly képet vesz most magára Európa? Mit vársz? Virtus nincs, sőt az régen tilalmas szó már az igazgatók' Lexiconában, mert Montesquieu megmondta, hogy a' Virtus a' repüblikek' lelke, a' Monarchiáké pedig a' Becsület, tudnillik a' Becsület' külső jele, mert különben a' Becsület és Virtus *eggy*. — De hát hazánkra nézve mit vársz? Az Egri Érsek talán az Ő Felsege utolsó lakadalmakor monda ezt a' trónus előtt: Religiositati Maj. Vestrae debemus quod constitutio nostra adhuc vigeat. Rettenetes, de egyszersmind a' veszedelemben bennünket vigasztalható szó. Az Isten tartsa meg ezt a' religiositást mind mostani Urunkban mind mindazokban a' kik utána következni fognak, mert én vigasztalhatatlan volnék, ha Európának minden országa 's azok közt az én hazám

kivált, elvesztené a' maga existentiáját. A' törvénynek még a' Fejedelmek is örülhetnek, nemcsak a' népek. Élj szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2957.

Helmeczy Mihály — Kazinczynak.

Pest, Aug. 7dikén 1815.

Kedves Barátom,

Itt vagyok 's az új szálláson : *Huszár' házánál a' Landstrassén, az első emeleten, nro. 3.*

Ossziánodból 12 év szedve áll 's tovább nem mehetünk Ms. itt nem léte miatt. Dezsőfi még sincs itt. Postán kellett vala ezeket leküldened, nem illy bizonytalan jövetű alkalommal. Így már a' Publicum nehezen veheti Osszián első kötetét Vásárra. Sajnálom hogy tanácsom fogatlan vala Ossziánnak két kötetben kiadatása iránt. Mivel az eddig küldött Ms. csak 12, 13 ívet adott, képzelheted milly vastagságúak lesznek a többi Kötetek.

Siskovics Cons. jobban van 's fia tegnapelőtt Baranya Vármegyei aljegyzőnek neveztetett-ki. Élj szerencsésen 's küldd az egész Ossziánt, 's Zrínyit.

40 ftod mind eddig fel nem érkezett 's így bizonytal fel nem adatott Kassán.

Kulesár közlé velem a' Levelet. Örültem rajta.

Én 'a *balkányt* elfogadom.

Bilkeink most Prof. Wenzelnek Weltmannját fordítá le Trattner' számára. Következő szavaimnak sanctiót ad benne :

szeszély = Laune, mint vesz — veszély 's így szeszélyes, szeszelmes = launés. Én nem bánám ha *szeszengy*-nek mondatnék is a' Perecsenyi *mezengyének* analógiájára, melly igen szép végezetű szó.

kényelem = commoditas, Bequemlichkeiten, 's így kényelmes, commodus, bequem.

izom = musculus, az *izmos*-tól musculosus, mint orom ormostól, korom kormostól.

szilos szilalmas = fest 's szilalom = Festigkeiten a' *szilánk* szótól, mert szilánkos fának hívjuk a' nehéz, erős törzsű fát.

ábrány = schwärmerey és schwärmerisch, 's innen ábrányozni, ábrányogni, ábrándozni, ábrándi.

Dónáték megvevék a' Schachot és Volánt [!], de alkalom nem léte miatt fel nem küldhették. Tisztelnék mindnyájatokat. Wesselényi-től a napokban levelet vettem. Még most se felejtheté el Patakiját, a' nemes lelkút.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

2958.

Kazinczy — Hering Ignácznak.

Prof. Hering Ignácz Úrhoz Szathmárra
Aug. 7d. 1815.

Tisztel. Prof. Úr! Nagy köszönettel¹ tartozom én mind György József Úrnak hogy engemet illy becses ismeretségbe hozza, mind különösen az Úrnak Prof. Úrnak hogy ennyi jósággal jó előmbé, 's midőn e' nem remélt szerencsémén örvendek, lelkem hálás tisztelettel telik el a' Gondviselés eránt, melly a' maga titkos útjain a' jókhoz vezérli a' jókat, és nekik az így készített barátságban nem csak örömekeket nyújt azon csapásért, mellyeket mindnyájunkra szokott ejteni, hanem erőt is a' jóra, visszonzott bátoritást, buzdítást és segédelmet. E' szempontból tekintvén a' dolgokat, Tiszt. Prof. Úr az ember panaszai a' Gondviselés ellen ellassodnak, 's az említett csapások kevésbbé elevenen éreztetik magokat. Bár azt ne kellene látnunk, hogy a' kik Barátok voltak, néha elhidegülnek egymás eránt, 's olykor ellenségek lesznek! — 'S ezen el szomorító tapasztalások még borzasztóbbakká válnak, midőn azt kell látnunk, hogy néha a' meghasonlást nevettséges különözések okozzák. Mentse-meg a' jó Szerencse, Tiszt. Prof. Úr az Urat és az én barátomat György Urat attól, hogy e' meg csüggesztő tapasztalást magok körül tehessék, sőt tegye barátságokat állandóvá, inghatatlanná, 's jót tenyészővé!

Úgy látszik Tisztel. Prof. Úr, hogy mi egy időben élünk, melly az emberiség egész gondolkozásán 's tendentiáján fordulást teszen. Egykor olly állapotok, mint a' kiknek nem adatott *ész* keresni a' valót, hanem csak *fül*, tanulni azt, nem elmélkedtünk, nem vizsgáltunk, hanem csak tanultunk. Az elmúlt Században felferve Álomkórsá-

¹ Eddig Kazinczy F. másolata, a többi idegen kézé.

gúnyból, nem akaránk többé meg ismérni, hogy a' természet nekünk fület is ada, 's csak eszünknek akaránk venni hasznát, még pedig azok is csak eszüknek a' kiknél a' természetnek ez az adománya eltompúlt a' ki nem készítés által; s' előttünk a' példa, hogy a' Criticismus a' jónál mi jót szült, a' bolondnál mi rosszat. Most a' midőn a' kard jármot vagdal szélyvel, 's jármot hoz, most a' midőn magnus ab integro seclorum nascitur ordo, hol állunk meg? a' két szélpont között é? vagy a' hol századok előtt valánk? —

A Természet mindég kört teszen ugyan, de soha sem azt a' mit már egyszer tett, hanem mindég valami mást, 's a' mint látszik mindég jobbat. Ez legyen vigasztalása mind azoknak, a' kik magoknak azt a' bizonytságot adhatják, hogy nem a' magok megszeretett vélekedéseknek kívánnak állandóságot, hanem annak a' mi a' jónak 's igaznak sugáraiban jelenend meg az emberi gyarló szemnek. 'S az ilyen e' vigasztalást bizony érdemli is, mert különben káromkodásra fakadhatna a' Gondviselés eránt, melly eggy Socrateszt is veszni hágy, holott a' thronusra az emberiség mocskait eggy semnüre-kellő Augustust 's Tibért hágy fel-lépni, s' ezeknek kardja és orozva nyújtott mérgei által hágy *romlani*, hogy *épthessen*.

Örvendek, Uram Prof. Uram, ha ezen előadásomban az Úr Prof. Úr a' maga gondolkozását 's érzését lelhetné-fel, 's midőn barátságának folytatását kérném, maradok szíves tisztelettel

Tisztelendő Prof. Úrnak

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz.

Széphalom Aug. 6d. 1815.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

2959.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, aug. 9d. 1815.

Szakad az eső Édes Uram Bátyám! s így mi talán csak holnap indulunk. Méltóztassek Uram Bátyám magát reám bizni a nagyfalui dolgokban. Minden javallattal lesz elvégezve, fogadom.

Horváth József leveleit és verseit olvasám. A Patakira írt óda megérdemli azt a jutalmat, melyet nyert: Döbrentey barátságát. De bár Horváth az olyanokban, mint Kazinczy, ne csak az író, hanem az írást is szeretné és tisztelné. Sokan fognák ezt tenni,

Édes Uram Bátyám, s még Takács is, még Ságli is, ha a nyelvet s önnönmagokat érthetnék. Minekutána erre nem juthattak, elnézhetjük, habár szánakodva is, hogy bennünket nem értenek.

Grammatikusaink eddig többnyire pocták voltak egyszersmind. Így Sylvester, Rájnis, Baróti Szabó Dávid, Révai, Versegly, s még Virág is, mint a «Jegyzetekből» láthatni.

Az egy Beregszászi lépett fel, hogy költői talentje nincsen, nincsen csak annyi is, mint Földinek, Arankának, Édes Gergelynek, — mert erről is hallatszik, hogy grammatikát dolgozott. S az egy Beregszászi az, a ki nyelvünket nem előre, de hátra vonja. Bár ne írna többet. Látnunk kell, hogy elhallgattathassék.

Minekutána Uram Bátyám a Lexicont magára vállalá, ohajtánám, hogy a Grammatikát is dolgozása alá méltóztatnék venni. Az legjobb felelet volna az olyanokra, mint Beregszászi, mint Szentgyörgyi s egyebek. Gottschedet jó volna megszerezni, s kijegyezni, miket tiltott, mint vétkes szólásokat; melyek szabadosak, sőt ékesség gyanánt elfogadtattak. A göttingai socius azt mondja, hogy a német írók nem mutilálták a szókat, s obsoletumokkal nem éltek. Minő tudatlanság! Lessingnek azon idejében, midőn Logaunak epigramm-jaihoz Wörterbuchot készített, mutilált szó volt a Logau *Blick*-je, Augenblick helyett; s érezni e már most? Klopstock a *Denkmal*ból elcsapta a Denket, s egy helyen, mint jegyzéseimben megvan, a Veilchenből *Veilt* csinált. Wieland is próbált eltérni az ország útjáról. A Liebe um Liebe költeményben obsoletumokkal élt. Miket követnek el Klopstock, Lessing, Wieland, Voss! Ezt a mi szegény Beregszászink épen úgy nem tudja, mint azt nem, kicsoda az a Baróti Szabó Dávid? kicsoda az a Pápay? Így nem csoda osztán, ha a mint 1797-ben a jeni Rec. mondja a már más által régen feltaláltra is — vastag és vékony vokálok a magyarban *эгоизм*-t kiáltoz.

Azt A Beregszászira teendő jegyzéseket magammal viszem és folytatni fogom. Baj nekem, hogy könyvek nélkül nem dolgozhatom s még inkább nem jegyzéseim nélkül. Legalább haladok a mennyire haladhatok; s meg az is, hogy gyakorlatba hozom magamat.

Fogjuk-e kaphatni Bohógyit?

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 124—125. lapjain.]

2960.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, 1815. aug. 10.

Holnap fogunk indúlni, Édes Uram Bátyám! Eddig az esős-
 kadások letartóztattak bennünket. Minthogy a napamat Surányból
 fogjuk tudósítani s kérni, hogy jöjön utánunk, s ő Bayéknak tett
 ígérete szerint bizonyosan teljesítendi kérésünket, s legalább is négy
 hetet Cseke szomszédságában töltünk el: a philologiai jegyzetekre
 kedvet kaptam. — és könyveim ninesenek; pedig nélkülök nem
 haladhatok. Instálom Édes Uram Bátyámat, méltóztassék Révainak
 Antiquitásait, Verseghynek grammatikáját s Tiszta Magyarását által-
 küldeni. Az a jegyzőkönyvem, melyet Uram Bátyám Péczelről magá-
 val felhozott, nem tudom mit foglal magában. Ha Uram Bátyámnak
 szüksége nem volna reá, ezt is ohajtanám vissza. Keservesen tapaszt-
 talom azt a valót, hogy a ki nem halad, az hátrál, az visszaesik.
 Sokat feledtem. Révai az *aleph, van* és *jod* felől, mit és mint tanít.
 Az Elaboratior Grammatikát csak visszajövőben fogom újra studirozni.

Beregszászil most olvasom másodszer. Ötödik íveig haladtam a
 könyvnek, s jegyzéseim is ugyanannyi ívre mentek fel. Nem képzeli
 Uram Bátyám, mely nehéz volt csak annyira is jutnom, a mennyire
 eddig már juték; pedig még távol vagyok a czéltől. — — Nagyon
 szeretem, hogy Beregszászi minden újabb íróinkkal, Kazinczyval,
 Kissel, Berzsényivel, Kísfaludyval, Daykával, Barótival, s még gram-
 matikus társaival is ellenkezésbe hozta magát az obsoletumokra és
 az új szókra nézve; mert Verseghy és Révai is élnek azokkal, a
 mit a consensus cruditorum, vagy inkább eruditi Pauli Nagy de
 Beregszász kárhoztat. Végtére lesz alkalma Édes Uram Bátyámnak
 a Vig László által kinyomtatott levelet s íróját megérteni; mert én
 tudom, sokszor hallván a felől Uram Bátyám vallástéleit, hogy
 Verseghyt némely édes dajjaiért becsüli, s becsüli még mint gram-
 matikusul is apocópált szavaiért, melyeket a mi halottaiból feltáma-
 dott Beregszászink hibának, véteknak, szörnyűségnek kiált ki. Remény-
 lem, hogy Uram Bátyám dícsérettel fogja említeni Verseghyt Révai
 mellett, midőn a mutilált szókat említeni. Én ezt sok tekintetben
 hasznosnak vélem. Egyéberánt én feltésem jegyzéseimet s közlen-
 dem Uram Bátyámmal, s Uram Bátyám böles ítéletétől függend:

tenni vagy nem tenni ezt s amazt. De a neologismusból sok hasznót váró magyar nyelvnek képében *praetendálom*, hogy Beregszászsinak Kazinczy feleljen.

A Bohógyi felől egy gondolat támada bennem. Mit méltóztatik reá felelni? Nem volna-e jó, ha Kölcsey az újságlevelekben egy írást adna ki. Elmondaná, hogy ő velem együtt dolgozta a leveleket; s mi okból? S hogy a cím nem *Bohógyi*, hanem *Somogyi* volt; s ő ezen elbérnálási parasztságban épen úgy nem akar részesülni, mint a Somogyi Gedeonéban soha semmi esetben nem részesülhetett volna. Így a teher és szégyen én reám hárámlik, s nem is hárámolhat egyébre. Trattner azt mondá nekünk, ebéden lévén nála, hogy a Somogyit nem fogja megengedni a libror. censor; s ekképen leve Bohógyi. Azonban ezen esetre jó lesz bevárni magát a könyvet, a midőn nem tudom csak azt is, mely darabokat nyomtattak ki, feleleteink közül, s *ha* kinyomtatták-e mind? Tett-e rendelést Uran Bátyám, hogy Debreczenből kaphassuk? Nem volt volna rossz dr. Szentgyörgyi úrra bízni a megvásárlást.

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 125. lapján.]

2961.

Nagy Gábor — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Gróf Török József Ur ígért jövetelét mindég vártam. De mint hogy Báró Vécseynek Veje, talán nem is örömet avatkozna ezen dologba. A' Parlagi Jussok pedig, mellyeket az ide való Districtualis Táblán nem sok ideig tartó Osztályos Perrel meglehetne nyerni, és a' mellyek, a' mint kitapogattam, Báró Vécsey Miklós és mások által birattatnak, Acsádon, Buzitán, Mártonfalván, Parlagban, Sámsonban, Bökönyben, Geszteréden és Nádudvaron, igen nevezetesek. Ha tehát a' Tekintetes Urnak tetszeni fog ezeknek előmozdítása, a' Méltóságos Grófné neve alatt küldjön edj Prokuratoria Constitutiót, és magam költségén, a' mint ígértem, mind a' szükséges Leveleket expediallatom, mind a' Pert folytatom. E' mellett Nagy Varsányban s több Helyeken sok Csató de Fighe Jussok vannak Zálogba. Minthogy a' Tekintetes Ur Csathó Successor, a' mint a' Familia Levéltárja mutatja; a' maga Nevivel is küldjön a' Tekintetes Ur-

edj Procuratoria Constitutiót, 's a' Csathó Genealogiára való Leveleket is küldje-el.

A' Mondolatra Felelet adódott-ki. Elmés, vágó; de szép tónussal írt. A' Debreczeni kevélység 's tudománybeli képzeltt elsőség keményebbet érdemelt volna. Nem ártott volna még oda tenni valamit a' Debreczeni Architecturáról is, melly a' Görögnél 's Románál okosabb akar lenni. Illyen a' Nagy Templom, mellynek oly nagy 's szép frontja van a' piacz felől való *oldalán*, hogy a' hátulsó részét sok ölnynek gondolhatnák, 's alig 3 ölnyi. A' Schiffjein ajtók. Illyen a' Domokos Imre két épületei, holott 7 szép ablakot lehetett volna csináltatni, hatot csináltatott, non ita sicut alter.

Ezzel állandó 's barátságos tisztelettel vagyok a' Tekintetes Urnak Debreczenben Aug. 10n 815. alázatos szolgája

Nagy Gábor m. k.

Kivül: 1

Debreczenből. Tekintetes Fő Táblabíró Kazinczy Ferencz urnak
stb. stb. stb. P. Tokaj, Ujhely. Széphalom.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

2962.

Kazinczy — Szabó Jánosnak.

Széphalom Aug. 12d. 1815.

Nagy tekintetű barátom,

A' Mélt. Generalisné velem parancsolt hogy a' La Coste Rajzoló Munkájának három első füzeteit a' legtisztább nyomtatványban az Úr kedves tanítványainak számokra hozassam-meg. — Irtam az eránt egy Bécsben múltató barátomnak, de levelem visszajött, mert ő Bécsset elhagyta. Így Gróf Desöffy Józsefet kértem-meg reá, ki most ott múltat. Reménylem, hogy ő azt le fogja hozni. Ezt tisztelenek ismerém bémutatni a' Mélt. Generalisnének, kit az Úr nevemben 's feleségemében méltóztassék a' legszívesebb tisztelettel tisztelni.

Az én fortepiánóm megérkezett, és felette kevés kárral, 's Loyan nekem azzal sok örömekeket ad. Mindent senki sem bír egygütt, de én ezzel a' meg nem romlott gondolkozású 's erkölcsű leánynyal

¹ A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

nagyon meg vagyok elégedve. Soha még köztünk és köztte collisio nem volt, 's úgy látom, nyertem vele, hogy eránta olly szertelen bizodalmat 's megkülömböztetést mutattam. Ő érzi annak becsét. —

Dr. Beregszászinak azolta hogy haza jöttem, egygy Philologiai Dissertatiója jöve-ki a' Nyelvrontók ellen. Én azt a' derek embert szívesen szeretem, de nem tudom csudálni, hogy nem érzé melly véghetetlenül járatlan nyelvünkben, 's még is benne a' mestert ját-sza. Minden keleti nyelvet tud. Őszve vágjuk a' kaszát, 's én neki nyomtatva felelek, de úgy mint szebb érzésű emberhez illik, 's ezt neki előre megírtam. Rendes dolog, hogy mi azt hiszszük, hogy magyarul minden tud, a' kit magyar emelő nevelt, és hogy mivel a' nyelv' dolga egygy oldalról tekintve felette populáris portéka, ahhoz az is szöllhat, a' ki azt stúdiumává nem tette. De én ezen nem csudálkoznám, ha ezer példa nem tanított volna is arra hogy ez így van, ha elnézem, hogy a' más nemzetbeli Nyelvrontókkal, nevezetesen Horáttzal és Klopstockkal is épen ez történt. Dr. Szent Györgyi Úr, ki nekem igen kedves barátom, említi, hogy a' Mélt. Generális beszéltte neki, hogy erről Zsolczán lévén, volt szó, 's nagyon örül annak, hogy a' Mélt. Generális övele egygy értelemben van. A' Mélt. Generális nem írt és nem Poeta, ezeknek pedig más a' nyelvek, mint a' köz beszédé. Az újítás úgy is csak a' poezisbe 's a' poezishez közelítő írásokba való, 's igen is hogy nevetséges az a' falusi Notárius, a' ki a' Mélt. Generálisnak érthetetlen nyelven felel. Ezt azért hozom elő itt, mert, édes barátom, az Úr is az ellenrészben áll. Végre is győzni kell az én felemnek. Csak a' kibolt nyelv nem szenved változást, az élő nyelvnek még a' közember' ajakán is változni kell, 's az én nyelvem 's az én társainé nem a' Báróczié, a' ki 42 esztendővel ezelőtt írt, valamint a' Báróczié nem a' Pázmányé és a' Zrínyié, 's az ezeké nem a' Latiatuc-feleimé. — De ezt ha Almási Pál Ő Excja, kit én is tudományos főnök ismer-ek, nem tudja is, Beregszászinak tudni kellene.

Ajánlom magamat az Úrnak igen becses barátságába. Méltóztassék az Úr elhinni, hogy én az Urat nagyon tisztetem, 's örömmel hirdetem mindenfelé, hogy hazám egygykor az Úr kezeiből fogja venni a' legelkészültebb két fíját:

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

Ha az Úr nekem a' Robinia Caragana magvaiból valamit szedne, úgy a' legjobb őszi baraczkoknak minden nemeiből, felette sokat fognék az Úr barátságának köszönni. Helyébe én a' legszebb mákokkal fogok szolgálni.

Oda Európának egygy nagy Oratora Withbread! Be soknak kívántam volna inkább az ő halálát!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

2963.

Kassai József — Kazinczynak.

Szerents 1815. 13. Aug.

Édes Tekintetes Úr!

Igen kedvesenn vettem a' Tekintetes Úrnak tegnap hozzám küldött betses levelét; de a' benne említett régi levelet nem vala szerentsém venni. Erdélyi Baróti Szabó Dávid Kissded szó-tárát másodsor meghővitve ki adni akarvann, a' Magyar Hir-mondó által is meg kérte a' Tudós Hazafiakat az abbéli segedelem-végett, hogy annál nagyobb tökéletességre mehessen Szó-tára; de fájdalommal említi ezen Könyvének 290ik lapján, hogy senki sem találkozik, a' ki igyekezetének elé-mozdítója lett volna, ki vévém T. P. Dudási Antalt. Ez miatt én sem bátorkodám az efféle segedelem-végett búsítani Tudós Hazámfiait. Annál nagyobbra betsülöm azért a' Tettes Úrnak Szent fáradságát, hogy önkénytt igaz Hazafiúi indulatjából méltóztatik igyekezetemet boldogítani, melyly szívességével a' T. Úrnak, ditsekedni is fogok, melyly szívességét a' T. Úrnak alázatosann köszönöm, és hálálom. Mivel pedig *Gratiarum actio est nova petitio*: A' meg köszönés újj ajándékre készítés, reménylem, hogy alázatos kérésemre ezentúl is méltóztatik ilyleténekkal szíveskedni, és nékem, vagy inkább ditső Nemzetünknek és Hazánkknak szolgálni. A' Méltóságos Grófnét alázatosann tisztelvén is magamat esmégg tapasztaltt szívességébe ajánlvann maradok

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja

Kassai József

(Sz[erentsi] Pleb.)

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2964.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom Aug. 15d. 1815.

Édes barátom,

Melly nagy öröm nekem azt tudni hogy te végre Pesten vagy! Soha sem tudtam hol vagy, és miért vagy oda olly sokáig, 's a' mint az illy esetekben szoktunk, a' legcsudásbb gondolatokra vete-medtem. Pedig hogy semmi bajod!

Leveled felbontva jött kezembe. Az Ujhelyi postán fel nem bontották, mert inasom jelen vala midőn a' posta megérkezett, 's a' táskából legelőbb is neki adatott-ki ez a' levél és a' Döbrenteié, ki April. olta most ír nekem legelőször. Menti magát hallgatása miatt, 's azt beszéli, hogy köztünk, az az öközte és közttem mi történt és miért. A' Processus rettenetesen hosszas és zavart, 's nem érdemli-meg a' végig-tekintést. — Leveled borítékját ide teszem: lásd a' pecsét feltörését a' belső részen, a' pecsét' részén pedig az ujak' hegyeit. — Barátom, a' te írásod nekem eléggé olvasható, sőt eléggé szép is: de nem eléggé olvasható minden szemnek. Engedd hogy kérhesselek, — a' post a' helyeit tedd-fel igen olvashatólag. E' borítékon *Sújhelyt* íráll, az S betű után nincs pont 's az Ú nem nagyobb mint a J. Nem minden szem tud olvasni 's érteni.

Jó volna ha így írnád ezután

Eger

Ujhely

Széphalom.

's nevem elég nekem; azt a' haszontalan Appendixet bízvást elhagyhatod; az nekem sem terhemre sem örömenre nincs.

Eddig kezében Trattner Úrnak mind az, a' mit a' két hasonló részre osztott és két Kötetben, de három szakaszban megjelenendő Ossziánnak első felébe vennie kell. Hogy én a' postapénzzel nem fősvénykedtem, mutatja háromszori feltétem és küldésem. De nem lehetett e hinnem a' Gróf Desőffy József' szavának, mellyben azonban megcsalattam? A' legbizonyosbb calculus is megcsalhatja az embert; ez egész mentségem és egész vádam; *vádam* is, mondom, mert épen ezért vagyok hibás; ha postára tevém vala ezt is, nem történhetett volna megtévedés. Azonban minek utána most az egész Osszián meg nem jelenhete, nem árt hogy ez elmaradt a' Vásárról. Vegyék a' Praenumeránsok egyszerre, ha később is;

Trattner Urat pedig mentse ki a' Publicum előtt az én Bécsi útam és a' Rézmetsző' elkésése. Ha még nem késő, e' két okokat tudassátok az Újságlevelekben, említvén hogy Osszián ugyan kész volt, de azt az Ahlwardt fordítása után, mellyet én csak Májusban kaptam-meg, újra kellett dolgoznom.

Minden becsületedet belé kötöm, hogy a' 40 fntot Kassára menő Zsidómnak általadtam. Még ma fogok vele szóllani, 's megparancsolom neki, hogy Kassai ismerősénél eránta tegyen kérdést. A' Vida és Vitkovics pénzét fel nem tettem 's meg nem küldöttem, 's ezért engedelmekeket kérem. Olly rettenetes költségeim voltak azolta, hogy nem tudom hova kapdossak. Itt nincs ember a' kitől csak száz fntot is vehessen az ember kölcsön. — Úti pénzem úgy kitölt, hogy haza jöhettem becsülettel.

Kultsárnak írt levelelen *örültél*, azt írod. — Hát maga Kultsár örült e? — Minthogy ennek örültél, leíratom számodra a' Takács-hoz írt levelet is, hogy annak is örülj. Leányaim mellett egy magyarul tanító Ifjú is van, 's azzal írathatok.

Kényelem, izom és ábrány szavaidat nagyon megkedvelém, — talán a' *szilost* is és a' *szilalmat* — de a' *szeszélyre* félenk vagyok. — A' *Mezengye* szép végzetű szó, de Perecsenyié. Én különben soha nem nézem kié; ám a' Vandza k o r á n y a is tetszik. De ha Perecsenyitől kell vennem valamit, megszáll a' rettegés. Ne feledd megírni, mi az a' Perecsenyi m e z e n g y e; úgy emlékszem hogy az *Ecloga*. — Szavaidat közlöm Szemerével 's Kölceyvel.

Siskovicsunk tehát nincs többé Pesten. Te egészen magad' ura vagy e most? — Hát Bilkeink meddig múlat Pesten? Neki is Vacatiója van Novemberig, úgy tartom. — Asztalon Kultsárnál lészesz e?

Levelednek minden czikkelyeire felelék. Most hadd következzenek az én czikkelyeim.

Szemere Júl. 25d. Assessornak esküvék-fel Zemlányben, a' midőn Szögyéni Ferencz Fő Szolgabíró, testvére Sigmondnak, Subst. V. Ispánnak nevezete-ki a' jelen volt Fő Ispán által. Soos Pál általad képzelhetetlen megzavarodással vette elmellőztetését, 's érezte velem, melly kint szenved az, a' ki a' maga helyén meg nem fér. Nem győztem szánni szenvedéseit. — Egyéberánt Szemere úgy él mint szokott, azt kivévén, hogy most dolgozik. Elvívé tőlem a' Beregszászi Dissertatióját, minthogy én Zrinyivel vagyok elfogva, 's

e' napokban már öt ívnyi Jegyzéseket leve reá. Ámbár a' könyvre szükségem volt volna, mert felelni akarok, oda adám neki, mind azért hogy jegyzéseinek hasznát vegyem, mind hogy ő munkára hevítessék. Az a' hír, hogy az Antimondolat megjelent, egészen electrizálta, 's Soos Pál sem szenvede nagyobb kint, hogy V. Ispánnak nem tituláztatik, mint Szemere hogy az Antimondolatot nem küldé-meg nekem valamellyitek. Kért, írjak nektek, hogy küldjétek-meg postán az ő erszényére. Mivel vásár van nálatok, én ezeránt is írtam Trattner Úrnak, 's talán a' leveletem oda vitt Zsidó ezt is, az Erd. Muzéumot is, egyebet is hozni fog. —

Zephyr felette kedves az Asszonyánál és Zseninél. Zséní az a' ki minden ebédnél róla gondoskodik, inkább maga nem evén tehénhúst, mint hogy a' kis eb ne kapjon. E' napokban szegénynek rettenetes kinja volt egy nagy szuka mellett, a' ki hozzá nagyobb dispropertióban álla mint a' parányi Dávid mellett a' hegynagyságú Goliáth. Az egész éjszaka tartott Conversatiója a' kemenczelyukban, mellynek oldalait majd bedőjték.

Szemerét a' Kölcsey hozzám írt philologiai levelei is gyúlaszt-gatják dolgozásra. E' napokban ment-le feleségével Beregre, 's megmondta, hogy onnan vissza nem tér a' nélkül hogy lássa Kölcseyt. — Sz. magával vitte oda tőlem a' Révai 's Versegi Gramm[atikáit] és az Antiversegiket 's nem tudom még miket, hogy az úton is dolgozhasson. — Én elkezdém feleletemet Beregszászinak a' leghumánusabb hangon ugyan, de ölvé, sujtva. Minthogy Dissertatiója Szemerénél van, munkám elakadt.

Döbrentei addig veszekedék a' Neologismuszok miatt Kölcseyvel, hogy végre declarálja hogy ő is neológ. Csak a' s o k a t nem szereti.

Szent Miklós Aloyzt Patakon Júl. 11d. láttam. A' telet Consil. Vay József Úrnál fogja tölteni mint Jurátusa. Lesz örömed benne.

Gróf Desőffi most jó már majd Bécsből. Talán meglátogatja Trattner Urat. Utána írtam. — Én Tr. Urtól ezt kértem: Egmont nyomtattassék a' *Testvérek* után, ha sok exemplár kiment is, 's Osszian úgy 2 Kötetre, hogy a' második Volumen két Kötetet foglaljon magába, az az: a' 7 és 8 Kötet egyyüvé-kötetessék, hogy a' többi mellé illjen v a s t a g s á g r a nézve. Irj bőven, 's pótold-ki a' mit elmúlatal.

Leveledben vala a' Beregszászi' levele.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2965.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Aug. 15d. 1815.

Kedves barátom,

Júl. 30d. írt leveledet most veszem szokott örömmel. A' kik egymást szeretik, azok között történhet kedvetlenség, de békélések nélkül is egygek lesznek. Ne szöjljunk tehát ezekről, 's szeressük egymást. Mellyikünk kértheti, te hibáztál e, én e? Ha te hibáztál is, ha én hibáztam is, vége a' dolognak.

Leveleidet excerpáltam, de épen nem azért hogy nyomtatás alá adjam akár a' leveleket, akár az excerptát. Hogy szállhat-meg téged illy rettegés? Mit mondana a' Publicum az illy levelek publicatiójára? mit mondana minden eszes barátom? De az Excerpta azért vala szükséges, hogy mint egy Index holminek felkeresésében vezessen, 's újra élhessen örömeimet.

Miolta Bécsből haza jövék, újra dolgoztam Ossziánt Ahlwardt után. Most Zrinyi van kezem alatt, 's e' napokban az Anti-Beregszászi' első lapjait dolgoztam, melly felelet az ő ez idén megjelent nyavalyás Philologica Dissertatiójára de formatione ac derivatione vocum in lingua Magyarica. Pestini 1815. Küzdöm vele, mint ötet 's magamat becsülő Duellánt. Ezt az embert, tudós Magyarnak nézvén, a' Túl a' Dunaiak küldék ki ellenem, mint Somogyi Gedeont és Sághit; azért is ötet, hogy, ha majd megküzdünk, 's ellenkezőmnnek bukni kell, ő bukjon inkább mint azok. Azt fogod hinni, legalább gyanítani, hogy ezt nekem élesség 's megbántott kevélység sugja. Nem, barátom, tudom, a' mit mondok; ismerni kell a' czimborát. Illő, hogy úgy vágiak közéjék, hogy ezután nyugtom lehessen, 's meglassd, lesz. Ha én hibázhatom is itt meg amott, és a' praxisban, teoriám olly igaz mint a' $2 \times 2 = 4$. 'S ez a' csata nekem azért is örvendetes, mert triumphot készít, és alkalmat ad nekem elmondani, a' mi a' Philologia Laicusaival látathatja, melly részben áll az igaz. Beregszászit én sohol nem illetem gorombán, mert ötet is magamat is becsülöm, de járatlanságát a' magyar nyelv' dolgában, mellyhez ő ugyan épen nem tud, kénytelen vagyok felfedni.

Kölcsey nekem kiírá azon soraidat a' hol Algarotti felől írtál neki valamit. Te is a' mi felünkön állasz tehát, legalább a' teoriában, és az nekem elég.

Szemere e' napokban méne feleségével Beregbe, ennek testvér-nénjéhez Bay Jósefnéhez. Elvívé Beregszászimat, az az a' megczáfolandó Dissertatiót, hogy arra maga is tegyen jegyzéseket. Kölcseyvel is tétessen. Így nem lévén Beregszászim, én addig nem dolgozhatom, míg Szemere vissza nem jó. Egyéberánt ő most azon hírre hogy kijött az Anti-Mondolat, — mellyet ő dolgozott és Kölcsey, de a' melly Trattner által egy harmadiknak (nem Helnecczinek, hanem más valamelly Pesten lakó Irónknak) adalott, hogy a' végső simítás nélkül hagyott dolgozást, készítse nyomatás alá, — egészen electrizálva van. A' Mondolat előtt az ő neve és a' Kölcseyé meg nem jelent, 's Szemere ezt nagyon sajnálja, mert úgy tetszetik hogy el akarta titkolni nevét, 's ezt szégyenli. Sajnálja azt is, 's azt én is sajnálom, hogy a' Somogyi Gedeon neve Bohógyi Gedeonná van változtatva — nem Szemere és Kölcsey, hanem a' Pesti Kiadó által. Ez vadság, 's Szemere kénytelen lesz megszóllalni, magát és Kölcseyt a' munka Irójának declarálni, 's a' *Bohógyi* nevet desavouirozni.

Trattner sok jeles tetteket teszen. Hübnert adja-ki. és abban bizony egy igen szép ajándékot ad a' hazának. Én Tr-t nagyon szeretem. de sajnálom hogy sokszor nem lehet vele boldogulni. Így Irásaimnak 5dik Kötetébe csak Eszteltt, Clavígót, és a' Testvéreket vevé-fel, 's elhagyá Egmontot, 's a' Kötet 25 iv helyett talán csak 18t kapott (mert én még nem láttam) — Ossziánt három Kötetre osztatá, 's az csak kettőt fog tenni, mert Fion-ghal 6 énekben, Kath Lóda 3ban, 's Komhála és Berrathon, mellyek már nyomtatva vannak, csak 15 ivet adtak. —

Muzéumodnak 3dik Füzetét még nem láttam, de a' Pesti vásárra már lement Zsidók még e' holnapban meg fogják hozni. Kívánok íykezedednek soha meg nem szakadandó folyamatot. Vetted e a' Batsányi' Iniszthónai háborúját minapi levelemben? A' Laczka János Bessenyeijében sok nincsen, úgy hogy nem kevésbe fog kerülni azt valamivé tennem. Hogy Tragediáját recenseáljam, azt neked nem ígérhetem, mind azért mert időm nincs, mind mivel magamhoz e' részben nem bizok. Sok dramaturgiai ismeretekkel kell annak birni, a' ki illyet mer. — Az Ányos' verseinek Recensióját ígérem.

Vallyon mi történik az általam nem szeretett de szívesen szánt Batsányival? Bétsben azt hullám egy valakitől, hogy ennek azt mondá Batsányiné, hogy férjének nagy reménye van a' laza jöhetésre. Ha neki ez a' reménye lehet, úgy ő nagy szolgálatokkal érdemlette

irtóztató bűnének elfelejtését, elengedését. Én azonban neki még sem javaslanám a' haza jövetelt, hanem inkább, hogy régen ment volna el Amerikába. Könnyebb volna sorsa szegénynek, ha ez volt volna első szerencsétlen lépése, de már sokszor impingált. — Az a' Bécsi Úr, a' kitől az említett hírt vevém, megengedte hogy elhozzam tőle a' B. képét John által Füger után. Az annyira idealisált, hogy B-ra alig lehet ismerni. 'S haragszik, szenved, mint a' tragicus Schiller' büszkje. A' gondolat Fügerben igen helyes volt.

Wesselényinek képe még nem kész Trattnernél, 's bár jó Mívész által dolgoztatná, de Mansfeld Münchenben mulat eltanulni a' Steinschneidereyt, 's Neidl neki és Blaschke, nem tudom miért, nem dolgozik. Nagyon kér téged, hogy a' 'Telemach' fordítója' képét készítsd. — Ossziánnak első darabja elibe Spissichnek képét téteté nékem akaratom ellen, mert én azt a' helyet Wesselényinek készítettem; 's ez a' Spissich' képe felette rossz mív egy Pesten vagy Budán lakó Zsidótól.

Horvát István Révainak Verseit adja - ki. Bár együtt a' régiekkel! —

Dédacson [!] e a' kedves Grófné? vele e a' kedves Lolott? Csókd mind kettőnek kezét nevében, csókd az én Lajosomat is, 's kövess-meg [!] hogy Bécsi útam olta levelemet nem vevék. Barátom, közelít végem, 's mindég inkább inkább látom, hogy sok dolgozni valóm volna; sem időm nincs, sem sok erőm már; Bécsi útam olta üveggel olvasok 's írok, 's idegeim hamar bele únnak a' munkába. Barátim, kiket gyakor levelekre szoktattam, elhülést fognak bennem gyanítani. — Kozmán lakadalom készül; egy jó ifju veszi a' nem jó leányt, a' Patakon lakott 's most Liszkán-lakó Zempl. Vármegyei Fiscalis Kossuth. Mikor jegyet akara váltani, a' leányt a' kocsistól vonták-el, 's a' legény ott hagyá, de néhány hét mulva a' gyűrük csakugyan megváltattak. — Élj szerencsésen, kedves barátom, 's tölts az én Siposommal jó napokat. Mondd ennek hogy sok holnapok olta nem vettem levelét; mond d hogy munkáját Gróf Degenfeld vitte el Szathmárról, kérem hogy soká ne tartóztassa. — Vette e levelemet, melyet haza jöttöm olta neki irtam?

AZ INISZTHÓNAI HÁBORU.

Ossziánnak egyik Éneke,
Batsányi által 1798. fordítva.

Batsányi János szül. Tapoleczán Szalában 1763. Martz. 11dikén. Iskolájit folytatta elébb Veszprémben, tovább Sopronyban, végre Pesten a' Piaristáknál, hol őtet a' meghold. Horányi különösen kedvelte. Ennek köszönheti azon szerencsését is, hogy Báró Orczy István mellé, ki Lőrincznek fija, Józsefnek és Lászlónak pedig testyére volt, Correpetítornak adatott; kinek 1785ben történt halálával, a' Generális és Abauji Fő-Ispán B. Orczy Lőrincz' veje, B. Wécsey Miklós, Szathmári Fő-Ispán és Septemvir Excell., akkor még Kassai Cameralis Administrátor, Batsányit Kassára által vitte, hogy ott mint Praktikáns szolgáljon. Továbbad ezen Administratio mellett Cancellistának neveztetett-ki, 's ezen hivatalában 1793ig maradameg. Ekkor Nyitra Várm. Fő-Ispán Gróf Forgács Miklósnak Házi-Secretariusává lett, de a' következő eszt. már elérte a' csapás. 1796ban mint Diurnista élt Bécsben a' Bankóczédulák' Hivatala mellett, míg 1803. körül a' Direktóriumnál fizetést nem vonó 's végre 1805ben rendes Conciplistának neveztetett. Ekkor elvette Baumberg Gabriélát, Bécsnek egyik nevezetes Poetriáját, de a' kívül meddő házasságban élt. — Ezeket a' jeles ferjfiúnak historiai ismételére.*)¹

B. Ossziánt már Kassán kezdette fordítani Dénis és Hárold után. Két Énekét lássd a' Kassai Muzéum' I. Köt. lap 38 és 197, és II. Köt. l. 279. -- Bécsben folytatta dolgozását, de, a' vett hírek szerént, azzal még akkor sem vala kész, midőn a' Várost 1809. Decembernek utolsó napjaiban szerencsétlenül el hagyta. Az itt álló Ossziáni Ének B.nak egy barátjához írt leveléből (vagyon kivéve, minden változtatás nélkül, 's betűről betűre. Letesszük azt itt B.nak emlékezetéül, és hogy Literatúránk barátjai lássák, hogy az ő végső gondjaival készült Ossziánja milyen fogott volna lenni: mert B. Ossziánt elvitte magával, és annak megjelenéséhez semmi reménység nincs. Ossziánnak egyéb darabját Batsányitól a' Kiadó sem nem bírja, sem nem ismeri.

¹ Az eredetiben is csillag. Kazimezy vagy azt akarta, hogy e rövid életrajz csillag alatt jegyzetben közöltessek, vagy a megfelelő jegyzetet elfeledte leírni.

Az ember' ifjúsága olyan
 Mint a' Vadásznak álma
 A' tér-mezőnek dombján.
 A' Nap' szelíd sugárán alszik-el,
 Szélvészben ébred-fel.
 Keresztbe jár a' sok tüzes villám körülé;
 A' fák tetejét dühödve rázzák a' szelek.
 Örülve néz ő vissza most az eltűnt
 Napfény után; örülve nézi
 Volt nyúgodalma' kedves álmait.
 Hát Oszsiánnak
 Mikor fog ifjúsága vissza-térni? És mikor
 Gyönyörködik fegyver-zörgésben a' füle?
 Mikor fogok én, mint hajdan Oskár, fegyverem'
 Fénnyébe' járni?
 Jertek folyóitokkal, Kóna' domjai!
 Hallgassatok most Oszsián' szavára.
 Mint a' Nap úgy emelkedik
 Az ének elmémben!
 A' múltt időknek örömit érezni.

Látom magasra-nyúló tornyaid',
 O Szelma, látom bástyáid' falán
 Árnyékozó tölgyfáidat.
 Fülembé zúgnak a' folyóid.
 Im' öszvegyültének Vitézeid.
 Fingál középenn ül.
 Treumor paissán nyugoszik;
 Dárdája falhoz támasztva áll;
 Bárdussinak hallgatja énekét.
 Az ő vitéz tettének zengik tetteit;
 Királyok' ifjúságabéli harttzait.

Oskár vadászatról jövén,
 Hallotta Fingálnak ditséretit.
 Leránttya a' falról
 Brannó' paissát.
 Könyvekbe lábbag a' szeme;
 Piros szemérem ült ifjú artzájira.
 Rebegve hangzik elgyengültt szava.
 Dárdámnak éli villog reszkető kezében,
 Elönkbe állván így szóllittya-meg a' Királyt:

Fungál, te Bajnokok' Királya! Oszszián
 Első az ütközetbenn ó-utánna!
 Hartzoltatok tí
 Ifjú korotokban; zengnek a' tí neveitek
 Az énekbenn. Oskár — megjelen
 És eltűnik, mint szinte Kónának köde.
 Nem fogja nevémet tudni a' Bárd;
 Sem a' mezőben a' Vadász
 Keresni síromat.
 Engedgyetek, ditső Vitézek!
 Hartzolni most Inishtonában engemet.
 Távol vagyon az én hadakozásomnak helye!
 Oskár' elestét — nem fogjátok hallani.
 Réám akadván valamely Bárdus ott,
 Felveszi majd talán nevémet az énekébe;
 'S az Idegenek' leánya, látván hantomat,
 Könyvezni fog
 A' meszsze földről jött Ifjú felett.
 Azt fogja mondani még talán lakozáskor a' Bárd:
 „Hallyátok Oskárról az éneket,
 A' meszsze országnak vitéz fíjáról!“
 Oskár! (így szöll viszontag Morva' Királya) fogsz
 Hartzolni, oh ditsósségem' fija!
 Készüllyen-el tőstént fekete-orru hajóm
 Inishtonának földre vinni Vitézemet.
 Fiannak fija! tekénts nevünknek fényyre;
 Híres Vitézek' vére vagy te!
 Ne hagyd, hogy azt mondgyák
 Az Idegeneknek gyermeki:
 „Erőtlenek Morva' fíjai!“
 Légy mint az ordító szél
 Az ütközetbenn;
 És légy, ha békeség vagyon,
 Mint a' lenyugvó Nap, olly szelíd.
 Beszéld-meg, Oskár, a' Királynak,
 Ha majd Inishtonába jössz:
 Emlékezetben tartya még
 Fingal ma is ifjúsága' napjait,
 Midőn, Agandéka' idejében,
 Együtt viaskodtunk a' hartzokonn.“
 Lobogva terjedtek-ki a' vitorlák;
 Árbottzaiknak szíjjainn.

Füttyölve fújtak a' szelek.
 A' nedves kősziklákat verték a' habok.
 Zajgott egész erőben a' tenger vize. —
 És láttya már a' mélyről a' fiam
 A' tartomány' erdős vidékeit.
 Kiszáll legottan Rúna' hangzó révibe,
 S ált-küldi pallosát Annírhoz, a'
 Dárdák' Királyához.
 Felkél az ősz-hajú Vitéz, mihelyt
 Megláttya Fingál' fegyverét.
 Könyvek boríttják a' szemét,
 Eszébe jöttek ifjúsága' hartzai.
 Két ízben keltenek az ékes Agandéka előtt
 Dárdára: Bajnokok álltak távul, mintha két
 Haragos Lelket látnának a' szelek között
 Együtt viaskodni,
 „De most (így kezdi a' Király) öreg vagyok;
 Hijába függ a' kard hajlékonnak falánn.
 Te, ki Morva' nemzetéből származol,
 Gyakorta látta Annir a' dárdák tsatáját;
 De halavány most, és hervadt, mint az ágtalan
 Vén tölgyfa Lánónak vidékiben.
 Nincsen fiam, hogy elődbe mennyen, és
 Örömmel ősinek hajlékihoz vigyen.
 A' sírba' senyved Argon, és Rúró kimúlt.
 Leányom az Idegenek' házában ül;
 És síromat kívánnya látni.
 Szeretője tíz-ezer dárdát emel;
 Úgy jó mint Lánónak halálos fellege.
 Jer, részesülly Annir' ebédiben,
 Jer, oh te hangzó Morvának fíja! —

Három napig lakoztanak egygyütt;
 A' negyediken hallották Oskárnak nevét,
 Vigadva jártatták-körül
 A' kedvre-gerjesztő tsigákat;
 Vigan vadászták Rúna' kannyait. —
 Egygy kút' fejenél
 Mohos kövek között
 Pihentek a' fáradtt Vitézek.
 Titokba szívárogtak Annir' könyvei;
 Elfojtya fakadozó fájdalmait.

„Itt a' homályban (így szóll végre a' Vitéz.)
 Nyugosznak ifjúságom' gyermeki.
 E' kő alatt Rúnónak sírja van;
 Ama' fa' Árgonnak gödrin suhítt.
 Hallyátok-e szavamat, oh fíjaim, szoros
 Hajlékitokban? vagy talán ezen
 Zörgő falevelekben beszélletek, mikor
 A' puszta térségben sűvöltnei kezdnek a' szelek?“
 Inishtonának bánatos Királya (így szóll néki Oskár)
 'S miképpen estek-el ifjúságod' gyermeki?
 Rohanva megyen a' vad kan sírjokonn,
 De nyugodalmokat nem háboríttya-meg.
 Felhóból képezett szarvasokat hajtának,
 'S vígadva vonnyák levegő íjjokat.
 Még most is ifjúságoknak játékiyal
 Múlatnak ók; 's örömmel szállanak a' szelekre.
 Kormáló (monda néki viszontag a' Király)
 Ezer dárdák' vezére.
 Lakása Lánónál vagyon,
 Mellynek halállal gőzölög tava.
 Rúnának hangozó hajlékihoz jöve,
 A' dárda-ütközeten betsületet keresni.
 Szép volt az Ifju, szinte mint a' Napnak első
 Sugárja. Kevesen voltanak,
 Kik feltehettek a' viadalban övele.
 Engedtek a' Vitézeim nekie;
 Leányomat szerelme győzte-meg,
 De vissza-jött azonban a' vadászatról
 Rúnóval Árgon; artzájikra folytanak
 A' büszkeségnek könyvei.
 Hallgatva forgatták szemeiket Ríma' bajnokinn,
 Kik egy jövevénynek engedhettenek.
 Három napig lakoztak egygyütt;
 A' negyediken az ifjú Argon vítt vele.
 De ki állhatott Árgonnak ellene?
 Kormáló meg-győzettetett. Az irígy harag
 Boszszúra gerjeszti kevély szívét; felteszi
 Magába titkon, halva látni fíjaimat,
 Kimentenek Rúnának hegyeire,
 A' barna-szórú szarvasokat egygyütt vadászni.
 Orozva repülnek Kormálónak nyílai.
 'S vérekbe dőlnek gyermekim.

Sietve tér-meg szeretőjéhez a' gonosz
 Gyilkos; az Inisztónei hosszú-hajú leányhoz.
 Elszöktek a' pusztákonn,
 'S Annirt egyedül hagyták!
 Leszállt az éj, és vissza-jött a' nap megint:
 Nem hallik Argonnak, sem Rúrónak szava.
 Kedves kutyájok, a' sebess-szökésü
 Rúnár jelent-meg végtire.
 Hajlékaikba jött, ott ordított, 's elestek'
 Gyászos helye felé látszott
 Forgatni bús tekintetét. (intetét.)
 Utánna mentünk; ott találtuk,
 'S ezen mohos patak mellé temettük őket.
 Ez mostan Annirnak szokott járó-helye,
 Szarvas vadászatról jövéen.
 Meghajlottam, mint szinte a' levénkedett
 Tölgyfának eldőlőben álló törzsöke;
 Örökre folynak könyveim!" —

O Ronnán (ugy mond Oskár, felkelvén) Ogár
 Bárdák' Királya, te!
 Híjjátok öszve Vitézimet,
 A' folyamatos Morva' fíjait!
 Ma fogunk elmenni még Lánó mellyékire,
 Mellynek tava magából halálos gőzt botsátt.
 Nem fog sokáig vígadni Kormáló.
 Gyakorta ül kardunknak élinn a' halál,
 Úgy mentenek keresztül a' mezőn
 Mint a' süvöltő fergetegeknek fellegi,
 Tsatázva hajtván a' pusztákban a' szelek.
 Tüzes villámokkal festődnek széleik;
 A' zúgó szellők már előre érezik
 Az égi báborút.
 Harsogva zeng Oskár' hadi kürttye; reng
 Egész erőben Lánónak vize,
 A' tónak öszve-gyűlnek gyermeki
 Kormáló' jelt-adó paissa mellé.
 Oskár szokásaként viaskodott.
 Ledőle Kormáló kardjának élitől.
 Az iszszonyú Lánónak fíjai völgyeiknek
 Barlangjaikba tűnnek-el. Oskár a' leány
 Annirnak hangozó hajlékihoz viszi.

Fénylik az öröm az öreg' derült artzájiról,
Vigadva áldgya a' kardok' vitéz Királyját!

Melly nagy vala öröme Oszsiánnak meszsziiról
Látván fijának érkező vitorláját!

Úgy tünt szemébe, mint
Ama' világos felhő,
Melly napkelet felől emelkedik,
Mídön az Útazó

Az esmeretlen tartományokonn
Szomorú magánosságban bujdosik,
'S körülé még a' gyászos éjtszaka
Irtóztató Lelkeivel egygyetemben
Setét homályban nyúgoszik.

Öröm-énekbe vivők-be Szelma' víg
Hajlékihoz. Lakozást indított a' Király.
Ezer Bárdok magasztalák Oskár' nevét,
Énekjeiktől vissza-hangzott a' vidék.
Jelen volt Toskárnak gyönyörű leánya is;
Úgy zengett a' szava, valamint a' hárfa-szó,
Melly, estve, távulról
A' völgynek lenge szellőjével érkezik.

O tí, kik a' Napnak fényét szemlélitek még,
Vigyetek-el engem dombjaimnak egygyik
Kőszála mellé!

Vastag diófák végyenek-körül,
'S közel suhíttson ott a' tölgyfa is.
Zöld légyen a' nyúgalmamnak helye.
A' hegy' folyóji távulról zuhogjanak; —
Toskár' leánya! fogjad lantodat,
'S hangoztasd rajta Szelma' kedves énekit.
Hogy az álom örömemnek közepette lepje-meg
Vig lelkemet;

Hogy ifjúságom' álmai vissza-térjenek,
És a' hatalmas Fingál' régi napjai!

O Szelma, látom tornyaid',
Magasra-nyúltt fájid,'

'S árnyékozott bástyájidat.

Jól látom a' Morvai Vitézeket,

És hallom a' Bárdoknak énekit.

Oskár Kormalónak kardját emelgeti;

Ezer Ifjú tsudállya ékes szíjjait.

Bámulva állanak fíjaim körül,
 Tsudálva nézik karjának erejét.
 Víg könyveket látnak az atyának szemeiben
 'S olyan ditsósségért sohajtnak ők is.
 Megleszsz ditsósségtek ti-néktek is,
 O folyamatos Morva' fíjai!
 Gyakran derül énekre elmém;
 'S megemlékezem ifjúságom' barátiról. —
 De álom száll-le a' hárfának hangjainn!
 Kellemetes álmok kezdenek ím emelkedni!
 Maradgyatok távul, vadászat' gyermeki!
 Ne háborítsátok-meg nyugodalmamat.
 Rég Össivel beszéllget a' megaggott Bárd
 A' múltt Világ' ditsósséges Vezérivel.
 Maradgyatok távul, vadászat' gyermeki.
 Ne háborítsátok-meg Oszsiánnak álmait. —

Széphalom, Júl. 16-d. 1815.

beküldötte
 KAZINCZY FERENCZ.

*) Zur 2ten Seite, Zeile 15.

Batsányinak két képe van rézre metszve; az egyik folio nagyságban Kininger által Pfeiffer után. Itt B. frakkban vagyon, czopffal, egy fa alatt; kezében könyv, az aljban egy kősziklás táj; egy omló patakkal. — A' másik nyolczad rét nagyságú négyszegben Füger után John által — mentében, kezek nélkül. Füger ezen annyi erőt akara adni a' fejnek, hogy Bra nehezen lehet rá-ismerni. Amaz hasonlóbb.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2966.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 15a Aug. 1815.

Kedves Barátom!

Mind Bécsből irt, mind vissza érkezésed után küldött leveledet vettem, és, kivált a' mi Tégedet illetett, nagy részvétellel olvastam — boldognak neveztelek szerelmesid' körében, noha én nem tsak az iljen boldogságtól, hanem annak érzésétől is meg fosztattam.

A' levél irástól sokáig tartóztatá pennámat Iben az, hogy még a' Mssptumot nem vettem. 2szor hogy Döbrenteivel akartam elébb tanálkozni, a' kihez utasítottál volt egy régibb levedbe, hogy a' pénzt nála le tehetném. Ő le jött, és csak egy mértföldnyire vagyunk most egymástól: de a' Grófnéja csak most érkeze meg.

A' Grófné megérkezése előtt Döbrenteivel így végzénk, hogy én tégyem le itt a' pénzt (melj is per 6 Rf. 30 xrt adván vékája a' Buzának, 325 Rftokból áll) és a' Grófné Cassán lakó Fiscalissa fizesse ki Tenéked.

Tegnap jöve látogatásomra Döbrentei, 's jelenté hogy a' Grófné meg érkezett, de már utba volna a' pénz, meljet a' Fiscalistól vár onnan, azért ezzel a' Vechselezéssel nem élhetnénk. — Más módot tanálok az el küldésre: ha mást nem, Döbrenteitől értém, hogy Te az Őszön le utazol Sibóra: Döbrentei okvetetlenül tanálkozik veled, és házadba szolgáltattya — Néki nem szükség arról többet, mint bizonyos ki fizetendő pénzről, tudni.

Most a' ruralis esztendő kezdetén újra be vevém a' Dézmát, melj a' kissebb fordulóból 1200 kalongyára ment, 's mosoljgám a' tavalji Calculusunkat, melj szerint a' jövedelmet 12000 forintokra vetettük. Nekem nem passióm házi költségeimet fel jegyezni; de mint hogy nagyobb részét hitelbe adtam ki gabonámnak, a' nálam lévő Obligatoriákból látom hogy 3200 forintom vagyon azokban, ennyire olvadott a' calculált Summa. Rendkívül való költségem pedig ebből állott, hogy egy gabonást és egy kutat tsináltattam. Egy volt Pataki Deák Szeremlei Dániel ide vetődött és épen a' Dézmálás alatt mulattott nálam. Tőle sok Pataki dolgokat meg tudtam. Jeles Iffjú, de valami bajának kell lenni hogy így el vetemedett. Tőlem Szebenbe ment valami tanítói Conditiót keresni. Tud Francia, Olasz, Cseh, Magyar, Deák nyelveket. Dicséri Professor Szathmári egyenes Characterét, de Orthodoxyáját ő is vastagnak találja.

Úgy láttszik nem vetted azon leveletem, meljben Prof. Nagy Ferenczhez egy leveletskét accludáltam: bizonyos dologba tudakozódtam ő tőle: de válaszsát nem vettem. Tudakozódtam egy Soljmosi nevü Szászvárosról oda vetődött Deákról.

Kérded: azóta mit dolgoztam? Stillstandot tartottam, függőbe lévén az el küldendő Mssptumnak vételéről. Éppen a' Bécsi Literatur Zeitungba láték egy jelentést, hogy Grätzba valami Mathematisches Journál adódik ki; tehát a' trigonometrica táblámat újra ki dolgozván oda meg-küldöttem.

De Te mit gondolál, hogy engem Grammaticalis villongásba akarsz hozni? én e' Fachra se' nem nőttem, se' nem készültem. A' mit e' részbe Ciceróból vagy Quintiliánusból tudhatnék, az tudva vagyon előtted.

Légy egészségben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2967.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Dédács, Aug. 16d. 1815.

Kedves Barátom,

Leveledet a' mi Carloszunk ide igazította Kolozsvárról. Örven-dettem a' kevésnek is, mellyet az Iniszthónai Háború borítékjára írtál. Elég szép ezen cselekedeted Bacsnnyival, annál inkább, hogy ti egymást nem szerelitek. De szereted a' szép Köz-czél. A' fordítást felfogom venni, a' Bacsnnyiról szőlő tudósítással úgy a' mint velem közléd, ámbár engemet e' fordítás ki nem elégít. Elfelejtettem ugyan már az Eredetinek folyamát, de a' nyelv nem jó nekem B...ban elég csinosnak 's az a' sok *a. az.* mellytől Erdélyben fülem elszokott, nagyon sért. Ossziánt, én 6 eszt. olta nem olvas-tam, feltételből nem, ne hogy homályos visszaemlékezéseim legyenek, 's majd Lopdosónak kiáltsatok. Így is nehezen esik, hogy a' mit Belgrádi leányomba egy helyen tettem Ossziánra gondolás nélkül, az itt megvagon. De nem gondolhat é két fő ugyan egyet? Mennyi atyafias érzéseink nincsenek?

Kisfalndy Sándor egy verset akara nekem által adni Bacsnnyitól, mellybe ötet dicséri, 's ajánlotta a' Muzéumnak. Nem vettem-el, mert a' vers nem az volt a' minek kellett volna lenni. Vakon tisztelője vagyok é Himfynek? Kedvkereső é? a' mint jegyzésemből az az egy valaki reflectált.

A' Neologismus engem nem tett ellenségeddé. Csak ne sérte-gess engem, 's hagyj szabadságot lelkemnek. Minden Irónak legyen meg karaktere Irásában vagy jobban írva, legyen Irásának karak-tere, 's külön karaktere, én igyekezni fogok, hogy a' nyelv elemene-telével elemenjek, 's magam is elévigyem. Látni fogod a' Muzéum IVdik füzetében Algarottinak egy Munkáját olaszból általam fordítva,

melly mutathatja, hogy Rettegő nem vagyok, de édes Barátom, engedd-meg, e' mellett kény szerint újító sem kívánok lenni.

A' IVdik Füzetjébe megyen az Estve inneplése, mellyet itt, Lottitól leirva kapsz. Mutattam Lottinak 's azt mondá, hogy küldjem-el Neked. A' Muzéumban megfogod találni, mondám, 's leirni rest vagyok. Ő tehát leirja. Leirta számodra, 's én ime küldöm. Megkellett neki igérem, hogy restségemet megfogom előtted vallani 's teszem. Füzesi József. Kolozsvárhoz két órányira egy Darvai nevű nemes embernél, mint udvari pap van, fel nem szentelve. Előbb Tisztartó volt. A' Muzéum olvasása hozta bé hozzám, a' mint mondá. Ezen versében sok rendeletlenség volt, 's egy óráig hevesen védelmezte magát ellenvetéseimre 's kedvellenül vált-el tőlem. Egy hét mulva ismét bájött hozzám, megváltoztatta 's köszönte a' kritikát. Most más darabjait jobbitgatja, minekutánna a' Csokonai auctoritásán épített vélekedéseiről lemondott. Így van nekem szerencsém anég három ifjút vezetnem: Farkas Sándor, Balog és Székelyt.

Farkas Sándor mint Unitar. Deák a' mult Juniusban végzette iskoláját. Katona székely Három Székről, 's kéntelen lesz mint közlegény Huszárnak menni a' limitaneusoknál. A' Gárdához vágyott, hogy megszabadúlhasson, 's Bécsben még tanuljon, 's dolgozzék. A' mi nemes lelkű Cserey Farkasunkat kértem-meg hogy a' Cancellariusnak írjon a' dologban, irt. választ kapott, hogy előbb a' Gubernium ajánlja, azután ő eligazítani kész lesz. Ekkor Kenderessyt kértem, Kenderessy azt mondá, hogy a' Háromszéki Jurisdictionak kell legelőször a' Guberniumhoz ajánlani. Azután a' volt Háromszéki Adminisztratornak Cserey Miklósnak adtuk által a' dolgot, 's itt a' planum, ámbár ígérte a' kivített, nem tudom, hogy megállott. Én mindent elfogok követni Farkasért. A' lelken fájna őt, a' lángoló Hazafit, a' szép lelket, katonák között tudnom, hol elfoglalódásai gátolni fogják. Most Brassóban van elkedvetlenedve — kínok felavatottjának nevezi magát — September elején megyen Kolozsvárra. A' napokba küldé egy Dialogust Decius és Junius Brutusz között, melly excellens, excellens. Kolozsvárról megkapom tőle az Egészet, 's veled közleni fogom. Szeresd kérlek addig is, ő lángol értted: Ezt írá közelebbi levelében: Az estve vettem Kazinczy 4dik és ötödik kötetét 's le nem fekvém, míg Clavigójának végére nem értem. Akármit rikoltanak a' Beotiai setétségéből, lehetetlen hogy a' ki nyelvünk előmenetelét ohajtja, lángba ne borúljon

örömébe. Ezerszer szememre lobbantom magamnak szemérmem — vagy nem tudom mi az a' mi tartóztat — hogy közelebből nem vagyok ismeretes Kazinczyval. — Irj neki, kérlek, tedd levelét enyimbe, hogy neki általadjam, 's örömet csináljak.

Epigrammáidat mind elküldöttem Trattnernek a' III. Füzetbe, Berzsenyihez írott Episztoládat az V. Füzetbe teszem, mert a' IV. Füzetbe hosszú darabok vagynak készen. Az V, VI. Füzetet egyszerre adom ki új előfizetésre. Így ha lehet [a'] VII, VIII. Füzetet ismét egyszerre.

Kölcsey egy igen szép, nyomos recenzióját küldé Csokonaynak. Hol van most Kölcsey, mellyik utolsó postáról veszi levelét? Ezt nem tudván, nem írhatok ezen igen jeles, széplelkű Barátunknak.

Szemere mind hallgat, 's panaszol hogy én Neki nem írok. Nem tudom elképzelni mit gondoljak felőle. Ő a' hibás, 's engem tart annak. Hányja-fel leveleimet, 's látni fogja barátságomat iránta. Ő nekem elveszett a' mint látom, hijába írtam hozzája a' Sziv vágyását, mellyet most ő hideg lévén írtam, pirulva nézek.

Sípossal 9 nappal ez előtt egy napot, tegnap előtt pedig 4 órát töltöttem. Szeretetem 's tiszteletem a' Széphalmiaknak.

Döbrenteid mk.

Szacsvay, a' mi halhatatlan Recensensünk megholt! Kanyó László gutta ütésben fekszik. A' 400 Rf. Nagy Ferencznek a' tavaszszal a' maga pénzéből küldötte.

Te az Ősszel Krasznára jössz? Ugy ott minden biztonnyal látni foglak. Kérlek tudósíts, mikor jössz? Októberbe megyek én, Lajosunkkal Zsibóra a' Szüretre, 's ha TE akkor léssz Krasznán, Carlosszal együtt megyünk Krasznára hárman, 's TE minket Zsibóra fogsz kíséreni, úgy é?

A' mult héten jártam Vajda Hunyadon, Hunyadi János képét keresni a' várban, Kisfaludy drámája elébe, de ott kép nincs. Nagy Sámuel azt ígérte, hogy Gr. Haller László képével Szeptemberig készen lesz.

Az estve inneplése.

Be szép ez a' kinyílt vidék!
 A' ködcsoportok a' hegyek serényén
 Át szűrlik a' lehaldokolt napot,
 'S annál színesebb arannyal ég.
 Mint a' Nagyok, mint a' geniek' világa
 Koporsón túl tüzelt vissza
 Mint a' Vitéz' magos lelke.

Mig én csudálva nézem ezt, azomba
 Kinyújtva lomha szárnyit a' vad éj
 Leszönyegelte a' napot, hogy e —
 Széles terenn ő legyen Ur* —

Gyász innep van a' föld felett! mint
 Midőn a' Monárka megholt.
 Halgatnak a' meleg mozgásba elhunyt
 Ezer lakói a' földnek. Magam meg
 Halgatom itt a' halgatást.

Miként borognak ott komor hullámmal
 Az eltakart világosság'
 Arczán a' barna kárpitok!
 Szent oltárok! ti felragyogva csillogló
 Fátylok! ti rajtatok meleg
 Lelkem lángokba olvadoz.

Repüljetelek-le rám ti éj Zéfírjei,
 Ti harmaton ifjult ró'sa lehelletek!
 És öntsetek szín balsamot:
 Hogy értekezve önnmagammal
 Repülve könnyü képzetimmel
 Lehessek én még boldogabb!
 Ezer teremtett dolog
 Nem olly! nem boldogabb! mint én.
 Én a' kegyes t e r e m t ő nek
 Munkáiban eget lelek,
 'S egemben én Isten vagyok.
 Sohajtsatok ti! a' szerencse vert arany
 Békóiban világ hazudta istenek!

* Kazinczy F. e sor mellé javítva jegyezte: E széles téren.

A kiucs, a' pénz penész között —
 Az én magán egem, örökre költ
 Lelkem — felvonta a' porból,
 'S ha semmi pénze, éreze nincs *
 A' menyben, 's a' mindenben dús.

Boldog, kinek az önnhaszon
 Vádtol szabad nemes lelke
 Tisztán emelkedik-fel
 A' meny kerek boltyán lefolyt
 Csillagokon túl — !
 Ott a' setétes éj tolongva fut —
 Le, 's a' remény ezer napok
 Sugárain tüzelg meleg lelkének
 Gyümölcseit teremteni,
 'S teremtett gyümölcsit édes
 Méz harmatokkal áldani.

Szeretlek én téged magass halom !
 Mellyen az estve Templomát ledölvé
 Idvezelnem lehet — Te adtad ezt,
 Hogy érzetím lebegjenek. —
 Tölt szívvel és meleg kebellet
 Letérdepelve nézem itt az éj
 Kárpitjain lerezzenő
 Csillag sugárakat, az elmúlt
 Napok halotti mécseit. — le hunyt
 Reményem is imígy ragyog vissza !

Légy idvez — oh kinyilt vidék !
 És te bezöldellett halom tető !
 Hol a' ragadtatás trónust emelt.
 A' harmat és az éltető nap-ár
 Lakozzanak nevetve itt !
 A' reggel adjon szint reátok.
 És a' szerelmes Estve karja
 Adjon-meg a' viradt ezer színének !

Légy idvez — oh szerelmes Éden !
 Hol a' gyönyörködés' gyümölcsét
 Szakasztanom szabad leve.

* Kazinczy F. javítása : Vissza imígy ragyog.

Ne lakjék itt se kigyó!
 Se a' goromba nagyra-vágyás.
 Ne hánya vesse gondolatját
 A' nemtelen kívánatom!
 Ártatlanul keressen itt
 A' szív tökéletességet* 's nyugalmat!
 Mint e termékeny estve szép ölében
 A' meny szerette természet.

Engem már nyugalom borít,
 Mig a' magos egek kinyilnak
 A' hajnal érkezésekor. —
 Míg a' felöltözött virágok édes
 Kenetje, és a' monárka nap
 Harmatba holt ró'sa mosolygási
 Felbalsamoznak — akkor én
 Tisztult Szemléletekkel ámulok
 Viszont reátok.
 Oh Estve! Oh arany vidék!

Füzesi József.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2968.

Helmezy Mihály — Kazinczyna.

Pest, Aug. 19kén 815.

Kedves Barátom,

Donátnétól csak egy leveledet vevém, te pedig többeket emlétesz.
 Trattnerrel imént a' másodikat.

Osszián Msma majd későn jött, két darabnál nem ad többet,
 20 vagy 19 ívvel számlálva 's így az utolsó darabra küldd le még
 Themistocleszt sietve, Trattnernek kívül 's nekem belől adreszezzve,
 mert őt előbb megtalálják a' posta' emberei. Az utolsó darab Titusz,
 Themistoclesz 's Rigóból állana. Erről most egy szót se tégy Tratt-
 nernek, megírom mikor kell 's épen szükséges. Trattnerrel vezetni
 kell, de úgy, hogy ne is sejtse 's így minden jó. Csak Themistoclesz
 itt legyen. Küldj néhány §st a' Szentmiklósitól vett Sallustból szá-
 munkra a' Könyv' czímjével 's hív Orthographiájával, hogy ismérjük

* Kazinczy F. javítása: tökéletet.

közlebről. Azt csakugyan rosziúl tevéd, hogy lejövén le nem hozád magaddal. Szeretném ha a' Te Sallustod mellett ez is megjelenne. Két becs nevelné a' könyvet. Tedd azt hogy ez történiék 's ha nem, engedd lemásoltatni számunkra. Ez szükséges. A' Messiáással készülj, hogy Trattner ígéleténél fogva Janu[árban] nyomtassa.

Te Vidának adósa nem vagy, mert a' Törtelen adott 50 v. for. sajátomból adám, 's így mivel nálam 20 frod vala Ahlwardtra letéve, 30 fttal levél adósommá, ide számlálván még három héti szállás-bérét a' portékáknak a' Harminczadnál, 's a' Harminczadtól Trattnerhez való vitelbért, öszveleg 5 fiban, egész adósságod 35 ft. váltóban.

Élj szerencsésen 's ne szűnj meg szeretni. Kulcsár vette a' 40 frtot. Örvendek Szemerénknek, hogy kérésem, kívánásom iránta teljesedett.

Most beszéli Nagy Bencze, ki tisztel, hogy Bohógyit szörnyen lehordta 1-a Aug. a' Gyűlés alkalmával 's hogy ő csakugyan rettenetesen le van verve 's gorombálja a' Feleletet. Tudta már hogy Szemere 's Kölcei valának Szerzőji, 's csak azt tudakozgatá Nagytól, ha nem valék e én is Szerző- vagy Munkástárs benne? Öllek mindnyájakat.

[Eredetije a M. Túd. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

2969.

Szemere Pál — Kazinczyna.

Lasztócz, aug. 21d. 1815.

Végtére indulóban vagyunk. Kriskám gyengélkedése s az esők tartóztattak. Pedig talán hátra maradására is nagyon Uram Bátyámnak, hogy a nagyfalusi (Beregszászi *usit* parancsol, s nem *ui-t*) levél kézhez szolgáltatása ennyire haladott. Igyekszem a késedelem fogyatkozását szóval helyrehozni.

Megengedi-e Édes Uram Bátyám, hogy magam és körülményeim felől dicsekedjem. Sokat, igen sokat dolgoztam e hetekben! Szinte tizenhárom ivekig. Beregszászi mellett még egy más valakit, vagy valamit is olvastam. Titok még most. Egy nagy puristának régi szó a *hon*, mely Beregszászinak talán, minthogy a Zsoltárban occurál, nem obsoletum; ellenben a *hölgy*, *ék*, *kegy* nem régiek. Ettől a puristától tanúltam egyebek közt e két ritka szót *ajangó*, *ajangani*: zweifelhaft seyn.

Uram Bátyámnak levelét Kőlcseyhez postán küldöttem el, tudósítván őtet Bohógyi felől, s kérvén, hogy a könyvet szerezzé vagy szereztessé meg. A plan felől még Csekéből veendi levelünket Édes Uram Bátyám. Mit az, ha én veszték is? Csak a' nyelv nyersen. Tudja Édes Uram Bátyám «Anyám de Róma!» s nyer a nyelv, minden bizonynyal nyer, ha a mester auctoritása szent és illethetetlen marad. Quintilián is tekintetbe veszi a historikusok s szónokok auctoritását; mink is, s maradékaink tehát. Világosan kell a nyilatkoztatást tennünk. Az is csiklandós dolog, hogy Somogyi el van temetve. Bizonyos ugyan, hogy az egésznek planja enyém, s e részben is reám lehet utalni. Legjobbna látnám, hogy Uram Bátyám maga nyilatkoztatná ki, hogy a felelet mind a mellett, hogy igaz czélből eredett, nem eléggé urbanus. Ez sok tekintetben hasznos fogna lenni. Különben addig nem tanácskozhatunk e tárgy felől, míg a könyvet magát nem látjuk. A napam talán utánunk jövend Surányba. Ha Bohógyi az alatt Uram Bátyám kezeibe jőne, méltóztassék azt nekünk elküldeni.

A puristák és neologok közt forgó per történeteim örülök. Jobb szerettem volna mégis, ha a puristák épen nem jöttek volna tekintetbe. Igy felekezetestég támad. Az soha nem szülte a legjobbat. Kivált a nyelv ügyében veszedelmes lehet.

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 126—127. lapjain.]

2970.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Drága Kedves Barátom!

Hogy esett, hogy nem, nem tudom, de a' te pakétomod Széhalomról Olysóra, 's onnan ide útaza, hogy engemet, a' ki tegnap érkezék vissza, itten el várjon. Írtt neked feleségem már két hét előtt, de nem jöve még eddig a' felelet.

Nem tudván hogy mi tévő legyek, és nem akadván alkalmatosságom a' mellyre bízhasam meghagyásidat,¹ nem marad egyéb hátra pakétomodnak vissza küldésénél, hogy azonban annyiba menyibe vigasztalljalak, régi kívánságod szerint portrémet küldöm meg néked. Azt mondják, hogy lágy-finom az etset, és hogy a' sze-

¹ Az eredetiben tollhiba: meghagyásidat.

meim el vannak találva, de se az ajakam, se az állam, hogy szélessen festette artzomat, hogy nem elegendő hosszúság, végtére, hogy kalmár képűvé tsinála, felette szépíteni akarván. Kagerling, ha nem hibázom (mert ha nem olasz név valamely festőé, nehezen tartom meg) vala képem írója, leg nehezebben esett, hogy négy ízben és mindenkor másodfél óráig szinte csak reá kelle mérőn tekintenem; nem tudom, hogy hibázhatta el kedvetlenségemet ajakom körül, és hogy rakhata oda mosolygást komojság helyébe, de a' Képirók szabad emberek, és a' mikor tettszik nekik, nevetettnek is bennünket.

Az útazásomról másszor. Rám torlódnak a' sok foglalatosságok: ha szeretnék panaszkodni, sokat mondhatnék Désy Mihályról, és egy általjában Hazánk bíráiról. A' nevetségig megy igazságtalanságok, és ha ez több betsületet tenne szíveknek mint sem téssen, — lehetetlen volna nem katzagni eszek járásán. A' mi Consiliáriusunk Szemere Úr nem téssen ugyan rozsz ítéletet az én ügyemben, de ő semmiféle vellóst se téssen. Egész Európában scandalum hogy nálunk három ki fogás van törvényesen meg engedve, — de a' mi drága kedves V. Ispányunk ellenem és az én káromra négyet is már meg engede: még tsupán tsak eszem, de pénzem nem vala, alkalmasint természetesnek találtam ezt e' protzedurát, de már most, hogy az is kezd lenni, meg nem foghatom, hogy miért halasztja az igazságnak ki szolgáltatását az olyan ember eránt, a' ki nem szokott kérni igazságtalanságot, és a' kinek módja lesz benne, hogy azután ne szenvedje. Cette pauvre patrie est pleine d'âmes de boue. Ha a' nem jó emberek meg ronthatnák tiszta lelkemet, már régen hozzájok hasonlónvá kellett volna válnom, és akkor meg mutattam volna eszemmel (a' melly az Isten ajándéka), hogy millyen helyheztetésben állanának hozzám.

Ugyan mért van olly kevés neimes lelkű ember a' Hazában mint Te p. o. és Péchy Imre? Hogy hatalmazhatnak el a' kis indulatotskák annyi egyébaránt jó fejjű embereken?

Örvendek tiszta szivemből, hogy a' politzia körme közzé nem kerültél, ezek vagy szét tépik, vagy el dugják az embert. Hogy esik az, hogy minden politzia mellett annyi a' Tolvaj, annyi a' gazember, és hogy az emberséges embernek is annyira kell tartani amazoktól, mint magától a' politziától?

Vale deliciae meae.

Sz. Mihályt 21. August. 1815.

hív Jóskád mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2971.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Aug. 23d. 1815.

Nagylelkű barátom,

A' sok eső és az öszvetódúlt mezei munka annyira elfogtak, hogy ámbár a' Mélt. Grófné levelét ezelőtt épen tíz nap előtt vevém — (mert Tokajból Tályára kerül a' levél és ott harmad vagy negyed napot múlt) — eddig nyalábomért nem küldhettem, de holnap bizonyosan fogott volna emberem érette indúlni, ha a' te megelőzni mindég szerető jóságod az odaküldést szükségtelemmé nem tette volna. Fogadd-el érte a' legszivesebb hálát, és add-által egy részét a' Mélt. Grófnénak, kimentvén a' tiszteletlenség' gyanujától, melly reám innen háromolhatna. Pirúlnék tiszteletlen hallgatásom miatt, ha azért magamnak számot nem tudnék adni. Én a' ki kevés ember ura vagyok, nem tehetem a' mit 'Ti. édes barátom.

Mit mondjak a' szeretetre legméltóbb ember' képének köszönetéül? Hallgatok: inkább semmit mint keveset. Légyen az még gyermekeimnek is örök kevelysége. Midőn Fion-ghal meggyőzte a' viadalokban azokat a' kikkel küzdött, ezek mind azt óhajtották, hogy bár csak ötet magoknál láthatnák valaha, hogy gyermekeik azzal dícselkedhessenek, hogy azok a' falak látták az akkori Napoleont, 's álmélkodó tisztelettel állhassanak meg fegyvere előtt, mellyet, a' szokás szerént, ott-létének emlékezetére ott hagyott volna.

Ha veled lehetnék, azt tudakoznám, mi lesz a' világból? mit ígérnek a' jobb fejek ott a' hol jártál? Június 18dika eldönté a' sorsot az ellen a' rettegett ember ellen, 's adná Isten hogy a' vérontásoknak, de nem csak a' vérontásoknak, hanem mind annak a' mi ennek hasonlója, vége lehetne. Én nem értem a' mit az újságokból olvasok, csak azt értem hogy örvendek, hogy sem XVIII. Lajos, sem még inkább Napoleon nem vagyok, 's Ferencz és Sándor és Wilhelm csak huszonnégy csendes óráig szeretnék lenni. Mit tuda annyira kapni Napoleon a' koronán, holott látta, hogy a' nép' nagyjai a' veres sípkán kaptak, azt én nem értem. Noha értem azt, hogy az a' veres sípka elébb utóbb veres színbe keverte volna a' hazát. Hátha ő a' koronán azért kapa, mert feleségét 's gyermekét

akarta vissza kapni? Annyi bizonyos, hogy ritkán látott az emberiség, vagy talán soha sem, szerencsésebb és szerencsétlenebb embert mint ő, 's meglehel, hogy nem sem nagyobbat, sem kisebbet. De én ezt nem csak nem tudom, de nem is gyanítom.

Ossziánomnak fele nyomtatva van, de még belőle egy sort sem láttam nyomtatva. E' héten várom Pestről exemplárjaidat. Trattnernak írtam hogy küldje. Ha küldi, venni fogod.

Kijött egy *Anti-Mondolat* is. Azt is most várom; nem láttam, nem ismerem. Félek hogy bohóság lesz.

Magam elkezdék Prof. Beregszászi ellen egy Philologiai Értekezést, de Szemere elvitte a' B. irását, és így nem dolgozhatom. Ezt nem mint újságot, hanem mint igazításaidat váró, kérő irást fogod látni, minekelőtte sajtó alá megyen. Illő hogy azok, a' kik azt sem tudják, miről van szó, értsék, mi hasonlít-meg bennünkél.

Te Dési Mihály ellen panaszozkodol. Én ötöt jó embernek hittem. De tudok már annyit, hogy a' jó ember is sokféle, tudnillik, igazán jó ember és formális gazember a' jó ember színe alatt. Ezeknek számokba a' jó embernek hitt Désit nem számlálom, de ha tőle jó egy hír, úgy azt látom, hogy a' jónak szeretete ötöt is nem jóvá akarja tenni. Nem régen hallám, hogy 'Te a' Kalvinistákat üldözöd. Ez annyi müntha engem vádolnának, hogy én a' Pápistákat, — holott nekünk ez és az mind egygy. Születés' vélke, ha vétek, hogy ez nem amaz 's az nem emez. De most' a' Vallás' gyűlölsége ismét szokásba akarja magát ejteni, 's Isten tudja mit akar. Én soha pártosa nem leszek, ha egymást fojtogatják is. — A' mi pereink' folyása rettenetes. — 1806. egygy gazember asztalos engem vexála a' kegyetlenségig. Nem vala más módóm ellene, hanem ki nem fizetni 80 f. bankóját, holott 400t két hólnap alatt a' munka megtevése előtt lefizettem — hanemha *à la Rolly* levonattam 's megvágattam volna. Az Asztalos ezéh kiküldé két Deputátust, 's én elikbe tettem bántásaimat, az az a' Criminális és mintegy bosszantásul lett munkát. Megismerték hogy szenvedhetetlen, 's hallván hogy mihelytt meg lesz igazítva, mingyárt az utolsó fillérig, kifizetem az alkudott summát: — «Uram, nem adnál róla irást?» — Szívesen, 's adtam irást. Bár vettem volna is tőlök hasonlót! Az asztalosok megvitték a' Czéhnek a' hírt, 's parancsolták az asztalosnak, hogy jöjön 's hibáját igazítsa. Ez azt nem tette, hanem ellenem Auszugális pert kezdé, melly közel jár gyalázatjára nézve a' Fiscális Actiohoz. Magam allegáltam; az első allegatiómban a' meritumba bocsát-

koztam és submitáltam. — A' Bíró, a' kit ezen Allegátióban a' munka megtekintésére invitáltam, noha azért is condescendálhatott volna a' per, mert a' munka Széphalmon Abaujban vala, a' Bíró és per Zemplénben, deliberál mingyárt akkor, hogy pro juramento purgatorio terminum praefigi. — Rettenetes! Mondám, hogy én az esküvést nem rettegem; de az esküvés azt hitethetné-el azokkal a' kik a' rágalmazásnak hitelt adni akarnak, hogy én becsületesem 's 80 bankó forintot egy hamis esküvéssel akarok salválni; azért kérem, hogy maga tekintse-meg az előmutatható hibát. Minden allegátióm submitio is volt, egyet kivévén — magam sürgettem sokszor a' dolgozást, 's bebizonyítottam, hogy én Alperes, valamikor az Actor dolgozott, nyomban feleltem, a' Felperes 3 esztendeig is hevert, 's most, azalatt míg Bécsben járek, convincál Tomsics István 238 Váltó Czéd. fthban. Lefizettem, 's nem merem appellálni Sedriára, rettegvén, hogy a' Magistrátus (corvus corvo oculus) a' Tomsics' becsületét elébe teszi az én ártatlanságomnak. — Én bohó! a' ki 56dik esztendőmben tanulom-meg, hogy nem igaz az, hogy az igaznak, tisztának triumphálni kell! — Barátom, ha citálnak, fizess mingyárt. Úgy kevesebbet vesztesz.

Élj szerencsésen kedves barátom. Várom bővebb leveledet. Vigasztalj-meg óhajtott hírekkel. A' Mélt. Grófné kezeit csókolom, 's alázatosan köszönöm kegyességét, hogy dolgaim 's megtévedésem felől tudósítani méltóztatott.

Gróf Eszterházy József azt kérdé tőlem Bécsben, kit óhajtok Substitutus V. Ispánnak. — Én úgy hiszem, hogy Excád a' maga szeretett Vármegyéjét most, midőn szabad kezét ad a' történet, olly emberrel ajándékozza-meg, a' kit minden szeret, 's a' kinek lelke, keze tiszta, mondám. Túl vagyunk azon, felele, hogy az impostúrákat vindicálhassuk, ha nyilvánosságok is. Én hallgattam.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2972.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom Aug. 23d. 1815.

Különös bizodalmu Drága Jó Uram,
nagy tekintetü barátom,

Én Jun. első napján értem haza Bécsből, hova feleségemmel és leányommal Apr. 10dikén indultam. Nem lehet képzelni mennyire segítette-elő ez az út a' gyermek' lelke' kifejlődéseit, melly útamnak egyik célja volt, ha nem a' fő cél is. Ezen felül ő Moszkva Császári és Prussz. 's Dán. kir. Felsőeket is vala szerencsénk látni, 's az az örömöm hogy láttam a' Nevelőt a' kiért felmentem és a' kit lehoztam 's magam választhatám-meg ezt is, a' fortepianót is. — Haza jöttem olta olly nagyon el valék foglalva, hogy csak azoknak írtam a' kiknek felelnem kellett, 's azoknak sem mindég. Ossziánom készen volt ugyan, de mivel Ahlwardt Oldenburgi Prof. ezen utolsó decenniumban Ossziánt a' celta Originálból fordítá és nem úgy mint minden előbbi olasz, francia és német fordítója a' Macpherson' fordításából, feltettem magamban hogy kezem közzül ki nem eresztem míg az Ahlwardtét nem veszem. Sok holnap hasztalan várásom után azt végre Bécsben Schaumburnnál kaptam-meg 30 frtért, 's minthogy Trattner azt akará nyomtatni Júniusban, minden időmet erre kelle szánni. Postán küldözém Trattnernek újabb dolgozásaimat, 's már az első kötet nyomtatva van. — Ez a' halaszthatatlan munka légyen mentségem az Ur előtt is, édes barátom, hogy Június olta nem írtam. Asztalomon, készen az elküldésre, hevernek Munkáimnak első, második, harm. és negyedik kötetei az Ur számára is, vagy inkább a' kisasszonyéra, 's mennek mihelytt alkalm. lesz.

A' Mondolatra írt nem tudom mi a' Szemere Pál és Kölcsey Fer. pajkossága. Én ezt még nem láttam. E' héten talán megkapom az Ujhelyi Pestre ment Zsidók által. Midőn a' titulust az Ujságvelelekből megláttam, elszörnyűködtem reá, mert Somogyi helyett Bohógyit írni nem elmésség hanem parasztság. Ezt Szemere deprecálja is, az az desavouirozza, 's declarálja hogy nem övék. Azt mondja, hogy nála Péczelen múltván 1813. Kölcsey, őket megszállá a' pajkosság lelke és ezt öszve firkálgatták, 's mutatták Pesten. Ott örültek neki, 's elvették tőle. Ő ide jött, Kölcsey Szathmárba, 's Szemere megírta

a' sürgetőknek, hogy simítsák-ki a' mint legjobbnak látszik, ez a' bolondság úgy sem kíván nagy gondot. 'S a' sok szakács aligha el nem szóta az étket. Minthogy Szemere annyira megkedvelte sok esztendő oltá az én módomat, hogy mind stílje mind Chirographja sokszor engemet magamat is megcsal, ('s eggyeszer Dókusnál azt vevék észre, hogy én egy nekem postáról jövő levélnek adreszén elsülyedtem, 's oda tekintenek, sem ők, sem én-magam meg nem tudánk fogni, hogy én mint írhatok önn-magamhoz) nagyon tartok tőle, hogy az Antimondolat nekem fog tulajdonítani, holott annak egy betűje sem enyém, nem az még gondolatja is; ők azt hírem nélkül irták.

Prof. Beregszászi arra a' szerencsétlenségre vetette magát, hogy szegénynek vastag tudatlanságát a' világ előtt felfedezzem. Eggy Dissertatio Philologicát irt de formatione ac derivatione vocum in lingua Magyarica. Pestini, 1815. — Rettenetes dolog így járn. Azt gondolja hogy a' ki Zsidó, Chald[eus], Arabs etc. etc. nyelveket tud, magyarul is tud. Midőn Kultsár Apr. 18d. az én kedvemért literariai Consessust tartá 's vacsorát és ozsonnát ada, Beregszászi a' maga hypochondricus elborúlásaiból felocsódva kérdé: «Ki? ki? ki? ki? az a' Pápay? — Én a' legcsendesebb vérrel mondom, kicsoda és mit irt. Azután kevés minúttal ismét a' Baróti Szabó Dávidét tudakozta hasonló felriadással. Ekkor megtudakoztam, ha kérdezősködése igazán a' neveknek nem ismeréséből jön e vagy kevély gonoszkodásból, 's olly rettenéssel protestált hogy bizony nem tudta, a' millyen protestatiót egy Patakon theologiát tanított hypochondriás fej tehet. Ekkor én megmondám neki, hogy nem jobb volt volna e elébb az ezen nevek alatt megjelent munkákkal¹ megismerkedni, mint készületlen fogott a' Philolog. Dissert. írásához, 's képzeli az Ur millyen leve a' szóra mind az ő ábrája mind a' jelenvoltaké. — De csudálkozhatik e az ember ezen a' jó de nyavalyás lelkü emberen, midőn még Gener. B. V[ay] M. is úgy elkinza 3¹/₂ nap nála múltatomban az effélékkel, mintha egy Debreczenben lakó kedves barátom erre egészen neki készítette volna. Nagy kedvem volt volna sokszor azt mondani neki a' mit Szemere Pál szokott a' neologuszokon ['] nevetni szerető Rádaynak: «Mélt. Gróf, már ahhoz mi tudunk!»

Én Dr. Beregszászi Urnak megírtám barátsággal hogy nyom-

¹ Előbb: «munkák Irójival» volt, de Kazinczy utólag kijavította.

tatva fogja olvasni feleletemet, 's abba már belé fogtam. A' legnagyobb urbanitással lesz skorpiókkal megkorbácsolva. E pero si mu'ove! Nincs egyébre szükség, hanem hogy elmondjuk a' mit nekik hallaniok kell. De az a' baj, hogy sok olvasó azt meg sem érti. De elég ha megértik az Írók.

Keszthelyi Apátúr Ruszek József Úr a' Mondolatot úgy osztogatá-ki ez idén mint a' melly az övének is neveztetetik.

Én ezen utam alatt ezeket láttam életemben legelőször: Helmecezi, a' Seminarista Bilkey Ferencz, Téli Takács József, a' Téli Plebán. Horvát András, Pápay Sámuel. — Téten született Himfi, nem Kámon. A' háza mint a' Kövéré Semlyében.

Ezen levelemnek három első lapjain azt siettem elmondani a' mit ha Osszián időt engedett volna, régen megírtam volna. Most dolgainkhoz. Én még ma megteszem a' Procurat. Constitutiót, 's ezen levelemmel talán küldöm, tudnillik ha elkészül az Expeditio.

Végzetetlen' köszönöm az Úr igen nagybecsü barátságát. Ezen barátságot reclamálom elébe terjesztvén az Úrnak négy gyermekeimet és szenvedéseimet, legyen az Úr azoknak ezért is jóltevőjük, és dicsőítse-meg a' barátságot, mellyet ez az egoisticus átkozott idő nem ismér; az az idő melly az istenit öldösi, és még kevélykedik vele. Méltóztassék az Úr ne üres hangnak venni, midőn azt mondom hogy én épen lemenő szándékkal voltam az Úrhoz. — A' Sógoromnak okai vannak nem mozogni. De nekem gyermekeim vannak, és az Úr tudja, mint fognak osztozhatni valaha, ha nem mozgom, és minekutána sorsom nem engedte hogy nekik jóltevőjük legyenek, legalább azt keressék-ki a' mit lehet.

A' Csathoiana leveleket küldeni fogom.

Minekutána Szoboszlónak birtokában is van valamink, méltóztassék az Úr tudatni velem mi az, és mint kellene indulni.

Feleségem tiszteli az Urat és a' Tek. Asszonyt, 's köszöni a' megbecsülhetetlen barátságot. Én szíves tisztelettel maradok

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

A' Fő Ispán Júl. 25dikén Szögyéni Fer. Főszolgabíró-t surrogálta Substitutus Isp[án]nak a' kir. Táblához Horváth Tamás helyébe Soos Pálnak kibeszéllhetetlen confusiójára, ki régibb Fő Sz[olga]bíró-lévén, ez a' hivatalt nem kérte, hanem praetendálta. A' Pesti

Dr. Szömbathy híres tánczú 's verselésű öccse szerencsétlen halála tudva lesz az Úr előtt. Régen mondom én hogy a' Calvin fíjainak nagyon veszedelmes a' nadrágyavalya, de nem akarják hinni.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2973.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Látom esztendeig vagy annál is tovább kellene várakoznom, míg úgy felelhetnék Jun. 17én irtt hosszú és betses leveledre, mint kívántam és kívánok. Kéntelen vagyok most is egy két rendetlen rendel fizetni.

Valamit utazásodból közlöttél, mind azt több izben is és mindenkor új gyönyörűséggel olvastam. Ha még olly költséges is az utazás, neked, a' ki, annyi örömet és hasznot tudsz az uton szerezni, nem sokba került az. Igen szívesen köszönöm, hogy leírásával nekem is kedveskedtél 's az által nekem is édes mulatságot adtál.

Kellerné [!] és két mostoha leányai én előttem már régen azok, a' mikké előtted mostani utadban lettek. Tiszteletem 's szeretetem erántok nem esmér határt, 's kevélyen kérkedem atyafiságokkal és szeretetekkel; Sztrokayt magát is hozzájok értvén.

Kaptsándynak irtam, 's keményen feddettém. Hogy tudománya elegendő nem volt, azt mikor commendáltam is tudtam. De előtte egy tudományos kimívelésű Ifjú volt, a' kit hasonlókép én szereztem oda, az sem maradhatott. Az elmenvén, azt íratta a' Báró hogy ollyat küldjek, a' ki jobban szeretne a' gyermekekkel mulatni, 's ezt a' tulajdonságot Kaptsándytól reménylettem. Hogy pintzébe járó vagy azt épen feltörő lehetne, azt nem is álmodtam. Tegnap előtt vett mentő levelében tsak ugyan maga is eget földet hív bizonyságú, hogy az költemény. Miben legyen a' dolog, egészen nem tudhatom, Kaptsándyt pedig sem nem vádolhatom sem nem védhetem. De az bizonyos, hogy az Antecessora, Illyés, kesergő leveleket irtt a' Báró ellen, hogy helyét hamar oda hagyván Nyitra Vármegyében

egy Pápista Urhoz ment, 's hogy itt nem tsak tökéletes megelégedéssel volt, hanem Principalisa is szive' teljességéből ditsérte, 's midőn Illyés a' mult tavasszal Universitásra kiment, egészen ő reá hagyta az Ura, hogy commendáljon Successort; a' mi meg is lett. — Illyés a' mult tavasszal nálam léteben 's kérdésemre tsak azt felelte, engedjem meg, hogy hallgathasson, mert olly szörnyükép bántak vele, kivált a' Báró, hogy nehéz elkeseredés nélkül róla emlékezni.

A' szegény Némethné esztendőnél tovább tartó betegsége után ezen hónap' elein megholt. Aristipp az édes Attya' sógorának vagy inkább vőtársának Artner Sámuel Senator Urnak (a' ki nekem tanulóársam volt 's most is jó barátom) tutorsága alá jutott, 's hihető szerentséebb foganattal fog neveltetni, mint édes Anyja által neveltethetett volna.

Trattner az Ifjúság Barátját átalvette; 's két kötetben fogja kinyomtatni. A' napokban írta, hogy mind a' kettőnek tizimje eliberezet akar metszetni, 's ideát kér a' rezeknek. Én, ki az effélékben magamhoz semmit sem bizom, örömet másra hagynám a' javaslast. Javaslók tsak ugyan az első kötethez egy Kotzebueból fordított regének egy scenáját, melly a' Német Originalis előtt áll: a' másodikhoz pedig, mellyben Cleopatra' élete is lesz, Cleopatrát a' Viperától maratva. — Ha Teneked tetszenék valami közönséges és minden mulattató könyvek elibe illő ideákat Trattnernál proiectálni, reménylem az elfogadná, én pedig megköszönném.

Vetted-e azon leveletem, mellyben Soprony' tájékához intézett elegiám zárva volt? Nagyon sajnálnám, ha az eltévedett volna; mert sok van benne, a' mit egyedül Neked akartam mondani.

Lajosom öt hétig utazott gyalog az Austriai Alpesek között 's Bavária' szélén; a' mult Pénteken érkezett meg szerentsésen, 's nagyon örül tapasztalásainak. — Jantsim jó indulatu gyermek ugyan, 's az Oskolai dolgait meg is teszi, úgy, hogy ő is első eminens volt pályásai között a' mult Examenkor mint a' bátyja; de az Oskolai dolgokon kívül kivált vacatioban nints kedve semmit tanulni, 's általában annyira a' katonaságon jár az esze, hogy alig ha nem mara-

dandó kedve nem lesz ahöz: jóllehet még egy 9 esztendőös gyermek' kedve sokkép változhatnak.

A' legközelebb jövő héten indulok Veszprém és Szala Vármegyét megjárni.

Élj boldogúl mind azokkal, a' kik boldogítanak 's a' kiket boldogítasz.

Sopr. Aug. 23dikán, 1815.

K:

U. i. Olvastad-e már B. Lakos' Románját? Mint tetszik? Horátzom Ildik kötetét ha mikor küldeni akarod, jó kézre bízd, hogy el ne vesszék, mert nints több exemplárom. Öllelek a' legszentebb barátsággal 's legszívesebb szeretettel.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2974.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Drága Kedves Barátom!

Gyanítá Feleségem, hogy valamelly akadálnak kellett okozni válaszd el maradását, soha se mert volna neheztelni, ha felelhetől volna is; hogy nem feleltél, annál nagyobb hálával veszi neheztelésétől való tartásodat, és annál jobban betsül is, szeret is. Én kimondhatatlanúl sajnállom, hogy Neked nem szolgálhattam, de nehéz akár másra, akár Postáinkra, kivált' írásokat bízni. Én egykor 7 hét alatt kaptam Levelet Amerikából, Sátor Ujhelyből pedig a' 4dik Hónapnak a' végén, szerentse hogy nem volt más a' Levélben, hanem tsak az hogy menjek Bétsbe egy két főhajtást tsinálni és örvendezni a' Leipzigi ütközetten, de én ithon örültem. — Azomban jobb mégis vagy később, vagy éppen nem kapni a' Leveleket, hogysen úgy jární mint a' Sógorom Sztáray Albert. Ő azt felelte a' még akkor nem Consiliárius Szemere V. Ispánynak, hogy a' leg nagyobb szerentséjének fogná tartani, ha a' Tettes Ns Vármegyének valamelly hasznos Tárgyban szolgálhatandna, de hogy a' ceremonialis bizottságot mély tisztelettel köszöni. Szemere Úr a' Levelet a' Fő Ispánynak küldötte el. Ő Ekszellentziája pedig azt Bécsbe szerte szíjjel mutogatá.

Annak, hogy én a' Reformátusok üldözöje vagyok, nints jobb tanubizonysága annál, hogy 1¹/₂ esztendő alatt 150 köből életnél

többet osztogattam ki Taxásaim közt, a' kik 24-et kivéven mind Reformátusok. Hogy a' Sz. Mihályi Ekkleziának, és oskoláknak, a' kiknek a' nagy Apám idejében két Telek vala szánva, 4 egész Telket mérettettem ki. Hogy végtére azt a' Fundust, a' mellyet az Uraság híre nélkül oskolának elfoglalt a' Tanács, még a' Religionális articulus előtt, az oskolánál meg hagytam. Sz. Mihály, míg az egész Familiám birta, árendába vala a' Lakosoknál 6000 ftért esztendőnkint; ennek a' Familiára nézve káros árendának senki se vette hasznát, egynehány elő kellőbb Lakosoknál, és némely közel lakó Vármegye Tisztjeinél. Az idők változtak, én nem vagyok olyan tehetős mint a' nagy Apám Gróf Dessewffy Sámuel, Sáros Vármegyének Fő Ispánja. Négy gyermekeim vannak; az árendális esztendők eltelték; László Mártont, Reformátust, fogadtam szántsándékkal Tisztartónak, ez a' Lakosokat ellenem és engemet a' Lakosok ellen ingerlé, a' magistratuálisokat tractálta, az oligarkhiát itt meggyököröztette, az odiósumot mind rám, a' gratiósumot pedig mind magára ruházta; végtére árendásom akart lenni, és kezemből a' Jóságot kitsafarni. Nem akarván az jó olysói vizet, levegőt, szép berkeket és völgyeket el hagyni, Báró Vécsey Ferentzet, édes Anyám Testvérét, tevém helybéli Plenipotentiáriusomnak, azt gondolván, hogy a' városi élet viszonyosságainak emlékezeté betsültetni fogja vele unokája szívességét, és hogy a' nyertt tisztéséges hajlékban, vérehez való szeretete, és talán háladatossága is, igazgattatni fogja tapasztalatlanságát. Az egész világ tsudálkozott rajtam, minden ember ótsárlott, de én jól érezvén, hogy ezen lépést inkább ő miatta, hogysen magam miatt tettem, nyugott elmével valék, és nemes lelki esmérettel tsak nevettem azon embereknek fonák ítéleteket, a' kik mindenben tsupán tsak önnön hasznokat vévén tsélyül, azt más emberek javával ritkán szokták össze egyesíteni. Azomban Báró Vécsey mindenről el felejtkezvén, ki vévén arról, hogy unokája vagyok, a' leg jobb szívvvel ugyan, de egyenessen akaratom ellen, olyan visszás, és meg bomlott ideákon folytatta gazdaságomat, hogy gyengesége, és fonák combinációji, ha azoknak jó móddal végét nem szakasztottam volna, a' számossabb Lakosoknak minden haszna nélkül, az ide való oligarkhiának és körüllevő irigységnek pedig öröme, eddig engemet gyermekeimmel együtt egészen meg rontottak volna. Nem volt hát egyéb hátra, hanem, hogy magam ragadjam meg a' Kormányt, és a' szélvészeken ellen igazgassam hajómat. Ámbár már jobb esztendőket is értem, Sz.-Mihályon, mint akár a' tavalyi, akár az ez idei, még is úgy

áldották meg az Egek igyekezeteimet, és fáradságomat, hogy nem tsak hogy legnagyobb része adóságomnak ez idén ki lesz fizetve, hanem hogy a' szegényebb, számossabb, és annyi esztendőktől fogva elnyomatott Lakosok is egészen fel veszik magokat, és hogy egyetlen egy 'sellér se lesz Sz. Mihályon, a' ki nem fog szánthatni, és vethetni, de perse a' Helység oligarkhái és a' szomszéd Dada ezt nem szereti, et hinc illae lachrymae. Ugyan gondolod e, hogy meg nem köveznének, ha a' Törvényen tsak egy tapotnyit is túl mennék, vagy túl mentem volna? Nints egy szó is ezen egész előadásban, a' mellyet legalább 10 okvetetlen példakkal nem tudnék bé bizonyítani. Ugyan nem esmernek engem azok, a' kik nem tudják, hogy a' jó és nemes tzeljaimnak tett gátok erőmet, és tehetségemet tsak nevelik, és kettőztetik — győzedelmeskedni fogok akár mit tegyenek. Désy V. Ispány Úr már három ízben a' legnagyobb fő hajtások mellet is, rám nézve világos igazságtalanságot követe el; én meg botsátok neki, és nem fogok bosszút állani, de meg mutatom, hogy álhatnak. A' Sz. Mihályi Földes Úr nagy úr Szabolcs Vármegyében, kivált in praesenti justa animorum dispositione, de én nem fogok élni superioritással, azt tsak akkor szoktam mutatni egy kevéssé, a' mikor már másképpen nem boldogúlhatok, soha se fordítottam valakinek kárára, és nem kívánok egyéb bosszút, hanem tsak hogy a' magam mérséklése által máskép' tselekedvén, mint a' hogy tselekedhetnék, a' nem' érdemlett ellenségeimnek velem való össze hasonlítása mellett mint az ő, mint a' magam lelke előtt ne alacsonitassam. Nem üldözök semmi Vallást, leg kevesebbet pedig a' Tiédet, a' ki egyszer 'smind Taxásaim vallása, és a' melly a' Philosophusi ember tekintetét jobban ki álja mint akár mellyik más a' Keresztényi Vallások között, ámbár még ez is elég messze essen a' centrumtól. Azt mondta pedig Istenben boldogultt Lórintz László, hogy mind egy, akár egy hüvelyknyire, akár egy arasznyira lój a' középponthoz, ha belé nem találtál. A' Gyermekeim Informátora sem Pápista, de igen derék ember. Ugyan hittük volna é valaha, vagy én, vagy nevelóm Koppy, hogy engemet a' Reformátusok üldözőjének hirléljenek? Azt meg kell vallanom, hogy köztetek in genere több vallásbéli tekinteteket tapasztalok mint köztünk, de az természetes, non habetis perfecte aequalem nobiscum libertatem religioso-civilem, és így szükséges, hogy az elnyomattatásnak félelme politikából is buzgóságot szüljön nálatok, és bennetek. Azt is meg kell vallanom, hogy nem igen ditsérhetem

a' midőn examentkor azt hallom a' 7 esztendős fiútól Sz. Mihályon, hogy az édes Apjának tsak akkor kell engedelmeskedni mikor az jót parantsol, az 7 esztendős fiút nem szeretem legalább 20 esztendős Apja', és annak, hogy mi jó és rossz, Bírójává tétetni. Az engedelmesség nem ellenkezik a' szabadsággal; la liberté individuelle dans la société civile est le pouvoir de faire ce que les loix ne defendent pas, soit que ces loix soient bonnes, soit qu' elles soient mauvaises. Máskép anarkhia van.

Napoleon bukását, a' mint tudod, mint előreláttam, mint kívántam, kivált a' mint vótumot adott a' Katonáknak és a' petitionis Just körül nyirbálta, és a' foga fejejét ki-mutatta, hogy ha győzni talál, el kergeti ujja magától az igaz szabadság kívánóit, a' kikre szorultt vala. De azt nem gondoltam, hogy egy ütközet véget vessen neki, és nem is óhajtottam, azt akartam volna, hogy ha már háborúra kellett kerülni a' dolognak, meg győződjén, de nehezen. A' Frantziáknak meg bomlott az eszek, hogy kezekben lévén, úgy nem bántak vele, mint záloggal, hogy t. i. magok által nem adták Angliának még az első ütközet előtt, de úgy, hogy személye bátorságát a' Coalizátusok mindnyájan garantírozzák, azzal együtt, hogy a' Frantziák magoknak Fejedelmet választhassanak, et per solum novum mutuum pactum cum solo novo Principe Constitutiójok, szintűgy a Coalizátusok kezessége alatt meg határozottasson, azaz hogy a' Coalizátusok azt garantírozzák a' mire az ujj Király, és a' Nemzet rá fog állani. Én azt gondoltam, hogy tsupán csak politikából állottak olyan hevesen Bonaparte mellé, hogy az Aleátusoknak a' Frantziákra nézve kedvező declaratiójokat provocálják, és hogy így el készülvén és az egész Nemzetet organizálván, az első ütközet előtt fogják azt tselekedni a' mit mondtam, de meg tsalatkoztam, és meg vallom, hogy malus genius vitte a' Frantziákat. Azomban úgy vélekedem, hogy nem fog ujja meg nyirbáltatni Frantzia Ország, és ha még ezután se talál ott tsendeség lenni, még is az orleáni Hertzeg lesz utóljára a' Frantziák Királja, mert nem volna se nagyobb, se veszedelmesebb insequentia a' Szövetségesek részéről, mint Napoleon fiját a' Thrónusra tenni. Formosus ille puer citius aut tardius manibus est sacratus. De soha sem felejt el Frantzia Ország is azon károkat, és azon meg alatsonyítást, a' mellyet egy részről Napoleonnak, más részről pedig az Ausztriai Háznak köszönhet. Így múltt el a' világ nagy, és hosszan tartó komédiája, valamint a' cruciata expeditiök vagy a' reformatio, de sok jó maradt amazokból, és ebből is

maradni fog, és a' mint mondtam, nem fog eltemettetni az emberi Nemzet szabadsága, míg Amerikát, Angliát és Frantzia, meg Német, és Magyar Országot a' Világ mappáján fogjuk keresgélhetni. —

Trattner ide ada egynehány csomót munkáidból, most kötetem. én olyan vagyok mint az Orbán lelke, mindég utaznom kell, egynehány nap múlva Kassának Olysóra kell mennem, és ismét Kassának vissza jönnöm. Majd írok Olysóról utazásom felől. Azt a' mit Neked Ő Ekszellentiája mondott, felette gyenge Fő Ispányt mutatt, de tarhattuk é valaha erősnek a' minden módon gyengék és kisedek körül forgolódót? Ő Ekszellentiája felette mértékletesen tsudáltatja magát. Velem Horátius mondását akarja követtetni:

Nil admirari res est prope sola, Numici,
Unaque quae possit facere et servare beatum.
Vale.

hív Jóskád mpr.

Íram Augusztus 25dikén Sz. Mihályon, 1815.

U. I. Én is szereztem egy vén fejer német Kiss Asszonyt hat nap alatt Bétsbe próbára egy esztendőre Gouvernanténak. rosszúl ejti a' Frantzia szót, és talán itt Sz. Mihályon fogja jobban meg tanulni ejteni, de egyébbaránt mint igen biztos személyt, nem Herztzegnék, nem Grófnék, hanem Nevelők és Nevelőnek ditsérték. Majd megválík 60 nap múlva. 7ber elején várjuk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2975.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosváron Aug. 25kén 1815.

Kedves Barátom!

Mindenkór meg vidámulok mikór leveledet veszem, ha vanis kedvetlenségem. Ezen utóbbi leveledet, melyet a' fojónak 7kén irtál, ide küldették bé utánnam, a' hól meg rekedve vagyok. Tsak a' fiam Examennyére indúltam vólt bé, hogy osztán ötetis kivigyem, — 's a' feleségemnek véletlen betegsége nyóltzadnaptól fogva itt tartóztat. Már ugyan jobban vagyon, de még tsak fektüve-jobban: még legalább 4 nap kell hogy meg mozdithassam. Képzelheted hogy nem kis kedvetlenség vólt az ő betegsége nekem, a' ki már két Fele-

séget vesztettem el. Abban szerentsés voltam hogy mindenkör jóra találtam. Részszerént attólis vólt, hogy jóságot kerestem, nem gazdagulást.

Valósággal, ha tsak fél annyi vólnais érdemed, mint a' mennyi, mégis nagy nyereség vólna levelezni veled! Találva irsz le mindent; — 's az apróságotis betsessé tudod tenni festéseddel. De én kifördulásidban (digressioidban) leginkább gyönyörködöm; — 's jó izün nevetek magamban sokszor, mikör e' féle kifördulásidban rejted el a' tárgy derekáról való itéletedet. Tsakugyan ki lehet azt mindenkör találni, — a' mint hogy magad sem akarod hogy kitalálhatatlan legyen. Nem hizelkedésből ditsérlek, tsak meg adom neked az igasságot.

A' Fő-Ispányoddal való beszélgetésedet halgatni szerettem vólna. Én az Udvar párája között élöknek érzeménnyeiről, nevezetesen Patriotismussáról azt tartom: hogy nem igen lehet az éppen olyan a' milyennek lenni kellene; mert a' pára tsak azt engedí látni, a' mi erőssen ki tetszik, a' mi tündöklik; a' többit eltakarja; — 's mit kívánnyon az a' Hazáának a' ki a' bajait nem láttya? — E' felett: az a' meg szokott és kedvessé vált élet módgya, — az a' megkülömböztető tisztesség, mely az ók részek, — olyan nemét alkottya benne a' jelenvalóval való megelegetésnek, mely a' jövendőről való gondoskodást könnyen el űzi elméjeből, — 's a' mások állapottyáról való elmélkedésre nemigen enged se kedvet se üdöt.

Ugyan rossz módgya lenne a' Világ tsendesítésének, az a' mit Bajzáthról irsz, hogy ő kívánná! — A' vérrel nem gondolás, az embereknek hideg vérrel való feláldozása, éppen nem békesség szerető sziveket fórmál: a' könyv üldözés pedig az ember üldözésnek Testvére.

'S hát félnek még a' Kőművesektől? Capitulályanak vélek. A' kitől az ember fél, aval jobb capitulálni. — De, hiszem azok (a' mennyiben távoíróól érthettem) egyik Nemzethez sem tartoznak, professiójokra nézve, — 's miért kedveznének a' frantziáknak? — Én inkább azt képzelem hogy azé lett a' győzedelem a' kinek kedveztek, vagyis azoké a' kiknek; — és ez igen természetes gondolat: mert ha valamely láthatatlan és mégis foganatos erő vagyon, az a' láthatónál mindenkör többet tehet; 's osztán: mi okok lehetne a' Napoleon despotismussát támogatni? — Erről én igen gyengén ítélnék, de Castlereagh jobban tudna szóllani, mert nállok nints olyan szoriték mint másutt. — —

Okoson bántál Arnspergerrel; — de mégis kár volt jobban ki nem tanólni hogy mit akar. E' féle Arnspergerek többen is lehetnek. A' máj üdő Historiájának gödre marad ha ki nem tudódik hogy mitsoda ember volt az, és mit akart? — Ki hidgye hogy Irója ne lett volna neki, ha Királya nevében akart volna Nótát bé adni a' Congressnek? — Bizonyosan Impostor volt, de, hogy miféle? azt volna szép tudni. Lehet hogy olyan volt mint a' néhai G. Förgáts Miklós Lengyel Követtyei. Azt az Anekdotát tudni fogod.

A' csillagos Urakkal való történeted is, és az a' Reflexio a' mit leányodról tettek, valóban rendes! — Már nállunk éppen nem újság az olyan 7¹/₂ esztendőös gyermek, a' ki nem tud Németül. Az én fiam 11 esztendőös, igen jól tanól, de idegen nyelv tanolására még nem fogtam. Miértis? Van még üdő. Tanólyon elébb Hazafiui módon érezni, azután más nyelven szólani. Én tisztelem, betsüllöm a' pallérozottabb Nemzetek nyelveit, 's magamis a' Németet és a' frantziát alkalmasint tudom, — sok hasznátis vettem mind a' kettőnek az olvasásban: mindazonáltal az a' szokás, hogy a' gyermek még gyenge korában más Nemzet nyelvén beszéllyen, a' Nemzetiségből való ki vetkezésnek kezdete. Olyannak tartom az idegeny nyelvet, mint a' páltzát; — e' sem arra való hogy az ember hozzája támaszkodjék, 's a' nélkül ne járhasson. Akkór adom a' gyermekem kezébe mikór már a' nélküli elég jól tud járnai. — Hasznos hogy sokan tudjanak más nyelveket, — de nem hasznos hogy valamely más nyelv közönséggé vályék köztünk. Mikór amaz igen elterjed, akkór a' miénknek jó éjtzakát! — Vedd el a' nyelvét és a' Constitutioját egy nemzetnek, 's mi marad? Megszünik nemzet lenni. Tisztelem a' más nemzeteket, de azt kívánom hogy az enyimis Nemzetnek maradjon. — Igaz hogy hanyatlik a' Nemzetiségünk, de annakis a' mü tulajdon Nemzeti Nagyjaink okai. Ebben őket ne secundályuk! —

Hogy mitsoda képet veszen magára Európa? Vagy Anglus vagy Muszka képet. — Még most nem lehet tudni hogy melyiket. Ha az Angliai Status Sisthemához nem közelednek a' nemzetek, nem sokára Angliais a' Muszka Sisthemához fog közelitni. Ezt ők által láttyák, 's lesz gondjok magokra, — magokért másokrais. — Én jót reménlek. — Ik fersté nikt vasz isz dasz Du. Bizony én sem értem, hogy miként lehessen münket metamorphosis által egyébbé változtatni. Jobbis leszsz continuálni a' Religiositást, és

úgy használni bennünket a' mint vagyunk. — Magára az 'Órszáglo Házra nézveis hasznosabb. — Élly szerentsésen! —

P. S. Vetted vólté a' Ruhmi munkájára praenumerált pénzt? mert én felküldtettem vólt, és quietantiám van rólla.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2976.

Tancsics Ignác — Kazinczynak.

Nagy-Mihály d. 27ten August 815.

Mein lieber, theurer, unvergesslicher Herr von Kázinczy,
geehrtester Freund!

Schon lange hat mir nichts eine so grosse, so reine Freude gemacht, als ihr gütiges Schreiben vom 19ten August. Ich dachte wohl unzählige Male an Sie, aber ich schmeichelte mir kaum mit der leisesten Hofnung mehr, dass auch Sie noch an mich denken sollten; und Sie schrieben mir einen so schönen, so liebevollen Brief, dass ich wirklich nicht weiss, wie ich auf eine geziemende, und hinlängliche Art Ihnen dafür danken soll. Begnügen Sie sich mit diesem Geständnisse meiner Ohnmacht; und nehmen Sie es für den grössten Dank; er ist gewiss aufrichtig! Welche Erinnerungen erweckten Sie wieder in meiner Seele, die schon so lange schlummerten, und von den Schatten der Vergangenheit fast schon ganz verhüllt waren, durch das, was Sie mir von meinem guten braven Tichy geschrieben haben! Ich wusste gar nichts von ihm, und konnte auf keine Art auch nur die geringste Spur von ihm entdecken. Es hat immer geheissen, er sey nach Ausland gegangen. Ich bedauere diese meine bisherige Unwissenheit in Rücksicht seiner um so mehr, da ich zwei Winter 812 und 813 in Wien zubrachte. Er und ich, wir sind uns vielleicht hundertmal begegnet, ohne uns gegenseitig zu erkennen, denn auch *mein* Äusseres haben Zeit und Unglück nicht nur verändert, sondern beinahe ganz zerstört. Er sagte also, dass er nie ein Kantianer gewesen sey? vielleicht nur darum, weil niemand für einen *aner* passiren will; aber ich erinnere mich sehr wohl, dass er Kantian, so wie billig, allen andern Metaphysikern vorgezogen hat; und dass er den unreinen Ausgeburtten Fichtes, Schellings etc. etc. die bei aller ihrer Geisteskraft doch nur Kantii delirantes sind, ein grosses Gewicht beilegen

sollte, kann ich mir unmöglich vorstellen. Indessen bleibt jedem in dieser grundlosen Tiefe sein Urtheil frei, hanc veniam peto et do. Was mich betrifft, so erlaubt mir meine äusserst schwächliche Gesundheit jetzt nicht mich mit metaphysischen Grübeleien zu martern, sondern höchstens nur mich mit dem ächten balsam der griechischen Litteratur zu laben, zu welcher ich, ich gestehe es offenherzig, eine Vorliebe habe, die bis zur Schwärmerei geht. So wie Cato der ältere (si licet magno componere valde parvum) erlernete ich diese Sprache erst in meinem Alter; denn vor 4 Jahren kannte ich noch keinen griechischen Buchstaben, und seitdem kann ich, die Zeitungen ausgenommen, gar nichts anderes mehr lesen, als was griechisch geschrieben ist. Ich weiss wohl, dass die Neuern in Entdeckungen, Erfindungen, und im Rechnen unendlich weiter sind, als die Griechen, weil es natürlich ist, dass ein schon existirender Haufe, zu dem immer etwas gelegt wird, mit der Zeit grösser werde; aber wenn man von der eigentlichen *Denkkraft* nur durch die *Form* einer Rede, nur durch die Grammatik und folglich auch Logik und endlich nur durch die Nuancen und den ganzen organischen Bau einer im allgemeinen genommenen Sprache, so wie sie von den besten Schriftstellern gebraucht wird, urtheilen muss, so scheint mir der Streit über den Vorzug der Alten oder der Neuern schon dadurch entschieden. Von der Anmuth und dem Wohlklange der griechischen Sprache will ich gar nichts sagen, und dass mir unsere heutigen Idiomien mit jenem verglichen so vorkommen, wie Rabengeschrei und Nachtigallengesang. Unsere schönen Künste tragen überall noch Spuren der Barbarei; unsere Religion ist düster, nicht heiter und lachend wie die griechische; der Mensch fühlt heute seine Würde nicht mehr so, wie der Grieche. Die Neuern raisonniren und empfindeln, aber sie empfinden nicht; sie können nicht darstellen, nicht das Gemüth der Zuhörer oder Leser ergreifen; daher die niederschlagende Charakterlosigkeit, für welche die neueste Zeitgeschichte Beweise genug liefert, auch unseres Jahrhunderts und das schwankende und unbestimmte selbst in dem Laster!

Als ich diesen Brief anfang, war Koch nicht zu Hause. In diesem Augenblicke ist er von Pálocz angekommen. Ich habe ihn die Zeichnungen übergeben; er lässt sich Ihnen bestens empfehlen, und verspricht, dass er Sie ganz gewiss noch in diesem Herbste besuchen wird. Er ist zwar wegen der Menge seiner Geschäfte schwer aus seinem gewöhnlichen Kreise herauszubringen, aber ich

werde ihn unablässig antreiben, und ihn nach Kázmér, und — wenn Sie es lieber Herr von Kazinczy erlauben, auch nach Széphalom begleiten, denn ich wünsche sehr das Glück zu haben Sie wenigstens auf einige Augenblicke zu sehen, und mit Ihnen zu sprechen nach einem Zeitraume von mehr als zehn Jahren. — Verzeihen Sie, wenn ich mit meinem Gemeinplätzen über die griechische Litteratur ihre Geduld ermüdet habe; ich habe in meiner ganzen Umgebung niemanden mit dem ich auch nur ein Wort davon sprechen könnte; was Wunder also, dass ich mir ein wenig Luft gemacht habe, da ich auf einen Kenner gestossen bin? — Ich bin mit der aufrichtigsten Hochachtung ihr ergebenster

Diener und Freund Tantsits.

Den 3ten Sept. Da bis heute der Jude, der von Munkáts zurückkommen soll, sich bei mir noch nicht gemeldet hat, so glaube ich, dass derselbe bereits durch Nagy-Mihály passirt sey, ohne sich bei mir gezeigt zu haben: ich schicke daher diesen Brief durch die Post. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2977.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom, Aug. 28d. 1815.

Kedves barátom,

Utolsó levelében Themistocleszt kívánod, hogy Ossziánt Munkáinak 6dik és 7dik kötetévé tevén, 8dikká Tituszt, Themisztoeleszt és Rigót tethessd.

Oh, kérlek mindenre, ne tedd ezt; sőt Tituszt és Themisztoeleszt hagyd nyomtatatlan. Ez a két darabom, valamint Lanassza is, nekem repudiált darabjaim. Ha valaha nyomtatás alá kell nekik jutni, menjenek *Toldalék darabok* czinje alatt utána a többieknek, mint a hogy Wieland ada hat Supplementbandot.

Látván hogy Trattner Úr a megdrágált holmi miatt azon van, hogy kevesebb íveket adhasson mint annunciálá, én a te távollétében neki más propositiót tevék. Ha te Pesten voltál volna, nem fogtalak volna ebben is elkerülni, mert hiszen te a legszebb barátsággal osztozol dolgaimban. — Imhol propositióm:

1.) Minthogy Esztelle, Clavigo és a' Testvérek felette vékony Kötetet adnak, csapjuk ezen már kiment Kötetekhez Egmontot, continuálván a' lapszámokat a' Testvérek' utolsó lapszámjok' rendében.

2.) Osszián jelenjen-meg három Kötetben ugyan, de csak két **Kötésre**. Tudnillik az első kötet olly vastag legyen, mint a' 2dik és 3dik egygyüve véve. A' 2dikát tegye *Temora, VIII énekben* — a' 3dikát *Karrik-Thúra* — Golnadoxáig. —

Ha ezen propositióm elfogadtatnék, azt nyernénk, hogy az így elkészülendő 9 Kötet a' Bibliothecákban 8 egyforma nagyságú Kötetet (Bandot) fogna tenni, és ez a' 8 Kötet nem lenne hasonlatlan egymás közt vastagságra, testességre nézve, mert Egmont az 5diket, mely most szertelenül vékony, megtestesitené.

Trattner Úr azt kívánta, hogy Ossziánt osszam úgy 3 Kötetre, hogy a' 3dikhoz valamely theatr. darab menjen. De te látod mely rettenetes sületlenség, absurditás, lenne abból. Osszián és Egmont vagy Themistocles egygyütt! Kaczagna minden.

Te tehát légy rajta, kényszerítlek minden szentekre, rajta légy, hogy Osszián 2 Kötetbe menjen, és két egész et tegyen. Ha épen meglennie kell, úgy a' hogy én kívántam és ezen levelemben neked is magyaráztam; ha pedig azt lehetne kisütni, hogy Trattner Úr reá álljon így, hogy Osszián tehát a' 6dik és 7dik Kötetet Ossziánnak hagyja, a' 8dikra pedig vegye a' Bölcsek' kövét, a' Szalamandrínt, Boufflerst és Rigót. — Hogy tisztábban értsd, imhol mind a' két plán:

I-o.	I. Kötet. Marmontel. Param.	II-o.	I. Kötet. Mármontel. Paramyth.
	II. Gessner. I.		II. Gessner. I.
	III. Gessner. II.		III. Gessner. II.
	IV. Yorick. Római Carneval.		IV. Yorick. Római Carneval.
	V. Esztelle, Clav. Testv.		V. Esztell. Clav. Testv.
	Egmont.		(Egmont nélkül.)
	VI. Ossian. I.		VI. Ossian.
	VII. Ossian. II. } in una eadem-		VII. Ossian.
	VIII. Ossian. III. } que compactura.		VIII. Bölcsek köve, Szalamandrín, Boufflers. Rigó.
	IX. Bácsmegyei és társai.		IX. Bácsmegyei.

Én a' 2dik Plánt óhajtom; 's minthogy meg nem emészthetem, hogy elmarada Egmont, kész vagyok arra, hogy Egmontot tulajdon

erszényemből utána nyomtattatom sub Schmutztitel TOLDALÉK A' KAZINCZY' MUNKÁJINAK V. KÖTETÉHEZ 's a' lapszámok és ívszámok úgy mennének, mint a' *Testvérek* utolsó lapjához illenek.

Ezen 2dik Plánom szerint Osszián 2 kötetben így fogna megjelenni:

I. Kötet.	II. Kötet.
Fionghal VI. Énekb.	Témora. VIII. Én.
Kath. Lod. III. Énekb.	Karrik-Thúra.
Komhála.	Szelmai Dalok.
Berrathon.	Lathmon.
Kárthon.	Ojthóna.
Króma.	Iniszth. háború.
Kuchullin halála.	Oskar Karossal.
Darthula.	Kathlin.
Kalth. és Kolv.	Szulmalla.
	Lórai Csata.
	Ojnamorul.
	Konlach és Kuthóna.
	Golnadóna.

Már Temora is elment postán. — A' mi hátra van, íme megyen.

Mit remélhetek, tudósíts első postával. Nagy nyugtalanságban vagyok.

A' Messziással készen leszek Januáriusig, de úgy hogy tégy bizonyossá, hogy akkor ez 3 kötetben, Emília Galotti és Minna 1ben Misz Szara, 's Hágár a' pusztában, a' Négy palaczk (Dráma) ismét 1ben, 's ha kell Themisztoclesz, Titusz, Lanassza egygy 3dikban, mindöszve hat új darab megjelenhessen, mert így osztán Munkáinak ez a' szakasza tizenöt kötetet fogna tenni.

Hogy nagyobb tüzzel űzhessd és űzzed ezt, azt jelentem hogy Törteli beszédeink után nem kell Kiliánnak könyve többé, már van az nálam.

Holnap talán veszem a' Pesti vásárra lement Zsidók által a' Trattner Úrtól kérteket, és így az Antimondolatot is. Ha veszem, azonnal küldöm Szemerének, ki azt égve ég látni. Nagy Benczének baráti csókkal köszönöm a' mit Veszprémben teve. Az olly fejek

mint az övé, sok jót tehetnek. És jó hogy az illy fejeken külső ragyogás is van.

Barátom, az Istenért a' Ráday és Horváth Ádám leveleinek Köteteikre gondod legyen. Senkinek ki ne add, hogy el ne vesszenek. 'S küldd mihelytt bizonyos alkalom lesz reá.

Még a' Báróczi képét sem vettem. El ne vesszen a' szent erelye. General B. Vay, a' Puriszta, nálam vala Aug. 24d., de a' Purizmus elő nem fordúlt.

Tegnap Gróf Desőffynek vettem levelét. Irja hogy vette csomójit Trattneről. Kährling által festett képét miniatűrben, fekete táblára 's 8 szegű formában ajándékban kaptam. A' festés nem a' legszebb, de elég hív.

Donátunk 's Donátnénk mint van? Tiszteld őket határtalan barátsággal, 's annak a' kis Angyalnak esőkold kezét nevedben.

Te nekem semmit sem irsz a' Virág Horátza 's a' Kisfaludi jambejoni felől. Vitkovics minap is tisztlongatta Meséjít; nyomtatják e? Bár nyomtatnák! 's metszenék képét!

Sallustból a' mit várál, venni fogod Zrinivel. — Add ezt Beregszászinak.

Nagy megnyugtatósomra van tudnom, hogy Kultsár Úrnak kezéhez ment a' 40 fl. Júniusnak 6dikán írt leveled szerint Kultsár Úrnak 27 f. 30 xr. ment. A' többit tehát vedd által. Megküldöm a' többit is.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2978.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Cseke. August. 28-dik. 1815.

Uram Bátyámnak august. 6-dikán írt levelét a mi Palink postán küldé meg, mivel a mint írja, elindulások nem bizonyos. Minket itt az árvizek julius vége óta zárva tartottak, s csak mostanában szabadulván fel az utak, a debreczeni vásárról elmaradánk; e szerint az Antimondolatról, Beregszásziról stb. csak azt tudom a mit Uram Bátyám írni méltóztatott. Én az Antimondolatot óhajtottam volna, hogy nyomtatatlan maradjon, én az e féléről azt hiszem, a mit Kazinczy Miklós nekem a tavaszkor Semjényben monda, hogy az ily dolgokban legjobb nemes büszkeséggel hallgatni, s megvallom,

hogy még csak nem is gondoltam, hogy az Antimondolat valaha kinyomtattassék.

Uram Bátyám levelének leginkább azon pontjára óhajtanék felelni, melyben a görög és deák classikusokból példákat kíván a neologizálásra. Nem tagadom, hogy nekem erre sokat lehetne felelnem, de ezen elszórt állapot miatt, melyben vagyok, nincsen erőm könyveimet felforgatni. Lesz oly idő, melyben helyre hozom a mit most elmulatok, s Uram Bátyám ez úttal meg fog elégedni azon kevéssel, a mi itt következik.

A deák nyelvre nézve az öszvetett szók idegenek, nézzük még is mit mertek a poeták.

Rudentisibilus . . . Pacuvius szava. 1. Varro de ling. lat. Libr. IV. — Noctiqua[!] cava caeli *signitenentibus* conficis bigis. Az Andromacha nevű Tragoediában 1. Varro 1. c. *Altisonus*. Pacuviusé. Varr. 1. c. Ezen szóval él Cicero is. 1. a Marius nevű poemának fragment. Ilyenek Varrónál az ex sacris Argeorum vett szavak is: Oppius mons *bicepsos* — *tercepsos* — *quadricepsos*. — Septimius mons *quinticepsos* — Esquilinus *sexticepsos* — Cispius mons *septicepsos*. — Ilyen a *fatidicus*, mely Virgilnál is előfordul. — *Sortilegus* Varro de ling. lat. Libr. V. — *Vestispica*. Varr. Libr. VI. — *Fumificus* cocus. Plautusnál. 1. Varr. libr. VI. — Oratores *doctiloqui*. Ennius Varrónál 1. c. Ezen szó előfordul Donatusnál is az Augustus verseiben, Magnaque *Doctiloqui* morietur musa Maronis. — Deum *tripotentia* Pacuvius Varrónál 1. c. — Ilyenek ezek is *Diespiter*, melyet Ennius írt, s Horatiusnál is láthatni, és *Marspiter* Varrónál de ling. lat. Libr. IX. — Ilyen a *Virgdemia* vagy *Virgidemia*. Noniusnál Varrónak ezen sorában: Ideoque scapulae metuunt *Virgdemiam* 1. Noniust in *Virgidemia*. — Argo *citirem* Varro szava Sosipusnál Libr. 1. — *Multinummus* piscis. Varro szava 1. Noniust in *Ostria*. — Hic *quassatipennas* annates *terniipedas* buxeis rostris pecudes. 1. Noniust in *pecud.* — *Repandirostrum*. Pacuvius szava Cicerónál de Orat. Libr. III. — *Cortinipotens*. Lucilius szava. — Nagyon megjegyzést érdemelnek Labeniusnak következő görögből vett szavai: Reciprocicornem (*στροψικέρωτα*) *lanicutem* (*δασύμαλλον*) *vestitrocham* [!] (*ἐλκεσίπεπλον*), — *Curvifrons* Pacuvius szava — *Hippocam elephantocamelos* Lucilius szava, — *Incurvicervicum* *pecus*. Pacuviensé. Ezekre semmi sem jut inkább eszembe, mint a francia *Ronsard* és *Jodelet* stb. A francia és a deák nyelv ezen tekintetben nagyon egyforma történeteken mentek által.

Varro de lingua lat. Libr. VIII.

az újításokról így szól:

Quas novas verbi declinationes ratione introductas respuet forum, iis boni poetae, maxime scaenici, consuetudine subigere aures populi debent. Quod poetae multum possint in hoc, propter eos quaedam verba in declinatione melius, quaedam deterius dicuntur. *Consuetudo loquendi est in motu*, itaque solet fieri ex meliore deterior. Meliora verba perperam dicta apud antiquos aliquos, propter poetas non modo nunc dicuntur recte, sed etiam quae ratione dicta sunt tunc nunc perperam dicuntur. etc. etc.

Varro de lingua. Libr. IX.

Adiectum est, non repugnante consuetudine communi: quod quaedam verba contra usum veterem declinata patietur, ut passa Hortensium dicere pro has *cervices cervix*; quaedam non ut si dicas pro *fauces faux*.

Maga Varro is sokat mond contra usum veterem, p. o. *Catillus* helyt *Catinulus*, *palpebra* helyt *palpetra*. l. Sosip. Libr. I. — Ismét *poematorum*, *poematis*. Sosip. l. c. — *declinatus* verborum pro declinatio, de ling. lat. Libr. VIII. — Quare in hoc tollunt esse analogias? (graecismus: *εἶναι ἀναλογίας* pro quare tollunt analogiam). Lásd libr. cit. — Megjegyzést érdemel ugyanazon könyvben ez is: Quare et in *balineis* (pro balneis) non recte dicunt *lavi*, *lavimanus recte*. Sed quoniam in *balineis labor*, *lavatus sum* sequitur.

Ut contra, quoniam est *soleo*, oportet dici *solui*, ut Cato et Ennius scribunt, non, ut dicit vulgus, *solitus sum*, debere dici.

Varro mondja ezt is *Miras*, e helyt *miraris*. l. Noniust. — Az ő szava ez is *adolescentiaris*. Non. — Valamint ezek is: *scenatilis*, *faxis*, *deletilis*. Non. — Ilyen ez is: *Suscitabulum* pro *incitamentum*. Non. — Hát ez: *motibus diis veget*, azaz, *motibus diutinis vegetat*. Ez is Varroé, lásd Noniust. —

Ha Quintilianus az újításokra nézve különböz Varrótól, az onnan jön, mert Quintilian idejében a deák litteratura classica aetasa már lefolyt, s ez a nagy criticus érzvén az ékesen szólás hanyatlását, nem tehetett jobbat, mint az akkoriakat a classica aetasra visszavezetni, s kéntelen vala Cicerót s az ő egykorújit úgy tenni fel az akkoriaknak, mint általhágthatatlan mustrákat. De Varro csinálta a nyelvet, valamint Caesar és Cicero.

Plautusom oly nehéz helyre van pakkolva, hogy most lehetetlen felkeresnem; de útasítom Uram Bátyámat ő reá, ha új szókat s fordulásokat akar a deák nyelvből felhozni. Senkiben nincsen annyi példa, mint az ő Comediájiban. Soloecismusokat a francia nyelvre nézve lehet látni Regnardban. Nevezetesen ha jól jut eszembe, a *Joueurben*, vagy a *Menechmesben*. Mihelyt időm lesz, ezeket is kijegyzem.

Homérnak legelső sorában a *πηληιάδew Ἀχιλλῆος* újítás, melyet Beckers hypothesiszeként az ex tempore mondott vers metrumba tett szükségessé, mert különben egy syllaba hibázott volna. Homernak legnagyobb újításai a compositum szavakban vagynak. De nemcsak ezekben, mert neki a sophisták közt akadt criticussa a *szókatlan* mondásokért. Aristotelesz menti is őket a poetikában s ohajtanám, hogy Aristoteleszem lenne, mert így erről többet szólhatnék. De kitől kapjak itt könyvet? Ez a környék az országnak legvadabb környékei közé tartozik.

Azt a csillagzatot, melyet Orionnak hívnak, s melyet Actius is úgy ír, Plautus *Jugula*-nak nevezi. *Jubar*, mely sugárt teszen és fényt Pacuviusnál és Enniusnál (in Ajace) Hajnalesillag értelemben vétetik, — *Hostis* Varro szerint régen maga ijusaival élő idegent teve, s akkor a *Hostist perduellisnak* hívták; akkor a *Bellum duellum* volt, s a duellum istennéje *Duellona*, mely azután hogy a duellumból bellum lett, maga is Bellonának neveztetett. *Latro* régi rómaiaknál *stipator lateris* volt; s *Qui Regi latrocinatus Decem annos Demetrio* azt teszi, hogy Demetrius király oldala mellett tíz évig forgott. A régi comoedia író Naevius a *cadendo* ezt a szót csinálta: *Cassabundus*. Cassabundust magyarul esékenynek mondhatnánk, mert az esendő ember nem teszi azt, a mit vele mondani akarunk, hanem esékeny vagy esedékeny. Az újabb deák írók a *Casmena*-ből és *Carmena*-ből, *Camaenát* csináltak, s a mi a Saliusok régi verseikben így van: *foedesum, plusimus*, az az újabbaknál: *Corauli, Dolori, ero, foederum, plurimus* stb. Actiusnak ezen versében: *Veteres casmenas cascas res volo profari*, a *cascus* annyi mint *vetus*. S ezen szó Enniusnál, Papiniusnál, s Maniliusnál is előfordúl, az újabbakban pedig nyoma sincs. Enniusnál *catus* annyi mint *acutus* az újabbaknál stb.

Ciceronak De Consulatu suo írt versei fragmentumában van ez a szó: *altitonans*. Nam pater altitonans stellanti nixus Olympo. Ilyen ez is:

Tales sunt hominum mentes, qualis pater ipse
Jupiter *auctiferas* lustravit lumine terras.

Ezek is a Cicero versei. L. August. de civ. Dei libr. V.
Ciceronál De Divin. lib. 1. van ez a vers is:

Fristificas certant Neptuno reddere voces.

Ugyanott:

Mollipedesque boves spectantes lumina caeli
Naribus *humiferum* duxere ex aëre succum.

Ez a vers is Ciceróé Priscinianusnál lib. 6.

Caprigeni pecoris custos de gurgile vasto.

Ciceronak ismeretes verseiben, melyeket Terentiusról írt, egy
graecismus van:

Quidquid *come loquens*, atque omnia dulcia linquens
(est lectio depravata).

Mint Horatiusnál:

dulce ridentem Lalagen amabo
dulce loquentem.

mint a görög *ἀδὴν λαλεῖν* és *ἰσχροῦεν γελᾶν*.

Ez a vers is Ciceróé. De Consulato suo.

Luce *serenanti* vitai lumina liquit.
Serenans pro Serenus.

Ugyanott

Inque academia *Umbrifera*, nitidoque Lyceo.

És

Tutamen *auxiferas* curas requiete relaxas.

Ezer a példa, csak idő kellene és könyv, és kedv, s ez a két
utolsó kiváltképen nincsen nálam. Legtöbb graecismus van Plautus-
ban, Terentiusban és Lucretiusban és Propertiusban. *In hoc peregrina omnia et transmarina* azt mondja Muretus. De Lucretiusom
nincsen, Terentius pedig Uram Bátyám előtt ismereteseb, mint előt-
tem. De bizony Petroniust is nem kellene olvasatlan hagyni. S ha
Petroniusom volna, most ebből is holmit kiírtam volna. Engedje
meg Uram Bátyám, hogy most ezen levelet elvégezzem.

Ajánlom magamat gratiajába

aláz. szolgája

Kölcsey Ferencz.

Palit már nem tudom hol van? írjon róla Uram Bátyám.

[Megjelent a Kölcsey Ferencz minden munkái, IX. köt. 145—152. lapjain.]

2979.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Aug. 29d. 1815.

Édes barátom,

Aug. 16d. írt leveledet most veszem. — Az Iniszhónai háboru nekem sem tetszik ép azért a' sok a' ért, és egyébért is. De Batsányinak ezt a' darabját méltó megtartani, mert annyi sok készület után is az az ember, úgy szólván, semmit sem hagyta. A' felpöfödtek jól teszik, hogy ritkán mutatják magokat; nem akarnak mások által gyakran látatni, hogy nagyon ne familiarizalódjék velek a' publicum, és ha titkolgatva járnak (anonymuszok), több lármát csinál megjelenések. Nem tudom, írtam e? felesége azt beszéllé Udv. Agens Vitéznek, 's én ettől hallám, hogy neki (Batsányinak) reménye van visszajöhetni. Vagy kelepceze vettetik neki, vagy megérdemlette Párizsi szolgálataival, hogy feledtessék vétké; Bécsben lakván megmutatta, hogy ő azt *tudja érdemleni*. — Nekem B[atásányi] nem kelle, de ő is a' köz ügyért fáradt, 's így tudod hogy eránta igazságos tudok lenni. — Nekem két versem van még tőle; mind a' kettőről azt mondom, a' mit Te mondasz a' Kisfaludira írt verse felől. Nyavalyás vers. Én azonban kérnélek, hogy, jó vagy rossz, vedd-fel a' Kisfaludira írottat. Elég hogy az Batsányié. Osztan vele barátokat szeresz Muzéumodnak. Ezen czéledért nincs okod pirulni. Én Orpheuszomba felvettem a' Molnár János' irgalmatlan rossz és nevetséges versét, 's épen nem azért hogy neki tönjénezzek.

Hogy személyemnek ellensége nem vagy a' Neologismusokért, tudtam. Tégedet nem sértegetlek, de mint Te kívánod hogy szabadon szólhass a' Neologismusok és Neológok ellen, úgy én is kívánom, hogy azt tehessem a' Purismus ellen és Döbrenteim ellen, mikor ő Puriszta. Hogy kiki tartsa-meg characterét, szívesen óhajtom, ha a' Tordai nyavalyás Író is az; mert ha magát megtagadja, még rosszabban fog írni; 's annak is van haszna, ha valaki rosszul ír. — Én nem rettegek kény szerént újítani, 's szeretném ha Pethe és Folnesics azt rettegné. Algarotti darabodat meglátni nyughatatlan vagyok; talán ott is találok valamit a' mit Anti Beregszászban, mellyhez már hozzá fogtam, használhatok. Ez a' halottaiból fel-

támadott pedánt hypocondriás, de jámbor ember meg lesz keféelve úgy hogy többet békét hágy annak a' mit úgy nem tud mint én az ő Sanskrit nyelvét. De az urbanitás' tónusából ki nem lépek, mert becsülöm magamat. Sőt ő elébb fogja a' MSt olvasni mint az sajtó alá megyen. Szemere és Vályi Nagy már olvasták a' mi kész, 's mind a' kettő reménylett, de olly mértékben nem reménylett javallással. Barátom, nekem győznöm kell, akármit mondatok ti, mert ezt így kívánja a' természet és a' nagy példák. De én senkitől sem kívánom hogy velem tartson. Elég nekem ha Szemere, Kölcsey, Helmezi, Bilkei, Szent Miklós, 's elfelejtém Vályi Nagyot, még pedig elől, velem tartanak. — Kény szerént újítok, valamíg meg nem győztök; de kényemnek, az az kéjemnek — (kěj arbitrium, kény voluptas, Behaglichkeit) oka van.

'S Cserei Miklós nem Administrator többé? Mint esett ez? Kérlek minden szentekre, tudassd ezt velem első postával. Mivel erről utolsó meleg levelében sem szóll, rettegek. Kérlek, írj-meg mindent, félre tévén a' külömben dicséretes tartalékol, mellynek néha még barátok közt is van helye. Visszaélni vele nem fogok.

« Epigrammáim felvételét köszönöm szívesen. Úgy a' Berzsenyihöz írt Episztoláét. Nem képzeled, édes barátom, mint vagyok elfoglalva. Talán ezért szárada-ki minden poctai ér bennem. — Muzéumod 3dik Füzetét még sem láttam, nem az Anti Mondolatot is, mellyről mindenfelől veszek tudósításokat. Somogyi Gedeon nagyon le van verve mind ez által, mind azon sok pirongatások által, mellyet úton út félen kap. Minap Nagy Benedek hordotta öszve minden kímélés nélkül. Tőle tudakozá Somogyi, ha nincs e ennek írásában Helmezinnek is része, 's csak Szemere és Kölcsey írták e. Szemere neheztel hogy neve elhallgattatott, 's desavouírozza a' *Bohógyi* nevet. Ők a' simitást kívánó MSt Trattnernek adták hogy simitassa-ki 's így még Szemere sem tudja mi van benne. A' Bohógyit nem a' kisimitó (Bilkey — de ez titok), hanem Pesti barátink szurták oda (nem Helmezi, hanem talán az a' vig kedvű barátunk, a' ki olly nyers hanggal énekelget). Keszthelyi Apát Ruszek a' Mondolatot a' maga tulajdon Philosophiai Munkájának exemplárjaival osztogatta-ki nem régen a' Festetics vendégeinek mint tulajdon munkájit. Kijövéen most az Anti Mondolat, megszeppent, et revocare gradum cupit; szeretné ha nem tudnák mit tett ő. Reménylem Takács megbeszélé nekí, hogy tudom melly része van a' Mondolatban. Barátom, így bünteti magát a' bűn, 's így triumphál

a' való. Lehet kéj szerént újítani, de nem Pethe és Folnesics módjára; nem nekik való az, hanem nekem, kit a' Mondolatisták és Beregszászi a' Nyelvrontók fejévé tevének, 's az isteni paripán megnyargaltatának, 's Szemerének, Kőlcseynek, 's a' kiket megneveztem. Sokat el nem fog fogadni a' haza, de el fog némellyeket, 's az is nyereség lesz. 'S lesz egy szebb epocha, 's az a' rényt és egyebet úgy fogadja-el mint mi kevesek most a' Wagner' romját 's egyebet.*

Szemere elvitte Beregszászimat midőn Ossiánban dolgoztam, hogy reá jegyzéseket tegyen addig is míg én azt megolvasandhatom, mert eddig reá nem értem. Ismét mondom, pédanterie nélkül, csaknem megbetegszem a' sok munkába, 's kérem az én angyali Lolotomat, restségemet ne magyarázza elhülésre. Cserei Farkast is kövessd szokatlan hallgatásomért. — Szemere most Kőlcsey körül múlat, feleségestül Surányba ment Beregszász mellé. Kőlcsey Suránynak és Tarpának szomszédjában lakik a' Tisza partján, 's leveleit a' Beregszászi postáról veszi.

Az én Krasznai útam ez ősszel alig ha el nem marad. Sem mire sem érek reá, 's elrettenek ha elnézem mennyi dolog van előttem. Beregszászi ki fog fárasztani, mert neki úgy felelek, hogy ne legyek löbbé kénytelen szállani. Megtéríteni mindent nem fogok, sok ember nem tanult annyit hogy megértsen — ez kevély szó, de való szó; — 's a' ki megért is, nem bír elég erővel elfogadni a' leczkét. Bántsanak, a' mint tetszik; e però si muove! — Bár csak Gyarmathi jegyzette volna ki vétkeimet, hogy felelhetnék. Valahol másnak lesz igaza, én azt nagy készséggel vallom-meg, 's retractálom hamis szégyen nélkül vétkeimet, 's ragyogni fogok egyenességem által. De a' nem-vétket az egész világ ellen is vitatom. Tudom én kinek hittem, 's barátom, a' Te nem tetsziked nem ok. Elhallgatnám én azt, ha ezt epével mondanám. Szeretettel mondom, de erőltetés nélkül. Így bánok a' tudatlanság' emlegetésével is, mely bizonyosan nem neked vala mondva. De valóban tudatlanság az oka midőn a' Dayka és Báróczi előtt álló Excursióra némelly kedves barátom is hallgat, és még is mindég kong. Kik ezek, láthatnád leveleikből; neveket kínéléssel hallgatom-el.

A' szegény Kanyót szívesen sajnálom, szívesen. De jár? de élhet? Vályi-Nagy, az Iliasz XIII. Könyvének 446dik versén akada-el a' munkában 8 nap előtt. — Élj szerencsésen, kedves barátom, 's ne engedj soha rést szívedhez azon gyanúnak hogy gondolkozásunk

hasonlatlansága engemet erántad hideggé tehet. Én felőled hiszem, hogy tévelygessz, te énfelőlem, 's vissza van adva a' kölcsön. Lolotot, anygali anyját, testvéreit tisztellem, csókolom.

* Igen, mondá Cátó, mert azok nem Cátók. — Én is azt mondhatom e' részben. — Sípost tiszteld 's mondjad hogy ma vala öröömöm venni levelét.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iról. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2980.

Kazinczy — Bölöni Farkas Sándornak.

Farkas Sándornak.

Nagyérdemű barátom, A' mi Döbrenteink közlé velem hozzá írt levelednek engem illető sorait. Nem mivel személyemet szereted, hanem mivel igyekezeteim miatt szereted személyemet, és mivel az a' mit ez a' megbecsülhetetlen és kivált Erdélyre képzelhetetlenül sokat ható barátunk Déciuszodról és Júniuszodról¹ ír 's továbbá mivel kiírt soraid egy igen szép nem csak érzésű, hanem ízlésű embert és Irót is festenek, imhol vagyok azt mondani néked, hogy ismeretségednek kimondhatatlan[ul] örvendek, és hogy veled barátim előtt kevélykedni fogok. Te tehát, szívesen becsült ifjú, érted a' mit olly sok jó fej nem ért a' sok tudatlano[k közt], hogy nyelvünk mit fog nyerni az én bátorságom által. Ezek nevetnek. Azt nekik szabadon hagyom. Ezek kárhoztatnak, bántanak. Légyen meg az az öröömök is. Énelőttem is voltak nyelvrontók, 's a' mostani kor, melly nekik neveiket sem tudja, annyival inkább nem azt, a' mit ők mertek, csudálkozva nézi hogy ez az én merésem nem új merés. Ossziánom végében néhány nem ismert régi szót fognak találni, melly új volt egykor, 's mivel már régi, ha tiszteleteket nem nyeri is meg, legalább őket elnémítja. Bár a' helyett hogy nevetnek, a' minél könnyebb nincs, olvasnák-meg Horázot, a' ki éppen úgy rontá a' Róma' nyelvét, mint a' miénket én, hogy azt é[pít]hesse — 's közöttte és közötttem csak az a' különbség, hogy én egy szegény és még műveletlen nyelvben merem ezt, ő pedig ezt a' nagy Irók' nyelvrontásaik által már megállapított deák nyelvben merte. A' [mit]

¹ Eddig Kazinczy F. másolata, a többi idegen kézé.

a' természet (nyelv' ideálja) 's a' szépnek örök remekjei (a' régi és új nemzetek Classicusai) javallnak, az nem lehet hamis, akármit beszél[nek] ezek. Ne azért hidd ezt, mert én mondom, hanem azért, mert a' Dayka és Báróczi' Életekben én megmutattam. Olvassd-meg azt nagy gondnal, és hirdessd az Evangyéliumot, ha érte keresztre vonnak is. Én most mutatom-meg egy Purisztának, Prof. Beregszászának melly járatlan ő a' mi nyelvünkben. Figyelmessé teszek ezen munkám eránt; az neked kedves jelenés léssen. Élj szerencsésen, 's szeress továbbá is. Ne csüggedj-el 's kövess el mindent, hogy sorsod megkönnyüljön. Széphalom, Aug. 29d. [1815] ¹

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

2981.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Aug. 29d. 1815.

Kedves barátom,

Imhol egy csomó nyelvrontói firkálás azoknak bosszantásokra a' kik inkább féltik a' nyelv szeplőtlen szüzességét, mint etc. — Egy exemplárt tarts magadnak, a' másikat add Nagy Gábor Úrnak, a' harmadik és negyedik a' Dienes és Miklós öcsémé; kérlek, találd módját hogy a' kettőt együtt akár Semlyénbe akár Váradra által küldhessd, de reá parancsolván a' vivővel, hogy meg ne engedje ázni, 's ki ne rágassa. — Te és Nagy Gábor Úr már megkaptátok a' Bácsmegyei Kötetét, vigyázz tehát hogy a' Dienesnek és Miklós-nak menő exemplárból a' Bácsmegyei Kötete ki ne maradjon.

Még én nem láttam a' Mondolatra írt feleletet, 's minden felől veszek eránta tudósításokat. Tudassd mindennel, hogy nekem benne semmi részem; nem is tudom micsoda, noha Szemere és Kölcsey, a' kik azt írták, és a' kik nem csak el nem akarták titkolni neveiket, sőt Szemere neheztel nevének elmaradásáért, beszélék mi van benne, és némelly mimicus részét előttem fel is olvasták. Az egészet nem láttam. — A' Bohógyi név nem az övék, ők azt felette szégyenlik, és ellene protestálni fog Szemere. Ők a' Mst általadták Trattnernek azon kérelemmel, hogy azt megtekintés és kisimitás végett bizza valakire a' Pestiek közzül. Trattner ezt egy valakire

¹ A szögletes zárjelek közti szavak helye a levél szélén le van vágva.

bízta, a' kit meg nem nevezek, mert nem tudom, hogy ezt akarja e tudatni; de esküszöm hogy ez nem Helmeczi volt. —

Generalis B. Vay Miklós Úr Aug. 24dikén fél órát múlata nálam. Sietett, hogy még éjszakával Lajos fiját, neve napján más nap, meglephesse. Nem szükség mondanom, hogy a' Purismus és Neologismus elő nem hozatott. Arról Beregszászival lesz szóm; de elébb vele magával megolvastatom feleletemet. Örvendjenek a' Puriszták hogy olly bajnokok akada. Mi ugyan örvendünk neki. Az én feleletem elnémitani őket nem fogja, mert megmondá az Idvezítő, hogy szegények mindég lesznek veletek; de szükség hogy a' kinek füle van a' hallásra, hallja mely rész tévelyeg.

Élj szerencsésen, édes kedves barátom. Örvendem hogy felőled és házadról igen örvendetes hírt hallok. Az Isten tartsa-meg a' világnak a' szeretetre legméltóbb, legnemesbb lelkű embert.

[Megjelent a Kazinczy Lev. III. köt.]

2982.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Tekintetes Rummy György Károly úrnak
a gazdaságtan és vegytan tanárának a Keszthelyi Georgiconban,
Zalamegyében.

Széphalom, aug. 29. 1815.

Őszintén szeretett Rummy barátom!

Erős és tiszta lelkű nemes férfiú!

Az ön augusztus 18-kán irt levele a julius 24ről keltezett levelét még válaszolatlanul találta. Ne kérdezze hallgatásom okát, azt talán ön is fogja tudni.

Drága szeretett barátom, adja Isten, hogy azon Gyula Ágost György fia valamennyi érdemét örökölje; adja Isten, hogy boldogabb legyen, mint atyja volt.

Seneca művét az előrelátásról az előtt legkedvesebb olvasmányul forgattam; nem tudom, de nem is kérdezem, hogy kielégíti-e a gondolkozó főt; az én szívemet legalább megvigasztalta és megerősítette. Ha önre gondolok, úgy visszaemlékezem tartalmára; mert ismét olvasására se időm, se kedvem.

Hagyja el Keszthelyt mentül előbb, kedves Rummy barátom! De hova? Festetich György gróf tanácsát követni részemről nem

kerülne sokba, ha komoly következményeket nem vonna maga után. Hány barátom hülne meg irányomban, hány újabb hívem gyűlölne, még pedig méltatlanul. Istenemre, gazdagnak lenni egészséges fejvel s egészséges szívvel, mégis nagy szerencse. De legnagyobbbrészt összeférhetetlen. Csak tudnék valakit, kivel az ön ügyében szólhatnék.

Cserci Farkas elütötte ajánlatomat, holott ő gazdag, gyermektelen és oly büszkén kérkedik azzal hogy mennyire nemes és nagy. Bátyjának bizonyosan rossz a sorsa, mert már majd évc múlt, hogy csekély tartozását meg nem fizeti.

Wesselényinek még atyja után sok adóssága van, és hozzá a báró még kiskorú. Desőffy József gróf alig egy hónap előtt 197,000 forintot tábláztatott ki, de majd ugyanannyi adóssága van még s hozzá épít és gyermekei, mint az enyéme, már olyan korba lépnek, hogy több kiadást igényelnek; így házi nevelőt kell fogadnia. A két Vaynál épen semmit sem lehet remélni. Az egyik Kazinczy Péter gazdag örököse, a másik atyja után szerfölött dús. De nem törődik egyébbel, mint a Horácz-féle «Frigida curarum Fomenta»-val.

Magam, mint kedves barátom tudja, szegény vagyok, s most különösen, mert egy év óta hogy bécsi utamról visszaértem, semmit sem győzők.

Ráday gróf olyan viszonyok közt van, hogy öreg atyjától örökölt nagy könyvtárát eladni szándékozik.

Csereynél még teszlek lépéseket és megkérem: ha már ő nem segíthet, ajánljon valakit. Bár én segíthetnék önnek! Ön bizonyára megérti, hogy mily boldog lennék akkor! Szomorú sorsra jutott!

Ez idei aratásom magamnak se lesz elég, s mint tavaly, az idén is négy hordó borra számíthatok, holott nyolczvanra is lehetett volna kilátásom. Sertéseimet júliusban eladtam s még mindig van fizetni valóm Bécsbe. Egyik napról a másikra elégelek csupa szerencsével s az ég irgalmából.

Egész mostanáig nem láttam még a Felelet a Mondolatra című munkát. Szemere Pál május óta alig két órányira tőlem Lasztóczon időzik. Rossz néven vette, hogy Kölcsey Ferencz s az ő neve meg nem jelent a czímlapon, mert a Felelet az övék.

Egyetlen betű sincs benne tőlem, s én csak néhány verset láttam, mely, ha jól emlékszem, Dugonics és Bozóky izlésében van írva. A szerzők megmutatták pesti barátjaiknak s ezek mosolyogtak rajta.

Szemere a mű szerzőjének akar látszani, de protestál az ellen

hogy Somogyi nevéből Bohógyi-t ferdítettek. Még Helmecczynek sincs része a munkában.

Somogyinak bizonyosan nem lesz kedve ezután olyasmit összeírni. Sok nemeskeblű férfiú megbotránkozását és gyűlöletét fejezte ki előtte.

Büszke vagyok reá, hogy ily nyomorúlt ember ellen nem nekem kellett fegyvert ragadnom.

Egész máskép járok el Beregszászi professor ural, kinek a legnyugodtabb urbanitás hangján akarok visszavágni. Tudatlanabb philologus s anyanyelvének fölszínesebb kutatója nála kívül nincsen. Egyébb érdeme alig van, mint hogy Meninsky Lexiconját és más szótárt, s néhány munkát a holt nyelvről átlapozott.

Mondja hogy Ersch számára elég-e csak a könyvek czíme, rövid kritikai megjegyzésekkel?

Zemplén megye a levéltár reviziójával tisztelt meg. Holnap lemondok róla. A pataki iskola hasonló ajánlatot terjesztett elém, itt a könyvtárt kellene rendeznem Szemerével. Ezen ajánlatot el is fogadtam, de csak oly kikötéssel, hogy Szemere Pál velem tart. Ez a munka egy esztendőmet rabolja el.

Az ön Monumentái még nem érkeztek kezeimhez. Épen most várok egy csomagot Trattnertől. Ha megérkeznek a példányok, mindent el fogok követni, hogy ön pénzhez juthasson.

Nem értem az embereket. A mai uraságok könyvekre költenek nagyon fösvények.

Báró Sennyei egy dúsgazdag, de nagyon fukar öreg úr; a multkor egy vándorló magyar színésztruppnak belépte alkalmából száz forintot, és a magyar színház javára ezret adott. Mások is belépés alkalmával negyven forintot fizettek a színészeknek. De ezek az emberek megvetik a könyvet.

Szirmay János Okruchlán gazdag és belletrista, s még sem vesz semmit.

Bármí éri önt kedves drága barátom, írja meg tartózkodás nélkül.

Kazinczy Ferencz.

2983.

Kazinczy — Zemplénmegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye,

Nagy tisztelettel 's elragadó örömmek 's a' legforróbb hálának érzései között vettem én a' Tek. Nemes Vármegyének azon parancsolatját, hogy Leveles tárjának minden darabjain menjek végig; 's kijegyezvén azon íróványokat a' mellyek azon idő olta a' hogy e' minden egyebek felett feltendő kincsünket Néhai Udvari Tanácsos Méltós. Szirmai Antal Úr, Vármegyénknék Fő-Jegyzői hivatalát viselvén, egykori zavarjából a' legszebb rendbe hozta volt, elveszetteknek tartathatnak, a' mik sietés vagy gondatlanság által idegen fiókokba vetődtek, illő helyeikre raknám-vissza, s így őket a' közhaszonra mintegy második ízben nyerném-meg.

Olly szép 's szenvedelmecimnek olly hízelkedő munka ez, hogy ha ez eránt a' Tek. Nemes Vármegye mással parancsolt volna, irigyletem volna ennek szerencsáját, 's minthogy ezt kéréssem nélkül 's önként nyujtá nekem a' Tek. Nemes Vármegye, valóban kevélykedném is megtiszteltetésemmel, 's úgy hagynám-fel emlékezetét gyermekeimnek, mint a' melly reájok is fényt sugárol. És melly buzdító gondolat az nekem, hogy így azzal az athlétaí erejü halhatatlan férjfiával, kit épen tisztelettel említék, mintegy versenyt lehetne futnom, 's osztozhatnám nagy érdemeiben! De mélyen érzett fájdalommal kell a' legszívesebb köszönet helyébe azt az alázatos jelentést tennem, hogy az engem-tisztelő parancsolatnak nem lehet engedelmeskednem.

Későcskén teszem e' magamat-megtagadó alázatos jelentést, nem egyedül azért, mert csak hamar azután hogy e' parancsolatot venni szerencsém volt, kilencz hetekig tartó Bécsi útam házamtól távol tartá, hanem azért is, és leginkább azért, mert szünetlenül forgatom, ha az igen kedves munkát általvenni körülállásaim miatt nem éppen lehetetlen e. 'S ilyennek találván, bátor vagyok azt végre megenni, alázatosan esedezvén a' Tek. Nemes Vármegye előtt, méltóztassék ezen foglalatosság alól felszabadítani, 's hilelt adni szavaimnak, midőn azt állítom, hogy engem az engedelmeskedésre semmi más parancsolatja nem találhatott volna készebbnek, ha tőle körülállásaim miatt teljesen eltűntve nem volnék. A' ki

egyéberánt kegyességeibe ajánlva a' legszívesebb tisztelettel 's köszö-
nettel vagyok

A' Tekintetes Nemes Vármegyének

Ujhelytt Augst. 30d. 1815.

legalázatosabb szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Zemplénmegye levéltárában: 219. polcz, 1158. szám.]

2984.

Gyarmathy Sámuel — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak Gyarmathi Sámuel
szíves barátságát.

Becsés leveledet érdeme szerént vettem, olvastam, fontoltam. A Dayka és Báróczy Életében előhordott okokat is mind méltó figyelemmel vizsgáltam, munkádnak első és kilencedik darabját szorgalmatosan kiszemeltem, melyekben igen sok jót, szépet, jelest, elmést, furcsát, kellemetést és szűröst is találtam. Adna Isten sok érdemes, de rest hazánkfiába ily nemes tüzet, hogy gondolataikat, akár milyen újak legyenek is azok, világ elibe terjeszteni, s annak itéletét azok iránt békességes türéssel elvárni ne únnák, ne restell-
nék. De az ilyenek ritkák. Azok hát szükségesképen martynomjai lesznek a hazaszeretetnek. De meg is kapják a martyrok koronáját hazánk hív fiaitól, ha nem oly bőven is életekben, de bizonyosan bővségesen halálok után. Magam is első tekintetre sok szókbá, sok kitételekbe megütköztem, de aprónként azoknak is nagy részét megszoktam. Mások is így tehetnek ezzel, ha az én indulatomhoz hasonlóval tudnak viseltetni s lelkesülni hazánk valóságos buzgó és érdemes egy fiához. Egy része, igaz, hogy nem fért a fogamra, pedig azoknak sem mindenike helyett tudtam jobbat találni; azonban azt ohajtom, hogy még azokat is tűrjék, szenvedjék el, sőt végtére szeressék és szokják meg hazámfiái. Arról meg vagyok győztetve, hogy új szókat csinálni elmúlhatatlan szükség, de milyen szerencsések lehetünk ezen munkában, elragadtatván önszeretétüktől: azt csak mások, de a jószívűek, ítélik meg. Én magam is gyakran próbálgatok új szókat faragcsálni, mint: *termajándi* s több efféle, de még csak a zsebembe tartottam s nem tálaltam ki a világnak, hogy a *talentomot* akarom azzal kifejezni. A mi az idegen nyelvből kölcsönözött szóllásokat illeti, annak fáradságában jó volna ezt a regulát

követnünk, hogy idegen nyelv phrásissát csak akkor kellene felvennünk, midőn nyelvünkben ahhoz hasonló vagy jobb még nem található. Ezen okból nem venném be ezt: *sich zerstreuen, magát elszórni*, mert ezt a magyarok ilyen szókkal szokták eleitől fogva kitenni: *kisétálok, hogy verjem magamat, hogy mulassam magamat, hogy töltsen az időt, kimegyek bűm felejtésére* stb. Azt nem lehet ellenem vetni, hogy igen durva metaphora: *verjem magamat*, mert *szórjam magamat* éppen olyan durva, s nincs is módiban, a másikat már a régi szokás megszentelte. Mi durvább s idétlenebb, mint az *istennyila, menykő, szívárvány?* s mégis már jónak tartjuk, pedig a székelyek *kegyeletje* (Iris) mennyivel eszesebb, helyesebb s értelmesebb kitétel amannál? Mert a *kegyelet* az isten özönvizi megkegyelmezésének vala jele, de a *szívárvány* egy tudatlan képzeletet támaszt gondolatunkban, mintha az valami szívó tők módjára szívna fel a földről a nedvességet. Ilyenek még a következő németességek: *Láttam Pétert* jöni, enni, menni, beszélni stb., holott mennyivel ékeesebb, magyarosabb: *Láttam Pétert, menet, jövet, éve, beszélve* stb. De ez nem azt teszi: *Láttam Pétert* mentemben, jöttömben, hanem: az ő mentiben, jöttiben láttam őtet. Ezekhez közelítő németességek többek is fordulnak elő, melyeket a jegyzésim közt alább rendre kiraktam, és magyarabb kifejezéseikkel melléje ragasztottam. Sok helyt találtam személyesítő szótát léve, dolgoztató, dolgoztató mutató szók helyett, s azokat ki is jegyeztem. Ilyenek: *Itt a kés, faragj vele* (azzal), *mert itt jö bátyád, beszélj vele* (nem azzal). *Tova a beretva, ne nyúlj hozzá* (ahhoz). *Sír a gyermek, szólj hozzá. Szép lovat vett, sokat beszélt arról. Haza jöve néncéd, már beszélnek róla. Amott a korsó, tölts vizet abba. Elaludt Pista a fűben s kígyó bújt belé. Ha pattog a kocsis, üss jókat rája. Tova van egy fogas, akaszd a kalapom arra. A lovamon küldök egy zsák búzát, de a szolgálómtól (nem szolgámon) nem küldhetem. Hárman jöttek be bátyámék a bálba. Három veréb repüle be az ablakon.* Nem: hárman repültek be az ablakon. Ezek a grammatikai szórshálhasogatások elkerülhetetlenül szükségesek, mert különben a finnyás, érzékeny s jóhoz szokott magyar fül megbotránkozik azokban. Ezt is igen jónak és helyesnek tartanám, hogy midőn egy könyvbe egynehány új szótat tennék be, az előljáró beszédjibe előre kitenném azoknak lajstromát és jelentését, s szépen kérném olvasóimat, hogy vizsgálják meg, s ha jobbat nem tudnak találni, szenvedjék meg. Így ők is hajlandóbbak lennének a kedvezésre, kínélőbbek a

kárhoztatásban, és készebbek a bevételre. Ezen gondolatimat s az alább feljegyzett észrevételeket, igen emberséges kívánságodra, Uram! feljegyzém, melyet ha szívemre ható írásodból nem láttam volna, soha magamnak ilyen szabadságot nem veszek vala. Mind ezekben pedig leghathatósabb ösztönöm volt az emberséges Döbrentei, és soha hozzád rendeimet intézni nem bátorkodtam volna, ha ő ne serkentessen (ez székely phrasis).

Nem kétlem hát, hogy oly egyenes szívvel olvasod ezen jó czélből indúlt gondolatimat, a milyen igaz hazafi szeretet bennem azokat gerjesztette. Hatvannégy tavaszon túl nem igen fitogtatja az ember tudákosságát, mint a 25 esztendő előhasú bölcsek!

Engem az írásra, "
Nyelvpallérozásra
Nem a jutalom hív,
Hanem a magyar szív.

Kazinczy F. munkái.

Első kötet.

3. lap. «Magáért kívánt szerettetni»: ¹ — tulajdon érdemeivel igyekezek mások szeretetét megnyerni.

Szerettetni ezt teszi: a fiammal a te leányodat meg akarom szerettetni. Ez soha azt nem teheti, a mit a deák *amari*.

4. l. «Neked nehezen esik teljesíteni»: — teljesítened. Szeretettel szerettettel: — szeretettel szeretnek.

5. l. «A legbátoritóbb felfejtődzetek készíteték szeretőjét, magát elfeledni»: — szeretőjét maga elfelejtésére készíteték.

6. l. «Alattok Herculesz is megcsökkenne»: ² — Herculesz sem bírna azokkal.

8. l. «Ha nem becsülsz eléggé elhinni felőlem, hogy engemet hozzád eléggé erősen csatlának a szebb érzések lánczai»: — ha csak annyira becsülsz, s nem hiheted felőlem, hogy engemet hozzád a szebb érzések lánczai csatlanak.

9. l. Felőle: — a felől: ³ NB. az efélékbe személyt tett, hibásan, dolog gyanánt, sok helyeken az író.

10. l. Alcibiád fellép: megjelenik; elé áll. Ez csak ilyen helyt

Döbrentei G. jegyzései: ¹ Kívánta, hogy tulajdon magáért szeressék.

² Ulyssz sem menekednék meg azoktól, s Herculesz is megadná magát.

³ Bizonyos vagyok, hogy ő engem tiszta szeretettel fog szeretni.

van szokásban: Mikor egy grádicson felléptem, s a másikon leléptem, elsikamodtam. — Beléjek nem tett: — azokba nem tett.

11. l. Ha akkor fognám magamat szereteted felől elhíttetni akarni:¹ — ha akkor akarnék szeretetedről meggyőződni.

12. l. Most lenne nékem édes hallani érzéseidnek gyónását:² — most édesdeden hallgatnám. — Ha önmagáért szeretted-e? — ha önmagáért szeretik-e? — Hogy lépésem, melyet erántad tenni készülök, rosszul üt ki:³ — hogy miattad teendő törekedéseimnek rossz kimenetek lesz.

13. l. Hogy Sokrates ott gyűlöltetik: — ott gyűlölséges.

14. l. Én nem mondtam semmit sérlőt: — sértőt. A sérlő az, a ki maga megsérül és sérvést kap, s leereszkedik a töke. — Valóban, asszonyom, e feleletet várhatám, s pirúlok, hogy kilettem neki magamat:⁴ — előre sajdítám, asszony, hogy így felelsz, s pirúlok, hogy kifacsarám belőled.

18. l. Vigyázzunk magunkra, s kerüljük az öszvejövetelt közhelyen:⁵ — s ne találkozzunk.

19. l. Úgy néznék ki, mintha barátom belőlem játékot akarna űzni: — minden észrevenné rajtam, hogy barátom meg akart játszodtatni.

20. l. Hogy megette fogjon ülést:⁶ — hogy üljön háta megé. — Hogy azokkal jöhessen együvé: — hogy azokkal találkozhassék. NB. Az együvé jövetel dolgokat és nem személyeket illet, p. o. két történet jöve együvé: a király koronázása és a földindulás. Már itt nem mondhatnám, hogy két dolog találkozott együvé.

22. l. Az Areopagita nem fakadt fel a hév dicséreten: — nem ütközött meg. A tolvaj felakad mikor tettin kapják, mert a bakó felakasztja. A fák közt járt Náni, s a főkötője felakadt egy ágba.

23. l. Midőn nincs ugyan már oly méltó a szeretetre: — midőn már többé ugyan nem oly méltó a szeretetre.

24. l. Óráimat használom: — óráimnak hasznát veszem. Barátimnak hasznát veszem és én nékiek használok.

¹ Ha akkor akarnék szereteted felől meggyőződni.

² Most lenne nékem édes hallani. *Jó*, mert az extasist festi.

³ Hogy éretted teendő lépésemben nem leszek szerencsés.

⁴ E feleletet várhatám, s pirúlok, hogy kimondására okot adtam.

⁵ Kerüljük a találkozást.

⁶ Hogy üljön melléje. (Mellém neben mir, megém hinter mir. Kazinczy F. jegyzete.)

25. l. Nem szinte jó: — nem épen jó. — Sokrates tanítványit jó emberekké képzí: — jó emberekké formálja, pallérozza, míveli, csinálja. Más dolog mikor az ember nem is képzí s nem is képzei, hogy miért magyarázták mások balra szavait. A képzés legyen: imaginatio, és a formálás: Bildung. — Csuszamodóbbá tevé az útát: — sikamlóbbá.

26. l. Társaságba-keles: — társaságba gyűlés, társaság-formálás.

27. l. Másítok: — másiktok.

28. l. Ha téged magadat lelnélek: — ha téged lelnélek.

29. l. Mosolygott orra alatt: — szemben lenevette,¹ szemlátomást lekaczagta. — Nem gondolt vele semmi rosszat: — nem gyanakodott semmi rosszról.

30. l. Alkalmas ideig hallgatván: — egy kevés ideig hallgatván. NB. Alkalmas idő más dolgot jelent: p. o. most nincs alkalmas idő a szánkázásra; most alkalmas szállásom van, de a másik alkalmatlan volt.

31. l. Én nem vádolhatlak érette: — azért. — Nékem ebben az egy asszonyban kelle magamat elvesztenem:² — ez egy asszonyba kelle belé bolondúlnom.

32. l. Kicsinált dolog, hogy Alcibiád jól áll Rhodopénál: — már a bizonyos, hogy Rhodopé Alcibiádot jó szemmel nézi; szenvedheti; nem utálja. — NB. Ezzel a magyar inkább így él: Kicsinált dolog volt, hogy a tolvajok ránk üssenek s kiprédáljanak, nem pedig történet.

34. l. Kit járásáról s szépségéről Istennének fogadott volna:³ — kit járásából s szépségéből istenasszonynak kellett tartania. — Igazság, hogy gyengességünk megvetést húzzon reánk: — méltán megvetének gyengességünkért.⁴

37. l. Ha virító legénységet nyújthatnék érette: — ha azért izmos ifjú legényi módra viselhetném hozzád magamat.⁵

49. l. Azonban hadd látom hát, mi ért megint ez egyszer (ez igen betyár hang): — azonban nézzük, mi bajod most.

51. l. A születés, gazdagság, ifjuság, elnésség, szépség, mind merő események: — mind csak történet.

¹ Csintalanul mosolygott magában. Szembe lenevette, ez nem ide való.

² Elvesztenem, *Jó*. Belé bolondúlnom községi kifejezés, mich vernarren.

³ Istennének nézett volna.

⁴ Nem találtam meg s öszve nem hasonlíthattam.

⁵ Ha azért úgy viselhetném magamat, mint egy virító legény.

52. I. Mindjárt az idvezlés czeremoniája után: — mihelyt köszönénk.

57. I. Örömet lemondunk mind azon rettenetes férfi képről, melyen kilátni, hogy csak ölni, vágni tud, s nem is való egyébre: — nem vágyom arra az izmos, vaskos férjfiúi tekintetre, melytől első látásra elijedek, hogy majd agyonül! — Más férj meg sem álmodja az ilyeket. Ezt mondván, rájok vágá az ajtót: — más férjfiúnak efféle eszibe sem jutna. Ezt mondván, bécsapá az ajtót, s oda hagyá őket. NB. rájok vágá: ez más dolog, p. o. a praeceptor a gyermekekre vesszöt kapa, s rájok vága vagy húszat.

58. I. Hát ha magatokban vagytok: — hát ha magatokra vagytok?

60. I. Neked állanak,² s esküsznek, hogy szeretnek (ez rút). A részeg katona neki állott a czofrának s . . . — Atyádra ütöttél:³ — ez azt teszi: atyádat megütötted. Erdélyben így mondják: atyádhoz ütöttél. — Reá merete volna tenni az egész világot hogy: — fogadott volna a világ minden kincsibe, hogy —

61. I. Ezt is magamnak kellett képzenem: — formálnom.

62. I. Nem való társaságba: — nem társaságba való. — Te akkor fogsz közjavallást nyerni, ha azt mondják rólad, hogy belőled azt csinálhatnak a mit akarnak: — akkor nyered meg a közönség kedvét, mikor hiszik, hogy rajtad mindent elkövethetnek.⁴

72. I. Valóban, asszonyom, úgy monda a legnyugodtabb képpel, nem volt eszem az elébb neheztelni: — valóban, asszonyom, felele megnyügödt tekintettel: gondolatomban sem volt az elébb neheztelnem. NB. Nem volt eszem, hogy veled jól tettem, érdemetlennel.⁵

75. I. Nem olyan-e velek mint egy istenné: — egész isten-asszonyi formát adnak azon díszek nékie.⁶

81. I. Hadd megyek hozzá: — hadd menjek hozzá.

85. Félre velek, az érzésnek azokkal a lidérczeivel: — hadd el, kérlek, azokat az érzékenység csábító eszközeivel.⁷

86. I. Férjem egy igen nagy becsű birtokot hagyott reám: — férjemnek igen becses, gazdag jószága maradott reám.

¹ Nem vágyunk olyan tekintetű férjfiúra, melyben az ölésre vágyás vonásai vagynak, s nem is egyébre való.

² Elé állanak.

³ Atyádra ütöttél: *Jó*.

⁴ Akkor fogsz közjavallást nyerni, mikor veled azt tehetik a mit akarnak.

⁵ Volt eszem. *Jó*.

⁶ Nem olyan-e mint egy istenné?

⁷ Hadd el, kérlek, az érzékenységnek azon csábító eszközeit.

87. l. Hijába csinált neki vétket jobja megtagadásából: — hogy job kezét meg nem nyerheté, azzal hijába vádolta.¹

111. l. Kár hogy nem adnak alkalmat kitenni magunkért: — kár hogy alkalmatosságot nem szolgáltatnak, melyben derék dolog végbenvitelével érdemesítnők magunkat.² NB. Alkalom a vásárlásban van; alku, alkudozás, alkalom.

139. l. Talám parancsolni fognak a szívvel, melyet te nékem adtál: — szívből. Mert egyebet teszen: mikor én egyenes szívvel parancsoltam, s te mégis piszkáltál a lelkemesméretébe.

140. l. Az elnémúlt cseléd elakad, öszvebontja magát feleletében, s végre megvallja: — az elnémúlt cseléd belésül, habozni kezd feleletében.³

141. l. Más nap ide hozattatám: — ide hozának.

143. l. Azért hordál méhedben: — hordozál. — Szentségtörés és hitszegés várnak reánk: — csupa német beszéd. Magyarúl így esik: Szentségtörésre és hitszegésre kell vetemednem.

146. l. Áldozatom meghalattott a világnak, s úgy mertem hinni, hogy valósággal meg is holtam; — áldozatom megfoszta a világtól; már a világ megholt reám nézve.

147. l. Hijába futom a magányt: — hijába kerülöm a magánosságot. NB. futom a pályámat.⁴

149. l. Mindenikét ígérte a tökéletnek, a hogyan a kellemeknek bírta mindenikét: — minthogy minden kellemekkel bír, minden tökéletességeket is várhatni tőle.

150. l. Szívem többé nem tölti el az övét: — szívemhez nem vonódik az övé.⁵ NB. eltölti az időt. Más helyre való ez az: eltölti. — Kér, szórnám el magamat: szórnai magyarúl csak gabonát szoktak vagy port stb. A mit elszórnak, az sok porocskákba oszlik: — hadd mulassam magamat; hadd verjem magamat; hadd enyhüljek.

151. l. Magához akartam hozni: — csupa német beszéd. Az *első personában*: ki akartam ádázni, feleszmélkedni, észretérni, jobb oldalomra fordúlni, jobb útra térni. Az *harmadikban*: eszire akartam hozni, hibáját általláttatni, megértetni, jobb oldalára fordítani.

152. l. Várok reád: — várlak téged.

¹ Hijába vádolta azért, hogy job kezét tőle megtagadta.

² Kár hogy alkalmatosságot nem adnak, melyben magunkért kitegyünk.

³ Az elnémúlt cseléd megakad s habozni kezd feleletében.

⁴ Hijába kerülöm a magányt.

⁵ Szívem többé nem tölti el az övét.

154. I. Azt hirdették, hogy titkos egyetértésben élek egy emberrel, ki eléggé elmétlen volt azt hagyni hinni, hogy nálam jól fogadtatott: — csupa német. — Azt hirdették, hogy czimborálok egy emberrel, ki másokkal esztelenül elhitette, hogy én őtet igen jó szívvel látom.¹ — Kapott az első örvön, a mit kezébe játszódtak: — kapott az első alkalmatosságon, melyre szert tehetett.

160. I. Egy emberhez adatni: — egy emberhez férjhez menni. NB. adatni szokott az ember a szolgálával a koldusnak valamit. — Kiállottam, túl vagyok rajta; nincs semmit szememre hánynom: — mindent elszenvedtem, mindenen általestem, nincs mit szememre hánynom.

161. I. Hogy kimutassam az útat: — hogy útat adjak. NB. Kimutatom az útat annak, a ki elvesztette az útat.

162. I. Szerelem helyett vesz: — szerelem gyanánt veszen; szerelemnek tart, nevez.

163. I. Az asszonyokat nem mulattatta: — nem szerzett mulatságot az asszonyoknak. NB. Elmulattatta a fiával a tanulásra rendelt órákat.

164. I. Rövidséget tenne nékem: — megsértene engem. — Méltatlanul bánna velem: — úgy engem fel sem venne; rám sem ügylne; számba se venne.

172. I. Nem hagyom magamat elijeszteni: — nem olyan könnyü engem elijeszteni.

174. I. Elakasztotta a vágást: — megakadályoztatta. Hátráltatta: — késleltette.

179. I. A mi leginkább váratott: — a mit leginkább vártak, vagy várni lehetett.

180. I. Az enyéim: — az enyéimek. NB. ezt szeretném ha felvenné a világ.

189. Még sem tapasztalok semmi behatást a falusi legényeken: — még sem illetődnek meg egy szálnyira is a legények; még sem hatja meg szíveket a falusi legényeknek legkissebbnyire is.²

190. S kevélykedik benne, hogy az: — s azzal kevélykedik. — A bölcsesség nem ellenzik a természettel: — nem ellenkezik. NB. Ellenzik mások, hogy rétjekbe kibocsássak.

194. I. Általában nem akarok szerelmet akár érzeni, akár

¹ Titkos egyetértésben élek egy emberrel: ez jobb a czimborálok-nál, a többi jobb az igazítás szerint.

² Ez jobb.

gerjeszteni: — szerelmet teljességgel nem akarok érezni, sem gerjeszteni.

195. l. Nem vagyunk egyébnek hijával, mint szerelemnek: — itt csak a szerelem hátra; itt csak szerelem kell; itt nem kell egyéb csak szerelem.

200. l. Még két holnap előtt: — két holnappal ezelőtt. NB. az előtt illik így: karácson előtt, tegnap előtt.

202. l. Beliz tehát visszatért Budára, s eltelhetetlen mohónsággal esett neki a téli mulatkozásoknak:¹ — s be nem tölti a sok mulatsággal; mohón kapta a mulatságokat.

203. l. S az öszvehasonlítás mindég a Gróf emelésére esett ki²: — s a hasonlítás mind a Gróf nagyzására, dicséretére czéloza. NB. A nagy gerenda emelésére sok erő kívántatik; a gróf emelésére behívának, mert meg sem mozdíthatta egy oldalról másra magát. — Valója van, hogy nem hiheti: — igaza van, hogy nem hiheti.

204. l. Fellépvén: — megjelenvén. — Nagysád engem azon veszélyeknek teszen ki:³ — Nagysád próbára teszen engem; nagysád olyan bajba kerekít; nagysád olyan kedvetlenségeket okoz nekem. — Nincs jussa magát megbántoltnak vélni: — helytelenül panasolja bántódását. — Gróf úr itt annyira el van fogva: — a grófon itt nagyon kikaptak; a gróftól itt nagyon megszedték; a gróftól itt rajta kapák. — Hagyjuk abba a kerületeket: — ne tétovázzunk; szálljunk egyenesen a dologhoz; vége a kerülő beszédnek.

205. l. Tisztára kell magamat mosnom: — ki kell mentenem magamat. — Ő belé tapadt minden szem: — kap rajta minden szem; majd felfalják, úgy nézik.

210. l. Most szánattatik: — most szánják.

217. l. Le nem vonta szemeit: — el nem fordította szemeit. NB. le nem vonta szemeiről a hályogot a borbély. Levonták a legényt s megválták.

222. l. Arany gyapot: — arany gyapju.

225. l. Több mint a mi három esztendőben jó be kis jószágomból; — több jószágomnak három esztendei jövedelminél.

227. l. Nem állíthatta el sirását: — nem szünt meg sírni.

229. l. Ha tudnád mit toltál el magadtól: — ha tudnád kit vetettél meg. NB. tolni szokták korcsolyákon fel s alá a boros hordókat.

¹ Eltelhetetlen mohósággal fogott a mulatságokhoz.

² Az öszvehasonlítás mind a Gróf dicséretére vált.

³ Nagysád engem azon veszélyeknek teszen ki. Jó.

231. I. Könyűktől elfutott szemei: — könyűkbe borúlt szemei; könyűkbe lábbadozó szemei.

234. I. Úgy nézett ki minden a házában: — úgy állott minden a házában; olyan volt minden a házában.

240. I. Nem esmért semmi tartalékot azon kívül, hogy a másíknak nem talál annyira tetszeni, mint a hogy maga szeret: — csak attól tartott, hogy a másik az ő szeretetét nem viszonozza.

242. I. Ismérte fekvésének gyalázatos voltát: — általlatta, mely gyalázatos környülállások közé tétetett.

244. Nem fogta volna kiállhatni: — el nem szenvedhette volna.

247. Drágább nálánál: — annál.

249. Ajándékait elébe teszed ártatlanságodnak: — ajándékait elébb becslöd ártatlanságodnál. — NB. Elébe tészem az ételt, italt s kínálom.

253. Bizonyság vala reá: — bizonyysága vala annak.

255. Hogy szabadabban vehesse magát annak karjai közzé, kit előmbe tesz: — hogy szabadabban ölelkezhessék egybe azzal, kit nálamnál többre becsl.

257. Gondolatot eltolt: — kifűzött, eloszlatott.

258. Az olyan trázsik dolgok: — tragicus-t akar tenni? — A Szelényi beszéde a színtelenség tónján hangozott: — Szelényi színmutatás nélkül beszélt?

260. Ez az asszony tetszhetik mindene miatt, csak az egy maga miatt nem. — Ez aequivocum. Az asszonymnak mindene kilátzik: — minden külső tulajdonságai kellemeteseek, csak személye nem. — Bátoratlan voltom elakasztotta az asszonymt: — elakasztotta — nincs az egész magyar nyelvben; az asszony nagyon megütödött, megbotránkozott bátoratlanságomban.

263. Az egy kevéskét sok volna hamarjában: — az hamarjában sokacska volna.

270. Hogy a maga hasonlója előtt csúszszon s eltűrje utáltóságát: — hogy az előtt, ki hasonló létire őtet megveti, csúszszon s eltűrje.

270. Van szerencséje a világnak, hogy nem te vagy fejedelem: — jól járt a világ, hogy nem te vagy fejedelem, — szerencséje a világnak, hogy . . .

280. Fellepe Gáborjáni,¹ kinek, vesztére, igenis szép külső

¹ Fellepe Gáborjáni, kinek, kárára, igen szép külső jutott.

jutott: — megjelenék G. kinek is nagy kárára minden külsője kellemetes. — Azt neki tükre. Typogr. error.

281. Azon rendes szálláskákat, melyek semmit nem mondanak: — azon rendes mondáskákat, melyek semmit se tesznek, jelentenek.

282. Lauránál a rendes bohónak még elszórtságai is tőr gyanánt voltak, ezekből ő csak elreppenhetésének veszélyét látta, pedig a támadó szerelem nevekedsét semmi nem siettetni annyira mint a féltés: — Laurát a rendes bohónak még játsziságai is törbe ejték, melyekből látta, hogy könnyen elfelejtheti őtet, pedig a gerjedező szerelmet semmi inkább nem neveli mint a féltés.

285. Midőn az anyja Palinak szép sajátságai felől javaslással talált szólnani, olykor Laura lefüggesztő szemeit: — Midőn anyja Palinak szép tulajdonságait dicsérte, Laura lesütötte szemeit.

286. Szenvedelemmel¹ szerette a virágot: — kimondhatatlanul kapott a virágon.

287. Még sohasem dolgozta még annak hübb mását: — még annak tökéletesebb mását soha nem rajzolta, nem formálta.

288. Azon örömek felől szólnának, melyeket azok tesznek magokéikká, a kik életüket henyén nem töltik, s magoknak elegek lenni tudnak: — beszélének az életüket henyén nem töltőknek mulatságaikról, kik magoknak elég időöltést szereznek.

289. Láttatni fogom a gróffal: — megmutatom a grófnak. — NB. Láttatom az inasommal a beteg szomszédomat. Más dolog ez.

289. Ha beléjek tekint, mindenkor újra látja őket születni: — ha azokba tekint... azokat...

290. Neki kelepce vettetik: — neki tört hánynak, — utána leselkednek, — mind utána hordják a zsendelyt, — őtet megszedik, — rajta kikapnak. — Laura elébe tenni indul Palit minden másnak: — mindennél tüzesebben kezdi Palit szeretni Laura.

292. Egymás iránt semmi tisztjek sincs: — nem tartoznak egymásnak semmivel, — nem ügyelnek egymásra, — fel se veszik egymást. — Fonákság:² — csudálatosság, időtlenség, — otrombaság, rosz keze fogásu.

293. Élete játékban forgott: — életét kockáztatta, — próbára vetette, veszedelmezlette.

294. Viszontkedvezés: — kölcsönös, viszonzott kedvezés. —

¹ Szenvedelemmel — jó volna ezen szót elfogadnunk a *passió* helyébe.

² Fonákság, Magyarországon jó.

NB. Viszont lebeteg[ed]vén. Ez adverbium. — Ezt adhat a megházasodáshoz: — kedvet gerjeszthet a házassághoz.

295. Legelőször úgy el kellene vetemednünk, hogy a tulajdon magunk feleségünk s gyermekünk becsületével se gondoljunk, s arra kellene szoknunk, hogy tarthassuk azt unatkozás nélkül magunk felekezetének (felebarátunknak), a kit megvetnénk, ha másokhoz olyan szabadon viselné magát, mint hozzánk.

337. S miként tehetem én azt másképen, mint néked feledtetésed által: — azt pedig én másként végben nem vihetem, hanem téged elfelejtve.

344. Énekeid által erősen fentartatván: — énekeid gyönyörűsége miatt megkésleltetvén, — megakadályoztatván.

348. Gyümölcs türkéj: — cornu copiae?

352. Az maradjon az ő birtokok: — az légyen övék, — ők birják azt.

357. Alakolás:¹ — cifrázkodás, piperéskedés.

363. Lassandan: — lassanként, apránként. — Nem egyébre szolgálja, mint az ártatlanokat elnyomni: — csak az ártatlanok elnyomására szolgálja.

365. Még fentebb rényre ingerelhessék: — felségesebb virtusra ösztönözhecsék. NB. bosszuságra lehet valakit ingerleni és haragra, de virtusra ösztönözni és nógatni kell.

371. Monda Vénushoz: — monda Vénusnak.

372. Készen állott megtámadni: — készült megtámadni, — megkezdé támadni, — meg akará támadni. — Egy czikkely túl vagyon minden kérdésen: — egy czikkely kérdésen kívül vagyon, — egy czikkelyről még szó se lehet, — egy czikkelyről még kételkedni sem lehet.

IX-ik kötet.

5. I. Magamat szoritóm által: — magamat ölelem.

7. Egy fiatal nyár: — nyárfa.

8. Nagy az ideje: — rég az ideje.

9. Szánózás: — szánkázás; szánózás lenne, midőn valaki engem egy szánnal megajándékozna.

11. Nagyfalvi urhoz eskettetett: — N. urral együvé eskették, — egybeeskették.

¹ Alakozás. Jó.

12. Tanulság: — tanuság:

23. Adta meg őket: — azokat.

35. Bajomat elszórhasam: bánatomat üzhessem.

38. Hogy a régebben nem láthatott vidék elszórhasson: — hogy a rég nem látott vidék búmat üzze, mulattasson, gyönyörködtesse, — újítson, enyhítsen, sérelmimen légítson, mulattasson, könnyebbitsen.

39. Őszvejövök: — találkozom. NB. az őszvejövés mindenkor valami viszongással és izetlenkedéssel van egybekötve.

41. Ezt látni stb: — mihelyt ezt látám, egy szempillantásban gondolám, hogy maga sem lehet messze, felugram, s oda menék.

42. Tudassam: — tudtára adjam. NB. tudatni fogom a szolgálammal, vagy tudakoztatni a bátyád czélját. — Mintha magát bántaná: — őtet bántaná. NB. Az ember nem jó szívvvel bántja *magát*, de bántja *őtet* a véletlen szerencsétlenség.

66. Szög vagy szeg nem tehet szegeletet, hanem vas- vagy faszeget.

68. De ez így tón, barátom: — e most a világ hangja, — így tesznek most, most ez a módi, — így szoktak most.

73. Felkapta őket: — azokat.

84. Rajtok erőt vettek: — azokon.

89. A hugonumal seennüt ne tudass: — seennit a hugonnak tudtára ne adj. NB. Megtudatom én a hugonmal anyántól tilkon, mit forraltak ellenem.

103. Oh mi boldog voltam én: — én *ki* vagyok: nem pedig *mi*. — Az Orczi-kertjébe vevénk magunkat: — az O. kertjébe menénk, befordulánk, betérünk.

108. S végre az egész orchester egy harsogó chórba csapott: — végre az egész kar megzendült.

109. Eltaszított kedves: — megvettetett.

114. Ha fel nem keletett: — költött. NB. A tésztát kell megkeletni, s az aluvót felköltetni.

116. Alkalmam vala látnom: — az alkalom és az alku a vásárlók közt megyen végbe.

120. Tánctot nyitni: — tánczhoz fogni.

123. Elveszni a tolongók között: — elelegyedni.

128. Ő reá várnak: — őtet várják.

129. Nem tűröm ki: — nem állom ki. NB. Kitűröm vagy bétűröm a csizma szarát, feltűröm az ingem ujját, eltűröm a nyomorúságot. — Még egyszerűnél többet: — többször.

134. Nincsinek melyén *ők* ragyognának: — *azok*.

137. Ha volnának gondjaid, *velek* könnyen bánhatnál: — *azokkal*.

138. A mit részvétnek kívánnak nézettetni, nem egyéb hiúságnál: — részvét gyanánt csak hiúságot mutatnak.

139. Characteremben fekszik stb.: — az a természetem, hogy épen oly hidegen tekintsem s nevessem a bohókat, a mely forrón szeretem a jókat.

140. Endrédi tudatott: — tudtomra adott.

141. Az ágyból kikelhetne: — az ágyból az ember felkél, a gabona és mag a földből kikél.

156. Nem sokára, te kedves, általesem szenvedéseimen: — általesem nem sokára, kedvesem! szenvedéseimen.

157. Elkészülés nélkül: — készületlen.

159. Alkalom: — alkalmatosság.

174. Gyermek soha inkább nem szerettetett mint én: — soha nálamnál egy gyermeket is inkább nem szerettek.

175. Árja által el ne kapattassam: — árja el ne kapjon engemet. — Egy házat csináltak: — az én atyám háza s az övéjé egy volt. NB. Házat csinál az ember, midőn házat épít. Ez németes nagyon.

176. Az én barátom soha nem volt eléggé csendes látni, mint áll ő énnálam: — az én barátom soha annyira meg nem csendesedett, hogy hívségem becsét érezhesse.

179. Kedvelt ideáinak körébe löketett: — kedves képzeletei örvényébe visszaesett.

185. Hadd szárazstom: — hadd szárazszsam.

193. Esket teve: — esküvék — rövidebb kitétel.

195. *Enyéim*: jó volna ha helybehagná a köztetszés, de akkor én is azt kívánnám, hogy *Én* így declináltassék: Én, éné, énnék, ént, éntől stb. Mü, müé, münek, müket, mütől. De ezt tudom nem nyerem meg.

227. Őket bevonta hajlékába. — Igen, ha hajánál fogva vont a volna bé, de így csak behívta, bevitte.

249. Mint leve neki: — mit gondola. — Mint megdobbana: — mint megrettene, — mint elbámula.

256. Megterültek az asztalok: — ez csak egy tündérpalotában eshetnék meg, hogy minden emberi kéz segedelme nélkül terülnének meg az asztalok; itt tehát asztalokat terítették.

260. A szándék szerencsétlenül ütött ki: — a szándék kimenetele szerencsétlen volt, — kiütött a himlő a kis leányomon s viszont béütött.

261. A gyönyörnek szolgáltál velek: — azokkal.

272. Scén: — jelenés.

277. Csillagokat vettenek ki: — láttanak meg.

282. Oly nehéz mint ők: — azok.

295. Legyünk hát barátok: — legyünk egymás baráti, még mikor barátok leszünk is a Franciskánusoknál.

290. Condoleálni: — sajnálkozni, szánakodni.

300. Akarta láttatni magát: — mutatni akarta magát, — a szolgálammal megláttatom, megnézetem a beteg barátomat.

305. Kevélykedjél te a te nagy voltodban: — kevélykedjél nagy voltodban.

308. Léggel: — levéggel, — a légely tele van levéggel.

309. Eltanúltam a hangyáktól: — megtanultam, — egy tolvaj kánya a tyukjaim közzé tanult volt, de már eltanult, mióta hozzá lőttem.

314. Eggyüvé; nem jó orthographia, mert így csak ezen szóban lehet írni: meggyült, meggyurta, leggyávább. Kell hát írni: eggyüvé, vagy edgyüvé. Legjobb volna pedig az én Grammaticámban ajánlott új betűkkel így írni: eg'g'üvé, at'a, ama, meb, s'ák, c'óka, ßent, zimer. Ezen betűk nagyon rövidítnék az írás módját.

315. Schachot vonni: — sakkot játszodni. Szekeret, szánat szoktak vonni.

324. Szamárral menni: — járni.

337. Hajlandó teljesíteni: — teljesítésére.

338. Az ez óra óta: — ez órától fogva.

371. Mikor tudsz te eltelni? — megtelni. Ertelik az idő s az esztendő, megtelik a has vagy a hordó.

387. Toll miatt kevély: — tollával kevély.

[K. és h. n.]

[Kinyomatott a *Glottomachusok* 230—247. lapjain.]

2985.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Surány, Septemb. 1. 1815.

Palival itt jöttem öszve s a Csekében elvégzett levélhez, még ezen egynehány sorokat toldom K. Uram Bátyám számára.

Vater Allg. Grammatikját én György úrnak, midőn pataki examenekre indult, általadtam azon kéréssel, hogy azt Uram Bátyámnak visszaadja, s csudálkozom rajta, hogy György úr azt nem levé. Gy. úr Patakról hazajöttében kapum előtt ment el, s be nem szóla, de hittem mégis, hogy kérésemet teljesítette, mindaddig, míg Pali az ellenkezőről nem tudósított.

Az Antimondolatot még sem én, sem Pali nem láthattuk, s nem tudjuk, ha valjon a kéretlen kiadók nem csináltak-e insequenttiákat? Annyit hallánk, hogy Debreczen nagy tűzbe jött ellenem, mivel a praefatio alatt az én nevem áll. Legyen! de ha már belejöttünk, igyekeznünk kell, hogy a dolog mennél jobb véget nyerjen. Különben nagyon meg kellene csalatkoznom, ha a publicum azt nem gondolná, hogy az Antimondolatban Uram Bátyámnak is része volt. Pali és én legjobban tudjuk, hogy abban senkinek másnak, annyival inkább Uram Bátyámnak nem lehetett befolyása, s szükségesnek látjuk, hogy a publicummal tudattassék, mennyire nem akar Uram Bátyám ilyen felelgetésekre boesátkozni. Uram Bátyámnak talán jó lenne declaratiót tenni a közönség előtt ezen dologban.

Méltóztassék U. B. nekünk a debreczeni Magna Grammatikát elküldeni, mert azt itt kapnunk nem lehet, noha szükségünk reá igen nagy van. Valjon lesz-e valaha idő, melyben a korbácsok Debreczent megszelidítik?

Mínhogy mi az Antimondolatot, mint irám, nem láttuk, méltóztatik Uram Bátyám azt is küldeni, ha már megkapta volna. Valóban rendes állapot ez a miénk! Mcgeshetne, hogy ellenünk sokan felkelnének, s mi a dolgokról csak évek múlva tudósítatnánk, s olyankor készülnénk felelni, midőn a publicum figyelme már száz újabb dolgok által vonzatott el.

Éljen szerencsésen Édes Uram Bátyám!

K. F.

[Megjelent a Kölcsey F. minden munkái, IX. köt. 152—153. lapjain.]

2986.

Szemere Pál — Kazinczyinak.

Surány, szeptember 2. 1815.

Kedden délre érkeztünk ide. Mindjárt tudósítottam Kölcseynek, s más nap együvé jövének, s azolta együtt vagyunk. Beszélgetéseink többnyire Bohógyi felől folynak. Elmondám neki, a mit tudék. Nagyaluban a predikátor akkor érkezett Pestről, midőn én ott voltam. Azt vélvén, hogy az Antimondolatot látta, s meghozta, meglátogatám. Ő igen is látta és birta azt a debreczeni vásárban; de a mint mondja, az úton valahol elhagyá. Beszélé, hogy a collegium senioránál volt. A togátusok számosan voltak ottan. Méreggel s dühhel veszik a monastikus nevelést, melyet Kölcsey Somogyi felől írt. A debreczeni levél is nagy zajt indított. Az még el sem volt általunk végezve, s talán Bilkei végezte el, egy *x. y.* vetvén alá. S hogy a «Debreczeni Grammatika» szerzőjének egyike ignota quantitasnak van kikiáltva mindenütt, haragusznak érette. Veszprém vármegye a Dicsalóm azaz Veszprémért haragszik. Pápáról dr Zsoldos készül felelni; s készülnek a debreczeniek is, s mindnyájan Kazinczy ellen. Ily esetben legtanácsosabb lesz, ha Uram Bátyám az újságlevelekben, Kurirban s a Tudósításokban, s az Erd. Múzeumban egy kinyilatkoztatást fog a publicummal s felelni akarókkal előre közleni. Meg kell nevezni mind Kölcseyt, mind engemet. Az egésznek plánja az enyém. Azonban jó lenne a munkát előre látnunk, valamint az Uram Bátyám kinyilatkoztatását is. Prof. Cseresznyés most jött meg Pestről. Ő tőle megkaphatná Uram Bátyám s küldhetné a magamét által, s instálom s instáljuk, hogy elküldeni méltóztassék.

Beregszászit küldöm, s jegyzéseim nélkül, hogy az Uram Bátyám szép és való gondolatjait a grammatikai silányságok által el ne tévessen [1]. A napam, minthogy a lovaknak pihenni kell, három-négy nap mulva indul ide, s az alatt a kinyilatkoztatás elkészülhet; s talán a Beregszászira tett felelet is lepurizáltathatik; ezeket tehát instáljuk.

Elfeledtem írni, hogy a nagyalusi paptól hallám, hogy ellenünk dr Szentgyörgyi készül felelni. De ezt alig hihetni. Beszélé még azt is, hogy Somogyi valóban meghalt.

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 127—128. lapjain.]

2987.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom Sept. 5d. 1815.

Kedves barátom,

Óhajtánám hogy Te engem épen úgy úntatnál-el leveleiddel, mint én szoktalak Téged az enyéimekkel. Régen nem vettem semmi leveledet, 's rettegek attól hogy megint kiszaladtál Pestről, 's dolgain elakadnak. Osszianomnak utolsó szakaszát eddig vehetted, 's talán a' mai posta, mellyet már nézettem, de el nem jött, hoz választ reá. Bár csak reá állana Trattner Úr, hogy Osszián a' 6 és 7dik Kötetet tegye, a' 8dikot a' Wielandi két Rege, Boufflers és Rigó. Mit remélhetek, azonnal tudósíts. — Hol dolgoznak most Ossziánban?

Szemere még sincs. Bosszankodni fog ha megjő, hogy az Ujhelyi Pestre járt Zsidók nekem semmit sem hoztak tőletek. Azt mondják hogy Tr. Ur azon felelettel eresztette-el, hogy lesz alkalma nekem felküldeni a' holmimet, tudnillik a' mit kértem. Nem képzeletek ti, melly nehezen várjuk mi az illyet.

Ruszek Apátúr Májusban a' Gróf Festetics György' asztalánál osztogattatá-ki a' maga Philos. Munkájának és a' Mondolatnak néhány nyomtatványait, m i n t *m a g a m u n k á j á t*. Miolta a' Szemere feleletét olvasta, úgy látszik, lohad tüze. — Szegény Somogyi, ötet mindenféle verik, mint a' gyerkőczék szokták azt a' paripát, a' mellyen engem nyargaltata-meg.

Döbrentei két derék ifjúval ismerkedtete-meg utolsó levelében. Egyiknek neve Farkas Sándor, a' másiknak Füzesi Jósef; ez Kálvin. Káplán, amaz székely katona, és e' miatt egészen elcsüggedett. Bár csak Wesselényi 's Cserei Farkas két három embert adna érette, 's ötet váltaná-ki. — Mind a' kettő neologizál, 's Farkas elragadtatva írja Döbrenteinek, hogy épen akkor tevė-le Clavigómat, 's örvendve nézi hová viszem a' nyelvet. Kérte Döbrenteit, hogy írja-meg nekem, melly igen szeretne engem ismerni. Én mind Farkasnak mind Füzeseinek írtam. Tudod hogy arra igen is kész vagyok, 's azt is tudod hogy annak sok haszna van. Spiritus ubi vult, flat. 'S így Erdély is, a' ki, Virágnak szava szerént, nagyon szereti az antiquitást, új hangokat fog szállaltatni.

Nyomatatva van e a' Virág' Horátza és a' Kísfaludi' nem tudom miije? Kérlek ne írj olylly üres, vagy inkább csak rövid leveleket. Hát Bilkey hol van? Mit monda Beregszászi levelemre? Hát te mit mondasz ellene írt lapjaimra? Dissertatiója nem lévén kezemben, nem dolgozhatok. Azolta csak egy lapot írtam benne.

Hát a' mi kedves Dónátunk 's Dónátnénk mint van? Emlékeznek e még rólunk? Mi sokat öfelölök. Bár csak Dónát festené önnön magát, és ne kicsinyben. — Hát Vida és Vidané barátnéink mint vannak? Vagy e gyakorta velek? Feljönnek e Bártfára, vagy az csak úgy mília-el, mint az emberi szándékok többére szoktak? Tiszteld mind kettejeket a' legérzékenyebb barátsággal, 's monddad nekik hogy mi nem csak akkor szeretjük azokat, a' kiket szeretünk, mikor előttünk vannak.

'S te miként élsz Pesten? Egészen szabadon e, vagy ismét van valaki gondjaidra bízva? — 'S Dónát kit feste azolta hogy Marie megírta kiken dolgozott? Bár barátim ültek volna neki, bár a' Trattnerék!

E' levelet add Rumynak önnmagának, 's tudd hogy én ötet vég nélkül szeretem. Tisztább lelket mint az övé nem találsz. Szeressd ötet te is. Élj szerencsésen, kedves barátom, 's légy nekem a' mi eddig valál. Emülem tisztel. — Sophie épen most esókolá öszve meg öszve Zephyredet. Eugenie megígéré Zsolezán, hogy neki feleséget szerez, 's bár tenné, mert a' szegény eb a' Votum Castitatisra nem sok hajlandóságot mutat. — Öllelek tisztelő barátsággal.

Osszianom első Kötete megé én egy kised Glosszáriumot tevék. Ha ki nincs ott nyomtatva, vessd a' 2dik Kötethez, 's a' korány mellé tedd ezt: die Frühe, crepusculum, matutinum.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2988.

György József — Kazinczynak.

Sz. Némethi 1815 Sept. 8dikánn.

Tekintetes Úr,

Érdemeni felett való jó Uram!

Vaternek lába akadt, Káplánom, ki az Attya látogatására megyen, Látzára viszi magával, és én szörnyenn örvendek hogy a' Tek. Úr reám haragudni nem tudóságát tovább nem kísérthetem.

Ne sajnálja a' Tek. Úr ezt az eltévedést, Loossa a' Tek. Úrnak e' földön: még nem akarva is, használni, — a' legszebb rész, melly osztály szerént juthatott örökségül a' Mennyeiektől — az öreg Pasi-graphusnak, nekem is, nagyot nyíltak e' könyv után szemcink. Bár csak Puritánusaink megtanulnának ez után látni, 's minden Puritanismus — a' Vallásban is, és ott leginkább — mivel fizetett a' Világnak, látnák által! De ez ám a' bölcsesség, pedig kevesebből menne ki elhinni, mint a' liliput Dávid és az Oriás Goliáth hyperbolái. Édesdedet neveték a' Tek. Urak Te Deumjokra — a' Valók méhei úgy vagynak tehát rakva a' jövődök titkaival, 's az én insurgenseim kardolásainak így kelle ezt a' Nagy Kardot repraesentálni! Meddig fog vallyon az az igazán szép Gyülekezet az ilyen Kard ki kardoktól nyomattatni? hány Aristák után foghatom Országomat csudálni?!

Elbámulék, hogy olyan valamely oldalról képzeltek az Újhelyiek némelyikétől, a' melly egy Kristus keresztyét felvettnek — nékem legalább, Isten tudja — nem tulajdonom; hogy én félelmes lehetnék, 's visszakívánkoztomat rettegni kellene. — Az ilyeneket, én azt tartom, Jóttétlemmel igyekeztem magamnak megnyerni, gyalázat azt még az ő boldogító következéseiben is elismérhetni! Hogy K.-nek gyermekeibe felemelkedett érzései lehetnek, azokat én talpkövesítettem, 's a' kívül ezekenn épül a' Professor 's az egész Iskolai Intézet, nem öt esztendei nyüzsgéseimnek gyümölcse é? Hogy szennyéből kiverekedve egy *Pappal* ékesedjen e' Centralis Hely: nem én öntém é legelső vélekedésimet közikbe még 1811-ben ugyan azon resolútióval, mellynek olly magam fundálása után is, csak ugyan embere levék? — Ha az Önn kebelézés nem Jutalom gyanánt volna a' Jótettnek, sok esetekben kénytelenek volnánk csüggedezni. De hiszenn mit is várhatnék Újhelytől, mellynek még Major sem egész tudományú Pap. Szánni lehet azt a' valóba szép helyet az Individumai miá; nem tudom Tudóssai annyit, és csak váltó forintra kapnak é a' Helyhez érdemes Subjectumot. Major el rettenék egy Barátom levelére, hogy egész Detailba isméri az ottani versengéseket, én innen sem szünve meg az Újhely javát munkálni, ugyan ezen Majorral 's velem közös barátunktól pilulákat kénytelen valék nyelni, hogy ötet csendességéből kiakarom lármázni. Nem is hiszem hogy Nagy Ferenczünkre ne jöjjön az Újhelyi katédra — igaz még Juhász András Bényéről, ha kilehetne beszélni, jó volna; én tovább gondolkozni sem tudok. Sebők egy széllel bélett ember.

De végezzék a' Tudóssok a' magok bajaikat, el is felejtém, hogy nem Curátoromhoz esik immár szóllanom a' Tek. Úrban, 's csudálom is, hogy a' képzeletek annyira diadalmaskodhatnak bennem a' jelenvalókonn, hogy miattok a' mi most van épen, majd elfelejtém. Oka van ennek is, mint szinté mindennek a' Természetben; én a' Szathmár májját [!] egy harmadfél héti duplicata tertianával most róvám le, nem tsuda hogy a' képzeletekkel tünődök — mikor a' Collega K. komja szava után érzé magát betegnek, én minden tagjaimba tudám azt, hálá az Egeknek, ezzel az adóval sem tartozok többé, apait anyait mind kiadám, reménylem, csak feleségem vihetné el szárazonn, immár békébe lakozhatnék a' természettel, az emberek itten nem bajokozók. Ez az Esztendő, igaz, sullyos, pénzen kénytelenítettvén házamat kenyezenni, melly itt a' szörnyű vízáradás, szinté az aratás divatlyába okozta károk, 's az e' miatt eddig is lehetlenné tétellett fuvaroztatás miatt, méreg drága, köbli a' búzának — gabonáról e' táj nem tudván semmit, 25 ft. De van recompensam, az Aerariumból tsak ugyan duplán szedvén fizetésemel, 's tengerim, melly nyóltz köblös földel van, az oláhság egyedül való kenyere, alkalmasint béhozzák a' kiköltendőket, vagyon 50 hordó szilvám, mellynek főzetéséhez a' jövő héten fogándok — almámmal lehetetlen bírnom, körtvélyeim mint az Aristüdes kertjébe szabad prédára állanak — egy szóval nékem semmim sem hibázik, csak az Ember, egy nem tudom vidékünn mikor bétölthetendő rubrika — csak az egyetlen egy Kölcesejt ne zárná el tőlem az irgalmatlan sár özön, avvagy Ő felsége hagyna fel a' lovak untalani vásárlásával, hogy ezeket szcrezhetnék magamnak, úgy reménylem, többek ismeretségébe juthatnék! Közel valék chhez is, egy nagy innepünk lévén nekünk Aug. 29dikén Mikolánn a' Nemesség fész-kénn az 1717dik Tatár rablás emlékezetére, hova az akkor rabszíjra fűzeteknek parentátiójára meghívattattam, de a' Doctor komám Uram javallására noha el nem meheték, mindazáltal itthon maradék. Sajnálom ezen alkalmatosságot, esztendeig kell még rá várakoznom, hogy a' Szathmáriakkal így in concret öszvejöhessek.

Fenyvem tehát kiveszett! az is Újhelyi Ekklesiái ivadék volt, fogadom a' mit majd az itteni Oláhságról hozatándok, 's ha lehet Szüretkor viszek magammal, jobban élénd.

Gróf Teleky Sámuel Ő Excell. a' Cancellariussal innen levelezésbe jövék, az Ő Exc. Őseinek, 's Wesselényink Nagy Attyának patrociniumann fundálván magát Ekklesiánk valaha! Eő Excel. most

is 600 ft. fundálván oskolai első Tanítónk számára, hogy megköszöném ezt néki, nagyon lekötelező levéllel tisztele meg tulajdon kezével írván. — Nagyon örvendenek, ha Fő Ispánunk Báró Vétsey ismeretségében is eljuthatnék, mióta itt vagyok: a' mérhetetlen sár lehetetlenné levé udvarlásomat, 's vajmi szerencsésnek vallanám magamat, ha mint Sógora a' Tek. Úrnak, a' Tek. Úr ajánlására fogadhatna engemet. — Az Istenségbe, a' minden Moral ideáljába azt imádjuk, hogy ő elkezdett munkáját végbe is hajlya — bátorodhatok instálni a' Tek. Urat erre az Ajánlásra, 's minthogy Nemeségem itt is publicaltatott már, az Assessorságért való zörgetésre?

Két igen szép gyermekkel fogott a' Tek. Úr institutumja a' Tek. Bónis Sámuel Úr kis Asszonykáival szaporodni; nem hiszem, hogy valaki a' testben szivesebben óhajtana ennek az Intézetnek előterjedését nálamnál — Én sok gazdaságos Intézetjeim miatt nem tsinálhatom a' tsináltakat sem, de nintsen is e' vidéknek az izlésre empfanglichkeitja. —

Hogy egy Károly fiam született, 's leánykám mindég sorvadoz, gondolom meg irám már a' Tek. Úrnak. Püspökünk az Erdélyi szélekenn bizonyos Rákótzty által Erdélynek ajándékozott falak metalis processusából, hova a' volt Dietánn neveztetett ki, ma érkezett meg 9 héti mulatása után, az első kimenetelem nyavalyám után hozzá lész ma Hering nints itthon, él a' szabadsággal mint canicularis ember, levele talám máig is a' postán hever. Válaszolt é már Püspökünk a' Tek. Úrnak, levelét tsak ugyan felolvasá előtttem; Bielekről, az Ajánlotról, nagyon jó reflexióval volt ő is. Csókolom Ő Nagyságának kezeit 's az apró szépeket, a' kelemetes Thaliét, alázatos szolgája György mp.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

2989.

Döbrentei Gábor — Kazinczyna.

Dédács Szept. 9d. 1815.

Szeretett Barátom,

Tegnap estve későn érkezék-meg a' legény Déváról, leveleddel. Ma reggel mennem kell Lajossal, M. Németibe betegeskedő Onkeléhez. Míg a' lovakat befogják, addig néhány rendet, mert, hogy Déván végig menjek, a' posta ház előtt, 's Noked levelet ne adhassak-fel, nem tehetem.

Leveled kimondhatatlan öröme fakasztott. Öleltelek, csókoltalak lélekben, 's könnytől-fényes szemmel csüggtem nyakadon. Nem, Barátom, én tőled el nem szakadhatok, némelly vélekedésim külömbözése mellett is. Szíveinkben azon egy melegség vagy on minden iránt, ha eszünk, a' tűz által való felszöktetésében néhol más felé csap is. Nagyon köszönöm Kölcseyneknek, hogy levelem rendjeit kiírá. A' kinek meleg érzése, szalad-repdesésű teremtő fantaziája van, csak az érezheti a' nyelvnek az érzés lebegéséhez szabattatni szükséges változtatását. Beregszászit, természete szárazabbnak szülte, ő száraz Grammatikus lehet, de nem jó izlésű, nem teremtő. Ez az oka annak, miért voltak Klopstock, Wieland, Göthe megtámadva, 's miért lesznek a' szabad emelkedésű lelkek, azoktól, kiket az érzés melegsége nem segít, nevetetve. Mert, nem de csak azt érthetjük jól, azt foghatjuk-fel helyesen, a' mihez atyafiságos lélek vagy érzés bennünk is nagyon.

Beregszászi Munkáját én még nem láttam, de a' fennebbi ítéletem igaz lehet csak az ő személye láthatásából, azon módnak észrevételéből, mellyel ő gondolkodik.

Az Anti Mondolatot most várom. Valóban jól teszen Szemere, ha magát megnevezi, 's a' Bohógi nevet maga kitörli. A' Nem védőnek, szebb, névvel megjelenni. — A' Bohóginak nevezés vastag érzést jelent, 's a' csinos tonust ismerő pedig a' disputálásban is, kényes.

Trattner Hübnerre hasznos lessz. De jobb lett volna neki a' Lipsziai Conversations Lexicont fordítatni, ez sokkal tökéletesebb 's Hübner e' mellett elavult.

Bacsányi Iniszthónájára tett válaszat még nem vetted, a' mint leveled mutatja. Ilosvai Krisztínnel e' nyáron ismerkedém-meg, mutatta Bacsányinak Párizsból írt levelét. A' váczai feredőn (hova súlyom miatt kelle mennem) ismét találám, 's mondam neki, hogy a' Muzéumban Bacsányinak egy fordítását fogja olvasni. Ezen Aszszonynyal sok bajom vala. Férje, Gróf Toldi, egy durva, tudatlan ember.

A' Muzéum III dik füzetét még én se láttam nyomtatva. Irtam már, hogy Berzsényihez írt episztoládat az Vdik füzetbe teszem.

Szeptember 20dikán indulok innen Lajosunkkal Kolozsvárra. Október közepén onnét Zsibóra, szüretre. Kicsináltam volt már, hogy onnét ismét Krasznára minden bizonnyal menjünk hárman, Ölelésedre. De, Te elrettentél azzal, hogy gyengülsz. Kazinczym, édes Kazinczym, vigyázz magadra. Azon rendeid engem elérékenyítettek, 's kedvetlen képekkal vittek az ágyba, 's ma is mind veled álmo-

dozom. Kiméld magadat 's Bécsbe többé ne menj. Az a' Bécs neked mindég szerencsétlen. Elleszek, mint látom zárva, Krasznán való láthatásodtól-is. Ott akartam általadni Dr. Gyarmathy reflexiojit, melyek velem vagynak.

A' Grófné tisztel, 's Lotti, Lajos ölel. Itt vagyunk mind együtt, e' gyönyörű fekvésű Dédácson. A' Kozmai hír elég kedvetlen.

Siposhoz, az ártatlan lelkűhez, három nap mulva megyek. Megmondom neki izenetedet.

Farkas Sándort újra ajánlom barátságodba. Néhány napok mulva többet. — Irj nekem, kérlek, ezután is egy két rendet, az Asszonyoknak előttem Ideáljáról, a' Széphálmí Grófnéról. Csókolom kezét tisztelettel. Csókolja, érzéssel csókolja gyermekeit Atyjoknak változhatlanul hív barátja

Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2990.

Helmezy Mihály — Kazinczynak.

Pest 7ber 9kén 815.

Kedves Barátom,

A' Levelet Beregszászi bontá fel tudlom nélkül hogy postapénzét megkimélje. Túl lehetünk azért minden aggáson. Önmaga vallotta meg.

Perecsenyi *mezengy* szava Idylliont tesz. —

Ortály szóval élnünk kell a' szóbelien vetelkedés' jelentésére, mert megvan az ortályos: mint osztály-os. — A' Wieland *Schützling* szavát *védenecnek* mondjuk 's kell mondanunk, párthív = assecla.

Trattner alig vevé postán Temorát, azonnal Cenzurára küldé minekelőtte láthatám, 's képzeld, képzeld azt az istentelen gondolatlan-ságot, a' szolgálja az úton elveszté. Ez nem elég, hanem még 10 vagy 12 napig hallgat 's azt hazudja, hogy a' Censornál van. Végre már midőn tovább hazugsággal nem győzheté, megvallja. Nekem nagy sopánkodások között ma vallja meg Trattner. Majd megdühödtem haragomban. Ennél fogva édes Barátom, ezeknek ostobaságok miatt arra vagy ismét kárhoztatva, hogy Temorát újra tisztázd le 's küldd mennél előbb. A' Karrikurát — Gónadonáig vettem 's általadám Trattnernek, hogy mingyárt ebbe fogasson. Így Temora végső darabja lesz a' 2dik Kötetnek. Az első darab Vásárra elkészült, 's gondold

el, a' Vignett elkéste miatt szerte nem küldözgetheténk a' nyomtatványokat egész maiglan. Átkozottak azok a' Bécsi Metszők!

Siskovicsomnak édes Atyja Aug. 22kén, vízkórságban meghalálózott Pécselt 's ott 24kén el is temettetett. Halálán 's temettetésén egyedül a' Kisasszony volt jelen. Az Asszony Bácsban, az Úrfi pedig itt velem Pesten voltak. Szomorú dolog! — Testamentom nélkül halt el, a' mint hallom, 's így az én Pipszemnek, noha már Baranyának Aljegyzője, gyámság alá kell jutni. Most egyedül magam vagyok, 's ha dolgaim elbágyasztanak jövendőmen, jövendőnken 's az Emberisegen tünődöm, minekutána Ilona' Fionnja az Antipódok felé hajóztat. — Mindent el fogok végezni a' legügyesben, csak nyugton légy 's nyugtom legyen. Kultsár 12 forintot adott által nekem a' 40ből azon adóssági 35 ft. fejében.

Örvendek 's Benczénk is kimondhatatlanul, hogy a' Könyvet véd.¹ Ráday és Horváth Ádám' leveleit ne féltsd. Dónát 's Donátné tisztelnek határtalan szívességgel. Virág' Horátza kijött már, 's Kisfaludy jambejoni is nyomtattatnak, 5 ívnyi készen van már. Tandem aliquando Virágot általhozam Dónáthoz, ült kétszer 's mint van eltalálva! Horvát vevé el a' képet szinte erőszakkal. Képzelhét, mennyi mesterségembe került hogy lefíltethetém! Vitkovics még most is csak tisztongat, csak nyomtatgat.

Nem sokára egy új munka' nyomtatásához fog Trattner: *Ó és Új Magyar* a' neve, itt a' mint hallom, engem moeskolnak 's Pethét, 's engem olly annyira, hogy plane Istenkáromlóvá, Pantheistává tesz, demonstrál, 's mint megköveztetésre érdemest állít elő a' Publicumnak 's ezt mind az Annunciatióból?! a' Szerző egy nevetlen, de Predikátor S[ipos] J[ózsef] a' neve. Mintegy öt hat ívnyi az egész kézirat. Én magam biztatám Trattnert hogy csak nyomtassa. Forrni kell, hogy érjen meg.

Nagy gyönyörűséggel olvastam a' Beregszászira kezdett recenziódat. Itt megy válasza. Éljen boldogul. A' Kanizsai Vásáron Augustusban egy proclamatio volt elszórva, melly a' Dunántúli Jobbágység nevében adatott ki, ennél fogva Austriai Törvényeket kérnek Ó felségétől, 's arra unszolják társaikat hogy többé ne robotoljanak. etc. etc. etc.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

¹ Itt egy sort olvashatatlanul kitörült a levélíró.

2991.

Beregszászi Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Úr, Drága jóakaró Uram!

Vettem a Tek. Úr becses levelét. Sajnálom valóban, hogy, a mit én Dissertatiómban közönségesen mondtam, azt a Tek. Úr oly igen magára veheti és vette is, a mint leveléből látom, melyből olyat is tanulék ki, a mit még eddig nem tudtam.*

Fegyvert fen ellenem a Tek. Úr; nem csak, hanem már jól rám is ütögete. De én erre csak azt mondom ama legnagyobb bölcset után: vagy igaz a mit mondtam (írtam), vagy nem. Ha nem igaz, mutassd meg; ha igaz, miért versz? Az említett *tizenharmadévi leányzó* nem ellenem, hanem mellettem van a Sz. Katalin életében. Mert hiszen épen azt mondom én, hogy az *év* szóval ma is úgy élnek, az *i* vagy *nn* particulával öszvetéve: *harmadévi*, *negyedévi*, *ötödévi* stb.; *harmadévenn*, *negyed évenn*, *ötöd évenn*, nem pedig magánosan, így: *év*, *évek*, mint p. o: *egy év*, *tíz évek*, *husz évek* stb. — A *fajtalant*, *esztelent*, *kedvetlent* a *fajtól*, *észtől*, *kedvtől* jöni mondani, nem megtévedés, a mint a Tek. Úr állítja; de a *fajas-tól*, *eszes-től*, *kedves-től* jöni tartani, valóságos tévelygés. Mert e szerent lenne: *fajastalan*, *eszestelen*, *kedvestelen*. De ilyeket nem esmer magyar nyelvünk, az én tudtomra. — Az *usus*, a melyről én szóllok Dissertatióm legutolsó szakaszában, egy olyan bálvány, mely előtt kéntelenek vagyunk. tédet hajtani, nehogy eretnekek legyünk.

«A *könny* mellett mi harczol, úgy látszik, azt az Úr nem is álmodja.» Az igaz. De mi harczolhasson is mellette, azt, megvallom, még vigyázva sem gondolhatom, míg reá meg nem tanítottam. «A ki magát, mondja a Tek. Úr, a nyelv dolgába ártja, annak egyebet is kell tanulni, mint a keleti nyelveket.» Én úgy tartom, hogy nyelvünknek a tulajdonságait *magából a nyelvből*, annak gondos vizsgálása s szorgalmas tanulása által, a keleti nyelveknek segítségével ki lehet tanulni, sőt épen csak úgy lehet. Ha az én három munkáim, u. m. a Grammatika, az Abhandlung s a Dissertatio elégtelenek is

* Nem tudtam p. o. 1) hogy tek. K. F. úr oly igen keveset sejt az etymológiához; 2) hogy ki csinálta azt az *ákácz-gyerkéket* s több efféléket; 3) ki rontotta el a *könyű-t*. — Beregszászi P. jegyzete.

arra, a mint a Tek. Úr állítja, hogy a nyelvrontókat az ő ösvényeikről elvonják s az enyémre térítsék: de azt talán tán csak megengedi a Tek. Úr, hogy belőlök, nyelvünknek természetéről s különös tulajdonságairól, azok is csak tanulhatnak valamieskét, ha akarnak.

«Az Úr ártatlan lelkét reá szedték a csintalanok, ravaszok és együgyűk. Becsületemre mondom, hogy egyike azt nekem megsúgta.» Én ezt, ha sűgás nem volna, helytelen *gyanúságnak* mondanám: így pedig rút *hazugságnak* mondom. Mert az olyas csintalanokról én nem tudok semmit: hanem a mit irtam, tulajdon meggyőződésemből irtam. És így nem engem szedtek rá azok, hanem a Tek. Urat az, a ki azon hazugságot sűgta. Egyébaránt *emberek* vagyunk. Ki írhatna minden tekintetben tökéletes munkát! Én legalább *tudva* nem hibáztam. Hogyha tudatlanságból megesett, akárki győzzön meg róla, köszönettel veszem, s megjobbítani igyekezem.

« Különös az, hogy a Tek. Úr engem, a mint írta, ott szívesen fogad *mesterének*, a hol előtte a keleti nyelvek természetét fejtegettem; ott pedig a hol a *magyar* nyelvét fejtegetem, megvel. Mert hiszen, sok vizsgálásom s tanulásom után csak jobban kell értenem *anyai* nyelvemet, de valósággal jobban is értem azt ezerszer, akár-hogy itél rólam a Tek. Úr, mint a keletieket. Köszönöm a Tek. Úrnak, hogy dolgomban Tek. Kazinczy István Úrral szóllott stb. .... Többire magamat jó indulatiba ajánlván, egész tisztelettel vagyok Pesten, sept. 9-ik, 1815. a Tek. Úrnak, drága jóakaró Uramnak
alázatos szolgája
Beregszászi Pál.

[Kinyomatott a *Glottomachusok* 254—255. lapjain.]

2992.

Kazinczy és Fodor László — a sátoralja-újhelyi ref. ecclesiai gyülekezetnek.

Tekintetes Nemes Consistórium,
különös bizodalma nagy jó Uraink,

Megjelenvén mi alább-irtak a' T. N. Consistóriumnak e' holnap 3dikán nekünk adott parancsolatja szerént a' Zemplényi és Unghi egyesült Tractus' Közönséges Gyűlésén, mely e' holnap 8d. és 9d. napjain Palágyon, T. Unghvár Vármegyében tartatott, hogy ott Ecclesiánkra nézve mik forgottak légyen-fel, nevezetesen hogy a' Tractuális

Felsőség Ecclesiánknak a' közzénk behozandó Predikátor' és Káplán' fizettetése eránt tett ajánlásait mint fogadta légyen, itt tészük ['] alázatos jelentésünket, bemutatván eggyzersmind a' Gyűlés' Protocollumának ezen dolgot illető jegyzését, mellyet a' T. N. Consistóriumnak tudósítása végett V. Notár. Jászai Mihály Urtól kikértünk.

1. Felolvasztatott Deputatióknak az a' munkája, mellyet e' tárgyban az Aug. 22dikén Ujhelyben tartott Tractuális Deputatio Ülésében Esperest Tiszt. Liszkay Sámuel és Coadjutor Curátor Tek. Kazinczy István Uraknak beadtunk. Óhajtotta volna ugyan ez a' Tractuális Gyűlés is, a' mit az Ujhelyben tartott Tractuális Deputatio óhajtott, hogy említett írásunkból maradt volna ki az az utolsó paragraph, mellyben mi okát adánk, miért nem ígérhetjük az ajánlt 400 ft esztendei fizetést pengő pénzben is: azonban említett írásunkban kinyilatkoztatott akaratumkat az October' 8dikán Szinben tartandó Superintentionális Gyűlés' javalltáig és legfelsőbb helybe-hagyásaig két kiseded változtatással elfogadta, ugymint *először*: Hogy ha a' mostani pénz' forgását valamely Királyi Parancsolatokból eredő változás érné, akkor Káplán' segédjével de társ nélkül szolgálendő egy Predikátorunknak fizetése az légyen, mellyet két Predákorainknak a' leg utolszori Improtocollatio állapított-meg; — *másodszor*: minden lörténhető kedvetlenségeknek elhárításokra nézve jobbnak látta a' Tractuális Felsőség, hogy Káplánunk ne egy fedél alatt 's ne egy udvaron lakják a' Predikátorral, hanem hogy ennek a' Templom és Iskola elég tágas Udvarán építenék illendő lakás.

Mi az elsőbb czikkelyt azon tekintetből hogy a' mi Papjainknak improtocollált fizetéseket megessonkíthatni magok a' Cánonok sem engedik, valamint azon okra nézve is hogy a' mi Ecclesiánk, a' hol helye vagyon, semmi teher alól magát nem csak kivonni nem szokta, hanem azt gyönyörűséggel teljesíti, köszönettel sőt egyyikünk örvendve is vette, és hogy erre hajló készségünket a' Szinben tartandó Superintentionális Gyűlés' alkalmatosságával írva fogjuk kinyilatkoztatni, a' mennyiben azt a' felhatalmazás és parancsolat nélkül tenünk szabad volt, megigértük; a' Káplán lakásának czikkelye eránt azt fogadván, hogy a' Nagy-tiszteletű Felsőség óhajtását a' T. N. Ecclesiának elébe fogjuk terjeszteni.

Ugyan ezen tárgy' következéséül megigértük azt is, hogy a' Néhai Balásházi Mihály Ur által Predikátorainknak hagyott rét' Mappáját három példányban az Indzsinér által elkészítetjük, 's egyyikét magunknál megtartván, a' kettejét a' Fő Tiszt. Superintendencia

és a' Ven. Tractus Archivuma' számára a' Szinben tartandó Gyűléskor be fogjuk mutatni.

2. Felolvastatott nekem egyik ide küldöttnek azon Sept. 3dikán Consistoriumunknak bemutatott és párban Archivumunkban megtartott levelem, melly által én, a' T. N. Ecclesia' parancsolatja szerént, a' Tractualis Gyűlést tettem bíróvá azon kérdésben, ha a' Nehai Diószeginé, szül. Csicsvai Mária Asszony által két Predikátorainknak hagyott 40 fr. Tiszt. Kecskeméti János mostani Predikátor Urat, ki Aprilis olta a' szent hivatal' terheit maga viszi, egészen illeti e vagy felében; 's a' dolog oda döjtetett, hogy ez a' hagyomány egészen említett Predikátorunkat illeti, 's meghagyatott, hogy azt ennek haladék nélkül kifizetessük.

3. A' kiküldött Fő-Curátor reá-bízás nélkül ugyan de hivatalosan kérdést teve a' Nagy. Tiszt. Tractualis Gyülekezet által az eránt, ha az Új Agendát bevenni vagy be nem venni az Ecclesiáknak vagy Papjaiknak tetszésektől függ e: a' Tractuális Gyülekezet nehezteléssel értette mostani Predikátorunknak a' Felsőség' rendeléseiránt e' részben annál inkább menthetetlen engedelmességét és tiszteletlenségét, mivel azon felül hogy ez közönséges Currens által parancsoltatott, és így ezt Tiszt. Kecskeméti János Úrnak nem tudni lehetetlen vala, elment Predikátorunk Tiszt. György József Úr az új Agendával közöttünk már élt is, és erre itt hagyott társának példát adott. Meghagyatott tehát nekünk hogy arra vigyáznánk-fel, hogy a' régi Agenda többé nálunk semmi esetekben gyakorlásba ne vétessék, noha Tiszt. Kecskeméti János Úrnak megkémélése végett ez az egy Újhelyi Predikátortól és Assessortól botránkozás és gyalázat nélkül nem értethetett történet a' mi kérésünkre a' Protocollumból kimaradt.

4. A' Pataki Collegium építése a' mész' elfogyása miatt nyolcz napok olta elmaradván, megkérítettünk, hogy Ecclesiánknak tagjait ennek vitelére buzdítanánk, 's szabadságunkra hagyattatott, hogy a' kik ölenként ígértük a' kő hordatását, azok egy öl kő vitelért inkább egy szekér mészkövel vitessünk Patakra Lagmocsról, mint-hogy a' Collégium építésére elegendő kő vagon.

Mellyeknek alázatos jelentése mellett tartozó tisztelettel vagyunk A' Tekint. Nemes Consistoriumnak

S. A. Újhely Sept 11dikén 1815

alázatos szolgálói:

Kazinczy Ferencz mk.

Fodor László m. k.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

2993.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Sept. 15d. 1815.

Kedves barátom,

A' Mondolatra adott feleletet végre én is láttam; tegnap estve hírt vettem Újhelyből, hogy egy pakétom érkezett Pestről, 's azonnal szaladtam s' általvettem. Mig haza értem, végig futottam rajta. — Nem csuda ha Somogyi magát agyon sujtva érzi, és Somogyival együtt az ő czinkosai. Úgy kell nekik. Hadd mondják: merito plectimur. A' tudatlanságnak különben is tulajdona a' kongás, mint az üres hordónak; de az csak ugyan rettenetes, hogy ezek az emberek tanulni nem akarnak, kongani akarnak. —

Én becsületemre mondhatom, hogy a' [Anti-]Mondolatban sem a' gondolat adásával, sem a' segítséssel, sem a' correcturával, egy szóval semmiképen, nincsen részem. Szemere és Kölcsei ketten csinálták ezt Péczelen; feljövén hozzám, elolvasták azt a' mi Dugonics' módjában vala írva, és egy két más darabot; de még akkor a' munka első dolgozásban volt és a' Praefatio nélkül. Nagyon sajnálom, hogy azt meg nem tekintetem, 's holmit meg nem szelidítettem. De úgy hittem hogy ők azt magok fogják, a' későbbi dolgozás alatt. Leginkább sajnálom pedig hogy egy illy munkában a' Te neved fordul-elő, melly már maga is közel jár a' mocsokhoz, kivált hogy osztán becsületed azzal nem salváltatik, hogy Te nem vagy egyike a' mi elleneinknek. Ha nevedet nekik előhozni tetszett is, mellyre ugyan nagy szükség nem volt, úgy kellett volna felőled szóllaniok, hogy Te mind a' Purismus mind a' Neologismus emberei előtt tiszteletben állhass. Halljad vallásomat: — Ha én tudtam, annyival inkább ha akartam, hogy ebben a' munkában felőled emlékezet legyen, úgy én a' te barátságodra teljesen érdemetlen vagyok, úgy én a' magam gyengeségeimnek feláldoztam a' barátságot. — Barátom, én illyet nem tehetek, 's kérlek, hogy bár mint fáj a' rajtad tett ütés, azt nekem legkisebb részben se tulajdonítsd. Esküszöm mind arra a' mi becsületes embernek szent, hogy azt meg sem álmodtam, és ámbár ezen helyig csaknem megpattantam nevetemben, mert bizony a' könyvben sok só is van, tudomány is, — e' sorokra érvén, elakadt nevetésem' 's

mélyen osztoztam fájdalmadban, 's annyira sajnáltam a' történetet, mintha azt én *is* okoztam volna.

Barátom, én és társaim, a' Neológok, botolhatunk in praxi, de theoriánk olly való mint a' mathematicai valók. Ti mindég perelték és — nevettek, a' nélkül hogy okainkra figyelmezni méltóztatnátok. Nagy Gábort is Debreczen szülte 's nevelte, 's ő még sem nevet, ha holmi újítást nem szeret is, nem javálhat is; mert ő nem szünt-meg tanulni, 's kész elfogadni a' valót, ha az elébe lép. Ha ezt Nagy Gábor teheti 's teszi, miért nem teszi 's teheti az a' kinek a' Grátziák olly sok adományokat adtak? Ezt én megfogni soha sem fogom! soha sem! — De minket kettőnket a' Purismus és Neologismus öszveháborítani soha nem fog.

Egyéboránt én a' Kölcey Mondolatjának szívesen örvendek. Et illic dii sunt. De kár hogy a' munkát nem ő maga végezte-el, és hogy csaknem minden sorban typogr. **errort** lelhetni. —

Vetted e nyomtatványaimat 's leveleimet? Általadta e Miklós és Dienes öcséimnek 's Nagy Gábornak? Élj szerencsésen, 's tarts vétketlenek, mert az vagyok, 's szeress.

[Megjelent a Kazinczy Lev. III. köt.]

2994.

Tancsics Ignác — Kazinczynak.

Nagy-Mihály d. 15ten Sept. 815.

Schätzbarster, innigst geehrter Freund!

Da mir ihr Brief gestern abends übergeben wurde, und ich beim Kerzenlichte nicht schreiben kann, heute aber ihr Bothe zurück eilt, so kann ich Ihnen für diessmal nur mit wenig Worten antworten. Graf Albert, der sich Ihnen bestens empfiehlt, bedauert sehr, dass er Ihnen mit keinem Speck mehr dienen kann, weil aller, der vorhanden war, schon verkauft ist. — Koch ist nicht zu Hause; er befindet sich jetzt in Pálocz, wird aber bald zurückkommen. Ich werde nicht ermangeln alles was ich thun kann, zur Beschleunigung seiner Reise zu Ihnen beizutragen. Als ich ihm neulich ihren Plan übergab, sagte er folgende Worte: «Daraus lässt sich schon was machen.» — Für die Mittheilung ihrer sehr schönen Sinngedichte danke ich Ihnen recht sehr, und bitte Sie mich öfter mit so schönen Sachen zu beglücken. Jenes a' Váradí Ferdöben habe ich vorzüg-

lich schön, ächt griechisch, und der griechischen Anthologie ganz würdig gefunden. — Ich bedauere sehr, dass ich in die Ungarische Literatur nie eingeweiht wurde; denn die Ungrische Sprache ist unter allen heutigen Europäischen die einzige, die das an Griechischen und Römischen Laut gewöhnte Ohr nicht beleidigt, und in welcher die Poesie des griechischen Metrums empfänglich ist. — Die sogenannten *Reime* sind in meinen Augen etwas unerträglich-barbarisches, wenn sie gleich Voltaire, Wieland, oder Tasso braucht; und deutsche Hexameter sind vollendes das non plus ultra der Absurdität.

Doch ich muss enden. Leben Sie wohl geehrtester Freund, und erhalten Sie ihre Freundschaft, auf die ich den höchsten Werth lege, ihrem mit ganzer Seele Ihnen ergebenden Freunde Tantsits.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2995.

Szűcs Dániel — Kazinczynak.

Petneháza 17a Sept. 815.

Tekintetes Urak!

A' nyomtató olly szűk Petneházán, hogy még az ide való termésnek negyed része sem nyomtatódott el. Már ugyan annyira mentek az emberek, hogy hetven köböl gabonát öszve szedhetünk azoktól, a' kik a' Tekintetes Uraknak adósok. Ezért a' hetven köbölért tehát már küldhetnek a' Tekintetes Urak. Mi marad még ide, meghatározni nem lehet, mert a' melly homok Földeket két köbölért ki nem vettek, az dézmára osztódott, t. i. negyedre, melly még a' szalmájában van. De a' minek szeműl kellene bejöni, az ötven fele rúg, a' szalmában lévő kevésre megyen.

A' tavalyi széna el nem költ, reménylem a' Télen jó áron el kél, mert a' víz itt is sok kaszálókat elvett. A' Tekintetes Urak' részére még a' Tavasz mezőről a' széna be nem hordódott.

A' regálékból tavaly 34 Ft jött, az idén pedig 32. A' tavalyi subsidiumba 17 Ft 's egy néhány xr. ment. Az erdő kerülőnek most a' nyáron 10 Ft fizetődött. A' régi kerülőt a' Tavaszon elvitték katonának, mivel kurva mellett fogták meg, helyette tehát mást kellett fogadni. —

Az Arendástól az erdő pusztításért jövő száz Ftot két Üri

emberek tartóztatták el, a' kiktől, ha csak Perrel nem, máskép ki nem vesszük.

Az őszi Termés csak tűrhető volt itt, de a' Tavaszi nagyon szegény. A' kik a' Tavaszi Földekbe Tengerit vetettek, nem lesz annyi Tengerijek, hogy a' Tekintetes Urakat kifizessék. Némellyek egy kupában hagyták, látván hogy semmi sem lesz belőle. Némellyek pedig, mivel igen kevés költt, kiszántották 's egyébbel vetették ismét be, de osztán se Tengerijek, sem egyebek nem lett. Előre félek a' Tengeri beszédetésétől. — Még ugyan senki sem jelentett semmit. Ezt magam szeme után tudom.

Többször ezeknek jelentése után Ūri Gratiájokba ajánlott, állhatatos Tisztelettel maradtam alázatos szolgálók
A' Tekintetes Úrknak Szűts Daniel mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

2996.

Kazinczy - Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Sept. 18d. 1815.

Édes barátom,

Tegnap előtt estve vevém leveledet azon hírrel, hogy Temorám elveszett, 's íme már Temorának első Éneke, mintegy 80 vers híján, kész. Nagy kár, nagy baj hogy elveszett, de megvan, 's rajta nem lehet másként segíteni, mint ha újra dolgozom. Csak azt sajnálom, hogy ezen elveszés miatt Temora ott nem fog állani a' hol állania kellenék. — Zempl. Vármegyei Fő Fiscális Tek. Dókus László Ur a' jövő Vasárnap indul Pestre a' Herminie' meglisztelésére. Ő le fogja vinni Temorának azt a' részét melly addig elkészülhet. A' hátra maradandót postán veszed tőlem.

Megújítom kérésemet hozzád, hogy a' 8dik Kötet a' Wieland' két regéjét, a' Boufflers' leveleit és Rigót foglalja magába; megújítom azt is hogy légy rajta, hogy az Esztelle véknyan maradj kötevény Toldalékot adhassunk. IHa különben nem lehet, kész vagyok ezen Toldaléknak árkusait tulajdon erszényemből fizetni. De ez eránt Dókus által bővebben.

Épen az a' nap, a' melly nekem ezen leveledet és a' Trattner 's Beregszászi Urakét meghozá, hozá-meg a' Rumi' Monumentájának exemplárjait is, és a' régen nyugtalansággal várt Anti-Mondolatol.

Amannak nagyon megörültem, ezen igen igen sokat kaczagtam. De édes barátom, mondd-el csak, ki lehet az a' szörnyű Corrector, a' ki olly ész nélkül járt-el az Antimondolat revisiójában? A' görög text érthetetlen, 's azon nem csudálkozom. De hát a' magyar text érthetlenségét mi mentheti? arra pro orra, közöttül, pro körül, köze pro köre, Pere pro Pethe és számtalan egyebek. — 'S maga a' czímlap érthető e az *Úrnak* után álló punctum és vonás miatt? — A' te Pesten nem léted sok illy károkat okozza. Az én Yorikom nem sokkal jobban van nyomatva mint az Anti-Mondolat. együtt.

Az ortályt elfogadám Temorában, minthogy ortályos van, a' mint te mondod. Külömben a' szóra nem nagy szükségben vagyunk. — A' Védencz és párthiv nekem kevésbé tetszik, noha rajtok fel nem akadok; ezt megértheti a' ki akarja, de az encz terminatiót nem kellene szaporítanunk.

A' Kilián' könyve eránt ne igen irkálj. Értesz. — Virágnak Horátzát vettem, de most Temora nem engedi hogy meglássam. Bár csak a' Kisfaludi' munkáját nekem Dókus által megküldhetné! Örvendek hogy Virágot jól eltalálta a' mi kedves Dónátunk, 's szeretném ha az a' kép metszette nék, még pedig jó kéz által, és a' *Dónát* nevét a' kép alól el nem felejtve, így: Dónát pinxit Pestini 1815. vagy ugyan azt magyar szókkal.

Hát a' Révai' Versei nyomtattnak e? Bár a' mi Horvátunk Révait Dónát által festetné a' Lochbichler' képe után, 's az a' kép is metszette nék a' Versek' elébe. Még forróbban óhajtom pedig hogy Horvát Révainak minden Verseit együtt adja-ki, és valami Révaitól nyomtatatlan maradt. Szólj ezek eránt vele 's tiszteld.

A' mit Beregszászi ellen már dolgoztam, mind el lesz vetve. Másképen fogok neki felelni, és talán együtt az *Ó és Új Magyarra* is. Csak hadd írjanak. Győzzenek ök, ha igazok van: ha nincs, nekünk kell győznünk. Mind így mind úgy a' Nyelv nyer.

Szemere még sincs. Minap vettem neki és Kölcseynek leveleiket. Mind ebben mind abban igen sok jó van.

A' Rumi' Monumentájának 20 és 144dik lapját nagy örömmel olvastam, 's tintával írtam exempláromba, hogy a' Batori Sofia' koponyáját a' pervátába Nemthy Gábor, most Zemplény Vármegyei Szolgabíró, löké-be, vagy iskolai pajtása, ki azt ezzel együtt a' Kassai Templomból kilopá. — Úgy e rendesen el van mondva hogy a' Laufhans (az az Labancz) Ló...z leve a' vad kurucz' szájában? — Mihelyt reá érek, conferálok a' lenyomatott Babo-

csayt a' Pataki Collegium' Manuscriptjével, 's kirom a' mit a' Cen-
sor kihagyáa:

Általadád e Ruminak a' levelet? Ha még ott van, mondjad
neki, hogy Pesti levelét vettem, 's Dókusnak adtam 5 exemplárt
hogy árulja el, discretióra bizván. A' ki Magyar, ajándékot ad neki
az exemplárért. Azt Dókus leviszi Pestre.

Tiszteld Trattner Urat barátsággal, 's jelentsd hogy Temora
megyen, de Zrinyit nem küldhetem még. Csak tegnapelőtt kaphatám-
meg a' Ne bánchez-ot a' Pataki Bibliothecából; eddig mindég
rettegtek kiadni. Leírom ezt is, 's azonnal küldöm. Tr. Urnak aján-
dékait hálás tisztelettel köszönöm. Élj szerencsésen, Te és Nagy
Benczénk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2997.

Kazinecy — Beregszászi Pálnak.

Széphalom, September 18d. 1815.

Különös bizodalomú drága jó Uram, Professor Úr,

Sok bajok közt talált az Úrnak Prof. Úrnak hozzám Sept. 9-én
írt válasza. Lehetetlen reá hosszasan felelnem. De abban nincs
semmi kár. Én nyomtatás alá küldendő feleletemet előbb közleni
fogom az Úrral Prof. Úrral, hogy ha megtévedésemet — melyre
miért ne juthatnék én is? — felfedezendi az Úr Prof. Úr,* kitörül-
hessen a mit hibásan írtam s általam a vétkek ne terjeszthessenek
(terjesztethessenek). S ezen teendő lépésem az Úrral Prof. Úrral
látathatja, hogy az audaculusok makacsok e vitatgatni hypothézeiket
(hypolthesiseiket) ad interneccionem, vagy az igazat keresik, s
megnyugtathatja az eránt, hogy én az Úrral Prof. Úrral gorombán s
parasztúl bänni nem fogok, noha a villongás hevesség nélkül nem
igen esik meg, a mit az Úr Prof. Úr magán is tapasztalhatta.

Nem az én hibám az, hogy én magamra veszem a mit az Úr
Prof. Úr közönségesen mond. Hamis Verseghismus ez az állítás.

* Én Julius 15d. még teljességgel nem értettem a magyar nyelvet, s már
sept. 18d. bíró lehetek abban, s e szerént vagyok is. Nagy szerencse! a *régi*
pünköstre emlíkeztek. Beregszászi P. jegyzete.

Kazinczy Ferenczet nem a K. F. név teszi (*suspicione si quis errabit sua, et rapiet ad se, quod erat commune omnium, stulte nudabit animi conscientiam. Phaeder. **) Az Úr Prof. Úr engem meg nem neveze, de a mit én állítok, tanítok, azt czáfolgatta** és az eránt irkálgatta a leveleket, melyek közül egyet én tulajdon szemeimmel olvastam, hogy a *nyelvrontók* mint dühödnek*** s mely kárt tesznek. Illő lesz megmutatnom, kik a nyelvrontók a szónak való értelmében; mert én a nevet nem rettegem (*retteg* nem intransitivum?). Igenis, én nyelvrontó akarok lenni, s tudva vagyok az, hogy a nyelvet építhessem (ha az ács csapósínór szerént ki nem faragja a fákat, hogy építhet szép házat?). Vannak nyelvrontók (fájdalom!), azt tagadni nem lehet (nem biz azt); Barczafalvi is az volt, de Barczafalvi néha épített is (az tagadhatatlan), s én ugyan áldást mondok fejére, a hol azt tevő (de ki ne is mondana). Dugonics is ronta. De a Puristák egész seregében nincs tiszteletesebb név, mint a jó öregő, s ezer botlásáért elég pótolék tíz nem-botlása.

Az Úr Prof. Úr nem látszik tudni, vagy akarva felejtí (hát nem *feledí?*) hogy egy a nyelv, de az hely s a szólló nyelve nem egy nyelv. Az Úr a nyelvet az empiria dolgának tekinti (nem egészen), — de mi a criticismusénak (főképen én is); az Úr Prof. Úr a nyelv dolgaiban a szokást tiszteli: mi azt is, egyebet is (épen úgy én is, bizonyítja Dissertatióm utolsó szakasza). S az *év* és *kor* nem jó az Úrnak, mert az *absolute* sohasem mondatott. Még az általam citált sz. Katalin élete is az Úr mellett szól, mert előtte van a *tizenhárom*, s benne a suffixum (épen nem suffixum ott az *i*). Nekünk az semmi ok (már a más!), s mi tudjuk, hogy Homer is mások is csináltak szókat (én pedig unszolom is arra iróinkat az említett szakaszban), s Plautus (nem Plautusz?), Horátz, Virgil, Lucrécz, és a peregrinus transmarinus Propertz, kiket az Úr Prof. Úr talán csak nem tart nyelvrontóknak, az én értelmemben való nyelvrontók voltak.

* Úgy volt, hogy én is felhozzam ezt válaszom elein Phaederből, mert *oda* igen illet volna: de mégis propter certum quoniam nem cselekedtem.

** Czáfolgattam mind azt, a nagyjából, a mit helytelennek s nyelvünk törvényeivel és az etymologia reguláival ellenkezőnek láttam, arra nem ügyelvén s nem is tudván, hogy ki tanította azt s ki nem.

*** Irtam egyet, jut eszembe, de fogadni mernék, nincsen ez benne: «mint dühödnek». — Beregszászi P. jegyzetei; valamint a levél szövegében a zárjel köztí megjegyzések is tőle valók.

Az öcsém Kazinczy István slb. . . Maradok szíves tisztelettel,
 ha mint írók egymást vagdaljuk is, az Úrnak Prof. Úrnak
 alázatos szolgája
 Kazinczy Ferencz.

[Kinyomatott a *Glottomachusok* 256-257. lapjain.]

2998.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Kemény beszédek azok, melyeket utolsó előtt való leveledben írsz, és esdekelve kérlek, ne számláltassam azok közé, kikre ez illik: «*A' mint látom, mi egymást bolondoknak nézzük: mind a' két félén bolondok vagyunk é, tsak egygyikünk e az? vagy egygyikünk sem? az nagy kérdés.*» Senki Anyanyelvünk ékesítésében, gyarapításában és gazdagításában a' leg kissebb jó igyekezetet is nálam nagyobbban nem tiszteli, senkinek feje és szíve az igazság előtt az enyímnél inkább nyílván nintsen: legyen e' kevés, de igaz állítás, elégséges annak meg mutatására, hogy én az enyímtől különböző vélekedésűeket bolondoknak nem tartom. Hogy magamat sem tartom, és méltán nem tartom, az reményilem ki fog leveledre való feleletemből, és munkádnak tartozott figyelemmel való olvasását bizonyító aprólékos jegyzéseimből és azoknak okaiból tetszeni.

Sch[edius] Úrnak fenn akadásán, ha magyarul tud, és a' Zsidó 's Arabs nyelvekhez tsak valamit is sejt, igen tsudálkozom, Nem tsak egész coloritje nyelvünknek hordozza a' napkeletiség belyegét: hanem minden affixumai, suffixumai, és ezeknek rövid de nagy erejű 's jelentésű ékes határozódása; igeinek majd minden segítő ige nélkül való (ki vévén a' jelentőnek jövendőjét) módos hajtogatása, módjainak a' Kál, Niphal, Pihhel, Hiphil, Hophál módokat szinte ki merítő nüánsza; szenvedő formájának egygyűgyű, de ékes és tiszta érzelmű származtatása; természeti, erős, hathatós és a' dolog valóságának meg felelő helyes ki fejezései; minden napnyugoti nyelveket meg haladó, valóságos Arabs és Saracéni elmésséggel talált, tsakhogy, fájdalom! a' jó izlés hijjánossága miatt többnyire szennyes példa beszédei, mind ezt bizonyítják.

Az Anyanyelv szüzességire nézve ismét ezt mondom: ójják azt a' kegyes végezések az erőszaktól; inkább legyenek egynehán-

nyal kevesebb gyermekei, mintsem idegen erőszaktól terebbe esvén, időtleneket vagy kortsokat szüljön, törvényes gyermekeinek gyaláztatására! Igaz igen is Horátnak állítása: Verborum vetus inserit aetas, 's a' t. de épen az ő virágzó nyelve' szomorú példája mutatja, hogy az akkori aurea aetas változván, végre ferreát hozott; ettől kell a' Magyaroknak őrizkedni, a' mostani bárbarisimusoknak el távoztatása által. Az olyan német vagy franczia ki fejezéseket, mellyek a' Magyar nyelv természetivel meg egygyeznek, és a' tiszta Magyar fület meg nem bántják, minémű ez: *már azt soha ki nem állom!* be kell igen is hozni, és örömmel el kell fogadni: de a' mellyek ott helybe is helytelenek, véték volna azokat ide által ültetni, p. o. *igyekeztem magamat széllyel szórni*, ha ezt az erőszakos és még catacrexisnek is igen erős metáphorát el fogadom, nints miért az *aszszony-szobát*, a' *jól néz-ki*, a' *széljátékot* is meg vetnem; minek vágyjak pedig ezekre, mikor ezen szókkal aszszonyinem, jó színbe van, agár, jól és erőltetés nélkül ki tehetem?

A' felettebb hoszszú szók meg rövidítésinek van helye, és ez nem is egészen új dolog, de ebben is igen meszsi mennek némelly nyelv-mívelők. Mi okon kellett p. o. az árnyéket meg herélni? én nem látom: az *ék* végződésért? úgy a' reményt is tsak *rem*-nek mondják, mert az *ány ény* is tsak olyan végező, mint az *ék*. De meg a' sem igaz, hogy a' sok rövid szó, kivált egy csoportba, ékes-ségire volna a' nyelvnek, példa a' Frantzia. Que c'est que cela? ce n'est que ce que* pour nous en avertir 's a' t. hogy majd ki török a' betsületes ember nyelve belé: sőt sokszor a' hoszszú és a' mellett hangos szók a' nyelvnek felségít, numerusát, erejét teszik. Lehet ezt a' mostani élő nyelvekbenn is, kivált a' Németekében tapasztalni, sokszor gyakorolta ezt a' betűkkel és hangokkal is festeni tudó Virgil, így volt ez a' kerek és síma szájú Görögöknél is, kik még azon kívül apró particulákkal is, mint meg annyi bojtokkal és rojtotskákkal toldották a' szókat, az egymásból folyó gondolatok kellemetes öszve olvasztására.

⇒ Horátnak elő hozni szokott szabadságai poétai szabadságok, és ki tudja, nem poétai vajudó fájdalmi között vetemedett é elsőben azokra? 's akkor ezen salto mortálékba belé szeretvén, vagy az elébbenieknek szorultságból tett véghez vitelit maszkírozni akar-

* E szót utólag toldotta közbe Szentgyörgyi J. a köv. jegyzéssel: «majd el is felejttem, még egygy gyönyörű *que* kell.»

ván, nem azért ereszkedett é mind mind löbbekre? Ellenben Ciceróban nem hívságnak, hanem valóságos modestiának, és értelmes meg gondolásnak nézem, hogy a' Horáttól javasolt licentia sumta prudenter-t nagy maga mérsékléssel vette elő: tudta ez a' beszéd mechanismusának és technicájának nagy mestere, mi szabad a' poétának, mi az orátornak, mi a' philosophusnak; és hogy mert a' mennyi illett ennek szájába adni, bizonyítja Erásmusnak ezen ki fejezése: quod Cicero ita reddere ausus est. Hogy is ne mert volna az a' nagy lélek, melly hazáját végső veszedelmiből a' közönséges törvények hátra hagyásával is meg menteni bátorzkodván, a' Hazaatyának nevezetit érdemelte? Ezek legyenek az újabb írókra is bizonyos tekintetekben alkalmaztatva; azt a' sarkalatos jegyzést azomban soha el nem felejtván, hogy a' Deák mikor meg szorúlt, nem Vandalus vagy Géta szomszédjához, hanem az Aszszony Anyja a' Görög házához folyamodott költsönért, vagy ingyen fejébe, 's annak konyháján sült kenyérhez nyúlt, leg fellyebb is kesernyés fekete héjját le hámozván. Ez az, a' mit a' Magyar az újabbakra nem alkalmaztathat, mivel tsak úgy illene hozzá, mint a' krumpli a' töltött káposztára, szalonna annak és kolbász az ékessége. Legyenek bár ezek és több hasonló aprólékok bennem fejességek: leg alább azt láttatom magamban érezni, hogy nem ész nélkül való fejességek.

Újabb leveledet a' vele jött betses ajándékkal egygyütt ez előtt néhány napokkal nagy tisztelettel és háládatos érzésekkel vettem, ezerszer köszönöm, épületeimre fordítom, és éles figyelmemnek bizonyoságául Yorik és Eliza leveleire tett aprólékos jegyzéseimet ide rekesztem, 's reájok feleletet és oktatást kérek. Nagy Gábor Úrnak a' hozzá intézett tsonót kezihez szolgáltattam; a' Váradra küldendőt el tsináltam, és az ezen hétre biztatott alkalmatosságtól el küldöm. Ne legyen, Kedves Barátom! ellenedre ezen levelemben tilalmad ellen még egyszer vett szabadságom: hidd el a' leg tisztább indulathól tselekedtem; és erről való engedelmemet ismét jóságodtól bizodalomnal reménylvcn, Feleségem és gyermekeim szíves tiszteletének jelentése mellett, a' Méltóságos Grófné Ő Nagysága kezeit tsokolom, kedves gyermekeiteket ölelem, és állandóul maradok Debretzenben Septembernek 18án 1815.

tisztelő hív barátod,

Szent-Györgyi József mk.

U. I. A' Nagy Várad alkalmatosság már itt van, és a' nyomtatványok holnap el mennek.

Yorik és Eliza leveleit illető aprólékos jegyzések.

a) teszi a' lapnak felső részit, b.) közép táját, c.) az allyát.

Tökélmény, e' helyett tökéletesség; a' *mány*, *mény* végezet valami testi concretumot szokott leg inkább jelenteni, mint adomány, kercesmény, azért az újabb magyar philologia törvényei szerint is *tökélet* helyesebbnék látszik, mint *tökélmény*. 3. lap. c.

Városi étiquette, ez idegen szó helyett tenném *szokás*, vagy tsinos szokás, mivel amannak tökéletesen meg felel. 6. a.

Híjjányosan, miért nem *híjjánosan*? az ny sem szükségesnek, sem ékesnek nem látszik itten és sok más helyeken lenni. 11. a.

Révészeid itt hajósokat láttatik tenni: e' kettő igen különböz, és tengeren ritka a' révész. 12. b.

Karmolás testen vagy bőrön tett erőszakot, sértést teszen: itt inkább van a' *firkálásnak*, vagy *firkának* helye. 16. b.

Néked fájni találhat vele: én magam sem fájhatok magamnak, hanem valami fáj nekem. Igen természeti módon esne így mondva: *fájdalmat okozhat*. 19. a.

Alakoskodásokkal; nehéz hangzású, és a' rövidítésekben túl a' rendinn is gyönyörködő mostani füleknek kedvetlen hosszú szó: *atokolás* rövidebb volna, és a' Lengyeles *kosko* hangot el távoztatná. 19. c.

Balúl vélnem, ez a' frequentativum *vélekednem* igen illik és helyes a' kélségeskedő itéletnek ki fejezésire. 22. b.

Mistriss Jámest, Jámestné Aszszonyt, kevés Magyar tud Anglusúl, még ha nem tudatlan is, és nem is gyanítja, mit tehet ez. 24. a.

Glóbuszaidat, golyóbisaidat, be vette már ezt a' Magyar, és a' leg egygyűjűbb paraszt ember is érti. 26. b.

Journak, e' helyett Journálnak, nyomtatásbeli lúba; lehetne napos jegyzéseknek, vagy napló könyvnek, akár tsak naplónak nevezni. 27. a.

Lény, talám ens? 28. b.

Hübbet, a' bévett *hívebbet* (Jod quiescente in chirek) ékesebb és szokottabb. 28. a.

Scepticusz, vagy *kétkelőnek* forditanám, melly ama görögnek tökéletesen meg felel, vagy Sceptikusznak, akár skeptikosnak írnam. C az sz-el nem jól egygyez. 29. c.

Enyéme, miért jobb ennél *enyíme*? melly az önnhangúak változására nézve ékesebb is. 30. b.

A' fellyebb javasolt *tökélet* helyesebb voltát bizonyítja az itt elő forduló *alázat*, ez ugyan azon analogia lineáján született, és jó. 30. c.

Jobbaká, nyomtató hibája é, vagy önként úgy íródott? Két *k* azért kell, mivel ebből lett *jobbakvá*: az én beszélni igen folyvást kezdő *Elekem* számtalant ejt illyent, a' tsupa kapitóliumába önként fejlődő természeti grammatikája szerint. 31. a.

Az oda fenn javasolt *napló* itt, 31. c. elő jön, és helyes. Így alább a' *tökélet* is.

Véghagyomány, inkább tehetne vagyont, a' mi hagyódik; testamen-tom lehetne *véghagyás*. 32. a.

Kegyelemnek Istene, e' tzikkely hibásan van nyomtatva. *Tisztjei* tehet officiánsokat, *Beamte*: az egygyes számba tiszte, vagy *tiszti szóllítja*, világosabban ki tenné az erköltsi köteleztetést. 33. a.

Mi meszsze nints az a' maga origináljától! nem erősebb ki fejezés ez a' Magyar szokott és eredeti positiva ki fejezésinél: *melly igen meszsze van ez a' maga eredetijétől!* Ez utolsó szó elég világos, és meg állhat azon az analogián, mellyen áll a' közel következő *Értő*, melly a' Kenner-t tökéletesen ki meríti. 33. b.

Öszvegyezőbb, néhány jegyzéseket érdemel. Az írása módjára nézve, vagy még egy ypsilon ne sajnáljunk, vagy az egygyik gét is elhagyjuk. E' légyen mondva az *ssz*-ről is, például *asszony*, helyesebb így *aszszony*. Továbbá az egygyező már fel tesz két tárgyat, azért az *öszve* felesleg való, vagy ezt kell mellé tenni *öszve-illőbb*; valami illhetik magába is, kettő pedig *öszve illhet*. 34. a.

Ábrázának, ha tsakugyan már meg kell tsonkúlni a' nem rosssz hangzású *ábrázatnak*, leg alább egy *j*-ét tegyünk a' közepire. így: *ábrázjának*: de még így is a' három hoszszú *á* egymás mellett disztelen monotonia, mellyel pedig külömbenn is vádol-juk nyelvünket, és nem is minden ok nélkül. 34. b.

Lábat enged egyszer a' háznál, nem látom e' természeti ki fejezés-nél erősebbnek, *ha lábokat házába be tenni, vagy lépni engedí*; sem azt nem tudom mitsoda trópuson fundálódhatik, ezen szóllás formáján kívül: gyenge, vagy erős lábonn áll. 37. b.

Sympáthiai ellágyulás, nem teszen ennél semmivel többet *egygyütt érző el lágyulás*, méltó volna azért amaz idegen szót el kerfílni. 39. b.

Jámesné a' 41ik lapon, mint oda fenn kívántam, meg jelen; és illik. *Kitisztogatni*, szabad legyen alázatos tudatlansággal kérdenem, mi okon jön az *n* ebbe, és több hasonló szókba. 49. a.

Reméllem, a' mászszor kedvelt *ny* miért maradt ki ezen szóból, holott oda igen illene? Tanúlni kívánásból kérdem. 50. c.

Regulás phrasisok: hová maradt utól az *s* mellől a' *z*? Nem szinte azt tenné é ez is: *rendhez szabott szállások?* 52. a.

Kelepelni: a' gólya kelepel, meg a' szőlő pásztor; a' posta kürtöl, tserget, vagy pattogat. 54. b.

Kézi mesterségek, ha professiót akar ki tenni, nem felel meg a' valóságnak, mert az *ars manualis*, vagy *technica*; inkább illik az orvoslásra *hivatalos*, vagy *tanúlt*, vagy szokott mesterség. 64. a.

Annak éleszsze ő receptjeit, talám azt éleszsze ő receptjeivel. 64. b.

A' szívnek kelevényeit fel lohasztják, a' daganat lohad, le lohad, meg lohad: de fel lohadást nem hallottam. A' kelevény meg érik és fel fakad. 64. b.

Mitsoda analogián leszsz a' levegő égből lég, szeretném és ohajtanám meg tanúlni. 65. a.

Közel vala az el oszláshoz; minthogy a' fel vett allegória már századtól fogva esmeretes és *meg oszlásnak*, vagy *meg oszlattásnak* neveződött, az el oszlásnak pedig más az egyenes értelme: talám jó volna a' régi be vett szót meg hagyni, és ennek újabb értelmet nem adni. 69. b.

Mellyemben meg pattana egy edény: természetibb ki fejezésnek látszik a' vérereket tsatornáknak nevezni, és talám erősebb 's tulajdonabb szállás lenne az ér meg szakadásának le írására ez: *meg rokkana egy tsatorna?* 69. c.

Ingem el vala ázva könyüimtől, ha könyű is a' théma, és nem könny, még is ekesebbnek látszik a' többes számba ez, *könynyeim*, ha már a' szokott *könyveimet* az amphibolia miatt el hagyjuk is, noha könyveim a' grammatika szerint jól származna a' könyütől. A' könyűim engem mindig arra emlékeztet, mint tsináltak tsudálatosan az ország némelly résziben a' tollból talút.

Gyermeki tisztetnek utolsóját meg tegyem: mivel szebb és helyesebb ennél: *gyermeki utolsó vagy végső tisztet meg tegyem?* meg vallom, sem nem értem, sem nem érzem; azt tudom, hogy ez magyarabbul van. 70. b.

Vérem bugyogva kezdett verni, a' vér tulajdonképen nem ver, hanem a' lőle ösztönzött szív és erek; de ha verne is, ezen esetben bugyogva nem vert, mert a' bugyogással néminémű ki ömlésnek ideája van egybe kötve. Itt a' szívdobogást és azzal egygyüve illő fagyott vérnek reá tódulását lehetne emliteni. 75. a.

Irtóztatós is jó, de semmivel nem alább való, sőt erővel tellyesebb a' szokásban lévő irtóztató. 75. b.

Szívemhez szoritgattam volna őket: azokat természetibb, őket személyre szokott vitetni. 76. a.

Lenni hagyott, mind itt, mind más helyekenn a' hagyott vastag germánismus. A' Magyarnál a' hagyás permissium quid, és nem actium; miért nem alkotott, teremtett, vagy létele hozott? Ennek fundamentomára nézve igen is különböző értelemben vagyunk. 76. b.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

2999.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

September 21dikén 1815.

Tegnap dél előtt betoppana nálam Szemere és itt hált. Még nyujtózódik ágyában, ha fel kél, talán ír ide valamit. — Képzeled melly öröm vala nekem ötet ismét meglátni. Beregben Kölcseivel sokat dolgoztak. A' Mondolatot Szemere csak nálam látá nyomtatásban; azon a' könyvetlen földön hire nincs. Ardet opus, redolentque thymo fragorantia mella — Virgilnek e' sora juta eszembe látván Szemerének mind papirosait mind hevét. Hallá Kölcseitől hogy Debreczen 's Veszprém tája nagy tűzben van ellenek, 's hogy Dr. Zsoldos készül, 's így ők is készülnek. De ők irni fognak ha a' Mondolatisták hallgatni fognak is mert így kiörlődik a' dolog. Felolvastam neki leveleiből azon czikkelyeket hogy Nagy Benceze Somogyit öszvehordá, 's hogy Somogyi tudakozá, ha nincs e neked is részed az Antimondolatban; felolvastam azt is, hogy nyomtattatik az Ó és Uj Magyar. Ennek megörült, mert erre is kell seprő-vessző vagy korbács. — A' Szemere és Kölcsey szándéka az, hogy a' már kinyomtatott Feleletet a' Mondolatra becsületesebb formátban és kisimítva elébe teszik újabb munkájoknak, és én ezt nagyon javallom.

Temorának IVdik Énekét elvégeztem, már az Vdikben dolgozom, 's így azt hiszem hogy Vasárnap az egész Temora mehet.

Dókus által. — Te, édes barátom, addig egy exemplár Esztellét, Clavigót és Testvéreket,

1. Osszián' első darabját, és a' 2diknak kész íveit,

1. Erdélyi Múzeum első és harmadik Füzetét,

1. Horvát István I. Lajos és I. Mátyást magyar textusban, mert németül bírom — pakkolj össze, hogy Dókus Úrnak által adhassd, 's ennek már Pesten léte alatt ne légy kénytelen vele bajoskodni.*

És egy exempl. Elementare Universale Alphabetum, Logometria etc. Ezt, kérek, el ne feledd. A' Galetti Atlását gyermekeim tóled örömet megvennék, ha reá szükséged nem volna. Ezt azért kérem tóled, mert Pesten Hartlebennél nem kaphattam. Kérek akár add-el nekik, akár csak kölcsön add.

Ezen felül ide teszek egy kis jegyzést Müllerhez. Vidd által neki, 's légy rajta hogy a' könyveket megkaphassam.

A' Beregszászhoz írt levelet Kultsár adja által neki. Szemerével nem győzénk nevetni azon a' bagolyon. Én Dissertatióját még végig nem tudtam olvasni. Elúntata az a' nem csak alaptalan okoskodás és nyelvünk nem tudása, hanem az az összevissza beszéd is, minden fonal nélkül, minden rend nélkül. De azért ő nagy embernek tartatik, mert tud zsidóul, arabszül, mert Göttingi etc. Velitrii socius, mert neki Debreczen száz forintot adott a' Philologiai Dissertatióért. —

O sagesse de dieux, je te crois très profonde,
Mais à quels plats savants as-tu livré le monde!

Voltairnak a' Russziai Katalinhoz írt versét azon változtatással, hogy ott a' savants helyett tyrans áll, Beregszászra lehet elmondani.

Barátom, Temorában olly szókat is lelsz a' mellyek nincsenek az én Ossziánom mellé tett Glosszáriumomban. Illyen a' tom, mellyet Márton is a' Lexiconban Malhnak mond. Te olvasd végig az egész Ossziánt, és vess ismét egy Glosszáriumot a' 2dik kötet mellé. Ha Osszián magyarul neked köszönheti existentiáját, tégy valamit érte 's fordítójáért.

Pénzedet és a' Vitkovicsét viszi Dókus. — Adieu édes barátom!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

* Itt a következő mondatot kitörülte Kazinczy F.: »Jó lenne ha általa a' Ráday és Horváth Ádám leveleit is felküldenéd, de pecsét alatt.»

3000.

Dókus László — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Ebben a rossz útban is kéntelenitetem hónap indulni, a Borsodi Restauration is jelen akarván lenni. Úgy hallom azonban, hogy szinte most újabb Estafetta érkezett, melly a' Budára parancsolt menetelt már harmadik ízben fogja talám változtatni. Meg kapom holnap reggel ez eránt a' Tudósítást, melly a' Budai utamat ismét vagy elhalasztja, vagy egészen elenyészteti. A csomót mindemellett is holnap délig elvárom. Rumi Urnak csak 54 fkat vihetek fel magammal. Szinben igen jó lesz ha Zilay fiskalis Ur is elmegyén a' Tekintetes Urral; én a magam részéről, ha oct. 6d. kell Budán lennem, oda tellyességgel nem mehetvén. Ujhely Sept. 23d. 815.

A Tekintetes Urnak

alázatos szolgája

Dókus László.

Kivül: ¹

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak

Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4c. 115. sz.]

3001.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletél.

Örömmel értem, kedves barátom, 's meg nem tudnám mondani kitől, hogy te a' te Mesterednek, barátodnak, atyádnak Verseit kiadni szándékozol. Ki hallhatá e' hírt az én érzéseimmel? — az enyém-mel, mondom, 'a ki azt a' nagy embert teutánad az egész hazában leginkább tisztellem, és a' ki örvendék azon, hogy te a' kegyességnek

¹ A czím alá Kazinczy F. a következőket jegyezte:

dal, lap, czím, költő, remény.

Rumi pénze.

Sz. Miklósy.

Vilk. 50.

Trattner.

Helm. 18.

Donátné.

Mák.

Pronayné.

Níni képe.

Mihalkovics.

Horvát.

e' szent tiszte által magadat megdicsőíted. És bár ne csak kéziratban maradt Verseit adnád-ki, hanem egyszersmind azokat is, a' mellyeket ő maga adott sajtó alá, 's minden ide illő dolgozásait, 's Életét! Te vagy az az eggy, a' kitől, a' hon ezt várhatja. 'S melly kedves ajándékot fognál minden tisztelőjinek nyújtani, ha Lohbichler által festett képét Donát által lemásoltatnád, arra vezetvén őtet, hogy a' vékony-testű ember' képéből végye-le azt a' csontosságot, mellyet mindenik orczája, de kivált a' jobbik, mutat. Az ő húsa nem zömök volt, hanem nyálkás inkább, 's a' kép épen ellenkezőt mutat. — De engedj-meg, hogy a' mit magadtól fogtál vala csinálni, arra tüzelni mertelek. — Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom, 's élj nékem is. Feleségem tisztel, tisztel leányom is. Ajánlj barátságába kedvesednek, 's örvendeztess-meg azzal a' hírrel, hogy Lucina jár körülé. — Széphalom Sept. 24d. 1815.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: 1425, Q. L.]

3002.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. Olyson September 24dikén 815.

Drága Kedves Barátom!

Három Fő Tárgya vala Bétsi útazásomnak, az egyik, hogy Nevelő segéd Asszonyt hozzak Feleségemnek Virginiához; a' másik, hogy egy vagy Férőben vagy Asszonyban két talentomra találhassak, és hogy így ugyanazon egy személy mint a' musikára, mint pedig a' rajzolásra taníthassa gyermekeimet, ha vagy annak vagy ennek közzülök, vagy amarra, vagy erre kedve jönne. Szabolch vármegyében, a' hol érdemem felett gondoskodnak róllam, azt hirdették, hogy én hivatalt megyek keresni vagy leg alább kultsot hozni, és így engemet vágyakodó Hazafinak el híresítének, a' midőn Attjai kötelességemben el jártam. A' harmadik tzielyom pedig az volt, hogy magamnak jó eleve oltalmat keressek azok ellen, a' kik egy világosan törvénytelen Repositio által el akarják nyomni iussaimat. 1802ben és 1807ben egynehanyad magammal felette ellent állottam a' Repositionális Törvényeknek. Meg mondtam egyenesen az ország Gyűlésen, hogy ezek a' Törvények nem rövidítik, a' mint elő adódott, hanem inkább hosszabítják az igazság útját, mert fenn tartván a' rendes törvénykezést, a' sajátság Jussáról való kérdéseket egyszer 's

mint a' politica útra igazítják, e' nem másra való, mondék, hanem hogy a' V. Ispányoknak hatalma és a' Kantzelláriának jövedelme nevedkjen. remedium est peius malo, és meg jövendöltem a' SSnak, hogy meg bánja az egész ország ezeket a' Törvényeket, és hogy sok esetekben többre fog kerülni a' Repositionális költség mint a' repositionának a' substrátuma, de némáknak szólottam, mert többnyire V. Ispányok előtt beszéltem. Ha a' Magyaroknak mostani majd közönséges romlottságok mellett, melly szerént a' pallérozottsággal járó majd minden rosszakat bévettünk, a' nélkül, hogy javainak bé fogadásán elegendő képpen törekednénk, azt akarjuk, hogy jó Törvények télessenek az Ország-Gyűléseken, független és hivatal nélkül való embereket, diurnumok nélkül kell az Ország-Gyűlésre küldenünk. Tsak így fog a' köznép kémélődni, rövidülni fog az Ország-Gyűlés ideje, és még is több, 's jobb dolgok fognak azon végződni, mint eddig, a' midőn több gond volt arra, hogy szép szókkal Jussainkról beszélgessünk, és azokat olykor terjesszük is, mint [hogy karakter és álhatatosság által vagy oltalmazzuk, vagy az időhöz képpes okos és hasznos Törvényeket hozzunk. — de már az útazásomra. —

Egernek, Pestnek, Posonynak vevém útamat. Egerben Kanonok Báró Szepesy nagy fáradsággal, és nagy részint a' maga költségével a' Bibliotékát szedi rendbe. Egy nagy könyvet ada előmbé, a' hol bé kellett írnom nevemet, és a' melly már rakva volt azoknak neveikkel, a' kik, a' miólta ő viseli gondját, e' nagy Könyv-Házat meg látogatták. Ezt e kiss hiúságot, melly azomban némelly bé író is tsiklándoztattja, [!], meg lehet botsátani annyi fáradságnak. A' volt Egri Püspöknek, Gróff Eszterházy Károlynak, a' Lycaeum Fundátorának márvány szobrát fel akarja állíttatni a' Könyv-Házban Báró Szepesy. érdemlett háládatosság! melly méltó betsületire szqlgál mint a' Püspöknek, mint a' Kanonoknak.

Ki indulván Egerből, 6 nem régenten fel függesztetteket láttam az akasztó fán, a' levegő és az égi madarak már alkalmasint dolgoztak rajtok, többnyire obsitos katonák valának. Sokat elnélkedtem arról, hogy miért vannak Tiszán innen a' leg több 'siványok Borsod és Heves Vármegyében, az az két szomszéd Vármegyében, a' mellyiknek egyike Kálvinista a' másika pedig pápista Vármegye, és tsak azt találtam fel, hogy a' jó nemzeti nevelés hijánossága az oka. A' marhá lartó népeknél nehezebb a' jó nevelés, és a' hol a' hibázik, ott nem lehet Bekaria Úr principiomain menni, akár müllyen igazak, és az emberiséghez illendőek is legyenek.

Gödölön meg tekintém az új Anglus Kertet. Az Anglus Kertek regulátlansága többnyire hasonlít egymáshoz majd mindenütt, minden Anglus Kertekben, a' mellyeket eddig láttam a' Monarhiánkban, majd minnyájoknak a' Bruki a' Lajta mellett mintájok (modeljek), és így nints hogy mit hányjanak szemekre az Anglus Kertek kedvelőik a' Frantzia Kertek kedvelőinek. De Hertzeg Grazalkovich megmutatta, hogy ő Angliában útazott: egészen más formára van az ő anglus kertjében a' regulátlanság. Hiszem, hogy ez is tsupa követése egy töllem nem ismert, Angliába tölle látott kertnek, de meg kell vallani, hogy a' vidéknek helyheztetéséhez nagyon alkalmaztatva, és ez a' fő dolog egy Anglus Kertben. Nem lehet ebben Delilevel mondani:

Sur la plaine étendue un petit monticule,
Veut être pittoresque et n'est que ridicule.

Pesten tsak egy napig mulaték, Feleségem Unoka Gyermeke-nél, Gróf Valdsteinnénál laktam. Igen szépek a' Gyermekei, és igen szerentséssen nőnek fel, az egyik Fijának Albertnek nagy a' Talentoma, de úgy kezdik nevelni mint a' többieket, és a' Grammatikabeli tövisekkel elfogják idegeníteni a' tanulástól, vagy láng elnéjét elol-tani, — meg mondtam nekik. A' kiss Mária a' nagy Szent Máriához fog idővel hasonlítani, tsak hogy hihető képpen nem fog szűz maradni. Az ifju Gróf Károlyiak rendes fiúk. A' leg ifjabbik szép, restetske, és magamos (egoista), a' köz belső rejtek szívü, és fortélyos elnéjü, a' nélkül, hogy nevezetes talentoma legyen, a' Fizonomiája németes. A' leg idősebb nem szép, de igen nemes szívü, és igen szorgalmatos, jól meg rág mindent a' mit tanul, szép előmeneteleket tett a' Mathe-zisben, és ha nem lesz is találmányos ember belölle, azt gyanítom, hogy gondolkozó lesz.

Kotsimat Budán hagyám, bérlött kotsival indulték Bétsnek, esett majd minden nap, és dörgött gyakran az ég, a' kiss tsaló köznek mentem, hogy útamat rövidítsen, az esső 's a' víz áradás el öntötte mindenütt a' mezőket, és sok károkat tett mint az éleiben, mint a' szénában. Tsak út közben vevém észre, hogy réz kotsiban ülök, a' melly belől fával és posztóval vala kibélelve. Metallom alatt nem jó járni égi háború közben, a' Dunára egynéhányszor letsapott a' menkő, azonban nem ért semmi szerentsétlenség, de Sz. Mihályon szint' akkor (a' mint később meg írta Feleségem) 4 házba vert bé a' menkő, a' nélkül hogy gyújtott volna. Azonban meg ölt négy embert nem messze az udvaromtól, és hogy az ég is részre

hajlatlannak mutassa magát, egy pár reformálust, és egy pár katolikus embert per'sele a' más világra.

Bétsbe hét napig mulaték. A' Magyar Koronánál valék szálva; magamat, és Feleségemet, meg Gyermekeimet egynehány esztendőkre fel ruháztam; jobb lett volna ugyan, ha ez e pénz az országban maradt volna, de a' mit az ember a' mi Kereskedőinktől veszen, az úgy is többnyire Bétsből jön, és úgy fizettetik magokat a' portékáknak allyáért mester embereink, azon kívül olyan képtelen drágák és olyan rosszúl dolgoznak, hogy valóságos gazdaság Bétsbe menni és tsináltatni valamit, mert többet nyer az ember a' vett portékán és a' munkán, mint a' mennyit az úti költségel és a' Bécsi mulatásal veszejt. Nem lesznek jó mesterembereink, se kéz míveink, míg privátus Nagy Uraink nem fogják a' telet Városainkban, a' nyarat pedig Jószágaikon tölteni a' Hazában.

El hirdetvén, hogy Nevelő segéd Asszonyra lenne szükségem, felette sokan ajánlották magokat, mindenféle szabásúak, de többnyire Grábeni Nimfák, és az első tekintetre meg lehetett a' tsinos férgeket esmerni. Nagy bajjal és sok széjjel járkálás után a' Bátyám Fiai Nevelője Professzor Konopasek Úr ajánla egy 48 esztendőös Leányt jó Házból, a' ki már egy helyütt 10 esztendőt tölte, és a' kire bizvást lehet bízni a' Leányomat Feleségem távol létében is. Német Országí, a' Frantzia szót rosszúl ejli; de a' tekintete tisztességes, a' hüre sértetlen, és így, mert a' Frantzia közmondás szerént: le mieux est l'ennemi du bon, meg eggyezék vele egy próba esztendőre, ma holnap fog meg érkezni. Musikust, és rajzolóét egyszersmint nem leltem, de meg tettem a' rendelést hogy kapjak. Meg látogattam Lányit, Kedves Barátomat, Czirákit. A' Fő Ispányunk nállatok vólt. Fáyt keresém, de othon nem leltem. Egy jó Ágenst fogadtam. Az úszás oskoláját meg tekintém, és gyönyörűséggel láttam millyen jól úsznak a' Bátyám fjai. A' mint Nevelőjök mondja, 16 Tudományt tanúltak, de nekem az úszás legjobban tetszett. Mit tanúltak légyen, nem mondhatom, mert a' Nevelőjök felel helyettök mindenkor. Adja az Isten, hogy azokban is elő mentek volna, a' mellyeket nálunk szükség tudni. A' leg idősbb igen szép fiú, és igen meg állapotott viseletű. A' közbelső tréfás, nyájas, vitzkádozó elméjű, szépen veri a' Klavikordiumot. A' leg iffiabb pedig (Gr. Desseffy Ferentz' Successora a' kerestettekben: acquisitumokban) igen jó, és értelmes fiú; szerentsés választást tett Uram Bátyám. Ennek legkevesebbé tetszik a' Bétsi lakás. A' közbelső már jobban szílt oda; a' Diplomatikára akarja magát szánni. A' leg

idősebb katona akart lenni, de meg nem engedték szülei. A' Kassai Hertzeg Nesselshomburg hadnagyá akarta tenni, de: Bella matribus detestata, othon tartóztatták. Azomban miatta nem lesz ujj háború Európában. — Ez után Kassára jönnek a' Fiúk, vagy pedig Patakra mennek, a' mint javasoltam, a' Just tanulni. Egy dolog nagyon vissza tetszett nekem nevelésekben, a' pedig az, hogy Professor Uram, a' Nevelőjek, bizonyos meg vetést igyekeze belék [!] plántálni Hazájok intézeteik és szokásaik eránt. Előtte, és előttük egy parellát húztam Ausztria és Magyar Ország közt több tekintetekben, és Szabó Sáraí mondásával végeztem azt, hogy Béts t. i., mint minden Fő Város, nem egyéb, hanem tzipra perváta. Kértem őket hogy olvassák Madame Stahl [!] Német Országról ki adott munkájának első darabját, mert tudásom és ítéletem szerint nintsen schol olyan igazán Béts le írva. Így igyekeztem antidotumot bé adni unokáimnak, egy igen veszedelmes nyavalya ellen. A' jót, a' szépet, a' nagyot mindenütt kell betsülni, de nem kell magával elhíttetni, hogy minden rossz, kitsiny, és otsmány itthon.

Badenben is valék, és Barkóczy Ferentzünket meg látogattam, nagy öröme volt. A' tavaly meg holt 84 esztendőös Gróf Sztaray Fülep Bátyám fel támadott, szakasztott képét szemlélem egy 56 esztendőös emberbe. Három lábura valót visel, és még is oly vékonyak lábai mint a' nádszál. Alig mozdúl, úgy el van gyengülve, tenyeres talpas Felesége oldala mellett. Sógorommal együtt voltunk nálla, a' ki a' két Testvéreket osztogatni fogja, mert osztozni akarnak, hogy az Özvegynék ne legyen baja Sógorával Ura' halála után. A' kiss Fia szép, erős, a' Leánya Viganó szabású, a' Klastromba van Bétsbe, aux visitandines; azt is meglátogattam. Azt mondták nekem, hogy Barkóczy még most Herkules ahoz képeest, a' mi volt tavaly télben, nem hiszem, hogy sokáig élhessen. Szárad mint egy Mumia, kár a' derék emberért, nem mehet a' Vármegyéjébe, — de nem igaz hogy a' Kantzelláriánál teszi le a' hitet,¹ a' Vármegyének küldi le írásban.

Báden szép környék, de nagyon szomorú, ámbár rakott minden nemzetbéli nagy Urakkal. A' mostani időben nagyon vigyázó a' politia, és tsak mérik egymást messziről az emberek, a' nélkül hogy egymáshoz közelítenni merjenek és gondolatikat és érzéseiket egymással közleni. A' Helena Völgye bájoló vidék, láttam a' helyet,

¹ E szó helyett előbb *esküvést* írt Dessewffy J. titkárja, maga Dessewffy J. javította ki bizonyosan az átolvasás után.

a' hol be rogyott az 500 egynehány gyalog emberrel rakott vas híd; egy kis csermely folyhat alatta, egy nem igen széles árokban, de csak akkor eresztik meg a' gátját, mikor árad a' víz, 's így szerentse hogy üres volt az árok, a' mikor esett a' szerentsétlenség, nem próbálták a' hidat, hogy mennyit bír, azért roskadt, törtt le a' nagy tereh alatt. Öntött vasból vala tsinálva, és így nem lehetett a' vas rosszaságának tulajdonítani a' fátomot, ámbár a' széjjel törtt vasnak darabjai a' midőn a' kövekhez verettetének, széjjel pattantanak, mert így esik ez minden öntött vassal. Emlékezetre méltó, hogy egy 'sidó, a' ki a' hidon se vala, a' parton szörnyű halált holt ijedtében a' szerentsétlenségkor. Egy Török pedig, a' ki a' híd előtt ülve pipázgott, helyéből se mozdúla, a' midőn a' nagy lárma, és zavarodás közt az egész szerentsélen Világ ürögött, forogott, hemzsegett, és vaszkolódott. Azt se kell el felejteni, hogy minek előtte Hertzeg Antal a' leg első által mentt volna a' hidon, az inetső partnál egy Deputáció köszöntötte légyen, a' melly szerentsére hiába kéré Ő Hertzégységét, hogy engedné meg a' gát meg eresztését, *mivel üres árok felett minden híd nevetséges*. Azzal fejezé be *beszédjét a' kiküldöttség*, hogy örvend, hogy Ő Hertzégsege oltalma alatt ez az örökös munka el készülhete; alig végezte el,¹ és néhány pertzenetek múlva le rogyott ez az örökös híd, a' rajta tollongva múlandó emberekkel együtt.

A' Gróf Károlyi Kissasszonyokat meg látogattam Bétsben. Gróf Valdstein Josephina Kissasszony neveli őket. A' legidősbb Fanni, fel tserepedett, derék, fürge 16 esztendős leány. Sógoromat kinálták vele, de ő a' haszontalan tartós és káros fájdalomnak élni akarván, nem éltt a' szerentsével, és tsupán szíve után járván, meg nem gondolta a' maga virágzó, és terjedendő esztendeit, és azt, hogy a' gyermek szobából Feleséget venni csak azért is jó, mert tsupán a' nevelőt változtatjuk, és magunkat teszszük élet-*társunk'* utolsó nevelőjévé. — Gróf Valdstein Josephina Kissasszony nem pulya lelkű személy, azt kérdeztem tőlle, hogy igaz é, hogy Sógora Gróf Koháry Hertzeg akar lenni, mert német Hertzegnek adja egyetlen egy Leányát, a' kit praeficiáltatni kíván: igen is, felele kevélyen, meg akarja magát alacsonyítani, hogy fel emelkedjen. Midőn azt kérdezném, hogy szép ember é Hertzeg Koburg (mert a' Gróf Koháry Kissasszonya valóságos szépség minden tekintetben) azt felelte: *son attesse*

¹ Itt e szót, *mondását*, kitörülte a levélíró.

est poitrine; — en ce cas les soupirs et les ordres sur la poitrine de son altesse devront dédomager la Princesse, felelék.

Sógorommal Baumgartenba kotsizánk, Feleségem Unoka gyermekéhez, Volkenstein Lottihoz, Gróf Eszterházy Ferentz Leányához. Eppen a' mint el érkeztünk, menöbe értük Pentzing felé, egy emléket meg tekinteni, a' melyet egy szerentsétlen férj Fialtal Feleségének emeltete, el halaványodék, gondolkozván Sógoromra. eleget intettem a' Grófnénak, de nem érte. A' mint haladánk a' legszebb vidéken (a' hol mindenünnen arattak), jó művelt mezők, és virágos rétek között tsergedező tekervényes tsermelyek felett, ékes falusi hidakon keresztül, jobbról balról felénk fordultak a' rendes majorok, a' mosolygó városkák, a' szorgalmatos, és boldog nép, a' mező 's völgyek végén az emelt tetők ormain, a' sűrű külön külön zöldellett bercek, és erdők, de ezen bájoló vidéknek érzésére a' részemről erőltetett nyájas beszélgetések a' gyönyörű Lottival, sem nyugtathatták meg belsömet azon félelemtől, a' melyet ezen szöena végén sejdíték. Sógorom egészszen halovány, és komor képpel, lesütött fövel hányta lépéseit, és tsak ölykor ölykor egy fohással ereszté meg belsö küszdéseinek hullámjait, tsak egykor máskor vete szükségből, és illendőségből egy el lördellett szakadék szót beszélkedéseink [!] közzé. A' Grófnénak ártatlan gyermekei semmit se sejdítvén, szökdöstek majd Sógorom körül, majd körülettem friss örömeiben. Így értem a' komorság, a' kellemek, és az örömek társaságában rettegve részt vevö szívvel a' Templom ajtajához, a' Sógorom bé méne ugyan velünk a' Templomba, de benne már hátra marada egy kevéssé, és a' midön én Lottival az emlékhöz sietnék, ő a' más oldalra fordula, ott nézni, de nem látni az oltárokat. Éltem az alkalmatossággal, bé sügván hamarjában a' Grófnénak gondatlanságát, meg szeppent az áldott Lélek, de már késö volt, és úgy kelle magunkat tettetni, mintha semmit se vettünk volna észre: 's már most nem lehete másra gondunk, hanem hogy csak minél elébb oda hagyjuk a' deli emléket. A' halvány Sógorom tudott parantsolni fájdalmának, mély bánatja szinte azért, mert mély vala, egy köny tseppet se fatsarhata ki szeméből. Észre vevém azomban, hogy egy oldalas pillantást vetett légyen a' szép emlékre; Úgy siettünk ki felé a' Templomból, mint ha valami koporsóból szabadúltunk volna ki. Sógorom kívül már könnyebben lehellett, és törölgette homlokán a' fagyos tseppeket. E nem volt mindennapi szöena. — Maga az emlék remek munka, egy sík márvány golyóbison, a' melly e föld golyóbissát képezi,

egy gyönyörű Angyali Teremtés félig bélelve mint-egy lebeg, és kimondhatatlan könnyűséggel az Egeknek tart. Azt mondják, hogy Kanova faragása, el hiszem minden tekintetben, Láttam több remekjeit Olaszországban. Az idea, a' márvány, a' faragmány, az emlékezeteim: minden neveli hitemet. — Vissza menőbe, mert ott ültünk fel mindjárt a' kotsira, el bútsúzván Lottitól, egy ideig semmit se szóllott Albert, 's én se, egy fertály múlva így szakasztám félbe végtére a' mintegy rajtunk feküdt halgatást: L'étourderie de Lotti a été bien cruelle, mais il y a une certaine jouissance permise dans les tourments de la plus grande douleur; cependant elle doit avoir sa mesure et ses bornes, autrement elle devient un crime inutile contre nous-même, et quoique je respecte et partage en même temps vos souvenirs autant justes que pénibles, il est temps cependant que je vous propose de restaurer ce soir nos âmes épuisées par d'autres sentiments moins violents. Mintha szívébe nyúltam volna, fel derült, meg tsókola, magához szorita, és abban eggyeztünk meg azonnal, hogy az Udvari Teátromba a' Karinthiai kapuhoz megyünk az Operába. Felette tömött vala a' Ház, holott már harmad-szor adódott a' Darab. Az Egyiptombeli József eladása volt a' Tárgya. A' musika Mehultól van, a' német vereszett úgy tetszik Seifriedtől. Az Attjai szeretet lehellé által ezt ez egész remeket. Én Sz. Mihályon valék gyermekeimnél, midőn az Bétsi Parterbe halgatótam, kivált mikor az öreg vak Jakab azt éneklé:

Akármi történjen velem,
Tsak boldogok legyetek.

Ki nem mondhatom mitsoda egygyűgyü ez a' musika, és minden tzifrazatok nélkül lévén, hogy érdeklí a' szívet. Ezt annál inkább kell most betsülni, mert a' mostani musikakészítők többnyire merő hang fortélykodók, és nagyobb részént darabjaikkal egygyűtt ki kergették volna őket Spártából. Az ruha, 's szokás, costume, el vagyon ugyan hibázva ezen operában, mert Salamon alatt se vala a' Hebreusok costumja pompásabb, mint a' hogy azt a' régi Pátriarka Jakab idejébe képezték a' Jádzó színen, de én keveset gondolok szemeimmel az operákban, tsak füleimet, és szívemet ne bántás, ha édesen érdekeljék. Nem kell mindenkor az Operába tudományos emlékezetekkel meg jelemni, jobb ollykor érezni, mint a' tudomány által tapodtatni gyönyörűségeit, azomban tsak azt tudjuk, hogy millyen nem vala a' costume Jakab idejében; hogy millyen vala, tsak

hozzá vetve, analógiákból, nem pedig bizonyosan lehet tudni. Az Opera után az Ausztriai Császár Fogadó-jában vatsorálánk, a' múlt bűnnek el felejtésére jól felhajtottunk, én puntsot is ittam. Jelen vala a' többiek közt az Ótsém, iffiú B. Vécsey Miklós is, a' Fő Ispánnak Fia, testére, lelkére, és eszére igen igen jeles fiú. Láttam ott már honnyaink közzül egynéhány nappal azelőtt Gróf Szirmay Antalt, Forgáts Ferentzet, a' ki Secretárius a' Kancelláriánál. Terebes Urát is, a' ki éppen indulóba volt Égerbe, és onnan Párisba; Passzusát mutatta, kért hogy írjak neki, 's ígérte hogy ő is fog írni. Bútsúzó ebédet tartott Mátkájától, a' mellyet nem vitt magával, noha kötve hiszem, hogy elevenebb szeműt és ortzájút találjon Párisba. Bétsbe hagyta ki téve ezer veszedelmeknek, a' mellyeket nehezebb lesz neki ott el kerülni, mint a' Grófnak (a' ki már élete szeszének nagyobb részét elvesztegette) Frantzia Országban hasonlókra találni. Nints már sok vesztegetni való, és ott elég olyan láb ikrátlan Férjfiak találkoznak. — Másnap Saumburghoz mentem könyveket vásárolni, ott is, mint másutt, némelly henye tudós, vagy tanult emberek, kik közzé olykor Politiabéli halgatók, sűgárlók is vannak keverve, össze szoktak gyűlni, és okoskodni vagy kitárni esmereiteiket. Professzor Konopasek Úr a' bajnokos idöket (Ritterzeiten) kezdé gyalázní, és a' mostaniak mellett bajnokoskoda; egy más ellenben a' mostani nyomol alatsonyította és gyalázta, sokat, de se nem szépen, se nem rendessen szöllottak mind az egyyik, mind a' másik, sokaig halgaték, és válogaték tsupán a' könyvekben és alkudozék. Végtére azt mondám: auch in denen Ritterzeiten, meine Herren, waren wenig wahre Ritter, und auch in diesen jetzigen philosophischen Zeiten sind wenige wahre Philosophen, der Rittergeist hat seine Verdienste, der Philosophische auch. Es sind zwey ganz verschiedene Geister; der eine spricht mehr das hertz an, der andere mehr den Kopf, und weil der Mensch seiner Natur gemász mehr hertz ist als Kopf, und weil dasz Hertz zu allen Zeiten mehr hebel war zu menschlichen handlungen als der Kopf, so ist der philosophische Geist in rücksicht der menschlichen handlungen, die doch eigentlich das gesellschaftliche leben des Menschen ausfühlen (!) müszen, mehr ein ordnender, erhaltender und mászigender, und verbessernder Geist, als ein Handlungen hervorbringender. Úgy vevém észre hogy a' sok németeknek, a' kik a' Könyvböltba valának, nem tetszetek vissza ezen észrevételeim, susogva azt kérdezték egymástól, hogy ki lennék, és a' mint azonnal ki lépék, mind egyyik

igen szépen meg hajtotta magát nekem. A' többi Könyvek között meg vettem Rolinnak egy Munkáját, a' mellyet már régen keresek, és a' mellyet tsupán a' német fordításba olvastam még fiatal koromban: de la manière d' enseigner et d' étudier les belles lettres. Azután Carnotnak és Chateaubriantnak újabb munkáit. Tovább Bignot [!] ujj híres Könyvét, és Constant Úrnak egy igen vellős és talpra esett munkáját. Sur la liberté de la presse. Csak akkor fogom hinni, hogy a' Frantziák tudnak szabadok lenni, a' midőn olly lábon fog nálók állani az írás szabadsága, mint Angliában. Mindent [!] a' mi a' nyomatás szabadsága ellen mondódik, gyökeretlen okoskodás, és a' mit Fouché Úr a' minap mint minister írtt vagy inkább írni kintelenítete, a' valóságos botránkoztatása a' józan észnek, egy fel világosodott Nemzetnél. Nem gondolják meg, hogy az írás szabadsága nem tsak a' következése a' Polgári szabadságnak, hanem hogy neveli is egyszersmind erre a' nemzeteket, a' kik a' nélkül nem tudnak egyebet, hanem tsak vissza élni a' Polgári szabadság ajándékával.

Pethe Ferentzel személyessen meg esmerkedtem; én is voltam nálla, és ő is nállam több ízben, én igen jó nevelésű, derek eszű, szívű és tudományű emberséges Magyar embernek tartom. Ugyan üldözi a' censura!

Nem múlathatom el ezen alkalmatossággal hogy elő ne beszéljem, mint jártam másnap. A' Kanikula hősége, a' sok utazás, járás, kelés, a' rendetlen élés módja, a' Penczingi scéna kivált, nagyon fel hevíték a' véretem, és szivemből nagyon a' fejemnek hajták, úgy hogy el levén egészszen velőm fogva, szédelegni kezdék. Nem levén jó módom benne a' Fogadóba hogy lábaimat áztassam, más nap reggel 6. és 7. óra közt meg parantsolom a' Borbélyomnak, hogy egynehány piótzákat tenne a' Füleim megé, megy értek, hoz, és felrakja; neki engedem hátamat, tarkómat, de mivel nem hasonlítok Jánushoz, nem látván hogy mi esik rajtam hátam megett, el merülvén Bignon Úr minap kijött könyvének olvasásában, a' tudatlan Borbély 7. nadályt rak fel, minden fül megé egyet, a' tarkóm tövébe, a' hol az inak össze gombolyodnak és a' hová némeltyek a' sensorium communét teszik, és a' Lélek lakját, szintügy egyyet, az alsó hát gerintzére, a' közepébe egyyet, és oldalast még más hármat, én mind ezeket nem is gyanítottam, — húzza a' 7 nadály a' vért, és valamint a' 7 halálos vétek a' gyarló emberen, úgy szopik rajtam, én fel sem veszem, — nem érzek semmit is, bent levén egészlen

az olvasott könyvben, azomban lassan lassan kezd enyhülni fejem, — a' piótzák követik serényen kötelességeket, végtére meg telnek és odahagynak mint a' rossz Tseléd, hát kezd le folyni sűrőn a' vér a' hátamon, hideg friss vízzel, taplóval, coloniali vízzel akarom szüntettetni, nem boldogúlok, 2. 3. ing, a' párnák, a' lepedő elkeverednek, tart a' folyás, gyengülni kezdek, mintha valami tsatapiatzon sebeket kaptam volna; egy receptet írok seb vízért, és a' patikába küldöm, de nem akarnak adni, mert nem orvos praescribálta, Orvost kell hát hozatnom, és 10 ftot adnom neki, hogy praescribálja, tsak így szüntethettem meg 5 órakor dél után a' vérfolyást. Pórúl járhattam volna, és annyiba jártam is, hogy az arany eremnek directióját meg kellett változtatnom, mert azolta még vakabb mint az előtt, nagyon nyomorgatt, és felette el vagyok gyengülve, a' térdeim kivált olly gyengék, és reszketők, hogy alig járhatok, de reméllem, hogy a' nyugalom vissza fogja téríteni egészségemet, a' mellyre ezután, mivel idősödöm is, jobban fogok tudni vigyázni. Ott érzek kivált fájdalmakat, a' hol az inak összegombolyodnak, in sic dicto sensorio communi. — de nem hiszem azomban, hogy a' nadály megtsipte volna a' Lelkemet; más vérszopók tsipkedtek azon már, 's még se mehettek sokra.

Bétsből vissza utazván, egynehány forint ajándék mellett baj nélkül által eresztették a' Volsztali Lineán, de a' petsételt leveleket mind felbontottam, a' nélkül, hogy olvastam volna, mert ott a' titkos gondolatok közlése jövedelem. Nem elégesznek meg hogy tudják mit irsz, hanem fizetni is kell gondolatidőtől, a' mellyeket Barát által a' Barátnak küldesz.

Vissza mentemben Mosonyba a' Palatinussal, és Gróf Bekkerszel, régi Jó Barátommal találkozék össze, házasodni menének mind a' ketten. Beszélni méltóztatott velem Ő Hertzegsége. Bekkersz mentegeté magát előttem, hogy házasodik, azt felelém neki, hogy nem vagyok nőtelen. Azt parantsolta Ő Felsége a' Magyar Kamarájának, hogy a' Kamarabeli Betsü szerint jelelne ki egy, esztendőnként száz ezer Rf. jövedelmű Jószágot Ő Hertzegsége a' Nádor Ispány számára. Tudni fogod, hogy Istenben boldogúltt Leopold Tsászár mind-egyik Fijának egy miliomot hagyott pengő pénzben. Ettől Nádor Ispányunknak is tsak 4 per 100 interest fizete esztendőnként az udvar; és az utólsó időkben a' jövedelmezés bomlott állapotja miatt, azt is tsonkúlva vagy rendellenül, úgy, hogy Tsaba nélkül, melly Jószágot nagy részint költsön velt pénzen szerzett meg magának

Ő Hertzegsége, és a 85 ezer rublák nélkül, a' mellyek minden esztendőben a' cursus szerint Pétervárról fizettetnek, Rangjához képestenem is élhetett volna, az utolsó időkben, és így ez az pótolék ajándék igazságos. De más kérdés, hogy nem lett volna é tanácsosabb, a' mint a' múltt Diétán többen sürgettük, hogy az ország vegyen a' Kamarától egy illetén Jószágot a' Nádor Ispánnak, a' mely Jószág hozzá legyen kötve a' Hivatalhoz. Mert nem lehetetlen, hogy ez ez mostani esztendei 100,000 jövedelmű Jószág olyan kamattá váljon idővel, a' mellynek meg felelő tőkepénzét a' Haza fogja visszafizetni az Udvarnak.

Mosonból Ráróba mentem Gróf Sándorhoz, a' ki igen hit magához, még Bétsből. Igen szép Társaságot találék ott, és sok régi esmerőseket. Gyönyörű parkja van Gróf Sándornak, dans le grand genre. Reggel, mikor még minnyájan aludtak, elmentem magam sétálni, és eltévedék a' nagy terjedésű parkban, nem tehettem volna a' Grófnak és a' Grófnénak nagyobb complementomot ennek az eltévedésemnek meg vallásánál, a' midőn a' többiek előtt gúnyolva szánakozott volna a' Grófné tévedésemem, azt mondtam neki: il est bien digne d'une Femme aimable et de se moquer d'un égaré et de le plaindre. Itt nem akartak el ereszteni, és én is szívesen mulattam volna a' jó Társaságban, de sok dolgom vólt még Pesten, és haza is kellett sietnem.

Pesten megint könyveket vettem, Heyne Homerussát Görögül és Virgiliussát, de nem tetszenek nekem a' jegyzések, sok grammatikabeli avar van köztek. Megvevém Révay munkáit is. Hallottam valamit a' Mondolat megtzáfolásáról, de nem kaphattam meg. Küld meg, talán az enyímet haszontalanná fogja tenni. Trattnertől meg kaptam munkáidnak egynehány kötetjeit. Pesten, és Budán többnyire régi Baráttal, Referendárius Szögyényivel, Gróf Batthyányi Vintzével és Báró Mednyánszky Miltonnal társalkodék, és felette jól mulattam magamat. El mentünk Donáthoz is, ott vagy kétszer, és a' mint szívesen emlékeznek, háromszor is melly képedet láttam el találva. Láttam Corregió Ámorjának mását is. Már Olasz Országból esmertem ezt e kiss hamis Fattyút, mitsoda ravasz tsintalansággal húzza fel a' nehéz íjját. Emilius Fiam sokat hasonlít hozzá. Minon l'Enclost [!] is láttam, ha olyan vólt, nem kell tsudálkozni, ha önnön Fija Annyát nem esmervén, belé szerete, és szerelemből agyon lőtte magát, és Chateaufort apát a 80 esztendő Heterébe úgy bele bolondult. Tsak nehezen, és észre vehetetlenül vénülhetett

az illetén Asszonyág! Mi ragadó alak, minő lankadással elegyített tűz lángol azokban a' szemekben, be nyilatkozó, és ejtegető ajakok, milylen finomak artz vonásai, mennyi rózsák abban a' tejfel artzulatban, melly tellyesség ezen Test állásban, mitsodás a' hó keblének feszülése, — meg vallom, hogy rég nem láttam olyan lelkes gyönyörű Testet!

Mulier toto iactans e corpore amorem,
Cui Veneris membris vis omnibus exoriatur.

És noha már öszülök, lehetetlen vólt úgy el válnom azon képtől, valamint az ideáloktól szoktunk, de én mint egy gyönyörűséges valótól, úgy váltam el és így kiálték fel Mednyánszkyhez:

pulcerrima certe
Quae tamen usque latent, an ne minora putas?

Pestről Mednyánszky egész Baghig elkésére, egy húzomba recitálta nekem Lucréztot, Horátzot és Tacitust; nehéz hinni, hogy mennyit tud ez az ember könyv nélkül a' leg jobb régi, és ujj Classicusokból, valóságos Járó Bibliotéka, és a' mi a' legszebb, annyi emlékezetes Tudomány nem kissebbítette semmibe is elméjének eredetiségét. Ez ez Ember Péter váráig Classicusokkal tudna Téged mulatni. Ugyan ha fel támadnának azok a' nagy Lelkek, hogy szeretnék ezt az Embert, a' ki mintegy magába foglalta őket, és hogy néznének azokra, a' kik nem tudják ezt e szép Talentomot betsűlni, ha azt gondolják, hogy Ő nem lehet valamire való, mivel ők tsupa exhibitumokat olvasnak, és készítenek, Ő pedig Tacitust és Shakespeare-t és Rousseaut tudja könyv nélkül. Egy illetén Társaságban lévén vele, egykor még ifúságomban, a' hol egynehány Dicasterialisták, és kultsos, és keresztes, tímeres és gazdag Úrak (de nem olyanok mint Szögyényi vagy Battyányi és még más egynehányan) nagyon hántorgatták sok és nyomos foglalatosságukat — ezt mondta nekik Mednyánszky (még akkor Secretárius lévén a' Helytartó Tanátsnál) Pliniusból: in omni bene ordinata Republica oportet aliquam partem Civium insanire, ut hi, partim honorum, partim habendi cupiditate abrepti, Publico serviant, ceteris in tranquillo otio, vitam tranquillam degentibus. Ne méltóztassanak, hozzá tevé, reám, hanem az öregebbik Pliniusra meg haragudni. Nem képzelheted, mitsoda katzaj támadt, és hogy nevette egyik a' másikat, vagy némellyek

magok magokat is. Ha ezen utazásomnak le írása tsak felibe is úgy mulata Téged mint Olvasót, valamint engemet mint író, mert Hozzád van intézve, elértem tzelýomat, és nem sajnálom hogy bele kaptam. Fogadd el húséges barátságomnak minden színlés nélkül való kinyilatkoztatásait, a' mellyekkel holtig maradok

Igaz hív szolgád és Barátod
Pipsz mpr.

U. I. Minekutánna két ízben a' Diétán kívül adott volna Segedelmet Zemplén Vármegye, harmadszor meg tagadta, de az ujjabb sürgetésre megint adott, et quidem penes repartitionem, az ilyen alkalmatossággal mindég eszembe jutt az a' mit Sevigné Asszonyóság beszél: Mátha Úr, úgymond, egy igen keresetlen természeti eszű ember vala, és az igazi jó Társaságoknak gyöngye. A' midőn Albert Frantzia Marschal történt halála után nagy bújában és szomorúságában hátra maradt özvegye tellyességgel semmi eledelt nem akart volna magához venni, azt mondá neki Mátha: Asszonyom! ha fel tettet magadban hogy nem eszel haláلودig, helyben hagyom, és dítsérem feltételeket, és heroicus szomorúságot, de ha meg történhetne, hogy egynehány nap múlva egyél, kérlek hozass most mindjárt egy findsa levest már eddig is nagyon eltikkadt tagjaidnak számokra. — Én azt irtam a' Szolga Bírónak, hogy írja meg, mennyi Telek rám nézve a' Kults, hogy vagy többet, vagy kevesebbet adhasak a' mit repartiált a' Vármegye, mert ő ugyan repartiálhat a' Törvény ellen, ha neki tetszik, de én tsak annyit fogok adni, a' mennyi nekem tetszik. — A' Patriotismusnak pótolni kell a' Törvényt, de nem rontani. Se a' Fő Ispánynak, se a' V. Ispánynak, se a' Vármegyének nints jussa repartiálni, én eddig se adtam soha is repartitio szerént.

[Eredetije a' M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3003.

Kazinezy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Sept. 25. 1815.

Angyali, angyali lányka,

Nagysád engem ebből a' lethargiámból is fel tuda verni, a' mellyben rég olta sinlek; gyönyörű levele, szép lenyomása (Abdruck) a' legasszonyibb, az az legtisztább, legunentweyh tabb léleknek, visszateve ifjúságom' boldog tavaszába, alig érzem hogy öt minütummal ezelőtt elseppedve valék. Kedves, kedves Lolott, melly csudareje van az ártatlan természetességnek! Nagysád görög leány, nem Erdélyi. Így érzettek az IJisszus' partjain.

A' miolta haza jövék Bécsből, sokszor mondan magannak, hogy Nagysádnak írnom kellene. Szívemen kívül a' Nagysád kezeitől tűzött kép is emlékeztete reá, mellyet Sophie kiveve könyveim mellől, 's canapéja mellé függeszte-fel azon szobában, a' hol Wesselényi az ő Patakijával feküdtek. — De tudni fogja Nagysád Döbrenteitől, hogy Ossziánnal mennyi bajom volt. Azon általestem; 's im Helmeczi írja, hogy Trattnernek eselédje Temorát elveszté, midőn, a' Censorhoz vitte. Azt tehát újra kelle dolgoznom. Barátim, nevezetesen Mélt. Cserei Farkas Úr, nem fogják érteni mi lett, hogy én, a' ki oly serény levelező valék, így elváltoztam. Az én szívem az a' mi volt, 's nem is lehet egyéb; de végre öszveroskadok, 's nem győzőm a' mit eddig bírtam.

Ha Nagysád kedves anyjával és testvéreivel Széphalomra jő, úgy társa lánkad annak az örömnök a' mellyet akkor látott, midőn Wesselényit és Pózál mondhatta vendégének. Nemzetünk legelső fiját 's szeretetre legméltóbb leányát fogta látni, 's én Nagysádat elibe állítom Eugénienek, 's azt mondom neki, hogy igyekezzék olyan lenni mint Lolott. Emilnek Wesselényit tenném elébe, ha neki Wesselényit illenék tenni példányává. — Nagysád engem atyjának fogadott; engedje-meg hogy én ismét Nagysádat Zseninek tehessem anyjává. Szóllítsa őtet leányának. Ő az én szerelmem' leánya, eddig ő és Emil a' legkedvesebb gyermekem, a' nélkül hogy azért Thaliét és Antonínt kevésbé szeretném mint kell.

Bécsi útam felől Döbrenteinknek írt levelem Nagysádnak is volt írva. Nem mulattatom tehát azoknak újabb elő beszéléseivel, — mert azt bátran *mulattatásnak* nevezném. A' helyett azt engedje

mondani Nagysád, melly öröm vala nekem az én most mint 1804ben szeretett feleségemet annak az Asszonynak ajakiról 's karján függve látni, a' kit én úgy szeretek mint a' Nagysád' szép és jó anyját — B. Prónay Simonnénak. Sophie rég olta épen azzal az örömmel olvasá Ninytól vett leveleimet, a' mellyel a' Nagysádét szokta. Wie sie schön ist! wie sie lieb ist! ezt sohajtgatá mindég, mikor Ninitől levél jött. Hallá tőlem azt is, hogy Nini a' legszebb leánya vala Pestnek 1800ban, midőn 17dik esztendejét élte. Végre belépünk Györgyén. Első nap bizonyos tartózkodással: mert Sophie Nininek 's Nini Sophienak soha sem irtak, és osztán mert nem egészen biztunk férjéhez, kit én csak egyszer, és akkor is rövid pillanatokig, és egy alkalmatlan társaságban láttam, Sophie soha nem látott. A' titulatura (oh, képzeli Nagysád, melly kedves az nekem!!!) folyt a' két asszony közt, kiknek mindenikét lángolva szeretem. Végre más nap reggel bemegyünk. Ismét hangzik a' titulatura. «De, Niny, mondám, szóllítsa te-nek Nagysád Sophiet», — 's a' két száj öszveragad, a' két melly öszveszorúl, a' négy kar öszveöleli egymást. Niny és Sophie elváthatatlanok lettek. — «Ideje volt, édes bátyám, monda Niny. Már férjem is sokallotta.» 'S e' pillantattól fogva nekem nem leheté Ninyvel lennem, ő és Sophie szerelembé estek. — Még most is látom, hogy midőn Prónay, Laffert, én a' gyepen sétálánk a' víz mellett, a' szálas szép Niny fejrben veres lepellel, Sophie feketében, mint kerülték mindég a' férjfiakat, 's melly szép figura, melly szép groupe volt az a' zöld tavaszi-gyepen az estvély' kedves ragyogásában, 's Niny és Sophie 's Phigie és Génie mint repültek-el mellettünk a' csolnakban, mellyet a' kis Laczi 's Nevelője hajtottak. — Sophie azolta csak Ninyben és — Wesselényiben él. Ezek az ő legfőbbjei a' kiket valaha látott.

Györgyén akkor 1½ nap, visszajövöben 4 egész nap mulatánk. Onnan Pestre mentünk-be. Az én legfőbb szenvedelmem a' festés, 's első kimenetelem Dónáthoz volt, hogy elfoglaljam a' holnapi napot Sophienak, a' holnaputánt Eugeniének. Sophie nem rosszul, Eugénie igen jól van eltalálva; a' gyermek eggy lepét tart kezében. Sophie itt új szerelembé esett, melly közel jár a' Prónaynéhoz. A' 73 esztendős Dónátnak egy 28 esztendős beteges Asszony a' felesége, — a' duellumban megholt Herczeg Liechtensteinnak szerelem' leánya. Ez az asszony maga a' természet, és nekem első pillantat olta (1812ben) barátném. Sophiet, a' leányomat és Helmecczit általvittem Budára, látatni velek azon két házat, a' mellyekben

1794. Dec. 19 oltá 1795. Sept. 27dikéig lakattattam; az idő April. 19dikén híves volt, 's így Sophie, keresztül menvén a' hídon, elhütést vont magára. Ez neki lehetlenné tette a' kijárást; egész nap a' Marie' szobájában ült, 's így elég idejek vala, szerelmeiket üzni egymással. Egy nap Gróf Teleki Lászlóné jöve Donáthoz, kit Sophie Kassáról ismert. Sophie párnák közt feküdt a' canapén, 's az elhütés annyira kinzá épen azon órában, hogy minden pillantat alatt a' kivágott székre kelle ülnie. Marie betette az ajtót, 's Telekiné neheztelessel vette a' tettet. Sophie nem tudta kik a' Dónát' Vendégei. De Telekiné az ajtó betételét nem tudta megmagyarázni, 's Marie nem adta okát a' tettnek, mcró sietésből és a' nem kedves betegeskedés megnevezése miatt. Az előtt való nap egy Almásyné, könnyebb állapotban lévén akkor Sophie, vele töltött egy órát és Dónátnéval, 's Zseni az anyja körül forgott 's költött. Így Almásynének szemeit magára voná, 's annyira megkedvelteté magát, hogy ez elmenvén Dónáttól, azt a' complimentet levé Sophienak: Asszonyom, ha gyermekem volna, senki sem fogná nevelni mint te. Ez fogott osztán annak adni okot, a' mi Teleki, Telekiné 's közttem történt a' theater' ajtaja előtt; de ezt elbeszélém Döbrenteinek. — Zseniben nincs semmi különös; de olly jó gyermek, hogy gyengeség nélkül örülhetek eddig neki. — Emilben felleleim arczom vonásait, az Ipmét, és a' Bossányi Ferencz nagy atyánét. Adja Isten, hogy a' jóban ezekre üssön. Thalie szebb mint Zseni, Antonin pedig gömböcz, rettenetes testü gyermek 's arca egészen az anyjáié. Minél nagyobb, az az idősebb a' gyermek, nekem annál több örömet ad.

Mondja-meg Nagysád Susienak, hogy Theréz felől semmit nem tudok. Még General Vay és Vayné is panaszolkodnak, hogy nekik és mindennek megholt. Nem volna csuda annyi csapás alatt! De olly lelkes, olly angyali Asszonytól még is csuda. Nekem három levelemre nem felelt, 's nem merek neki írni többé.

Éljen Nagysád szerencsésen, 's higye, hogy a' Nagysád szeretete az én életemnek kedves balzam.¹ Megifjúlok, ha Nagysádról emlékezem, ha leveleit veszem, el vagyok ragadtatva — lélekben és testben — a' harmadik egekig.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4t. 5. sz.]

¹ E szó helyett először *flastrom*-ot írt Kazinczy F., utóbb kitérülte.

3004.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Sept. 25d. 1815.

Édes barátom,

Szemerénk megérkezvén e' napokban három 's talán több heti Beregi útjából, általjöve hozzám 's másfél napot itt múlata. Olvas-tatám vele panaszodat, hogy neked hallgat, 's azt azzal akarja kipótolni, hogy születésem napját, Octób. 27dikét, velem együtt Zsibón töltse. Tudósíts késedelem nélkül, ott leszték e akkor, hogy bizonyosak lehessünk, ott lelünk e vagy nem. — Néked azalatt írott levelemben míg ő reggeli álmát alvá, beírt egy oldalt, de azt a' levelet kénytelen vagyok elégetni, mert másik oldalára holmit írtam azokról a' mik Literaturánkban történnek, 's ő kért, hogy ne tudas-sam még senkivel. Mikor ideje lesz, fogod érteni.

Az Anti-Mondolatot Szemere nálam látá legelőbb. Beregben nem kaphatá. Én is csak Sept. 14dikén láttam azt. Most egy más Mondolat jó sajtó alá *Ó és új magyar* czím alatt Helmeczi és Pethe ellen. Írója egy S. J. betűjű Predikátor. Helmeczi olvasta; mocs-kos; de Helmeczi még kérte Trattnert hogy adja-ki. Őrni kell, hogy kiőrldődjék! ezt mondá Helmeczi, 's nagyon szeretem mondásáért 's érzéséért. — Azok az antiquitás' szeretőji nem akarnak tanulni 's nem nyughatnak. Így kénytelenek lesznek tanulni, 's mi ezért mindent békével tűrünk.

Tegnapelőtt estve egy barátom nekem egy rakás gyomot küldé, melyet a' Yorickom' Leveleiből szedett-ki. Soha sem hittem hogy olly kevés hibával dolgozom; azt hittem hogy van okok gán-csolódni. Nevetség a' mit beszéll ez a' barátom. Pedig eszes ember, és igen szép culturájú. — Bár Gyarmathy Úr tette volna a' mit ígért!

Az országban nem hallotta senki nagyobb örömmel, hogy Gyarmathy Úrnak Lexicona nyomtattatik, mint én hallám. Bár el ne maradna nyomtatása. Én is dolgoztam affélet, de az én dolgo-zásom árnya sem lehet a' Gy. Úrénak. A' ki 35 Lexicont forgata végig e' czél miatt, többre mehetett, mint én, a' ki csak az élembe ötlött szókat jegyezgetém-fel, 's én leginkább tót nyelvben tettem az öszvehasonlítást, melyet igen rosszul tudok, és csak úgy a' hogy itt pronunciólja a' félig magyar félig tót parasztság.

Láttad e már a' Rumi' Monum. Hung.-t? Sok helyeit kivonta a' Censor, 's így az épen oda tett Scholionjaim is elmaradának. Azokat én azért írtam, hogy a' gyanús textus megmaradjon. — Azt még is meghagyá a' mi lap 20. áll hogy Nemthi Gábor, most Zemplényi Szolgabíró, egy iskolai pajtásával ellopá a' Bátori Sófia koponyáját, és megjedvén, a' pervátába vetette — és lap talán 140. hogy a' Laufhans névből a' Kurucz ²asz¹ nevet csinált.

Szemere és Kölcsey velem egy Jelentést küldettek-fel a' Hazai Tudósításokba a' nélkül hogy én azt csak gondolatban is kívántam volna; — minekutána megvan, kérek, hogy engedd-meg te is hogy Muzeumod' egyik Füzetének utolsó lapjára nyomtatás-sék. A' mi kedves Karloszunkat, 's Lajoskánkat, ha ott van, tisztelem, csókolom. Felelj mingyárt. Élj szerencsésen, kedves barátom. Öröm lesz nekem téged ismét látni.

J E L E N T É S.

Zemplény Várm. Táblabíró Tekint. Szemerei Szemere Pál és Kölcsei Kölcsey Ferencz Úrknak Bereg Vármegyéből hozzám intézett levelekhez képest kénytelen vagyok jelentést tenni, hogy nekem a' Veszprém Vármegyei esküdt Somogyi Gedeon Úr' Mondolatjára írt és ez idén Pesten kiadott feleletekben, sem tanácsom sem dolgozásom által, részem nincs. Ezt említett két rokonom és barátom azért kívánja, mert tapasztalták, hogy némellyeknél e' tettek gyanújába én vétettem. Én a' Tóth-Vázsonyi Író' Mondolatjára felelni soha nem véltem sem szükségesnek, sem hozzám illőnek; az efféle cselekedet önn-maga eléggé megbosszulja magát; az Anti-Mondolatot pedig írásban soha nem láttam, nyomtatásban csak tegnap, és így közel két hónappal azután, hogy az mindenfelé olvastatott. Az én két barátom akarja hogy ők ketten, és egyedül ők tartassanak a' felelet' írójainak, 's az elsőbb sajnálja, hogy neve a' kezeikből tisztázatlanul kivett Munka' homloklapjáról egészen kimaradott. — Széphalom, Septemb. 15d. 1815.

KAZINCZY FERENCZ.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

¹ Az eredetiben is így, a szó első tagja kihagyva.

3005.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Sept. 26d. 1815.

Csudált barátom,

Felelnem kellene a' szép levélre, de ez engemet elnémit. Ha Prof. Konopasek Úr a' bátyád gyermekeit el akarja hűteni, mit mondhat vallyon nekik arról a' hazáról, a' melly ezt a' két lelkes testvért és az egyiknek sógorát, Gróf Sztáray Albertet, nevelte? mit mondhat vallyon nekik arról a' hazáról, a' mellyet ez a' három magyar szeret? — Pro et Contra minden nemzethen van, — ezt és ezen szóval mondja Yorick a' maga Érzekeny Utazásaiban: de felvén mindent, nevezetesen azt, hogy minket nem *elő nem vinni*, hanem *rontani* akarnak, és hogy mi derekasan meg vagyunk maszlagolva, 's így erónk kiholt; csak érünk annyit, ha nem többet, mint német Uraimék; 's épen nem látom, mi jusa van ezeknek, minket nem becsülni. A' bátyád, a' ki tiszteletes Magyar, nem akarhatja, hogy gyermekei magyarok ne legyenek; de csudáalom, hogy a' hazában nem lelt nevelőt gyermekeinek 's illy emberre merte őt [!] bízni. Adja Isten, hogy ez a' Cseh Kenderesy és Bécs őket meg ne ronthatta legyen.

Azonak hány példák vannak, hogy Bécs a' mi jobb vérből gyúrt ifjainkat meg nem rontotta. Báróczi, Barcsai, Pászthori, Vay Miklós, és mások. Athéna azt végzé, hogy a' Persák által elégetett templomai az Isteneknek fel ne építesse, hogy azoknak látása a' maradékot is hazafivá tehesse; 's a' gondolat illet a' honját szerető Göröghöz.

De midőn a' mi embereink elsőbbségét emlegetem, vagy legalább tagadom, hogy a' németet illethesse az elsőség ezek előtt, kénytelen vagyok vallást tenni, hogy közöttünk kevés van a' ki meg nem érdemlené hogy őket lelkestül testestül a' németeknek adjuk, hová a' koncz miatt úgy is szítanak. Ez a' magamos lélek csak nem elveszté a' Monarchiát, 's bizony illő lesz az Udvarnak a' Morált tétetni tekintetbe ismét. Csakhogy némelly ember a' Rényt veszedelmesnek nézi, azt tanulván-meg egyedül Montesquieuból, hogy a' Rény a' Respublicák, a' Becsület pedig a' Monarchiák talpköve. Azt szeretnék, ha nem gondolkoznánk, csak engedelmeskednénk.

A' Religio dühe, vagy inkább a' Religio palástjába öltözött furfangság ismét üzi bolondságait és istentelenségeit, 's kénytelen vagyok kimondani idvezülni akaró Calvinista lelkemre, hogy a' réformátus**sch** kedves atyámfijait teljességgel nem értem. Csak olvashatnád (én ugyan soha nem fogom) melly Theológiát ad-ki most Pataki Prof. Szathunári Dániel Úr, mind a' mellett hogy hajait púderezi. 'S még a' nem felette nagyon orthodoxus emberek is javallják hogy a' Theológiát úgy tanítja. Nevetik a' mit tanít, 's azt mondják hogy úgy kell, 's azt mondják hogy azért kell úgy szóllaniok, mert a' curulis székében ülnek Kalvin János Apámnak. 'S vedd osztán az inconsequentíát: Ezek a' Vallástalan szörnyű Theologusok azt nevetik, hogy a' Pápista a' Pápát esalhatatlannak nézi, dum sedet in sella S. Petri. Miattam bízvást azt taníthatná a' mit akar, csak elégléné be vele, hogy mind az a' mit akar, két három ívnyi Catechizmuskában állana. De 80. árkusnyi Theologia sok időt ellop az ifjutól, 's tele tömi holmival fejét, melly a' lehetőségek legjobb esetben legalább azért rosz, mivel sem ezen a' világon, sem a' másikon nem veszik hasznát. Oda kevéssel is elér az ember. — Ó Cs. K. Herczegségének a' mi Palatínunknak házassága talán szül valamely jót. Nem olvastam a' Herminia Confirmációjának Exámenét, mellyet Márton József Magyarra fordíta. Azt mondják hogy abban olly dolgok vannak, a' mellyért némelly buzgó Uraság teremtettézi az Udvari Papot. Én azt mondtam nekik, hogy Németországon minden nevezetes Prof. és Pap úgy hisz. De ők a' Helvetica Confessio nevű symbolicus könyvet emlegetik.

O sagesse des dieux, je te crois très profonde,
Mais à quels plats (tyrans savants) as tu livré le monde?

Ezt előbbi leveledre is, mellyben Szabolesi hitem' sorsosai ellen vala panaszod. Religio ad omnia utilis — etiam ad decipendos homines. — De vissza leveledre.

Schaumburnál szerettelek volna hallani, 's látni a' Scénát a' Baumgarteni templomban Gróf Sztáray Albert körül. Tisztelem azt az érzést, de én is sokállok. Successore novo tollitur omnis amor. Bár csak a' Gróf az érzékek útján keresne enyhülést, ha a' szív útján nem találhat, 's az érzékek a' szívhez vezethetnék. Én sajnálom ha az az igen széplelkű ember magzatokat nem hagyna. — De miért nem tesznek ollyan Fő Ispánokat? — Szegény, szegény Barkóczy Ferencz! Az is *ember* volt, a' szó' legnemesebb értelmében.

'S Mednyánszkit hány semmire való ember tartja bolondnak! — Engem is mulattata vagy kétszer; 's a' mint egy igen szép asszony megneveze ki vagyok, felkiálta: *Auch Lucretianer!* — 's egyszerre szórta a' Lucréz Verseit declamálva. Én a' ki két sort sem tudok *elmondani* Horátzból, noha sok darabját *bírja* fejem, csudáltam Mnemonikai érdemét. Ismét a' Kálvinistákra megyek. Szulyovszkit kivévén, alig ismerek Kalv. vagy Luth. Tekintetes Urat, a' ki a' Classicusokat ismeri, köztetek Te és Mednyánszki, már legalább kettő van, 's ti ketten százak vagytok: 's mi még is a' Classica Literatúrát is jobban tudjuk mint ti, mert mi — Calvinisták vagyunk!!!

Én az Anti-Mondolatot Sept. 14dikén láttam nyomtatásban először, írásban soha sem. Szemere és Kölcsey annak Íróji tapasztalák hogy a' világ azt az én írásomnak nézi, és hogy érette elle-
neü sokan fenekednek, 's azt kívánák tőlem ezen két barátim, hogy a' Kultsár Ujságleveliben tegyek egy Jelentést, hogy nekem annak írásában semmi részem nincs. Megtettem alacsony rettegés nélkül. — Most egy Predikátor ira ismét egy Mondolat formát Helmeczi és Pethe ellen. Címje: *Ó és új magyar.* Mocskos munka ez is. Azonban Helmeczi kérte Trattner, hogy adja-ki. «Forrani kell, hogy a' dolog kiörlődjék», ez vala a' Helmeczi szava. — A' Mondolatra adott felelethen sok só, de sok tudomány is van, kivált az Előbeszédben. De a' kis munka deperatum. Csak az fogja érteni a' ki Literatúránk productumait úgy ismeri, mint Irónak kell. — És osztán az a' vadság, hogy a' Somogyi Gedeon neve Bohógyivá van elváltoztatva! Ezt én nem tettem volna, 's sajnálom hogy tették.

Gyarmathy egy excellens Munkát ereszt ki: Lexicon Hungaricum parallelum. 35 Lexicont néze végig, hogy lássa melly szavunkat melly Nemzettől vettük. 7 vagy 8 iv lesz, és subscribálni kell reá Pánczél Dániel Bécsi Ujságírónál. Az ára nincs megszabva. Én fogok. Kérlek, te is tedd ugyan azt, mert félő hogy a' könyv nyomtatatlan marad. — A' Rumi Monum. Hungnak első Kötete három esztendei zaklatások után, ha herélve is, kijött. Nem sokára veszed Ossziánomat is. Élj szerencsésen. Köszönöm azon nagy örömet, mellyet nekem ez a' dolgokkal megrakott szép leveled nyujta. Bár minden esztendőben lehetne látnod Bécsét és magadat látatnod annyi emberrel. Lehetetlen az hogy annak sok és nagy hasznai ne volnának. A' Méltós. Grófnénak ajánlj kegyessé-

geibe. Én minap Pazdicson valék Szirmay Mihálynénál. Ott emlegettük a' Mélt. Grófnét is, Tégedet is. Még egyszer fogadd köszönetemet a' gyönyörű levélért, 's hidd hogy Téged senki inkább nem tisztel, nem csudál, nem szeret mint

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3006.

Kazinczy — Helmecezy Mihálynak.

Széphalom Sept. 29d. 1815.

Kedves barátom,

Ma a' te neved' Patronusának innepe van. Bukj-meg előtte, édes barátom, 's kérd; hogy ő, a' ki olly derekasan tuda megvívni az ördögökkel, vívjon-meg a' mieinkkel is, 's kergesse egy nyáj disznóba. Nagy baja van a' jó embernek velek.

A' te kedveczed, Emil, tegnap midőn ebédnél ülénk, 's a' cseléd alá tevė a' párnát, 's vánkosnak mondotta azt, megszóllala magától: V á n k o s, L á n g o s. A' gyermek füle gyönyörködék a' hangban, 's néhány izben elmondta azt. Képzeled mint néztem a' gyermekre, 's mint vettem jósolatnak a' történetet. — Ma szokatlanul vig vala az asztalnál. Énekelt fenn szóval, és mintha belé költ volna valami. Hozzd-el, Czigány, baraczkot, hozzd-el, Czigány, baraczkot, — ez vala éneke; ez az egy sor, 's képzeld, egyszerre ezt veté utána: Kifúrom a' hasadot. Anyja, és minden a' ki az asztalnál ült, kérték, ne szaggassa tovább füleiket: de ő csak úzta a' magáét, sikoltó örömmel. Én pedig elsülyedtem azon képzeletben, hogy hátha ez a' négy esztendősi fiú húsz eszt. múlva magára találja vonni a' haza szemeit. Amen! kiáltám, 's felköltünk, 's öszve csókoltam a' kis Poetát.

Eddig Temórárt vetted Fő Fiscális Dókus László Úrtól, 's teljesítetted általa és már elébb postán tett kéréseimet. Alig várom, hogy vehessem a' nyalábot tőle. Én neked gyakran alkalmatlankodom; de édes barátom, kihez intézzem kéréseimet, ha nem hozzád? Bár azt az örömet adhatnám Neked, hogy a' mit a' te segédeddel dolgozhatom, javallanod lehetne. — Minekutána Márton most nyomtatattja deák Lexiconát, nem gondolom hogy Tr. Úrnak kedve légyen Schellerhez. Az engem el nem ijeszt, hogy egyet dolgozzak a' sze-

rént a' mint annak Ideálja lelkem előtt lebeg. Ebben is nagy szükségem lesz a' te segédedre, tudniillik hogy te végig tekintsd a' mit csinálók, 's jegyzéseidet reá velem közöld. Te, Szemere, Kölcsey, Vitkovics, Szent Miklósy, ti lesztek a' kik látni fogjátok. Hogy Márton, Szabó Dávid és Gyarmathy épen most adják-ki Lexiconaikat, az nekem nagy szerencse. Én az ő dolgozásait épen úgy fogom használni akarni, mint ők nem az enyémet. — Ma éjjel e' szót csináltam

Éldellem ich geniesse.

Éldellet vagy éldellés. Genuss.

a' *llom* és *llem* végzet mindég intensiot jelent — járok, *járdalok*, nézek, *nézellek*. Közleni fogom Szemerével. Ird-meg te is, mint tetszik.

Szeretném, édes barátom, ha te a' Hudibrás első Énekét végig forgatnád. Buttler Hudibrásznak comicus képét festi, 's azt beszéli, hogy zsidóul melly igen tudott. Ott ez a' sor is van:

mit hebräischen Worten,
Die nur gedeihn an dürren Orten.

Valami e' forma a' két sor. Ird-ki azt a' punctumot nekem első leveledben. Képzeled mi célra akarom fordítani.

Ossziánomnak még nyomtatatlan ívein élj, kérelek, e' szókkal valahol velek élni lehet; de arra vigyázzván hogy az ismeretlen szó közel ne álljon ismeretlen mellett.

fölyhő = felhő (Ezzel csak néhol, hogy ez a' forma is megmaradjon.) száguld. Ez talán sehol nincs Ossziánomban, mert csak *lóra* illik.

Ott pedig nincs lovas, noha a' fejedelem szekerez.

örvendíte.

dicséretlen fekszem, non laudatus vel non laudabilis.

kirobbanni — — hévvel, haraggal kitörni, kirohanni.

veritékezett.

söppedék, Sumpf, mocsár, pocsaj.

tombolva, cum tripudio.

zörren az ég, dördül.

a' föld robog, erzittert.

csühödik a' ló alól. (Zrinyi.)

bömböl a' tenger.

szíves, az az bátor, a' kinek szíve van. Ennek sok helytt lehet
hasznát venni.

merevényen tartja kezében kardját.

Ezek mind Zrinyi szavai.

Élj ezzel is: Fohász, Seufzer. pro fohászzkodás. Gróf Desöffy
József szava.

Octób. elsőjén.

Szemerének tetszék az Éldellem. De reád provocál; azt
vetvén mellé, hogy a' szók csinálásában te igen szerencsés vagy.
Valóban én igen sok szép szót neked köszönök.

Szemerétől tanulám ezt is Vonal (mint *fonal*), line a. Excel-
lens! Ezt ő mástól vette. Az a' más még titkolódik vele.

Bezzeg kapék én Dr. Szentgyörgyi József Úrtól egy Expostu-
latoria levelet! Ez az ember nekem kedves barátom, 's jobb embert
ritkán teremte az Isten. De szörnyű Purista. Tizenhárom eszt. óta
mindég perel, és ma is ott vagyunk a' hol valánk a' per' kezdetében.
Kénytelen voltam kérni a' ma írt levélben hogy szünjön-meg vele;
én épen olly téríthetetlen vagyok mint ő. 'S úgy látszik még nem
is tudta mikor a' levelet írta, hogy neve az Anti Mondolatban emlí-
tetik. — Élj édes barátom, szerencsésen, 's ird azt, hogy a' Wieland
Regéji, Boufflers és Rigó a' 8dik kötetet fogják tenni. — Mennyiért
nyomtatna nekem egy ívet úgy Tr. Ur mint az Esztelle? hogy
Egmont mellé adhassam?

Szegény Stipsics!

Nyúgodjon békével.

3007.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 1. Octob. 1815.

Geliebtester Freund,

Helmecci schreibt mir, dass er Ihre persönliche Bekanntschaft zu machen glücklich war, schreibt mir aber von Ihnen sonst nichts, als dass er meinen ihm zurückgeschickten, aber an Sie lautenden Brief Ihnen nicht mehr übergeben konnte, weil Sie Pest schon verlassen hatten als er den Brief erhielt. Seine Briefe überschreiten selten *eine* Seite; ich will also seine Kürze nicht dahin deuten, dass Sie einander nicht genähert sind. Dieses würde mich schmerzen; ich habe Sie und ihn in der Zahl meiner innigern Freunde. Helmecci hat viel, was Ihnen gefallen muss.

Schon seine schöne Seele! wovon hier ein Zug. Trattner theilte ihm ein Manuscript mit, welches ihn u. Pethe grausam durchhechelt, unter der Aufschrift Ó és új Magyar. Trattner weiss den Namen des V[er]f[asser]s nicht, oder ist rechtschaffen genug, ihn nicht zu nennen. — Helmecci bat Trattnern, das Ms. zu drucken. Forrani kell, hogy kiörlődjék, sagte er ihm.

Ich habe das Anti-Mondolat des Szemere und Kölcsey erst den 14ten September gesehen, und nicht früher. Im Ms. sah ich es nie. — Die Schrift erregte viel Unwillen, besonders in Debresin. Alles glaubt ich habe daran Antheil, und manches mag aus meiner Feder geflossen seyn. Szemere und Kölcsey, im Aug. u. Sept. beyde in dem Beregher Com., schrieben an mich, ich sollte eine Declaration in Kultsárs Blättern machen, in der ich *diese*, und zwar *auf ihr Verlangen*, als Verfasser der Schrift nenne, und sage, dass ich an dem Mondolat, weder durch tanácslás noch durch Mitarbeit, einen Theil genommen habe. Den 20. September kam Szemere zu mir, und forderte dieses wieder. Ich habe das Jelentés in seiner Gegenwart aufgesetzt, und an Kultsár abgeschickt. Ob er aber sie aufnehmen wird, habe ich grosse Ursachen zu zweifeln. Er wird sich scheuen etwas zu thun, was Somogyis Freunden vielleicht unlieb seyn wird.

Mit der Recension von Beregszászis Dissertatio Philologica, oder vielleicht gar mit meiner Gegenschrift, bin ich nicht nur nicht

fertig, sondern konnte sie auch nicht recht beginnen, weil Szemere das einzige exemplar, das hier in der Gegend ist, zu sich nahm, und es noch immer nöthig hat; — man muss die Schrift drey bis viermal lesen, bis man sie versteht; der grundgelehrte Mann ergiesst sich in eine Fluth, und schwatzt, ohne zu wissen woher er ausgegangen und wohin er will. Der Name, den er sich in Erlangen erworben hat, liess unser Patronat viel hoffen: er ward zum Professor der Philosophie erwählt, aber ehe er noch nach Haus kam, zum Professor der Theologie zu Patak ernannt. Die Jugend, das Patronat, seine Collegen, und er selbst, sahen, dass er dazu nicht taugt; während eines examens machte er sich krank, um nicht Examen halten zu müssen; ich besuchte ihn, und fand ihn *im Bette*, aber *nicht krank*. Er legte also die Professur ab. Er begreift nicht, wie das zugehen mag, dass man ihn in Erlangen sehr hoch hielt, und dass er sich hier für ein Nulla ansehen muss. — Ich habe an ihn geschrieben, ihm für das Exemplar gedankt, ihm gesagt, dass ich auf seine Schrift antworten werde. Er fuhr mit Schrecken auf. Ich antwortete ihm auf sein Schreiben, dass er meine Antwort noch ehe sie abgedruckt werden wird, lesen soll. Es ist lustig anzusehn, wie er in seinen Briefen, mit welchen er seine Geschenk-Exempläre begleitete, über die Nyelvrontók herfällt; der hypochondrische Mann glaubt wirklich, er sey ganz allein da. Er wusste ja vor dem 18. Apr. 1815 nicht einmal, dass ein Baróti Szabó Dávid und Pápay Samuel existieren; er liest nichts als sich selbst, und wo er die Geburt und Missgeburt der Nyelvrontók mustert, so klaubt er diese nicht aus ihren Schriften, sondern was er hier und dort zwischen Puristen und Neologen, auf der Gasse und bey Kultsárs und Trattners Tisch hört.

Auch ihre exempl. der Monum. Hung. habe ich den 14. Sept. erhalten. Ich schickte 5 exempl. gleich an Dókus László, Ober-Fiskal des Zempliner Comitatus mit der Bitte, sie so theuer als möglich zu verkaufen, und das Geld, das er für diese erhalten wird, Ihnen in Pest zu übergeben. Hier sehen Sie aus dem Beyschluss, dass er Ihnen 54 fl. zusammengebracht hat. Alle exempl., die ich von dem Werk erhielt, werde ich eben so anzubringen trachten. Ich gäbe Ihnen Gold, mein Freund, haufenweis, wenn ich es hätte. — Ich war unendlich erfreut meine zwey Scholien, von dem cranium der Báthori Sófía, und von dem verdrehten Wort Laufhaus in dem Werk gefunden zu haben. 3

— Gewiss, gewiss haben Sie ein grosses Verdienst sich durch die Herausgabe dieses Werks erworben. Ich wünschte, dass Sie jährlich zwey Bände herausgeben könnten.

Als ich während Ihrer letzten Krankheit um Ihr dem Vaterlande und mir so sehr theures Leben besorgt war, so machte ich mir Vorwürfe, warum ich Ihnen nicht *feyerlich* versprach, zur Aufrechthaltung Ihres Namens und Andenkens alles zu thun, was in meinem Kräften stehen wird, namentlich dass ich Ihr portrait stechen, und Ihre Biographie ausarbeiten werde, und wenn das auch einen ganzen Band ausmachen würde. Sollten Sie, mein Freund, eher als ich dorthin abgerufen werden, wohin ich nie zu kommen wünsche, bis ich an Geist und Körper gesund bin, und mein Weib und meine Kinder, meine Freunde, mein Vaterland blühend und glücklich vor mir sehe; so seyen Sie versichert, dass ich die Pflichten des Freundes so heilig erfüllen werde, als sähen Sie dem, was ich für Sie und Ihre Hinterlassenen thue, zu. Ich werde nie vergessen, was Sie *mir* waren, was Sie von jedem Guten verdienen. — Haben Sie sich doch bey Donat in Pesth mahlen lassen? Ich wäre untröstlich, wenn Sie das unterlassen hätten.

Ich schrieb Ihnen wieder sehr lange nicht. ... Trattners *domestique* verlohrt Ossians *Temora*, in 8 Gesängen, als er sie zum Censor nahm. Ich musste sie wieder übersetzen. Dann habe ich Zrinyis Werk, *Ne bántsd a magyart*, aus der ersten Ausgabe von 1705. abgeschrieben, Buchstab für Buchstab abgeschrieben und habe jetzt Zrinyis Leben vor mir. Superintendent Kis, Cserey und meine übrigen Freunde können nicht begreifen, was mit mir vorgeht, weil ich so verändert erscheine, und Sie so lange auf meine Briefe warten müssen. Pápay ist seit dem 14. May noch immer ohne Zuschrift. Wohl mir, dass meine Freunde an der Unwandelbarkeit meiner Gesinnungen keine Zweifel haben können! — Stossen Sie sich nicht an meinem Schweigen, und schreiben Sie mir wie zuvor.

Haben Sie mein Velin exemplar von Báróczy's Schriften erhalten? — Von dem was jetzt bey Trattner gedruckt wird, erhalten Sie eins nur dann, wenn alles fertig ist, das heisst im November.

Leben Sie wohl, theurester Freund. Alles freundschaftliche Ihrer schönen u. geliebten Frau, ich küsse Ihre Kinder.

Trattner bat Se. Excellenz Ihren Grafen um die Porträte von dem Zrini der bey Szigeth fiel, und von seinem Urenkel, dem Dichter. Sie hängen in Csáktornya. Tr[attner] erhielt keine Antwort. Wie könnten wir zu gute[n] Copien davon kommen?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3008.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, október 1. 1815.

Gyönyörrel olvastam az utazást; s a Kochkunstból argumentáló philologust kacszajjal. Erre Uram Bátyám felelni fog, a mint írja. Bárcsak a válasz ne lenne egyéb, mint magasztalás s kérés, hogy dr. úr többekre is tanítson bennünket. Levelét küldöm vissza; de instálom Édes Bátyámat, méltóztassék számomra könnyen feltehető helyre tenni; excerpálni fogom azt, mert szükségem lesz reá; s most ezt cselekedni nem volt időm, s akaratom sem, hogy széllyel ne szórattassam. Az Anti-Beregszászit harmad ízben dolgoztam; a forma nem tetszett. A mostani forma tetszik, s ennél maradok. Már egy ív készen van. Mihelyt elvégzem, látni fogja Édes Uram Bátyám. Ime a Mondolatra még a bécsi utazó gr. Dessewffy József* is felelni fogott!

Az *éldelni, éldelés, éldélet?* Kisfaludynak «Boldog Szerelmeiben» *elem* és *elemény*. De hogyan csinálunk ezekből igét? *Élemelni* s *eleményleni*? Nem megy. A széphalmiak sok tekintetben alkalmazosak. Én is azt hiszem, hogy *dal, del* intenziót fest. S minthogy a *világát, feleségét éli* megvan nyelvünkben, az *éldel*, meo quidem indicio, à la Beregszászi, jó. Helmeczy e részben nagy mester. Jó volna vele közleni.

A Petheségeket, minthogy Beregszászi egészen elfoglalt, nem várom; de számot tartok reájok.

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 128. lapján.]

* Kinek levelét Szemerével közlém. — Kazinczy F. jegyzete.

3009.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak:

Dédács, Októb. 2d. 1815.

Szeretelt barátom,

Augusztus 29dikén költ leveled négy nap váraozott itt reám. míg Zaránd Vármegyéből Tresztyiáról, hol a' Grófnénak arany bányája mellett magokat eléadott dolgok eligazítására voltam, ide visszajöttem. Azt gondolám, hogy Szept. 20dikán innen Kolozsvárról fognék írni, azonban még most innen válaszolok. Leveledet azonban Kolozsvártt veszem ismét, hova holnap után indulunk.

Rendre veszem igen kedvös leveledet. — Az hiszthónai háború fel leszén véve, de Bacsányinak, Kisfaludyhoz írt lelketlen versét, fel nem veszem, ha mingyárt 20—30 Vevővel, túl a' Dunán több lenne is. Nehezteljen akárki, édes Barátom, de rossz darabot, kész akarva, rosszat nem teszek a' Muzéumba. Egész egy rakás vers 's egyéb is hever író asztalom fiókjába, a' Muzéum számára küldötték, de rosszak 's ki nem adom. Az Orpheus esztendeje 1790. volt, de Ragályinak 1807.ben. Segítőjével már nem kellett volna még rosszak elfogadását is ajánlani, nekem pedig 1815ben ezt tenni nem szabad. Minden Füzetet jobbnak szeretnék látni.

Ugy hiszem én is, hogy Algarottinak: Saggio sopra la necessita di screvere nella propria lingua-ja általam fordított Munkájában találni fogsz Beregszászi ellen authorizáló argumentumot. Im ezen periodust abból számodra kiírom: «A nyelvek, azt mondja Bernardo Tasszo, szegényen születnek, 's mint a' fejedelmek megajándékozzák a' Status privilegiumival, adomány levelekkel az embereket, úgy adnak egy egy nyelv szavainak, szóllásmódjai 's figuráknak, 's az írás egyéb ékességeinek privilegiumot azon elmék, mellyek szabadon fel tudnak emelkedni, a' bővítés hasznát érezik, 's tiszta itéleltiek. Ezek adományaiukat Századok számára magok auctoritásokkal szentelik-meg. Illyen gondolatokkal bátorította az említett tiszta 's meszsze látó ész, Carót,* hogy az olasz nyelvet új szépségek, új szóllások formájával bővítse, gazdagítsa.»

Barátom, én e' czikkelyét Algarottinak, nem csak titulus kedvéért, 's azért a' mit az ígér, hanem illy gondolatjaiért is, mellyet

* Annibal Caro Virgilius Aeneisét fordította. olaszra. — Döbrentei G. jegyzete.

itt kiírtam, fordítottam. Egy előre bocsátott periodus után e' jegyzést tevém: — A' Magyarokat ismerve, illyes mit mondott volna Algarotti nálunk is azokról, kik a' fantaziának a' nyelvvel szabadabb játékát nem szívelhetik, 's azt a' ki azon új fordulásokat kezd, sokat, a' mi disztelen, elhagy, nyelvrontónak kiáltják.

Ezek és a' mit a' Muzéum III dik Füzetében a' Poézis nyelve cikkelye alatt tőlem látni fogsz, megmutatják hogy nem vagyok rettegő Puriszta. Megmutatja azt Eichhornni fordításom. De a' Te útagon, a' Neologusok útján is lehet külömbözés. 'S itt a' mit jónak találok általad kezdve, azt örömmel követem, a' miben nem győződhetem-meg, azt másképen próbálok. Én a' Dayka életében álló excursiódat igaznak ismerem, 's az lehetetlen is másképen, minden a' ki a' Szép művészségekkel ismeretes, azt annak helyben kell hagyni. A' Báróczy életében említettek közül is némelly szóval már élek, némellyel, a' hol kell, élni fogok. De a' fekv, a' mi felett épen kezdődik meg nem egyezni akarásunk, épen nem találtathatik általam jónak. — A' nem tetszik, bizonyosan nem ok, 's nevetnem kelene magamon, ha azt neked okúl írtam volna, hanem csak úgy mint, beszédben esett, pennám alá. Legyen vége, Barátom, mind ezen meg nem egyeztetésnek. Egy egy Író nem decidál, a' Nemzet felveszi a' szavakat, folyamatba jönnek, vagy abba hagyja, akármit szöjjön is egy mellettek vagy ellenek. Pr. Zsombory József vala a' Puriszta, a' III dik Füzetben álló Munkája Mscriptumában. Mind addig alkudoztam vele, mig rigorosításából engedett, a' 166 dik lap felsőbb soraiban, megengedé oda tennem periodusa bévégzését.

Algarotti munkája a' IV dik Füzetben fog állani. A' III dikra kiküldött Mssból sok nem fért a' 12 árkusba, s' így kihagyák Epi-grammáidat, ki Herderedet. De a' IV dikben ezek fognak mingyárt előnyomtatatni. Herderi fordításod felől írtam é, hogy három négy helyen változtatást engedtem magamnak, mellyet azért tevék, mivel azt írad, hogy tehetem vele azt, a' mi nekem tetszik. Ezt annál inkább bátorkodám tenni, mivel Lajosunkhoz van intézve. A' fentebb tudományok helyett, felsőbb tudom. tettem, mert fenn, fennebb vagy fentebb, adverb., felsőbb adject. a' minek ott épen lenni kell. A' többi helyen periodusod volt nagyon homályos, az eredetihez, mellyet fordításod mellett végig néztem, 's világossá tenni igyekeztem. Lelked, e' mellett úgy hiszem, nincs kilopva, a' három, négy helyen is.

Anti Beregszászidnak előre örvendek. Ez a' csata óriási lépést fog adni nyelvünknek.

Szemerét, Kölcheyt, Szent Miklóssyt örvendő nézem a' Neologusi pályán, mert ők azt okosan járnak, de Bilkeytől, azon fordítása után ítélve, mellyet Kulcsár kinutatott, elvagyok ijedve. Élhetett volna azon új szókkal, de megválasztott helyeken. — Ruszek fel fogja magát találni azon rubrica alatt, hol Szekér csinatlan paraszt stílusát említem. Nem kacagtál e jó izűn, Filozófiájában, hol azt írja: «Luther verte félre legelőször a' harangot.» Ezt, nem azért írom ide, mivel Lutherános-Keresztyén Atyafi vagyok, hanem ez jutta legelőször eszembe.

Kanyó, Aug. 20dikán megholt. Ezt az embert nagyon sajnálom. Tisztelni kellett lángoló hazafiuságáért. Ő vala, a' ki az Árvákra ügyelő Kir. Hivatalnál minden Irásokat magyarul kezdett folytatni, a' törvényes terminusokat magyarra fordította, Kenderessyvel. Nem tudom még, melly rendelést hagyott, mert, tanácsomat, hogy halálakor egy capitalist hagyjon a' Magyar Nyelv műveltetésére, egyszer elfogadta. Gyermekei nincsenek. Özvegye egyedül maradt. Annak örvendek, hogy az Iliasz fordítására egy vacsora felett rá vehettem. Tüzeltem, írjon Vályi-Nagynak, szerezz egybe a' pénzt az Erdélyi Uraságoknál, kinnél becsületben volt. Őtet ambitiojánál fogva illyesekre reá lehetett venni, az ígért 400 forintot maga pénzéből küldötte-ki.

Cserey Miklósról úgy volt, a' hír, hogy Adminisztratorságát letette volna azért, mivel Királyi Tábla valóságos Assessorává lett. De, úgy hallom ujra, nem így van. Kolozsvárról bizonyosabbat.

A' Grófné tisztel, Lottival. Lajos ölel. Grófnéd kezét csókolom. A' IVdik Füzetben Idyllionaim lesznek, mellyek Sophiednek vagynak ajánlva. Rettegek tudni, ha jók é, ha tetszhetnek é. Egy ifjú előtt elolvastam őket, úgy mint egy idegentől béküldött darabokat, azt könnyezni láttam. Mint lesz, tetszeni fognak é vagy megvettetni, nem tudom. De kérek, ne mond Grófnédnak, lepettessék meg a' Neki ajánlás által. Imádom azt az Asszonyt, a' ki Téged, szenvedéseid után, a' világgal megbékéltetett.

Sipos ölel. Mutatá Theológiáját, mellyet Te letisztázál. Élj boldogul 's szeressd Döbrenteidet.

Előre örvendek azon szempillantatnak mellyben Farkas Sándornak leveledet általadhatom. Igen jó, hogy Fűzesinek is irtál. Látni fogja hogy észre vételeim nem voltak hijában téve, a' versre nézve is.

Pataky halála.

Jan. 25d. 1815.

Setét nekem most, 's disztelen a' Világ;
 Az a' ki ömlő láng, Nemes-érezés,
 Leghűbb barát volt, 's a' Hazáért
 Reszkete, — meghalaványodott kép!

Óh e' tüzes szív érte miként vere!
 De hasztalan volt a' remegő ajak'
 Mennyekbe küldött áldozatja,
 Temploma nincsen az ősz halálnak.*

És a' meleg könny között kishajtozott
 'S olvadt könnyörgés' hangjait elvive**
 Sírból kijött szél, hogy ne lengjen
 Zsámolyinál az örök Valónak.

Ó a' Hatalmas, a' kiszabott utat
 Zengő futással megkerülő világ —
 Sereg között láthatlanul van,
 'S a' mit örökre akart, lesz itten.***

Keblembé hullnak éjszaka könnyeim,
 A' képzelésnek lángja lobogva gyúl
 A' bús Enyészet halmiról, fel
 Szárnyal az aetheri fényvilágba.

'S mint egy Kherubnak szent ragyogása vesz
 Körül barátom mennyei árnya 's én
 Boldog esalatkozásba hozzá
 Szóllok, ölelni kívánva, égek.

De a' kiterjedt kéz üresen marad.
 Ellebben a' kép és az utána gyúlt
 Dicsőülések lángsugára
 Nedvesedett szemimen ragyoglik.

Tömenkedéssel hallani vágyni a'
 Kedves szokott hang terjedéseit
 Keresni mindég lakhelyén, és
 Azt üresen szomorogva lelteni.

* H; — ** elkapá; — *** nem értem. — Kazinczy F. jegyzetei.

Ez, a' Felétől elszakadott szivé.
 'S perelni szállnak hív zokogási a'
 Vak Végezettel, 's mély keserve
 Megtörezett szavakon lebegdél.

Szegény szavak! bár mint seregéljen is
 A' képzelésnek lángözöne, ti míg,
 A' feldagadt szívből az észen
 Hogy kijelentene, még keresztül

Mentek, mikép elhalva lebengetek!
 Elvesztve a' benn rejtve vívó erőt.
 A' lélek elhallgat, s az érzés
 Csak maga érti-meg önnönmagát.

A' bölcseségnek támogató szavát
 Szívünk, midőn rá bánatok ültének,
 Kínnal fogadja, egybe-vesznek
 'S rettenetes csata zúg közöttök.

Ezen ódámát közlenem kell Veled, minekelőtte kiadnám. Add ítéletedet, mert nem akarnám, hogy megjelenésekor a' Recensens hibásnak találhassa. Csak *Pataky* emlékezete felett kaphassak helyben hagyást! A' szökdöséseknek, mellyek ez ódában vagynak, meg kell lenni. Nem kívánom, hogy valaki magán tanulja az érzések akkori szökdöső, hánykolódó természetét, a' ki tapasztalta, érzi.

Szentmiklóssy excellens eredeti Meséket küldö a' Muzéum számára. Nem hízelkedésből írom, de azt a' csinosságot, azt a' stylust mellyel Sz.Miklóssy azokat írta, a' Te Lesszingednek köszönöm.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3010.

Vitkovics Mihály — Kazineczynak.

Pesten Octóber 10ikén 1815.

Kedves Barátom!

Örömömet leltem abban, hogy ötven forintommal adósom valál; és még örömeztőbb esett volna nékem az, ha Te is olly soká adósom maradtál volna ezen kis summával, a milly hosszúan adós-kodtam én Neked a száz harmintz kettővel. Helmeiczý hozta mind Leveledet, mind a Pénzt hozzám, és így T. Dókus Úrral egybe nem jöhöttem. Egész szívvel tisztelni tudtam volna ezt a Jó Urat, a kit én néhány esztendőök előtt tüzeskedő meglepésemmel magamtúl elhidegíttettem. Ennek Historiája csak az, hogy én ifiantabban igen nyersen szoktam volt megüdvözölni, megszóllítani ösmerőseimet, így tisztelt Dókus Urat is, a kit ez a nyerseség, jól lehet ártatlan és szíves, igen megérdeklett.

Barátom! A mint tsúzni nem tudok az emberek előtt, ugy hajlani sem. Ezt a Bétsi Recensens is, ki Epistolámat Égig fel, földig le emelte, szememre vetette akkor, midőn több emberi ösmerhetést kívánna bennem. Bánkódnám ezen finomtalanságomon, ha e mellett azt nem tapasztaltam volna, és nem tapasztalnám, hogy ugyan ezen nem finomság mentett meg attúl, hogy embert, akár mi kevésben is, rá szedhessek. Innen lett elementumomá ama mondás: Non videri, sed esse! Ez az érzés, ez a gondolkozás, mit ér, mit használ? Te, és a kevés többek, kik szerettek, ítéllyétek meg.

Szemere Palink Augusztusban íra hozzám legtisztább kedvel, mellyre szinte ezzel kellett volna válaszomat adni, de az én tiszta kedvemet a Panaszlok, kik már ad Galli cantum bekolompoznak szobámban, özsze, meg özsze zavarják úgy, hogy a foverotatosom tsókjai elől is el fordítom képeket. A Fő pont, mellyrül írnék neki, az, hogy siessen Kis Pétzelébe, a hol távúl léte miatt sok a hijánosság, sok a kár keveskéjében. — Ő pedig nem vesztegethet, mert nem gazdag. Az ósz jó Anyya Reggeltül estig gazdálkodik, de ennek kevés a láttzattya. A mi jó Kriskánk kergesse el már maga mellől, hadd takaríthasson Télre valót, az ő sokat feláldozó Uratskáját.

T. Kultsár Úr Jelentésedet az Anti-Mondolathoz vette, és leveleibe be is nyomtatta, de a Censor, okát nem láttjuk által,

egészen kitörülte. Bizonyyára a Literatori Háborút akarta ezzel is tsendesíteni, mellytől igen nagyon reszkesd Beregszázi [!] Professor Úr, a ki egy délután félelmesen panaszlá, hogy már a Manifestumot meg küldötted, melly őtet annyira meg ijesztette, hogy ő többé, a mint meg vallá előttem, soha tollat nem fog Literaturánknak. Biztattam eleget, hogy a Literatori Hadtúl, melly hasznos békét szül Nyelvünknek, ne rettegjen: de ő tsak mondása mellett maradt 's tsók között elbutsuzott tőlem, Bereg felé szándékozván.

¶ Ezek mind miénk és minket illetnek: Egy két szót a felséges Menyaszszonyrúl: A mult Pénteken délutáni 5 óraker érkezett fel Buda Várába Ellyen! kiáltások és Ágyú durrogások között. — Ő, a mint tíz lépésnyire kotsiban láthattam, kellemetes Személy. A Reformata Vallásnak egyenességét sejditettem előntve lenni képén. Az egész pompában azt láttam, hogy a Magyar Gálánál nints pompásabb és magosabb. Méltóságos Vay Ábris az ő kis szépével itt mulatgat; Estvéneként én vagyok a Recreations secretairjek, de nem sok recreatiókat tudok szerezni. Okát lásd fellyebb! Elly Tieiddel soká!

Barátod
Vitkovits mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

3011.

Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak.*

Octob. 8-kán vettem az Úr levelét s Octob. 8-kán kezdődött életemnek egy fényes időszakja. Nem egyszer kérdém ez nap magamtól, ha nem álmodomé? s pülszom tapasztottam [!] mint Trenk, ha nem reszegedett é el lelkem e számtalanszor vágyott meglepetés örömébe? — Én a T. Urnak számtalanszor kezdtem levelet írni s mindég elreszkettem a rendeket, egy csudálatos Szemérem mindég megölte hevem s most hogy Döbrentei Barátom ezt a meglepést tette velem, elnémúltam a vágyott, a reszketett örömen. Ha ő figyelt volna rám, mikor általadta a kedves levelet, látta volna mint melegedem-el, mint habozok, mint reszket a bámulás bennem. Minden szó, minden sór szikrát pattantott lelkembe s csak elsohajtani tudtam magam a Teremtőnek ennyi kegyéért, ki imádságokkal körül-

* No. 1. — Vettem Széphalmon Octób. 21d. 1815. — Kazinczy F. jegyzete:

vett. thronjából letekinte ráni s életem elszontyolódásait* e meglepéssel pótlá-ki.

Hogy a T. Ur levelére méltatlannak nem tartott, valamint ezt, úgy egész életem is Döbrenteinek köszönem. Vele engem egy különös lörlénet hozott-öszve s ha későnn is, feltaláltam benne, a mit egész életembe kerestem, a tiszta szívet s azt a lelket, mely a Teremtő elementjei közül a Sympathiát ölelte-ki. Ő ismertetemeg elsőbb a T. Ur individualitásával. Elébbi napjaim setétbe süllyedtek különös környülményeim miatt. Falak közt az Unitarium Kollégyomba nevedekve, elzárva a nagy világtól s szebb tónjától, ismértelenül a könyvekkel — az egy Schilleren kívül — el voltam vágva attól, hogy destinatiómmak hóduljak. Itt csak ideálokkal elektrizáltam magam s ezekbe ábrándoztam, egy Johanna d'Arc-ját a Magyar nyelvnek, ki érezze hol álunk s mi által kellene emelődnünk. A T. Ur Daykája kezembe akadt, s lebuhtam a megjelent Reformátor előtt, mint az Ázsia égőhomokján Bujdosó lebukik az Idvezítő reliquiáji előtt. Meg ismerszett a lélek benne, mint a Mivészé Apolljában. Tudja Döbrentei, hányszor nem kivántam Geniuszt a jó ügyet felfogottnak, mely védje az elesüggedéstől s mélyen lelkébe sugja a forró idvezletet. Kicsin körömbé — mint a reggeli harminatesopp a földet övedző Oozeán mellett viszatükrözi a Teremtő képét — felhálalkodtam a Mennyeihez s átkoztam a setét, felhős Mocsárt, mely el sem fogadja a nap ragyogását s vissza sem tükrözi. — Örökre átkozott legyen a Kanka, Bartholomacidesek s Somogyik hanva, égő betűkkel sujtsa az Idvezítő homlokokhoz az elkárhozás szententiáját s a magyar nyelvre süttött gyalázatos bélyeg külömböztesse-ki az elkárhozottak közül. — Ezerszer forrott bennem a vér, míg a magyar históriát végig halgattam; égett a köny szemembe, mikor borongani láttam egünköt s most, mikor ennyi vérözön közt megmaradt nyelvünk, egy Dominus Kánka jóvalltából égessük-meg magunkot s szülessünk *Tót* Foenixé; egy gevisser Takács, Somogyi buzgólkodó Hazafütségéért térjünk vissza a Tinódi Sebestyén korába, elég gazdag nyelvünk, elég bővek ideájink, hogy az Ur Jézus *álatját, személyét* dissertáljuk, Kappadociai Sz. Jánost commentáljuk s a Klasszikusokat örökké csak phrazisekbe rágjuk, mint a molyok! — O hozd vissza ezeknek a középídot Magyaroknak Istene, kik a nyelvet vissza akarják taszítani emelkedéséből,

* E szó alá kétszer alá húzott Kazinczy F. és a lap szélére ezt jegyezte: NB.

hogy az Istenségtől el zárhassák az útát; hozd-el korokot, hogy az eredeti magyar megőszült Bibliái stíllel harsogtassák a Sion kőfalait! — Te pedig nagy érdemű Férjfiú, ki érzed, hol vagyunk s hol kellene lennünk, hogy a valót s dicsőt honnosítsuk, ki elmelegülve a klasszikusok széplekétől s égsz elérni, hogy a Hellász, Teutonia s Albion ragyogásából mi is osztozzunk; érezd dicső ügyed nagyságát s légy elég büszke rájok nem pillantani. Mond a Messziasz ama szavait nekik: *Uram, bocsásd-meg az ő vétkeket, mert nem tudják, mit cselekedeznek*, s csendes lesz lelked. Hánd által a néma köveket fejedem, mint Aeakus, s új nép emelkedik hátad megett.

Ohajtva várom a Beregszászi kimútatott botlásait. — Ossziánt, Rumit, a Muzeumot ma kapám; mivel Brassóból — a magyar- s literaturai-világ széléről — a katonai Nevelő-házból most érkeztem Kolozsvárra.

Köszönöm a T. Ur részvétét sorsomon! — való, hogy ennek emléke mindég elkeseritt. — Engem a Sors Katona-fiuvá szült! — s nem igaz jussal kérdezhetném-e Don Carlószal: Miért épen engem milliók közül? — Mélyen érzem, mit teszen Nem szabadnak lenni; ez egy olyan akadály, mely viszalök egemből s lábaim eleibe törve veti plánjaim. Minden kinézés el van zárva; nem próbálhatok; mert Unitarius, mert Székely-conscriptus s pénzetlen vagyok. Környülnémnyim a Muzára nézve lélekölök.

Tekintetes Ur — Barátom — legyen egy ismeretlennek ismerője, adjon nekem is egy helyet szívébe, tartsa-meg azt a büszke nevet, azt a tónt nekem is, melyel előbb hozzám szóla. Én igyekezni fogom ismeretséget becsülni s mikor kevélykedni akarok, s mikor hízelkedő álmok közé ringatom-magam, arra emlékezem, hogy engem Kazinczy ismer. — A Tógát most vetkeztem-le s most jöttem-ki a Kollégymból a Honni Törvényeket halgatni. Szálásom nagyon Kolozsvárt Farkas ucczába, egy Christoph nevű németnél az új játékszín s Gubernium között. Nyughatatlan leszek még a T. Ur válaszát kapom.

Kolozsvárt 1815. Octob. 10-kén.

Tisztelője
Farkas Sándor mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3012.

Szemere Pál — Kazineczynak.

Lasztócz, október 14. 1815.

Örvendek az Uram Batyám szerencsés megérkezésének. Az út alkalmatlan volt; de az Uram Batyám éleletei az utazás alatt talán csak érdemelnek egy kis incommoditást áldozatul? És kétségkívül, hogy érdemeltek is. Mit nem adnék érte, Édes Uram Batyám, ha bírnám ezt a mesterséget, mely minthogy a szívé inkább mint az észé, nehezen hagyja magát megtanultatni. S mi e nélkül az élet bölcsesége; s mely rövid és becsstelen e nélkül az élet önmaga. Édes Uram Batyám az élet környülményeivel is a szerént bánik, a mint a nyelvével: igazgatja őket s igazgattatik tőlök, de kölcsönös felosztással, s egyaránt s egyszersmind; s ez az épen, a mit az élet és nyelv philosophjai közül kevesen találhatnak el.

Sajnálom, hogy a Jelenés az ujságlevelekben ki nem eresztethetik. Mit jelent ez, mit gyaníttat ez? A philologiában talán csak szabad fényt terjeszteni? Vagy itt sem immár? Megvallom, Miskánkának e czikkelyét meg nem foghatom.

De Beregszászi? S retteg az audaculusoktól? Én pedig tegnapelőtt írtam Vitkovicsnak és Horvátnak egy orientális eruditiótól bűdös vagy illatos levelet Beregszászi manierjában, tréfából. Aligha látni nem fogja. A munkát ellene, folytatom. Czímje: *Jelenések*. Dugonics, Barczafalvy, Verseghy, Révai, Sándor, Folnesics, Vandza, Pethe, Márton József, Gyarmati sat. beszélnék B.-val, mint halottai-ból feltámadott Árnynyal; de B. azt nem hallja, hanem csak csudálja. A munka jó czélú. Meg fogja látni a publikum, ki mint és hogyan gondolkozik a magyar philologiában. Csak három grammatikust említek: Beregszászit, Révait és Verseghyt, s csak a radixok körül. B.-nak minden gyöker holt és obsoletum, a mivel a múzsai szöllőmives nem él, vagy defectivum ha ritkán él azzal; Révainak s Vig Lászlónak az inflexiók s formativák gyökérszavai is eleven gyöke-
rek s használhatók; Versegbynél a formativák és más gyöke-
rek elevenek, némák, vagy holtak és szendergők. Azt mondja «Tiszta Magyarságában», hogy a nyelvet csak a szendergő gyökerek felköltögetése által tisztíthatjuk s csinosíthatjuk: s e részben nagy az érdeme Verseghynek. Kiírom némely szavait.

S u b s t a n t í v u m o k : dorga, vizsga, saja, duska, vissza, czirka, hála, duzma, tukma, marczona, finya, tétova, zagyva ; romb, tomb, zsiib, zsemb, gereb ; karcz, bucz, duetz, köpez : locs, pocs, loncs, kacs, porcs, kajcs, trécs, fecs, epecs, pepecs, dücs ; gajd, szád, víd, fajd, tód, fód, kaland, déd, ded, gerend, csend, véd, csöd : langy, vágy, kegy, figy, fegy, rügy, fügy ; tege ; kúf, sáf, czáf ; gugg, babug, lug, lüg, rég, kög, mög ; aj, kaj, csadaj, abaj, aj, sarj, szomj, kéj ; bék, ék, csék, termék, halk, gyak, lak, szak, lák, dák, potrok, viczek, czók, ük, kük, gyilk, erk ; bel, kül, fol (major) ; ortály, telly, tévely, gomboly, téboly, gömböly ; alattom, egyetem, csöcsöm : versen, ellen, jelen, egyen, vizson, sohon, hon, hón, csín, sín, hun ; magány, vány, ény, mény, savany, senny, verseny, heveny, vizeny, köny, göny, vöröny, körny, erny, szörny, alkony, viszony, iszony, geny, gúny, csíny ; nő, nemtó, redő ; lap, czap, czáp, kop, pomp, tomp, czomp ; hár, abár : kaczer, kér, sér, tér, dévér, sügér, süké, tőzsér, tar, tatar, czitvar, pazar, botor, fondor, gyapor, kóbor, kor, nádor, potor, csopor, dombor, homor, nyomor, gór, kór, pór, sór (talán : zsór), túr, zúr, iker, keser, inger, undor, szender, kör, tör, könyör, gyönyör, ór, kór : hús, jós, hárs, taps, nás, vás, pös, ös ; vász, vész, hossz ; tökélet, raszt, mart, hásárt (zs ?), kárt, párt (Révai pártfogás helyett él ezzel passim), vást, lejt (táncz), ét (it elmaradt), émett, tábit, czít, mont, ort, eskü, gömbörű, könyörű : sás : herv, év, süv, gáz, láz, áház, maráz, orz, toborz, koboz, tékoz, kalóz, lúz ; varázs, pajzs.

V e r b u m o k : teb, kend, gug, zsegg, dú, pall, ban, villan, csún, salygat, iz(-ik), ajar, kémez, könyez.

Az elvontakat nem értem. Instálom magyarázatjokat. Hungari sua haec propria antiqua vocabula, dedidicerunt. Affinitas sat. Göttingae. 1799. Pag. 261.

Or, orozni, ör, csósz, kórság, báb, nő, ló, leány, szüz, agg, dal, özön, nyárs.

Ime Gyarmathinak e szók régiek, antiquák !

Márton Józsefnél e szavak : áház, apród, bakó, búv, dana, dandár, dancs, duzma, érzékeny, ék, elev, érzék, év, feled, geréb, gerelly, gulács (kopasz), gyér, hossz, hölgy, kamat, kegy, lovag, nyomorú, orgóvány, orny, pazét, pete, ponk, por, pocs, rajz, rég, rémség, rideg, sete, silány, szamat, tom, csarnok, utó, ürügy, véd, zordon — között csak a *hon* és *hölgy* régi. Beregszászinak az első obsolet sat. ....

Be kell zárnom leveletem, pedig sokat szerettem volna mondani. Szükségem lesz minden, nyelvünket illető könyvek, pályáirá-

sokra, s a Kuniczból tett jegyzésre. Instálom ezeket az inas által, kit küldök. Az *Au*-ra van-e szavunk?

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 128—130. lapjain.]

3013.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Ditsekedve emlegettem néhány jó Barátim előtt, hogy nekünk egymás között több esztendőktől fogva néha még hevesenn is folytatott penna perünk lévén, soha szívünk abban részt nem vett, és baráti szeretetünknek gyengéded érzései általa leg kissebnyire is meg nem sértődtek. Ennek érzése oly kellemetes vólt reám nézve, hogy ha még tsalattatás lett volna is ezen hitem és bizodalman, igen keserves volna tőle meg fosztatnom: és imé részedről ellenkező gondolkozásod módját általható meg illetődéssel kéntelenitem közelebbi leveledből meg érteni és tapasztalni.

A' Philosophia történetei, a' vallás tzikkelyein való villongások, és a' Törvénytudóknak ugyan azon meghatározott dolgoknak alkalmaztatásában különböző vélekedésekre való ítéleteik mutatják, hogy a' legjobb és legtisztább ítélő tehetségű fejek is ugyan azon dolgot, mint a' rajzolók valamelly tájékat, különböző látás pontjainból vévén fel, különböző formában és jelenésben láthatják, és felőle különböző ítéletet hozhatnak, a' nélkül, hogy egygyik vagy másik eszeveszett volna. Mindenek felett pedig hivatalos dolgaimban adja magát elő tsak nem mindennapi tapasztalásra való alkalmatosság ezen tekintetben. Az orvosi tudomány e' közelebb múlt tizenöt esztendők alatt nagy rendülést és ezzel egygyütt járó romlást és épülést kapott, még pedig félő, hogy a' szenvedő emberi nemzetiségnek nem kis kárával: a' ki Orvossá létinek idő-pontján meg maradt, és az újabb esztendőktől hozott esméretekben részt nem vett, egészen különbözően ítél, mint az, a' ki ezeket meg rázogatta és a' tapasztalás próbakövére vetette: ennél fogva gyakran volna alkalmatosságom az orvosi tanátskozásokban különböző vélekedésű Tisztitársaimmal öszve akasztani, és kivált a' régiek felől alatsonyító ítélettel lenni. De éppen említett tapasztalásomat tévén magam viselésemnek sinórmértékűl, soha consiliumban *soha tsak egyszer is*

öszve nem szállalkoztam, hanem e' mellett maradván: Dixi, et servavi animam! eleikbe adtam vélekedésemet okaival egygyütt, tovább a' dolgot nem erőltettem, és különböző vélekedésű kivált idősb hivatalbeli társaimat máig is szeretem és tiszteletben tartom. Nem egyébért hozom elő mind ezeket, hanem hogy szabad legyen még egyszer meg újítanom ezen elébbeni levelemben jelentett kérésemet: «Hadd ne számláltassam én azok közé, kikre ez illik: A' mint látom mi egymást bolondoknak nézzük; mind a' két félen bolondok vagyunk é, tsak egygyikünk é az, vagy egygyikünk sem? Az nagy kérdés.»

Magamra nézve ez nagy megnyugtatósomra szolgál, hogy a' melly szókat leg rosszszabb neven vettél, és alázatos kevélységre, vagy, a' mint ki fejezed, irrisivus főhajtásra (Kazinczy ezt én felőlem? boldog Egek!) magyaráztál, szerentsére nem is az enyimek; hanem ez a' burlesque kifejezés vevődött Besenyei Philosophusából, hol Párménio azt parantsolván egygy igen egygyűgyű inasának Lidásnak, hogy hozzon ki egy könyvet az óldal szobából, Besenyei ezt adja a' Lidás szájába: «Alázatos tudatlansággal kérem, mitsoda könyvet hozzak?» Ezt a' pajkosságot tehát leg fellyebb is tsak úgy lehet nézni, mint egygy üres rakétát, melly hirtelen fel szaladván a' levegőbe, ott széllyel pattan, a' nélkül, hogy valakit meg sértene.

De mind ezek mellett is ezerszer bánom, hogy tilalmadat által hágtam, és újabb szíves engedelem kérésem mellett, ezen belső érzésem légyen bizonyos záloga annak, hogy soha ez előtted kedvetlen hangot többé meg nem pendítem. Igen kérlek, kedves Barátom, hogy az én (vélekedésed szerint a' mi sűrű és vastag Boeotziai levegőnktől származható) rövid látásonat el túrvén, ne szűnjél meg szeretni azt, a' ki a' Méltóságos Grófné Ő Nagysága alázatos tisztelésének jelentése mellett, álhatatosan kíván lenni

Debretzenben, Október' 15én 1815.

tisztelő és szerető barátod
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

3014.

Kazinczy — Kölesey Ferencznek.

Széphalom, Octob. 15d. 1815.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

Az a tartalék hogy leveleim nem találhatnak eljutni az Uram Öcsém kezéhez, engem restté teszen az írásra, azólta pedig, hogy Szemere barátunk haza érkezett Surányból, egyéb ok is teve azzá. Épen akkor vevém a Trattner és Helmecczi leveleit, hogy Trattnerhez postán küldött Temorámat elvesztette az inasa, míg a Censorhoz vivé. Ezt tehát újra kell dolgoznom. A Zrinyi Ne bántsá a magyarját, mintegy lopva hozám ki a palaki Bibliothecából, s sietnem kelle leírásával. Végre ezen is keresztül esém, s hasznomra fordítom az első szabad pillantást.

Együtt megyen ezen levelemmel a postára a Debr. orvos barátomnak szőlő válasz egy rettenetes levélre. Ez a szeretetre méltó ember elhitette magával, a mit minden puriszta elhive, s nekem Cathedrai ténitést tart derék kefélésekkel. Jól ír á Uram Öcsém a Somogyi parentatiójában, hogy ez a hang soha sem hagyja magát feledtetni. Sokat mond Horátról, Virgilről etc. Hallja Uram Öcsém is, és tanuljon mint én. Horátról szokott szabadságai poetai szabadságok, és ki tudja nem poetai vajudó fájdalomai között vetemedett e elsőben azokra? S akkor ezen salto mortálékba belé szeretvén, vagy az előbbieneknek szorultságból tett véghezvitelit maszkirozni akarván, nem azért ereszkedett e mind többekre? Ellenben Ciceróban nem hívságnak, hanem valóságos modestiának és értelmes meggondolásnak nézem, hogy a Horátról javasolt licentia summa pudentert nagy maga mérsékléssel vette elő. Tudta ez a beszéd mechanismusának és technicának nagy mestere mi szabad az Orátornak, mi a philosophusnak, mi a poetának, és hogy *mert*, a mennyi illet ennek a szájába adni, bizonyítja Erasmusnak ez a kifejezése: quod Cicero ita reddere *ausus est*. Hogy is ne mert volna az a nagy lélek (csak hallja Uram Öcsém mint ragadja el a hideg purisztát az entheus furor), mely hazáját végső veszedelmiből a közönséges törvények hátra hagyásával is megmenteni bátorkodván, a Haza atyjának nevezetét érdemlette? Ezek legyenek az újabb írókra is bizonyos tekintetekben alkalmaztatva; azt a sarkalatos jegyzést

azonban soha el nem felejtvén, hogy a Deák mikor megszorult, nem Vandalus vagy Geta szomszédjához, hanem az asszony Anyja, a Görög házához folyamodott kölcsönért vagy ingyen fejébe, s annak kenyháján sült kenyérhez nyúlt, legfeljebb is kesernyés fekete héjját lehámozván. Ez az a mit a magyar az ujjabbakra nem alkalmaztathat, mivel csak így [!] illene hozzá, mint a krumpli a töltött káposztára; szaloma annak és kolbász az ékessége (Hát nem à la Debreczen beszél e?) — Ezekulán a Yorick és Eliza leveleiből kiszedi a gyomjaimat, és mind szememre hányja, még a typogr. erratákat is, péld. ok. *Annak éleszsze ő receptjeit* pro «annak ossza ő élesztő receptjeit». (Doctorról van a szó.) Egy helyt íme ez áll:

«Kítisztogatni. — Szabad legyen alázatos tudatlansággal kérdenem, mi okon jön ez N ebbe és több hasonló szókba, 49. a.» Érti e Uram Öcsém ezt az alázatos tudatlanság említését?

Mihol erre a felelet: «Ezek a te szavaid, a kisimitott erkölcsű, szép lelkű baráté. Lásd ilyenre viszi az embert a villongás, és a *nem alázatos nem tudás*, hanem annak hivése, hogy az ember maga botolthatatlan, ellenben más — Felelek tehát. A tisztogatásban épen úgy jön elő az N betű, mint a szoroNgatásban, szöllongatásban, szállintásban etc.»

Az én válaszom értelmé ez: 13 eszt. oltá mindég perben vagyunk. Én incattus vagyok, te vagy az actor: nem én háborítlak téged a tiédben, hanem az enyémben engem te. Én mindjárt láttam hogy mi ketten egymást meg nem fogjuk soha lériteni, és így mindég ki akartam siklani kezeidből, te soha nem eresztesz. Már minap kértelek, hogy hagyjuk abba. Nem használt. Mire való ez a per? Miért hozzuk kísértetbe a barátságot, hogy kedvetlent mondjunk s mondassunk? hogy egyikünk a másika előtt úgy jelenjen meg, mint a ki búcsút adott az eszének? Azt akarod e éreztetni velém, hogy dolgainhoz te is értesz? Én arról soha nem kételkedtem, de csak a mennyiben egy ehez nem készült jó fej érthet, mert a dolog studiumot kíván. Vagy a mocsoktól akarsz megmenteni? Kérlek, ne szeress inkább engemet, mint én szeretem magamat. Sit fas liceatque perire. — A társasági élet törvényei is azt kívánják, hogy a más orvosolhatatlan vagy orvosolni nem kívánt vétkein suhanjon el szemünk. Jól mondá Kölcsey az Anti-Mond. elején, hogy ez nem az író, hanem a hely vétke. Győrben te ezt nem tetted volna. — Ha Debreczenbe egy Bajmester jőne s ott volna valaki a ki jól ért a vagdalkozáshoz, nem volna megbántás, ha ez azzal

egyszer kétszer öszve mérné is karjait, s szabadon ugyan de kéméléssel kimondanám neki, hogy szúrásait, vagdalkozásait hibásan éjti. De nem nevezed e garázdának, ha esztendőről esztendőre küzdeni fog akarni vele, s nem magának köszönheti e, ha ez végre megmutatja neki, mi a mester, mi a dilettant?» -- Ez a kedves barátom engem nagyon elkínzott a maga Debreczeniségei által annyi esztendők olta, és ezt mind azért, mert neki is ki vagyok mi vagyok. Ha még is fog perleni akarni, felelek neki, de úgy hogy a philologiai czikkelyre nem egy hangot is. Rettenetes *ember* az a *Debreczen!*

Helmecki írja hogy Trattner egy S. J. betűkkel subscribált munkát kapu nyomtatás alá: *Ó és új magyar* név alatt. Helmeckit és Pethét kefélük benne a kegyetlenségig. Helmecki kérte Trattner, hogy nyomtassa. Forrani kell, úgymond, hogy valaha kiörlődjék.

Uram Öcsém felette jól tenné, ha Novemberben ide jönné vagy Szemeréhez. Mit csinál Szathmárban? elrontja, eltemeti magát. Lakjék Uram Öcsém köztünk hol itt hol Péczelen. S kivált Péczelen, — mert közel Pest, az pedig igen nagy szerencse, és helyben a Ráday bibliothecája. De lakjék itt is, mert itt is van könyv, közel Patak, s adok én dolgot Uram Öcsémnek. Éljen Uram Öcsém míg tart az élet.

Én e szót csináltam minap *éldeltem*, *ich geniesze*, *éhllet* Genusz. — A Menchelmordol szeretném *orgyilk*nak mondani, de gyilk, gyilok Doleh. — Zrinyi a Harnischt (a pánczerruhát az az karvasat, lábvasat) fegyverderéknek, a küraszt *kuracze*lynak írja, mert nála az aczél inkábbára y végezetű. — Helmecki ezeket írja: kényelem, kényelmes commoditas — izom, izmos musculosus — szilos, szilalmas fest, mert szilánkos fa nehéz töretű fa — ortály, ortályos veszekedő. — Fohász pro foházkodás, gróf Dezsőffy József szava.

Uram Öcsém fogta hallani a Dr. Gyarmathi Sámuel Lexiconának és a Mártonénak s a Szabó Dávid kised szótárjának híret. Ennek igen nagyon örülök. Az avas szalonnás és foghagymával evett káposzta végre is kikop a módiból, és helyébe krumplival bemorzszált császárhúsú, tölgyű vagy nyelvű káposztát fognak felrakni az asztalokra. — A mi Szemerénk most nem tölti heverve becses napjait; az éjeit különben sem töltötte úgy.

Virág Benedek kiadá a Horátz Epistoláját. Himfynek Hunyadija most nyomtattatik. Az én Ossziánomnak kész fele. A 8dik kötetbe a Bölcsék köve, a Salamandrin, Boufflers és Rigó léssen.

Erdélyben Farkas Sándor és Füzesi József nevű ifjak lánadtak, a kik minket szeretnek. Mind a kettő szépen ír. Döbrentei köszöni Uram Öcsémnek hogy egy Őt közle velem az ő leveléből. Őtet leveré a világosság. Ezt írja: — a kinek meleg érzése, szabad repkedésű teremtő fantáziája van, csak az érezheti a nyelvnek az érzés lebegéséhez szabattatni szükséges változtatását. Beregszászit természete szárazabbnak szülte: ő száraz Grammaticus lehet, de nem jó izlésű, nem teremtő. Ezért voltak Klopstock, Wieland, Göthe megtámadva, s ezért lesznek a szabad emelkedősí lelkek azoktól, kiket az érzés nem segít, nevetve. Mert nem de nem csak azt értjük jól, azt foghatjuk fel helyesen, a mihez atyafiságos lélek vagy érzés bennünk is vagyon.

Emil poetai talentumot kezd észrevétni magában. Igen régen nem vala már szó a háznál a rímekről, s midőn minap párnát teve alá az asztalnál az inas, felkiált: *Vánkos-lángos*. (A vánkost az inas mondá.) A gyermek repetálgatá a két szót s tetszett neki az egyező hang. — Ugyan azon ebédnél, mintha belé szállt volna valami, ezt éneklé: Hozzad cigány baraczkot. Csak ezt a sort éneklé sokszor: kértük, ne szaggassa fülünket. Akkor ezt veté utána: Kifürom a hasadot, s öszve köté a két sort. Mondjon áment reá Uram Öcsém. Ölelem forró barátsággal.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 122. sz.]

3015.

Szűcs János - Kazinczynak.

Tekintetes érdemem felett való Drága Ur!

A' Fiscalis Fiam ithon nem lévén, Képében kívántam ezen tsekély Levelem által tudósítani a' Tettes Urat. A' tengerit be nem szedhattuk, mert se 'sák se szuszékunk nem lévén, nem tattuk hol tartani, 56. köbölre menne, ha bé lehetne venni: luttokra van ugyan adva, hogy minden készen tartsa, hogy akarmikor fognak küldeni, készen légyen. A jövő héten Vásár leszen Kállóba, mely miatt lehetetlen leszen beszedeni, hanem 18. v. 19.kén lehetne indulni, ugy osztán ithon kaphattya az ember őket. Amint Bekával meg is hirdtettem, hogy minden készen tartsa, hogy akkorra hátramaradás ne legyen senki miá. A' Gabona, ugy itélem, 36 köböl, egyben vetvén 92 köbölnek kellene a' szekér. A' Pénz felől nem tudok írni, azt

hallottam, hogy akarta küldeni. Reméllem most két nap alatt haza
érkezik a' fiam és ithon fog lenni. Ezekután szíves Tiszteletem mel-
lett vagyok a' Tettes Urnak

alázatos szolgája
Szűts János mpr.

[K. és h. n.]

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

3016.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Cseke. October 16dik, 1815.

Édes Uram Bátyámnak Oct. 2d. írt becses levelét tegnap este
vévém, ma reggel válaszolok.

Szünetlen nevetés közt olvasám el a Sz. Györgyi leveléből
kiírt helyet, s az arra tett feleletet. Én már két év óta nem láttam
Sz. Györgyit. Utólszori vele létemkor többek közt a *Rény* szó ana-
logiájáról tudakolódtam. Elmondám, s látván hogy csakugyan van
benne valami analogia, nem perlett, csak az *Erényen* állapotott
meg. Ez az ember nekem eleitől fogva úgy látszott, hogy vele
lehetne valamire menni, ha aprólékos magyarázatokra ereszkednénk.
De kinek lenne kedve a gyermektanítók köteleességekre ereszkedni?
— Nincsen-e igazunk, ha úgy teszünk, mint az Idvezítő, felállítjuk
a példát s azt kiáltjuk: a kinek szeme van, lásson, és a kinek füle
van, halljon! Az ilyen nem magyarázásért dúlnak igen sokan, s
ezeknek szól az Antimondolatban többek közt ez a két jegyzet:

Hispania, azaz Spanyolország,

és Ráday verselés. Xenidon, Magyarcsa. Mi? az első szó görög, a
második magyar.

Hagyjuk őket dúlni, a mi antiquariusinkat, vagy is inkább
nem antiquariusinkat, kik közé tartozik bizonyosan az az *Ó és Új
magyar* kiadója is. Forrunk, tagadhatatlan, hogy szertelen forrunk,
s ez azt teszi, hogy bizonyosan nem fogunk ott maradni a hol
most állunk. Ezek a Gotschedek ugyan mozdúlni nem fognak, de
az ő saját gyermekeik fogják azt tenni tudatlanságból is, a mit
mink principiumoknál (Elveknél. H. szava) fogva kezdettünk. Csak
hárítna el ez istenség némely külső akadályokat, melyek engem
halálosan rettegtenek, úgy a jövő század elején szép leszen majd
az élet.

Az új szavakra nézve én azt hiszem, hogy azok közül a legjobbak is sokan el lesznek feledve, és hogy azoknak állandóságokat nem analogia, nem grammat. Richtigkeit fogja meghatározni, hanem bizonyos aesthetikai érzelem, sokszor a szükség nagy volta, némelykor a vak szokás is. Az *éldellet*-re az jut eszembe, a mit nekem igen gyakran kell éreznem, hogy a spondaikusok nagyon terhelik a nyelvet. Azonban én úgy veszem észre, hogy e részben is nem fog semmi segéd használni. Jövendölöm, hogy a mi nyelvünk ugyan poetai fog lenni, s prózánk aesthetikai kellenekkel fog ragyogni, de verselő nyelvünk nem annyira, s igen nagy poetáink nehezen lesznek valaha.

Az ujjonnan készülő lexiconoknak igen örvendek, de Gyarmati-tól keveset várok. Ő is azon fejek közül való, kiknek a philologia nem egyéb, hanem *elmefuttatás*. Hogy Virág Horácznak epistoláját kiadja, az vala már régen ohajtásom, ha most kiadta-e mind, azt nem tudom. Még a satyrákat kellene vele lefordíttatni. Azután bár nyugodjon a jó öreg, mert *Custosokat* olvasni ki szeressen? A Horác odáji ha örökre fordítatlan maradnak sem bánom.

Farkas és Füzesi? ismét egy új *acquisitio* tehát! Csak azt ohajtom, hogy ezek s a hasonlók ne csak irkáljanak, de tanúgasanak is, még pedig ne csak a felületen állapodnának meg. Mi belőlünk, azért hogy némelyek közülünk szépen írnak, még csak egy Fontenelle forma is nehezen telnék ki, bizony pedig Fontenelle még kicsiny ember! Azonban talán nincsen igazom, midőn a dolgot praecipitáltatni kívánom. Nekünk mindnyájunknak egyetlen egy munkánk van, s ez a philologia, s mindenképen úgy látszik, hogy ennek még jó ideig kell így tartani. Mi leszen még, és mi nem leszen, lehetne talán vélekedéseket mondani róla, de az ilyenekben gyakran csak egy környülmény annyit változtat, hogy a legszorosb regulák szerént húzott következések is füstbe mennek.

Hogy ez a levél épen üresen ne menjen, imhol valami: Jacobus Tollius születésére belga, kétszer járt Magyarországon, első útját még ifjantan huszadik évében tette meg, akkor élt még Gr. Zriny, a poeta, s ezt ő Gróf Pöttingnek (Comes Pöttingius) a Zrini Rokonának társaságában látogatta meg Austriából Csáktornyán. Azon levelében, melyet ezen úttjáról *Ad nobilissimum splendidissimumque Dnum Nicolaum Witsen* írt, többek közt így szól: *Ubi Cakothurnum appropinquare caepimus, obvii fuere admissis equis complures speculatores, qui Comitum Serinium de appropinquationis nostrae;*

momentis certiozem facerent. Itaque cum mille circiter passus abessemus, occurrit affini suo, comiti Pöttingio, equo veetus, omni circum familia itidem in equis prosequente; mox dimisso equo, intermutuos amplexus in currum ascendens, per digestas militum stationes in palatium deducit. Erat id valde splendidum et amplum egregieque contra Turcarum vim munitum. — — Mirabamur in tanta circumjectarum nationum barbarie cultissimas aedes, lectam familiam, ditissimam suppellectilem, et summum ubique nitorem. Suspensae erant in porticibus exuviae Turcarum, Arcus, Pharetrae, Mallei, Clypei aliaque id genus arma, quorum tamen splendorem fulgor acinaeum Damascenorum superabat etc. Monstrabantur ibidem Tabulae, in quibus res fortiter a Comite gestae depictae erant: Unius memini, in qua respiciens caput Turcae praecidit, qui, prehensio a Tergo sagulo, elata dextra mortem minabatur. Fuerat hoc primum Juveni militiae rudimentum. Ex uno disce caetera. Tertio quartove, ex quo veneramus, die deducti sumus in Bibliothecam, quam insignem et omni librorum copia refertam habebat: inde in armamentarium, quod ultra quam credi potest, aeneis Tormentis, Bombardio, Hastis, Acinacibus, aliisque armorum generibus instruxerat. Accessit huic humanitati amplissimum cunetarium, Cuneo-lytheca aperta, in qua, praeter alia, haud spernenda numismatum antiquorum copia etc. etc. Erant effigies Regum, principum, clarorumque virorum etc. — — Inde digressi in hortos comitis perreximus, quorum nitorem elegantiamque verbis exprimere non possum. Assequeris in fortassis cogitatione, dum veteres Alcinoi Hortos Tibi ob oculos proponis. Sequentem Diem venando consumimus — eodem die, si recte memini, omnes Comiti equi sub oculos nostros ducti, jucundissimum spectaculum praebuerunt. (Itt azt mondja, hogy egy vén lováról csudákat beszélt, többek közt, hogy az a törököt egy mértföldnyire megérezte, s nyertéssel, dobogással adott hírt a rajta ülőnek.) Non contentus Comes Serinius affinem omni honore atque benevolentia demeruisse, valedicentem sibi insigniaque Turcica donavit. — Eidem Illustrissimi Comitis liberalitate acceptos fero Tres Libros Turcicos, Tria Sudaria, quorum unum floribus neupictis variegatum etc. etc.

Midőn ezen levelet Tollius először 1671 évben kiadta, a praefatióban ezeket írja többek közt. — — Defungar simul officio, munificentiam erga me Illustrissimi ac fortissimi Herois, Nikolai Serinié, grate commemorans. Obiit hoc Croatiae Hungariaeque lucidum Sidus

ante annos pauculos: (ni fallor, circa annum 1667) — Linguarum quidem complurium ita callens fuit, ut, qui illum ignorantes loquentem audirent, sive ille sensus suos Hungarica, Croatica, Slavonica lingua exprimeret, quae dialecto potissimum variant, sive Germanica, Latina, Italica, Turcica proloqueretur, quatenus ipsi vernacula foret ambigerent.

Ezek nem gazdag tudósítások, de mivel Horányi is Tolloiusra citál, szükség látni, hogy mit mond.

A kis Emilt ezerszer csókolom. Ha néki az Istenség poetai talentumot adott, legyen az neki kevesebb terhére egykor mint sokaknak másoknak, s azok közt nekem. Mert ha kevesebb terhére lesz is, még is bizony terhére fog lenni, s ezért szeretném én a gyermekeket nevelés által ugyan a szép mesterségek felé vonni, hogy idegenek a gratiától ne legyenek, de a poetai zabolátlan lelket szoros határok közé szorítani benne. Szenved az ember eleget kívülről, miért szenvedjen annyit belülről is? Ölelem édes Uram Bátyámat forró szeretettel

aláz. szolg.

Kölcsey Ferencz.

Novemberben talán meglátogatom Uram Bátyámat, de csak talán, mert nekem az a nagy gyengém van, hogy gondolni ugyan sokat tudok, de cselekedni, bár módom legyen, keveset.

[Megjelent a Kölcsey Ferencz minden munkái. IX. köt. 153—159. lapjain.]

3017.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Oct. 20d. 1815.

Édes barátom,

Épen most érkezik ezelőtt öt nappal írt leveled. Tőled, édes barátom, illet óhajtottam, illet reménytettem. Szeressük egymást, 's legyünk igazságosak ne csak egymás eránt hanem önnmagunk eránt is; az utolsóért soha sincs okunk pirulni. Ne vítassunk semmit, kivált midőn előre látjuk, hogy azzal boldogulni nem fogunk; a' vitatás veszedelmes dolog; el-elkapja az embert. De nincs semmi a' mi felől barát és barát ne szállhasson; hiszen az még az idegennek is szabad. — A' mit te cselekszel Orvos-társaidal, kik közzé tanácskozás végett hívattattál-meg, bizonyosan én is azt tenném, ha

valaki elakadván dolgozásaiban. másokkal egygyütt engemet is magához szólítana; kimondanám a' mit gondolok, szabadon, bátran, azon merészséggel, a' mellyet tisztennemé tett volna a' belém vetett bizodalom, 's nem érzénem magamat megbántva, ha más ugyan azt tenné ellenem, a' mit én tennék más ellen. De határ mindenben vagyok. és ha olyanokra terjeszkedném, a' mi környemen túl van, 's más emlékeztetne, hogy a' vonalon kiléptem, nem venném balúl megszóllítását, 's én is megszóllitanám hasonló esetekben. Végelötti leveled, édes barátom, kiforgata nyugodalmamból, midőn te, meg sem álmodván, hogy nekem az által fájhatsz, egy nekem igen kedvetlen történetre emlékeztettél, 's részt vevél abban a' mi engem bántott. Igazságos vagyok megvallani hogy a' kifakadás az én hibám, nem a' tiéd; de magadra provocálok, hogy második levemben ezen fájdalomnak már nem vala semmuni nyoma; és ha harmadik leveled nem érkezett volna, melly a' sok és sokféle bántások által igen is érzékennyé tett lelkemet elragadá, mind az nem történt volna a' mi történt. Te abban ismét a' Purismus' Tértőjét játszád; olly okokat hordál elő, a' mellyek nem okok, hibákat raktál előmbé a' mellyek épen nem hibák, és ellenségi Démon a' Pontyi' cselédje' szavait sagallá tolladba, mellyekről én nem tudhattam hogy azok másnak szavai. Sajnálom, szívesen sajnálom a' mi történt, 's kérlek hogy kifakadásomért bocsáss-meg. Én azt magamnak megbocsátani nem tudnám, ha azt nem mondhatnám, hogy ez a' kedvelen történet nem az én dolgom, hanem valamelly Démoné. Feledj mindent, édes barátom, szeress mint eddig, és érezzd velem egygyütt, hogy a' bántás' elfelejtése azok közt a' kik egymást szeretik, az életnek egygyik legszebb öröme.

Óvjanak engem attól az égnek minden hatalmasságai hogy én téged a' nyelv és Literatura előhozásától eltiltani akarjalak. Csak arra kérlek, édes barátom, hogy engemet hagyj menni útamon. Jó, vagy rossz az; elég hogy az nekem saját útam. Hazudnék ha azt mondanám, hogy a' mit mi Nyelvrontók írunk, nem ér annyit 's ezerszer többet mint a' Debreczen által jutalomra méltónak ítélt Dr. Beregszászi Úré és az a' Predikátzió, a' mellyet Superint. Báthory Gábor Úr Dr. Szombati felett monda. Élj szerencsésen, kedves barátom. Szintűgy szeretlek, tisztellek, mint mindég, 's szintűgy foglak, míg élek.

[Megjelent a »Kazinczy Lev.» III. kötetében.]

3018.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, okt. 21. 1815.

E héten nem folytatom dialógomat Beregszászi ellen. Az Uram Bátyám Pandectája kedvet öntötte belém jegyzeni, s bátor valék némely jegyzetemet az Uram Bátyáméi közé bebocsátani. Bár körültekinteni méltóztatnék ezen Vld. kötetet, s némely kérdéseimre, mint *csél, léz*, választ venni szerencsém lehetne. Az antikomoly ideákra alig bír nyelvünk egy n e m e s szót; azért proiectálám *csélt, a nebelt*. A comicum Csokonainál, «Dorottlyában», *furesa*. S maradhat-e ez így? Hát a Gyarmathiból tett jegyzetek mit mutatnak? S a Döme Metastasiójából valók, s a Révaiból? Mindezeket vissza várom, mert szükségem lesz reájok. Még Pápay «Litteraturáját», Kis «Horáczát» instálom s Barótitól holnit; mert a ritkább szokat korrenddel szándékozom felrakni, mint ezen mutatványból, melly még csak próba, láthatni. Sztella hanyadikban nyomtattatott? *Kees*, úgy gondolom, ott olvastatott leg először.

A velem közlött leveleket alázatos köszönettel küldöm. Elek engemet szán, ha gáncsolgatni fogok. De vádoltathatom-é? S a magam önnön ügye-é az, a miért vastagságokra bocsátkozom? Az Anti-Beregszászi sem lesz korbács nélkül. A philolog morálja az, a mi a Sugallóé. Osztán példák és tréfa jobban és foganatosabban tenyésztetik a valót, sőt gyakran a nem valót is, mint mélyengzetek, vagy fellengzetek az argumentumokban. Mikor szüretre?

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 130—131. lapjain.]

3019.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Ungvár-Németi Tóth Üdvözlete

TEKINTETES KAZINCZY FERENCZ ÚRHOZ.

(Pest. 1815. -- October 21dik napján.)

Engem közelebb a' mult iskolai évben, mind részint az Aesculáp tudományának örvénye annyira bé sodrott, mind részint mellékés tisztém, 's hivatalom sullya annyira le nyomott, hogy egy jó Théseuszon kívül, ki velem a' vak mélységbe sem borzadt le szállni,

alig volt minden ismerősem, 's Barátim közül kihez kiáltanom, Engedelem azért! Kegyes Engedelem hosszas vesztegléseimnek! Tudom jól, tudom én, a' mit az ifjabb Plinius mond valamely Levelében: «Nincs olyan tiszt, olyan kötelesség, melyet a' Barátságért félbe ne kelljen szegni. Tudom, 's érzem ezen szent Leczke igazát, talám jobban, mint akárki is: de fájdalom! mit tehetek róla, ha szorgos dolgaim, 's egy nemes inger, a' böcsület szeretés másik nemes indulatomnak ellent álltak. — Egyéb aránt méltóztas-sék meg győződni a' Tekintetes Úr a' felől, hogy azt a' szerencsét, melyet egy Kazinczy-nak ismérte, 's barátsága nyújthat akárkinek, senki sem tudja nálam sem hevesben érzeni, sem feljebb böcsülni. — Nem alutt azért ki, nem! sőt mind inkább ébredez a' tűz, melly érzékeny keblemet más fél évvel ez előtt lángba borította. Az vagyok most is, a' ki az előtt, 's fogadom, hogy ugyan az maradok szüntelen. —

Környül-állásim, mellyek a' Tekintetes Úr baráti részvételét fel ébreszthetik, az időóta, mikor Pesten együtt valánk, részint kedvetlenek, részint egészen kényvem szerént valók, még pedig úgy, hogy az utóbbiak mind számokkal, mind behatásokkal meg haladják az elsőbket. — Az, hogy a' Szilassy Udvar, részemről a' sok teher, 's a' tanulás-igyekezete; másik részről pedig a' velem nem gondolás, a' kelletténél több kívánat, a' lárnás szoba, 's egy szavas idióta előmbetétele, és más igen sok mellékes, de fontos okok miatt, — nem ifjúi szélből tehát, — oda kellett hagynom, nem leg kellemesb, valamint az Uraságnak, úgy magamnak sem. — Hogy pedig pályámnak leg első, 's leg nehézb Stádionját szerencsésen ki futottam, hogy magyar Verseimre segédet, 's Jól-tevőt kaptam, hogy görög verseimet szép darabokkal meg szaporítva: — a' Tekintetes Úr tanácsa szerént, egyéb munkáimtól külön választva; magyarázattal, jegyzetekkel, 's egy rövid critizáló Szótárral meg bővitve, újonnan le tisztálhattam, 's mozgásba tehettem 's hogy végre életem módja felől feles nyilásokat láthatok: — mind olyan pontok, mellyek az öröm, 's fájdalom Köz-arányát nem csak fenntarthatják, a' mi pedig már maga is elég volna; hanem olykor-olykor még a' jobb részre is le billenthetik.

Másodikok kedvező pontjainnak, hogy tudnillik magyar Verseimre Segédet kaptam, annál inkább érdekel, mennél csekélyebb, 's ismeretlenebb Jól-tévőm neve. Barátimnak, ha kérdik tőlem, ki legyen Jól-tévőm, 's hogyan tettem szert jó akaratjára? azt szoktam

felelni. hogy az egy legyen azon emberek közül, kik a' Deucalion köveiből származtak. — A' Tekintetes Úrnak azon esetre, ha még nem tudná, ki adom nevét: Mayerfý Ferencz, kit én egyedül csak a' mi jó Trattnerünknek köszönök. A' munka Karácson fele egészen ki kerfíl a' sajtó alól.

Harmadik pontomra, hogy görög verseimet ismét le tisztáltam, 's a' t. azt jegyzem meg, hogy azok csak nem egészen újjakká születtek. Sok darabokkal szaporítottam, mellyek még az elsőbbeknél is inkább tetszenek, millyenek: Óda, a' Nemzeti Museum, 's a' Pesti Főiskola; Óda a' Cháriszokhoz Matthisson szerint és sok Epigrammák. Vagy hárommal az utóbbiak közül kedveskedem: mert, hogy mind meg küldjem, nem lehet. — illyenek:

KÖLCSEIHEZ, és SZEMERÉHEZ.

*Ἀδελφον νομέε· ἀνεδύετο Φοῖβος, ὁ λίμνον
Ἐκκαύσων· εὐγε. οὐκέτι Λιμνοχαρις
Τὴν τερετίζουσαν παύσει, ποτ' ἀηδόνα· σιγῆ
Βάτραχος· ἃ δ' ὄρνις ἀδὴν λάλημα λαλεῖ.*

HELMECZIHEZ.

*Κάππεσε, καὶ ζεῖται ποτὶ βωμὸν, ὃ ἔζταν Ἀπόλλων
Θρόμμα· τὸ μυκᾶσθαι αἰτία ἦν θανάτου
Ἄμιον, Ὀυλοχῦται, καὶ χέρονιβόν εἰσιν ἔτοιμα·
Τοῦ πυρός οὐχρεία· βάλλεται, οὐρανόθεν.*

A' GIGÁSZOK.

*Τρωθεῖς τὴν κραδίην Γίγας τις ἔρωτος οὐζῶ·
Πάυσθ' ὃ θνητοὶ, ἔπραγεν ἀχθόμενος,
Πάυσθ' ἀθανάτοις πολεμοῦντες· νῦν ἐδιδάχθην·
Καὶ τὸν παῖδ' αὐτῶν ὄντα βροτοῖο κρατεῖν.*

Írtam egy Epigrammát még Rozgonyhoz is, elég kedvezőleg; hanem magyar Jegyzeteim között mondom meg róla, a' mit értek és érzek! — Most az egész csomóm nyólcz iv-papiroson — Schédiusz Úrnál vagyon. Szívesen vette tőlem a' bizodalmat, 's kívánám tudni, mit itélend rólok. azt pedig, hogy Kölcsey Úrral látasam, el nem mulasztom, — hallom, hogy különösen jó görög.

Még egyet: Bilkeivel meg ismerkedtem, 's majd minden napos vagyok vele Trattnernél. Jeles ifjú, vagyon tüze is, tehetsége is. Sokban meg egyezünk egymással; de Kleinmanról ítélünkben nagyon különbözünk: nekem tetszik felettebb, 's neki nem. — Végre csókolván kezeit a' Nagyságos Grófnénak, — maradok

a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája,
tisztelője, 's Barátja
mk.¹

J e g y z e t.

A' Mondolatra adatott feleletet nagy örömmel olvastam: *Συγῆ βίπραχος*. A' Szép Litteratura Köteti szaporodnak: *ἃ δ' ὄρονς ἀδὶ λάλημα λαλεῖ*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3020.

Szemere István — Kazinczynak.

Kedves Uram Bátyám!

Aszszonyom Néném levele itthon nem létemben az mint gyanítható, régetskébben érkezett meg, de feledékenységből hátra maradt bizony az; azért méltóztasson Kedves Uram Bátyám meg engedni, 's nehezen nem venni, hogy későbben kapni méltóztatik; hogy ha pedig lenne az Aszszonyom Néném részéről valamely siető kérés benne, méltóztasson azt Kedves Uram Bátyám minél előbb végbe vinni, 's az által az el mulasztott idő[t] helyre hozni, alázatosan kérem.

Többiben atyafiságos Uri favoriban és betses barátságában ajánlott, megkülönböztetett tisztelettemmel vagyok Kiz Azor d. 21a 8bris 1815. [Kedve]s Uram Bátyámnak

alázatos szolgája

Szemere István mpr.

A Palatinust Herminéjével az Statusok nevében köszöntötte az Egri Érsek, az Palatinusnak erre adott feleletével kedveskedek Kedves Uram Bátyámnak.

Kivül: *

Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazintzy de eadem, Complurium I. Comitatum Tabulae Judriae Admi[nistrati]onis

¹ A név hiányzik.

* A levél zárlatán félig tört piros pecsét.

Assessori Titl. Domino singulariter colendissimo, Széphalom. Ex off. V. Comitis 3. Cottus Zempl.

Verba Dictionis Archi Ducis Palatini.

A 20 annis, quibus in gremio Gloriosissimi Hungariae Regni prima per Gentem Hungaram dignitate ornato agere obtigit, felicitatem meam, cujus magnitudinem ex Inelytae Nationis hujus in me studio, et fiducia mensus sum; singularem prorsus reputaveram; neque profecto aliud mihi ad plenitudinem ejus deesse existima- veram, quam Sociam vitae, quae ingravescentis meae aetatis taedia levaret, et in promovenda Nationis Hungariae felicitate opera sua adjuvaret. — Hanc in Principissa, quam mihi adstantem videtis consecutus sum, hanc optimo in Nationem Hungaram corde esse, ex singulari mea in Nationem propensione multum participasse, per dies, quibus cum eadem conversari mihi licuit, cum solatio expertus sum; *Si optimus Deus huic Nostro Conjugio, cujus scopus felicitatis Nationalis efficacior promotio est, benedixerit, unica Nostra Cura erit, ita suscipiendas proles educare, ut in Hungaria Natae, et modibus et caractere Hungariae sint;* etc. etc. Reduces ad Patrios Lares, dicite cognatis et Amicis Vestris, securos illos esse oportere, pro quorum felicitate ego et conjux mea indesinenter evigilaturi sumus. etc.*

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

3021.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Octób. 22d. 1815.

Édes barátom,

Reám fogsz e ismerni, gyors levelezőre, a' ki téged eddig leve-
leimmel szinte előldököltelek, 's most illy eggyszerre elrestültem?
Valóban, kedves barátom, alig értem magam is magamat. De szívem
's tiszteletem erántad most is az a' mi ezelőtt mindég volt, magam

* A levél foglalványára Kazinczy F. ezt jegyezte: Consiliar. és Zemplényi V. Ispány Szemere István' levele Kazinczy Ferenczhez 1815. Octób. 21d. azon válasszal, mellyet József Fő-Herczeg Nádor adott a' Báró Fischer István Egri Érsek által a' Státusok nevében tett megköszöntésre, midőn a' Fő-Herczeg Hermine Anhalt-Bernburg-Schaumburgi Hercegasszonyt elvette.

előtt pedig mentve vagyok azon rettenetes sok és sokféle munka miatt, melly alig hagy időt megpihennem. 'S érzem, édes barátom, hogy öregszem; nem győzök annyit mint ezelőtt; nyakam hamar elzsibbad. — Engedj-meg hogy leveleid válasz nélkül hevernek itt sok idő oltá. —

Soprony' tájékához írt versedet, igen is, vettem, 's képzeled melly örömmel. Veszteség az nekem hogy minden dolgozásaidat mingyárt nem látom. Illyen veszteség vala, hogy distichonaidat legelőbb a' nyomtatott könyvben találtam. —

A' Németh Arisztipp' szerencsésének, hogy az anyja megholt, szívesen örvendek. Azért mondom ezt illy szabadon, mert ő nem hallja; gyermeki szívének az fájni fogna; és mert Némethné én is olyannak ismerem, a' milyennek Máj. 11dikén írt leveled festi. Némely embernek sok baja van azzal a' három betűvel, melly vezeték neve előtt áll. Minthogy Monarchiai státusban élünk, hol nem a' Rény hanem a' Becsület — és *melly* Becsület! nem a' morális, hanem ez a' külső — teszi az uralkodás' lelkét, kénytelenek vagyunk annak örülni hogy nem állunk alól, hanem vagy felül, vagy legalább a' felülállók felé: de hogy még a' jobbak is megrészegülnek ettől a' szeszől, már az egy kevéské sokacska. Rendes és még is igen természetes, hogy ezen elsőségnek azok adnak igen nagy becsel, a' kiknek arra igen kevés okok van. A' szegény Némethné, úgy hiszem, sokkal kevésbé volt volna szerencsétlen, ha férje nem volt volna tagja a' Magyar-Ország' szentséges koronájának. Nyugodjon, szegény, békével. De te, édes barátom, minekutána te a' mi Arisztippünket megszabadulva látod a' neki veszedelmessé lehető anyjától, 's barátja vagy a' sokat-tehető Artnernek 's az Artner sógorának, Asbóthnak, kövess-el mindent, hogy Arisztipp az lehessen idővel, a' mit neki intésül adott elholt atyja, és hogy Artnernek és Asbóthnak segédeme által idővel boldogulhasson.

Az a' két réz, a' melly felől szóllasz, legalább az ideára nézve, jól fog illeni az *ifjúság' barátja* elibe. De én annyira elkeseredtem a' Rajzolók és Metszők ellen, hogy nehezen fogom magamat arra vehetni, hogy velek valamit dolgoztassak, hanemha szemeim előtt dolgoznának. Mocsok a' mit csinálnak. 'S melly bajjal juthatni ehhez is! és melly drágán!

A' mi Lakosunk Románja sokat ígér. Nem győztem corrigálni, 's neki állék hosszas elgondolás nélkül, 's az én módom szerint dolgoztam újra, hogy neked mind a' Lakos munkáját mind

a' maganét megküldjem. Add által neki azon szent állítással, hogy a' titkot senki nem tudja 's tudni senki nem fogja kettőnkön kívül. Mihelytt kész leszek vele, venni fogod.

Horáztodat ki nem adnám szobámból sok kincsért. Bevártam, hogy a' Virágé lépjen elébb közre, hogy hasznát vehessük a' hol kell. Ha Balog idvezülni talál is, melyet neki századok mulva sem ohajtok még, lelünk mi arra módot, hogy a' munka kijöhessen. Én most várom Pestről a' Wieland fordítását, csak nem régen tudván-e még, hogy az Bécsben is kinyomtatott; az a' könyv, a' melyet még fogságom alatt bírtam, ha jól emlékezem, kiszabadulásomkor azon Bibliothekácskában maradt, melyet a' foglyoknak hagytam Munkácson. Mig a' Wieland fordítása kezmben nem lesz, engedd hogy a' munka heverjen.

Én e' napokban kaptam-meg Pestről a' Wieland Leveleit két kötetben. Ismered e ezeket? Régen nem volt kedvesebb éledeletem (Genusz). Nem tudtam sem enni, sem alunni, míg rajta végig nem repültem, 's sok leveleit felolvastam feleségemnek, a' ki alig várja, hogy a' könyvkötő bekösse, melyre kevés idő három holnap. Melly Lélek! -- És mint képzheti magát a' mi Literaturánk, látván, mint ment a' német a' W. korában.

Ossziánomnak most nyomtatják utolsó íveit. A' mi derék Trattnerünk, kit én szívesen szeretek, sok bajt csinál nekem a' maga inexpugnabilis makacsságával. Három Kötetben akará kiadni Ossziánt, noha látta hogy a' Kötetek úgy igen is vékonyak fognak lenni. Kénytelen voltam megadni magamat, 's így úgy ejtém a' dolgot, hogy az első Kötetben is az egyik nagyobb Épósza (Fion-ghal VI Énekben) a' másokban is a' másik (Témora VIII) álljon, 's az apróbbakat a' szerént vetém az üres helyekre a' mint leginkább illet. Fionghál, Kathlóda, és két kis tekintetű darab le vala nyomtatva, midőn írja hogy 3 Kötetre nem lehet osztani. — Elrémultem. — Azt a' rendelést tetém tehát, hogy Témora (a' másik nagy Épósz) a' 2dik Kötet' elején álljon. Témora elveszett nála, 's a' nyomtatást nem lehetett halasztani, e' szerént — képzeld! — Témora leghátúl áll. — Mit mond erre az, a' ki titkunkat nem tudja! —

Én Octób. 8d. Superintendentionális Gyűlésünkön valék az Ujhelyi Eccl. dolgában. Az öreg Superint. az egész nép előtt csokolamag midőn a' Templomból kijövének, melly nekem kivált azért vala igen kedves, mert némelly orthodoxus Uri ember palástban és palást nélkül látá. Jelen vala Notáriusunk Szathmáry József Úr is, a' Mis-

kölcsi Predik., a' ki az asztalnál fenn szóval beszéllé nekem, 's *hallgatta minden*, hogy szerencséje vala ismeretségedbe jutni, 's magasztalással szólla felőled, 's nem csak magasztalással, hanem *meleg* magasztalással. Adná Isten, hogy Őri után ez az igen derek ember lehetne Püspökünk. — Persifflirozzgattak, hogy én keveset hiszek, 's én jónak láttam, lárva nélkül lenni. A' mi vallásunk, mondám, azzal dicsekszik, hogy az examennek vallása és nem szolgálai engedelmessége; én tudom mit kell tisztelni, tudom hogy más a' religio, más a' theologia, egyéberánt én el nem tudom hitetni magammal, 's elhitetni magammal nem is akarom, hogy az Isten azt kívánja, hogy én bolond legyek! (Nem rossz az ha a' sok fekete ruha közt így szóllunk). Egyéberánt én azt óhajtanám, hogy mi ne csak azt tudnánk, mit tanított Calvin és az ő Hollandiai 's Helvétziai tanítványai, hanem azt is, a' mit Zollikófer, Griesbach, Paulus, Ammon és a' Palatinusné' bérnálója. Ha szabad emberek vagyunk, tudhatjuk, hogy Vallásunk religio progressionis. — Szathmári csak pislogott. Vay József hallgata, 's a' Palatinusné papjának Márton által fordított munkáját hozta-elő. Melly jó, hogy van kihez vetnem a' hátamat!

Ebéd után a' Theol. Prof., ki Patakról tizen-egy Kis-Pap nyaggatására oda hozatott, azt tudakozá tőlem, hogy miért *jobb* az új az által hogy új? — 'S miért *rosszabb*? — — Az öreg Őri pipázva azt a' megjegyzést tevő, hogy én olyan Protestans vagyok mint Bayle, a' ki csak annyiban vala Protestans, a' mennyiben minden positiva Vallás ellen protestált, 's mosolygott. A' jelenvolt sok Pap közt igen tiszta fejeket találtam: többeket mint gondolhattam: úgy tetszett, mintha nem Kálv., hanem Luth. Papok közzé vetett volna a' történet. —

És itt egy régen nem látott iskolai barátommal, Bárczay Ferencz Úrral akadtam öszve. 11 eszt. előtt nála lévén, térítgetni kezdé a' Calvin Institutiójiból: a' rettenetes nagyságú könyv akkor is kiterítve állott asztalán. Egy bouffon, és a' mellett vallásos — melly character. — Kérlek, halld végig bohóságait, 's ne vess. «Engem sokat megszáll a' rettegés, mert b—m a' lelkét, meg van írva: a' ki nem hisz, elkárhozik: én pedig égni nem akarok; inkább hiszek! hiszek!» 's ezekhez látnád az obesus figurát, és a' plattitudót mutató arcot. — «Minden sátoros innepeken előveszem a' Bibliát, 's a' parallelus locosokat mindég felhányom. No feltámadott e igazán? Fő Szolgabíró voltam, Processusokban eleget deliberaláltam.

Mit itélnél, kérdem, ha authenticálnád a' tanúkat? — Akkor látom, Asszonyok. No b—m a' lelkét, már vége. De hiszek! hiszek! mert nem akarok égni.» — Ezek mind így, és elfuladt lélekzettel. — Én egy szót sem feleltem neki, 's nevettem.

— Ez az ember igen közelről rokona a' kereszties pántlikát hordó Lónyainak, a' ki itt is jelen volt, 's Vayval itt is veszekedett. — «Lónyai, azt hallom, te a' Hercege Bretzenheim leányát akarod elvenni?» — **L.** Én? Nem én senkit: nem mondom hogy **ha akar-nám**, ide nem adnák. De én nem Pápistát, soha! Ki lenne a' hideg, ha Franciscánust látnék házamban. — Én azt jegyzém-meg hogy én a' Franciscánusok közt két tiszteletre igen méltó embert talál-tam, a' kik épen azt hitték a' mit én. Nem akarám mondani, hogy Lónyai 1809. nekem magamnak azt vallá, hogy sajnálja hogy Pápis-tának nem született: úgy inkább előmehetne. (Ezt kellett volna mondania: kevesebb gonosszaggal.)

Vay azt beszéllé, hogy a' Palatinusné reserválist ada magáról hogy Pápistává soha sem lesz, és fíját, a' ki az ő birtokában fog succedálni, Kálvinnak neveli. — 'S mi is így játszunk a' Vallással? kérdém én. Illik e Protestáns-hoz, arra kötelezni magát, hogy meg-győződése ellen is Kalvinista marad — mert ez a' meggyőződés legalább subjective lehetséges. — Képzeled, ha feleltek e szavamra. — De én kimondám, hogy semmivel sem vagyunk jobbak mint a' tőlünk gyűlölt Pápisták.

Még azt nem kell felejtennem elbeszélni, hogy **L. nagy örömmel** beszéllé-el, hogy V. Palat. Péchy Imre még sem Consiliarius és Consiliarius soha nem is lesz, mert az Udvar ismeri. — Nem szözlottam reá, de szemébe néztem.

Láttad e a' Szombati felett mondott Predikázióját a' Pesti Superintendensnek? O Debre | ezen, Debre | ezen t' oc | cisti | Profet et | aplós! ezt a' bohó hexametert tanultam valaha Patakon, de Debreczen is syncopalva volt így: *Jeralem, Jeralem, az az Jerusalem.* — 'S ezek azok a' kik azt beszéllik, hogy mi nem tudunk magya-ról. Budai és Szent Györgyi Barátunk azt mondá nekem valaha hogy még te is rosszúl írsz. A' mi rontásaink azt cselekszik, hogy a' tieid nálok már szembe sem tűnnek, 's Verseid előtt megnémül a' Debreczen rágalmazása is. — Én ezt a' Predikáziót még nem olvastam. De valahová szemem tekintett, mindenütt **dögöt** látott-meg benne. — 'S a' Fodor Gerzson Oratiója 's Versei nem jobbak. — Szintén szégyenlem, hogy Kalvin. vagyok.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom. Feleségedet szívesen tisztellem, gyermekeidet ölelem. — Eugeniem a' te verseidet tanulgatja. Imádást-érdemlő anyja ad neki mindennap leczkét reggel és ebéd után, mert a' Bécsi leány nem az a' kit óhajtottunk. Én neki most az Arithmeticában adok leczkéket, később egyébben fogok. —

[Eredelije Kis Gyula birtokában.]

3022.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Oct. 22d. 1815.

Kedves Barátom!

Rég az ideje, hogy neked nem írtam. De talán ezt te is érzed, panaszod közös több barátoméival. Én gyors levelező egy idő óta egészen elváltozottnak lettem előttök. De annyira el voltam fogva, hogy ezen legkedvesebb örömtől is elszakasztattam.

Sept. 8án Palugyon voltam egy Tractualis gyűlésen; épen egy holnap mulva, az az Oct. 8án pedig Torna Vármegyében egy Superintendententionálison, ám arról nem igen sokat említhetek, hane-ha talán azt, hogy ott egy nekem való pappal ismérkedém meg. 's azt láttam, hogy németül nem tud, és mégis többet tud, mint sok németül tudó, felette jó fő. Palugyon egy fiatal pap tartott előttünk exament. Én nevét nem tudtam, de szüntelen velem akart szólni, én nevét sem tudtam nékie, míg az én papom csak ugyan megszóllala egy kis bátorsággal, melly a' Diogenes cynicusához közel jára; de minthogy beszédei üresek voltak, nem folytattam, 's nem contemnaltam, csak mint a' humanitas kívánta. Ekkor vissza fordulék a' paphoz, ki bátor szókat ejte beszédében: «Az uram» — mondá szomszéd papom — «közel jár a' Socinushoz» — felele sohajtva — «sejtem szavaiból, Diósi Dániel.» «Lehetetlen, mondám, hisz ugy a' V. Ispány praedicatora, hogyan lehet az?» «Igen is ökeme» — felelt a' pap — «jó deák volt, 's a' V. Ispány gyermekeit nevelte, 's most Pinkótzai pap.»

Midőn vége volt a' Sessionak, 's egyedül vala, felé menék, 's megszóllítottam: «T. Ur nagyon hajol a' Socinus felé, örvendek ismeretségének.» Ebéden, és vacsorán, és másnap együtt voltunk. Midőn el váltunk, őt csokolám meg a' több pap jelenlétében, Horváth előtt, kinek felesége az én Cousiném, Kazinczy Honoráta.

Színben igen fényes gyülekezet volt. Az öreg Superintendens téged elő hozott a' kandallónál, de Vaynak, és másoknak jelenlétében. Mindenek tisztelet érzésével szóllottak felőled.

A' mi Kálvinistáink végtelen örömben vannak, hogy Palatinus-nénk Kálvinista, 's ezen én is kimondhatatlan örvendék, de nem az ő okokra nézve. Ők azt is felejtik ezen örömben, hogy Hermína a' Krisztus felől à la Diósi gondolkodik, mert testante examine confirmationali per pr. Márton hungarice verso, — az istenség más személyéből, — ennek csak más profétája lett, a' ki bennünket nem szabadita meg egyébtől, mint a' tudatlanságtól, és romlottságtól. Méltóságos Curator Lónyai ur azt beszéllé, hogy Hermína reversalist ada az atyjának és honának magáról, hogy nem csak soha papistává nem lesz, hanem a' Schaumburgi hertzezségre születendő fiát Kálvinistának fogja nevelni. Ezen iszonyú öröm leve. Iszonyú, mondom, mert a' mint nekik kimondám, a' protestantismus lelkével ellenkezik megkötni, hogy azt ne vallhassuk, a' mit hiszünk.

'S ki felelhet arról, hogy a' Palatinusné legalább subjective valónak nem fogja látni, a' mit a' pápisták tanítanak. Már annak előtte az a' liberalis Superintendens azt mondá a' kandalló mellett: «Én nyilván abban az értelemben vagyok protestáns, a' melybe Pierre Bayle, az az annyiban, a' mennyiben minden vallásba protestálok.» De én azt a' szót olyan palásttalan, és palástot hordó férfiak előtt hallám, a' kikre a' Sup. szava alkalmason reá illet. Jó hogy azt nem mondám a' jó öregnek, hogy kezét foghatunk, mert én az ő vallásán valónak tartom magamat. Néha szükséges, vagy legalább jó erős kifejezésekkel élni. Az ebédnél azt mondám, hogy a' superstitiosus protestáns ellenkezik magával, és felejtí hogy az Isten nem kívánhatja vagy bizonyosan nem kívánja tőlem, hogy én magamat bolonddá tegyem, a' mi volnék, ha igaznak hinném, a' mi nem az. Eggy ötven esztendőös gravis pap, a' Pinkótzí, azt mosolygá, hogy eggy értelemben vagyom velem, de popularis vallásnak kell lenni. Ebéd után a' Theol. prof. azt kérdé tőlem a' legbarátságosabb beszéd között, — mert mi villongani soha nem fogunk — hogy mivel jobb az új a' réginel? — Azért hogy új. Barátom, melly kérdés egy theol. prof.tól. De isméréd ötöt, hogy rajta nem fog a' fegyver. Rendes dolog hogy engem minden vallásbéli pap szeret, ez nekem nagy apologiám. Az ott volt papok mind a' kik engem hallottak — idegenség nélkül voltak irántam, sőt szerettek. Élő szerencsésen.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

3023.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 22. Octob. 1815.

Theurester geliebtester Freund.

Es scheint nach Ihrem geschätzten vom 12. Oct. dass Sie meinen Brief, welchen ich an Helmeczi eingeschlossen und bey Bernhard Liedemann abzugeben gebeten hatte, dann einen spätern durch die Post, mit der Nachricht, dass ich Ihnen für 5 exempl. der Monum. Hung. Tom. I. 54 fl. eincassirt, und durch den Oberfiscal des Zempliner Comitates H[errn] Ladislaus Dókus in Pesth ablegen liess, noch nicht erhalten haben. Helmeczi ist jetzt wieder nicht in Pesth; er musste mit seinem éléven zu dessen Mutter, der Conseiller Siskovics, in das Bacszer Com., und ich besorge, dass er ein so lauer Commissionaire ist, als er es mit dem exempl. von Báróczys Werken an Sie war, die in seinen Händen ein ganzes *halbe* Jahr lagen. Die 54 fl. werden bey Trattner abgegeben worden seyn. Wollte Gott, dass ich Ihnen für die exempl. die ich noch habe, noch einmal so viel zusammenbringen könnte! — Mich freut es ungemein, dass die exempl. des I. B. vergriffen sind, und neu aufgelegt werden müssen, und dass Sie von mir eine Vorrede zum 2ten Theil fordern, das sehe ich als eine *Ehre* an. Sie wissen, wie gerne ich bey ähnlichen Sachen paradiere wünsche. Und ich möchte es der ganzen Welt sagen, dass Sie mein Freund sind.

Seit der Zeit als ich von Wien kam, bin ich bey meinen Freunden in den Verdacht gekommen, dass ich ihrer vergessen haben könnte; sie könnten mich mit Phaeders Worten fragen: ubi nota pernicitas? Es vergehen Posttäge, wo der Expeditoer in Ujhely von mir nichts zum Abschicken erhält. Ich werde Ihnen gesagt haben, dass ich Ossian nicht retouchiren, sondern ganz neu arbeiten musste. Nicht genug. Trattner schrieb mir, sein Bediente habe Temora, ein Gedicht von Ossian in 8 Gesängen, als er das Ms zum Censor nahm, irgendwo fallen lassen; ich musste also es neu arbeiten. — Dann occupirte mich Zrinyi. Ich ward bey so viel Schreibereyen müde, meine Nerven haben viel gelitten, und ich fühle, dass ich in fünf Tagen mein 56-stes Jahr beschliesse. — Nicht mein Herz hat daran schuld, mein lieber Freund, dass ich an Sie nicht schrieb, sondern das, was ich Ihnen hier erzählte.

Ich danke Ihnen freundschaftlichst für die Neuigkeiten, die Sie mir von dem Mittagsessen bey Kultsár, dessen Hospitalität sehr viele kennen, mitgetheilt haben. Sie waren für mich gewiss sehr interessant, besonders weil Sie mir alles nicht erzählten, sondern *vormahlten*. Der arme, arme Pedant! Vielleicht hat er seine Sottise, durch die Furcht, dass ich über ihn herfallen werde, genug gebüsst, und ich habe jetzt Lust ihn laufen zu lassen. Am allermeisten habe ich mich über Schwartner, den Feind von literarischen expostulationen!!! gefreut. Man bekommt Lust, friedlich zu thun, wenn man Schrammen erhält, wie ihm Horvát gab. Seine Sünde ist nicht die, dass er behauptete, Corvins Bibliothek habe kein ungarisches Buch aufzuweisen gehabt; diess zu glauben bin ich noch immer sehr, sehr geneigt; wohl aber, dass er wider die Nation sehr viel gesündigt hat, und das *absichtlich* und *wissend* gesündigt. Die jetzt über seine Schrammen jauchzen, sehen Horvát nur diesetwegen als Triumphirer an, die scheren sich wenig um die Frage, ob Corvins Bibliothek ungarische Bücher gehabt oder nicht gehabt habe. — Literarische Zänkereyen sind¹ nicht des grössten Génies unwürdig, es sey denn, dass es sich zu Zänkereyen herabwürdigte. Ich hätte mit Beregszászi mit Adel gestritten, und werde es noch, wenn ich Lust in mir spüren soll; aber die elende Schmiererey des hypochondrischen Pedanten ist noch immer in Szemeres Händen. Wer weiss ob in mir meine Indignation nicht verhaucht, besonders da ich ganz andere Menschen vor mir habe, mit denen der Streit würdiger ausfallen kann. — Glauben Sie nicht; er hat auch Baróli Szabós Namen nicht gekannt; er liest ja nichts. Und was soll es heissen: Pápay nem *classicus* Iró? Wer druckt denn den Stempel der Classicität auf eine ungarische Schrift auf? Haben Sie denn nicht die duplicität unseres sonst so edlen Kultsárs gemerkt? Ein wahrer Ulysses, voll Prudenz, die uns beyden, Ihnen und mir, überschwänglich genug wäre. Doch so wie er gekannt ist, von jedermann gekannt, wollen Sie gewiss nicht gekannt seyn. Ich meines Theils gewiss nicht.

Kommt Pethe nach Pesth wohnen, so werde endlich auch ich ihn sehn. — Freunde werden wir nie; das können wir nie werden.

Den 8ten October war ich in einer Superintendential Con-

¹ Romy. K. Gy. ezt a három szót így javította ki: Literarischer Streit ist.

ferenz in dem Torner Comitát. Superint. Öry, Hofrath Vay und sein College Gabriel Lónyai Administrator der Ungv. Com., vorher Vicegespann von Zemplin, war da. Die Conferenz war eine der zahlreichsten. Öry, der fast 80 jährige Superintendent embrassirte mich vor der Kirche, vor so vielen Augen. Ich freute mich dessen, bloss weil man sah, dass der Calvinische Statthalter Jesu Christi den irreligiösen Menschen so behandelt. Trotz meiner bekannten Irreligiosität habe ich aber das Glück von Geistlichen jeder Confession sehr geliebt zu werden. Diess ergab sich auch hier. Der Superintendent setzte sich zum Kamin, und er fragte mich, wie es möglich war, dass Ujhely einen Mann wie György weggestossen habe. Ich sprach nicht als K. F. sondern als Deputirte meiner Gemeinde, und Öry verstand mich. Einige Zeloten haben sich, sagte ich mit Absicht, weil sehr viele Geistliche um mich waren, an seiner heterodoxie gestossen. Der Superintendent, ein alter, jovialischer Mann, sagte mir, «Ich sehe, Sie sind noch immer Protestant in dem Sinn, wie Bayle! a' mennyiben *minden* Vallás ellen protestált.» — Au contraire glaube ich, dass man mich eher für einen syncretisten halten könnte, denn mir sind alle Religionen gleich ehrwürdig. Man sprach weiter, und ich sagte ihnen meine Meinung. Unsre Religion ist, nach dem was sie sich rühmt, religio examinis, die Katholische religio obsequii. Gut betrachtet ist das auch die unsrige, und auch die ihrige ist religio examinis; es kommt bloss auf das poco piu und poco meno heraus. Das Gespräch war interessant, weil einige weltliche und geistliche sich einmengten und gestanden, dass auch bey uns der Pöbel Pöbel ist, und der gute Kopf auch dort gute Kopf. — Beym Essen ward das Gespräch wiederholt, und da ich wusste, dass ein Kraftwort manchesmahl sehr an seiner Stelle ist, so sagte ich: Ich kann mir doch unmöglich vorstellen, dass unser Herr Gott haben wolle, und wollen könne, dass ich Narr sey. Ein ehrwürdiger grave Geistl[icher] lächelte mir Beyfall zu, längst weiss ich, dass er und ich einen Gott haben. — Man sprach über das Confirmations Examen der Erzherzogin Hermine. Das war Wasser auf meine Mühle. Schade, sagte ich, dass wir homines religionis progressivae, immer bey Calvin und seinen Schülern in Holland und der Schweiz stehen bleiben wollen, und nicht wissen, was Zollikofer, Paulus, Griesbach, Ammon lehrt. Unsere Religion ist immer zurück, da Luthers Söhne fortschreiten. — Prof. Philos. Rozgonyi, der frey ist, aber den Ulysses spielt, sagte auch ein

Wörtchen. Aber der Prof. Theol. Szathmáry Dániel, der den Tag und den folgenden eilf junge Leute examinirte, war bey Tisch, und diesen hat er gescheut. — Dieser sehr gelehrte, aber obscure Mann fragte mich nach dem Essen in dem Ton der Höflichkeit: De miért jobb valami azért mert új? — Die Frage war auch Christus, und Luther u. Socrates zu machen, und es fragt sich miért rosszabb valami mert új? — Wir sprachen auch über Berzeviczy Gergely, der sich 1812 noch mit Unions-Ideen beschäftigte. — Ein gelehrter Mann, der mir bey Tisch Beyfall nickte, sagte darauf: die Union ist ja zwischen den guten Köpfen da.

Cons. Vay oder Lónyai erzählte «Hermine habe einen Revers von sich gegeben nie Katholisch zu werden, und den ersten Sohn, der nach ihr erben wird, reformirt zu erziehen.» — Sehen Sie, sagte ich laut, wir sind nichts besser als die Katholiken? streitet das nicht mit unserm Satz: libertas conscientiae irrestricta, wenn wir uns verbinden etwas was uns *jetzt* falsch scheint, *nie* für wahr anzunehmen? Man schwieg und gewiss nicht, weil man mich schonen wollte. Glauben Sie mir, Freund, auch solche Köpfe sind nöthig, wie der meinige.

Sie wissen doch, dass jetzt ein Befehl kam, unsere Superintendenten sollten nicht Episcopi und Püspök titulirt werden. Ich glaube Vay setzte eine excellente Repraesentation dawieder auf — die aber nichts fruchten wird. Leben Sie wohl, geliebtester meiner Freunde.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3024.

Kazinczy — Bölöni Farkas Sándornak.

Széphalom Octób. 22d. 1815.

Én is nyomban felelek leveledre, kedves barátom, és úgy felelek, mintha sok évek oltá ismernénk egymást; azzal az ömledézés-sel, azzal a' bizalommal. Ne látassd leveleimet azokkal, a' kik az őszhajút ezen maga elfeledéséért kevélyen mosolyganák; nekik képzeletek sincs arról a' mi minket egymás felé vonsz, a' mi minket egymással ennyire szerettet.

Tekints-vissza azon időre, a' mellyben én nemzetünk' íróji közt felléptem, 's látni fogod mi volt akkor a' nyelv és mi most, nekem nem épen kis tekintetű fáradozásaim után és által. Elsikettültem minden láрма eránt, nem gondoltam semmi bántásokkal, 's mentem a' merre Istenem vitt. A' mint Helmezi mondá Irásaim eránt kiadott Jelentésében, felette rendes, hogy még a' jobbak között is nem kevesen — sokan — sőt nagyobb részben, azt hiszik, hogy kezdetemkor jobban írtam magyarul mint most, sőt hogy most rosszul, akkor jól. — Hadd mondják! ki kérdi azt ötőlök? — Alig lévén előmenőn, 's mindenfelé nekem kellvén törnöm az útat, én az Originálok' írásában elmaradtam, kivált hogy életemnek 2387 napját tinta és minden írószer nélkül töltöttem-el 's annakelőtte egy igen kedves de igen terhes hivatal, azolta pedig sok viszontagság időmnek nagy részét elemészttette. Osztán én úgy hittem (a' mint ezt Bárócziról mondám a' B. életében) hogy több hasznot fogok nyújthatni, ha középszerű Originálok helyett nagy gonddal készített fordításokban classical szépségű darabokat dolgozandok. — A' nyelv már most nem az a' mi 40 eszt. előtt volt; törve az út, a' Hercyniai erdő ki van irtva, nektek ifjabbaknak nem kell löbbé irtanotok, ti tenyészthetitek a' virágokat. A' te ajakidat, szereletre méltó ifju barátom, Isten illette-meg, nyelved gyönyörű, képzeleted lángol, csapdos, repked; állj munkának, adj eredeti darabokat. Fordításokra ne ereszkedjél, legalább ne soha másképen mint merő gyakorlásul, a' mit Cicero is tett; abba nem fogod hagyhatni, 's örökké fordító maradsz mint Báróczy és én, a' ki egy kisdéd csomócska versezetnél semmit nem mondhatok tulajdon teremtésemnek. De midőn erre kérlek, arra is intelek egyszersmind, hogy Origináljaidat ki ne add, vagy ne neved alatt. Később árthatnának fényednek. 'S a' mit kieresztesz, nonum prematur in annum, 's értsd eránta azoknak ítéletét a' kiket becsülsz. —

Egy két darabodra reá ütheted bélyegedet, hogy nevedet ismerje a' hon. Kedves dolog digito monstrarier, kivált ifju embernek; mert az öreg azt a' viszketegét is elvesztette. Én ugyan ha senmi darabomat nem eresztem-ki bélyeg nélkül, azt nem a' hir' szomja miatt cselekszem, hanem azért mert gyűlölöm az anonymitást.

Tudsz e te görögül? Fiatal vagy, 's ha akarod, ha tudod mint kell hozzá látni, Homért és Xenophont fél esztendei tanulás által szélteben fogod olvashatni. Ne fosszd-meg magadat ezen gyönyörtől; hatalmadban van azt elérni.

Leginkább arra kérék, hogy ne olvass sokat. Keveset, de jót, 's azt a' keveset szünet nélkül, 's igen nagy gonddal. Ne soha a' közepszerű Irók' firkálásaikat! A' ki Kotzebüet örömmel olvasta, az örökre el van veszve. Göthével ismerkedjél-meg és Göthével, és ismét meg ismét Göthével. Az én bálványom mindenben ő. 'S Lessinggel, Klopstockkal, Schillerrel, Herderrel és Wielanddal. A' többinek félve higyj, Göthének, kiben görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta minden; ő öszvekölté a' férjfiúi erőt és az ifju kor' szépségét.

Munkáimnak, mellyeknek számokat Trattner Úr kilenczre szorította, most nyomtattatik 7dik Kötete, melly második Ossziánban. E' héten kaptam-meg az elsőbb' íveit és a' másodikból azokat a' mellyeket a' Betűrakó elkészíte. A' megigért 9 Kötetből már csak egy van nyomtatatlan. Tr. Úr most a' Klopstock' Messziádját várja tőlem. A' mi Olvasóink azon olly kevéssé fognak kapni mint Ossziánon, mellynek előbeszédében kénytelen valék megszóllalni, nem hogy magamat mentsem, hanem hogy jobb fejeinket figyelemre gyűlasszam, 's éreztessem velek, hogy annak a' ki magát becsüli, nem kell függeni másoknak ítéletétől, legalább nem a' sokakétól, hanem a' jókétől. Satis est equitem mihi plaudere. Ezt mondá Arbuscula egykor a' Római Játék színen.

Horátznak itt előhozott sora Töviseimre és Virágaimra emlékeztet, hol e' sort egy nekem nem egy tekintetből igen kedves Epigrammá dolgoztam. Ismered e te ezt a' kised munkánat? Ha nem, kérjed a' mi Döbrenteinket, hogy látassa veled. Én a' magam dolgozásaimat nem szoktam isteni műveknek vagy tartani vagy hirdetni: de minekutána barátom vagy, illő hogy mind azt ismerd, a' mi barátodnak tollából folya. Irtam én holmit, a' mit mások szépnék néznek, 's magam annak már nem nézek, 's bizonyos tekintetben így nézem Episztoláimat is, mellyekről Berzsényi azt hiszi, hogy a' Magy. Literaturának azok a' legszebb virágai. Ellenben Epigrammjaimat, mellyek felől a' szegény Szacsvai egy nyomtatatlan Recenziójában az Erd. Muz. első Füzetének azt mondá, «hogy ha olly verseket volna kénytelen olvasni, bánná hogy olvasni megtanult»: valamikor kezembe akadnak, olly örömmel olvasom, mint ha más írta volna. Ezt nem rettegem kimondani, mert én itt is mint mindenütt máshol, inkább akarok vétkesnek találtatni mint hamisnak. A' hiúság, a' góg, a' pöffedség felette nevetséges gyengeség, kivált midőn el akar rejtezni, 's olly setén rejti-el magát hogy minden lépten kilát-

szik: a' hamisság nem nevetséget hanem útálatot, borzadást és retteget érdemlő nem gyengeség, hanem véték, 's a' világ' Bölcesei által annyira csudált szerénység igen jól tudjuk mit ér.

Az Erd. Muz. 3. Füzetét e' napokban kaptam Pestről egy jó rakás igen nagy becsű könyvekkel, nevezetesen Wielandnak barátjaihoz írt Leveleivel, mellyek ez idén Bécsben jöttek-ki. Minthogy ezeknek olvasása 's az Osszián' iveinek végig-tekintése egészen elfoglalta időmet, e' Füzetet általküldém Szemerének, ki most Lasztóczon múlat. De még is igen sietve megolvastam azt, a' mit ott Döbrentek 's Prof. Zsombori Ur mondanak a' Nyelv' dolgában. Rendes dolog hogy Zs. a' tudományokban a' voksok' többsége által akar holmit meghatároztatni, holott ezer tapasztalásokból tanulhatta volna meg, a' mit már Cartesius is mond, hogy többnyire az nem való a' mit a' nép tart valónak. 'S Tudós Társaság kell? — Óvjon tőle minket az égnek minden hatalmassága! — De nem! vissza vonom szavamat. Akarom hogy legyen. 'S tegyük fejévé annak a' tiszteletes Arankát, 's tagjává Prof. Zsomborit, majd meglátjuk mi lesz a' társaságból — való Babel' tornya' építése!

Édes barátom, a' Te sorsod nekem nagyon szívémen fekszik. Ezer meg ezer katona van a' ki szeret az lenni, 's ezek között vannak olyanok is mint az én Csehym volt. Innen nem következik, hogy e' nemét az életnek neked is kell szerethetned, 's igazad van abban hogy magadat valami egyébre nézed születettnek mint a' mangalleta forgatására. Légy rajta, hogy barátokat szerezhess, a' kik könnyíthetnek rajtad. — Azt hiszed hogy a' Jézus Chrisztus istenségének nem hívése cselekszi hogy nem boldogulhatsz. Én Apostolnak nem születtem, 's senkinek sem fogom tanácsolni, hogy vallását változtassa — az olyan gyanúba hoz bennünket, barátinkat, rokoninkat elidegeníti, velünk azt vallatja a' mit tagad a' belső érzés, az pedig magát-becsülő emberhez nem igen illik, — csak hogy az ember a' társasági életben minden lépten kénytelennek látja magát arra hogy azt tegye, — 's az emberek egymás között titkos egyezésre léptek, hogy azt nem veszik tettetésnek, hanem egy bohó kénytelenség' munkájának (ilyen az *alázatos szolgálja* 'stbb). — De engedd mondanom, hogy ha istenné lett istent tudok hinni, tudok született ember-istent is, 's nekem legalább nincsen alkalmatlanságomra hogy Kalvin János kedves atyámnak hív fija vagyok — noha épen ez miatt 1791. egy igen kedves hivatalomtól estem-el (II. Leopold nem akarta hogy Pápista iskolák Nem-pápista Igazgatótól függjenek). De az

sem volna alkalmatlanságomra, ha szüléim Pávisták voltak volna, 's abban voltam volna nevelve. — Azon szabadságot hogy pénteken és szombaton húst ehetem, vasárnap misére nem kell járnom, 's megbetegedvén, nem vagyok kénytelen Papot hívatni, igen drágán vásárlom-meg; ez életben zárva előttem az út előmenni, a' más világ' ajtaján pedig Szent Péter be nem bocsát. 'S szöjlünk igazat: mi különbség van a' keresztyén Secták között? Én ugyan nagyot köztök nem látok. A' Protestáns azzal dicsekszik, hogy az ő felekezete az Examen Religiója, a' Papistáé pedig az Obsequiumé. Megfelel e annak a' mit mond? Nem engedelmesség vallása e a' Protestáns Vallás is inkább mint a' vizsgálatoké? — Az én feleségem Pávista, 's minthogy a' törvény úgy kívánja hogy leányaim is azok legyenek, én tavaly magam vittem a' 7 esztendő leányomat a' bérmáló Püspök' környébe. — De a' mint mondtam, Vallást cserélni nem könnyű, sok bolondot ellenségünké tennék, pedig a' bolondok el nem tűrik hogy velek nagyon sokat nem gondolunk. Azonban Winkelmann azt a' lépést is becsületének csonkítása nélkül tette. Azt mondja Clavigónak Carlosz, hogy a' rendkívül való ember' kötelességei a' közönséges ember kötelességeitől etc. Engedj-meg szabadságomnak, édes barátom, 's higjy mindent a' mit akarsz, csak azt ne hidd, hogy engemet a' Jehova Missionariusságra teremtett. A' világ' úgy is azt hiszi, hogy én Protestáns vagyok a' Pierre Bayle protestánságának értelmében, a' ki csak annyiban vala az, a' mennyiben ő minden vallás ellen általjában protestált.

Leveledben egy Erdélyi szót lelek, mellynek értelmét kérem tőled: — «Életem' elszontyolódásait.» — Nem tulajdon magad szava e ez, és mit teszen? — Élj szerencsésen, és érezd hogy nagyon szeretlek.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3025.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsvár, Okt. 25d. 1815.

Kedves Barátom,

Tegnap adtam által ide való Patikarius Maukschnak 325 Rftokat, Váltó czédulában, hogy ő azokat, ezen idezárt Wechselt Kassán, Lassgalner által Neked kifizettesse. A' mai postával ír Mauksch

is Lassgalnernek, 's tudósítja hogy mihelyt Te ezen Wechselt hozzája béküldöd, az említett summát általadja.

A' pénzt Sípos küldi. Rám bizta hogy szolgáltassam kezedbe. E' módot találtam legjobbnak.

Én ide, Lajossal együtt e' hónap 7dikén érkeztem. A' Grófné Dédácson maradott Lottival és Fannival, kit a' hideg lel. Szüret után a' Grófné Andrásfalvára megyen. Új Esztendő nap után jó bé ide.

B. Wesselényi Miklós November közepe táján jó bé, Anyjával együtt Zsibóról. Nagyon sajnálom, hogy oda utazásunknak ez úttal el kellett maradni.

Fionghalt 's a' többieket már itt találtam. Fordításod excellens.

Lajos ölel, velem együtt. — Csereynk Atyja képe kész a' Muzéum IVdik Füzete elébe. Gr. Haller még nem, pedig Nagy fel-fogadta, hogy mire bėjövök, az is kész lesz. A' Széphalmiaknak hív tiszteletem. Döbrenteid.

Kivül: ¹

Kolozsvár.

Tekintetes Kazinczi *Kazinczy Ferencz* Urnak, több N. Vármegyék Tábla-Birájának. — Debreczen, Tokaj, S. A. Ujhely.

Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3026.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 26dik Octobr. 815.

Kedves Barátom!

Noha hosszas halgatásodnak okát önnön ki nyilatkoztatásodbul tudom, és erre nézve tiszteletes ez előttem — még se álhatom meg kevés rendeimmal meg nem látogatni Tégedet — hogy szeretlek, tisztellek, annak bőveb kinyilatkoztatására szükségem előtted nincsen. Fogad el tehát ezen tiszteletedre bocsátot levelem czélját hasonló indulattal, a miljennel én írom, és ha érkezel, mert egyébként mint Barátod se kívánhatom, irj nékem, ha csak két rendet is. Vagyok egészen a Tied!

Cs.

¹ A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

Kivül :

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Úrnak. p. Debreczin — S. A. Ujhelj. — *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 50. sz. IV. köt.]

3027.

Szabó János — *Kazinczynak*.

Tekintetes Úr

Erdemem felett való Jó-Uram!

Nagy köszönettel vette a' Generalisné Eö Nsga a' Tekintetes Úrnak azon fáradságát, mellyet a' La Coste Rajzoló munkájának tanítványim számokra léendő meg hozatásában tenni méltóztatott. Mit vit légyen a' dologban véghez Gróf Dessóffy Eö Nsga, nem tudjuk, mert hozzánk az említett munka még meg nem érkezett. Méltóztasson a' Tekintetes Úr, a' Mlgs Asszonyt a' felől tudósítani. Ha a' tisztelt Gróf Úr a' munkát meg nem hozta, úgy a' Mlgs Asszony most maga meg hozattathattya egy bizonyos alkalmatosság által.

A' Mlgs Asszony megparantsolta nékem, hogy a' Tekintetes Urat 's a' Grófné Eö Nagyságát, nevében tisztelni elne mulassam.

Nagy örömmel vettem a' Tekintetes Úrnak hozzám intézett Commissióit; hasonló szorgalmatossággal igyekeztem azokat véghez vinni.

Nékünk sok különböző nemű Őszi Baratzkjaink vagynak, de a' nemek külömbbsége, a' fáokban, nintsen szorossan meghatározva. Én tehát azokat tsak három classisokra osztottam, és külön külön raktam őket ezekbe az iskátulyákba.

A' Nro. 1be vagynak a' Szőrös Baratzkok magvai, mellyek magvaiktól elválnak, elein vagy később érők együtt. — Az érés idejére nézve nehéz ezeket megkülömböztetni, mivel a' külömbbség két vagy három nap leg fellyebb: Mindazáltal a' No. 2be vagynak egynehány magok, mellyek hasonló képen magvoktól elváló szőrösökből valók, de az elébbenieknél jóval nagyobbak, és egy sőt két hétel-is később érnek.

A' No. 3ba vagynak a' tsupasz Baratzkok magvai.

A' No. 4be vagynak a' hamarább 's később érő Durantzi Baratzkok magvai.

A' Baratzk magok mellett küldöm a' *Robinia Caragana Cytisus laburnum* és a' *Colutea arborescens* magvait is. Méltóztaszon a' Tekintetes Úr vélem másszor is parantsolni, mindenkor szerentsémnek fogom tartani, szolgálni a' Tekintetes Úrnak, légyen az bár a' leg tsekélyebb dologbais.

Nagy figyelmetességgel várom a' Tekintetes Úr feleletét a' Dr. Berekszászy [!] Úr Dissertatiójára.

Én a' mi Nyelvünk palléroztatásának ellensége soha sem voltam, mert tudom azt, hogy a' Nemzet culturájának szoros következése a' Nyelv' cultiválása, és viszont a' Músáknak az Anyai Nyelven való beszéltetése — szabad légyen így szóllani — egyetlen egy eszköz arra, hogy a' cultura és a' nyelvben esett jobbitások 's bővítések közönségessé tétessenek. Mig nálunk a' cultura — vagy még elébb kezdem — mig nálunk a' nevelés és tanítás jobb és közönségesebb nem lessz, mindaddig sok nehézségekkel kéntelenek küszködni és sok méltatlanságot szenvedni Nyelvünk Pallérozói.

Bizonyossá teszem a' Tekintetes Urat a' felől, hogy én, ifjúságoimtól fogva, a' Tekintetes Úr' nyelvünk 's Culturánk elő mozdításában tett nagy Érdemeinek igaz Tisztelői között mindég egy voltam 's mig élek nem-is szűnök meg az lenni. Azok a' tsekély Jegyzések, mellyeket én ezelőtt két esztendőkkel irtam volt a' Mlgs Cons. Vay József Úr kívánságára, nem illetik a' Nyelv Pallérozókat, hanem tsak azokat, kik nyelvünkéből, az egyes Tudományokra nézve, minden Görög és Deák szókat erőszakkal ki akarnak törülni.

A' Nagyságos Asszony kezeit alázatos tisztelettel tsókolom. Magamat tapasztalt betses Indulattyaiba továbbra is ajánlván, állandó igaz Tisztelettel maradok

A' Tekintetes Úrnak
Soltzán 26dik Octobr. 1815.

alázatos szolgája
Szabó János

az Ifjú Báró Vayak nevelője.

3028.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Octób. 27d. 1815.

Szeretett barátom,

Születésemnek ötvenhetedik visszafordulóját Zsibón és Krasznán akarám tölteni, a' te társaságodban, a' Csereiében, Wesselényiében, 's a' mi Szemeréncében, ki oda velem jött volna; 's közelítvén a' nap, 's látván hogy a' szándék nem érhet teljedesésre, megszomorodtam, 's ma reggel Zsibó felé fordultam 's sóhajtottam Kraszna felé — 's ime csakugyan közöttetek töltöm azt! egy jól-tévő Istenség csakugyan kedveze kívánságaimnak. Gyertyagyujtáskor vevém Dédácsról Octób. 2dik. írt leveledet, 's én arra nyomban felelek. A' nékem nagytekintetű komoly nap szentelve van. — Egyedül azt sajnálom, hogy ez a' leveled, melly pótolék a' Zsibón és Krasznán lételeért, Karloszról és a' mi Csereinkről nem emlékezik. De te nem tudhatád, hogy a' levelet ma fogom venni, 's ezen pótolékül, 's Dédácsról felőlök keveset írhatál.

Pózának halálára írt Odádat nagy gyönyörűséggel olvastam. Mind érzéseid, mind a' festések, mind a' nyelv szép benne. E' strófát **Ő a' Hatalmas** etc. nem értem. — Én halotti dalt nem mernék írni. El vannak nyűve a' képek. — Hogy e' sorban: Csak maga érti meg önn magát, hibáz egy syllaba, arra nem kell szót tennem, mert magadtól is észre veszed.

Az Erd. Muzéum 3dik Füzetét mintegy 8 nap előtt vevém Pestről egy nagy rakás könyvekkel, 's ezek közt kaptam-meg a' Wieland Leveleit is, Bécs, 1815. 2 Kötetben. Mind azért mivel a' Wieland Levelei nagyon elfogtak — kénytelen valék azt az illetlent tenni, hogy a' könyvet, öszve nem hajtott íveivel, az ebéd és vacsora mellett is olvasám — mind azért mivel a' könyvet, hogy a' mit a' Neologism felől te és Prof. Zsombori írtatok; ő is lássa, siettem Lasztóczra által küldeni, és e' miatt nagy gonddal meg nem olvastam: nem mondhatok róla egyebet mint azt, hogy ez a' Füzet is nagy örömmel és reménnyel tölte-el. Nagy szolgálatot tettél

nekünk Neologoknak, hogy a' Német Próza történeteit fordítottad. Ha azok a' kik velünk perlenek, méltóztatnának ne csak harsogni, hanem tanulni is, ez a' darab őket jó formán elnémíthatná.

Prof. Zs[ombori] Úron nem csudálkozom; úgy szól a' hogy a' Puriszta szokott és tud. De mint nem jutnak azok az Urak annak látásához a' mi orrok előtt fekszik? Látták e azt valaha, hogy új tudományt egy egész csoport leljen valónak? 'S mi lenne abból a' Magyar Társaságból, a' mit Prof. Úr is óhajt? Hogy ez inkább szembe. tessék, kérjük így a' kérdést: «Mi lenne abból a' Társaságból, a' mellynek a' tiszteletet érdemlő Aranka tétetnék Elöl-ülőjévé 's Prof. Zs. Úr egyik tagjává?» — Bábel tornyának építése! — Az öltözetben minden nap új meg új változásokat látunk. Azt *eggyes szabók* kezdik, nem egy *Szabók'-társasága*, 's a' dolog még is megen, a' nép még is javallja a' kezdetet. — 'S Prof. Úr ha már épen ezen dologról akart írni, nem olvashatta volna e meg azt a' mi a' Dayka 's Báróczy életekben áll, hogy legalább tudhatta volna, mint kell bennünket elnémítani? — Rettenetes dolog hogy Prof. Úr annak értésére invitál bennünket, a' mit Prof. Úrral együtt a' Nép — (és az Országos Deputatzió! ez kell még, ez! a' sok Tekintetes Urak! ezek értik mit illik tennünk) — desiderál. Szeretnék egy hasonló Aufsatzot küldeni Muzéumodba, 's meg nem nevezni Zs. Urat, sem *vele* nem perleni, de Mottomúl ezt tenném Horáztból: Interdum populus rectum videt; est ubi peccat. — Legjobb Apológiánk nekünk az, hogy a' leggonoszabb Neolog sem ír olly rosszúl mint a' Purisztáknak nagy embereik. Beregszászi! — 's most a' Bátor Gábor Pesti Superintendens, a' ki Dr. Szombati felett egy Predikátziót monda-el, mellyet Wielandnak Levelével 's a' Matthison Erinnerungjaival együtt vettem, és így meg nem olvashattam, de nem tekinthettem úgy belé, hogy valahová néztem, **dögöt** 's **büszhedést** ne láttam volna. Ez ám az ékes beszéd! ez ám az Orátor!

Prof. Beregszászi elrémült levelemre, pedig az barátságosan volt írva, 's mindennek elpanaszlá Pesten, hogy K[azinczy] őellene írni fog, 's Vitkovicsnak megmondá, hogy ott hagyja Pestet. Illy tónban írt nekem is. Azt feleltem hogy tőlem nem retteghet, én vele görömbán banni nem fogok, 's hogy ne rettegen, azt ígértem neki, hogy kézírásban is fogja olvasni feleletemet. De mind ez meg nem nyugtatá. Már szánom szegényt, 's illy érzéssel nem jó duellálni. Azonban szalmavázzal illy érzések közt is lehet.

Miért ne szálljunk mi a' nyelv felől, édes barátom? Miért ne mondhassuk-ki egymásnak, hogy mi ezt el nem fogadhatjuk? Mi Neológok úgy sem kívánjuk senkitől hogy bennünket kövessen; nekünk elég, ha útunkon menni hagynak, és ha valaki critizál, azt még köszönettel is vesszük, csak nevetséges dolgokat ne hozzon-felök gyanánt.

Szemere, a' miolta az Antimondolat ki jöve, annyira neki hevült a' munkának, hogy most mindég dolgozik, 's olly mív készül tolla alatt, a' mellyel csudálni fog a' Világ. Ennek egyedül nekem nem kellene örvidenem, mert belé vágott az én mezőmbe; de mi egymással örömet megosztjuk borostyánainkat, ha olyanokat nyerhetni fogunk.

Gyarmathi Úrnak Lexiconára én tíz exemplárra subscribáltam. Mondjad neki, hogy szívesen tisztelem; téged pedig, édes barátom, arra kérek, hogy írásaimból kiszedett gyomait küldd meg nekem, minthogy érte nem meheték. Küldd-el, kérek, még pedig igen kérek, a' Batsányi Versét is Himfyhez. Jó, rossz, hadd legyen meg nálam. 'S ezt tedd minél elébb.

E' levelet az enyéimeknek lármájában írom. De ők majd lefeküsznek, 's akkor majd talán kiírok valamit, a' mit nem fogsz olvasni rész vétel nélkül.

Kozmán meg vala a' lakadalom csakugyan. A' Vendégek nem tudták eléggé csudálni, hogy a' Völegény épen olly szerelmes, 's kezeket tisztelve csókolgató vala, mint a' Menyaszony felette hideg, és egészen táncznak eredett. Ez azt vallá magáról, hogy ő nem tudja miként esik, de neki soha sem tetszett Ur, hanem mindég ínas, hajdu, lovász, kocsis. Külömben nem csuda, ugymond; atyámtól, anyámtól egyebet nem tanúltam. — Élj szerencsésen, kedves barátom. Csókold a' mi Karlosunkat, az az az enyémet és a' Sophieét, csókold a' mi Lajosunkat is.

3029.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.³

Széphalom Octób. 30. 1815.

Tisztelt barátom,

April 24d. írt 's utánam Bécsbe küldött leveled közel egy holnapja hogy kezembe vagyon, 's reá még nem feleltem. Ne vedd hallgatásomat tiszteletlenségnek. Nem tudtam hol mulatsz, 's az a' gondolat hogy levelem Eperjesre menjen postán, 's onnan Olysóra 's úgy végre Szent-Mihályra, jéggel önti-el minden tetemimet. Végre találtam egy alkalmat, melly levelemet késedelem nélkül viheti-el kezedhez, 's azzal örülve élek.

En Octób. 6dikán egy útát tevék Torna Vármegyébe az az Úr Isten' dolgában. Tudniillik Szín nevezetű Tornai faluban Superintendentionális Gyűlés vala, 's nekem ott meg kelle jelennem, hogy az Ujhelyi Ecclesiának egy kívánságát elsüsssem. Az özvegyülekezett Kálvinista Uraságok és egy rettenetes sereg Pap már templomban valának, mikor oda értem. Be mentem tehát. A' Pataki Collegiumbeli Theologiae Professor álla a' Cathedrán, 's tizenegy ifju Papot nyaggata, kiket akkor nap dél előtt és dél után 's más nap ismét dél előtt minden jelenlévők hallatára megexamináltak, 's végre consecráltak is. — Rettenetes tudomány! — Ámbár azon examenbe a' világiak is belé szállhatnak, én csendesen maradtam; de alig vártam hogy kimehessünk, 's megszabaduljak az affélének hallásától. — A' mint a' templom vomitóriumán kitoldúlt a' nép, az igen közel 80 esztendő's Superintendensnek 's másoknak, nevezetesen az idősbb és ifjabb Fő Curátoroknak (Mélt. Vay József és Lónyai Gábor Administrátor Uraknak) köszöntem, 's a' Superintendens megölele, megcsókola. Ha ezt Vay vagy Lónyai cselekedte volna, nem szöllanék; de hogy Őri Gábor cselekedte, azt bizonyos triumphnak tartom — azért tartom annak, mert az a' rettenetes nép látta, hogy a' *Kálvin János Helytartója innen a' Tiszán* a' kikiáltott vallástalanságú embert osculo pacis et fraternitatis fogta körül. — Az ebédeket és vacsorákat Tornai Vice Ispán Ragályi Ábrahám adá Özvegy Fáy Józsefné Asszonynak házánál. A' kandalló mellé gyűlénk, 's az öreg Superintendens pipázni kezdett. De miért tola-el Ujhely György Józsefet? ezt kérdé tőlem az öreg. (Ez a' György József tőlünk Ujhelyből Szathmár-Németibe ment ez idén). Én meg-

emlékeztem hogy ott nem K. F. vagyok, hanem Deputátusa az Ujhelyi Ecclesiának, 's azt feleltem, és ez való is volt, hogy mi el nem töltek, hanem maga nem akart maradni. — Igen, mondá a' Superintendens, mert úgy marasztátok, hogy meg ne maradhasson. — Minthogy a' dolgon már változtani késő volt, 's nem vala ideje róla szólni, a' beszédet elfordítottam, 's azt mondám, hogy némelly zelóta hallgatója Györgyöt heterodoxiával vádolta, Socinianismussal, Spinozismussal. Elmelegedtem a' beszédben, 's azt mondá a' Superintendens nekem, hogy a' mint látja, én a' Pierre Bayle értelmében vagyok protestáns. (Tudni fogod talán hogy Richelieu ettől azt kérdé, hogy micsoda vallású. — *Bayle*. Én Protestans vagyok. — *Richelieu*. Mellyik confession? — *Bayle*. Egyiken sem; én annyiban vagyok Protestans, a' mennyiben minden pozitíva vallás ellen protestálok.) — Azt feleltem a' Superintendensnek, hogy ha az volnék, annak köszönném, hogy Patakon őalatta tanultam öt esztendeig a' Theológiát (N. B. az öreg jó fej volt, 's még most is igen tiszta fej).

Még ebéd előtt hozzá fogának a' Conferentiához. A' két Fő Curátor közt itt is kiütötte magát az ellenségeskedés; az ifjabbik patrios inquit in annos, nagyon szeretné ha Vay nem állana útjában. Mind a' kettő szörnyen buzgó Kálvinista. Én az efféletől mindég irtózom; de kivált akkor irtózom, mikor ismerem az emberek gondolkozását; 's tudom hogy úgy gondolkoznak mint én, és még is az esprit du corps, és az hogy sedent in cathedra Sancti Petri, őket szörnyű buzgókká teszi. Ebédhez ülénk, 's minden szájból a' fanatizmus szálla. — Eh, mondám, itt kötelesség szólni; én tehát szabadon szóllék. Mi, mondám, azzal dicsekszünk, hogy a' mi Vallásunk Religio Examinis, a' Pápastaké religio Obsequii; ugyan ha így megyünk a' hogy megyünk, mivel vagyunk jobbak mint azok, a' kik ellen azért idegenkedünk, mert a' meggyőződés és meggyőződhetés ellen dolgoznak? — Előhozódott Herminia, 's minden örült hogy az Kálvinista. Én is örültem; annak jó következtései lehetnek, mellyeket érteni könnyű. Beszélték az ő Confirmations-Examenjén [?], 's Lónyai kérdé ha olvastam e. — Nem olvastam, 's talán nem is fogom. — Patakon 100 exempl. van letéve, mondá Lónyai. — (Mcgemplékezém hogy ő 1809. nékem azt mondá, hogy sajnálja hogy nem született Pápastának — nyilván mert úgy kevesebbe került volna neki Ungi

¹ E kifejezés helyett előbb «a' kikkre» írta, később kijavította.

Administratorrá lenni.) — Elmondattott az is nagy örömmel, hogy Herminia Reversálist adott magáról, hogy Pápistává soha nem lesz, 's első fiját, a' ki utána uralkodni fog, Kalvinistának nevelni fogja. Ennek is minden örült. — Én, mondám, ennek nem örülök. Ugyan ha Papista leány ment volna Kalv. Herceghez, 's illy Reverszet adott volna magáról, nem azt mondanánk e hogy ez intolerantia, és hogy nem illik magunkat arra köteleznünk, hogy ezt vagy amazt igazságnak ismerni, 's annak vallani nem fogjuk. — Erre senki nem felelt, de senki nem is vette balúl. De egy két ember kötődve az én hitetlenségem felől kezdte szóllani. — Én, mondám, nem hihetem azt hogy az Isten azt kívánhassa tőlem, hogy bolond legyek. — Ez a' Kraftausdruck nagy effektet teve. Tudom én hogy Kraftausdruck nem illik társasági tónba, de azt is tudom, hogy Quintilian ezt mondja: Omnia verba suo loco optima.

... Ebéd után a' Theol. Prof. minden nehezteles nélkül azt kérdé tőlem: Miért jobb azért valami mert új? — Szeme közzé néztem, ha neki ment e el esze, vagy azt hiszi, én vagyok olyan? — Nem lehetne megfordítani a' kérdést: Miért rossz azért valami mert új? Jezus, Socrates, Luther, Muhamed és a' Jesztrebi Predikátor, a' ki formaliter megbolondult a' Biblia olvasása által, és most mint bolond Szerencsen tartatik, újat tanítottak: amazok igazat, ez a' két utolsó bolondot.

Lónyai ott sok szépet teve. Örömmel beszéllé hogy Vice-Palatin Péchy Imre nem Consiliárius, és consiliárius soha nem is lesz, mert ismerik az Udvarnál. — Én erre nem szóllék semmit. De néha az is szóll a' ki hallgat.

Bárczay Fer. kérdé tőle: Lónyai, azt mondják, hogy te a' Bretzenheim leányát veszed? — Lónyai erre így felele: Nem mondom hogy ide nem adnák, de én nem házasodom. Hogy ő Herceg — hiszem b—m a' lelkét, mi is hercegei vérből eredünk, — Kemény Erdélyi Fejedelem felesége Lónyai leány volt. — Ismét nem szóllék. Bárczay üzte a' kérdést. — *Lónyai.* Nem, csak azért sem, mert Pápista. — *Én.* A' Mélt. Ur azért? — *Lónyai.* Kilelne a' hideg, ha a' házamnál — Franciscanust látnék-meg. — *Én.* Engedelmet; a' Franciscánus nem irtóztatóbb figura sem külsőjére sem belsőjére mint egy nyomorult Kalv. Levita. Az én feleségemet soha sem lelte-ki a' hideg, a' mikor ez a' rongyos, mocskos, tudatlan, kolduló Lévíta hozzám jött, 's ő azt épen úgy fogadja mint én a' sztrópkai vagy monasztéri barátot, 's én két Franciscanust ismerek,

a' ki épen azt hiszi a' mit hárman itt mi. — Lónyai megmaradt a' maga állítása mellett, 's mi neveténk.

Én nem tudom mi leli az embereket. Én olyan mint ők lenni nem tudok. — Tefelőled az a' hír mindenfelé, hogy most nagyon Antiprotestans vagy, 's én az ilyen vádra orrok alá nevetek. De ők viszik dolgaikat. Azt mondják, hogy még testvéred is, Gróf Sámuel, mosolyog, hogy mindég a' Vallást emlegeted. — Ámbar ezt senki sem hiszi, még is sajnálom hogy mondogatják.

Tornán keresztül menvén elmentem a' Pápista templomba, hogy ott a' Bécsi Prof. Maurer Hubert által 1780 táján festett oltártáblát lássam. Sokat vártam, mert én Maurert és az ő munkáit ismerem; de többet leltem mint vártam. — Csak az kár, hogy a' vászon nem nagyobb, és hogy a' gyönyörű munkát a' régi oltár' faragásaiba tették, melly fertelmes fösvényesség, és azt mutatja, hogy Gr. Keglevics József Tornai Fő Ispán és Agason. Regg. Mag. a' képet nem azért festettette, mert ismerte Maurernek becsét, hanem talán azért, mert valaki dicsérettel szólla Maurer felől.

A' kép egy Ascensio. A' Bold. szűz a' felhők közt lebeg. Körülte három gyermek angyal szállong. Nagyobb angyalokra 's többekre nem vala hely.

Alól nyílván áll a' sír, és azon el van vetve a' gyoles lepel. A' 12. apostol a' sírban keresi az Isten anyját.

János a' sír' mélyéből emeli fel fejét, jobbját a' szűz felé nyújtja, 's örvendő arcczal jelenti társainak hogy Mesterének anyja nincs már ott.

Péter a' maga nagy karakterében a' váratlan eset által megrázva térdre rogyott. Kezeit öszve kolcsolja térdein, 's hátra rántott testtel néz-fel imádkozva a' szűz után. — Ez a' Péter megrázza a' nézőt.

De mi következik még? — Egy sűgár termetű szép apostol talpon állva maradt, mert érzette a' maga **Római Nemes** méltóságát; vállain gyönyörű redőkben foly-le a' cinóberszinű (ponceau) palást. Két kezeit egymáshoz tapadt tenyerekkel felnyújtja a' lebegő Szűz felé imádkozva. — Engem ez a' Pál még inkább megrázott mint amott Péter.

Ezen oltárról szóllani akarok az Erd. Muzéumban.

TeleK, telSZ, — és így méltán tel, nem pedig teliK. — A' tettel nem commendálhatnám hogy éljünk mindenütt; ezzel meg kell csalnunk az olvasót. — Egyéberánt én is azt hiszem, hogy a' Philologia nem Mathezis, a' hol a' figuráknak be kell zárniok magokat, nem Philosophia, a' hol a' Categoriai parancsoknak vaktában kell engedelmeskedni.

Nekem ismét kegyetlen szüretet adtak az Istenek mint tavaly, csak hogy ez idén nem törheték-fel pinczemet, 's nem vihették-el minden 1811diki igen zsíros Tokaji általagaimat, mint tavaly. Négy hordó borom lett a' hol 80 lehetne. Az Istenek tudják, hogy élek. Élj szerencsésen, tisztelt barátom. A' Mélt. Grófné kezeit a' legszen-
tebb tisztelettel csókolom.

Én Pestről most hozatám-meg magamnak a' Wieland Leveleit, mellyeket a' fija Lajos ez idén Bécsben 2 Kötetben ada-ki. Meg-hozták a' Matthisson Munkáit is 6 Kötetben. Ha alkalmad lesz, olvassd-meg, kérlek, a' Wieland Leveleit. Sok jó van benne.

De szabad volna e azt a' kérést tennem, hogy nekem küldenéd-meg Göthének ezen munkáját: Aus meinem Leben. Dichtung und Traum. Én ezt most kívántam Pestről; de azt felelték, hogy Göthének egyéb munkái nélkül nem adják. Én pedig Göthének XII Kötetét az Originál kiadásban bírom.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3030.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 31. Oct. 1815.

Kedves Barátom!

El késtem ezen tudósítással, mivel a' Tőled le tisztált Mssptumot mint egy Hónappal ez előtt már vettem.

Alig hittem szememnek, — és most se foghatom meg, miként vehettél annyi időt reája: hidd el, becsesb a' Nyomatásnál előttem. Már akár értem cselekvéd, akár a' munka méltónak láttzott előtted; mindenik ki mondhatatlanul hizelkedő reám nézve: a' mit én a' háladatosságnak leg tisztább érzésével köszönök Tenéked.

A' Mssptumot Döbrentei barátunk fel vitte magával Kolosvárra

¹ A levélre idegen kéz ezt jegyezte: Kazinczy.

olj ezéllal, hogy ott Censura alá bocsássa. A' Censor leszsz Prof. Szilágyi --- világos fejű Tudós, 's jó barátunk. De kérdés immár, fogja é az ő Censurája Pesten léjendő ki nyomattatását legitimálni? Mert ha nem, — ugy azt gondolnám, hogy tsak itl nyomtattassék ki. A' Pesten várható *Admittitur* kétséges, és még meszszebb vetne czélemtől, pedig olj szándékkal vagyok, hogy az egész Munkát majd újra öntsem, és második ki adását procuráljam: és Pesten léjendő nyomtatását arra reserváljam.

Az Epitaphiumhoz ha még hozzá nem fogott Trattner, haggya annyiba. igen meszsze vetette az idő, az iljen Epitaphiumok pedig in recenti szoktak meg jelenni. Ebben az esetben Döbrenteit kérem meg, végye fel a Museumjába; a' hol el késve is menthetőbb leszsz meg jelenése. Te pedig a Caprumot le küldöd hozzá.

Vetted é halotti beszédemet 4 példányokba? Hát azon levelemet,¹ meljbe zárva volt egy levele Prof. Nagy Ferencznek is? Te akkor Bécsbe lehattél, és el fogott a' levél tévedni.

Élj szerentsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

3031.

Kazinczy — Pongrácz Jánosnak [?].

Különös bizodalmas drága nagy jó uram,

Professor úr,

nagyördemű barátom!

Kifáradva abban, hogy Szabó Dávidnak Kassán Ellingernél nyomtatott második kiadású Kisded Szótárját sem Patakon, sem Pesten nem találhatom, az Úrhoz, Professor úrhoz bátorkodom folyamodni s alázatosan kérem, méltóztassék mindent elkövetni, hogy ezt a munkát megkaphassam. Az első kiadást bírom, s most a jó öreg készíti sajtó alá a harmadikat; de én mind a háromnak vehetem hasznát, ha majd ez a harmadik a sajtó alól kiszabaduland is. Ha Ellingernél új exemplár nem találtatik, én egy ócskával is meg fogok elégedni, csak kaphassam. Legyen rajta az úr, Professor úr, hogy valaha megkaphassam, s boritékot tévén reá, s lepeeséltvén, s neve-

¹ Itt Sipos P. tévesen írta: *meljbe Prof.* s úgy folytatta.

met reá írván, adja által . . .¹ Vármegye commissariusának, azon utasítással, hogy az küldje fő nótárius T. Komáromi István úrnak.

Eddig elkészült Ossziánomnak második kötete is. Annak előbeszédét és hátul a kis glosszáriumot méltóztassék megolvasni az úr Professor úr. A könyv nem mindennek való: kevés olvasói lesznek; de illő volt, hogy Ossziánt mi is bírjuk. Erdélyből írja egy valaki, a ki az újításoknak nem nagy barátja, de jól itél, hogy Ossziánnak első kötete oda már megérkezett és vele meg vala elégedve. Egy ily régi és homályos íróban ezek az újítások szenvedhetőbbek azok előtt, a kik nem értik, hogy az afféléknek mi haszna van. Már csak egy kötet van nyomtatlanul a 9 kötet számában. Ha Trattner úr azt teszi, a mit én kérek, úgy oda két szép rege, a Boufflers levelei és a bohó darab jut, a melynek visszakapására az úrnak Professor úrnak barátsága juttata. Ezen utolsó darab azt fogja láttatni azokkal, a kik a legelső lépcsőn állanak, hogy úgy magyarul, mint ők tudnak, a maga helyén én is tudok.

Most Zrinyinek *Verseit* és *Nebántsd a magyart* készíttem sajtó alá s Klopstocknak Messiasát magyarra prózában fordítva.

Olvasta már az úr Professor úr Zsombori Józsefnek íráskáját *Nyelv . . .* az Erd. Múzeum 3-ik füzetében? Erre nagy kedvem volna felelni, de kerfílöm a villongásokat, melyeket nehéz úgy vinni, hogy czívakodás ne legyen belőle. Legalább azok, a kik nem tudják mint lehet villongani, a legmérséklettebb czáfolást is annak [tartják]. S mi tagadás benne? kevély vagyok olyannal szállani kardra, a ki nem tud kardot forgatni, s megvetést érdemel inkább mint czáfolást.

Ellenben Beregszászi nem marad felelet nélkül ama *Dissertatio Philologica*jára *formatione vocum in lingua hungarica . . .*

ajánlom magamat becses barátságába s maradok szíves tisztelettel az úrnak Professor úrnak
alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

Horvát Istvánnak megköszöntem bizodalmit s czáfolását. Bár oly valót is mondana, a mely magyarhoz illően szól. De én azt hiszem, hogy Mátyásnak nem volt gondja nyelvünkre, s nincs megmutatva a mit megmutatni akart.

[Megjelent a *Figyelő* 1884. évf. XVII. köt. 157—158. lapjain.]

¹ A kipontozott helyek az eredetiből ki vannak szakadva.

3032.

Pethő Jakab — Kazineczynak.

Tekéntetes Nemzetes Tábla Bíró Úr!

Érdemes, tudós, tiszteltt Hazánkfia!

Azon levél, mellyel engem múlt nyáron megtisztelni tetszett, igen betses vala előttem, nem azért ugyan, hogy a' hazai tudósítások szerént egynémelly személyes tulajdonságaimat [!] a Tettes Úrnak szívében érzést okoztak, hanem leginkább azon okból, mivel ezen levél olly Nemes hazafinak tollából eredett, a' ki a' Magyar nyelvnek, Literaturának és szép mesterségeknak hazánkban való előmozdításában immár hosszas időtől fogvást különös megkülömböztetéssel törekedik és ezen ritka példája által másakat Magyar nyelven kiadandó munkákra felbuzdit. Valóban én is világtalan állapotomban ollykor ollykor új életre felgerjesztettem, a' midőn a' Tettes Úrnak hazafíui fáradozásának gyümölsét és nyilván való hazafíúságnak munkájit előttem olvastatnám. Bár olly indúlattal fogadtatnának fel ezen törekedések hazánkknak előkelő tagjai előtt, valamint én ezeket kedvellem, úgy bizonyára a' tiszteltt szerzőnek érdemei eddig már neműneműképpen megjutalmaztattak volna. Én részemről még a' Magyarok Istene életemnek kedvezend, Édes Hazámhoz nem olly annyira tartozó, mint önként vonzó kötelességemet tellyesíteni el nem múlatni fogom. Azzal az egy édes vígasztalással is fogok e' világból kimúlni, hogy nékem szerentsém vala mindjárt 1786dik Esztendőben a' Magyar nyelvet Anyavárosunkban az apróbb Iskolákba tulajdon magam indúlattjából be hozni, és elterjeszteni, a' hol tudtomra a' Mohátsi veszedelemtől fogvást az említett Esztendőig az apróbb Oskolákban a' magyar nem tanítatott és hogy holtom után a' magyar nyelv Buda városában tanítassék, még 1806dik Esztendőben egy különös M. Kántort 's Mestert, a' ki egyedül tsak magyar nyelven mind a' két nemű gyermekeket oktassa, be iktattam. Kinek Esztendőbéli fizetését 300 forinttal a' Néhai N. Méltóságú 's igaz hazafi Puchói Marczibány István Úr közben vetésemre meg állapított [!] és én is részemről bizonyos Esztendei segedelemmel ápolgatom és holtom után is ápolgattatni fogom. Sajnálom azt, hogy múlt tavasszal nem vala szerentsém házamnál a' Tettes Urat és a' Mlgos Grófnét illőképpen tisztelni. Azt az egyet még elérni kívánnék [!], hogy egy Magyar Grammatika és egy Szó-

tár tudós Hazánkfiái által elkészítenék, és így osztán Királyi Költéségeken kinyomtatatnék, hogy ezen segedelmek által egynémelly Íróink munkáiknak kiadásában segítenének és egyszersmind kényszerítenének magokat ahoz mint zsinormértékhez szabni, nehogy olly sokféle írásmódjára és szavakújjítására szabad tetszések szerént elragadtassanak, mellyek már is sok hazánk tudóssai előtt szembe-tűnök. Ha a' Budai Tudomány Commissioban még tovább is részt vehettem volna, bizonyára az illő jutalmok ígérete és kiadatása által végrehajtottam volna: de szemeim elgyengülése attól is meg-gátolt: a' többi között halhatatlan Révai Miklósunknak is hirtelen való halála nagyon megnehezítette e' két tárgynak végrehajtását.

Ezek után hitvesem A' Migos Grófnét és a' Tettes Urat különösen tiszteli: én pedig Ő Nagyságának kezeit tsókolván és betses barátságokba ajánlott tellyes tisztelettel lenni meg nem szűnök.

A' Tekintetes Urnak engedelmes szolgálja
Pesten November elsőjén 1815.¹ Pethő Jakab.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

3033.

György József — Kazinczynak.

Újhely 1815. Nov. 3d.

Tekintetes Ur,
nagy Érdemű drága jó Uram!

Ismét Újhelybe — illy közel Széphalmához és viszont meg fosztattatni legkedvesebb öszvejövetelemtől, hogy bocsáthassam meg az engem szüntelen kergető fátumnak? Különben magába az epithetumába benne van ennek a' vén Anyának a' bocsánat, — csak hogy a' Tek. Ur olly kegyes, hogy engemet méltán terhelő vétségem alól becses és igen igen kedves uri Levelében a priori feloldozni méltóztat! — Ki nem mondhatom mennyire interessans volt ez egész levél foglalatlja nékem, 's a' tegnapi Concursnak Fodor Ur

¹ Dictée par lui même. — Pethő-J. jegyzete.

* egykori Tisztársamnak Consiliarius Pethő Jakab Urnak Levele. — Pest, 1815. Novemb. elsőjén. — Czinke Ferencz és Kultsár István leczkézék. — midőn írta. — Cs. K. tituláris Consiliárius, egykor Collegám a' Nemzeti Iskolák' szolgálatjában, mint ezeknek Budai Kerületbeli Inspector. — Most mind két szemére vak. — Kazinczy F. jegyzete.

által történt hiteles előadása. Hálá az Egeknek, hogy megszabadítani jónak látának a' rohanó veszélyek elől — Ujhely forásba van, kedves kinézés ha áldozatom, mellyet voltaképen érzek, kívánta czélját elérheti!

Majornak örvendek, hogy . . .¹ba ut vidi ut periitre dolgozhatott — be szeretem hogy ez ajánlásomban is tisztának találtattam — oh be édes az ilyen vallásos képzelet! Herminához lett candidáltatásom már a' Mélt. Püspök szájából és hirtelen a' Confirmatio kijötte után hallám, ha vocatióra jött volna a' dolog, kénytelen lettem volna Horátz javallását: «versate diu, quid ferre recusent quid valeant humeri» nyakonn kapni 's erőtelenségem érzékeny érzései között lemondani eggy illy fényes díszről, most candidaltatásomba nagy örömemet lelem — 's mennyire megismérem 's tisztelem minden lépteimbe a' Gondviselést 's a' nagy Kazinczyt! Hogy Superintendensünk érez mellettem, 's vele néhány jó fejek vallásunkon vagynak, száz ezer homály fiainál inkább szeretem. — Secularisaink fanatikjokat egyébből nem magyarázhatom ki, mint abból, hogy nekik az Olvasás, a' könyv megtiltott paraditsomi gyümöls!

Negyed napos hidegem megszűntt egy paroxismusát rajtam tartani itt mulattomba, Liskán talám elhagy — feleségemnek határtalan örömet vinnék, a' ki olly egészséges mint a' hal, 's semmi baja a' rajtam való szánakozásonn kívül. Én abba a' veszedelemben vagyok, mellyben szegény Kézy, nem vagyok elég felpánczézolt lelkű, azokat szeretem kik engem nem szerettek soha. Szegény Móses! Cselekedje a' Tek. Úr, látogassa meg őt: a' delirium forma bántja, 's elhagyatva mindentől az eggy jó lelkű Nagy Ferencz honnyába 's kebelibe vonhatta meg magát, ott fekszik és való beteg. Felette fájtnak nekem, hogy sorsom parancsolta tőle megválnom — a' Tek. Úr személye 's imponens hangjai néki balsam lesznek, ha Ujhelyért éjjeli nyak veszedelem közt útazhata a' Tek. Úr imádott Groffnéjával Széphalomra, Uram [!] nagyobb várja Patakonn, — a' szegény Móses nyomorusága, kérem és pedig Ő Nagyságával kötözgesék Gemüth nyavalyáját!

Rekesztek, mert sietnem kell, de honnyomból többet, azonközt imádkozván Urammal szegény Huss után ama vadért ki [máglyá]ra hurezolá a' Herczegnét Papjával, minden heterodoxium mellett

¹ Olvashatatlan szó.

hitembe bődlog, Ó Nagysága' alázatos tiszteletje mellett vagyok holtomig

A' Tek. Úr

alázatos szolgálja
György mk.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

3034.

Vályi Nagy Ferencz — Kazinczynak.

A' béküldött Görög versek' fordítása.

1.

Ἄδουσθον νομε ἀνεδυετο φοιβος, ὁ λιμαν
Ἐκκαυσον Ἐυγε, οὐζετι λιμνοχαρις
Την τερετιζουσαν πανσει [!] ποτ' ἀηδονα σιγα
Βατραχος· ἀ δ' ορνις ἀδυ λαλημα λαλει.

Cantabant *se* ambo pastores: exoriebatur Phoebus lacum

Exusturus: bene: non amplius Limnocharis

Cantillantem antea cessare facit Iusciniam: tacet

Rana: avis vero dulcem sermonem loquitur.

Magyaráza t és Crisis.

1. Az első szó úgy van e az Auctorban, mint nékem megküldtetett, kételkedem. Ἄδουσθον, spiritus asper-rel, nem tudom mit tehet: mert ἀδew azt téski placeo, gratificor: ἄδουσθον, lévén eggyaránt a' Passiva és Media formának mind Praesensébenn, mind Imperfectumában a' Dualisban, mit tenne ez? placebantur, vel placebant *se* a' közép formábann. ἄδω pedig téski *cano*; a' passivaban cantabantur; a' Mediában *cantabant se* az az: cantando certabant, a' *Dualis 2-dában, és 3-tiában*. Így az értelme világos; amúgy nem. A' szerzőt kell ismét megnézni.

Ez a' szerző Dorica dialecto írt, 's a' későbbi Századokból való. Nem igen szép metrum ez: νομεε ἀνεδύετο: mind azért, hogy nagy benne a' hiatus; mind pedig hogy az ε-t prolongálja minden prosodia ellen.

2. A' második Distichon' első sorában a' πανσει-t így kell igazítani, πανσει: én úgy írtam, a' mint volt a' kéziratban;

Végezetre: a' ν *εφελευστικον* nem lehet, mivel utána Consonans θ következik a' *Θρημμα* szóban.

2. *Αμνιον* ezt is teszi membrana foetum involvens;

3. *Ουλοχυται*, corbis, unde mola desumitur: de azt is a' mit én mondek: 's úgy vélem, hogy az értelme az én fordításommal megegyezik 's így legjobb.

3.

Τρωδεις [!] *την κραδιην Γιγας τις Ερωτος οϊτω:*
πανεσθ' ὃ θνητοι, εκραγεν αχθομενος
πανεσθ' αθανατοις [!] *πολεμουντες· νυν ειδαχθην*
Και τον παιδ' αυτων οντα, βροτοιο κρατειν.

Vulneratus cor Gigas aliquis Amoris sagitta,
 Cessate o Mortales, exclamavit moleste ferens,
 Cessate (cum) Immortalibus pugnantes: nunc edoctus sum
 Et puerum illorum existentem homini imperare.

Megsebesítetvén szívénn egy Oriás a' szerelem' nyila által,
 Szűnjetek meg óh Halandók, kiáltá, nehezen szenvedvén,
 Szűnjetek meg a' Halhatatlanokkal harczolni: most megtanítottam,
 Hogy azoknak még a' fajok is parancsol az embernek, vagy hatalmasabb az embernél.

J e g y z e t.

1. *Τρωδεις* hibás: így kell lenni a' szerzőben: *Τρωθεις*.
2. *Οϊτω* hibás: így kell lenni *οϊστω*; mert *οϊτω* ezt tenné fátó, interitu: *οϊστω* pedig sagittā.
3. *Αθανατοις* hibás: így kell lenni: *Αθανατοις*.

S. Patak Nov. 4d. 1815.

N. F. mpr.

3035.

Bölöni Farkas Sándor — Kazineczynak.

Tisztelt Barátom,

Sohajtok leveledre s elnémúlok, mint mikor az élet nehéz csapkodásai közt elcsüggedtnek megelegli a Mennyei inségeit s által teszi egébe, s ő elnémúlva áll a Menny és az égiek meglátásakor. Álmaim, ábrándozásaim kezdnek valókká lenni, nem sírok már többé, hogy ezelőtt 2000rel nem születtem Graeciába vagy ezután százakkal. Én még csak nálad nélkül voltam, hogy égtől földtől elfeledve érezsem hogy élek s Istenem imádjám — meg enged az Úr, hogy gyerek illy tónnal szóll az ősz hajuhoz, mindég irigylettem Döbrenteitől, mikor ő az Urhoz a mennyei szymphathia *Te*-jével írt; oh hagyd magoknak álmokba a kik ezt kaczagják s nem akarják érezni, micsoda gyönyört hagyott-meg ebbe a Teremtő a Paradicsomból! Ne kárhoztasd kicsapongásom, ne íteld a réthorika régulái szerint szavaim, emlékezz, mit mond Schakspear az indulatokról. Engedd, hogy kérdjem a Mennyeitől, ha a Ma idvezült első órájába van é annyi öröm, a menyit Leveled ada nekem? Ugy irok én is neked «mint ha sok évek olta ismernénk egymást». Leveledid kincsek nekem, mint a szent városbol hozott Vándornak az Idvezítő reliquiaja. Mint Heloizt a Litániák olvasása alatt az Abejlárd képe lepte-meg, kenyér-studiumaim tanulása alatt rendeidre gondolok.

Intéseid mindennapi réguláim lesznek. Görögül még nem tudok s épen az idén akarék tanulni, ha Döbrentei az Anglust tanulni Wesselényivel s G. Gyulayval való jó alkalmat nem ajánlotta volna. — Már az Anglushoz hozzá fogtam s most több felé nem osztom magam.

Göthének néhány darabjait olvastam; de nem tudom, én nem érek e még oda, hogy őt megértsem, én nem találok meg azt benne, a mit a németek olly igen magasztalnak épen Schiller s mások felett. Én a Mad. Steil [!] itéleténél álok Göthe iránt: hogy ő ollyan, mint egy igen pompás Görög Statua, mellyen minden vonás a legfáinabbul van eltalálva, de még is csak — kő. Szeretem ugyan némely darabjait, mint Clavigot, Egmontot, Werthert, Hermant s Verseinek több darabjait; de előttem Schiller mellett ő hideg genie. Azért e hogy nekem a történet Schillert játszotta előbb kezembe: én csak Őt imádom, az én Istenemet s a Poéták istentagadját. Mikor

én az ő Künstlerét, Carloszát s Moorját elolvasom, olly kevélyen nézek ad Poetas minorum gentium, mint a Nap a több Plánétákra. Az ő Lelke és a természet egyek; prózai írásai a lélek original editioja, előttem benne végződik az emberek és Angyalok közötti láncz — Fordító nem akarok lenni, ámbár látom, hogy a Fordítások épen most sokat tehetnének, légyen az a kit arra szánt az ég. Örvendek, hogy gyermek koromba a Játékszinre beadott darabjaimra nem tettem nevem. Én a Dramára érzem destinationom s annak adtam s adom életem, abba teszek a mit tehetek, ha környülményeim engedik. Az eddig tett próbáim a Dramába kicsapongások, Schillernek és a Természetnek félreértése, Moor Károlynak erőss reminiscentiája s egy csudálatos ambitio — hogy adig nem nyugszom, míg Moorhoz hasonlót nem írok — *Abenteuerlicht* teremtettek velem s Döbrenteinek köszönöm, hogy vagy egy illyennek kiadásával el nem hirtelenkedtem magam. De a mit leginkább kívánnék czéломra olvasni, Lessing Dramaturgiáját, két esztendei fáradozásaim után sem kaphattam még meg Kolozsvárt.

Schakspearnak minden munkáját most hozattam-meg. Most néki élek egészen, éjjeleim neki vannak szentelve; mert a nappalt heterogena bajaim, az élet s élelem ellopják tőlem. ő ezzel a kérdéssel sokszor támadom-meg magam: Vallyon elérede valaha, hogy egészen elementedbe élj s lelked a bajok ne öljék-meg? Én Marsznak lekötelezettje vagyok s tőle behunyják a Múzák szemeket. Életemből egy szép részt, mikor az enthúziázmus lángolóbb, az Exercier-s Abrichtungs Regulamentek olvasásával kellett töltenem, a penna helyett Mangelétát forgattam; fáj a lelkem ezért, ezalatt a klasszikusokkal ismerkedhettem volna, már szinte késő azt tennem a mit akarok vala. Schiller 20 esztendős korába sokat tett s én még semmit sem; ő, ennek emléke sokszor elkeseirít engem.

Töviseid s Virágaid még nem juthattak kezemhez. Döbrenteitől elhordták az övét, Pesthről fogom meg hozatni. — Ossziánt végigolvasám s ismét elfogom. Erdélyünkbe kárhuzatos ő; mert Kazinczy fordította. Ez az exaltatio ollyan korba van még a magyaroknak, mint a *Jakobitól* felhozott spanyol *Gongora*, hidegek, unexcentrichek érezni, mit monda Osszian s mit adál Te nekünk vele. Tudode hogy járt az előbb istennek imádott Columb? lánczba roppantak lábai, hogy neki kelle az arany honnját feltalálni. «Das ist das Los der Schönen auf der Erde», azt mondja Schiller; o de eljön az idő tán nekünk is valaha, mikor a Maradék lebukik sirodnál, lelked lehívja

a csillagok megül háláját rá csókolni. Ne kívánj e népnek hálájára szorúlni, valamint Kölcsey is soha átoknál egyebet ne várjon a Csokonai recenziójáért, ő egy kibélyegzett fog lenni a Csokonaistáktól s neve olyan lessz életébe, mint egy Ichonomachus Luthernek.

Az «*Elszontyolodom*» szó nem a Laune szava, Háromszéken létembe sok olyan szót halottam, mellyek a Literaturába még ismeretlenek. Nehányat feljegyeztem: «*elszontyolodni*» az elkomo-lyodni s elszomorodni közti ideát teszi-ki, ezt: Trübsinnig. S illyenek ezek is: *Ábrándozás*, melly a Schwärmerey ideáját nyomja-ki a Székellyeknél: *Magát türköztetni* se abstinere; *ezsdödni, sovárogni*, vágyni valami után; *rityolni, rútolni* probrificare, deludere; *elélük-kenni* hertelen elé jelenni s a t.

Munkáid fognak e tovább folytatódni a 9 Köteten kívül? Tedd hogy jöhessenek-ki legg alább még a' nevezetesebbek. Messziast várnám s a Schakspear Hamletjét, ugy tudom jambokba van fordítva, még ezt kevesen fogják tudni miért. A jutalomra is vagy 3 jambokba írt Játék van küldve.

Ha még az engem nem ismerő Szemere Ur Lasztóczon múlat, idvezlésem mond-meg neki. Velem *Titkos Vidékje* őt soha nem feledteti-el.

Megengedj vett szabadságaimról s hitesd-el magaddal, hogy örökre becsülni fog

Tisztelő Barátod

Kolozsvár 6d. Nov. 815.

Farkas Sándor mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3036.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom, Novemb. 7d. 1815.

Kedves barátom,

Zrinyit a' mi Szemerénk még e' holnapban bizonyosan kezembe adja. Ő Tolcsván szüretel kedves napával és feleségével, kinek az Isten épen olly jó szüretet ada mint nekem, a' legjobb munka után is, a' legkegyetlenebbet a' mit képzelhetsz. Ismét négy hordó borom leve, mint tavaly, és semmi aszúm. Azt némelylek szedetnek, de az ez idei aszú a' Szedést meg nem érdemli. Ez idén még is az a' szerencsém van, hogy meg nem lophatják pinczémet mint tavaly. Akkor minden igen zsiros Tokaji boraimat elhordták azok a' kik a'

pinceszét feltörék, melly Ujhelyben nem ritka dolog. Már arra számoltam, hogy a' szegény Dónátnak küldhetek vagy egy általagot, vagy legalább egy ferszlágot, 's ime az Isten egy cseppet sem ada.

Én most egészen a' Messziásnak adtam magamat, hogy a' Trattner Úr kívánságának megfelelhessenek. Míg e' munka alól ki nem szabadúlok, addig nem fogok semmibe. Beregszászinak dissertatióját Szemere vissza nem küldé 's e' napokban azt mondá, hogy azt nem is fogja visszaküldhetni, úgy elnyűtte a' dolgozás alatt. Ha Patakon lehet kapni, Vályi Nagytól kapni fogok egyvet, 's akkor talán neki álok. De a' tűz elmúlt, 's nem bánom hogy elmúlt. Nem szeretnék villongani, veszekedni; pedig a' nélkül a' dolog nem igen eshetnék-meg.

Döbrenteitől e' napokban egy sietve írt levelet kaptam. Ezt írja Osszián felől: — «Ossziánod' első Kötete már megérkezett hozzánk. Az excellens.» — Ha ő ezt hiszi e? — De ő nem vad Puriszta. 'S meglehet, hogy a' mit új Iróban nem fogott volna jónak lelni, egy régi Poeta' fordításában nem leli rossznak. Én úgy hiszem, hogy Ossziánnak kevés kedvelője lesz, de kedvelőji nagyon fogják kedveleni. Az, a' mit Ahlwardt és Johnson *után* mondék nekik, és Ahlwardtnak felhozott szavai *előtt*, osztán a' kis Glosszárium, alig ha igen sokakat meg nem fog téríteni, legalább megszelídíteni. — Az Erd. Múzeumban a' Neológok' részére Döbrentei jól beszéll, bár Prof. Zombori is jól beszéllt volna. Ezt én futtában olvastam-meg, és sok sorait áltzökdesve, mert a' Wieland' Leveleinek olvasása miatt reá nem értem hogy gondosan megolvassam, 's általküldém a' Báthori Predikatiójával (a' dögössel, büszhedeettel!!!) Szemerének, 's ő még is tartóztatja.

Nagy szerentsétlensége az én Munkáimnak, édes barátom, hogy te olly sokat valál távol Pesttől. Yorick, Osszián igen igen sok és nagy hibákkal van nyomtatva, Esztelle pedig úgy, hogy majd öszve rogyék mikor megláttam. Ki várhatta volna azt a' fősvénykedést így nyomtatott munkában, hogy minden Aktnak új oldalt nem adnak? Ki nevezetesen azt, hogy a' 111. lapon a' Clavigó második aktjában két sort tolnak az oszlop végére? 'S hol látta azt ember, hogy a' K nem esik az oszlop' szélére, azért, hogy az előtte álló Clavigo egy sort ne foglaljon-el? Épen ilyen történt lap 66. is — Mind arra a' mi szent, kérlek, édes barátom, ha Tr. Ur. ismét illyet parancsol, rimánykodjál addig előtte, míg kérésednek nem enged. Ha erszényem engedné, én az Esztelle Kötetét és

a' Gessner' Idylljeiét (ezeket azért mert az Unciálisok az oszlop' szélén nem állanak) újra nyomtattatnám.

Most már a' 8dik Kötet jó sajtó alá. Légy rajta, kövess-el mindent, hogy a' Wieland' két regéje menjen oda és a' Boufflers Levelei és Rigó. Vagy ha egyike ezeknek kénytelen lesz látni elmaradását, maradjon-el Boufflers.

A Messziás 3 Kötetet fog adni. Ohajtanám hogy [a'] 13dik Kötet Emilia Galotti és Miss Szára Számpszon lehetne, 14dik Minna von Barnhelm és még holmi a' kisebbek között, 15dik Hamlet versekben. 'S bár 16dik osztán La Rochefoucauld.

Trattner Úr, az atya, nagy ösztön vala a' Messziás' kiadására. Tennénk az első Kötet elébe képét. Tapogassd ki az ifju Úr akaratját.

Köszönöm a' Müller által küldetett könyveket. A' 49 ftját Szemere viszi neki, 's még e' holnapban leteszi kezébe. Ma írok egy új csomóért hozzá. Bár te ezen leveletem vévén, mungyárt kezébe adnád Ossziánonnak egy exemplárját és ha a' Himfy Hunyadija már kész, abból is egyet, hogy együtt adhatná-fel a' postaszekérre. El ne felejtsd, kérlek nagyon, hozzá tenni ezekhez az Erd. Muzéum negyedik füzetét is, ha kész és az Ó és Új Magyart. —

Új esztendő táján a' mi kedves Dónátuknak pénzt kell küldenem. Nem is tudom hány képet veszek tőle, és mit fizessek. Az én képem és a' feleségemé a' tiéd marad. 3dik a' leányomé, 4dik és 5dik az én képem fára Kreutzinger után. — Ne kínoznánk copickkel a' szegény öreget, mert ő azt nem örömet dolgozik. De szeretném ha feleségemet párjává festené a' Laokonos képemnek: e' kettőt magamnak tartanám. A' B. Prónayné számára Sophie't lemásoltathatom Balkayval, és így Dónát Úr megszabadul egy kedvetlen munkájától, 's több ideje marad, mást festeni. — Nem tudnád te megmondani nekem, édes barátom, hogy a' Kreutzinger által festett képemet Kärghling mennyiért másolná-le miniatürben, de úgy hogy hozzá egy négyszegű fekete táblát is adjon, a' melybe aranyos karika alatt a' kép állana? Minthogy Gyulay Lolottnak is ígértem képemet, inkább ezt adnám neki, mint a' Donát által fára festett képet. Ha alkalmatlanságodra nem volna, tudósíts erről.

Ugyan hát a' Báróczi vászonra festett képe, az ő aján-
dék a, el nem tévedett e? Kérlek, vedd kezedhez, hogy legyenek
gondok nélkül.

Én minap Torna Vármegyébe jártam. Imhol ezen út felől valami.¹
Németül írom, hogy felolvashassd a' mi barátunknak. Feleségének
mondd-meg, hogy képe írásaim felett függ. Kincs az nekem.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Bár Pesten lehetnél és ne
kellene sokat utaznod. Siskovicsunkat ölelem. Úgy Nagy Benedek
barátunkat, 's Vidát és Vidánét a' szívesen szerettedek 's Bilkeyt.
Vidához elkezdék egy Epistolát. Kiáradott minden erem, 's tűz
nélkül nem akarom folytatni.

A' szegény Sípos régen várja a' Baresayra írt lapidaris Inscrip-
tiót. Kérd reá Tr. Urat, hogy nyomtassa 300 exemplárban szép de
csak nyomtató papirosra, 's tudósíts mi megyen érte. Fizetem
szívesen.

Ne hagyj soká várnom válaszodat.

Mennyiért nyomtatná az én erszényemre Tr. Úr Egmontot,
hogy az Esztelle Kötetéhez mehessen? Tudósíts erről. Gondolkod-
nom kell róla.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

3037.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Novemb. 7d. 1815.

Kedves barátom,

Vettem a' Lassgallnerhez szálló Wechselt, 's barátságodat
ebben is mint minden egyebekben köszönöm. Bár Sípos barátom
a' nála látott, 's általam leírt Munkát is minél előbb küldené. De
ezen kérésemet magam fogom nála megtenni.

Az én szép álmaim, hogy azon napokat, a' mellyekben tavaly
én láttam itt a' Magyar ifjuság két fő diszét, ez idén a' Magyar
ifjuság' fő diszénél fogom tölthetni — álmok maradának! Nem
mehettem, és jól esett hogy nem mentem. Illyen időben annak, a'
ki az elhülésért már kétszer lakola két eszt. alatt, nem jó kin járni.

¹ Nincs a levél mellett.

Oszlán Te, édes barátom, és a' Te Lajosod, nem voltatok volna Zsibón. Vedd még ezekhez azt, hogy az Újhelyi Ecclesiának bajai vannak, 's most azok sem eresztenek, és -- tulajdon házam' bajai. De nem lehetne e nekem hozzátok menni Májusban? — hozzátok, az az Zsibóra, és ne Kolozsvárra. Én köztetek akarnék élni, 's városban az ember nem élhet magának. 'S én ne lássam e a' Szeretettet, a' Csudáltat, Zsibón? Csaknem azt mondom, hogy inkább épen nem. 'S Zsibón lévén, Krasznát is élhetem, Tihót is, 's azok szent helyek.

Fannynek betegségén szíves részt veszek, szánom ötet mint tulajdon gyermekimet, 's szemem előtt fekvő, kínlódó gyermekemet fognám. — Tudom, hogy jó anyja mindent elkövet, hogy egészségét vissza kaphassa. De a' *hideget*, az *őszi hideget* nem jó könnyen venni. El ne feledd tudatnom, elhagyta e az a' rettenetes vendég, 's jelentsd neki, jó anyjának 's kedves testvéreinek szíves tiszteletemet. ---

Ossziánomnak eddig második része is kész leszen, noha erről még tudósítást nem vettem, mert Helmecezi Siskovicssal kénytelen vala ennek özvegyen maradt anyjához menni, és a' szerént a' mit jövendőlheté, Novemb. 15dikéig Pestre vissza nem jó. Osszián Prof. Zombori Urnak botránkozás lesz és bolondság, de az semmit nem teszen. Úgy gondolom hogy Osszián még Péczeli által fordítva is botránkozás és bolondság volt volna az olly Olvasónak mint az a' Professor. Gondolom azonban, hogy a' mit Előbeszédem utolsó három lapjain írtam és a' kis Glosszarium a' második Kötet' végében némelly Purisztáinkat vagy elnémitja vagy elcsendesíti. Nem árt az, édes barátom, hogy a' Puriszták is szóllanak; eggy az, hogy zabolát vetnek a' Neologoknak 's bennünket arra kényszerítenek, hogy vigyázóbbak legyünk, más az, hogy kibeszéllik magokat, 's utoljára is az sül-ki, a' minek kisülni kellett.

A' mi Szemerénk Tolcsván szüretel az anyokánál. Negyed nap előtt össze akadtam vele az Újhelyi vásárban, hol négy szerkerbe [!] való lovat akara venni. Az eső eggy sátor alá kergete, 's ott felejték ő a' lovak vételét, én egyéb dolgaimat, 's együtt ebédelénk, 's folyt a' beszéd, a' tanácskozás: Szemerében sok erő van; tanultabb Philologunk nincs mint ő és Kölcsey, és az a' szerencse, hogy a' kettőnek *szép' érzelme* jutott nagy részben, melly nélkül a' Philologia merő pedánsság. Alig várom hogy Tolcsváról haza jöjön, 's olvashassa mit dolgozott. A' mit láttam, felette jó.

Jelentsd barátságos tiszteletemet a' mi kedves Karloszunknak, 's mondjad neki, hogy feleségem a' maga ártatlan 's nékem szerencsémre gyermeki lelkével még akkor is mindég szöllongatott hogy menjek, midőn látta hogy indulnom *lehetetlen*. Mondjad neki, hogy Nov. 3d., 4dik, 5dik és 6dik napján ő mindég közöttünk élt, hogy őtet és a' kedves Pózáát mindég magunk előtt láttuk.

Miért rekeszté-el azokat egymástól a' Végezet, a' kik egymást szeretik? —

Öllelek szíves szeretettel, tisztelettel, Lajosodat csókolom, mint barátja, mint fogadási atyja.

Az Istenért sürgessd a' Haller' képét Nagynál. — Hogy Cserei Referendariusnak képe kijő az Erd. Muzéum előtt, annak szívesen örvendek. — Kérlek, édes barátom, a' Dr. Gyarmathy Úr jegyzéseit küldd-ki nekem tulajdon kezével írva, hogy egyszersmind Auto-graphiai Gyűjteményem gazdagodjék vele. Te ezt segéllhetnéd mint Cserei segéllte.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3038.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Novemb. 8d. 1815.

Szeretett barátom,

Mi sok holnapok oltá megholtunk egymásnak. Én csakugyan jobb vagyok náladnál, mert hamarább mégyek hozzád, mint te énhozzám. De valamint az én hallgatásom nem erede elhülésből, úgy hiszem hogy te is nem azért hallgatsz, mintha barátságod erántam fogyni kezdene. Élesszük-fel azt ismét, édes barátom, 's engedd nekem azt az örömet, hogy a' *leglelkesebb* levelek, a' mellyeket venni szoktam, ismét lángoltathassanak.

Én April. 10dikén feleségemmel és legidősbb leányommal egy útát tevék Bécsbe, 's onnan Június első napján érkeztem-meg házaamhoz. Midőn feleségemet a' Helmeczi társaságában általvivém Budára, hogy ők ismerjék azon két szoba' ablakát, a' mellyben 1794. Decemb. 19dike oltá 1795. Sept. 27dikéig lakattattattam, a' hideg nap annyira elhüté a' feleségem' gyomrát, hogy egész útja alatt betegeskedett,

's sok nap ki sem mehete a' házból. Visszajövöben Gyórból Tétig jöttem-le, azt forgatván magamban, hogy onnan Pápára, Zirczre, Veszprémbe, 's ha lehet Keszthelyre 's Miklára menjek; de mind az a' nagy elgyengülés a' mellyben feleségem épen ezen vidéken érzette magát, mind a' Téli Takács tanácsai, hogy fordúljak-vissza, Pápaít és Drétát nem lelem, 's a' Duna mellett lovat mingyárt kapok, felétek meg fog ölni a' várakozás és bosszúság, megváltoztatták útamát. Ha megint meglátom azt a' várost a' mellynek azt óhajtom, hogy valamelly Tündér kapja-fel 's tegye Pest mellé, tulajdon lovaimon mégyek, 's útamát Sopronynak, Dukának, Nagy Bajomnak, Miklának 's Keszthelynek fogom vehetni. Iróink közt talán csak Berzsényi az és Himfy, a' kit én még nem láthaték. Helmezcit, Bilkeyt, Téli Takácsot, Horvát Andrást és Pápayt most végre láttam, 's láttam Téten azt a' nyugalmas fedelet is, melly alatt Himfy született.

Bécsi útamról szóló leveletem közleni fogta veled Sárközy barátunk, és így a' Potentátokról 's Bécsnek füstjéről, gazdagságairól, lármájáról 's vétkeiről hallgathatok. — Azok helyett olly dolgokról szólhatunk, a' mellyek közelebb érdeklik szíveinket. — Engedj helyt egy tréfának legelébb, 's jusson eszedbe, hogy atya vagy, 's illik atyának lenned.

Ötödfél esztendő's fiam minap jó kedvében dalla az asztalnál. A' gyermek alatt ült; *vánkost* téteték alá. A' gyermek előtt a' szó ismeretlenebb vala mint a' *párna*. — Vánkos? Vánkos — Lángos! monda, a' nélkül, hogy tudná mi a' rím. Nézzd, nézzd a' poetát! kiáltá anyja. Mindnyájan neveténk. Még vendégem is. — Emíl azonban nem szűnt-meg teljes torokkal danolni. Czigány, hozd a' baraczkot, ezt dallá mindég, önn magától, mindég, meg mindég. Kértük, hagyná abba, de nem akaránk ártatlan és nem illetlen kicsapongásaiban megháborítani. A' féket megrántani mindég nem okosság. — A' gyönyörű selbst gedichtete sor addig folyt szájából, hogy egyszerre csak kipattan a' másik sor, melly, reménylem, javallásodat mind poetica, mind aesthetica, mind morális tekintetekben meg fogja nyerhetni: — Kifúrom a' hasadot. — Bár ez a' semmi szikrája volna a' benne talán lappangó poetai talentomnak! —

Hát te, hát életed' boldogítója, hát gyermekeid mint vagytok? mit csináltok? ezek mit engednek reményleni? Te mit dolgozol? Messze haladál e azon próza-munkádban, mellynek első ívét én küldém vissza neked?

Én Ossziánt adám-ki ez idén, az az inkább Bécsi útam olta 's várom a' Publicumtól és Somogyi Gedeontól a' koszorút érte, vagy a' kárhoztatást. — Az Antimondolatban semmi részem, Sept. 14dikénél elébb nem láttam a' nyomtatást, a' kézírást nem soha; az az első betűn kezdve az utolsóig a' Szemerée és Kölcseyé, — azt kivévén, hogy a' vad! igen igen vad! elbérnialást nekik más adta. Ezt sajnálom 's szégyellem. De mivel sajnálni késő, azt mondhatom Somogyi Gedeonoknak — nomen enim hoc singulare casum non habet — hogy vicem pro vice. — A' petulantiácska talán elhagyja az embert ezen tükör után, 's úgy látszik, hogy a' Keszthelyi Abbas Plebánus a' kezénél lévő exemplárokat többé nem osztogatja ki mint tulajdon mivét. — Egyéberánt Szemere nagy szikrát kapa ezen írása által a' dolgozásra. Mialta ez megjelent, többet dolgozott mint az előtt négy esztendeig, és most excellenter. Nincs tudósabb Philologusunk mint ez és Kölcsey, 's minthogy a' kettő igen szereti egymást, a' kettő olyan mintha egyg volna.

Én most Zrínyinek Sirenét és Ne bánts a' Magyarját adom-ki. Olvastad e Ruminak Monum. Hung. nativo sermone scriptáját? Olvassd-meg, kérlek, és szeressd őtet, látogassd-meg Keszthelyen.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Mint a' szép híves patakra A' szarvas kívánkozik, Lelkem úgy óhajt válaszodra, 'S utána óhajtozik. Így éneklí ezt Szent Dávid után az én Ecclesiám. Öllelek szíves tisztelettel.

Kazinczy Ferencz mpr.

Olvastad a' mit Prof. Zsombori mond az Erd. Muzéum 3dik füzetében? Az a' Társaság mit fog tenni? az Író kezét kapja-meg? vagy az Olvasó ítéletét tiltja-el? Én azt hiszem, hogy sem egyyiket sem másikat, hanem Bábel tornyát akar építeni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

3039.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Novemb. 8d. 1815.

Tisztelt szeretett barátom,

Mialta egymást megláttuk, még nem vetted leveletem. Úgy tetszhetik, mintha ez a' meglátás eloltotta volna tüzeimet, holott

azt lehetett várni, hogy még nagyobbra gyúlasztandja. De te engem ismérsz, 's tudod hogy énhozzám hülés teerántad nem közelíthet, érzed, hogy ez a' meglátás nem eltolt tőled, hanem még szorosabbra vont feléd, 's ez engem megnyugtathat. Bécsi útam olta minden barátím azt panaszolhatják, hogy ritkábban veszik leveleimet mint szokták volt. Vádoljanak rajtam mindent a' mit akarnak, csak ne szívemet, melly erántok változhatatlan, 's az kivált teerántad, tisztalelkű 's elszédíthetetlen fejű férfji, valóban az.

'S mint vagy, édes barátom? mint van házad' népe? mint a' Tekint. Asszony? — kinek, reménylem, meg fogtad mondani, hogy nagyon sajnálom, hogy látásától el valék szakasztva. Ez az ezidei út nekem csak annyiban is hogy néhány barátimat, néhány férjfiáját nyelvünknek, a' hozzájuk-tartozandókkal láthatám, felette kedves volt. A' Szerencsi Plebánust, ki 29. eszt. olta dolgozik egy Gramm. Criticai Magyar Lexiconon, Helmezcit, Bilkeyt, Takács és Horvát András Urakat, 's végre téged most láttalak először; és ha az is öröm, hogy a' jóknak kézírásaikat, egy rend' betűjüket, láthatjuk, hogy ne néznénk örömmek azt, ha őket ott a' hol laknak, házi kedves körökben, vala szerencsénk látni? Nevezetesbb Iróink' számában talán az egy Himfy és Berzsenyi az a' kit eddig meg nem nyerheték. Bár láthassam őket is! Az elsőre nézve meg van az a' szerencsém hogy azon ház' kapuja előtt mehettem-el, melly ötet a' hazának szülte. Képzelheted melly érzések közt mentem-el ott.

Azolta hogy haza értem, Virágnak Horatziusi levelei megjelentek. Épen ma indúl levelem Kondéhoz a' köszönettel becses ajándékáért. Ha feleségem, ki magát Pesten elhütötte volt, és osztán egész útja alatt betegeskedett, épen azon estve nem volt volna legnehezebben a' mellyen Neszmélyre értem, által futottam volna Karvára; mert az a' lelkes ember, a' ki Rájnis eránt tavaly, ez idén Virág eránt mutatá e' tekintetet, megérdemli, hogy tiszteltessék. De nagytás nélkül, midőn Neszmélytt hálék, rettegés veve-körül, hogy az a' hely gyermekeimnek egy őket közelebből illető halál miatt lesz nevezetessé, mint az volt a' melly egy dinnyével-jóllakott fejedelmünket juttatá az idvesség' karjaiba. 'S vissza jövőben sem mehettem, mert Győr és Pest közt betegem ismét igen nehezen érzette magát. — Én Kondét arra kértem, hogy a' mi Virágunkat ostromolja addig míg az Epistolák után a' Satirákat is lefordítandja. Minthogy némelly darabjait ezeknek már lefordította, erre reá venni nem lesz épen nehéz. Azt a' nagy embert nekünk, ha az ő érdemét

ismerjük, halálig kellene dolgoztatnunk. Századok alatt nem születik ismét olly ember.

Himfynek Hunyadiját nyugtalan várom. Ma is kérém Helmecczit, hogy ha a' munka már elhagyá a' sajtót, küldje.

Egyéberánt a' mit legnehezebben várok, az a' Szabó Kisdéd Szótárja, és a' Gyarmatié. A' mit Gyarmati adni készül, azon én is rég oltá dolgozom, de úgy hogy az én igyekezeteimet Gyarmati egészen megpirítja. Ő 35 Lexicont forgata végig e' végre, én egyet sem; de a' hol szavaink 's a' német, francia, olasz, deák és görög szók közt *találtam* hasonlatosságot a' nélkül hogy azt *keresgettem* volna, gondosan feljegyezgettem. A' Finn és Lapp nyelvektől, melly a' nagy Révainak is bibéje vala, nem várok igen sokat. De a' nemesbb embernek a' valót és a' haza' javát illik tekinteni, és nem a' maga megszeretett hypothézeit, 's valahol Gyarmati jót mondaná, ott örömet lesznek tanítványa.

Kértem Kultsárt, kértem Kondét is, hogy Szabót vennék reá, hogy utolsó napjait szentelje minden versei' végig tekintésének, hogy annak a' nagy Nyelvívésznek Versei, a' ki nem csak szebb példát ada a' verselésre, hanem nyelvünket a' poetai szépségek elfogadhatására alkalmassá is tette, minél kevésbb szennyel mehessenek-által a' maradékra. Annak a' halhatatlan embernek nagy kárt tettek hízelkedőji, mint az olyanok mindég szoktak. Illő volna, hogy azok, a' kiknek szeretetek felől ő nem kételkedik, amazoknak hibáikat hozzák helyre. Bár csak az olly darabokat, a' mellyek nem poemák, hanem csak versificált próza (mint Dömének rendes levele legújabb Munkája' végében), mind elhagyná, 's illyen a' *Gvadányihoz illő módon írt* Gvadányihoz intézett darabok. Kérlek, édes barátom, ha Szabóval vagy ollykor, beszéld reá azt a' nagy embert. Neki magának dicsőségéért is óhajtom azt, mert az ő érdemeit nálamnál inkább senki sem tiszteli, 's azt hiszem hogy a' tátott szájjal szóllogott Rájnis őmellette mindég igen kicsiny lesz. Még a' Georgikák' meg nem jelentek, mindég azt hittem, hogy negyven esztendei igyekezet adhat valamit. Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

Ossziánomat talán már láttad, és így nem szükség felőle szólnom. Ha én Ossziánt úgy vizeztem volna is által meg által, a' hogy a' szegény Péczeli Youngot és mind azt a' mihez nyult, Osszián még is soknak érthetetlen volna; hogy ne volna az így, midőn én azon voltam, hogy ez alkalommal a' szokatlanhoz szoktathassam Olvasóimat? mellyben, akármit mond némelly Olvasó, érdem van,

nagy érdem. Előbeszédemnek utolsó lapjai 's a' kis Glosszarium hátul sokaknak nehezteleseket meg fogja enyhíthetni. Egyéberánt én valamint sokaknak javalásokat nem keresem, úgy sokaknak neheztelesekkel sem gondolok. A' ki erre nem bír elég hideg vérrel, soha sem tudja mint lépjen. — Az Osszián darabjait elhányták; azok egészen másként vannak öszverakva mint én rendeltem. Temorának Fion-ghalt nyomban kellett volna követni, 's Berrathonnak 's Komhalának illett volna állani leghátul. De ezen többé nem segíthetek. Baj az is hogy Helmeczi nem vala Pesten, 's Osszián és Yorick gazúl van nyomtatva.

Szemere és Kölchey erántam való barátságából önn-magoktól kértek — nem általam erre készítve — hogy tegyek Jelentést a' Kultsár' leveleiben, hogy nekem az Antimondolatban semmi részem nincs, 's azt kézírásban soha nem láttam, nyomtatva nem Sept. 14d. előtt. Kultsár kirakatta a' Jelentést, a' Censor kitörölte. — Igy kénytelen vagyok ezt magam beszélni-el barátimnak, mert szégyelleném, ha ezek illy dolog' gyanújába vehetnének. Vicem pro vice Somogyinak és társainak. Azonban azt még is szívesen fájlalom hogy a' Somogyi nevét olly vadúl elváltoztatták. Azért hogy a' Somogyiak — *singulare non habet nomen hoc* — a' számfestést magokhoz nem tarták illetlennek, Szemeréhez 's Kölcheyhez nem illett ez a' vastagság. De Vitkovics tudja, hogy ez nem az ő vétkek.

Én ma egy holnapja a' Tornai templomban valék. Annak a' most 77 eszt[en]dős Bécsi Prof. Maurer Hubertnek oltártábláját akarám látni, a' ki a' ti nagyoltártokat festette. Gyönyörű kép ez is. El akarom beszélni az Erd. Muzéumban. De sajnálni lehet, hogy a' kiknek az Isten sok pénzt ada, eszet is nem ada mellé.

— Még eggyyszer vissza Literaturánkra. Mint tetszik az neked a' mit Prof. Zsombori monda az Erd. Muzéum 3. Füzetében? Az a' Magy. Tudós Társaság meg fogja e kötni az Író' kezét? Vagy csak az Olvasó' ítéletét tiltja-el? Én nem tudom mire való volna az? Részemről Társaságot nem óhajtok. Mi lenne az olly Társaságból, a' mellynek feje Aranka, eggyik tagja Zsombori volna? Babel tornyának építése.

Emíl fiam belép 's az eggy rendes történetre emlékeztet, mellyen nevetni fogsz, ha emlékezel, hogy atya vagy. — Minap vánkost adaték alá, mert az ebédnél alant ült. A' *vánkos* név idegen vala előtte; *párnának* hallá eddig. Felakada a' szón. «*Vánkos* — *Vánkos* — — *Lángos!*» kiálta. Nézzd a' kis poetát! mondám.

Ugyan azon ebédnél elkezdte rettenetesen danolni. Megszóllítám; nem használt. Békét hagytam jó kedvének. — *Czigány, hozzd a' baraczkot! Czigány, hozzd a' baraczkot!* ezerszer ezt mondá énekelve, 's addig mondá, míg egyszer kisüle a' verse: *Kifürom a' hasadot!* Vendégem is nagy kaczajra fakadt. — De élj szerencsésen, kedves barátom:

tisztelő barátod

Kazinczy Ferencz mpr.

Jelentsd a' legszivesebb tiszteletet Takács és Horvát Uraknak, Ferenczinknek, és Fő Tiszt. Dréta Űrnak. — Dömének distichonjai a' munka végén, hol ez a' sületlenség is áll, valóban igen gyönyörűek. Bár mindég illyeket dolgozna! És ugyan tud törteni.

[Eredetije Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

3040.

Horváth János — Kazinczynak.

Nagy érdemű¹ Hazafi!

A' Magyar literatúrában szerzett érdemeid, a' kedvező, 's barátságos felőlem való emlékezések, engemet is már régen adósoddá tettek. Hálám' 's tiszteletem' nyilatkoztatását az időre hallogattam, melyre tájunkra ígérkeztl. A' vártt alkalmatosság elmúlt, 's minthogy hálátlanságnak érzem a' további idő vontatást e' pontban; néma rendekre kelle bíznom, a' mit hő ölelések közt fogtam volna mondani. «Akármiképp' ordíttson az otromba Mondolat, ha most általkodott is az irígység megismerni szép példányodat, a' később, de már igazabb idő kor emléket emel, 's legalább büszköd homlokára köti a' koszorút, melyet éltedben érdemlettél.» Illy gondolkozással, 's érzéssel vagyok

Weszpr. Nov. 8dikán 815.

igaz tisztelőd

Horváth* Kanonok mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

¹ Horváth J. a hosszú *ő ú* hangokat *ö ű*-vel jelzi.

* Horváth János, Veszprémi Kanonok, Rudinai Apát. — Kazinczy F. jegyzete.

3041.

Kazinczy — Szabó Jánosnak.

Széphalom Nov. 9d. 1815.

Különös bizodalmú drága Nagy Jó Uram,
nagy tekintetű barátom,

Ma vala szerencsém venni az Úrnak becses levelét a' kertí magokkal, melyeket a' legszivesebb hálával köszönök. Ha azok kikelnek, a' miről nem lehet kétség, minekutána az Úr olly bőv mértékben teljesítette kérésemet, örökös emlékezetben lesz előttünk a' Méltós. Generálsínának kegyessége és az Úr' becses barátsága. 'S az illy érzésekkel épen olly kedves dolog, az emberi szívnek minden titkos kevélysége mellett is, valamit venni, mint adni, 's az emberek hibája, nem a' dologé hogy ezt nem értik. — Egy holnappal ezelőtt Gróf Csáky Antalnénak asztalánál mind elkértem a' Nagy-Idára Trencsén Vármegyéből hozott baraczkok' magvaikat, melyeknél a' Zsolczaiak sem lehetnek izesebbek, Robinia Caragánát pedig Deregn्यों szedtem Septemberben, 's Citysusaim nagy zacskókban vannak: de képzeli az Úr, ha személye eránt való tekintemet 's szíves tiszteletemet a' Zsolczaiak eránt ismeri, hogy ha az amonnan hozott magvakból semmi ki nem kél is, fogok e törödni, 's nem az e inkább óhajtásom, hogy a' Zsolczaiaknak lássam örömeiket. —

Mansfeld Rézmetsző nem felele kérésenre *La Coste* eránt, hihető mert Münchenben múlata még is, hova az ott vagy talált vagy üzött *K ó m e t s z é s* (Steinschneiderey) miatt utazott vala, Gróf Dezsőffy Jósefet pedig nem találta már Bécsben levelem; 's így a' bizonyost követem: írok ismét mind Bécsbe, mind Pestre, hogy egyet értvén ezek egymással, a' munka, a' legtisztább *n y o m t a t v á n y b a n* jöjjön, a' melly találtathatik. Vádlanám magamat, ha az én hibám miatt maradtak volna hátra a' haza' legszebb reményű gyermekei. Ezek, Egger Úr által vezetve, a' Tájfestésben is igen sokra mehetnek. Én, a' ki nem nyerhetek gyermekeim mellé Eggereket, és így nem remélhetem, hogy gyermekeim a' Tájfestésben, melly, ha nem elégszünk-meg e' részben kevéssel, épen olly nehéz mint a' melly igen könnyűnek látszik, nagy előmenetelt tehessenek, meg fogok elégedni ha ügyességeiket a' szük-

ségesebb nemben láthatom. Csak rajzolni tudnának jól, 's crayonnal dolgozni igazában! Ha a' továbbira kaptak talentomot, 's a' Mester-ségeket igazán szeretik, azután tovább mehetnek önn-magoktól is jó példányok után 's kevés leczkét jó Mesterektől véve. Ezen gondolkozásom' helyes voltát Septemberben Szirmay Mihálynénál, szül. Szulyovszki Theréznél, láttam megbizonyítva. Ez a' szertelen lelkű jó asszony valaha virágokat, tájakat, és valamennyire (a' mint a' czifra házok' fölületes (superficiális) nevelésekben látni) szemet, orrot, ajakat is rajzolt és festett; gyermeketlen lévén és talán nem olly szerencsés mint lenni érdemel, elébb a' Kant Philosophiájával ismerkedett-meg, 's részt vett az Emberiség' történeteinek lelkes elnézésében. Mind a' kettő kifárasztotta 's az egyik elszomorította, 's elővette azt a' mit gyermekkorában tanult: Restat, ut his ego me ipse negam, *solerque elementis* — mint Horátz; 's olajban mert dolgozni, tanácskozával azzal a' Mázolóval, a' ki épen szobája falait piszkolgatja. Kevés idő alatt annyira ment, hogy Neugass által igen szerencsésen festett képét az atyjának a' legutolsó vonásig igen híven másolta-le olajban, 's Szirmay Andrásnét miniatürben festette, szerencsésebben mint a' megmaradt portréocska ezt a' hamar elholt Angyalt előmutatja. Legközelebb a' Raphael Transfiguratióját olajban festette mintegy másfél lábnyi vászonra egy, talán Catel által dolgozott rajzolat után, mellyet egy Zsebkönyvben talált, és egy Helvécziai születésű 32 esztendő szép öreget leültete, 's természet után festette, nem épen rosszul. — Én ezeket az Úrnak hosszacsakán beszéllem, de úgy hiszem, hogy nem szükség bocsánatot kérnem érte. Lehetetlen az, hogy mind azok a' kik az Úr lelkével bírnak, ezt gyönyörrel ne hallják.

'S midőn Pazdicson létem' örömei felől szóllok, hova a' Palágyon tartott Tractuális Conferentiára járván fordultam-be, önként tolja magát emlékezetembe a' Torna Vármegyébe Színre tett Octóberi útam, hol Superint. Gyűlés tartatott. — Keresztülményén Tornán, a' templom előtt állék-meg, 's befűrtam magamat a' Misére öszve sereglett nép közzé, hogy a' Bécsi Prof. Maurer Húbert által festett oltártáblát láthassam. Az olly szép, hogy Rómának némelly templomában is elállhatna ha nagyobb volna; hogy kicsiny, az a' lelketlen Keglevics József vétke, a' ki fősvénykedett oltárrámázatot is csináltatni, 's a' remekfestést a' régi nyomorult Schnörkeley üregebe dugatta. Jele, hogy ő a' Maurer festését nem tudta becsülni, és hogy Maurer által csak azért festette a' táblát, mert hallotta,

hogy Maurer a' hozzá-értők által magasztaltatik, 's meg akarta mutatni hogy ő is — Úr. Valóban, gyalázatjára! megmutatta; mert ha azt az undok faragesálást kilökette volna onnan, a' vászon nagyobb lehetett volna. — A' festés íme itt következik: De németül írom, hogy Egger Úr is értse.

Die Mutter Gottes schwebt zwischen den Wolken, um sie sieht man drey Engelkinder; der Platz war für Jüngling Engel zu eng. — Man möchte den Grafen Keglevics wegen seiner betise anfallen.

Unten im Gemälde sieht man den geöffneten Sarg ohne seinen Deckel. Das weisse Tuch ist nachlässig hingeworfen; es zeigt, dass dort eine Veränderung vorfiel. — An der linken Seite des Grabes stehn zehn Apostel; gute, aber nicht veredelte Physionomien; diese hat der Mahler zu einem höhern Zweck auf weiterhin erspart. Sie sind gut grouppirt und drappirt. In der Menge zeichnet sich (wie es billig war) der junge Johannes aus. Seine Attitüde zeigt, dass er die Mutter seines geliebten Meisters noch im Grabe *gesucht hat*; froh erschrocken sieht er, dass das Grab leer ist, und nun blickt er mit einem frohlächelndem Gesicht und gen Himmel gehobener Rechte auf seine Freunde, und sagt: Ja, wahrlich! sie ist gen Himmel gefahren.

Bey dem Fuss des Grabes sank Petrus, in seinem grossen Character, auf die Kniee vor Verwunderung; er fasst mit gefalteten Händen seine Kniee um, reisst Kopf und Leib zurück, u. blickt anbetend hinauf. Man erkennt seine gewaltige Seele in der schrecklichen Contorsion. — Jetzt aber das höchste.

Auch hier eine krampfhaftige Stellung, auch hier ein gewaltiges Zusammensinken? das wäre eine Monotonie, die sich ein Maurer zu Schuld nicht kommen lässt. Wie füllte er also den Platz bey'm Kopf des Grabes, dem Zuschauer links, aus?

Hier sieht man den hohen Paulus. — Er, Roms Eques, steht, im Gefühle seiner Würde, aufrecht; das *demuthsvolle* Christenthum hat ihn noch nicht gewöhnt, zu oft auf die Kniee zu fallen. Eine hohe, schöne Figur. Er streckt beyde Arme, anbetend an einander geschlossen, hoch emporgehoben, nach der Heiligen aus, und seine Gefühle sind nicht weniger das was sie seyn sollen, als die des hingeworfenen Petrus. Von seinen Schultern fliesst in den schönsten Falten ein hochrother Mantel herab.

Gedanke, Zeichnung, Grouppirung, Färbung alles ist excellent.

Maurer ist denkender Künstler; und er ist nicht nur mit der Hand und dem Aug' Künstler, sondern auch mit dem Kopf. Das heisst, er ist zugleich Poet. Wehe dem Mahler, der nicht auch Poet ist, so wie dem Dichter, wenn er nicht auch Mahler ist.

Megengedi az Úr, édes barátom, hogy ohne zu rechthabern, a' nyelv felől szóljak. — Midőn az Úr azt tanácslá, a' mint írja, hogy az egyes tudományokból kitollattassanak minden idegen szók, épen azt tevé a' mit Cicero akar hogy tegyünk: Quaest. Acad. L. I. c. 7. Sed enitar, ut latine loquar, nisi in huiusmodi verbis, ut Philosophiam, aut Rhetoricam, aut Physicam aut Dialecticam appellem, quibus, ut aliis multis, consuetudo jam utitur pro latinis. — De itt is van határ. Az újításoknak minden nemeitől iszonyodó Debreczen (a' *kevély* attól mindég iszonyodik, mert ezt forgatja: «hát én eddig nem birtam mindent? hát én kövessek mást?») a' maga Grammatikájában kénytelen volt szókat csinálni, mellyeket kegyetlenül üzött volna, ha más csinálta volna — méltóztassék csak ezt venni: Hanyatló supinum! — mert látta, hogy e' nélkül rettenetes kauderwelsch lesz beszéde. Példa reá: Az Indicativus Modus Praeteritum Perfectumának singularisában a' tertia persona terminatioja etc. Így a' Botanicában Diószegi és Kis Imre Urak szíves tiszteletet érdemlenek, hogy szókat csináltak. Tu vero, mi Varro, bene etiam meriturus mihi videris de tuis civibus, si eos non modo copia rerum auxeris, sed etiam verborum. Ezt mondá Cicero. — A' nyelv dolgában az a' baj, hogy minden ember alkalmas és competens bírójának gondolja magát. Mint a' nagy tudományú, de magyarul nem tudó, hypochondriás Beregszászi, épen olly fonákul beszéll az Erd. Muz. 3d. Füzetében Károlyfejérvári Prof. Zsombori Úr. Azt akarja hogy M. Társaság álljon-öszve. Minek? Ha az csinál *új* szót, jó lesz e, holott ha én csinállok, azért nem jó, mert *új*? Az meg fogja e tiltani, hogy az ne csinálhasson *jót*, a' ki nincs a' társaságban? Vagy azt fogja megtiltani, hogy az Olvasó ne mondjon egyebet jónak v. rossznak, mint a' mit ez a' társaság mond ollyannak? Az kellene még! az! kivált ha abba a' társaságba is nagy urakat vennének-bé, mint Keglevics József volt festve ezen levelemben. Cartesius megmondá, hogy a' nem épen obvius dolgokban mindég azon a' részen van az igaz, a' melly kicsiny. A' Krisztus pedig meg, hogy ex operibus cog-

noscetis eos. Olvasta e az Ur, édes barátom, a' Dr. Szombati felett mondott dög Predikáziót? Kevés rossz neológ van az Országban, a' ki olly rossz munkát írna, mint az a' tudós Orthologus. És még is neki 's társainak van felebb.

Szerettem volna ha az Ur hallhatta volna a' színi Conferentiát. Melly buzgó Calvinista most az is a' ki 1809. bánta hogy nem Pápista, de szégyelle azzá lenni! Én buzgó Calvinista nem vagyok, 's elmondhatom Schillerrel, hogy épen azért van igen erős religióm, mert semmi religióm nincs. Iszonyodom a' hamiskodóktól, 's megmondám ott az ebédnél, hogy nem hihetem hogy az Ur Isten azt kívánhassa hogy bolond legyek. A' Kraftausdruckok nem szavai a' jó társaságnak, de Quintilián azt mondja, hogy omnia verba suo loco optima. Illik a' jó emberhez lárvá nélkül lenni a' lárvások közt, kik egészen lárvák. Ohajtanám, nagyon ohajtanám, hogy az Ur engem szerethetne. A' jóknak, eszeseknek tetszeni nagyobb öröm mint a' csak czifráknak és az undok lárvásoknak. Csinálja az Úr jókká kedves tanítványait tanítása 's példája által. Mély tiszteletemet Zsolczának.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3042.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 9. November 1815.

Geliebter Freund,¹

Der Umschlag Ihres letzten Schreibens vom 30. October brachte mir die Unterschrift eines Freyherrn Hinzenau, signirt in officiosen Angelegenheiten im Jahre 1792. Es muss ein in den Diensten Ihres Herrn Grafen gestandener Mann gewesen seyn, denn er verweist eine Rechnung auf die Buchhalterey. Wollten Sie mir nicht sagen,

¹ *A cím fölé Rummy K. Gy. ezt írta: Frage.* Warum schreiben Sie egyszerű (z. B. in der Biographie von Báróczy S. 23.), da Sie doch eben da selbst richtig egyetem und egyetemi schreiben. Bey reiner Aussprache des egy, egyes, egyetemben usw. hört man keine Verdoppelung des gy. Warum telj und nicht tely die Fülle, da man doch allgemein telyes schreibt. Braucht man wol [!] ismétleni, da man schon ismétlni hat?

wer das war? ¹ Ich habe das Blättchen für meine Sammlung aufgehoben. Auch werden Sie wohl Gelegenheit haben, irgend eine Unterschrift von Sr. Excellenz, so wie von Ihrem würdigen Freund Herrn v. Asbóth, und andern Männern des berühmten Keszthely — (auch des gelehrten und humanen Abtes) — mir auf die Seite zu legen. Dieses war das erste, was ich in meinen heutigen Brief einrücken wollte, damit es mir nicht entfällt.

Sehr reiche Männer haben auch sehr viele Bedürfnisse und Ausgaben. Unterdessen sind ihnen 500 f. gewiss weniger als mir 10. Wie ich es mir also expliciren soll, dass man die *ganze* Kosten der Auflage eines gewissen Werkes nicht ertragen kann, weil man . . . — das verstehe ich nicht. Aber wohl kann ich es. Divitias miseras!!!

Übermorgen halte ich Consistorium. Ich will dann die Zeile Ihres Briefes, wo der Name Dókus und 54 f. vorkommt, diesem meinem Freunde sehen lassen. Ich wünschte, dass er die rückständigen Exempläre, die Sie mir zugeschickt haben, ebenso glücklich anbringen könnte. Er hat, wie er mir sagt, diese 54 f. für Sie bey Kilian abgelegt. Da Sie mit ihm vielleicht in Verkehr stehn, so schreiben Sie diesetwegen an ihn; ich würde glücklich seyn, mein theurester, geliebtester Freund, wenn ich hinter die zwey Zahlen ihnen zwey 00 setzen könnte, und hätte ich den Beutel des edlen und reichen Mäzen, ich würde es längst gethan haben. Was Sie dem Vaterlande thun, das kann Ihnen kein Geld zahlen.

Vor 4 Tagen kam ich in dem Markte von Ujhely mit Johann Szirmay zusammen. Er fragte mich, ohne Ungestüm und ohne Geiz, um die Monum. — Wie glücklich war ich, ihm sagen zu können, dass ich sie an Ihren Herrn Vetter in Kaschau abgeschickt habe. Mein Arendator stand eben dabey, und ich fragte ihn vor Szirmay, ob er den Pack abgelegt habe. So ward er völlig befriedigt. — Auch dieser, sowie Adam Szirmay, wollten da Ochsen zur Mästung kaufen. Ein alter brutaler Herr von Rolly kam dorthin, um 300 Stücke zu kaufen, und kaufte nur 30. Es war wenig Vieh da, und übermässig theuer. Diese geben für Bücher ungern Geld aus; selbst

¹ Ide *Romy K. Gy. kereszt alatt ezt jegyezte*: Ich bekam das Blatt von einem Lebzelter, der seine Makulatur aus Gratz kaufte.

Johann Szirmay hat aufgehört Bücher zu kaufen. Wie das zugeht, weiss ich nicht. Ich nahm mir vor mich einzuschränken, ich habe Kinder, habe heuer wieder nichts als 4 Fass Wein, und werde meine Fäschung an Getreide selbst verzehren, weil Szabolcs wieder wenig gibt: und doch kaufte ich dieses Jahr wieder viel, und da ich eben jetzt ein Conto tilge, verschreibe ich wieder einen Stoss. — Seit meiner Wienerreise habe ich schon Adelungs grosses Wörterbuch. —

Ich wünschte sehr, mein geliebter Freund, dass Sie Prof. in Käsmark werden könnten. Erstens wären Sie auf Ihrem rechten Platz und hätten die Aussicht in Potkoniczkys Stelle zu treten. Zweytens: Sie wären nah zu die [!] Ihrigen und zu mir, und in einem Ort mit Genersich, Ihrem und meinem edlen Freund; drittens: Ihre Existenz wäre nicht precär, und Sie wären nicht gezwungen durch Ihre Lage, Unrecht zu dulden. — Thun Sie alles, um berufen zu werden, und beneiden Sie Lumnitzers Glück, welches so erkaufte werden muss, nicht.

Dass doch Schwartner so reizbar ist, dass er Engeln eine Recension selbst nach dem Tode nicht vergessen konnte! Diess ist schwach, und vor dem Publikum zürnend, polternd, oder auch nur beleidigt aufzutreten ist keine *schöne* Rolle. Ganz anders ist es, wenn man Irrthümer oder absichtliche Kränkungen aufdeckt. — In dem gestrigen Blatte der Kultsárschen Zeitung ist das Erscheinen meines Ossian angezeigt. Wie sich der arme, arme Kultsár dreht und windet! Er möchte mich nicht beleidigen, aber auch die Ultra-danubianer (Takács, Ruszek etc.) nicht; ich bin ihm also finom izlésű és a' szép Literaturában mesteri tollal bíró Tudós Hazafi, und ich habe **némelly különösségei mellett is** a' Nemzeti isméreteket jelesen bővítette és a' nyelvet gazdagította, kiváltképen pedig a' jeles képek és vignétek közlésével a' szép mesterségekbeli izlésre szerencsésen vezette. Ich habe über den unbegreiflichen, sehr braven und guten, aber schlaun, furchtsamen, gegen *alle* süssen Mann herzlich *gelacht*. Was man über meine Bestrebungen *jetzt* urtheilen mag, was darüber namentlich meine guten Freunde über die [!] Donau und Kultsár selbst urtheilen, das ist wirklich meine geringste Sorge. Ich frage mich bey jeder Zeile, die unter Trattners Presse kommt, was Szemere, Kölcsey, Helmeczi jetzt sagen können, und die Nation in 50 Jahren sagen wird. Wie viele sträubten sich

wider diese különösségek! wie viele lachten über die Mikrologie es und ez, und ő und ű statt ts und tz u. ö und ü zu schreiben! wie viele fanden meine grammatischen, ästhetischen Zurechtweisungen ungereimt! Und ist das bessere Publicum nicht schon mehr als in der Hälfte auf meiner Seite? Dem braven Döbrentei konnte es lange nicht tagen. Er bestritt mich. Ich habe ihm geantwortet. Fast schieden wir aus einander. Endlich dämmert ihm. Aber freylich ist es mein Unglück sogar bey Kultsár (!!!), dass ich Kalviner bin. Hát b—m a' lelkét, az a' Kalvinista lesz Dictátor köztünk? fragte er einen Mann der den schwarzen talar trägt, und der schwieg, aber ihm in geheim ins Aug lachte.

Sie müssen mir vergeben, mein lieber Freund, wenn ich bey dem Text länger verweile. Es gewährt Ihnen wenigstens die Freude, meine schrecklichen Glaubensgenossen zu kennen. — Ein Mann, den ich sehr schätze und liebe, zankt freundschaftlichst in das 13ste Jahr mit mir über Orthologie und Neologismen, ohne dass er je etwas als ein Schulbuch geschrieben hätte. Ἀυτοπτης [!] zu seyn, das ist der Stolz auch dieses Mannes. Umsonst sagte ich ihm sehr oft, dass es auch [ein] übelorganisirtes Aug gäbe, und dass das ungeübte, oder übelgeübte Aug vieles nicht sehen kann, was zu sehen ist. Da er nichts sieht, so läugnet er die Sache glatt weg ab. Ich wiech ihm aus, um nicht grob zu seyn, und antwortete ihm seit 13 Jahren ewig mit Höflichkeit, mit schonender Freundschaft, leicht weg. Als Dayka erschien, schrieb er mir: *Wie oft bat ich dich um diese Aufschlüsse! Du thatest es nicht; u. siehe, hier finde ich sie, und bin bekehrt* — aber doch mit wenigen Exceptionen. Ich sah voraus, dass er zurücksinken wird, und es geschah. Ich ward wieder bestürmt, und ich schleich ihm aus den Fingern wie ein Aal. Endlich kam wieder ein Schreiben. Der Römer zierte seine Blössen nicht mit den Lappen eines Geta, eines Vandalus, sondern er ging zu seine [!] Mutter, der Griechin, zurück. A' töltött káposztára nem illik a' krumpli (!!!), szalonna annak és kolbász a' díszre. — Erasmus sagt bey einer Stelle: quod Cicero ita nominare ausus est. — Und dann eine Excursion: «Dieser *Retter seines Vaterlandes*, dem *Muth* gewiss nicht abging, weil er sich einem *Catilina*» etc. diese Korybantische Begeisterung! — — — und welche Kenntniss des Characters von Cicero, des *muthlosesten* Römers, den man sich denken mag! Zugleich schickte mir der sonst sehr edle Mann eine Liste von Sprachunrichtigkeiten, wo seine

Orthologie ihm [!] so weit hinriess, das er mir mit einer Insolenz, die witzig seyn soll, schrieb: Szabad légyen tudakoznom *alázatos tudatlansággal*. Unglücklicherweise war die Anfrage zwar nicht *alázatos*, aber gewiss *tudatlan* . . . Eben schwirrte mir ein Wurm im Kopf; ein sehr edler Mann masste sich an, mir zu laut Lectiōnen über die Sprache zu ertheilen, und überfloss von Ungereimtheiten, in die ein ungelehrter *ἀνωπυγῆς* sehr oft verfällt. Von zwey Seiten gedrängt, schrieb ich ihm also freundschaftlichst, aber endlich einmahl aus meinem phlegma gerissen, dass ich ihn bitte, mit mir über Sprache eine Controvers nicht mehr zu führen, weil wir parties inegaux machen. Ich bat ihn den Plautus, Terentius, Lucrez, Virgil, Horaz, den transmarinus peregrinus Properz zu lesen, zu lesen was Cicero und Quintilian sagen, und zu bedenken, dass die Literatur der Deutschen, Franzosen, nicht die Literatur der Deutschen und Franzosen, sondern die Literatur jedes gebildeten Menschen ist; der sich mit diesen bekannt gemacht hat, wird sich an manchem, woran er sich stosst, nicht mehr stossen; ich sagte ihm, dass die Liste mir nicht eine einzige Unrichtigkeit dargestellt hat, aber freylich konnte ihm nicht bekannt seyn, dass *ábráz* bey Ungarns ältern Schriftstellern statt des jetzigen *ábrázAT* steht, und dass dieses von dem slavischen *obráz* zu uns kam. Je kürzer ein Wort, umso geschickter zu Compositionen, und *ábrázat* ist nichts als *ábrázÁS*, wie *falás* und *falat* und tausend andere. Über sein unedles Beyspiel aus der Küche habe ich ihm **nichts** gesagt. (Doch zweifle ich sehr, ob aus dem krumpli nicht ein geschmackvollerer Bissen zubereitet werden könnte, als sein Speck.) — Vielleicht hört der 13 jahre lang unermüdete Kämpfer endlich auf, und das soll mir genug seyn. — Es ist keine leichte Plage, mit solchen Antagonisten zu thun zu haben, und Ihr Socius Gottinganus, Phil. Dr. und Comitatus Beregh Assessor Bregzsászi spricht ein Zeug, das noch elender ist, — und sie rauben uns viel Zeit.

In der mitgetheilten Vorrede zu dem 2ten Bande Ihrer Monum. würde ich folgendes anders setzen: 1. Mélt. Gróf Ráday Pál Úr által (also weg vor Gróf das *Rádai*, lieber dafür das compliment *velem megbecsülhetetlen kegyességgel közlött* — das würde ihm lieber seyn, als sein predicat. 2.) *Ő* ist pronomen *personale*. Setzen Sie also lieber *miivel ez maga 50, 60 árkust tenne nyómtatásban*. — und eben dort . . . *béfejezése a' követk.* das *a'* darf nicht wegbleiben. — 3.) Nyitra nicht *Nitra*. — 4.) das *esupa Tótok* ural-

kodnak so wie das was Sie über Sáros sagen, wird Ihnen ganz gewiss *erbitterte* Feinde zuziehn. Sáros ist erpicht darauf, dass es ungrisch gut kann. Sie können ihnen nichts *empfindlicheres* anthun. Warum kimiai das chymiai? Leben Sie wohl, theurester Freund.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3043.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsvár Nov. 10dikén 1815.

Szeretett Barátom,

Tegnap este vettem igen kedves leveledet. Szomorgó valék, magam se tudom világosan, miért, 's mihelyt soraidat olvasni kezdém, hevülve csapkodák szélyel melegülő érzéseim a' homályos borongást. Érzettem, mennyire szeretlek én most is tégedet, mindég.

O miért nem teljesedhetett Krasznán találkozásunk! Az kimondhatatlan örömi egybe-jövetel lett volna. 'S kérlek, ne hagy-le szándékodról, ha most nem lehetett, igyekezz a' jövő esztendőben, tavasszal vagy nyáron Krasznára, 's Zsibóra jönni. Én innét bizonyosan kimegyek Lajossal. 'S most eljött volna Szemere is. Érzés ütötte-meg szívemet, mert olvasásakor, ámbár Szemere most irántam ugy kell tapasztalnom, nem az, a' mi volt.

Most mingyárt elején levelemnek, Karloisztokról, de az enyimről is írok. Még Zsibón van, 's e' hónap vége felé várom bé ide, Anyjával együtt, ki a' telet fíjával itt fogja tölteni. Szabó megyen Vásárhelyre, a' Cancellarius Bibliothekariusának. Miklós repetálni akarja a' Törvényeket, publice, mellyeket eddig privatim tanult, a' Gubernium mellé felesküszik. E' mellett Lajossal együtt fog Mineralogiát tanulni, mivel a' jövő nyárra, az Erdélyi bányákat akarjuk megjárni. E' leczkében én is tanuló-társok leszek, 's Lajos ennek nagyon örvend, hogy Tanítója vele együtt fogja a' szárazacska tudományt tanulni. Zsibóra menetelünk elmaradott, mivel G. Gyulainé mód nélkül rettegett a' rossz útakban fíját messzebb bocsátani Kolozsvárnál, 's könnyen mondhatá, hogy Zsibóra jó időben is mehetünk. De nem maradott volna-el a' Krasznára menetel.

Cseréy Farkasnak, miolta itt vagyok, két levelét vettem. Kiküldöttem neki Atyja rezét, melly itt nem létemben nem művészesen készült, Nagy a' festést adta okúl. Eleget predikálám, hogy a' Művész

hagyja-meg a' lineamentumokat, de terentsen a' rézből is szépet. Már látom, Nagy nem fog haladni. Azt mondja, hogy az ő munkája van olyan mint Johné. Itt vége a' tökéletesebbre lángoló igyekezetnek. Cserey Atyja képe a' IVdik füzethez jó. Életén most dolgozik, a' nemes, a' tüzzel teljes fiú.

Gr. Haller László képe még sem kész. Barátom, én majd minden harmadnap sürgettem, és sürgetem. Azt ígerte volt Nagy, hogy mikorra bėjövök, Cserey, 's Gr. Haller is készen lesz. Mihelyt elvégzi, küldöm Trattnernek. Fél Nagy a' munkától, mert a' festés valóban rossz, 's kopott is.

Minekelőtte, a' mi kettőnkéről, Csereyről és Wesselényiről egyébre mennék levelemben, fogadd ha ők nem irtak, mind hármunknak idvezlését 57dik visszafordulójára születésednek. Ha az imádság használna, imádkoznám éretted minden nap, hogy az 57nek felét még érhesd, a' mi lehetséges. Te szünetlen dolgozol, 's a' szünetlen munka hosszabítja [!] az életet.

Hogy Póza halálára írt Ódám tetszik, az nekem örvedetes, bár mélyen fájdalmasan. Ha az elnyűvöket, magast mosolygva, meghaladhatjuk, bátran foghatunk az elnyűtt hisztóriákhoz is.

A' Német próza történetei olvasása bizonyosan több hasznot hajthat, mint akármelley eredeti dolgozás, a' tárgyra. Nagyon kevesen tudnak a' Nyelv ideáljáról gondolkodni, mert akkor a' Gondolkodónak sok magában érzett Szépnek kell lenni, mellyeket ő nemesb nyelven akar eléadni. Szükséges tehát hogy példákat hozzunk elé, 's a' hánykolódó perlőknek tükröt mutassunk. Meg fog jelenni a' Német Poézis, a' francia poézis és Próza története is. Ezeket Farkas Sándornak adtam által. Ő, a' fordítás közben izlését nagyon fogja mívelni. A' két elsőbb már készen is van. A' múlt héten néztem által. Magam e' tárgyra, Deninatól, Discorso sopra le vicende della Litteratura. I. II. Vol. olvasom most, mellyből bizonyosan sokat fogok tanulni. Veronában vettem.

'S hát Beregszászi csak annyira készült volt-el, midőn Munkáját írta, hogy már fut?

Valójában, Hermine, nagyon épülhetne, ha Magyarúl tudna, mikor Super. Báthorynak dögleletes szavait hallaná a' Reform. prédikáló székről. Báthoryt illetheti tehát az, a' mit a' Muzéumban látni fog, Szekér Joachimról. Én ott, Ruszek paraszt kifejezéseit is fel akartam hozni, de gondolám, abból ha olvassa, látni fogja stylusa czifrájának szépségét.

Az Anti Mondolat igen jól nagyon írva. Kölcsenynek Gedeoni textusán jó izüen lehet kaczagni. Szemere igen jól egybe szedte a' Magyar Literatura szemetjeit, 's a' hátul álló deák citatumok fein vágások. De olly lármás nem lesz, mint a' Mondolat. Ezt érteni több kívántatik, mint amoda. 'S az emberek az Arlequinádok látására hamarább egybe-futnak, mint az eszes tanító leczkéjire. Kölcseny részében csak ugyan nem szeretem látni a' bursch 's más német szavakat.

Dr. Gyarmathy csak Karácson felé jó bé. Észrevételeit jó alkalmatossággal el fogom küldeni. Bacsányinak Himfyhez irt verse nincs meg nálam, mert Himfytől nem kértem-el, mikor előttem felolvasta. Ő látszott általadni akarni, én nem vettem-el.

Velem közlött töredékeidet nagy örömmel olvastam. Filologiai Értekezésedben Herder lelke leng. Ez é az, mellyet Zsomborinak akarnál feleletül beküldeni? Küld bé kérlek, én közleni fogom legelsőben is Zsomborival, 's kész vagyok a' Muzéumba való felvételre. Engedd stylusod felől régi jegyzéseimet megírnom. Te 57 esztendős korodban is 24—26 esztendős ifjúi lángolással írván, az ideák seregelnek előtted, mindenik tetszik, jó, nem akarod kihagyni, mert nem is kell, de periodusaidat nagyon hosszúvá hagyod általok lenni. Ezért teszed sok helyeken a' parenthesiseket, mellyek ha hosszúak, kedvetlenek. Kérnélek, szaggasd írásodat több periodusokra, 's világosabb léssz.

Minap hirtelenébe tudósítottalak Sípóunk pénze felől, mellyet általam neked küld. Csak két szóval írtam akkor Ossziánod felől. Ujra írom, ez excellens fordítás. De, taníts-meg mi a' term, csórnok, vihar. Ossziánodat inkább szeretem a' Neologismusra nézve, mint Marmonteledet. Ott, sok helyen, messze mentél a' Gallicismus és Germanismusban. Gróf Naprione dicséri azon Olasz Írókat (*Lingva italiana arricchita colla literatura anticca e stramiera*), hogy az olasz nyelvet új szóllás formájival bővítették, de egy más helyen ezt mondja: non sono sicura, mente scrittori di primo ordine coloro, che imitano in Italiano la sintassi, e la maniera di fraseggiare Francese, e trasportano senza necessita venina nel nostro idioma le voci e i modi di dire Francesi.

Téged én scrittore di primo ordine-nek nézlek, 's valamint egyéb vélekedésemet megírom, úgy hízelkedés nélkül azt is, hogy a' Magyar nyelvben epochát tettél. De, szükségesen parancsolja a' való barátság közlenem ezen punctumot.

Kerekes Ábel, Tanító a' Szászvárosi Ref. Gymnaziomban, kit a' IVdik Füzetben, Hisztóriai jelentéséből meg fogsz ismerni, Síposnál, ebéd előtt egy purisztai dissertatiót olvasott, 's kivánta hogy a' Muzéumba vegyem-fel. Annyira puriszta, hogy Sándor Istvánnal a' Klastromból is Kalasstromot akar tenni. Sípossal ellenc beszéllettünk, 's kértem, olvasson többet a' Nyelv tiszta míveléséről, 's akkor Munkáját felveszem, mert bizonyosan más leszsz.

A' IIIdik füzet megjelenése után a' Gubernator ismét nagy megkülömböztetéssel szólott velem többek jelenlétében, kik, mint én is Lajossal, hozzája ebédre voltunk híva. Gróf Thurnné, (leánya a' Gubernatornak) ekkor ismertete meg a' múlt héten megholt Erdélyi Thesaurarius Gróf Belhlen József' fiai Nevelőjével, Hallerrel. Ez unokája Hallernek, a' poetának. Atyja Virginiába vándorlott, ez ott született, 19 esztendő korában hagyta-el Amerikát, egy Ánglus hajóval, mint Chirurgus tengeren a' világot megkerülte, azután Követségekkel volt, Párizsban, Berlinben, Petersburgban, Konstantinápolyban. A' Gubernatorral magyarul beszéllett.

Mikor kaphatom Ányos recenseáltatását? Irtam már, hogy Kölcsey igen szépen 's tudós jegyzésekkel irta Csokonai recenzióját. Erre azt mondá itt egy ifjú Gróf Nevelője, hogy azt a' Muzéumból ki fogja vágni! Látod melly jó izlésű ember lesz az az ifjú Gróf.

A' Literaturánkat illető Megjegyzéseimre azt mondá valaki, ki tette Döbrenteit Dictatorrá? Ezek az emberek hallgatnak, 's ha valaki igyekezik, megtámadják 's méltóztatnak lármázni.

Mostanig 5 Szomorú Játék érkezett. Az első jutalmat a' mint látom, egyik se fogja nyerni, de ezt most még csak Neked írom. Andrád Elek tegnap előtt ezt írta: Nem hiszem hogy darabjaim, (kettőt küldött) akármelly Hazánkfiya által is legyaláztathassanak. Mert a' Kritikára megfelelek *Én*.

Ezek Andrád szavai.

Öllelek a' leghívőbb barátság' meleg érzéseivel. Küld kérlek Értekezésedet, az nagy hasznot fog hajtani. Ha külön adod-ki, Erdélyben nem terjed úgy-el, mint a' Muzéum által. Legjobb lesz úgy kiadni, mint írád, csak a' Mottó ismertesse a' feleletet.

Döbrenteid.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3044.

Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak.

Tisztelt Barátom,

Leveleid már nehányszor által olvastam s mindenkor valami újat találok benne, a mi engem hozzád vonsz. Miért nem voltak végezeteim olyanok, hogy veled előbb megismerkedjem, hogy ez az epocha előbb kezdődjék életembe! Küldöm ezen ide írt darabom, hogy valamimet ismerd s ne tarts többet s mást felőlem, mint a mind vagyok; mert csak való az, hogy Irásaiba festi magát a Lélek. Van ugyan az elvetemedett Gonosztévőnek is néha oly intervalluma, mellybe felbuzdul a Rény gyakorlására s van a Brodt-studiumu s nem Künstleri léleknek is, mellybe a felvett karakterbe általmelegül s ebbe az órába ő is az a nagy, az a tiszta; de ez csak a vértől, a fantázia történetes repülésétől van, hijába igyekszik mesterséggel e fogyatkozást elpalástolni, lenyomja a Lélek a maga vonásait, mint a Nap.

Ezt a Stiftbe létemkor írtam. Mikor az ifju iskolai messzenéző plánokkal eltelve, kilép a világra s látja hogy taszítódik-le exaltatiójából s hogy hulnak lábaihoz egének darabjai:

Mit akarsz könny? —
 E jaj között ferdő szemből ki-
 Csordúlni, hogy te véled lelkem is,
 E búsulás mélyébe burkolódott,
 Kigördüljön? — Nem —
 Az eltört szívbe visszatörlelek [!];
 Melynek jajjai közül facsart-ki
 A Sors s keserv előérzése.
 Nem sírok, nem; mert hogyha értetek
 Könnyeim kisírnám, elrepült arany
 Ifjuságomnak égi éveit
 Éltem keresztül kéne* sírnom,
 Halálom sírdogálnám csak elé,
 S e veszteség érzés könnyeibe
 Kénék beléölnöm minden öröömim.
 Ah, kedves volt feltűnése nekem,**

* Kazinczy F. a lap szélére írta: *kellene*.

** Tüntöd énekem. — Kazinczy F. jegyzete.

Mint a piruló hajnal csillaga,
 Melly a nehéz setét alatt borongó
 Világnak az * élet napját hozza-fel.
 S ah eltűnés[e]d, hitlen, mely nehéz,
 Nehéz mint a Kedveltjétől örökre
 Válló igen kedves Barát utólsó:
 S o h a s e m t ö b b é j e !!!

Tompúlva áll előtted, Mennyei,
 Lelkem, vérrel forró ** szemmel tekintek
 Egedre, s nem csudálkozom, hogy
 Az első ember sírni nem tudá,
 Midőn fejéhez sujtád a halált,
 S kilökted Édenedből felboszankodva.
 Adál enyhülést a kis bút kisírni,
 De midőn a halált küldöd reánk, ***
 S midőn szivünköt eltöröd — lerogyunk.
 Nézd, őszve van roccsantva a kevésy
 Gigász, ki hozzádig halmozta plánjait
 S büszkén járt fényes csillagid között
 Megvetve a szerencse tarkaságát,
 Földet s eget, mint egy világ Ura
 A boldogság Zenidjén [!] ülve
 Merészen forralt *ideáljai*
Szerént teremtett uj világokat!
 Nézd a ki a Honnak nevére
 Dühödve markolt fegyvert a Haza
 Ellenjeit keresztül döfni,
 Ki Brútusznak lelkét a csillagok megül
 Magába ölelte s a Virtus s a Honn
 Tirannjait lökdöste fegyverével,
 Nézd, e most a köz emberek között
 Tolong, s híg nincsenekkel küzdik.
 — Elszórtad o Teremtő mindenem
 S mint a midőn a morzsalék után
 Kuporgva ezsdődő Koldusnak
Egyetlen egy vagyonját a világon,
Famankóját, egy pusz tán a Gonosztevő
 Eltörve, rontva dobja lábaihoz,

* E szó Kazinczy F. megjegyzése szerint törlendő.

** E sor három első szava alá húzott Kazinczy F. és a mértéket így
 tette: — — | — — | — — | — — |

*** Kazinczy F. jegyzete: — — — — .

Fényes tündéregem darabjait
 Olvadva, törve sújtád lábaimhoz. —
 Hijába néz szemem feléd, setétbe
 Sülyedt korom. Hijába néz elődbe
 Üressen messze elnyúlt híg jövődő: —
 Hijába! — mint a Cocytus körül
 Eltévedt ordító jaj, csak magam vagyok
 Magamnak e kínok közé hagyatva!!!

Arany kor! — Égi idők darabja,
 Nevetlen báj, millyent a Mennyei
 Seraphjainak chorusából nem érez,
 Meg álj! — Meg álj! —
 Csak egyszer ringass még varázsöldbe,
 Emelj csak egyszer még tündér egedbe,
 Hogy leghabzóbb örömjajad között, többé
 Örülni nem tudó lelkem zokogja-ki
 Utolsó: Isten hozzád-ját!
 S asztán ha mint a megboszonkodott
 Zeücz [!] a mennybe vágyó vakmerő
 Gigászokat dörgésiddel zuhintasz is le,
 A kínok közt is idvezült leszek;
 Mert habzó vágyásim kiömlenek.

Repülsz te mégis! — ah hijába, mert ha mind
 Kisirom is könnyem, nem moshatom-ki
 A mit Sorsomról írt a Mennyei
 Örök könyvébe lángoló betűkkel.
 Olvadnak részeg szívemnek ideáljai
 S mint egy tűz meteórnak elragyoglása,
 Ellobban a tündöklő Menny előlem.
 A hideg kezű sors megragad s vezet
 Az élet tarka Lottójába,
 Ezer tolongó baj tódul reám,
 Elrándul a varázslepel szemem
 Elől, s a Báj szerzőt látom magát,
 Látom lepletlen a hideg Valót
 Lezúzva a Csalódás fátyolát.
 Ah morrogó dörgések forranak
 A tündöklő egen, hol csillagot
 Szedett a részeg álmódó kevélyen,
 A rózsák közt ezer s ezer tövis
 Vágyik vérére a Szédőnek.

Édes Barátom, nem úgy közlöm ezt, mintha mutogatni akar-
nám produktom, érzem én, hogy messze álok még a tőlem imá-
dottak lelkek s tökéletjek elérésétől, messze attól, a hová lelkem
forrva akarná emelni a magáét. Én a Vers mechanikájába járatlan
vagyok, mindeddig nem kaphattam egy kézi könyvet, mely directiót
adhatott volna, soká csak magamtól s hibáson tapogattam. Barátom,
ha engem figyelmedre méltónak tartasz, ird-ki botlásaim, hogy azo-
kot másokba kikerüljem, s tudod hogy kívánom én ezt? a mint
Boileau festi az Ismerőt, ki minden kegyelem nélkül kimutatja a
megsikamodásokat, töröl, int s szaggat. Olyan melegen kérem ezt
tőled, mint a Göthe Künstler und Kenner-jébe a Mivész kéri az
Ismerőt: *O rathet, helfet mir, dasz ich* etc.

Kolozsvárt. Novembr. 17-kén 1815. Farkas Sándor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3045.

Szabó János és Kállay András — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Nagy érdemes Jó Urunk!

Nyoltz esztendei szorgalmatoságunk után Jó Istenünk segedel-
méből, Uj Templomunknak mivét kicsiny hiján el végeztük; 's már
el tökélettük magunkban hogy azt az Dicső Szent Háromság Isten-
nek Advent első Vasárnapján fel szenteltessük 's szentelyük: mely
szent alkalmatosságra — a Tekintetes Urat, Uri házával együtt
tisztá szívből invitályuk. Melyet ha meg nyerjük [!], a' mint remény-
lyük is, különös örömnünknek és szerencsénknek fogjuk tartani. Töbi-
ben ez után is maradunk az —

Az Tekintetes Urnak K. Vágás Die 19a 9bris 815.

Alázatos szolgálói K. Vágási Ns Sz. Eclésia

Előli Járói, közönségesen Curátora Ns. Sz.

Szabó János és Nemes Kállay András mp.

Kivül:

Az Urnak Tekintetes Nemes Nemzetes és Vitézlő Kazintzi
Kazintzy Ferencz Urnak, több Tettes Ns Vgyék nagy érdemű Tábla
Bírájának, nekünk kegyes Jót tévő 's tellyes bizodalnú Urunknak
egész tisztelettel ajánljuk Szép halom.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

3046.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 20dik Novembr. 1815.

Nagy becsü Kedves Barátom!

Tegnap vett levelébül a mi Döbrenteyknck értem, hogy Te ide szándékoztál jönni, és nem tudom minő, az én örömeimmel, az én leg főbb gyönyörúségeimmal, sőt szerencsémekkel ellenséges genius akadékokat vetet jöhetésedbe. Mentül véletlenebb, annál szebb lett volna itt láthatásod s tisztelhetésed felet való örömömmek kellemje — és képzelem, Miklósunk (ki éppen tegnap teve egy szépet) is mennyire fogja eszt fájlalni, hogy nem teljesedhete: én részemről életem rendibe az ohaitotnak, a gyönyörúségesnek vesztésit lelem abba, és ezen vesztés egy részinck találom, hogy Szemerével a leg szebb alkalmatosságba ismerkedhettem volna meg, meljet rég olta szivem leg szebb, leg szentebb érzései közzül eggyel ohaitok.

A mit emliték, hogy Miklósunk szépet tett, abbul ál, hogy Közép Szolnok Vármegyébe egy hosszas igen derék szolgálattya után Perceptorai tulajdonba el halálozot becsületes ember terhes házat, sok gyerekeket hagyott maga után, kik közül egyik fia katonaságra vágyván, a kereszt apja — az édes anyja holnaponként 5 forintnál többet nem adhatván — resolvált holnaponként 10 for. és engemet kérenek meg, hogy a Splényi Regimenttyébe Cadetnak szerezzem be — az öreg Proprietarius aszt irá válaszul nékem, hogy noha a Regimenttyénél aszt a rendelést tette, hogy Cadeinak senkit is leg aláb 30 for. holnapi czulag nélkül be nem vészen — mind azon által mivel töllem ajánltatik ez, 20 for. czullaggal be veszi. Már 15 for. volt — a hijánosság ki pótlására meg kérék a Nénémet, és imhol eszt a választ veszem. «Kedves Öcsém Levelét el olvastam a fiamnak, és eő azonnal a maga pénzébül azon ifiunak fel segélésre a még Tiszt leszén, holnaponként az 5 for. ajánlá és az egész esztendőre való 60 for. kezemhez adta, meljet ide zárva küldök.»

Meg engedj Barátom, hogy olj hosszasson irom esztet le, de örömömbé irom, és Te magad is érezvén szépségit ezen örömömmek, roszt néven nem vészed. Egy tehetetlen szegény anyát így vigasztalhatni és [az] ifiunak jövendő sorsára szép ki nézést csinálhatni, Barátom! gyönyörü érzés ez, és gyönyörü az, a mit Miklósunk ebbe is cselekedet.

Én az napokba fogok Ruminak írni és arra ajánlani magamot, hogy néhány nevezetes régi eredeti leveleket küldök nékie, meljének helje lévén az eő általa dicséretes szorgalommal ki adott Monumenta Hungarorum-ba irassa le, és a küldetteket szolgáltassa vissza. Ezen jó feltételemben a Te segedelmedre lészen nagy szükségem. Rumi nem utazhatik régi kéz irások egybe gyüitésekért, a kiknek vannak oljanok, a Nemzet ellen vétkeznek és Rumi szép fáradozásait becsülni nem tudják, ha tölle kincseiket el tilttyák. Én tehát a Víz kereszt napi Debreczeni Vásárkor egy Pesti kereskedő által küldenék egy csomót, de ugy szeretném, hogy ezen csomót Pesten valami bizonyos, az efféle dolgok becsét értő venné által szolgáltatni bizonyosan kezébe Ruminak és tölle viszont által vévén — küldené vissza nékem. Kérlek, utasics engemet Pesten egy iljen érdemes ismerődre és irj nékie ez iránt eléve. — Én most a rheumatismus kinnyai miatt a házat őrzöm, és orvossággal élek. Éljj boldogul és egésséggel. Feleségem tisztel, grófnéd kezeit csókolom. Teleki Jóska ki érkezett é már hozzátok?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz. IV. köt.]

3047.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom Nov. 23d. 1815.

Kedves barátom,

Azon pillantatban felelek leveledre a' mellyben azt vevém és elolvasám. Mind magadra nézve mind azért hogy így a' szent lánczra emlékeztetem, mindég igen kedves látogatóim nekem a' te leveleid. Melly kár, édes barátom, hogy engemet olly messze vetett a' Végezés.

Engem olly czifra helyen mint a' hol kerestél, ne keress soha. Inczédi kezembe adta nyomtatott nevedet. — Nevettem ezen sorodra: «Láttam sok patriotáidat, láttam atyádfijait, de egyikben sem leltelek.» — Nem is szeretném, édes barátom, ha őbennek lelnél-fel.

Azt kérde, hol vettem Spisicsünk' képét? — Barátom, nem képezed te, melly kín ezekkel a' Metszőkkel dolgoztatni, kivált midőn Trattner dolgoztat velek, a' ki eránt külömben nekem elhalhatatlan tartozásaim vannak. — Grüner kegyetlenül megcsalta reményiségetem. Azért e hogy most mindég iszik, vagy azért hogy

a' Vignette kis helyt engede a' tárgynak, oly rosszak darabjai, hogy tőle el kelle állanom. A' Báróczi Kötetei előtt álló Vignettek igen jők, az én Köteteim előtt állók csaknem mind alatta vannak várásomnak.

Ott Psyche a' lépével. — Az egygy angyali kis leány a' B. Stackelberg Kabinetjében, Canovának munkája, — 's nézzd mi itt. Sejdítheted e hogy az egygy überirdisch Wesen?

Ott Laocoon — a' régiség' híres szobra, a' mint a' kígyó ötet és két fíjait kegyetlenül megöli, 's ő a' legiszonyatosbb fájdalomban sikolt. De ha ezt látod, híheted e, hogy az a' szobor az Értőktől tiszteltethetik?

Ott Gessnernek egygy szép rajzolatja. — Egygy Satyr hátán viszi a' szép Nymphát vendégségéhez; egygy ifju Satyr a' korsót viszi.

Ott a' personificált Buda és Pest.

Ott a' galamb a' mennýköven, melly Wesselényinek képéhez vala destinálva, 's ezt jelenti: W. fene Cató vala és lángszívü Brütusz.

Több Vignetet még nem láttam az ide tartozók között.

Trattner minden barátságá mellett engem sokszor elkedvetlenít. Nem követi a' rendet a' mellyet én szabtam elibe, hátra veti a' minek elöl kellett volna állani, előre a' minek hátul 's — túrnóm kell.

'S olyankor veszem a' darabokat, midőn azok már Moldvának szélén is olvastatnak.

Azt is csak leveledből értem, hogy a' Praenumeránsok neveit már kinyomtatta. Képzelem melly szép renddel 's mint rakta-fel lakások helyeit. — De kérlek, hallgass erről, mert neki még sok szolgálatjával kell élnem, és a' mint mondám, neki sokat köszönhetek.

Épen most veszem a' hírt Erdélyből, hogy ott Ossziánra mit mondanak. Mond osztán az a' ki hozzá nem tud. De hadd mondjon. A' Magyar Nemes embernek Verbóczy Tit. III. P. I. mindent enged. — Bár csak megolvassák a' mi az Osszián' Előbeszédének végében áll. Külömben minek olvasnák? Nem értenék.

A' Szemere és Kölesey Anti Mondolatjában nincs egygy betű részem is. Azt én Kézírásban soha nem láttam, nyomtatva pedig nem elebb mint Sept. 14d., holott Júliusban már árullatott. Úgy van a' mint hallád: a' Censor meg nem engedte a' Jelentést. Nagy gyanúm van, hogy azt R—k¹ miatt tilalmazták; híhető félt a

¹ Az eredetiben is így, bizonyosan *Ruszek* olvasandó.

gyanupertől. — Somogyi Gedeon eleget kapott. Én épen ma végzém-el egy perlő írásom' Előbeszédét, mellyben a' szegény Beregszászinak és Zsomborinak (lássd Erd. Muzéum III. Füzet) felelek. Ott sorba veszem a' kik a' Neologismusok ellen kikélték. Ő is említetik. De én övele (az az Somogyival) szégyellenék perleni. Ő privilegiált ember.

Donát feleségemet és a' kis menyedet igen jól találta. Én a' Kreutzingerén vagyok jól, és azon kicsinyen, mellyet Donát Kreutzinger után dolgozott. Héhnecezi úgy kívánta hogy Donát engem mosolyogva fessen. 'S a' kép szenvedhetetlen előttem.

Valóan örvendek hogy tudom tőled (mástól ezt még nem értettem) hogy Kazinczy Sophie igen jól van eltalálva. Hát Vay jól e?

Ha Spisichnek csak bajusza van is eltalálva, a' kép már sokat ér. Tiszteletnek érzéseit támasztja-fel a' jókban. Meg sem álmodtam én, hogy Trattner azt egy pecsétnyomó metszővel fogja dolgoztatni, mert Ehrenreich az, és nem egyéb.

'S téged hosszas szolgálatodtól úgy kelle eleresztteni? Egy szóval sem köszöni a' mit tettél. De — mit leheté várnod egyebet?

Te az Unióról gondolkozol, a' mint látom. Én arról nem soha. Az csak az eszeseké; azok pedig kevesek.

Mint van a' mi kedves Berzsényink? Van esztendeje hogy levelét nem vettem. Kérlek köszönts, 's mondjad, hogy nekem fáj hallgatása. Köszönts Horváth barátunkat is, 's légy jó egészségben. Feleséged kezeit szent tisztelettel csókolom.

Édes barátom, nem tehetnéd e te hogy valamely Festő Csáktornyára menne; és ott a' Szigeti Zrinyi Miklós képét, 's a' Poéta Zrinyiét copirozza? Ennek a' két képnek rézbe kell metszettetni, Trattner kérte Gr. F[estetics] Györgyöt, de válaszát nem vette. Ő Excell. sokallja már a' mit a' M. Literatúráért tett, ezt szokta felelni a' kik eléggé szerencsétlenek hozzá folyamodni. 'S minthogy a' Magyar Meczénás nem teszen valamit, kénytelen vagyok téged kérdeni, ha van e körültetek valaki, a' ki azt a' két képet lemásolhatná? Kérlek felelj ezen kérdésemre.

3048.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrentei barátomnak.

Széphalom Nov. 24. 1815.

Kedves barátom,

Muzéumodnak 4dik füzete eránt irtam Pestre, hogy küldjék a' posta szekeren, 's még sincs itt, holott Erdélyben már olvastatik, ha tudnillik jól értem a' Farkas Sándor levelének azon sorait, a' mellyekben a' Csokonay Munkájának Recenziójáról szöll. Így vagyok az Ossián' második Kötetével is. Horvát Országnak széléről panaszos levelet veszek, hogy Trattner egy ott lakó barátom nevét az Előre fizetők' Laistromából kihagyta, 's én magam a' könyvet talán egy holnap mulva sem fogom venni. Sok kárát vallom az illy késedelemnek, 's csak azt kívánnám az én Helmecezimben másként, hogy ne volna illy rest e vagy rendetlen a' küldésben. — Muzéumod gyors folyamatján szívesen örvendek. Te azzal örök nevet és a' mi a' névnel jobb, örök érdemet szerzesz. Légy rajta, hogy ismét nyomtathassék a' következő Füzet.

En perben vagyok mind azokkal a' kik a' Neologismusok ellen szöllottak. Prof. Zsombori Úr nem fogja balra magyarázni ha ál okoskodásaira felelek. — De feleletem nem lesz bántó. — «Vannak Gratziaji a' perlésnek is» ezt mondom az Előbeszédben, és hogy vannak, megmutatom. De Beregszászi élesen, nem gorombán kapja-ki a' maga részét.

Küldd a' Gyarmathy Úr jegyzéseit. — Nem fogok vele visszaélni. A' Laczka János hírei Bessenyei felől nem érdemlik hogy küldjem. Ma reggel olvasám-meg 's félre vettem.

En ma egy hete Torna táján valék, Papot hívni Újhelynek. A' beállott, de kevés óra mulva fellágyúlt fagy nem engedte hogy meglássam Tornát, Jászót és Szomolnokot oltártábláji miatt. Ezek helyett Kassán a' Balkay által Bécsben dolgozott Belvederi Copiákat néztem-meg: Angelica Kaufmann után egy gyönyörű, de asszonyi ecsethez illő Ossiáni darab — két hatalmas Mengs, három igen szép Van Dyck, egy Pompéji Battonii szivárványi színekkel festett Tékozló fiu, egy szép Madonna Carlo Dolcetól, és — a' mit utoljára nevezek, de leginkább óhajtanék — Furinonak *forró ecsettel*

festett Kesergője. Ezt az utolsót réznyomásban bírom, 's melly külömb-ség! — Ismered szenvedelmemet, 's megbocsátasz hogy elragadtatásom felől fecsegek. Annyi az mintha Muzsikáról szólnának.

Therézt és leányát Telekinét 's unokáját a' szép kis Joannát láttam. Beszéltünk Süsie felől, Lotti felől, 's boldog voltam. Theréz sokat szenved, és látszik még elnéjén is, de lelke fel-felsügárzik. Angyal ő, mint Süsie, 's életemnek isnét volt egygy boldog napja. Tiszteld, csókold kezét ennek 's Lottinak ha ott van. Carloszt a' legforróbb tisztelet' és barátság' csókjával idvezeld, 's az én kis jó fiamat. — Éljj szerencsésen.

Az Istenért! A' Haller' képét sürgessd Trattnernek. A' W[esselényi] képét nem láttam, jó e, rossz e, nem tudom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. fr. 53. sz. I. köt.]

3049.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Rettegtem volna hosszas hallgatásodon, ha nem tudtam volna, hogy Ossiánod és egyéb kezed alatt lévő Munkáid kimondhatatlan sok dolgot adnak Néked, a' ki szüntelen szemeid előtt tartván Horázt *mediocribus esséjét*, fáradhatatlanul törekedel mindenben a' mit írsz a' tökéletességre. Barátságodat, melly életem édességének oly nagy részét teszi, én már nem tudom féltetni; mert eddig szerettél, míg arra érdemtelenebb voltam, hogy ne szeretnél most és ezután, holott most és ezután érdemedet mind jobban jobban tudom bletsülni. De a' mit féltetek, az a' te egészséged és életed, mellyeknek onyészése vagy elfogyása boldogságomban oly nagy tsorbát ejtene. Tsak arra legyen gondod, hogy elevenységed és vidámságod szép Lelked löre-dékeny hajlékát még soká épen tartsa, én annál inkább is meg-elégszem, ha ritkán beszélgetsz is velem, mennél inkább érzeni, hogy mindenkor adósod maradok e' részben is.

Aristipp jó gondviselés alatt van és különben is semmi bajja nintsen. A' mi Tőlem telhetik, mindent fogok tenni boldogulására.

Lakosnak a' Románja igen szíven van. Utolsó levelét Colmárból datálta; abban-is sürgeti azon rendelkezésének végrehajtását, mellyet elmenetekor ezen munkája eránt tett, 's melly, a' mint ugy tetszik már irtam, abban áll, hogy, ha a' Te helybe hagyásodat és Kis-

faludiét meg-nyeri, nyomtattassuk ki az Erdélyi Museum fundusa számára. Azonban ugy gondolom, örömmel és köszönettel fogja venni reá fordított fáradságodat. Minden Órán szándékozom néki felelni (mert néki is már régen tartozom) és feleletemben tudtára adom a' mit munkájáról irtál.

Wieland leveleit által futottam. Azt az édes örömet, melyet ezen Olvasás adott, tsak az zavarta meg, hogy szemeim igen elfáradtak, mellyek a' legszükségesebb hivatalybéli munkákon kívül tsaknem semmit sem akarnak már szolgálni.

A Pesti Superintendens Oratióját nem esmerem, valamint hogy általjában későn és sokszor éppen nem esmerkedem meg az efféle ideig óráig ragyogó tüneményekkel. Tsak kevés könyveket választhatok ki a' végre hogy belőlek előttem olvastathassak, vagy egy két rendet magam olvassak; sokhoz sem időm, sem kedvem, sem szerem nintsen.

Lajosom November kezdetétől fogva a' Posonyi Academiában tanulja a' Magyar Törvényeket; Jantsink pedig a' Grammatisták között egy az elsőbek közül. Még eddig mind a' kettővel igen megelégszem. Élj szerentséssen kedveseiddel eggyütt, a' kiket tisztelettel tsókolok.

Soprony. November 25-dikén 1815.

holtig hív barátod
Kis János.

Melly örömet írnék magam kezével¹ 's hosszú levelet, ha kivált mostanában nem tudom miért igen gyenge szemeim engednék!

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

3050.

Szabó János — Kazinczynak.

Tekintetes Úr

Nagy érdemű Barátom!

Élek ezzel a' betses nevezettel minthogy a' Tekintetes Úr engemet arra méltóztatott. Bár tsak abba a' mértékbe érdemelhetném azt meg valaha, a' melybe azon igyekezni fogok!

Meg értvén a' Mlgs Generálisné, hogy a' Tekintetes Úr a' La

¹ A levél idegen kéz írása, csak a névalírás és az utolsó pár sor Kis Jánosé.

Coste munkájának részünkre való meghozatására fáradságát tovább is igérni méltóztatott, reám bizta Eö Nsga, hogy a' Tekintetes Úr szíves igyekezetét személyében is igen nagyon megköszönvén, adnám tudtára a' Tettes Úrnak, hogy Eö Nsgának most a' leg jobb módja van a' nevezett munka' Bétsből léendő meghozatásában, azért annak meg vétele felől, a' szükséges rendelkezéseket már valósággal meg is tette. Arra kéri tehát a' Tettes Urat, hogy magát ettől a' fáradságtól ezuttal meg kimélni méltóztasson.

Egynehányszor olvastam el már a' Tekintetes Úr gazdag levelét, mindég egy aránt gyönyörködtetett, nem is tettem el még író asztalomról, hogy mikor teltzik, azonnal elő vehessem. Elolvastam a' Generalisné előtt is a' Prof. Maurer munkája' szép leírását, a' melyet Eö Nsga, mint oly finom érzésű 's izlésű Dáma, különös gyönyörűséggel halgatott. A többit magamnak tartom. Egger Úr pedig annyira belé szeretett a' nevezett leírásba, hogy azt a' maga Diariumába leírta. Azt tartom, hogy ő reá nézve igen hasznos lenne, ily leírásokat olvasni. Figyelmetessé tettem ötöt a' Tettes Úrnak azon Jegyzésére is, hogy tudni illik, a' Festésbe való szerentsés előmenetelnek egyik fundamentomos feltétele a' Poesis gyakorlása és épen ezt adtam okául annak, miért hogy ön ő véle tsak Poétákat, Mythológiát, Görög Országi útazásokat, a' régi és újabb Festők Biographiáját és Historiát akarok olvastatni.

A' régi hires Festők Biographiájára találtam néki némely, de igen kevés dolgokat, a' Funke Real-Schul Lexiconjába, többet többet az Anacharsis útazásaiba. Plinius a' Természet Historiájába leírja a' nevezetesebb munkáit némelyiknek, de az deakul lévén írva, ő azt nem használhattya. A' Görög régiségek leírásában is sokat találhatna ő a' maga tökéletesítésére, de nekem a' Nitsch rövid munkátskáján kívül arra semmi jó könyvem nints. Kétség kívül le van már a' régi hires Festők élete, valamint az Újabbaké is az ő munkáikkal együtt, valamely különös Könyvbe írva. Ha a' Tekintetes Úr ily munkát esmérne, méltóztasson azt vélünk közleni, nagy köszönettel fogjuk azt venni mindnyájan.

Mit itél a' Tettes Úr az Anglusokról, a' kik annak az embernek a' számára, kit ők a' Tsászári titulustól meg fosztván, tsak Generalisi titulussal illetnek, oly pompás készületű Házat küldenek Sz. Ilona Szigetbe?

A' Koronás Fejek nem magok alatt vágják é le a' fát, midőn, egy még a' maga Jussairól le nem mondott Fejdedelmet lövetnek

agyon Muratba? Tartok tőle hogy Marechal Ney-is nem soká utánna fog menni.

Major Berthöld, a' ki, a' mint én tudom, az Özvegy Báró Meskónénál lakik, tegnap nálunk vőlt, a' mint mondja, Bétsből jött, onnan azt az Újságot hozta, hogy az Arany ma holnap 12 frtra fogna le szállani. Vallyon milsoda úton módon, ha tsak a' devalvatio úttján nem?

Majd elis felejttem emliteni; Professor Kézy Móses Úr, a' kit én is mindenkor tiszteltem, nagy veszedelembé vőlt e' Hónap eleinn, a' midőn én Patakonn vőltam. Felesége őtet elhagyta 's e' miatt oly nagy bűnak adta magát, hogy Társai 's Baráti alig alig tudták magához hozni 's letsendesiteni. Meg akartam őtet látogatni, de nem kaptam othonn. Azőlla semmi híret nem halloltam. Mély tisztelettel tsókolom a' Nagyságos Asszony kezeit.

Magamat továbbra is igen betses Indulattyaiba 's Barátságába ajánlván, állandó tisztelettel maradok

Tekintetes Úr

Sóltzán 27dik Novembris 1815

alázatos szolgája

's Baráttya

Szabó János.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3051.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Novemb. 30. 1815.

Kedves barátom,

Három posta nap nem vévén sem levelet, sem újságot, a' mai nekem kilencz levelet hozá. (Június 9dike oltá Novemb. 8dikáig postára fizettem 67 frtot a' több vagy kevesebb xrok nélkül, melyeknek száma nem juthat eszembe.) Ezek között lelém a' Tiedet is és a' Farkas Sándorét azon versezetével, mellynek első sora ez:

Mit akarsz, te könyű?

's a' levél épen akkor jöve hozzám, a' midőn Prof. Zsombori Értekezését extraháltam, mert én ezt a' nélkül megérteni nem tudom. Annak az Úrnak rettenetes talentoma van ködve [!] rejtezve menni. Az Izrael népét is így vezette, ha jól emlitem, a' Jehova. De én

megvallom magamról, hogy az olly Mestert és Vezetőt nem szeretem, a' kit megérteni nem tudok. Prof. Úrnak a' maga themájával jobban kellett volna megismerkedni, 's tanítványának most nem volna ez a' baja. De ha azzal megismerkedett volna, elmaradt volna ez a' fennharsogó beszéd.

Recenzióm kezdete ez: Ezen Értekezés' nagytudományü lrója Károly Fejérvári Prof. Zs. J. Úr, Horátnak e' sorát vevé mottóul: Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi. — Rec. nagy készséggel áll annak kihallgatására a' mit Prof. Zs. Úr e' tárgy felöl mondani akar, de megvallja, hogy azt hallani, a' mit a' sokaság — (*populus* e' vallyon, az az *populus philologorum?* vagy csak *plébs?*) akarhat mondani, azt hallani nem akarja, mert az, magának Horátnak egyg más szava szerént: *Bellua multorum capitum est.* —

En ennek az Úrnak jó fejét és tudományát megismerem; de rosszúl beszéll és rosszat, és sok haszontalanságot, 's egygk űa nem jól foly a' másikból, egygk *punctuma* a' másik *punctumból*, a' hol múlatni kellene, ott egyget szökik, a' hol szökni kellene, ott előli az Olvasót a' maga rettenetesen bugyogó beszédével, — **idétlen dib dáb csuda szókat** említ lap 160. sor 8. 's azt tanítja, hogy az *álmétkodás* annyi mint az állva (miért nem *ülve* is) mélyen gondolkodás. A' nyelvtinivelőknek úgy mond lap 160. hogy orvosságuól szolgálna megolvassni vagy megolvastatni az 1807. Diaeta' végzését — hova is nem utasítja a' Philologust ez az orvossággal élésre gyógyítandó Tudós! — De a' mi nyelvtudósaink mind ilyenek. — —

Szemere Nov. 28. vala itt, minekutána Napával egyg egész holnapig vala oda szüretelni és rokonikat látogatni. Csak ekkor kapám vissza az Erd. Múz. 3dik lüzetét, és így Zs. ellen csak azolta dolgozhatom. (Feleletem külön Kötetet fog tenni holmi egygbbel.) Zs.-nak Értekezését minekelötte Szemerének adtam, csak futólag olvastam meg, 's megcsalatkoztam benne. Eddig vala nála a' Beregszászi Dissertatioja is. Szürete alatt mind a' két könyv Lasztóczon hevert. Ha kezemben volt volna, eddig keresztül estem volna rajtok. Barátom, tudatni kell valaha okainkat az Orthologusokkal, 's a' vitától nem kell félnünk. De immodestiától magunk és mások eránt őrizkednünk kell.

Köszönöm a' Gróf Napione sorainak közlését. Az igazságot inkább kell szeretnünk mint vélekedéseinket. De viszont mindent meg kell érteni tudni. Akkor hozni be a' nyelvbe az idegen idio-

tismust, mikor a' nyelv már constabiliálva van, mikor azokkal nyelvünk semmi szépséget nem nyer, valóságos nyelvrontás. Tudni kell mikor éljünk velek, és melly helyen. Ezt tanítja még a' Debr. Gramm. is, 's a' mi ennél nagyobb, minden Classicus példája. Csak a' nyelv geniusát kell respectálni, mindenek felett pedig Aestheticaí érzéssel bírni, hogy olyat és csak olyat vegyünk-fel, a' mi a' jól készült füleket meg ne sértse. Kételkedem benne, ha minden esetre adhatnak e regulát, és néhol nem kell e oly alig érezhető valami által vezetnünk a' mi nevet nem talál.

Köszönöm azt is hogy figyelmessé tevél punctumaim hosszsága eránt. Én botolhatom, szint úgy mint más, 's van a' mit más jobban ítélhet-meg, van a' mit én ítélhetek-meg jobban. Néha a' hosszas punctum nem hiba, hanem szépség. Cicero és Plinius közt melly különbséget látunk, Wieland nem [úgy] ír mint Voltaire, sőt Rousseau sem mint Voltaire.

Nagy felől desperálok ha magát Johnhoz hasonlítani meri. Az a' bolondságnak első neme ha magunkat oly nagyoknak tartjuk, a' kihez senki nem hasonlítható Austriában, 's Párisban is kevés. 1808. John nekem egy rezét mutatta, mellyet a' Napoleonné Udv. Dámája parancsolatjára dolgozott. Az kaphatott volna Mívészt Párisban. Azonban hadd készítené a' Gróf Haller rezét bár rosszul, csak találja.

Én a' Mondolatot tegnap vevém P'ataki Compactoromtól vissza, 's ma már valamit csináltam, a' mit nyomtatva fogsz látni. Ne reszkess érettem barátságos érzéssel: meg nem mocskolom magamat. Valóban a' Kölcsey Előbeszédében sok erő van a' humor alatt; az az átkozott didactica gravitás és nyugalom szépen abstechol a' csaknem gyermeki vásottságtól, 's csuda hogy Somogyi Gedeon magát fel nem akasztá. De bezzeg megszeppene a' Szekeres Joachim pajtása a' nemtelen kifejezésekben. Úgy kell nekik, 's még inkább így fognak, csak várd-el. — A' mit én most dolgozom, abban A delnek kell lenni és Bewusstsey nnek.

term nincs. terem van. Olvassd-meg a' Révai Iliászát Muzeumodban lap 156. sor 3. Hol vette Révai, nem tudom, mert kéziratát Horvát, sőt még az azokban lévő kincseket is, nem közli. De Révai maga új szót soha sem csinált. És így régi szó.

csornok Zrinyiben is meg van, meg van Lexiconainkban is. Amphitheatrum, tornác.

vihar, Janua Linguarum reserata Comenii. Sturm, tempestas

E' nyáron egy paraszton a' kertemben dolgoza, 's ezt vihatarnak mondá. Látni tehát hogy a' vihar és vihatar 's zivatar egy szó' modificatiója. Glossariumom az Osszián 2dik kötete végén mind ezeket megmagyarázza.

Te édes barátom nem csak örök érdemet, hanem a' mi ezzel együtt jár, örök hírt is nyersz Muzeumoddal, 's valóban Erdély kevélykedhetik veled. Én utálok, gyűlölöm a' ki Erdélyben Magyar Országot, M. Országon Erdélyt megvetéssel nézi, de valljuk-meg hogy Erdélyben nagyon hátra van az izlés. Ezt mutatja a' Csokonai Verseinek recenzióját kitépni akaró Nevelő, ezt a' Szalkay Recenziója Muzeumodról, ezt az a' mit nekem még barátim is ítéltek a' Báróczi kiadása felől, 's a' ti öreg Archimandritátok, a' ki úgy jára mint Gottschéd. De Farkas Sándor lelkes ember. Ennek az ifjúnak minden sora engem szorosabban szít hozzá. Most még a' Schiller *Tolvajai* neki a' supremumja. Egy két esztendő mulva megesküszik, hogy azt soha többet nem fogja olvasni.

Trattner írja d. d-o 23. Nov. hogy utolsó Kötetemül a' Wieland Salamandrinjét és Egmontot nyomtattatja. Ezekből fog állani és a' Praenumeransok neveikből az utolsó az az 8dik Kötet, mint-hogy a' 9dik már kész. Salamandrin is kész már, Egmont van a' sajtó alatt.

Édes barátom, hogy te 1785ben születél, tudom; de melly holnapban, melly nap és hol. Ezt engedd tudnom.

Dolgozám késő éjig 's fekünni megyek. De hadd kérdem elébb mi a' mennykő ember ez a' te Zsomborid? 1815ben írni úgy mint ez az ember! -- Ugy e hogy egy rettenetes Theologus? Ám olvassd-meg, mit mond lap 166, 167 és 168. — A' Mythologia! a' pogány nem tudom mi! De olvassd kivált lap 168. sor 10—13. «Lehet helye» etc. Micsoda szegletekben? hol egyebütt? Kérlek, tudassd velem, hány esztendő és mit tanít. Hogy Kalvinista, azt jól látom. Ilyen vad e az életben is?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3052.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, Dec. 3dik. 1815.

Tisztelt férjfiú 's barátom!

Mi nem haltunk meg egymásnak 's meg sem is halhatunk. Hültünk, de meg nem hülhettünk. Hültünk, mert a' természetnek örök rende alúl mi sem vagyunk kivéve. Éreztük az öszvetalálkozás első örömeit, éreztük 's érezni fogjuk azoknak enyészését is, de elenyészését soha sem, vagy csak akkor, midőn érezni meg szününk. Levelezésünk félben szakadt. Kétség kívül ez után is félben fog az szakadni, mert ha együtt volnánk is, ki fogynánk néha a' beszédből. Kivált én, ki mind a' beszédben mind az írásban igen hamar ki meritem magamat 's egyéberánt is az én csekély literatori oeconomiamat csak télen úzhetem, mit tudnék Neked sokat írni? Azért hogy nem írtál, elég mentség nekem, ha azt mondod, hogy nem volt kedved hozzá, mert ezen mentséggel az én barátimnak is gyakran meg kell elégedni. Ezt a' szabadságot megkívánom magamnak 's meg adom én is barátimnak. Hallgatásodat félig ki pótlá nékem a' 'Te legrokonabb másodnak, Aloyznak levele. Láttalak abban kedveseiddel 's olvastam nem a' 'Te írásodat, de a' 'Te szavaidat. Még senki Téged nekem ugy le nem tudott festeni mint Aloyz. Meg írta, mit beszéltél bécsi utadról 's idősbb Kisasszonykadról. Résztvettem atyai örömeidben 's örülök hogy Magadtól is értem, melly méltán gyönyörködöl Emíledben.

Ossziánodat csak mostanában kaptam, de nem valék még el készülve annak meg olvasására. Ki fogja ismét Literaturánkat illy szép productumokkal gazdagítani mint 'Te? Láttam az Antinondolatot is. Csudáлом hogy Szemere a' kámpoló gyermeket vissza kámpolja. Dorgálással vagy hallgatással kellett volna ezt büntetni. A' Debreczeni poesis és Grammatica alkalmasint meg van gunyolva, de Bohógyinak több kellett volna. Meg kellett volna ezt a' publicumnak nem csak mondani, de mutatni is, hogy Bohógyi a' sok igaz közé sok nem igazat is zavart 's következőképpen vagy bolond hogy azokat meg nem tudta váloztani, vagy gazember hogy tudva öszve keverte; meg kellett volna azt mutatni, hogy az ő Satyrája csak olyan, mint midőn a' bolondozók a' Miatyánkhoz a' czigány inádságot keverik;

meg kellett volna azt mutatni, hogy a' ki a' literatort mecskolja, vét a' Literatura ellen, vét maga ellen és az egész emberiség ellen.

Nem régiben Kisfaludy olvasván a' maga verseit egy Sógorom előtt, midőn ez egy versét különösen szépnak mondaná, fel kiálta Kisfaludy hevesen: *De bíz az ebadta mind szép!* Így kiálték fel én is, midőn kedvéért Zsomborít kezdem olvasni: *De bíz az ebadta mind szép!* 'S azonba látom, hogy az egész szép dissertationnak csak az a' resultatuma, hogy más a' *dolmány szür* 's más a' *szür dolmány!* és hogy más nemzetek nem tudják ezt ki mondani: *kullogok!* A' mi individualitásunk semmiben sem sajátabb 's oszthatatlanabb mint a' poesiben és Philologiában. Itt egységet keresni tudatlanság. Kisnek ezen magyarságom hibás: *zordon ínség, Róma' csüggedése.* Én pedig most is csak azt mondom, hogy *az ebadta mind szép!* Ki lesz a' Biró? A' Bohógyiak?

A Religiók eredetét félben hagytam, mert ha ki nem adhatom, minek irjak magamnak? Mast leginkább valami játék darabnak írásához kezd kedvem jönni 's meg lehet hogy még e' télen egyet írok. Mellyért is igen szeretném 's nagy lekötelezéssel veennem, ha Koczuebnak nevezetesebb hibájira engem figyelmenessé tennél, mert én ezt az embert annyira becsülöm, hogy félek ne hogy az ő hibájiba essem. Kérlek tehát légy e' részben is mesterem 's élj szerencsésen.

Ber'senyi Dániel impr.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

3053.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 3. xbr. 815.

Kedves Barátom!

Circa 14 Nov. vevém azon leveledet, meljben valami kétséges sugárát nyújtád azon reménségnek, hogy egymást személjesen látni 's ölelni fogjuk ez életben. Örömemet a' kétségeskedés se tudta mérsékelni, és épen azon idő tájra vettem fel érkezésedet, 's minden órán vártalak. B. Nalátsi István jövendölése tölt bé, imé itt kapod ide zárt levelébe, kivel a' tizedet közlöttem. Ő és Zejk Miklós bizonyosan nálam lettek volna akkorra; mindenik igaz tisztelőd: én még is köztök a legelső.

Még választ nem kaptam Kolosvárról — mi felől, tudhatod közelebb elébbi levelemből.

Mi idő nálatok; itt oly nagy a' sár, hogy nem lehet helyből mozdulni. Miheljt bizonyost tudok a' Kolosvári Censura felől, tudósítlak.

Élj szerencsésen.

NB. Nalátzinak a' Museum 3dik Füzetébe versét Zafóból fordítva láthattad.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

3054.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 6dik Decembr. 815.

Kedves Barátom!

Le írhatatlan örömet ada nékem a mai nap, meljen Novemb. 7kén költ, régen ohaitva várt nagy becsü Leveledet vettem. Tudom én aszt, hogy Te irántam meg hűlni se nem akarsz, se nem tudsz, azomba meg vallom, nagy vágyással ohaitom becses Leveleidet vehetni, és az a szép reménység is táplál, hogy ilj igaz örömet ezentul gyakrabban adsz nékem. — Meg gondolva azon örömnök szépségit, meljet ide jövedeled adot volna nékem, most is a leg szebb érzésetül hatódom meg — azomba világi páljánk vigasztaló jósága, a Reménység ilj szép ki nézést ígередet szerint Majusra nyuít nékem, és már ezentul gyakran jut eszembe, és gyakran emlitem Majust.

Döbrenteynek is éppen ma irván, levele mellé tettem a Te leveledet; hogy el olvasván, a mint önnön Magad kívántad, vissza szolgállassa. Az én házi Kápolnám oltárán is oljan forma Ascensio festése és pedig szép festés vagyon, mint a Tornai — kár hogy a festőnek neve nincs hozzá téve. Ezen a Boldogs. Szűz az Egekbe emelkedve, ki terjesztel karokkal tekint fémlő világosságra fel felé — környös körül nagy számu angyalok külömbféle atitudekbe, többnyire tisztelő és örvendező ki fejezésekkel, — a B. Szűz fel felé tekintő, igen szép, imádó, vágyó és örvendező tekintetibe nagy az expressio — a felhők közül ki nyílt rosák hullanak Angyalok kezeikbül le felé — alól kő sir éppen a Te le irásod szerint — a sir teteje nincs ott, a gyors lepel gondolatlanul el vetve a sir falain — a kő

sirt 12 apostolok környékezik. Egyik barna haju és szakállu, éppen úgy, a hogy Te irod Jánost, van le festve, a nézőnek balja felől egy apostol bal kezével egy ki nyílt könyvet ölel által, jobját szívéen tarttya, jobbrul egy apostol le térdelve, bámulva, ki terjesztet kézzel tekint a kő sirba — és Pál éppen úgy, a hogy Te le irtad, ál ottan — a többi apostoloknak különbféle formájú állások, tekintetek vagyon, egy Pálnak háta megett le függesztet tekintettel, száiján bal kezének höveljkét és mutató ujját tartván. A festés szép, a festékelés is eleven minden részeibe, a felső része czirkalom görbevégü kerek, a három más széle egyenes linea, magossága $4\frac{1}{2}$ schuch, szélessége $2\frac{1}{2}$ schuch.

Ma mindkettőnkre nézve nevezetes nap vagyon, kedves Barátom — emlékezetet, hiv emlékezetet szenteltem Wesselényi árnyékának, áldást esdekeltem fiára az Egektül — Way és Cserey Miklóst, hogy éljenek sokáig, szívem szebb érzéseibül kivántam. Sainállom hogy Way Miklóst nem ismerhelem úgy mint Jósefet. Tavalj Bécsbe cő éppen jött ki Cancellariusunktul, mikor én oda mentem — szembe találkozván, mind ketten, Uniformisba, Németül kérdezők egymástul zu wen habe ich das Glück? által hata szívemet — ich bin der General Baron Way — de nem szólhaték véle, mert be valék már jelentve a Cancellariushoz, szállásán kerestem, de nem találtam otthon — nagy és szép lelkü hitvessével találkoztam egy grófnénál, de ez róllam egyebet és többet nem tudhatot, csak hogy egy mousquetiros vagyok.

Teleki Jóska most itt vagyon a szomszédombba — az apja meg holt, és hideg tetemeit ki hozván, kriptájokba heljhezttette Horváthiba — gyakran enlegetünk Tégedet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz. IV. köt.]

3055.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Drága Édesem, Kedvesem!

Végre szert tehetek egyy kevés nyugalomra itten Kassánn, a' hol töllöm a' Telet, és kipihenek feles gazdasági bajaimtól, mint a' Deákok Vakátziókor; de ők akkor vesztglenek, én pedig fordítom a' szűnés napjait a' kedvelt foglalatosságokra. Elhagya Szekretáriu-

som, a' mi nagy baj egy olyan rossz és henye irkálónak mint én, a' ki olly nagyon szereti azt tselekedni, a' mihez nem igen tud; de azt mondgya Lessing Galotti Emiliájában: Hát nem lett volna é Képirástudó Raphaël, ha p. o. kezek nélkül volna? Íróm nem azért vált meg töllem, mintha nem elégedtünk volna meg egymással, hanem mivel a' Patvarkodó Tudománynak gyakorlására Pestre kívánkozott. A' Prókátorságra való vágyás fogja, és rontya el még most is Ifjaink elméjít, és azért találunk olly ritkán alkalmasakat valamely józanabb Élet nemére. Azomban újj Íróm érkezend az újj esztendővel, és azt ugyan foglalatosítani fogom.

A' nagyon szép, hogy Téged Vallásbéli Követségekre fordítanak, az a' jele, hogy nem kell viselned képét a' vak buzgóknak. Engem' a' Papisták Bayle' Kárdinal Polignáknak tett nyilatkozatása szerint mindenkor Protestánsnak hirdettek, a' valóságos Protestánsok pedig most, miolta némelly tsorbáikat kezdem sejteni, szörnyű Pádistának. E' nem lehet máskép. Neked Szemere V. Ispány szólott a' Levelemről, de ugyan mért nem olvasta, vagy olvastatta veled egész foglalattya szerint? azt írák neki, hogy némellyek, a' kik előtt panaszolkodtam, hogy a' Kurutsói perem nem lát véget, azt mondták volna: Mért perelsz a' Protestánsok ellen Zemplén vagy Zabolch Vármegyében? Én pedig azt feleltem nekik: Ne rágalmazzatok Szemere V. Ispányt, és ne beszélyetek előttem ollyan bolondokat. E' volt Levelem tartalattya, és használt, mert azólta hozott Sententziát meg is köszöném, hozzá tevén, hogy nem azért mert kedvező, köszönöm, hanem azért, mert hozódott. A' Sz. Mihályi Szóda' dolgábann Ragályi és Dézsy V. Ispányok világos igazságtalanságokat követtek el, hogy a' Pataki Kollégyiomnak egynehány ezer forintyát bátorságba tegyék; de a' dolgonn jól igazított a' Kantzellária, én azt mondam, hogy a' Kurátort kéne számadásra húzni, miért adgya olly biztalan helyekre az Árvák tőke pénzét; mert a' Sz. Mihályi Szódarák volt Arendátora, Margarét Pál, egy felette bomlott tehetségű Miskoltzi kereskedő vala.

A' minap a' Sz. Mihályi Tiszteletes Úr egy szegény Reformáta Asszonyságot, a' ki egynehány esztendők előtt, valamint az Anya a' gyermekét a' farkassal szokta ijeszteni, Predikátorát azzal ijesztgette, hogy a' Római vallásra tér által, ámbár mint egy buzgó reformáta lélek, született vallása kebelébe hagyá el e' mulandóságot, tellyességgel eltemetni nem akarta, én éppen Bétsbe valék akkor, Feleségem tehát egy kevéssé méltán megdorgálta a' Papot. Mind

ezeket egykor is, máskor is emlegetém, és már most nints nagyobb Pápista Magyar Országba mint én, jól írtam valahol: *mikor igazat mond Jóska, csak akkor sért.* de én senkinek kedvéért sem a' Nimeszi gyilkosságokat Frantzia Országban, sem az Irlandusi és Belga Papok' bolondoskodását, sem egyéb 's akár külső, akár honnyéli balgatagságokat soha sem fogok helybehagyni. Herminia' Bérnálása fel lármázta a' pápista papokat, és azért nagy okosságnak tartom hogy a' Ti papjaitok is Szocinianizmuszt szagolnak benne, nem azért, mintha a' Szocinianizmusz rossz szagú volna, hanem mivel a' Büdöskét túrni kell a' rossz Levegőben. A' világosodásnak szép példája. hogy Ausztriai Hertzeg Reformáta Hertzegnét jegyeze el magának, de azért nem hiszem, hogy Nádor Ispányunk' fiai tzipra templom helyett pusztá templomba fognak sietni az Úr vatsorájára, mert az első Magyaroknak követni kell a' Haza törvényt, azt mindazáltal mind hiszem, mind kívánom, hogy az igazságtalan Törvény eltörültesse, és a' Nem a' Nemet kövesse a' vallásra nézve minden egyvelt Házasságban, és hogy szabad legyen minden embernek egy vallásból a' másikba általmenni; mert az emberi jussokhoz tartozik üdvözülni nem tartozni, és ha tetszik a' Pokolba indulni. — Úgy vagyunk valóban most Európában, mintha 25 Esztendő és az azoknak tapasztalásai egészen elvesztek volna, egy Túlságból a' másikba botlunk, mintha nem tudnánk [!] botorkázás nélkül járni a' tsináltt úton; ha körülnézi magát az ember, merő vagy bohókra vagy nem jó emberekre akad, az okos és az emberséges ember ritkább mint a' pengő pénz, csak a' vigasztal, hogy lehetetlen ez a' szüntelen való kiterés az Igazság úttjából, minekutánna az már elkészült, más volna ha nem lenne kész, de legalább historice, vagy, a' mi még nyomosabb, sajnos tapasztalásokból tudgyuk, hogy merre viszen a' legbátorságosabb úttapás. Az a' botránkozató viadal a' világ és setéttség között nem tarthat sokáig annyi elszórtt fényvilág után; a' setéttség természete szerint nehézkes, a' világosság pedig könnyű, és természete szerint maga alá nyomja a' setéttséget; Német Ország fog lenni hihetőképben a' világosság középpontya ezután, a' volt ugyan eddig is, de csak a' Theoriában, igen szépen mondgya egy új Német Szerző, hogy nállok eddig minden karok fejké váltak, de hogy most, midőnn pihentenek a' pennák, forrt a' Bosszú, a' Pallosok köszörültettek és hegyeztettek, és hogy közel van az idő, a' mellyben minden sartzuralkodásnak vérrel fog irattatni számkivetetés levele. Tszudálkozom hogy a' Bátyám engemet vakbuzgósággal

vádol, minekutánna én vele a' szarvasmarháról ugyan igen gyakran, de a' vallásról soha se szóllottam. Ő ezekben a' dolgokban nem igen járatos, és az ő minden egyéb Tudománya is többnyire hallomásból áll; azomban nem kell azért gondolni, hogy Plátóval sétálgatta az Akademia kertjeit.

Íme egy kis nem rosz bolondság, melyet nékem számodra megküldött Pethe Ferentz. Az Erdélyi Muzeomot forgattam e' napokban, és eggynehány gyönyörű Darabjaidat átolvastam, meghökkentem, a' midőnn benne magamra is akadtam, megvilágosita Döbrentei, a' kinek tegnap vevém Levelét. A' Te Barátságod¹ híressé akarna tenni engemet, köszönöm a' jó szándékot, de már egyszer érdemleni is kellene, azonn leszek, hogy barátságodnak hetsületére válljak. A' Mondolatra a' feleletet olvastam. helyvel, helyvel nem annyira forró mint vastagotska; a' holtakkal szelidebben kellének bánni. Szemerét a' Te hozzád viseltető Barátság ragadta, azomban itt, amott igen helyesen patrio perfusus aceto a' Mondolat koholója. Az én munkátskám, a' mint inkább inkább belé ereszkedém a' tárgyba, a' kotlás közben mind jobban, jobban költ, tágula, terjede és felélede úgy, hogy munka lön a' munkátskából, a' melly talán figyelmet fog szerezni Litteraturánkban. Kassán elvégzem, kiegyengetem, kigyalúlom, és megrostálása végett néked meg küldöm, azután pedig talán közre is botsátom. Semper ego auditor tantum, nunquam ne reponam? Nem alkalmatossági munka, holott a' Mondolat ada reá alkalmatosságot, sokat olvastam újra kidolgozása közben, és kiváltt sokat gondolkoztam, fő iparkodásom a' volt, hogy meg ne bántsak senkit is, a' midőnn az Igazságot keresem, nem mondom, hogy eltaláltam, de bizonyoson fürkésztem, kutattam; nem mindég igaz az ugyan, a' mit valaki igazságnak tart, de fő dolog, hogy az ember a' dolgot a' Személyektől elválassza, és kitéssen az illetén munkából, hogy Litteraturánk előmozdítása egyenes, és minden tárgya igyekezetünknek.

Még Ujj esztendő előtt Olysóra kell mennem, onnan fogom neked megküldhetni Götének kivánt munkáját, én már most egész Götét bírom, és gyakorta forgatom mind én, mind feleségem. Olvastam ismét minapában nagy figyelemmel Mustrálásodat (recenziódat), melyet Himfyre készítettél, magad magadat a' Németből szépen lefordítván. Kérlek magyarázd meg nekem a *se*-ben, [és a' *sem*-ben

¹ Itt e szót «egészen» kitörülte Dessewffy J.

a' negatívum és] ¹ a' prohibitívum közt a' különbséget; ez egészen új [grammatikabeli regula, a' melly] ¹ a' pontra szabást a' kifejezésben nem segíti, mivel az értelem mindenkor elég világosan mutatya ki, hogy tiltó vagy tagadó e a' beszéd? Ott írom én *sem*, a' hol magában hangzó következik, *se* pedig a' hol mássalhangzó, úgy tselekvének régibb íróink is; ugyan ne szaporítsuk szükség nélkül a' Grammatikai regulákat, ne terheljük szép nyelvünket, és ne igázzuk, ne korlátoljuk ok nélkül az eleven elméket; kövessük a' Görögöket, nem pedig a' szerfelett pontos Frantziákat, és csak ott vessünk gátot a' Szabadságnak, a' hol tellyességgel szükséges; szép lehet ugyan a' test a' feszes lepel alatt is, de a' feszes ruha magában soha se szép, és a' Görög Képfaragók természetes redőztetések mindenkor jobban kedveztek a' *το καλον*-nak a' helyáros és rendes rántozásoknál. Azt sem fogom meg egészen, hogy miért tartod hibának, ha a' Gracziákat Gráziáknak írja valaki, ha bár nem úgy hangzik is a' *tz* mint a' *c*, de a' *z* hijáavaló, ha a' *c* megelőzi, és így ha nem kell *tz*-t írni, *cz*-t se kell, hanem tsupa *c*-t. Nállunk, mert *k* betűnk van, a' *c* soha se hangzik úgy mint a' *k*, következésképpen a' *z* tellyességgel nem változtat semmit is a' *c* hangban. A' töpörödött boszorkányok se tetszenek neked; azonban én nem tudnék szép mássalérthetőt ragasztani a' Boszorkányhoz; ezen az úton Te egész sorokat törülnél ki Horázból; tudom én hogy a' Burkus Király azt mondta egy Képirőről, hogy a' Ganéjt természetesen festi, de ez a' szikraszó (bon mot) nem magát a' festést, hanem tsupán a' tárgyat illehetette, a' mely nem a' képirásra való; de ha festyük egyszer a' ganéjt, azt természetesen kell festenünk, vagy, a' mi jobb, nem kell festenünk. Az Orosz Császár megvette a' minap nagy summa pénzen Málmezonban Potternek hugyozó Tehenét; a' kép maga remek, de a' tárgy otsmány, és az Orosz Császár ő Felsége bizonyosan nem a' tárgyért, hanem annak természetes előadásáért fizetett annyit. Tous les gouts sont dans la nature, úgy mond Bouffler. Nagypánkban, Homéruszban a' Therzitesz karaktere pökedelem, de emeli azzal a' többít, és soha sem készültt hosszabb és tartósbb lehelletű munka, a' melyben minden, nem mondom felleng, hanem tsak közönséges Ideál is legyen. Botsásd meg észrevételeimet, de magad bátorítottál; én tsak ott nem szeretem valamelly darabban a' borzasztót, a' hol maga a' tárgy szép, mind az Egészre, mind

¹ A zárjel közti szavak helye az eredetiből kiszakadt.

részeire nézve, et où les disparates choquent car le contraste Frappe, és ezért botránkoztatott Himffynek egyik darabjában az Élet édes hennyei leírása között a' Pipázás. Elkészült nyelvünk, de nints még befejezve, és adgya az Isten, hogy még soká ne legyék. Még most csak könnyű zabolán kell erednünk, úgy fog kifejlődhetni egészen nyelvünk hatthatósága. A' nagy és szép gondolatokkal rakott elmék alapítták és formálgatták a' nyelvet, és adnak just a' Szavaknak és a' Beszéd formájának; nem a' Grammatikusok tsinálták a' nyelvet, hanem tsupán egybe szedték annak reguláit a' tsínosabb közbeszédből és az szépen okos írókból. Te magad szerentsénkre minden módon nagy Teremtő vagy nyelvünkben, és így ne adgy magad ellen fegyvert ellenségednek. Non quidquid Grammaticae, et Latine dictum est, úgy mond Quintilián. Én Téged úgy szeretlek mint Litteratúránkat, és azért bátorkodom letenni gondolatimat a' Barátság kebelébe.

Egy nagy kérésem van hozzád, azt írja nekem Bozóky Fiskálisom, hogy a' Szemere familia archivumában egy Documentum penészedik illy czím alatt: [Diploma divi Mat]hiae¹ Imperatoris in facto bonorum Ecsedianorum. M. H. betű van rajta; erre nekem nagy szükségem lenne, nem hogy valakit bolygassak, hanem hogy magamat 's gyermekeimet védelmezsem; Te Szemereékkal jól vagy, ha vidimáltt párban megszerezhetnéd nékem, nagyon érdemitenéd magad mind erántam, mind gyermekeim eránt; parantsolly velem hasonló esetben, de más hasonlatlanban is. A' legigazabb barátsággal élek halok mindenkor

Írám Kassánn, 7d. Dec. 815.

Igaz hív Barátod
Jóskád mpr.

Igen rosszul vagyok szegény Újházy Samu; kár az emberért, hosszú és nyugalmas életet érdemlene.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

¹ A zárjel közti szók helye az eredetiből kiszakadt.

3056.

Szemere Pál — Kazinczyinak.

Lasztócz, deczemher 9. 1815.

Felolvastam a levelet, minthogy az a leánykák felől szóllott. Örömmel várjuk Kedves Uram Bátyámékat az innepekre. Talán Vályi-Nagy Ferencz is itt tölti a vakációt; minap hívtuk, s megígérkezett.

Én mostan Tanárkinak «Biographiáját» vorlesolom, minekutána a Mihálkovics «Mátyását» elvégeztem. M. I. Rész L. 28: gyilok; 31. tanácsnok; 35. szörnyeteg; 73. ellenségedet fogod elismérni; 84. igéző mosolygásit szertetemeinek vonogatásaiból magyarázhasátok; 91. megrémesztett; 92. suttjó Kis Kunságban annyi mint si h e d e r. Ha ezen ravasz *suttjó* kisuhan és emberré lészen; 94. pamlag; 100. fegyvernek; 107. termő rigy; 113. Istennek gyámja; 117. fel-esmértem a csalárd ámitót, — passim; 147. az ország gyülésének ő általa előadott ábrája felolvastatott; 155. s több lap. látpiarcz; 162. te egy remek mosztonynak (Barczaf.) erejétől etc; 166. a Vajdának letételébe beegyeztek; 189. s több l. mérték színét; 190. ijedez; 195. közhonyság; 208. komoly; 211. hadi dolgoknak szerkezetét tökéletesebb lábra állíthassa.

M. II. Rész L. 3. felrémesztette; 44. sem képlag sorsomon szánakodni; 119. szorgondos barátinak; 165. inger, fondorkodás, ekként mentegeté jelen lépését; 170. csekély alapja lett legyen ez birodalmának; 172. pór; 173. hiú, lakszoba.

Virágtól instálnék munkákat vorlesolni. Talán a Századokat s Leliust. Egyébaránt a pipázás alatt most Barótit olvasom. Kedves Uram Bátyám minap mosolyogta itéletemet Baróti felől. Nagyon becsülöm némely szabadságaiért, s régítéseért s újításaért.

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 131. lapján.]

3057.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsvár Dec. 9d. 1815.

Szeretett Barátom,

Nov. 7dikén írt leveledet, azon hónap 29dikén vettem. Rég kellett volna válaszolnom, de a' Francia Próza történeteinek fordítása, 's egyebek nagyon elfoglaltak. Most is azt tevék félre, mert tovább ez írást csak nem hagyhatom.

Míngyárt más nap megírnom illett volna, hogy Carloszunk Dec. 1sőjén beérkezett, Anyjával együtt, ki a' telet benn fogja tölteni. Elsőbb beszédeink közül való volt, Carlossal, a' Te Zsibói szándékod. Panaszolt, hogy neki egész nyáron által nem írtál, holott ő neked melegen ömledező levelet írt. Bizonyosan nem vette leveleidet, mondám, mert Kazinczy, írásodat, épen a' Te írásodat válasz nélkül nem hagyta volna. Mutattam neki leveleidet, mellyekben róla emlékezel. Kanapénkra dőlve hallgatta, 's Pataky említésére, engemet össze meg össze ölelt, 's kömnyezett. Irti akar. Kérlek, (de ez sem szükség) írj neki ide, 's említett okaid miatt, adresszem alatt.

Ismered é Te, közéről, Carlosz Anyját? Nem sértem-meg gondolatban is a' mi Lajosunk igen jó Anyját, tudod hogy tisztelem, de őt ismét egyébért. Hanem olly realitású Asszony mint Carlosz Anyja, Erdélyben több nincs. Róma lelke van ebben, Barátom, testvére a' Gracchusok Anyjának.

Felkapta Carlosz a' Zsibóra jövetelt, 's kiálta, hogy minden tanulást félben hágy itten, 's kimegyen a mikor jössz. Kimegyünk mind a' hárman. Most kezdődik a' tél, de még is planizáljunk előre, Barátom, Zsibóra jövedeled iránt. Nincs még új Kalendariumom, 's nem tudom mikor esik Husvét, mikor Pünkösöd. De ejtsd kérlek jövedeledet valamellyik innepre, mikor e' két tanulónak vacatiója van. Carlosz, a tavasszal censurázni fog a' Jusokból. Mikor? még nem tudjuk bizonyosan. Mi, osztán mikorra jöhetsz, 's a' tanulás miatt mehetünk, kimegyünk. Így jöhet oda a' mi Csereynk, 's megyünk hozzá Krasznára. A gondolat éleszt, oh bár valóvá lenne!

Cserey Farkas a' Referend. képe készen van, most nyomtatja Nagy. Élete is kivagyon küldve Trattnerhez, a' IVdik Füzet számára. Emlékkövére készíté Barcsay Ábrahám egy felülírást. Ezt a Censor,

Consil. Koszta, ezen sorért: *Erdélyt megmentette szolgaság lánczától*, kitörlé. Igy törlött ki nekem már holmit. A' IVdik Füzet elébe egy kis előbeszédet írek, 's tudván, hogy a' mi emberinknek tüzes ébresztés kell, tüzesen. Ez jöve írásom alatt tollam alá: E' Nemzet szabad. E' Nemzetnek törvényes külön Királya van. E' két Haza nem provincia. E' Nemzet nyelvének élni kell 's virágoztatni kötelesség. Censor Uram a' két középső pontot kitörlé, 's apodicticus syllogismusomat megcsonkítá. — Ugyan ezen Előbeszédemben érintem a' néhai Szacsvainak sületlen recenzióját is, talán hevesebben mint némellyeknek itt tetszenék, de az örök Szép ideáljának tiszta érzése kedvesen büszkévé is teszi az Embert. A' mult nyári utamban Enyeden 's Szebenben 's mindenütt beszéllék azt a' recenziót, mert az oda is eljutott, hova tán a' Muzéum nem. Látván, hogy találkoztak, kik helyben hagyták, most feleltem volna. De, Szacsvain megholt, 's majd azt mondanák: könnyű most, mikor a' Halott nem felelhet. A' kik pedig így is kacagták, azoknak nem kell utasítás.

Az a' mit most írok, kedvetlenséggel fog eltölteni. De, én, bizony Isten oka nem vagyok. Gr. Haller László képe most se kész, 's a' mint Nagy Samu elvan most halmozva dologgal, leczke adással, Februarius végén, vagy Martziusban ha kész lesz. Hiszen nekem azt ígérte Juliusban, hogy mikorra bėjövök Szeptemberbe, mind Cserey, mind Haller kész lesz. Azután azt, hogy most Decemberben elkészíti. De nem hihetem, akár mint sarkaljam is. 'S megvan a' Művészek könnyeningerelhetősége benne, ha sokat sürgetem, megharagszik. Trattner azt írta, hogy most már kellene a' kép. Én azt gondolám erre, nem fogadnád é el Kenderessy képét, kié még a' mult télen elkészült, 's négy száz nyomás képen áll. Te pedig adtad volna nekem Gr. Hallert. Trattnernek is irtam e' felől, hogy ő nekem a' 400 nyomásért fizetne 40 forintot, hogy ezen ugyan annyi Hallert nyomtathassak, úgy mintha azt Gr. Haller Gábor adta volna. Mert Gr. Haller Gábor igen sok költséget nem akart resolválni. Mondám e' planumot Kenderessynek, de modesztíája nem hagyá elfogadni. «Nem akarom magamat Kazinczyra feltolni, mondá, 's ha ki kell képemnek jöni, jöjjön a' Muzéumban.» Ha neked ez tetszik, irnod kellene Kenderessynek. Sajnálom, de külömben Munkád kiosztásával még várakozni kell. — Nagynál, látom sokat tett az is, hogy Gr. Haller Gábor még egy más a' maga képéről adós. Cserey Farkas 100 f. előre, a' más 100-zat a' mult héten küldé-bé.

Miért kelle épen Wesselényi képének olly csinatlan Zsidó

kezekkel készíttetődni, a' Szelmái dalok előtt? Te oka nem vagy, 's tudom hogy az a' kép Téged is sért, mint itt minket. Ez a' darab is igen szép, igen szép fordítás.

De kihagyál Eliza leveléből egy igen szépet, egy olyant a' miért Eliza csak az egyetlen egy Eliza. A' punctumot t. i. mellyben ez van. I beg that our correspondence may be from the heart; not of the heart. — Therefore no compliments. Arra kérék, legyen a' mi levelezésünk szívből, nem szívért 's — így nem komplementek. Oh, barátom az a' melegség, mellyel e' levelek olvasása engem újra eltöltött. Csak azért szeretnék sokáig élni, hogy a' mi Szép van e' világban, azt sokáig érezhessem. Híven öllelek. Eliza befejezése szerint, mellyet ismét kihagyál: A' téged szerető, örökre a' Tied lévő, Isten hozzád, Isten hozzád. D.

Ha Te nekem magaddal a' jövő tavasszal Szemerét 's Kölcseyt is Zsibóra hoznád! Tedd kérék, 's intsd a halgató hideg Palit.

Láttad é már az Ó és Új Magyart? Folnesics és Pethéig olvasám, tegnap este, de elálmosodtam rajta, 's ma Lajos vevé kezébe, 's hagyta neki. Lajos és Miklós ölelnek.

Tatay ismét Szombathelyen van, Theologicumok Professzora lett. Nagyon nehezen esik neki hogy Te esztendő olta is nem irtál hozzája.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3058.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, december 10. 1815.

Kénytelen vagyok Édes Uram Bátyámnak alkalmatlankodni Dulházinak ezen itt menő levelével. Én nékie ilyenképen szándékozom felelni.

«Vettem uraságod becses levelét; vettem a receptét is kedves feleségem számára. A Dulházi név a lasztóczy háznál nem épen ismeretlen; több rendbéli fáradságaival dicsekszik az uraságnak; s ha mindezek előttem nem volnának is, maga az, hogy uraságod a Baróti és Kazinczy munkájának praenuneratiójok körül érdemes szolgálatokat viselt, tisztül vonhatja reám, hogy a kívánságát még azon esetben is igyekezzem teljesíteni, ha az által ennen magamon lennék kénytelen erőszakot tenni.

Minekutána én uraságod szemeiben, a mint soraiból látom, poéta vagyok, képzelem, mely aenigma leend az, hogy poéta vonogatja magát a versirástól. Ime megfejtem. A poéta csak akkor poéta valóban, midőn a terhesedés s szülés betegsége, mely betegség járvány, megkörnýékezi; túl ezen, épen úgy nem poéta a poéta is, mint a hogy az egészséges nem beteg; s bátran állithatom, hogy költeményeinket költeni épen úgy áll hatalmunkban, mint álmodni álmodozásainkat.

Annyi bizonyos, hogy magamon tökéletes ezt tapasztaltam. Harmadik évet érek, mióta üres vagyok a versirástól. Ha annyira volnék ingereltethető, mint némely társaim, kiket minden legkisebb alkalom, kiket keresztelési, születési, s névnap, menyekzői, tori inneplések megszóllaltathatnak: úgy könnyű volna nékem is a mostan kívánt verselés. Így a mint vagyok, felette nehéz.

A vélem közlött képek az élet korait festik. Valósággal, ha a strimfli, páróka s bugyogó meg nem botránkoztattak volna, talán fogtam volna is múzsáskodni. De német costum, s alattok magyar vers! Nem tehát. Uraságod ezek helyett sarkantyús sárga csismát, hajcsombókos üstököt, s nadrágot fog festetni? Ezt sem. Nékem az élet korairól külön-külön s egyetemben némely gondolataim, észrevéteim támadtak, minthogy festő fest a poéta után s nem viszont, tehát stb.

A gyermek semmikért repes;
 Az ifjú ideált vadász;
 A férfiú valót nyomoz;
 Az agg idvességért könyörg:
 Ők, a mi nincs, éldellik azt,
 Nem éldellvén azt, a mi van!

Instálom a könyveket s a tanácsot a Dulházi dolgában, alázatos idvezletem mellett!

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 131—132. lapjain.]

3059.

Kondé József Benedek — Kazinczyna.

Karván, 10d. xbr. 1815.

Tekintetes Úr!

A' válaszra némelykor üdönk¹ hibázhat, de a' kötelességtől azzal közleni vagy Virgilnek Georgikonját vagy Horátnak Leveleit, a' ki a' magyar Litteraturát munkáival, fáradozásaival előlmozdítani, és gazdagítani meg nem szünik, nincs a' mi bennünket feloldozhatna; ennek megfelelni addigis iparkodtam, még hivatalba voltam, most, vévén a' Tekintetes Úrnak második barátságos levelét, válaszommalis irántam való szivességét megköszönni sietek.

Nem mindnyájunktól telik ki minden; másokat a' természet kevesebb elméleti tehetséggel áldott meg, másokat a' bal sors szolgálatra kárhoztatott, mellynek kötelességei nem mindenkor engednek ürességet az olvasásra: a' sok akadályoknak akármelly része illessen-is engemet, azon vagyok, hogy ne tsak magamnak, gyermekeimnek, hanem — némi némüképpen — Hazámnak-is éljek, 's gyönyörködjem azoknak barátságában, kik a' tudományokat kedvelik, honnyi nyelveket tudóssá, virágzóvá tenni igyekeznek.

Azon örömmön kívül, mellyel a' Magyarok hazafi utazóikat mindenkor fogadni szokták, ilyen gyönyörűségtől-is fosztott meg engemet az az esett, mellyről a' Tekintetes Úr utóbbi levelében emlékezik; de Neszmélről külömben nehéz lett volna Karvára általevedzeni, mert ez Piskének, Nyerges-újfalun fellől, honnan a' leveleketis venni szoktuk, általirányában fekszik.

Nem tudom, Virágunkat reávehetem e, hogy Horátn Satiráit-is elvégezze; én elkövetek szivesen mindeneket, de úgy tetszik, hogy az az: omnibus hoc vitium est cantoribus az igaz Poetákra-is reáillik: vigyáznom kell tehát, most pedig annál inkább, mert tudom, mennyire szíven fekszik a' Magyar Századoknak tökéletességre hajtása, a' mellyen dolgozik.

Szabót lábai nem akarják többé hordozni. Én régen nem láttam ötöt; azt mondják, hogy gyomra még jó, de lábai végett szünetlen az ágyat nyomja. Nem tudom, lehetett volna e Ovenust, Horátn,

¹ Kondé J. a hosszú ő ü hangokat ö ű-vel jelzi.

Virgil, Ovid üdejében-is reá venni, hogy ismérje meg hibáit, de azt tudom, hogy Szabónak szeretete némelly darabjaihoz nagyobb, sem mint hogy azokat változtatni kívánná, ha még dolgozhatna-is.

Én mind a' Puristákat, mind a' Neologokat szeretem, mert mind a' ketten nyelvünknek virágzására törekednek, 's mennél nagyobb lesz köztök a' vetekedés, annál bizonyosabban kifejlődnek azon szavaknak az ő tulajdonságaik, melyekből jövendőbe választ az usus, quem penes arbitrium est, et vis et norma loquendi.

Kívánok szívemből ezen, még levelem leérkezend, bizonyosan haldoklandó esztendőre mindenképpen szerencsésbb új esztendőtl, és tőkéletes tisztelettel megmaradok

a' Tekintetes Úrnak

alázatos Szolgája

Kondé József Benedek mpr.

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

3060.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

VIDA LÁSZLÓHOZ.

Dec. 11d. 1815.

Hah, melly idő! A' feldühült vihar

Kéményeimben kínosan jajong . . .

[sth. mint a 3069. számú levélben.]

Kedves barátom, Te az én Epistoláimat valaha javallatodra méltóztattad; illő volt tehát veled ezt a' ma elvégezettet közlenem, annyival inkább, hogy ha valamiként ez is megnyerné tetszésedet, ez által fizessem-le neked egy részét azon igen nagy örömmek, a' melyet nekem tegnap előtt érkezett geniális leveled adott. Édesen nevettem azt, 's az a' *De his az ebadta mind szép* sokáig felejthetelen lesz előttem. Én a' tréfát tudom érteni, azt is tudom érteni, mikor valaki a' maga szép munkáját, nem azért mert az az ő munkája, hanem azért, mert a' munka szép, szépnek mondja. Előttem szenvedhetetlenebb a' hamisság, mint az inmodestia, 's úgy tartom, férjfihoz amaz kevésbbé illik mint ez. A' vas szeg úgy is előbb utóbb kiüti magát a' zsákból, 's akkor azon felül még azt kell szegyelniünk, hogy fel nem érénk ésszel, hogy az úgy is kistül.

Ez a' *De his az ebadta mind szép* nagy kolcs nekem; azt

mutatja, hogy Kisfaludy valóban haragszik, hogy az én Recenzióm egyebet mond, hogy nem mind mondja szépnek, a' mit K. a' maga legnagyobb részben isteni Szerelmeiben írt. — Gróf Desöffy József ist azt hiszi, hogy nem mind véték a' mit ott K.-nak vétkül kitem, p. o. *Belzebub dajkája*. A' mint látom, úgy mond utolsó levelében, te Horátnak is sok sorát kitörlenéd. Visszaírtam a' Grófnak, hogy ki, igenis, ha Horátn most élne, és magyarul írna. Mert ki az a' ki most ezt merné írni: a' dagadt — ¹ pufogatása, turgentis verbera caudae? ki ezt: numquid ego a te magno prognatum depono a consule cunnum? kívánok e én tőled consulesinálta — ² Cato elment a' Circus Floraeba: de én 1800. nem mentem volna a' Generál Gróf Fekete János által Pesten a' Hét Elector' palotájában tartott Bacchanálba, hol 16 pár tánczos, 's ezek közt Gróf Unwerth, Unwerthné 's a' férjhez már mehető leánya, 's Gróf Fekete Ferencz, a' Generál fija, meczitelen tánczolának, minden figyevel nélkül. Az Orcheszter egy firhang alatt zengett, a' Generál pedig felöltözve 's pipázva nézte a' fiját és a' többit. Ferdés közben ezt bizvást, bizvást, négy szem közt is a' szerelem boldog órájában: de hideg vérrel és Cynicus természetességgel — azt már nem.

Nagyon örvendek hogy Zombori eránt úgy gondolkozol mint én; szeretem látni, hogy a' jókkal egy értelemben vagyok. Vallyon tudta e az az ember mit beszéll, mert beszéll, sokat beszéll, és a' mit beszéll, nagyon beszélli, noha affectálja a' modestiát: de én nem értem mit akar, hanemha azt, hogy a' dologban van kevés is sok is, 's a' két szél közt kellene állanunk. Megpróbálom mire mehetek vele.

Kotzebünek minap olvastam, azaz e' tavasszal, Benyovszkiját. Alig vártam, hogy végét érjem. Szép scénákat teremt. A' theáteri fortélyokat tudja, bírja: de mázol, dialogusa rossz, nem elég nemes, 's minden darabján kitetszik, hogy nem szokott törölgetni. Schiller a' Matthisson stíljében azt dicséri, hogy azon mindenütt látszik az edle Zurückhaltung, az az a' szók válogatása, az eszmélet, a' stillet való bibelődés, ha tudnillik ez a' szó apróságos gondot nem jelent. Így írtak a' Classicusok is. De minket Gyöngyösi arra szoktata, hogy mi ö n t s ü n k. Bővebben Kotzebue felől nem szóllok, mert én őtet nem ismerem, nem is fogom.

Én Pethét soha nem láttam, vele semmi szövetségben nem

¹ Az eredetiben is hiányjel.

állottam, neki soha nem írtam, levelét soha nem vettem. De a' Ruzsek emberei, az az a' Mondolatisták, tudaták velem, hogy én az ő *Képzelmész* szavát nem szeretem 's rossznak mondom. Ezért az ő megbántatásáért ellenem két. explóziót engede magának a' Nemz. Gazda leveleiben ellenem. Nem is fájt, nem hogy szóllottam volna reá. Most harmadikat engede. Eggy *Ludas Matyi* nevű tréfát írt 16 lapnyi nyomtatványban. Hexameterek. Gróf Desóffy Józseffel szoros szövetségben van, mert a' testvére a' Grófnak Szent Mihályi jöszágában Szabolcsban telkes Gazdája. A' gróf nekem xber 7dikén ezt írja: «Pethe általam küldi neked az ide zárt kis bolondságot. Nem rossz.» — D. nem értette mi a' ezézés. Azt beszélnek ezek az ömlő hexameterek, hogy Ludas Matyit, minthogy neki süveget nem vett, Döbrögi megverette. Matyi Döbrögit az erdőbe csalja. Megveri. Mint Chirurgus gyógyítani kezdi. Megveri. 'S így még kétszer. Ebből áll az egész história. A' találmány, a' poetai Oeconomia igen jó: a' prosodia kegyetlen, a' stíl paraszt, a' moralitást láthatod. Hideg vérrel olvastam, mintha Bohógvira volna írva. — A' harag és bosszú nagyon nemtelen ézés, 's nem azt alacsonyítja meg vele az ember a' ki ellen olyat követ, hanem magát. A' legnagyobb nyugalomban írtam neki, hogy Matyiját vettem, 's nem tudom mi bántja. Én Aesthetikai Fachban dolgozó velem, didacticus munkák írójával, collisióba nem jöhetek, noha a' Római Agricólák és Mitterpacher olly szépen írtak, hogy a' szép írók számába is számíthatnak. Nyomatott munkák felől szabad ítélni jól rosszul, szabad ki is mondani a' mit ítélnék. — A' levél nincs írva sem a' megjedés, sem az ingerlés tónjában. Én nem tudom, mi Magyar Írók mit akarunk. Más nemzeteknél nincsenek e Recenziók; ne legyenek e nálunk is? nem kívánja e ezt a' Nyelv és Literatura java? Nem vallánk e kárát, hogy eddig ezt a' nagy ösztönét a' jól írásnak nem ismertük? Nem, de mi azt akarjuk, hogy új szót, új phrázist, orthogr., grammatikai igazításokat ne egygy tegyen, hanem egygy egész társaság. 'S hol az a' társaság? 'S azután is a' Társaság fogja e vinni a' jó Író, vagy a' jó Író a' Társaságot? —

Marmonteli Regéim felől Szemere és Szent Miklósi azt ítélik, hogy az [!] mind a' 9 Köteteimben legjobbak. Döbrentei, hogy nem jók.

Ossziánom felől Döbr. hogy az excellens. Szent Miklósi, hogy jók, de megtetszik rajta, hogy siető tollal van dolgozva.

Yorick felől Szent Miklósi, hogy semmit sem ér, Slipsics, hogy minden darabom köztül a' legjobb.

Gessner felől Szemere és Kölcsey, hogy semmi. -- Ezt én kimondhatatlanul szeretem tudni, és a' legnagyobb esendőben hallom.

Bacsányi Brünben raboskodik, minekutána Párizsban lett szolgálatjairt azzal biztattatott, hogy amnyistát nyer, sőt talán jutalmat is. Sajnálom szívesen. De miért csinál az ember holmit haragból, hogy nem szaladhat a' dicsőség pályáján, hogy nem ragadják? miért remél kívül boldogságot, mikor azt itthon találni lehet? miért csinál fényért, pénzért olytat, a' mitől borzad a' becsületes ember? De szerencsétlen, és így szánjuk. Ha igaz a' hír, jó dolga ugyan nincs. Melly sok ínség éri az embert! Öfellek tisztelő barátsággal.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

3061.

Genersich János — Kazinczyna.

Kesmark 12. dec. 815.

Hochwohlgeborner Herr,

Mein sehr verehrter Freund und Gönner.

Ein hochherziges Schreiben voll Feuer und Geist ist Sühnung genug für das lange Stillschweigen, durch welches ich bey Ihnen in Vergessenheit zu seyn wähnte. Est ist Aufforderung an mich, Ihnen für Ihre lebhaftige Beschreibung der interessanten Wiener Reise meinen innigen Dank zu sagen, und einige Ihrer genialen Äusserungen nach meinen schwachen Kräften zu erwiedern.

Als ich letzten August in Ihren schönen paradiesischen Gegenden weilte, und eine Woche lang in Gesellschaft meines alten, würdigen Freundes, des Hn. Podkoniczky, die wärmere Sonne in Mad täglich aufsteigen und wieder sinken sah, da sehnte sich mein Herz nach Széphalom, um einen Mann von Ihrem seltenen Geiste und Ihre liebenswürdige Familie näher kennen zu lernen. Der Wunsch ward mir nicht gewährt, denn ich als irrender Ritter konnte über fremde Pferde nicht verfügen. Ohne Patak und Ujhely und Ihr schönes Thal zu sehen, kehrte ich mit dem Vorsatze zurück, öfter nach diesen lachenden Gegenden mit den von Trauben frohenden [!] Gärten und den Südfrüchten Ungarns hin zu wallen. Mein Entschluss ist fest. Ob ich ihn auszuführen, und dann doch einmal nach Széphalom einen Sprung zu machen vermag, das weiss die gültige Gottheit.

Dass mich das von unserem Hofe erhaltene Belobungsschreiben nicht eben stolz machte, diess darf ich Ihnen, hochverehrter Gönner, nicht mit vielen Worten versichern. Ohnehin fand ich darin einige frappante Ausdrücke, die mich auf eine ganz eigene Art afficirten. So stand es darin: *pro solatio et majori ex stimulatione zeli sui patriotici*, welche Aufmunterung ein Mann von meiner Denkart nicht eben bedürfte. Der Beyfall eines Kenners, wie Sie, und das Bewusstseyn, bey einem so delikaten Unternehmen alles mögliche geleistet, Bescheidenheit mit Freymüthigkeit und Wahrheitsliebe vereint, und den würdigen Fürsten Oesterreichs das verdiente Lob vertheilt zu haben, ist mir Lohn genug für die dabey überstandene Mühe und den Kraft- und Zeitaufwand eines vollen Jahres. Hat die sonst milde Censur mir manche Stelle, die ihr zu stark dünkte, wie eine Rüge des Bluteifers der ungrischen Königin Agnes für ihren gefallenen tyrannischen Vater, und die laute Misbilligung der bigotten Intoleranz Ferdinands 2. ohne Barmherzigkeit gestrichen, so konnte ich diese Verstümmelung, ohne das Ganze aufzugeben, nicht hindern, und ein Versuch bey dem nun auch entschlafenen Armbruster, dem ich um die Zeit, als mein Werk gedruckt wurde, in Wien einen Besuch machte (August 1813), bekam mir wegen des aufbrausenden Charakters dieses Mannes nicht allzu wohl. Sind wir Kannibalen, fuhr er mich an, als ich mich über diese Strenge beklagte, ist die Censur in Wien nicht human genug? Was konnte ich diesen Donnerworten entgegenstellen? Ich musste wohl schweigen, und den erhitzten Mann austoben lassen, der endlich in bitterm Klagen über die Unvorsichtigkeit des Hn. Rumi sich ergoss.

Andere Scenen waren Ihnen, hochverehrter Freund, während Ihres letzten Aufenthaltes in Wien vergönnt. Ihre Schilderungen und der rührende Zug, den Ihre kleine hoffnungsvolle Eugenie im Theater veranlasste, rissen mich hin. Ich eilte, dieses wahre Gemälde einer Reise mehreren meiner Freunde mitzutheilen. Allerdings waren die Götter der Erde in Wien eine seltene Erscheinung, und ich habe Grund zu hoffen, dass der längere Aufenthalt so vieler gekrönten Häupter in der Kaiserstadt durch gegenseitige Reibung und Auffassung neuer Ideen wohlthätige Folgen für Europa haben werde. Noch werden kaum 50 Jahre vorüber seyn, dass man in Wien jeden Protestanten für ein leibhaftes Kind des Teufels hielt. Ein junger Bursche erzählte mir in meinem Knabenalter, dass seine Geliebte in vollem Ernst ihm an den Kopf gegriffen, und nach seinen Hör-

nern gesucht habe. Man wird nun, nachdem man den edlen Kaiser Alexander und die biedern Monarchen Preussens und Dänemarks kennen gelernt hat, milder von uns denken. Und doch scheint es nicht, dass die Aufklärung nun mit rascheren Schritten vor sich gehen werde. Ein hergestellter alter Orden und Geist des Klerus, die Reibungen in Frankreich und Spanien, die Wiederherstellung der alten Ordnung der Dinge in Italien, und vor allen die Reise unseres Monarchen nach Rom erregen bey mir bange Besorgnisse, welche die nahe Zukunft enthüllen wird.

Für uns ist in der Person der Prinzessin Hermine ein guter Born aufgegangen. Nach der Konfirmationsrede Ihres biedern Erziehers zu urtheilen, muss sie einen hohen Grad der Bildung erhalten haben, und wird uns gewiss Ehre machen. Und eben so der beredte Cleyermann, der, wie ich höre, den Ruf nach Pesth angenommen hat. Seine mimische Aktion in seiner Himmelfahrtspredigt lässt sich doch eher entschuldigen, als eine Predigt des einst berühmten Abraham von Santa Clara auf eben diesen Festtag, oder als eine gedruckte geistliche Rede eines vor etwa 100 Jahren gestorbenen Superintendenten in Leutschau, Pfanschmidt. Jener beschrieb die Himmelfahrt der Jungfrau, als ob er dabey gewesen wäre, lässt sie von den Engeln unter Trompeten und Paukenschall empfangen werden und vermählt sie zuletzt, nach dem der göttliche Sohn ihr die Hand geküsst und sie bey seinem ewigen Vater aufgesucht hat, mit dem heiligen Geist. Dieser muss vollends ein Genie in seiner Art gewesen seyn. Dem seine Predigt hat das wörtliche Thema: Der Hahn auf dem Mistbeete und der Prediger in der Kirche. Ich hätte mir wahrlich lange den Kopf brechen müssen, wenn ich einer ganzen Predigt Analogien dieser beyden so heterogenen Gegenstände hätte auf suchen und beweisen sollen. So sind wir nun doch weiter gekommen, und werden trotz der sich hie und da erhebenden und verdammenden Orthodoxie fortschreiten auf der Bahn der Untersuchung und der Ueberzeugung. Allerdings muss Gewissensfreyheit und Forschungsgeist das Palladium unsers Glaubensbekenntnisses seyn. Auch ich habe einst mit einem, sonst sehr ehrwürdigen und humanen Mann wegen einer sehr unschuldigen Behauptung einen heftigen Kampf bestanden. Und doch bin ich noch immer dafür, dass man nicht etwas darum für wahr halte, weil es Luther oder Zwingli lehrten, sondern weil es — wahr ist. Auch noch vor einem Jahre war ich mit dem jetzigen — wie er in seiner Abschiedsrede

von Leutschau sich nennt — Oberhirten zu Clausenburg in einer heftigen Fehde über die Möglichkeit einer Religionsvereinigung mit den Katholiken. Ich musste seine gewählten Symbole, das Triangel als Sinnbild der Trinität, das Weihrauchfass, das Knien auf das Zeichen der Glocke, die Innschriften Statuen und Gemälde auf den Wegen u. s. w. schlechterdings vorwerfen, weil ich wünsche, dass unser Kultus noch geistiger werde, als er es bis jetzo ist. In diesem Punkte glaube ich, dass dem Ihrigen der Vorzug gebühre. Als ich in Mad einer Predigt des dortigen jungen, wie es scheint, ziemlich gebildeten Mannes beywohnte, gefiel mir nichts so sehr als diese Einfachheit.

Herr Glatz hat diesen Sommer uns eine längere Zeit mit seinen Besuchen erfreut, aber leider immer mit einer hartnäckigen Gicht und einem gefährlichen Nervenfieber zu kämpfen gehabt. Er hatte die Güte mir die Geschenke, die er von den Monarchen Preussens, Dänemarks, Würtembergs und der Königin von Baiern erhalten hat, vorzuzeigen. Wie viel Glück sein letztes Andachtsbuch und seine andern neuern Werke gemacht haben, ist aus den Zeitungen bekannt. Ich arbeite jetzt trotz meiner sehr beschwerlichen diesjährigen Rectoratsgeschäfte an der Beendigung meiner Geschichte von Oesterreich, und meiner Weltgeschichte für Frauenzimmer, die Herr Fleischer in Leipzig in seinen Vorlag genommen hat. Ich wünsche Ihnen, hochverehrter Freund und Gönner, ein recht glückliches neues Jahr und Kraft, noch sehr viel Gutes in dieser Welt zu wirken, empfehle mich Ihrer fernern Gewogenheit und bin mit der innigsten Achtung

J. Genersich mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3062.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Decemb. 13d. 1815.

Kedves barátom,

Te eggy holnapja már hogy Pesten vagy, 's én leveledet még nem vettem. Ollykor nekem jön a' fekete vér, 's azt akarná velem gyanítatni, hogy Te engem szeretni megszűntél; de én nem vagyok annyira ellensége magamnak hogy e' gondolatot elfogadhassam. Minket a' szív érzésein felül annyira öszvefűzött a' köz ügy, hogy

hűségtelenek lennénk az eránt is, ha megváltoztatnánk, ha megváltozni engednénk szívünk érzéseit. — 'S te, édes barátom, ezen tekinteteken felül arra vagy kárhóztatva, hogy nekem Commisszionáriusom légy. Érzem hogy az neked fáradságokat csinál. De hiszen ha te laknál illy messze l'esttől 's a' Város lakosa én volnék, akkor Neked én tenném azon szolgálatokat, a' mellyeket most Te tészesz nekem. Kérlek tehát légy ismét az a' mi valál, 's alkalmatlan voltomat tőrjed békével.

Szent-Miklósynak tegnap vettem levelét. Beszélli mint volt Veled, Vitkoviccsal, Virággal; mint forr a' mi Enceladusunk' lelkében Schwartner ellen, míg a' tűz kipattan. És hogy az új év' kinyitával Vitkovics a maga Meséjít és Epigrammjait kiereszteni szándékozik — mellyek között néki (Aloyznak), és Neked az Epigrammok jobban tetszenek mint a' Mesék, épen ellenkezőleg mint nekem. Továbbá hogy ő (Aloyz) Ossziánomról azt ítéli, hogy az szép, de siető tollal van írva, 's ugyan ezen ítéletben van Vitkovics is. Melly igen kedves hírek ezek nekem, édes barátom! Én a' populus' ítéletét nem vágyok tudni, 's ha tudom is, sem javalásával nem gondolok, sem gúnyaival: de a' tiéteket, ti kedvesek, egyébként nézem. Megtévedhetek ti is, mint én magam, de még is igen kedves érteni ítéleteteket. Kölcsey semmit sem becsül írásaim közt annyira mint Ossziánomat — (a' Rhódeit látta csak; de ha azt lehet becsülni, miként ne becsülhesse az Ahlwardtit?) — Ezt Szemere is úgy nézi; mindazáltal Szemerének semmi sincs az, a' mi Marmonteli Regém. — Döbrentei azt írja hogy Ossziánom excellens (ez az ő szava), de kér, tanítsam-meg mi a' term, a' csornok, a' vihar. 'S ezt veti mellé: «Ossziánodat inkább szeretem a' Neologismusra, mint Marmonteledet.» — Szent-Miklósý Yorickot, az az a' munkát és nem a' fordítást, semminek tartja, és nem méltónak arra hogy általhozattatott: Stipsich (a' mint a' Te leveledből tudom) azt örömmel olvassa. Neked Szalamandrinem nem tetszett; 's így különböznek ízléseink. — Ezeket, mondom, minden visszásság nélkül hallom, 's örülök hogy kinek kinek gondolkozását értem. Berzsenyi előtt az én Epistoláim a' Magyar Poezis legszebb virága [!], előttem a' Szemere Sonettjei. De gustibus non est disputandum. Azonban az a' hit éltet, hogy Szent Miklósý meg nem hal addig míg Yorick neki is a' lesz a' mi Stipsicsnek volt.

Írja ez a' szeretetre olly méltó fíja a' hazának azt is hogy Virágnál volt, kedvetlen szeszben lelte, 's V. a' legmélyebb érzelem-

mel emlegette Csehyt, és azt beszéltte ujságképen Szent Miklósynak hogy Batsányi Brűnnben szenved. — Kérlek, engedd tudnom, ha ez az utolsó hír való e. Még többet ezt nem hallottam, 's tudni nagyon vágyok. Szánom ha való. Sokszor tett gondolatlan cselekedeteket, 's ha igaz a' mit Párisban léte felől a' Fő Ispánom Ujhelyben beszéltt, és közönségesen mások is, 's a' miknek én nagyon hajlandó vagyok hinni, érdemlette hogy szánja minden jó ember. — Ne feledd e' cikkelyt, édes barátom!

Szemere Nov. 27d. vala itt, 's visszahozta Beregszászimat 's az Erd. Muzeum' 3dik fűzetét, mellyek eddig mindég kezében voltak. Olvastam neki a' Neologismusok Apológiájában dolgozott Értekezésem' kezdetét. Azzal ő az elragadtatásig meg volt elégedve, de megint nem tetszett, 's soha sem tudtam mit csináljak belőle, de nyugton maradtam, tudván magamról, hogy az ember kedvének sok fluxusa és refluxusa van. Az Erd. Muzeum 3dik fűzetében álló Zsombori Értekezését midőn a' fűzet hozzám jöve, én nagy gonddal kezdém olvasni, de látván melly szörnyű silányság az, abba hagyám, egyéb érkezett portékáimnak állék, 's ezt Szemerének küldém, hogy vegyen részt benne, 's jegyzéseit tegye papirosra, hogy használhassam ha majd ezt meg fogom czáfolni. Sz. most, visszahozván, azt mondta hogy az igen derék, és hogy magyarsága olyan mint a' Virágé. Karikákat vete belé szemem, 's megolvastam, 's láttam hogy az egy dolog' értése nélkül sietve tett, 's innen is amonnan is lopdosott firkálás. Ha Szemere is így csalódhatik, hogy ne csalódjon-meg más jó is? — Én az említett Értekezésemet igen nagy tüzzel dolgozván úgy hogy a' Szemere itt léte olta minden időm arra volt fordítva, már annyira megnőtt a' munka, hogy egy Kötetnek harmadát tehetné, midőn tegnapelőtt éjjel egy gondolatom jött, melly azt egészen újra hagyja dolgoznom. Ezt el nem vetem, de látni senkivel nem fogom. Barátom, el kell némítanunk azokat a' kik a' dolgot nem értik, tanulni nem akarnak, 's mindég a' Mestert akarják játszani. Pedig bizony el lehet. De a' Vitkovics tánacsa mellyet Sz. Miklósynak adott, hogy az új szókkal élésben okos mértékletességet kövessen, igen bölcs tanács. Egészen eltarkitanunk az írás folyamját nem kell, mellyet azonban Ossziánban csak Beregszászi tarthat véteknék.

Ez az Orthologus Úr Pesten van e?

Döbrentei Marmontelem eránt való idegenségét Gróf Napionének szavaival gyámolgtatja: Non Sono sicuramente scrittori di primo ordine coloro, che imitano in Italiano la sintassi e la maniera di

fraseggiare Francese, e transportano senza necessita nel nostro idioma le voci e i modi di dire Francesi. Téged, ugymond Döbrentei nekem, én scittori di primo ordinének nézlek, 's valamint egyéb vélekedésemet megirom, úgy hízelkedés nélkül azt is hogy a' Magy. Nyelvben epochát tettél. De szükségesen parancsolja a' barátság közlenem e' pontot. — Melly hiú teremtés, és melly szivtelen volnék én, és még löbb, ha a' mi nekem így mondatik, fájósan venném azt? De megtagadjam e' érzésemet? Szemere és Sz. Miklósy Marmontelemet javallják, Döbr. nem. Döbrenteinknek nincs igaza. Nagy baja az neki, hogy sokat olvas, azaz sokfélét, és hogy mind elhiszi a' mit olvas. Ha én hozok francziaságot a' míveletlen nyelvbe, az e az, midőn egy új olasz viszen azt a' Petrarca, Dante, Ariosto, Tasso, Bocaccio által constabiliált nyelvbe? 9. Kötetem kézen forog addig; illő hogy a' mit példák által tanítottam, most már theoretisch tanítsam, 's fogom. — Csak egy kis időt; mert a' hamarkodás elfrontaná a' dolgot. Egy héttel ezelőtt azt hittem hogy új munkám Januariusban sajtó alá mehet: most később volnék örökre elégetni mint azt látni hogy sajtó alá jut. De csak a' formával nem vagyok megelégedve. Igen jó hogy Beregszászi és Zsombori 's az Ó és Új Magyar szólottak. Ha nekik van igazok, nyerjenek ők: de ha minékünk van az, szóljunk, hogy a' jó ügy védelem nélkül ne maradjon.

Müllernek írtam bizonyos könyvek eránt. Legyen, nagyon kérek, gondod, hogy a' könyvek jőjjenek. Te pedig 1 expl. Osszián 2dik Kötetet, 1 expl. Szalamandr. és Egm. 's 1. Ó és Új Magyar, 's ha talán kész az Erd. Muséum 4dik füzete, küldj nekem Dilizsánson minél előbb lehet. Erre kérek a' köz ügy nevében. Addig jól nem dolgozhatok.

Zrinyim felől Prof. Pongrácz Ur azt írja, hogy Prof. Sáfár nem revideálhatja, mert a' Kir. Parancsolatok a' *Ne bántsá a Magyar* nem engedí általa revideáltatni. Azt tehát Szemere viszi hozzátok Januarius első napjaiban.

Csóköld Vitkovicsunkat, 's kérd, hogy kövessen-el mindent hogy képe metszettesék a' kiadandó Munkához. A' Roffi szép Epistola, reménylem, el nem marad.

Élj szerencsésen kedves barátom. — Mondjad Virágnak, hogy Horatziusi Leveleit nálamnál senki sem csudálhatja inkább. Az Isten éltesse még 20 esztendeig, hogy sokat dolgozhassék, versben, prózában, nekem mindegy; csak dolgozzék.

Vályi Nagy az Iliász XVI. Könyv. 256. sorát dolgozá December

3dikán. — Mit mondasz e' levélre: «Nagy érdemű Hazafi! A' Magy. Literaturában szerzett érdemeid, a' kedvező 's barátságos felőlem való emlékezések engemet is már régen adósoddá tettenek. *Hálám* 's tiszteletem nyilatkoztatását *az* időre halogattam, melyre tájunkra ígérkeztél. A' várt alkalmatosság elmúlt, 's mint hogy hálátlanságnak érzem a' további idővontatást e' pontban, néma rendekre kelle bíznom a' mit *hő* ölelések közt fogtam volna mondani: «Akármiképp' ordítson az otromba Mondolat, ha most általkodott is az irigység megismerni szép példányodat, a' később, de már igazabb időkor emléket emel, 's legalább büsztöd homlokára köti a' koszorút, melyet éltedben érdemlettél.» Illy gondolkozással 's érzéssel vagyok. Veszprémben Nov. 8d. 1815.

Horváth Kánonok.

A' mi Vidánkat 's tiszteletre méltó feleségét tiszteld. Vidához készül [!] egy Epistolám.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

3063.

Kazinczy — Szabó Jánosnak.

Széphalom Decemb. 13d. 1815.

Kedves barátom,

Nov. 27dikén írt igen becses levelére az Úrnak alig tudok ma is felelni. Annyira el vagyok fogva egy idő olta, hogy legkedvesbb foglalatosságomra, a' levelek írására, reá nem érek. A' haladékat pótolja-ki az a' melegség, az a' forróság, a' mellyel írok. Valóban igen kedves dolog az, édes barátom, mikor az ember annyi megcsalattatása után, annyi haszontalan keresése után, olyanra talál, a' kiről elmondhatja: ime ez tiszta! ime ez igazán az a' ninek látszani kíván.

Nagyon sajnálom hogy a' La Coste megszerzésében szerencsétlen voltam, és Ő Nagysága eránt tiszteletemet nem bizonyíthattam, kedves gyermekei eránt ezt a' kis szolgálatot nem tehettem. Egyedül az fog vigasztalhatni, hogy Ő Nagysága, kinek kezeit a' leghívebb tisztelettel csókolom, bizonyosan vétkesnek vagy restnek nem tart. — Örvendek, hogy a' Tornai Oltárról tett tudósítás Egger Úrnak tetszett. Bár olyat többet is vehetne tőlem. — Az Úr által jelentett szükségre legjobbnak látnám ha Egger Úr a' Winkelmann'

Munkájival ismerkednék még [!], és meghozatná a' L a n d o n' fran-
zösische Kunst Annál-jait, melyeket privatus ember erszénye is
elgyöz mihelytt az arany ára kisebb lesz. Nekem talán öt Jahrgang
volt meg; a' könyvek kölcsön vevőji e' kincsemtől is megfosztottak.
In 8° van a' könyv nyomtatva, 's a' rezek hozzá csak Contourban
vannak dolgozva. Ezek az én Köteteim Gróf Desöffy József által
egyszer Zsolczán e vagy Golopon is voltak. A' text elbeszéli, a'
Szobor (statua) vagy festés felől, hogy azt ki dolgozta, hol talál-
tatott az újabb időkben, ha tudnillik a' Státua régi, miben excellált
a Mivész (Künstler); miben állott gyengéje, megtévedése, mikor
született és mikor holt-meg. — A' könyveket Gróf D. J. Úrtól
visszakaptam; azután veszték-el. — Winkelmannak Geschichte der
Kunstja, két Quartban Bécsben nyomtattattak-ki [!], és Antiquarius
Binznél igen olcsón találtathatók. Én talán 5 fton vettem 1795.
Budán lakattatomban. Ez a' Munka az a' Festés és Faragás tudomá-
nyában, a' mi a' Montesquieu' Munkája volt a' Politikában: prolis
sine matre creata. — A' Füssly Lexicon der Künstler pedig a'
czélra legjobb; de ezt nem bírom; Binznél sokszor kerestem, 's
nem volt. Nekem egy eggyujnyi vastagságú Lexiconkám van.

Birtam R a m d o h rnak Munkáját is a' Rómában találtatható
festések és faragások felől, 's ez is oda van. Minthogy ezen munka
egy pár kötet és kép mellette nincs, nem fogja megterhelni az
Egger Úr erszényét.

Én e' részben is azt szoktam mondani a' mit az Aesthetikai
tárgyak és a' Philologiaiak felől: Ne sok theoreticust, de sok
remekek nézellését, olvasását, még pedig poetai izléssel közelítvén
ezekhez.

Az Urat elragadta az Angol nagyság. Azt én is csudálok. De
hogy Angol nagyság mindenütt nem jelengeti magát, annak nem
az emberek ¹ okai, hanem a' körülállások. Az embri faj mind
a' mellett hogy irtóztató, hogy alacsony, hogy megvetést érdemlő
faj, tiszteletes faj is. Nem kíván az elősegélést, hanem csak nyílást,
's már nagy. De a' hol a' sas szárnyai el vannak törve, ott a' sas
sem repül.

Nekem még egy nagy, egy kedves ideám van, 's az ez:

Ha én innen gondolatban egy utat teszek Pestig, melly únalm-
mas ez az út addig, midőn lelkem alig talál pontot a' hol múltani

¹ Ide előbb kiírta a névelőt, az, de később kitörülte.

akarjon, 's melly jól esik osztán, midőn Zsolczán belopóskodom látatlanul két olly nagyságú emberhez, mint a' két nagy testvér, — egy olly nagyságú Asszonyhoz mint az egyiknek imádást érdemlő hitvese — 's ismét egy harmadik szobába, 's ott Szabót látom 's Szabó előtt a' Kazinczy levelét, 's azt látom hogy ez, minden tanu nélkül, elő elő veszi a' levelet, 's a' két lélek egymásba csap, mert egymásban leli magát — 's a' negyedikben Eggert, a' ki fest vagy festést csudál — 's Szent Mihályon Gróf Desőfflyt, a' ki olvas, és ha ott született volna a' hol az a' kit olvas, olyan vagy még nagyobb volna, mint a' kin most álmétkodik. 'S ilyenkor felkiáltom Göthével:

Die Stätte, die ein grosser Mann betrat,
Ist eingeweiht.

Mik ezen kinevezett pontokhoz az a' sok más hely, a' hol csak pénzt csinálnak, vagy asztal szükségeire valót?

'S ha elgondolom hogy az Ūr anglusainál és másutt ez nem így van, 's kérdem hogy ez miért így itt 's ott, miért nem úgy — akkor — nem lelek szót érzésimnek. Hijába és haszontalan! A' nagy nagy, a' szép szép, a' kicsiny kicsiny, az undok undok, 's a' gonosz gonosz.

A' mi Kézink szerencsétlen. Kilencz nap előtt nála háltam, éjjeli 3kor fekiüdtünk-le. Verni kellene az ő kínzója' szüléjit hogy gyermekeket miért nem nevelték jól, miért rontják önn-magok. Istentelenül hazudgatnak. Nem adtam semmi tanácsot, de megmondtam mit tennék, 's adja Isten hogy légyen ereje nyugodalmát, becsületét, egészségét, kedvét, eszét és életét szerencsére ki ne tenni, mert én még a' két utolsó helyen nevezett czikkelyt is féltém, ha gyenge talál lenni 's ismét vissza veszi. A' hajthatatlan characterket a' világ nem szenvedheti, 's én sem. De a' hol *nincs mit reményleni*, ott a' reconciliatio nem virtus hanem bolondság.

Én nagy veszteségnek tartanám ha az Ūr engem kevesebbé szeretne mint most hinni bátorkodom. A' jók' szereteténél nincs szebb sors. — Maradok a' legszívesebb tisztelettel 's barátsággal

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

Mélt. Consil. Úr mellett van mint Juratus Szent Miklószy Aloyz. Jó fej, igen jó fej, nekem szeretett barátom, még pedig a' szó' szűkebb értelmében. Szeresse az Úr, és nevelje igen szép isméréteit a' tanulni szerető derék ifjúnak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3064.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Decemb. 14d. 1815.

Tisztelt barátom,

Arra foglak kérni, hogy e' levelemet látassd Prof. Pongrácz Úrral, a' ki által azt néked benyújtatom. Ez a' nagyérdemű barátunk már egynéhány leveleiben megbizonyította azt, hogy ő lelkes Tanítója a' nyelvnek, és hogy aesthetikai érzélemmel is bír 's nagy olvasással, és nem sovány Grammaticus. Ha minden Nyelvtanító az Országban olyan volna mint Pongrácz, úgy jobban volna dolgunk. — S ezek után hadd tudassam Veled és Vele mi a' *Tudas Matyj*, és mi annak Írója.

Én a' Vitkovicshoz írt Epistolában egy bohót *teremtettem*, ki az én kedves hitem' sorsosainak, a' Kalvin János fíjainak, esztelenségeket pengesse, *hogy csak Kalvinista tud magyarul*; 's mint-hogy ezt a' bohót *valahol* kelle születni hagynom, még pedig Debreczen táján, — Szatmárban születtetém. Szatmárra így jutottam:

Nevet kellén neki adnom, féltém, hogy ha Ferencznek, Jánosnak, Istvánnak mondom, valamelly Ferencz, vagy János vagy István magára veszi; szokatlan nevet kerestem, 's a' *Máté* tolta magát előmbé, 's így az én bohóm *Máté* leve. A' *Máté* ismét *Máté Szalkára* emlékeztetett, 's hogy a' keresztnév *motiválva* legyen, ezt adtam neki lakóul. — Kijöve Epistolám, 's egész Szatmár tűzbe jött. Egy egész sereg méne az Onkeledhez felpanaszlani, hogy Kazinczy az Ő Excja Vármegyéjén melly mocskot ejte.

A' Fő Ispán Kázmérba írt a' leányának, 's éreztette velem, hogy neki tettem fáj. Kimentém magam a' Fő Ispánnál, 's írtam V. Ispán Isaak Sámuel barátomnak, hogy értsék meg a' poetai tréfát; az én bohóm nem portrait, hanem képzelés teremtése; bohót minden föld terem, miért ne tehát Szatmár is? Horác a' Fundi városa praetorját nem csak kaczagás' tárgyává tevé, de meg is nevezte

becsületes nevén: Fundos Aufidio Lusco praetore libenter linquimus, insani ridentes praemia scribae. Molière a' Párizsi színen halálíg adatja a l a v e m e n t o t egy Limozini születésű nápésznak; Cervantes a' maga bódor Lovanczát La Manchában hagyja termeni, 's ezeknek Fundi, Limozín és La Mancha nem vette rossz neven, a' mit nekem Szatmár. — Nem használta. Megfelelt reá valaki idom-talan hexameterekben, de hogy Kalvin Jánost hitte az Isten' leg-igazabb Prófétájának, megtetszik onnan, hogy az Epistola szót két vagy három helyben Epistolának (cum accentu super o) veszi. — Az Epistola nekem postán küldetett-meg, minden levél nélkül. Hallgattam, nevettem, nem tudtam kinek feleljek, és így meg sem köszöntem az exemplárt. — Erre egy holnap múlva egy második exemplárt kapok így. Minthogy az Epistolában húsz Poetája nevezetik Szatmárnak, én ezek közül kiválasztottam egy Calvinista Papot, 's levelemet hozzá intéztem, azt mondván, hogy ő talán ismeri az Epistola válaszának Íróját, 's kérem közölje vele levelemet. Az csak engesztelő volt. Mind a' mellett fél eszt. múlva a' Munkácsi postán teve-fel valamely Ismeretlen hozzám egy három árkusnyi levelet, 's abban küzd a' hogy tud. — Barátom, illy veszedelmes dolog a' czinczogóval éreztetni, hogy ő nem Mozart. — Való, hogy a' Czinczogót nem is kell bántani, elég neki a' megvetés. De hiszen én semmi Czinczogót nem bántottam, 's hogy *húszan* czinczognak Szatmárban, azt sem tudhattam.

Ugyanazon eszt. (1811) kijöttek Virágaim és Töviseim, azaz aesthet. és Gram. Epigrammjaim, 's 1812. a' Dayka Versei előtt egy Philologiai Excursióm, 1813. a' Báróczy Életében (Tom. VIII.) egy másik, a' mellyben megmutattam, hogy Róma graecissált, hogy Cicero maga is javallta a' Neo és Xeno-logismusokat, hogy Horátz, Virgíl, Plautus, Terentz, Lucrétz, maga az egészen deák Tibull is, annyival inkább a' peregrinus transmarinus Propertz rontották a' nyelvet, hogy annak diszt adjanak.

Esküdt Somogyi Gedeon Tóth-Vázsonyban azt gondolta, hogy én le leszek ütve, ha engem számárra festet, ha Folnesicesel öszve kever, 's ezen szép szándékban Túl a' Dunának némelly fíjai kezét fogtak a' pajzán és szörnyű tudatlan emberrel. Philos. Prof. Ruszek javallá a' szándékot, toldította, az exemplárokat maga terjesztette, a' Gróf Festetics György Ő Exc. asztalánál maga kiosztatta, — minden Vendég két exemplár munkát kapott, egyiket a' Prof. Ruszek (ki most Keszthelyi Pleb. és ez által Hahotai Apát)

Philos. munkáját, és egyet a' Mondolatot, 's így azt a' gyanút támasztotta, hogy a' Mondolatba *dolgozott* is. Annyi bizonyos, hogy *Kéziratban olvasta*. — Én vettem postán a' könyvet egy *idegentől*, kinek nevét sem hallám soha, 's képezed ha nem tettem e fel, hogy a' ki nekem ezzel hízelkedve kedveskedik, csak *kém* talál lenni. Megköszöntem, 's azt válaszoltam, hogy felelni reá nem fogok. — Csakhamar Pápai Ref. Prof. Tóth Ferencz ír, hogy hallja Prof. Ruszektól, hogy én őket tartom a' munka írójainak. Feleltem neki, hogy nem; egyszersmind irtam a' Philosophiai Munkát írt Ruszeknek, irtam a' Philosophiát tanító és Kant tanítványának tartatni akaró Pápai Prof. Márton Istvánnak, hogy kérem, mind ketlen keljenek a' Criticismus védelmére, nem írva, hanem a' dolgot a' Puristáknak magyarázva. Eggyik sem felele, mert Ruszek Mondolatista volt, Márton pedig a' Somogyi Gedeon sógorának, Fábian Józsefnek nagy barátja. Tudod hogy a' Tudós emberek, ha egyszersmind pedántok, mely nehezen vesznek minden megérintést; nem lehetetlen tehát, hogy Márton, kit Szatmár szült, a' Vitkovieshoz írt Epistola miatt is haragszik. — Annyira ment a' Kalvinista düh, hogy a' Palakról oda inepre vagy koldulásra vagy vacatióra háza menő Togátusoktól híreket szedtek a' Tiszteletes Predikátor Urak, 's ezekből pasquillusok íratlak; a' többek közül hogy az Anyámnak özvegy korában szerelmei voltak; holott minden tudja, hogy ezt az Asszonyt idegen kar, az az más kar mint az Atyámé, soha nem ölelte; én austerább erkölcsű Asszonyt soha nem ismertem. — Ez a' pasquill nekem ismét megküldetett. «Csudálom, mondám, hogy azok, a' kik azt tanítják hogy az Isten az embert a' maga képére teremté, magokat marhákká tenni nem szégyellik.» —

Még sem elég; — Pethét, kinek vad Kalvinistaságát stílusa mint mindene mutatja (eggyik Oecon. Munkája Praefatiójában nincs e ez azokra mondva a' kikkel baja van: — «az az számár?») feltűzelték, hogy én az ő *Képzelmészét* rossz szónak mondom. Mit írhattak egyebet, azt én nem tudhatom, mert én Pethét soha nem néztem annak, a' kinek ismeretsége által valamit nyerhetnék, — elég az ahhoz, hogy Pethe kétszer engede magának ellenem kipattanást a' maga Nemzeti Gazdájában, mellyekért én nem is panaszkodtam. 'S íme itt a' harmadik: a' *Judas Matyi*. Ez poetai tekintetekben sok érdemmel bír, Stylistikaiban kevésel. Morálisban semmivel. Soha sem olvastam valami engemet bántót hidegebb vérrel. Egy vad ember ez a' Pethe, 's nincs benne semmi nemes érzés.

Hogy tudományi csaták vannak, az nem illetlen, 's ölykor, midőn ébreszteni kell, még hasznos, szükséges. A' német Literatura nem emelkedett volna 1710 körül, ha Bodmer és Gottsched egyinásnak üstökébe nem kaptak volna. Ezért perelt így Szemere és Kölcsey Somogyival, ki *él és meg nem holt*, ámbár megholtnak van kihirdetve a' Kölcsey Előbeszédében. — A' mostani jobbak és a' Maradék meg fogja itélni tudni mi miért esett, 's akkor Somogyi és Ruzsek és Kisfaludy (ki maga is osztogatta a' Mondolatot) pirúlni fognak alacsony bosszujokért. Én nem pirúlok másha kapni, csak hogy az Gratzival essék, sem a' Kisfaludy Szerelmeinek Recenzióját nem retractálhatom. A' mit te mondasz, édes barátom, hogy én Horátzban, és így Catullban, Martiálban sok sort kitörlenék, igaz volna, ha ők magyarul írnának. Hát Te nem törlenéd e ki ha ezt: *turgentis verbera caudae* így forditanám: megdagadt f... püfögetései? vagy ezt: *cunus, p...a?* Ha még állana a' Circus Florae, bemenék, 's nézném a' mi ott esik. De ha minden *gout dans la nature* van is, becsukattam volna Gróf Fekete Jánost, midőn Oberster korában, ing és lábra-való 's minden ruha nélkül, pipázgatva fogadta-el a' B. Podmaniczky Földvári Tisztartóját [!], s így evett az Officier-Corps-al, 's még inkább, midőn 15 eszt. előtt 16 tánczoló mezítelen uraságot, (kik közt Unwerth és Unwerthné 's az ezek 16 esztendős leánya tánczolgattak mezítelen, és a' Gróf Fekete János Ferencz nevű fija) tánczolni néze ez az *ingerlésekre szorúlt* Faunus. Nem vagyunk Rómában, és jó hogy nem vagyunk ott, — de csak ezen egy részben jó hogy ott nem vagyunk. A' Kisfaludy *Belzebub'* *kaj-lája* nem egy szép Iró' tollába való.

Parancsolod hogy a' *se* és *sem* különbségét magyarázzam-meg. Én sem szeretem a' *nagy bizonyosságot* olly dolgok körül, a' hol a' Demonstrációnak kevés helye van, vagy a' hol vannak vagy lehetnek kifogások, mint a' Nyelvben minden nyomon lelünk. De ott is az Akademicusok skepticismusát affectálni, a' hol annak nincs helye, nincs kedvem.

Nem, ne, és *sem, se,* azon eggyek, csak hogy a' *sem, se*-ben meg van az *is* (auch, etiam) ideája, mert a' *sem* sem nem több sem nem kevesebb mint az *is nem* vagy *nem is*; a' *se* sem nem több sem nem kevesebb mint az *is ne* vagy *ne is*. Mondhatod e *neE volt ott?* e' helyett *neM volt ott?* Miért mondod hát: *ott sE volt?* Igaz, hogy így szóll a' közember, a' ki a' nyelvet csak empirice tanulta. De ez így is szóll: a' *házba volt*; holott a' *házban volt*

van jól mondva; mert a' *ba* mindég motum in locum, *ban* mindég quietem in loco jelent. De az Irónak nem úgy kell írni a' hogy a' közember szöll, hanem szöllani kell úgy a' hogy a' jó Iró szöll.

A' *cs* hangjára másszor, mert az hosszú és készen van nálam. — De még is próbáljuk.

Írta e valaki *Tsáki, Tsongrád, Tsanád, Vétsei, Tzinderi, Tzobor*? Nem tagadhatatlan e hogy ezeket így írta elejétől fogva minden: *Csáki, Csongrád, Csanád, Czinderi, Czobor*. — vagy a' régiéknél, mivel a' Typhothéta a' *cs*¹ (azaz *cs*) betűt *ch* (CH)-nak nézte, *Cháki, Chászár* etc.? Nem kell e tehát, non ex antiquitatis affectato studio, hanem azért mert ez megegyez az Alphabetumunkból ki nem küszöbölthető *c* betűnek hangjával. — Osztán azért, hogy concursus literae *t* et *s* aequivalent sono literae geminatae *cs*, sicut concursus *d* et *j* aequivalent sono literae geminatae *gygy*, vel *gyy*: jól íróm e *Djermek* pro *gyermek*, *Djöndj* pro *gyöngy*? — Ez nem haszontalan mikrológia. Így valahol *ts* van, ott mindég positio van: névétség másképen hangzik mint nevecség; az annyi mint nevecség, 's ha ez így, hogy fogom pronuciálni *ketsége*? Úgy e hogy így *keescsege*. — Olly annyira igaz ez, hogy már Iróink nagyobb részben így írnak: maga Virág is így, noha elejéntén majd levágtak midőn ezt tanítani mertem.

Grátzia (nem *Grácia*, sem nem *Grácia*, vagy *Grátia*) hogy az eredeti betű, a' *menyire lehet*, megtartassék.

Szemere György, a' László fija épen mellettem ült, midőn leveled' vettem. Tőle tudtam meg, hogy a' Szemerék' levelei a' V. Ispán kezében vannak, 's azonnal írtam a' V. Ispánnak. Ha a' kivánt Diplómot [!] megkapom, ha neked szolgálhatok, **neked** --- képzeled melly örömem lesz. A' levél valóban az Ujhelyi Vármegeyházhoz be van adva már.

Prof. Pongrácz Úr elvezet a' Balkay Copiájinak megszemlélésére, ha parancsolod. Balkay excellentissime copiroz. Ott leled a' Furino által festett kesergő' szép córiáját; én leginkább ezt választanám. Melly meleg tintek a' szem körül! Melly test! Ott leled Mengsnek Józsefét. Melly anatomia! Ott az ő tulajdon feleségét és gyermekét, kiket Máriának és Jézusnak festett. Ott az Angol I. Károlyt, Van Dycktól, két más fejjel. (Károly az, a' kinek fejér ruhája is van,

¹ Itt az *s*-et úgy írta Kazinczy F., hogy könnyen *h*-nak is nézhető.

veres csikokkal.) Ott Pompejo Battóninak tékozló fiúját. Ott Angelica Kaufmannak Hermannját, kinek a' győzedelem után a' felesége Thuznelda általöleli lábait. Ott Carlo Dolcénak Madonnáját, és egy igen szép nőstény tigris. Megérdemli hogy lásd. Élj szerencsésen, imádott lelkes és jó ember.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3065.

Kazinczy — Pethe Ferencznek.

Kis Szánthai Pethe Fer. Urnak,

több Tudós Társ. Tagjának

K. F. tisztelettel teljes idvezlését.

Most veszem, Uram, Gróf D. J. Urnak levelében Ludas Matyidat. Látom neheztelsz; de nem tudom, mi bánt; kivált minekutána tüzedet egy két nyomtatott leveleidben elég nagy részben kihagytad lélekzeni. Én hozzád, tanító Munkák Írójához, magam, Mulattatók' dolgozója, az öszve érésnek semmi nemében nem közelíthettem, noha a' Római Földmívelők és a' mi Mitterpacherünk úgy írtak, hogy toloknak csinos volna miatt a' Szép Irok seregébe számitathatnak; érdemeidet szívesen tisztelem, fényednek szívesen örvendek. Ha talán azt vennéd bántásúl hogy némelly szavaid nekem nem tetszeltek (ilyen a' *Képzelmész*): úgy a' botlás a' Te feleden volna és nem az enyémen; mert nyomtatott dolgozások felől kinek kinek szabad ítélni; jól, rosszul. Az én szavaim sem mindennek tetszenek; de én bántás gyanánt nem veszem, ha valaki vagy másnak vagy nekem magamnak is kimondja, hogy azok neki jóknak nem látszanak, sőt hogy rosszak, ha rosszak. Ha talán ebben bánthatlak meg, haragod arra a' boszúnak más nemeit is választhatta volna; meg kellett volna mutatnod, hogy a' szó jó szó; 's én nem tudok ítélni, vagy azt eselekednéd a' mit azok tesznek, a' kik magokat a' bántásoknál 's a' bántóknál nagyobbaknak érzik. Azt neked, Uram, mondhatom, hogy nekem minden ilyen szép kevélység nélkül, de a' melly úgy is kevélység, épen semmibe nem kerüle hallgatni a' Máté-Szalkai válaszra és a' Mondolatra, 's hogy én Ludas Matyira sem fogok felelni, 's e' leveletem is egyedül azért írom, mert annak, a' ki nekem küld valamit, akármedly végből küldötte bár, tartozom vagy köszönettel vagy legalább annak tudatá-

sával, hogy vettem. Tudományi dolgok miatt szabad versengeni, az a tudomány' előmenetelére nézve néha még szükséges is: de a' Maradék tudni fogja ki volt a' garázda 's a' vastag 's ez bennünket fékben tarthatna, midőn indulataink el-el ragadnak. Én ugyan úgy hiszem hogy Te, megértvén hogy én Currenst soha nem bocsátottam, (noha Currenst bocsáthatni szégyen nélkül is) sajnálni fogod hogy tüzed egy vastag és igazságtalan tetre ragadott-el, 's vádolni fogod magadat, hogy legkönnyebben hittél azoknak, a' kik elmed' sajtáságával visszaélni akarnak mint hinned kellett volna. Éljen szerencsésen, Uram. A' Szerencse koronázza igyekezeteidet. — Szép-halom xbr. 14d. 1815. —

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

3066.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Lasztócz, december 14. 1815.

Miattam Zsombori ott állhat a hol akar. Én az ő desideriumát csak futva olvastam által; azzal sem dicsekedhetem magamnak, hogy Virágot studiroztam volna; — így lőrtént a helytelen összehasonlítás. Mintha rémlenék előttem, hogy én csak annyit mondtam, hogy Zsombori a Virág manierjában igyekszik írni. De meglehet, hogy többet mondtam. Gyakran az ember merő azon fonák-ság. Oszlán én kennersegem mellett is hibázhatok az ilyenekben. Újabb ok ismét, hogy a könyvgyártáskodást félre tévén, komoly tanulás alá adjam magamat.

Uram bátyámnak a mosolygás characterében fekszik. Való, hogy némely félre nyílt száj nagyobb sebet döf, mint az, mely rágalmazásokra fakad. Az Uram Bátyám mosolygása előttem nem volt új, szokatlan, nem volt első, és így kevésbé volt ingerlő is. Gondolatlanságból történt, hogy azt levelemben említettem. Egyébránt, igen is, hogy az vagyok, a mi valék.

Ha Horvátnak tanítványa felől feltenni lehet, hogy az Baróti Szabót Révainak elejébe teszi, úgy én görbe száját sem érdemlek; s még szánást is aliglan. De Szabó elidálgatni, az *ai ei-t ajra, ejre* vonni, a *h-t* közhangúnak venni; szókat (diadal, szörny) rövidíteni, régiakkal (ádáz etc.) élni, ujakat (viszhang, szörnyeteg) csinálni kezdett s bátorságokra buzdítgatni bennünket. Révai ellenben sok

érdemei mellett fesszességet parancsolgat. Poétáink hálát adhatnak, hogy az Elab. Grammatika *ík*-eskedései (lépik etc.) s a *magyarok Istenök*, s a *költetett történet* csak Horvát István és — a mint hallom — Tóth László által fogadtattak el. Révai inkább volt poéta mint az öreg versiró Szabó; s különös, hogy amaz fesszebb törvényszabó volt, mint emez. E részben hasonlítám őket össze.

A kanonok Horváth levelének profétái kevélységgel örvendek. Így teljesedik be lassan-lassan minden, a mit én Uram Bátyámnak jövendőlgettem. Hát még akkor, ha majd a segédek a magyar nyelv és literatúra ismeretére olvastatni s tanultatni fognak. Egy bizonyos önértés kitérletné velem ezt:

Feleletül prof. B. úrnak s társainak, kik a nyelv romlását panaszolják. A Pápay és Verseggy recensióji elmaradnak-e? Ezek nem említetnek a többiek között. Meghagyása szerént itt küldöm egyik levelét hozzám; közlöm a kijegyzett szókat is, melyeket minap ígertem.

Kotyor, Estelet, Öszhang, Türelmetlenség, Forbátlani. Elv: principium. Lóny. Lény. Pilinga. Pillantyú. Helébelés. Lagymatag. Bog. Serge. Kárpit. Elbávitani. Gübő. Sély. Szápoly. (Ao. 1808.) Dulházival a tanács szerént bántam. Kész számára a vers.

[Megjelent a Szemere Pál munkái, III. köt. 132—133. lapjain.]

3067.

Lónyay Gábor — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

A' Fő Tiszteletű Tisza mellyéki Superintendentia Szinben közelebb tartatott köz Gyűlése és 148 és 189 számjai alatt költ, és ide az /- alatt tsatolt Végzése foglalattjából által látni méltóztatik az Falusi fiu és leány oskolák eránt kiküldettetett Deputatio tárgyát. Az említett Deputatationak tagjává a' Tekintetes Urat mind szélesen ki terjedő tudományára, mind különösön az Oskolai dolgokban való különös tapasztaltságára való nézve ki nevezte. — Minek előtte az említett Deputatio össze ülne, igen szükségesnek és a' Deputatio folyamattya előmenetelesítése végett hasznosnak itélném, ha a' Tettes Úr az említett fontos tárgyban, a ki küldéshez képest gondolattjait, mind a' Tanítás, mind pedig a' kézi könyvekre való nézve papirosra tévén, a leg közelebb következendő Februarius havának 15ik Napjára

ki dolgozandó «egy egészt teendő» munkáját nékem megküldeni méltóztatna. — Különös figyelemmel kelletik lenni a' leányok oskolájára is, a melyekre olly kevés tekintet vala. — Jónak gondolnám, hogy ha más pallérozott Nemzetek példájára az Oskolákkal a munkákat tanító Oskolák (Arbeits Schulen) mind a két nemre való nézve egyesítenének. — Mivel a' Fő Tiszteletű Superintendencia az Oskolákat 3 Classisokra fel osztani méltóztatott, melly felosztásához fog alkalmaztatódni a Deputatio által ki dolgozandó Projectum, szükséges, hogy a Tekintetes Úr is ki dolgozandó Előadását a Superintendencia által meg határozott 3 Classisok szerint fel osztaná. Az 1sőre tartoznának a legnagyobb Mező Városokban 's népes Eklesiákban lévő Oskolák, mellyekben több Tanítók vagynak, avagy lehetnek. — A 2ik Classisban valók a' kisebb Mező Városokban és nem éppen annyira népes Eklesiákban lévő Oskolák, mellyekben két Tanító van vagy lehetne. — A' 3dikba számlálódnak a falusi Oskolák. Ezen Classis két osztályra oszolhat fel, a' nagyobb falusi Eklesiákra, a hol egy Tanító alkalmas fizetéssel van 's lehet; a' másodikban a' legkisebb értékű és népességű Eklesiákban lévő Oskolákra. — Vévén a' Tekintetes Úrnak ki dolgozandó munkáját, azt a' többekkel egybe való egyesítése után az öszve ülendő Deputatio alatt, mellynek Terminusát különös levellemmel fogom megírni, bővebb tanácskozás alá fogjuk venni. — A' többek közt a' Fő tiszteletű Superintendenciának azaz útasítása: hogy [a'] Deputatio által a' Ketskeméten ki dolgozott, valamint a Pápai, és Debretzenyi Studiorum Normák is szem előtt tartódjának.

Többnyire tudósítását bizodalmasan ki kérvén, Úri favoriban zárt illő tisztelettel maradtam — Deregnőbe d. 14' Decemb. 1815

A' Tekintetes Úrnak

engedelmes Szolgája
Lónyay Gábor imp.

P. S. Valami a' Fő tiszteletű Superintendencia köz Gyűlése felül az 1. alatt zárt Végzésében foglaltatik, méltóztatson ki dolgozandó Elöl adásában az Oskolai Tanítók formáltatása módja, ideje határa, nevezetesen az ezt illetendő különösen ki dolgozandó kézi könyv eránt is a' Paedagogia a' Collegiumba teendő tanítása lehetőleg jobb módja meg állapítására, különös tekintettel lenni.

Kivül: ¹

Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy de Ead. comp. I. Comitatum Tblae Judic. prim. Assessori Titl. Domino, singulariter colendissimo. *Széphalom.*

Ex officio.

Ab Illmo D. S. Curatore in negotio Deput. Literariae.

Melléklet:

Nro. 148. Előadván etc. Szükségesnek ítéltetett: hogy egy Deputatio rendeltessen ki, melly vizsgálja meg, hogy a' falusi mind fiú mind leány Oskoláink most mitsoda lábon állanak? hogy és mennyire tellyesítettek [!] az ezek iránt tett rendelései Consistoriumunknak? a' nem tellyesítésnek okait keresse ki. — Mitsoda Fundusaik vagynak? Adjon irántok vélekedést, mi módon lehetne azokat jobb jobb karba hozni, azoknak 1ső, 2dik vagy 3dik Classisú vóltokhoz képpest, mitsoda kézi könyvekre lennének szükségeik? Az oskolai tanítók formáltatásokra nézve a' Paedagogia már az Anya Oskolába régen a' rendes tudományok közzé levén számlálva, ezen ezél további elő mozdítására mitsoda intézeteket kellene tenni? mi módon lehetne leg sikeresebben eszközölni, hogy az oskolákból kikerült mind két nemü Nevendékek, minek utána az oskolákat oda hagyják, vissza ne mennyenek eredeti tudatlanságokba, hanem továbbá is tökéletesedjenek sat. Melly Deputatio Elő Ülöinek Mságos Lónyay Gábor Fő Curator és Fő Tiszt. Superintendens Urak meg kerestettvén . . .

Nro. 189. Azon Patakon öszve gyüendő Deputatio tagjaivá kinevezettek.

Addig pedig, míg ez öszve ülnc, az Egy Házi Megyék küldjék meg a' Mságos Elő Ülönek a' kebeleekben levő oskoláknak számát, környül állásait, mellyikbe mint egy hány gyermekek, hány tanítók meddig és mire tanítanak, azoknak fizetések mitsoda kútfőkből és mennyire áradnak? ajánltatván ezen Deputationak: hogy a' Kecske-méten kidolgozott, valamint szintén a' Pápai és Debreczenyi Studio-rum Normakat is szeme előtt tartani méltóztasson.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

¹ A levél zárlatán kettétört fekete pecsét.

3068.

Kazinczy — Szemere Istvánnak.

Consil. Szemere István, első V. Ispán Urhoz.
d. 15ik December 1815.

Kriebel János Przemyslai Kerületbeli Kapitány nagy érdemű Hazánkfijának abbeli esedezésére, hogy ezen 'Tekint. Megye Rendei néki a Magyar Országi Historia megírásában, mellyet ő tíz Kötetben kiadni szándékozik, némelly szükséges és általa nem ismért tudósítások által segedelmére lenni méltóztassanak, a' Novemb. 28án Ujhelyben tartott Köz Gyűlés' alkalmatosságával Tisztelendő Pataki Vice Esperest és Plebánus Tulsiczky András, 'Tekint. Táblabíró Szirmay Mihály és Rozgonyi József 's Fő Fiskális Csabay Dókus László Urakkal együtt nékem vala szerencsém olly parancsolat mellett kiküldtetni, hogy valami nálunk az említett czélra szolgálható találatik, a' 'Tekint. Nemes Vármegyének által nyujtanánk.

Ha valamiben teljesíthetem a' 'Tekint. Nemes Vármegye' parancsolatját igen nagy örömmel, azon felül, hogy azt teljesíteni mindenben kötelességnek és szerencsének érzem: valóban épen ebben érzem annak; mert azon felül, hogy ezt az igen nagy érdemű hazánkfiját sok megtévedhetésektől fogjuk talán megmentetni, a' mellyekbe a' mi történetünket-írók olykor a' legiszttább lelkiismerettel is, és nem tartalékok vagy reménységek által gyötrött elme miatt, esnek; illő, hogy azt a' Magyart, a' ki hazája' felejtethetlen keblén kívül is ennek javáért és dicsőségéért dolgozik, tetemes segedelmekkel boldogítsuk, 's megbizonyítsuk, hogy mi is viszont az illy férfaink eránt hidegek nem vagyunk.

Hogy annál inkább tudhassuk, mire vagyon említett polgártársunknak szüksége, levelezésbe tettem magamat vele, 's figyelmessé tevén idv. Udv. Consiliarius Szirmay Antal Urnak Notitia Comitatus Zempliniensis Topographica et Historica munkájára, 's mivel Historiáját képekkel szándékozik felékesíteni, oda utasítottam, hogy igyekezék Jaschke Úrnak (ki 1810. Rajner Örökös Királyfink' Ó Csász. Kir. Herczegségével a' mi Vidékünkön eggyütt utazott, és a' kit a' Fő-Herczeg azért veve ezen útja alatt maga mellé, hogy itt Vidékeket 's a' köznép' öltözetjeit, a' Fő-Herczeg által dolgozandó Magyarországi Utazása mellé rajzolja) némelly rajzolatjait megszerezni, 's

ügy hiszem, hogy e' két tudósításom is kedves leszen Kriebel Urnak. — De hogy munkánk tökéletesebben nyujtathassék által a' Tekint. Nemes Vármegyének, és a' Tek. Nemes Vármegye által Ó Cs. Kir. Herczegségének a' Nádor Ispánnak:

alázatosan esedezem a' Tekint. Nemes Vármegye előtt, hogy ezen Deputatiónak tagjai közzé még Táblabíró Tek. Kövy Sándor és Vékei Szirmay Antal Urakat, ezt az idv. Udv. Consiliariusnak a' Magyar történetekben derekasan járatos fiját, továbbá Tiszt. Jób Mátyás Plebánus és Esperest Urat, S. Pataki Professor Historiarum Szombathy János és Vályi Nagy Ferencz ugyan oda való Professor Urakat is kinevezni méltóztassék. — Profes. Nagy Ferencz Urnak szolgálatjára nevezetesen a' régibb pénzek, és a' Patak alatt történt harczi miatt leszen szükségünk, Prof. Szombathy Urat pedig elmelőzni igen széles kiterjedésű tudományai miatt épen vétek volna.

Megkérhettük volna ugyan mi is, Tek. Nemes Vármegye, ezeket az Urakat a' velünk dolgozásra, de illendőnek láttam, hogy ezen kiküldetés által megtiszteltessenek, 's úgy hittem, hogy így annál többet fognak tenni, ha a' mit csak az én kérésemre tesznek, a' Tek. Nemes Vármegye' parancsolatjára teendik. A' ki egyébbr eránt alázatos tisztelettel maradok

A' Tekintetes Nemes Vármegyének

legalázatosabb szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

3069.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

V i d á h o z.

Széphalom xber 11dikén 1815.

Hah, melly idő! a' feldühült vihar
Kéményeimben kinosan jajog
Mint a' Charybdisz' vinnyogó csudáji,
Midőn Eől a' tengerekre csap,
'S tajtékos habjaikat kevergeti.
Sötét az est. Eltőrek asztalomtól.
'S remegve, mintha az ég 's föld rám akarna
Borulni, a' kályha mellett helyt fogok,
'S vissza teszem képzeltemben magam

A' szép napokba, mellyeket virult
 Narcisszaidnak gazdagsága közt,
 És, a' midőn a' rekkenő meleg'
 Nyilait tovább kinn el nem tőrheténk,
 Romod' boltjában és a' hős berekben,
 Barátom, eggyütt töltöttem veled.

Oh Törtelen élt három szép napom,
 Ha fogsz te nékem újra feljelenni?
 Ha fogjuk ismét, biztosan csevegve,
 Álmatlanul kihúzni az éjeket,
 Míg Helmezcink, hogy virrad, felsikolt,
 'S eloltja a' többé kelleetlen világot?
 Mikor fogod te nékem Koppinak
 Újra emlegetni lelkes oktatásait?
 Mikor Horányit a' hevest, vadat,
 De a' jókhoz jót, szelidet a' szelídhez?
 Oh emlegessd! ők engem is szerettek,
 'S lelkem tüzedtől fenntebb tűzbe kél.

Ha majd Vendégeid elfognak, 's te rám
 Többé nem ügyelsz, ellopom magam'
 Közzületek, hogy rejtettebb szobádban
 Elrészegülve nézzem másait
 A' Huysumoknak és a' Van Dycekeknek,
 És ott Battoninak szép asszonyát¹
 Ki a' galád Triumvirt kedvesének
 Kaján nagyságára emlékezteti; —
 'S átkot kiáltva a' gaz Triumvirekre,
 Galeriácskád' ismét elhagyom.

Te hús fej és szív nélkül nem valál,²
 'S az ég megadta néked a' mit ő
 Adni a' jobbaknak áldásúl szokott.
 Az édes kis hasznocska³ mellyedet
 Nem füzte szükké 's csalfa fény szemed'
 El nem vakítá, a' maszlagos kehelyt
 Te, mint az a' nagy folt, nem illetéd.
 Pénzt, csillogást, nem fényt, keresnek ők:
 Éldelletet te, tiszta fényt, 's barátot.
 'S a' mit kerestél, bőven megnyeréd.

¹ Cleopatra Augustust figyelmessé teszi a' Julius Caesar büszfjére.

² Non tu corpus eras sine pectore.

³ Dulce lucellum.

⁴ Éldellet Genuss, éldellem ich genieße. — Kazinczy F. jegyzetei.

Te a' midőn az ég' lakóji közzé
 Fellépe Wesselényi, homlokát
 Körül kerítve a' makkos koszorúval,¹
 Melpómenének árva gyermekeit,
 Nagyszívű polgár, ótalomba² vetted,
 'S sok áldozattal megtartád nekünk.
 Csudáltam a' Tevőt, 's Az szeretettel
 Felém jöve, és Ő 's én egyek vagyunk!

Oh, áldott óra, mellyben engemet
 Megszállá a' vers 's a' könyvgyártás' dühe!
 E' sánta vers nem vers Böngészinek,
 'S Réti Jakab, 's Ripókvári Márk Ur,³
 És Kalkaim (Szacs vay) beszédemet nem értik,
 'S hogy métely ez, a' népre prÓvokálnak,
 És a' *szokásra*, melly a' nyelvben Űr.
 De bár melly mázolás ez, engemet
 E' mázolás nélkül az én Vidám
 És Szemerénk, Kölcsseink, 's láng Heimeczink,⁴
 'S te Szent Miklósy! nem kedvellenétek.
 Elég nekem — Emilem 's Antonfnom
 Pirulni fognak vétkes nyelvemért,
 Barátimért ha fognak e pirulni?

Ezt az Epistolámat, édes Carlószóm, vedd azon örömem' jeléül, mellyet nekem gyönyörű tettet' híre a' Cserei Farkas levelében adott. Itt a' te nagy Atyád ismét tiszteltetik, 's a' te szíved ezt nem veheti öröm nélkül. — Egyéb eránt ez az Epistola, kivált az utolsó cikkelyben, egészen a' francia Epitek' tónjába esap. Azokat a' tüskéket illő vala karczolgatni. Voltaire a' maga Mondolatistáját *ami Freronnak* titulázza. 's vele még keményebben játszik. Minékünk vadságunkat, pedantságunkat még az is mutatja, hogy az illet-*lennek* nézzük. Én nem nézem. — Csereink, kihez ma ment levelem, veletek közleni fog[ja] egygy más levelemet, mellyben sok kaczagásra fakasztó híreim vannak.

¹ Corona civica tölgyből.

² Nem oltalom, hanem ótalom, mert a' gyökér óvok és nem oltok.

³ Olvassd Sági Ferencz 's Beregszászi Pál Ur, contra metrum, de rossz Iróknak 's Criticusoknak úgy kell.

⁴ Vidának ismerősei barátjai. — Kazinczy F. jegyzetei.

Bár születésed napján vennéd e' leveletem! Élj szerencsésen Döbrenteinkkel 's Lajosunkkal. Farkas Sándor hadd lássa ezt. — Feleségem tisztel. Neki Te vagy idoluma és a' szép Prónayné. —

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsömi levéltárában.]

3070.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom xbr. 16d. 1815.

Kedves barátom,

Nem szükség Balást hívnom gyógyításodra. Megnevettetek a' hogy soha sem nevéttél, 's eloszlik bajod.

Az a' ki a' *Temetőre* írta a' Szent Miklósink által csudált versezetet, ezt írja — (ez maradjon titokban nálad, 's vigyázz, hogy meg ne tudja Ságbi és a' duplex Ulysses) — hogy Kisfaludy nem régiben a' mi barátunk' barátja előtt olvasgatta némelly verseit. Ez igen szépnék lelt egygy verset, 's azt nagyon kezdé magasztalni. Kisfaludi felkiálta: *De biz az ebadta mind szép!* — Barátom, ez olly szó, mellyet csak a' bolond apprehendálhat; a' tréfát meg kell érteni tudni; azonban imhol a' kulcs, miért haragszik ez az ember a' Recenzióért. Azért haragszik, mert én is nem ezt mondtam a' Recenzióban: *De biz az ebadta mind szép!*

Gróf Desöffy József nekem xbr. 7dikén Kassáról írván, tudósít, hogy az Erd. Muzeúmot most látja legelébb. Csudáltam, ugymond, melly szépen fordítád magyarrá magadat a' Himfy Recenziójában. De úgy itélek, hogy nincs igazságod, hogy a' *Belzebub Kajláját* hibának vetted. Mit mondasz úgy Horátnak némelly sorára?

Azt feleltem, hogy ha H. minden Verseit magyarul és nem deákul írta volna, kitörleném ezt: *Quid tibi vis, mulier, nigris dignissima barris?* 's fordítanám, bizonyosan nem volna ez a' sor benne: *a' megdagadt f . . . puffogatása.* Vagy ez: Kivánok e én tőled egygy nagy Consultól csinált v . . . got. — A' Flóra Circusába Cato bémene: de én be nem mentem volna 1801. a' Generalis Gróf Fekete János Bacchanáljába, hol 16 mezitelen pár, nevezetesen Gróf Unwerth, Unwerthné, és 16 esztendő leánya és az ifju Gróf Fekete Ferencz is meztelen tánczolának a' Hét Electornál, 's a' vén Faunus (ruhában) nézte ezeket és e' fiját. —

De jobbra. — Imhol a' Rumi Monumentájához a' Praefatio. Add által mingyárt. Rumi akarta hogy ez hirdesse hogy barátok valánk S ird-meg nekem hogy tetszett, 's mikor lesz kész a' munka. —

Gr. D. József az említett levélben ezt írja: Az idetett kis bolond-ságot neked Pethe küldi. Nem rossz.

D. nem tudja, hogy nekem nincs szerencsém gratziájában állani Pethének, 's meg nem értette Ludas Matyit. — A' Matyi a' Mátéra allúdál, tudmillik a' Mátészalkaira. Én Pethót soha nem láttam, soha neki nem írtam. —

Visszairék Desöffinek, 's általa peccsét nélkül küldtem ezt a' levelet. Isten tudja, Pethe megelégszik e vele.

Kis Szánthai Pethe Fer. Urnak,
több Tudós Társ. Tagjának.
K. F. tisztelettel teljes idvezlését.

Most veszem, Uram, Gróf D[essewffy] J. Urnak levelében Ludas Matyidat.

[s(b. mint a 3065. sz. levélben.)]

Tiszteld Trattner Urat, add által az ideirt Praefatiót. Mihelytt elkészül Egmont, azonnal tégy dilizsenszre *Kassára*

1. expl. Osszián 2dik Kötetét.
1. expl. Szalamandrint.
1. expl. O és Új Magyar.
1. expl. Erd. Muzeum 4dik füzetét.

Nagyon kérek erre. — Szemere Januárban megyen Péczelre 's viszi Zrínyit és a' mi kész lesz egyéb, 's a' pénzt Müllernek.

Boldog új esztendőt Magadnak, Trattner Urnak, Vidának és a' Tek. Asszonyoknak, Donátnak és Marienak, és a' mi kedves Vitkovicsunknak. Örülve értem hogy Munkáji nyomtatattatni fognak. Bár képével jelenhetnének-meg.

Nagy Benczét csókolom.

Vorrede zu Prof. Rumi's Monumenta Hung. 2ter Band.

KAZINCZY FERENCZ
A Z O L V A S Ó H O Z.*

Azon előmenetel, mellyet a' Hazai História a' lefolyt Század' második felében álmélkodást érdemlő gyorsasággal teve, nem egyedül azon főbb ok' munkája, hogy azt hatalmas-lelkű férjfiaink, a' *Práyok*, a' *Katonák*, és a' kiket e' lündöklő nevek mellett említeni szabad, vették gondjaik alá, 's elhárítván a' Kritika' szövétnekével homályait, e' tudományunkat, melly az ő korokig sok részeiben inkább látszhatott Mesének mint Historiának, sok más részeiben pedig egy eléggé öszve nem függő, hézagokkal teljes, ingadozó Egészt mutata, megállapították; hanem ama' megnevezett okkal együtt azon másiknak is, hogy Tudósaink rejtett ereket kerestek, azokat ellankadni nem tudó szorgalommal megnyitották, a' régiségnek legkisdedebb tekintetű maradványait is gondosan öszvegyűjtötték, és hogy sem használatlan ne heverjenek, sem a' nemzetnek el ne veszhessenek, tulajdon Munkájukba nagy részben beszövték, vagy, a' mit nevezetesen a' mi szent Öregünk, *Kovachich*, cselekedett, külön Kötetekben kiadták.

E' részben ez a' mi korunk a' régibbekhez képest már is gazdag, de melly szép jövődő várja a' következőket! mert mi erős hittel hisszük, hogy a' lelkes és gazdagságával bölcsen-élni tudó *Jankovich Miklós* a' maga kincseit nem egyedül azért gyűjtögeti, hogy öröme lehessen mondhatni hogy ezek Övéi: erős hittel hisszük, hogy *Gróf Teleki László*, minthogy ötet magát hivatalai e' gondtól elfogják, olly fiat nevel a' hazának, kit a' *Sámuel* és *József* neveik és a' *Ráday* név, mellynek ők is részesei, emlékeztetni fog, hogy a' haza 's tudományok tőle mit kívánnak. Mind a' mellett kénytelenek vagyunk vallást tenni, hogy a' nemzet' nyelvén irt Maradványok közre-eresztésében Kiadóink hidegebbeknek mutatták magokat mint vagy Magyaroknak vagy Tudomány-kedvelőnek lenni illik, hanemha segélőkön múlt inkább hogy ezt tenni fel nem bátorodtak. Úgy tesszik, az a' szerencse, hogy ne csak kezdjünk, hanem folytassunk és el nem akadva haladjunk is, mellyel igen kevés igyekezeteink dicsekedhetnek, az én megbecsülhetetlen barátomnak, Prof. Rumi Úrnak

* A szedőnek ezt jegyzi meg Kazinczy F.: «unterstrichene Wörter werden durchgeschossen, und nicht cursiv gesetzt».

tartatott-fel, ki minekutána a' dolog' kezdetében a' sokféle gátlások alatt csaknem elcsüggede, ime e' Második Kötetet azon esztendőben eresztli-ki, a' mellyben sajtó alól az Első szabadúla-fel. És ezért ugyan a' nemzet hív hálával tartozik Ő Cs. K. Fenségének a' mi minket és a' Tudományokat szerető Nádor-Ispánunknak, ki ezen munkás és tudományairól az egész Európában elhíresedett polgártársunktól a' maga felséges ótalmát 's pártfogását meg nem tagadta; nagy köszönettel a' legragyogóbb Hazafinak is, az örök dicsőségű *Széchenyinek*, ki a' jót itt is, mint mindenütt a' hol annak elősegéllésére a' Hazza' nevében szállítatik-meg, gyámolította. A' jól-indult dolog menni fog, mert az én barátom nem lesz írásoknak szűkében, csak a' Közönség' tüze ne lankadjon, csak Gazdagabbaink a' Kiadó' érdemeiben osztolni óhajtsanak.

Midőn az idegen nyelven irt Régiségek' Kiadóji egyedül a' Történeteknek szolgálnak, Prof. Rumi Úr a' nemzet' Nyelvének is, és az ez körül fáradozóknak nyújt igen kedves szolgálatot. Némelly szavaink elavultak, feledségbe süllyedtek, értelmek kétségessé lett, olykor egészen elváltozott; némellyek most már szerkeztetést kívánnak mint hajdan; beszédünk, minekutána ismérteink kijebbre terjednek, szükségünk szaporodnak, izlésünk tisztul, a' régi és új nemzetek' írásaikat azért is olvassuk, hogy a' magunk írásainkon az ezek' szépségei ragyoghassanak, más színbe öltözik: soraink könnyebbekké, szebbhangzásúakká, gondolat' és érzés' festésére alkalmasabbakká lesznek; 's így Nyelvünk 's Literatúránk közelít azon ponthoz, mellyet mind azok a' kik a' dologhoz értenek, a' nyelvet és izlést rontó Báróczy' és nyelvet és izlést rontó Baróti Szabó' idejek előtt, reménylhetőnek nézni alig mertek, ... minekutána, mondom, ennek a' Literatúránk' és Nyelvünk' két Hérósának példája után, Nyelvünkkel az történ, a' minek minden élő Nyelvvel történni kell, és történni mindaddig kell, míg a' Nyelvet, nem a' sokaság, (mellynek e' részben nem a' parancsolás, hanem az engedelmeskedés tiszte) hanem a' *Szép-Irók* megállapítják: szükség, hogy a' régibb korok' Nyelvét és Irójikat ismerjük: mert űlölök is van mit tanulunk, ha tudjuk mit kell elfogadni és megvetni, leginkább pedig ha azt tudjuk, hogy a' régi szóval hol és miként kell élni.

Végre ezen Írások' kiadása bennünk hálának érzéseit is ébresztheti-fel a' Gondviselés eránt, melly minket most hagyja élni és nem azon boldogtalan időkhöz, hol az uralkodásra-vágyók a' magyar vért magyar karral ontaták. Hazánk' Történeteiben, az áldott *Therésia*

uralkodásáig, alig találunk egy két rövid korig tartó fényes pontot, mellyen ez a szép nemzet a maga méltóságához illőleg állott volna, a mellyen emelkedő lélekkel múlathatna Olvasója: ellenben melly undokságokat látunk mindenfelé, 's kivált a szerencsétlen Erdélyben! Nézzük sorba annak fejedelmeit, 's tartóztassuk-meg magunkat, ha lehet, annak nem káromló, hanem fájdalmas felkiáltásától, a mit a Russziai Katalinnak az Ázsiai eltunyított, lelketlen nagyok felől egy Költő ír:

O sagesse des Dieux, je te crois très profonde;
Mais à quels plats tyrans as-tu livré le monde!*

Azok a Zápolyák, azok a Batori Signondok és Gáborok, Kemények, Apafiak, és csaknem minden a ki a Rákóczy nevet viselte, melly tunya, haszontalan, vérengező, ész nélkül kevély' teremtések; 's mint tették szerencsétlenné a nemzetet, a hazát! — Széphalom, Decemb. 14-d. 1815.

[Jedeltje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

3071.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 16. xber 1815.

Vorrede zu die Monumenta Hung. 2. Band.**

Azon előmenetel . . .

[slb. mint 3070. sz. levélben.]

Dieses ist die Vorrede, mein theurer Freund, die ich an Trattner abschickte. Ich setzte den merkwürdigen Tag Decembers darunter, — er ist der Tag meiner Verhaftung. Vergessen Sie mir nicht zu sagen, wo ich etwas nach und wider Ihren Wunsch hineinlegte.

Cserei schreibt mir, dass er für Ihre Monum. einen ganzen Pack Schriften fertig hat, und fragt mich an wen er sie abschicken soll. Ich nannte ihm Trattner, aber mit der Weisung, dass die

* Kazinczy F. jegyzete a szedő számára: «Die zwey Zeilen aus einer kleinen Schrift».

** Ide, nyilván később, ezt jegyezte Kazinczy F.: Aber ich habe darnach sehr vieles weggefeilt, besser gemacht.

Schriften dahin versiegelt abgeschickt werden sollen. — Auch mein Familien Archiv wird Ihnen manches liefern. Gott gebe nur, dass Sie Käufer und Széchényis finden!

Ich erhielt vom Grafen Joseph Desöffy ein Schreiben gegen Receptisse durch die Post, und fand darin ein gedrucktes Werk. Er schreibt mir die Worte: Ich schicke dir diese kurze bolondság. Sie ist nicht übel. Pethe hat mich gebeten, sie dir zuzuschicken. — Graf D. wusste nicht, dass ich mit Pethe in keinem [!] liaison stehe, und merkte es nicht, dass die Schrift wider mich gemünzt ist. Im Jahr 1811 ward meine Epistel an Vitkovics gedruckt. In dieser lasse ich einen Töpel (Högyész Máté) auftreten, der Verse schmiedet, und wider Virág, Dayka usw. loszieht, ihre Sprache falsch nennt, und behauptet, dass nur der Kalviner gut ungrisch spreche und schreibe. Dann kamen meine Epigramme heraus Tövisék etc. Durch diese wurden die Mondolatisten höchst aufgebracht. Wider Pethe liess ich keinen Buchstab drucken, aber ich sagte an meine Correspondenten, dass die durch ihn geschmiedeten Wörter nichts taugen, (képzelmész Dichter, vielleicht weil képzelet und elme Einbildungskraft und génie die zwey grossen Ingredienzen zu einem Dichter sind — vielleicht ist das ész wie in Kertész, Mivész, Ügyész, Halász die Termination des Menschen der sich mit dem abgibt, was das Wort, wozu es angehängt wird, deutet) und dass sein Stil arg ist. Das konnte der Mann nicht verschmerzen; Sie wissen, dass er sich wider mich ein paarmal ungerechte Explosionen in seinem Nenz. Gazda erlaubte, und ich schwieg. Es war nicht genug; jetzt kommt er mit Hexametern über mich her, nennt mich Herrn von Döbrögi, und erzählt folgendes: Lúdas Matyi (das quasi diminutivum von Máté; Matyi ist eigentlich Matthias, aber es erinnert an Máté) trieb seine Gänse auf den Markt. D. spricht ihn an, und wird über Matyis unehrerbietiges Betragen beleidigt, und lässt den armen Teufel fuchteln. Dieser denkt an List, und prügelt Herrn v. Döbrögi derb ab, kommt als Chirurgus, prügelt ihn das zweitemahl ab, und dann das 3. und 4. mahl. Das Motto ist: Quamvis sublimes debent humiles metuere, Vindicta docili quia patet solertiae. Phaedrus. Also Pethe droht, und sein Feuer ward weder durch seine Explosionen, noch durch die Mühe, soviele Hexameter zu schmieden, sowie auch durch eine Zeit von ein paar Jahren [nicht] gedämpft. Welch ein wilder Mann! — Die Erfindung, poetische Oekonomie ist vortrefflich, der Stil und Prosodie miserable, seine Sprache merum rus, über die

Moralität brauch ich nichts mehr zu sagen. — Hier folgt was ich ihm an Pethe in meinem Leben das erstemahl, und wie ich glaube das letztemahl geschrieben habe. Er schrieb mir durch D. und auch ich zurück durch D. unversiegelt:

Kis Szánthói Pethe Ferencz Urnak,
több Tudós Társaságok Tagjának,
K. F.
tisztelettel teljes idévzetét.

Most veszem, Uram, Gróf D. J. Urnak levelében Ludas Matyidat.

[Stb. mint a 3065. sz. levélben.]

Ich glaube er hat hiemit genug, und er sieht, dass er mit einem Menschen zu thun hat, den er nicht leicht in den Bock jagen kann, der aber Adel in seinen Gefühlen hat um sich mit ihm zu balgen.

Dokus hat Ihre 54 f. bey Kilián abgelegt, wie ich es schon schrieb. Noch habe ich kein exemplar verkauft: aber ich werde sie gewiss anbringen.

Kultsár und Jankovich sind gesinnt auch eine solche Sammlung herauszugeben. Daher die Kälte unseres Ulysses.

Sie haben mir ein grosses Vergnügen gemacht, indem Sie mir Ihr Urtheil über Horváts Werk mittheilten. Man schreibt mir: In Horváts etnaischer Brust stürmet es wieder. Bald werden Donner wider Schwartner blitzen.

So wie ich Zeit gewinne, so liefere ich Ihnen Recensionen, unter andern Beregszászi und Zombori, zwey schreckliche Gelehrte! Ich begreife nicht wie solche Menschen wie B. socii Eruditorum Societ. werden können. — Zwar ja, ich begreife es. Alles in der Welt geht so, — man hat sich gefreut etwas über Ungarns Sprache wissen zu können.

Fast haben Sie mich über den Artikel *Protestant* überzeugt. Aber auch in Frankreich sind *fast bloss* Katholiken. Man kommt also zum Licht überall wo man keine Inquisitionen hat.

Kisfaludi las vor sehr Kurzem einem Fremden seine ungedruckten Poesien vor. Diesem gefiel eins ausnehmend. Kisfaludi fiel ihm ins Wort: De biz az ebadta mind szép! (Alles — nicht bloss dieses — ist schön.) Ich stosse mich an diesem Worte nicht; es

ist wie das bekannte Wort von Correggio, als er endlich einmal dazu kam, dass er Raphaels Werke sehen konnte:

anch io sono Pittore.

Aber dieses *De biz az ebadta mind szép!* zeigt mir warum er meine Recension seiner *Szerelmei* so ungnädig nahm: ich bewunderte nicht alles. — Graf Joseph D. schreibt mir: es war für mich ein ganz eigener Genuss zu sehn, wie schön du dich selbst in *Himfys* Recension übersetzt hast. Du hast ihm doch unrecht gethan, indem du das *Belzebub Kaglája* (Schindmähre von Belzebub) rügest. Auf diese Weise würdest du viele Zeilen des Horaz streichen. — Ich sagte: Ganz gewiss würde ich die ganze Ode, *quid tibi vis, mulier, nigris dignissima barris*, streichen, wenn sie ungrisch dastünde. Sollte ich denn den Horaz übersetzend sagen können *turgentis verbera caudae a' megdagadt f. . . püfögetései*, und *numquid ego a te magno prognatum depono consule cunnum*, *kivánok e én töled egy nagy Consul csinálta p—t*. Wir leben nicht in Rom. So urtheilt selbst ein Desöffy! Wäre es denn nicht gefährlich Recensionen zu liefern? Ich sagte ihm: Selbst Cato ging in den *circus Florae*. Aber kein Mann von Ehre würde in das Bacchanal des Grafen Johann Fekete (Generals) 800. gegangen seyn, wo 16 Paare ganz nackend tanzten. (darunter Graf Unwerth Vater, Mutter und nubile Tochter und Franz Fekete, Sohn des Generals.) Der alte Faun sah dieses zu, aber nicht ungekleidet. Ich führe diesen unbezweifelbaren Vorfall hier an, weil ich glaube, dass Sie meine Briefe aufheben werden. Es geschah bey den Sieben Churfürsten in Pest. Musikanten waren hinter dem Vorhang.

Batsányi sitzt in Brünn gefangen — wenn die Nachricht wahr; der unglückliche Mensch. Wie oft hat er den Ulysses spielen wollen! — Seine Frau sagte während der Zeit als ich in Wien war, dem Hofagent Vitéz, sie habe die sicherste Hoffnung, dass ihr Mann Freyheit nach Haus zu kehren erhalten wird. — Ich selbst sprach sie nie, und es ist bekannt, dass Batsányi und ich Freunde nie waren, nie werden können.

Leben Sie wohl, geliebter Freund. Umarmen Sie Ihre liebe Frau, und unsere Kinder. Gott gebe Ihnen ein glückliches Jahr, erfülle alle, alle ihre Wünsche. Sie sind die meinigen.

Folnesics gibt Vorlesungen in der ung. Sprache der neuen Erzherzogin *Hermine*. Ich machte den Brief auf dieses nachzutragen u. Ihnen zu sagen, dass ich in der V...¹

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3072.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom dec. 18d. 1815.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

E szomorú napokban mi is csaknem eltespedünk. Hát Uram öcsém hogy ne tespedne? Nem kellett volna megvetni hívásunkat, föltöttük volna együtt a telet, s tanúltunk volna egymástól, buzdítottuk volna egymást. A mi Palink Januárban megyen Pestre. Ritkán látom, mert a szüreten egy holnapig mulatott; itt volt a minap, de rossz órában. Némely fonák jegyzéseket csinált, melyekre én nem szölkék ugyan, de képem mutatta hogy csudálkozom az ítéleten, s nagyon rosszul esett neki a csudálkozás minája. Én megvetéssel szölkék az Erd. Muzéum 3dik füzetében álló Zsombori Értekezése felől, s ő azt állítá, hogy nem rossz s magyarsága hasonlít a Virág Benedekéhez. Azután nem szerette hogy én Baróti Szabót kevesebbnek nézem mint Révait, mert ő most a két Szabó Dáviddal van tele, s én azt mutattam meg, hogy Szabó Dávid épen azon eszt. kezdé a metrica poesist, melyben Szabó Dávid, s a Révai versei *Versek*, a Szabó Dávid versei csak *verssorok*. Szabó Dávid mert, de ő mind úgy mint grammaticus, mind úgy mint poeta sokkal sokkal kevesebb mint az én Hérósom. Való hogy Révai is eltévesztette néhol a dolgot, de ki nem téveszti? Ezek kapatának kevéssé öszve bennünket; én tűzbe nem jöttem, de Pali nagyon le vala verve, s félek hogy irritabilitása szerént sokáig fogja érezni, a mit érezni épen nem kellett volna. Én tudom mi történt köztünk: de én nem érzettem s nem érzem. Az volna még szép, ha együnk azt kívánná, hogy a másika azt higgye a mit ő.

Én egy holnap oltá azt próbálgatom, ha lehetne-e nekem literaturánk mi időnkbeli lépéseinek történeteit írnom, de nem lehet.

¹ Itt egy sor erősen ki levén vakarva, olvashatatlan; fölébe ez van jegyezve: ungrisch steht es im Erdélyi Museum.

Magamról kell szólnom, az pedig nem megy. Kisértetbe bizony nem jövök magasztalni magamat; de minekutána úgy dolgozom *most* a hogy *most* írok, a legszerényebb mód is nem magasztalás-e? Recensio formájában dolgozám a mit dolgoztam. Hadd maradjon; talán idővel lesz haszna. Minthogy Pali Zsomborit és Beregszászit a szüret alatt Lasztóczon hagyá, sőt minekutána a két könyv a miolta megérkezett mindég nála volt, e kettőhöz még nem láthattam, azolta egyéb foglalt el. Veszekedni egyikkel sem fogok, de felelni fogok, s az nem nehéz az ily íróknak. Beregszászira ezt íram a mostani dolgozásomban, melyet említék: «Bár a homályos szemű patriarchának történetével együtt (azt mondja B. hogy a Magy. írók annyira elronták a nyelvet, hogy a régi magyar erre a caligans oculos Izsák szavával kénytelen felsohajtani: Esau keze, de Jákob szava) az a szent könyv, mely e történetet beszéli, arra is emlékeztette volna a lisztelt férjfit, hogy Uzza, megakarván tartani a feldőlés veszedelmétől az ő segédére nem szorult frigyládát, idétlen és vakmerő hűsége miatt halállal büntettetett.» —

Gróf Desöffy József nekem 7^a xbr. 1815 azt írja Kassáról: «Az ide zárt kis bolondságot neked általam Pethe küldi. Nem rossz» — Elíjedtem, mindjárt tudtam mi lehet, mert ismerem Pethét. Egy 16 lapnyi hexameterekből álló versezet. Czimje *Ludas Matyi*, egy eredeti Magyar Rege. Négy LEvonásban, Bécsben 1815. Motto. *Quamvis sublimes debent humiles metuere, vindicta docili quia patet solertiae.* Jámbor olvasó. E munkácskának ki legyen szerzője, ha kérded, nem tudom; a bizonyos, hogy az én kezeimbe csak így jött név nélkül; nekem egy szomszédom hozta az erdő hátról, vagy honnan, hogy jó lesz rajta nevetni majd borozás közben. Igaz is, mert rajta nem egy két vidám estvéket tölténk, még Martzi kanász is, a ki nagy A-t se tanult soha, sokszor majd megütötte a guta, úgy röhögött. No ilyet soha, gazd uram, ugymond, még a 70ik nagy apámnak lelke sem hallott etc. etc. etc. Ez a praefatio 1^{1/2} lap, subscriptio: Irtam-JOBB OTTHON, egy kancsó Jankai mellett. A kiadó.

A Rege ez: Ludas Matyi az anyja lúdjaít vásárra hajtja. Döbrögi úr megszólítja, s minthogy süveget nem von, megveréti. Matyi boszszút liheg, s az erdőbe csalja, ott jól elveri. Chirurgusnak öllözik, jól elveri, elveri 3szor és negyedikszor is s leczkét ad neki, hogy többször is lesz verés, ha nem használ. A gondolat jó, az oeconomia jó, a stilus miserabilis, a prosodia is az, a moralitasról nem szöllok. —

Én Pethének soha nem írtam. Azt nem feledheti, hogy a *képzelmé-
szet* nem szeretem. A Mondolatisták tüzelék fel. Kétszer szölla a
Nemzeti Gazdában ellenem, s hallgattam. Most írni kellett.

Kis Szánthói Pethe Ferencz Úrnak
több Tudós Társaságok tagjának,
K. F. tisztelettel teljes idévezletét.

Most veszem, Uram, gr. D. J. Úrnak levelében Ludas Matyidat.

[Stb. mint a 3065. sz. levélben.]

(Ludas Matyi a Mátéval rokon név.)

Veszprémi Kánonok Horváth János, egyszersmind Rudinai apát,
nagy eloquentiájú Ur, nekem minap egy levelet írt. Ha, ugymond, a
mostani kor igazságtalan is koszorúját homlokodra feltenni, büszötödet
vele megkoronázza. A levélben *példány* van és *hála* és holmi egyéb.
Kisfaludi minap a maga verseit felolvasta egy előttünk ismer-
etlennek. Ez az egyik versét admirálta. K. tűzbe jött, ezt kiáltotta:
De biz az ebadta mind szép. — Ezt igen humoristisch beszéli
nekem a minapi levelében B. s azt mondja a Zsombori prof. Érte-
kezésére, a mit Kisfaludi monda a maga verseire. Egységet keresni
(úgymond Berzsenyi) tudatlanság stílusunkban, holott individualisabb
semmi sincs.

Ime kész Trattnernél mind a 9 kötetem, de én 5-nél többet
még nem bírok. 6, 7, Osszián, 8 Szalamandrine, és Egmont. Ezt az
utolsót épen most végzi, ha tudnillik még nem kész. — Szent Miklósi
írja, hogy ő és Vitkovics azt ítélik, hogy Osszián szép, de rajta
megtetszik a siető kéz. Én ezt nem igen látom, legalább nem inkább
mint egyéb darabjaimon. Ossziánt Döbr. excellensnek mondja két
levelében, és nem provocálva. — Szemere és Szent Miklósi Marmón-
telemet úgy nézik mint a summum bonumot, Döbr. pedig hogy
franciább mint lenni kellene. — Szemere és Kőlesey Ossziánt tartják
jónak, Gesznert nem. — Helmeczi meg nem foghatja hogy a Szala-
mandrint és a Repülő Szekeret hogy dolgozhattam, holott semmit sem
érnek. Szent-Miklósi Yorickot egy galád írásnak nézi, Stipsics Censor
pedig annak a minél [az] egész 9 kötetnyi gyűjteményben nincesen
jobb. Én ezeket úgy írom, mint tudni méltót, minden érzékenység nélkül.

Hát Uram Öcsém mit csinál? mit dolgozik, mert Kőlcseynek dolgozni kell. — Nagy Fer. az Ilias XVI. könyvét csinálja. Adieu, édes Uram Öcsém.

Az ide zárt epistolát ez éjjel végzém. Ez Helmeckinek vala szánva. Érti Uram öcsém az ott megmagyarázottakat magyarázat nélkül is.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 122. sz.]

3073.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom Dec. 19d. 1815.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,
nagy érdemű barátom,

A' referens Szolgabírón mult e, vagy a' Notariatus tévesztette-el a' Szolgabíró Jelentését, nem tudom: de a' Procuratória Constitu-tiókat csak most vehetém kezemhez; a' Szolgabíró esküszik hogy referálta, a' Notariatus hogy azt soha sem látta. Így tehát általadom azokat, 's alázatosan kérem az Urat, hogy dolgunkat elindítani, és hogy mit tegyek, megtanítani méltóztassék. Négy gyermekem van, 's illő hogy be lévén zárva előttem minden út, azt tegyem javokra, a' mit lehet.

Dr. Szent Györgyi Ur által fogta az Urnak adni dolgozásaimnak négy első Köteteit. Épen most nyomtattatik a' 8dik, s minthogy a' 9dik legelebb ment-ki, az egész Gyűjtemény kész. Mihelytt az exemp-lárok elérkeznek, azonnal küldöm a' hátra maradtakat. Még azokat magam sem vettem.

Pethe Ferencz Úr is Postává lett ellenem. Eggy *Lúdas Matyi* nevű egy ívből álló hexameteres munkát ada-ki. Gróf Desóffy által küldé-meg nekem, de a' Gróf a' czélzást nem értette, 's azt hitte hogy az csak barátságos kedveskedés. — Én Pethe Urral semmi-nemű relatióban nem állottam; nem láttam soha, soha neki levelet nem írtam, soha levelét nem vettem. Azonban a' Mondolatisták tudatták vele hogy én az ő *Képzelmész* (Poeta), *számtalan* (sub-stantivum, legionem militarem denotans) 's hasonló szavait jónak nem láttam. Ezért ellenem két tompa exploziót teve Nemzeti Gazdá-jában 's most a' 3dikát Matyival teszi, 's azt igéri benne, hogy 4dik

is lesz. A' dolgot úgy vettem a' hogy illik, a' leghidegebb verrel, a' legtökéletesebb nyugalomban. Visszaírtam neki rettegés és ingerlés nélkül, de nyomtatásban neki felelni soha nem fogok, akármit csinál. A' költemény ez: Ludas Matyi vásárra hajtja az anyja lúdjaít, nem vesz süveget Döbrögi Urnak, 's ez Matyit levonatja. Ez mint Ács Döbrögít az erdőbe csalja, 's elveri. Mint Chirurgus gyógyítja, 's elveri, 's így 3szor, 4szer. — A' költemény és poetai oeconomia jó, a' prosódia miserabilis, a' stíl merum rus, a' Moralitas a' millyet ettől a' Biblia Editorától várni lehetett.

Nálunk semmi hír. Egyedül Bernáth Jánosné hala meg épen szüretkor.

Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába, 's a' Tekint. Asszonyt szívesen tisztelvén, a' kis Jeanettet csokolván, maradok a' legteljesebb tisztelettel

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

Ezt Bozóki Úr fogja az Urnak megküldeni. Nem méltóztatnék tudatni velem, mikor jutott kézhez?

Batsányi felől az a' hír hogy Brünmben raboskodik, felesége *elfelejtéssel* biztatta, sőt talán *jutalommal* is.¹

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

3074.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Az én Carlószomnak.

Széphalom Decemb. 21d. 1815.

Tisztelt, szeretett barátom, Döbrenteink írja, hogy nem vettek válaszomat. — Melly választ nem vettél, ha az kezedhez nem ment! Forró szívvel írtam azt azon pillantásban, a' mellyben leveled' olvasásától megszűntem. Ollyat most írni nem tudnék — egészen más az, midőn nyugalomban vagyunk, mint az, midőn egygy csaknem

¹ Kazinczy. — Jött Dec. 21-án 815. Val. de do. 12. — Nagy G. jegyzete.

esztendő olta várt levél érkezik 's kereng fejünk örömlünkben. — Döbrenteinek boritékja alatt írtam azt, mint mindent a' mit hozzád írok míg együtt lesztek, mert elijeszte annak tudása, hogy két levelem felbontva ment hozzád. Leveleimben nem lehet titok; de el vagyok fagyvalva ha meleg szívvel szóllok mással, 's egy harmadik hallgatja mit beszéllek.

Köszönöm hogy örültél megígért bémenetelemnek. Vártam azt szívedtől. Az most elmarada. De Pünkösztör Zsibón akarok lenni, 's ha lehet Szemerével. Én télben nem utazhatok, sem hideg tavasszal. Májusban szeretnék ott lenni: onnan visszajövn, feleségem is szekérbe ül, 's lemegyünk ahhoz, a' kit Sophie úgy szeret mint Wesselényit — a' szép és jó Ninihez — Prónay Simonnéhoz. — Nem úgy; most látom, hogy Pünköszt Júniusban lesz; és így elébb Györgyére, úgy Zsibóra.

Atyádnak képét én még nem láttam; azt tudnillik, a' melly felől Döbrenteink szöll tegnap vett levelében. Már félek, hogy rossz lesz, holott szépnek óhajtottam. Trattner sok örömeimet elrontotta; de Trattnert nem vádlok; nem boldogult a' Bécsiekkel, 's Ehrenreich olcsóbban dolgozik. Soha többet nem dolgoztatok Nyomtató által Metszővel. — Trattner, nem jöven a' Haller' képe (úgy írja tegnap vett levelében), elkérte Gr. Teleki Lászlótól a' Teleki József' képe rezét, és azzal nyomtattata képeket a' Képszobor és Szalamandrine elébe.

Míg e' levelem kezedhez jut, kezedben lesz a' Vidához írt Epistola 's tudathatod velem mit ítélz felőle, pedig azt tudni vágyok. Atyádról kelle szöllanom; többet *ott* nem mondhattam; de nemes tettét az is hirdeti, 's az az egy *fellépe* és a' *malikos*-koszoru nem rossz.

Mondjad, kedves barátom, a' mi Döbrenteinknek, hogy én angolul nem olvasok. A' Haynóczy által 1791 mellém rendelt angol Mester maga abba hagyá leczkéjít sárgasági betegeskedésem miatt, melly egészen elgyengite. De a' mi igen keveset angolul tudok, azt a' Yorick levelei és az Erdélyi Utazások alatt hasznomra fordítottam, öszve vetvén az Originállal a' német és francia fordításokat. Éljetek mind ketten, barátim, igen szerencsésen ti és a' kedves Lajos, ki az én Lolottomat csokolja-öszve atyja' nevében.

A levél külső felén:

Döbrenteinket ismét kérem hogy a' Dr. Gyarmathy Úr jegyzéseit nekem küldje-meg, 's tudassa velem hány esztendő ember lehet Prof. Zombori és mit tanít?

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görögöni levéltárában.]

3075.

Kazinczy — Helmecezy Mihálynak.

Széphalom Decemb. 21d. 1815.

Édes barátom,

Trattner Úr meg fogja engedni hogy hozzája menő levelemet olvashassd. Ebből láthatod panaszomat az *Ó és Új Magyar* nem vétele miatt. Tudom hogy legkedvesebb barátainknak sem kell örök Commissiókkal alkalmatlankodnunk; megismerem hogy Neked örökre le vagyok kötelezve: de azon kénytelenségben vagyok hogy akarom vagy nem akarom, neked alkalmatlankodni kénytelen légyek. Hogy annál bizonyosabban és annál hamarabb vehessen a' mire szükségem van, az Isten szent Ijára kérek,

1 expl. Osszián 2dik Kötetét,

1 expl. Képszobor és Szalamandr. a' mennyi tudnillik már kész.

1 expl. Muscüm 4dik füzet,

1 expl. O és Uj Magyar.

pakkolj össze, 's add által a' Dilizsánsznak. De minthogy az egy holnapban Kassára csak két izben jó, és így meglehet hogy így egy holnapig is kell várnom reá: cselekedd, hogy mind ezeket még egy más paketben

a' *Prof. Wályi [!] Nagy Ferencz* nevére 's *Patakra*

adreszálva, add által Superint. Batori Úrnak. Az innep után egy két nappal Pataki deákok térnek be hozzá, 's ezek által azt tizedik Január körül vehetem. Mint vagy megelégedve a' Rumi Monum. Előbeszédével és a' Vidához írt (egész) Epistolával, az *egésszel* mondom, nem előbb megküldött töredékével? mert már az egész is útban van hozzád 's eddig vehetted. Boldog új esztendőt magadnak, a' tiednek 's enyémekeknek! —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

3076.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás-Úr,
különös tiszteletű Uram!

Trattner Úr dicsekszik előttem a' Méltóságos Bárónak azon kegyességével, hogy az ő igyekezeteit 230 fnttal segélleni méltóztattott, 's megengedte, hogy idvezült nagylelkű Ura Atyjának képe Munkámnak egyik kötete elébe tétessék. Trattner ezen Köteteket a' maga költségén és a' maga nyereségére nyomtatattja, 's így a' jótétben én magam részt nem veszek: azonban tisztelnék ismerem a' vele közlött kegyességért köszönetemet megadni, mind azért hogy ezen barátom' terhét a' Mélt. Báró megkönnyítette, mind kivált azért, mert szívemnek kedves, hogy az Ő Excellenziaja' képe egyik Kötetemet ékesíteni fogja. Jó nekünk, Méltóságos Úr, a' maradékot a' nemzet' legnagyobb embereire emlékeztetni: 's ki volt nagyobb, minden tekintetben nagyobb, mint a' Mélt. Báró' nemzője?

Kértem Trattnert, hogy rezét ne a' kisebb, hanem a' nagyobb réz után dolgoztassa, mert a' nagy épen olly jó, a' melly rossz a' kicsiny.

Nagyon sajnálom, Méltós. Báró, hogy Májusban tett Bécsi útam alatt a' Mélt. Úr tiszteletéhez szerencsém nem lehetett. Felvilágosítottam volna azon Cabaláknak titkait, a' mellyek ellenem, mint Nyelvrontó ellen folynak, minden gyalázatos forrásaikkal. Azonban én ezen rút tetteknek nagyon örvendek; a' mocsok azt keveri-be a' ki ellen tétetik, 's az Olvasókat megismerteti azon tárggyal, a' melly felől a' czivakodás foly. A' német Literatura épen egy illy gyalázatos czivakodás által jutott virágzásának fő polezára, 's azt az útat tette egy tized alatt a' mellyre e' nélkül ötven eszt. kívántatott volna. Bizony a' Somogyi Gedcon' pasquillje, mellyre Szemere és Kölcsey épen azért feleltek abban a' vad tónban, hogy a' nem tudós Olvasót vonhassák a' per' nézésére, már is sok jót tett, 's én óhajtom hogy a' per még egy két esztendeig folyjon így. Somogyi, a' ki fel volt tüzelve némelly nemtelen indúlatú emberek által, és a' ki azt hitte, hogy én az ő parasztságaira 's oktalanságaira bizonyosan felelni fogok, és ezért a' munka nyomtatásakor már feleletemre adandó válaszával is kész volt, elhült rajta, hogy én ötlet

feleletemre méltónak nem néztem, minden jó embernek megvetését tapasztalta, látta hogy goromba lenni Szemere és Kölcsey is tud a' goromba ellen, 's elhallgata; Prof. Ruszek pedig és Kisfaludi többé nem fogják terjeszgetni a' Mondolatot. — Én a' Szemere és Kölcsey Munkáját kézírásban soha nem láttam, nyomtatásban csak akkor midőn az már Moldvának szomszédságában is olvastatott, 's a' Munkában semmi részem nincs.

Somogyi Gedeon után Prof. Beregszászi szóllala-meg, 's Károly-fejérvári Prof. Zsombori az Erd. Muzéum 3dik füzetében, 's legközelebb az *Ó és Új Magyar* Írója. Ezt az utolsót mind eddig nem láttam, és így érdeme felől nem szóllhatok: de az a' kettő! az a' kettő! A' Prof. Zs. Úr Értekezése olyan mint a' Mythologia' Chimaerája, az eleje excellens, tovább rossz is jó is, eggy §, talán mivel (a' mint a' styl is gyanítatja) máshonnan írta-ki, igen jó, a' farka pedig épen nevetséges. Ez a' Tudósunk nem egészen tudja, mit beszéll, de mondani jót akart, 's osztán mindent öszvejavara. A' Kis János Értekezését kellett volna megolvasnia; osztán czáfolta volna meg, ha tetszett, a' mit én a' Dayka és Báróczi életekben mondtam. Rettenetes az, midőn eszes ember mondja hogy a' Magyar Nyelv elég bőv; mert százig számlálni az a' nemzet is tud, a' ki csak ötig számlál; de annak nyelve legalább é' részben szegény nyelv. — A' mi Prof. B. Urat illeti, ez a' jámbor Tudós nem kapott időt megolvasni a' mit kellett volna, annyira elfogta a' Sanskrit 's Egypti, 's Zsidó, Török, Tatár nyelv tanulása. A' ki a' Magyar Nyelv felől akar írni, annak sok egyebet kell még tudni. Az Izsák Patriarcha' szavával sopánkodik Nyelvünk megromlásán, 's nem tanulta-meg a' Bibliából, hogy az Úr Isten Uzzát halállal büntette vakmerő hűsége miatt, midőn ez az ő segédjére szorult frigyládát a' feldőlés' veszedelme ellen védelmezni akarta. Mit mondjon az ember az olly Magyar Philologusra, a' ki Baróti-Szabónak és Pápaynak neveiket 1815. Apr. 18d. hallá *legelőször életében?* és a' ki számba nem veszi azt a' jót a' mit a' Nyelvrontók már tettek, hanem csak azon akadozik, hogy a' nyelv nem az a' mi az ő gyermekségében volt; nem olyan mint a' Molnár Borbála és Varjas 's Tordai Gyöngyösi Verseiben? Mit mondjon az ember arra, a' ki megismeri hogy az élő nemzet nyelvének változnia *kell*; megismeri (talán), hogy a' Nyelvet nem a' sokaság, hanem a' gondos és lelkes Írók viszik: és még is azt kérdi hogy miként mer *valaki* ollyat, holott az Zsombori szava szerént nem az enyém, nem a' tiéd, hanem a' miénk.

Valaha, Méltós. Uram, meg kell mutatni az illy Tudósoknak, hogy ők azok a' kik nem tudnak, és azt fogom, 's köszönöm Prof. B. és Zs. Uraknak hogy magokat kibeszéllték. Így tudom mit nem kell hagyni szó nélkül.

Még csak egy nagy okot azoknak részökről, a' kik bennünket nem előre, hanem hátra, nem Graecia, Róma, Olasz, Francia, Német és Angol ország felé vinni szeretnének, hanem a' Tatárok közzé. — Megvalljuk hogy kell igazítani, szépíteni, bővíteni: de ne *sokat*. — A' *sok* és *kevés* relativa ideák, 's így a' Poétának *kevés* a' mi a' közembernek *sok* — 's lehet e *építeni* ha nem *rontunk*?

Engedjen meg a' Mélt. Báró merészségemnek, hogy ezeket előadni bátorkodtam. Kívánok boldog új esztendő, 's maradok a' legzivesebb tisztelettel A' Méltós. Urnak

Széphalom Decemb. 21d. 1815.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

3077.

Kazinczy — Kriebel Jánosnak.

Hochwohlgeborner Herr Kreishauptmann,
hochzuverehrender Herr,

Die Stände des Zempliner Comitats haben Ew. Hochwohlgeboren Anzeige über Ihr sehr viel versprechendés Unternehmen mit allen Gefühlen der Bewunderung, des Beyfalls und patriotischer Freude empfangen. Ich war in der Sitzung nicht zugegen; aber man erwies mir die Achtung, worüber ich wirklich stolz bin, dass das Praesidium derjenigen Deputation, welche hierin arbeiten wird, mir übertragen wurde. Diese wird aus dem gelehrten Pfarrer von Patak Andreas Tulsiczky, und den Herrn Michael von Szirmay, Prof. Joseph Rozgonyi zu Patak, und Herrn Oberfiskal Ladislaus von Dókus bestehen. Da ich in dem Gebiete der vaterländischen Geschichte keinen gelehrteren Mann kenne, als es Prof. Szombathy, auch in Patak, ist, so werde ich auch diesen zum Mitarbeiter nehmen. —

Das Werk des im Jahr 1812. verstorben Hofraths Anton von Szirmay, Notitia Topographica et Historica Comitatus Zempliniensis, werden Ew. Hochwohlgeboren gewiss kennen und besitzen; und da

darinn vieles vorkommt, was unsere Deputation geleistet haben würde; so wandelt mich eine Angst an, dass wir wenig darüber werden liefern können. Und Ihr edles Unternehmen verdient doch Unterstützungen jeder Art. Ich wünsche, dass wir wenigstens durch Pränumerationen Ihnen dienlich seyn können.

Schön ist es gewiss, dass ein Ungar auch in einem fremden Land zeigt, dass ihm sein Vaterland heilig ist, dass er auch ausser den Grenzen dieses geliebten Reichs dessen nicht vergessen hat. Segnen Sie es, edler Landsmann, mit dem Segen, welches der sterbende Engel ihm gab. Fällt mir dieser Segen ein, so schlägt mir das Herz, und ich möchte den gelehrten jungen Mann noch einmahl an dieses Herz schliessen.

Leben Sie wohl, verehrter Mann! .Seyen Sie meiner innigsten Verehrung gewiss.

Ew. Hochwohlgeboren

Ihr gehorsamster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.¹

Széphalom, Gegend von Tokaj, eine Stunde von Ujhely nördlich, den 21. Xbr. 1815.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

3078.

Szűcs Dániel — Kazinczynak.

Petneházán 21d. Decemb. 815.

Tekintetes Úr!

A' múltt September 19dikén hozzám útasítani méltóztatott Levelére, hogy tsak most válaszolok, az az oka, mert azólta minden órában vártam a Tekintetes Úr' embereit.

Visznek tehát az emberek negyven köből gabonát.* Mert többet vinni nem bártorkodtak; itt vólna még nyóltzvan, de tizenhat belőle nehéz helyen van. Ez nagy részént Szabó Jánosnál és

¹ A levél hátsó lapján egy, a királyhoz intézett folyamodvány eredeti fogalmazványa olvasható latin nyelven, a melyben valaki (a név nincs kitéve) Szűr Ferencz mezőkövesdi prépost-plebanus utáni öröksége kiadatását kérelmezi. Nyilván Kazinczy feledékenységéből írta a Kriebelnek szóló levelet erre a lapra, vagy talán a levél visszakerült hozzá s akkor jegyezte reá az említett folyamodványt.

* hoztak 24 xbr. 40 köből gabonát. — Kazinczy F. jegyzete..

Popovitsnál van. Egyébaránt azon leszek, hogy ha most nem, jövő aratáskor vélek megfizettessem. Azt vetik okúl, hogy későn jöttek a' szánkák. De ez nem mentség. Még tíz tizenkét köből a' Tekintetes Úr részére bizonyos.

A' Tavasz[i] terméssel nagyobb a' baj. Nagy részének semmi Tengerije sem termett, mind a' munkája, mind magva elveszett. Némellynek valami, de kevesebb, mint a' földért tartozna. igen keyes az, a' ki egyebet vetvén a' földbe, termése a' földért tartozott Tengerivel fel ér. Tengeri töréskör már jártak rám, hogy nézessem vagy nézzem meg a' Földjüket. Én azért is, hogy annál kevesebb reménységek legyen az engedelemhez, azért is, mert eléggé esmertem a' Tavasz[i] magot, magam nem mentem, hanem Bekát kiküldtem. Mit tselekedjem tehát vélek? a' Tekintetes Urak parantsolatját várom felőle.

Dohányt négy százat számláltt a' Tekintetes Ur' emberének Beka, de ő három százat eladott 22 Fton, százat viszen. Az idén azt is nagyon elverte nálunk a' jég. —

A' széna még meg van, de azt tartom el kél, mert itt nagy szűki van, egy valami hét oly kazal, és három kis boglya van. Őlit hatvan Ftra határozotam.

A' Regálékból a' múltt Sz. Mihály napival 99 Frt 24 xr jött be, kimentt subsidiumba és a' kerülőnek 27 Frt 14 xr., a' megmaradt résznek felét 36 Frt 5 xrt viszi a' Tekintetes Ur embere.

Az erdőknek mind állapotja, mind gondviselése jó. A kerülő kerüli. A' gazdának kölellesége gyakran megnézni.

Az osztálynak a' parantsoltt projectumát azért nem készíthettem a' mai napig is el, mert némelly Földeknek, kiváltképen pedig az Intravillanumnak adjustatiojára az én, 's a' mint gondolom, a' Tekintetes Urak' ideájok szerént is mérés kívántatván, mivel a' midőn az őszzsel a' Tekintetes Urak' szekereit vártam, 's azokat különösen a' kiknek fizetésbeli készségekről kételkedtem, azok között Szabó Jánost meg szállítottam, hogy az étellel készen legyenek, Szabó János — a' ki pedig nyóltz köböllel, két vékával tartozik — Bekának azt felelte, hogy eleget mért, ő a' tartozást abba tudja, ámbár ezen mondását előttem vissza húzta, a' mérést, reá bizni nem akartam. — Azután még magam azt a' kevés mérést megtehettem volna, az alkalmatlan idő bejött. De Tavaszi szántásig bizonyosan elkészítem, a' nélkül hogy a' Szabó János mérésére szorúlnánk.

A' minap a' György Jó'sef Úrnak' szólló Levelet, másnap,

hogy kezemhez jött a' Szathmári Biró Vejétől — a' ki jó Barátom — most pedig Isák V. Ispány Urnak, Patay Fő Szolga Biró Úr által küldtem 's küldettem el. —

A' Rumi Úr' Munkájáról, és a' Patay Háznak abba való elő fordulásáról való tudósítást Patay István Ur igen nagy köszönettel vette.

Én a' Tekintetes Úr Munkájának megküldéséért jobban vagyok köteleztetve, mint megköszönhetném. — A' Szép Literatura iránt bennem ifjabb esztendeimben égott tüzet — mely a' Themisz óltáránál hamúba hóltt — felgerjesztette, 's tövises pályámra virágokat szór. Olvasása igen kedves foglalatosságom, 's rajtam kívül is illy keves idő alatt is, sok kedvellőkre találtt mind a' két nemben.

Többire nagy betsű Gratiájába ajánlott állhatatos igaz Tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
Szűts Dániel mpr.

[Eredetije Becske Bálint hirtökában.]

3079.

Nagy Gábor — Kazinczyna.

Tekintetes Ur!

Hosszason halgattam; mert a' Procuratoria Constitutiókat vártam. Azok ma elérkeztek. A' Tekintetes Ur Butkay, Ráskay, Kún de Rosaly, Ödönfi és Csatho de Fige Successor a' Kazinczy lineán; az Anyai lineán pedig ismét Kún de Rosaly. A' Méltóságos Aszszony pedig Parlagi és Dersy 's Vécsey Successor. A' Butkay, Ráskay, Ödönffy, Parlagi és Dersy Familiák Leleszi Extractusai nállam megvagnak; úgy a' Vécsey is. De a' Kún de Rosaly, és Csathó de Fige Extractusok Leleszről nállam nincsenek. Ezeket tehát, kérem a' Tekintetes Urat, hogy Leleszről minél hamarébb kiiratni 's elküldeni méltóztasson. Ezenkívül mind a' maga, mind a' Méltóságos Grófné mindenféle Atyai 's Anyai lineán való Genealogiájival, és ha mind a' két részről valami Extractusok volnának mind a' Kazinczy, mind a' Török Arkhivumban; különösen pedig az igértt Csathó leveleket. Mind ezeket azért szeretném hamarjába venni, hogy Husvét tájba talán magam is meg akarnám látni a' kies Széphalmot, hogy ezen dolgok eránt conferálnánk, 's ha szükség lenne, Leleszre is elszaladnék.

Dr. Szentgyörgyi Úr általadta a' négy kötetet, melyet én a' Tekintetes Úr nevében Kornéliámnak általadtam. Köszöni 's a' legkedvesbb óráit tölti velek. E' nem iszonyodik a' Neologismusoktól; mert régen tudja töllem azt, hogy a' Tudós nyelv és a' Paraszt nyelv közt minden Nemzetnél nagy a' különbség.

Hogy Pete Ferencz a' Tekintetes Úr ellen ír, nagyon Consequent. Mert annak Magyar Gazdasága 's Gazdasági Ujsága olly Stylussal van írva, mintha, Debreczenisen szóllván, most is a' *pódiumon* enné a' *Sempert*, a' mit t. i. Mendikás korában evett. Nem érdemi a' feleletet. Az Anti Mondolatot olvastam. De nagyobb gyönyörűséggel olvastam Kállóba az Erdélyi Gyűjteménybe azt az Debreczeni Tűz után nekem írt 's előttem most is kedves Epistolát.

Felcségem Kornéliámmal 's Eugeniusommal edjűtt tisztelik a' Tekintetes Urat és a' Méltóságos Grófnét. Én pedig nem a' szokás szerént, hanem szivemből, bóldog Uj Esztendőt kívánok, 's megkülönböztetett tisztelettel vagyok A' Tekintetes; Úrnak Debreczenben Dec. 24n 815 aláztatos szolgálja

Nagy Gábor m. k.

[Eredetije Becske Bálint hirtokában.]

3080.

Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak.

Kolozsvár December 26-kán 1815.

Kedves Barátom,

Épen Báróczy életét olvasám, mikor meghozák Leveled s egyik szépből a' másba tevém által magam; mert sokakra nézve nagyon interesszans nekem a' Báróczy élete, s nekem mind azok közül, mellyek pennádból folytak s tulajdon dolgozásaid, egy sem tetszik ugy mint ő, való hogy pretium affectionisom is van benne, a' mint alább meglátod.

Életem s környülményim kívánod; im ez:

Születtem 1795. Januar. 15-kén Háromszéken, Bölönbe, melly falu a' határ szélhez s Brassóhoz neu messze esik. Eleim törzsös Székelyek s magokot meglehetősen bíró Nemesek voltak. Az Atyám 10 Esztendős Gyerek s Kolozsvárt Tanuló volt, mikor Háromszéket 1760. örökös szélbéli Katonáskodásra conscribálák s ő is mint magát még védni nem tudó, Katonai numerus alá jöve;

iskoláit végezve, haza kelle menni s katonáskodott; mert a katonai numerus alól, a már sok Székely ifjaktól könnyekkel, bánattal s átkokkal sanctionált törvények szerént, senki ki nem szabadulhat, hanemha szökik vagy Pappá lesz, s Pappá is csak úgy lehet, ha a Familia sokból áll s a Regiment szabadságot ad. Itt hagyának engem is Végezeteim születni s ilyen környülmények közt! s mért épen engemet milliók közül ilyen temperamentel? O de ki álhat a Sorsnak elgördült golyobissa eleibe, s panaszkodhatik a Teremtő ellen, ha az ellobbant villám az Istennek szent Templomát is megcsapja? 1805. iskolába hoztak Kolozsvárra. Az Atyám 1809. mint Fligels-Commendans meghala s a Testvéremnek haza kelle Katonának menni, de a megszökek s mint jó Juridicus kicsinálta a Gubernium segedelmével, hogy Protocollista lehessen a Királyi Táblán, de ugy, ha engem haza viszen fegyver alá. Én még gyenge valék katonáskodni s az Erziehungs-Hausba vittek németül s Exercierozni tanulni. A Bátyám 1811. megholt, s már rajtam vala a sor, de a szüntelen folyó háboruk alatt a Tisztek honn nem létebe sok viszontagságok s üldözések közt eljövék hazul s folytathatám tanulásom itt Kolozsvárt — Nem tudom mikor s hogy ébredt bennem a Poézis szenvedelme; Szülőjím házánál csak Argirus, Magdaléna s a Hármas-istoria voltak kézi könyveim, ezeket repetitive tudtam. A Bibliát 11 Esztendő s koromig már végig olvastam vala az Anyámnak s sokszor imádkozám, hogy az Isten illy kicsin koromban elvegyen s Angyal legyek; Kollégiumba létembe semmit lelkemnek nem kaptam, vadon, társaságtalan nevedve, mint egy bérczre esett fa, míg Schiller *Tolvajait* játszodni nem láttam a Théátrumon. Ez megismertete a jó szívü s igen gazdag phantaziáju, de azt zabolázni nem tudó Vandzával, ki akkor théátrum Directora vala. Schiller engem más világba vitt s irtam a rikóltzó Guelfokot. A Theatrurnak éltem ezután, ennek fordítgattam s az Actorok között szerettem forgani s egy néhány Rollba próbáltam is játszani. Tanítóim megtudták, a Rector egy nehányszor megintett, hogy tegyek le a Játék dolgozásrol, de én mégsem, s egykor a Schiller *Tolvajai*ba Rollot vettem magamnak játszani, Kozsinszkit, elárultak, s engem őrizet alá tevének. Megszégyelve magam, s azon kívül hogy Szülőim is megtudták, hogy én «**Komoediát csinálok**»; mindenünnen eltaszítva érzém magam s megindultam bujdosni, Váradot, Debreczent, Pestet öszve jártam s Actornak vagy katonának szándékozáim állani, mikor Szülőimtől bocsánatot nyertem ez volt legkicsapongóbb epochám —

miért szégyelleném ezeket neked megvallani, kedves Barátom, mert bizonytalap tapasztaltam én is azt, hogy a ki elsikamodott egyszer, sokkal forróbban öleli osztán a valóságot, sokkal buzgóbban imádjá az Istent. — Megjőzanodva tértem haza s tanultam; de sorsom emléke a legkedvesebb csalatásimbol is kiragadott; mert Háromszéken katonáskodni a Boeotiai setétbe, távol Isteneimtől, ez eltörve szórta kinézéseim lábaimhoz. — 1813. meghatároztam tehát, hogy akár hogy is Gárdába lépjek; mert ennél kedvezőbb kinézést nem láthaték magamra nézve, s osztán szent hely az! Elláttam ugyan az akadályokat, előmbe hánták, hogy Unitárius s Katona flu vagyok; de principiumom mellől nem áltottam-el: *Az akadályokon keresztül törés* a Rény. Schakspeare Caezárja öszve-hoza Döbrenteivel s ő is segélleni kíváná czéloom. Sok vívásaim után annyira vittem ügyem, hogy most várom már Cserey Miklós az Adminisztratortól Háromszékről proponáltatásom a Guberniumhoz. De mind ez még a Regiment hire nélkül van s dolgom kimenetele kétséges; mert ha proponálnak is, még a Gárdába fel nem mehetek, mivel a Háromszék részéről felmentnek míg ideje ki nem tólt. Addig ugy szándékoztam, Pestre vonom-el magam; mert nekem csak az idénre 1816. Auguszt. 15-kéjig van tanulásra szabadságom. Erdélybe Augusztuson túl nem maradhatok, külömben haza kell mennem; mert csak egyedül vagyok a Familia[ból] s Katona senki nincs benne; Papságra, sem másféle engedelmet nem adnak. Pesten Törvényeket halgatok, s ha ott mint valami Gyermekek Tanító bár kosztot kaphatnék, nagyon jól esne; mert sok pénzü nem vagyok. — Most itt Kolozsvárt, elvégezve Kollégiumi leczkéimet, Törvényeket halgatok az Univerzitasba.

Ez az én sorsom, s ezek voltak környülményeim; nagyon befolyt az én életemre is a görög Dramák *Nothwendigkeitje*. O de csak ilyen sorsunk e földön s panaszkodjam e hogy rám többet mére a Mennyei s többször csapkoda mint másokot? Érzem én azt már most, hogy boldogabb lessz életem, ha partra szállhatok, mind a kit a Teremtő soha meg nem csapkoda, mind a ki soha el nem...

[A többi hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3081.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Dec. 28d. 1815.

Kedves barátom,

Novemb. 25dikén írt leveled kiverhetett volna aluszékony-sá-gomból, ha hallgatásom csak aluszékony-ságból eredne; de az nekem soha sem volt hibám, 's hogyan lehetne. Az eránt hibám, a' kit a' legszínletlenebb tiszteletnek és barátságnak minden érzéseivel tisztelek és szeretek? 's a' kire engemet nem csak levele és szívem, hanem írásainak forgatása, *gyakor* forgatása is, emlékeztet? De — nincs időm leveleket írni. Rakással állanak előttem a' választ váró levelek' halmai, 's a' hosszú listája azoknak, a' kikhez írnom kellene, 's az új meg új ideák 's az új meg új munkába kapkodás el-elvon kötelességeim teljesítésétől. Ugy vagyok mint az az adós, a' ki Cridát akar csinálni, mindent örömet fizetne, 's senkit sem fizethet. 'S ezek a' *rövid* napok!

Írd-meg, kérlek, Lakosnak, hogy Munkája el nem vész. Inkább valamivel később jelenjen-meg, csak úgy jelenjen, hogy neki ragyogást adhasson. Ich finde in der Handschrift so manches unreif, 's szeretném, ha előbb hogy sajtó alá adatik, önn maga fusson végig rajta. — Ugyan-ézt kérem Horázból fordított Leveleidre is. A' Virágé nagyon szép. Tudod mit itélek a' Tiéd felől; azt, hogy az neked legjobb dolgozásaid közzé tartozik, és nevedet maga ez halhatatlanná tenné. De várjuk-be a' Horáz Levelleinek Wielandi fordítását, melyet Pestről még sem vettem, noha minden postával sürgetek. — Lakosnak jelentsd baráti idézletemet, 's a' hirt azon kémeléssel add neki, a' melyet az okosság kíván.

Engem ismét megszálla a' poetai Lélek, minekutána közel két eszt. óta csaknem semmit sem mertem írni. Vida éreztette velem, hogy neki igen kedves volna, ha tőlem egy Epistolát kapna. Imhol az:

VIDA LÁSZLÓHOZ.

Decemb. 11dikén, 1815.

Hah; mely idő! a' feldühült vihar

Kéményeimben kínosan sipít,

Mint a' Charybdisz' vinnogó csudáji, — — —

[stb., mint a 3069. számú levélben.]

Töviséimet újra ki akarom adni. Himfy Csokonaira van elváltatva. Kihagyok némelly kisebb Epigrammokat is, és a' Baróti Szabóét, 's Láczaieét; ellenben egyet fogok dolgozni, mellyben a' két Szabó Dávid 's Verseghi mint szócsináló tiszteltetni fog, nem tekintvén hogy néhány jók mellett temérdek rosszakat is csináltak. 'S a' Magyarázatokban kiöntöm magam, úgy hogy hét 's nyolcz árkusra is nevededik a' kis munka. — Eggyik Epigrammom ez. De megértésére egy kis magyarázattal: 1) Csarnok vagy Csornok, Zrinyinél a' Zrinyiáde XV. Kötetében stropha 84. Amphitheatrum. — 2) A' XVI. századig egész Európában a' Goth Architectura uralkodott. Palladio és Vignola behozták a' Görög és Római izlést, 's Palladio Vicenzában egy Amphitheátert alkota, melly most is áll *degli Olimpici* név alatt.

A' NYELVRONTÓK.

Rontott, mert építeni akart Palladio; benne

Csak rontót látál, vad kora, jó ideig.

A' Mivész érzette magát, 's Neked én fogok, ugymond,

Törvényt és példát adni, de nem te nekem.

'S im áll a' roppant csornok; 's bizonyítja, ki több itt,

A' *Mivész* e, vagy a' szolgálai tompa *Szokás*.

Epigrammjaim mellé vetem Wielandnak Adelung ellen írt Dissertatióját. Supplem. VI. Band. — és talán Schüllernek Über die aesthetische Bildung. *Kleine Schriften*.

Beregszászi jajgat mindenfelé Pesten, 's szid engem és társaimat, úgy írja egy barátom. Tegnap estve Szathmár Vármegyéből vettem Ajtaynak levelét azon hírrel, hogy Izsák Sámuel Szathmári Vice Ispán ezer forintnál többet keres segedelmül ennek a' derék Nyelv Védelmezőnek, mert Beregszászi ezzel is közlé mind az én leveletem, mind a' mit Beregszászi írt vissza nekem. Szabolcs is pénzt akar neki gyűjteni. «Possideat in agro publico populi Romani campi Leontini duo millia jugerum immunia, ut hominem stultum magis etiam infatuet mercede publica.» *Philippic. III. c. 187*. Igen jó, forrásban vagyon a' dolog. Szóllanom kell 's fogok; úgy a' hogy tőlem Te várhatod. Veszekedés nélkül. Szemere is dolgozik hatalmasan.

En tegnap jövék tőle; három napomat jól éldeltem. Ott dol-

gozám említett Epigrammomat is, és egy éjjel setétben ezt, mert a' görög sorokat szerencsére könyv nélkül tudtam:

*Π, και κνανησιν επ' οφρουσι νευσε Κρονιων,
 Αυβροσσαι δ' αρα χυται επερρωσαντο ανακτος
 Κρατος απ' αθανατοιο, μεγαν δ' ελελιζεν Ολυμπον.*

Mondá, 's barna szemöldjeivel hunyorita Kronion
 'S Ambroziás haja fellebbent a' Rettenetesnek
 Homloka szent bérczén, 's megrendült a' nagy Olympusz.

Bacsányi felől azt írja Szent-Miklós, hogy Virágnak szava szerént, ő Brünbnben raboskodik. Ha ez igaz, úgy a' boldogtalan ember el van veszve. Addig reménylé hogy nem csak kegyelmet, de igen nagy jutalmat is fog venni.

Talán egy francia szabású Epistolát közlök nem sokára. Én verseimet most csak az álmatlan setét órákban faragom. Sípos közlé velem Báró Naláczinak hozzá írt levelét, mellyben engem látni óhajt.

Megyek, barátja Báróczinak,
 Megyek, 's meglátlak tégedet
 Vig kedvü nyájas Öreget,
 'S ez által tészem-fel mosolygó napjainnak
 A' legszebb . . . . .¹ virág füzetet (Krone)
 Felelj . . . . . vágyásimnak
 'S fogadd kegyvel Vendégedet,
 Asszonyt hagyott el ő, hogy lásson tégedet
 —imnak
 'S az ilyen áldozat érdemli béredet.

Naláczi igen öreg, 's vig mint Anakreon, 's szereti az Asszonyokat, legalább a' mennyiben őket nem feledheti. A' levél most érkezék.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Az Isten adjon boldogabb esztendőnt mint ez vala, ez a' rettenetes. Nekem sem aratásom, sem szüretem — és mennyi költségem vala! — Ajánlom magamat barátságodba.

¹ Az eredetiben is üres helyek.

Színben deputáltattam az Iskolák megjavítása dolgában, Zemp-lény pedig az én Praesidiumom alatt fog tartatni egy nevezetes Deputatiót a' Kriebel János Przemyslei Kerületbeli Kapitány kérésére, ki X. Kötetben deákul írja Magy. Ország Historiáját, és tudósításokat kér. Mind a' két Deputáltatásom kedves. Amabban a' Te *Vallástalan* etc. könyvedre provocálok.

Ezen foglalatosságomon kívül a' Messziást készítem. Az Mar-tziusban sajtó alá fog jutni. Szemere olvasgatta a' mi már kész, 's ő azt hiszi, hogy ez a' dolgozásom lesz Emilia Galottival, a' Szív-képző Regékkel 's talán Ossziánnal a' legjobb dolgozás Gyűjteményemben. Én tisztelem barátim ítéleteket, de sem dicsérésekben sem gyalázásokban nem keresek egyebet mint keresnem kell: sarkantyúnak veszem, 's akár az egyik akár a' másik által vigyázóbbá tétetem a' dolgozásban.

Negyed napja hogy Ungvár-Némethi Tóth Lászlónak Verseit vevém. Az egy Patakon tanult fiatal ember, Medicinát tanul, 's sok egyéb érdemein felül azzal is ékeskedik hogy görögül igen derekasan tud; annyira tud, hogy még Verseket is ír (de a' mellyet én neki nem irigylek) e' nyelven; hogy görögül oly igen tud, azt igen is irigylem. — Ohajtanám édes barátom, hogy Te ezen Verseket recenseálnád. Van benne holmi a' mi még meg nem érett egészen; de bizony olly darabok is vannak, a' mellyeket csudálni kell. Érzés, elmésség, kivált pedig széles olvasás által szerzett mély tudomány characterizálják. Ha nekem tömjént nem gyűjtött volna, én recenseálnám. Külömben a' prudentia ritkán oltja-el szívem lángját: de itt még is nem merem; félek, hogy ellenségeim szavaimnak más értelmet adnak. Ez a' derék ifju Révainak szavaira esküvék, kivévén a' es és ez betűket, sőt úgy tetszik, hogy még tovább akar menni mint Révai. Szeretném néhol azt mondani neki a' mit Xenocratesnek monda mestere. — Máriusza, némelly Epigrammja, csaknem minden Apológja, két Epistolája (de a' mellyekben sok helytt inkább hallatja magát a' didaxis mint a' Költői lüz) 's gyönyörű, igen gyönyörű Epithalamiuma, és az Agrai Avatás — melly szépek azok! Ideje hogy haladjunk, 's bizonyosan haladunk.

Kérlek, engedd tudnom, mint vevéd te ezen kis kötet költeményeket. Nekem úgy tetszik, itt is az a' hiba a' mi közönségesen szokott lenni; nem érzette

ὄσω πλεον ἡμῖσιν παντος.

Élj szerencsésen. Tartson-meg az ég teljes erőben 's kedvben.
Tiszteld nevemben Asszonyodat, 's gyermekeidet csókold.

Tisztelőd
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredelje Kis Gyula birtokában.]

3082.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Dec. 28d. 1815.

Kedves barátom,

Három napot töltöttem Szemerével Lasztóczon. Templomom nincs, Ujhelyben egy savanyú predikáziót kellett volna hallanom, nem olyat a' millyet György Jóseftól hallottam volna, 's így azt nyerém, hogy ki nem kelle menni a' szobából, hanem oda hozták a' szent vacsorát, 's ez nagy szerencse. — Prof. Kézy ott vala; emlegettük Göttingát és Párizst, hol 3 eszt. előtt járt, vele egy házban háltam, 's míg a' hosszú éjel ő egészen kialudta, én ver-seket faragsáltam.

Könyv nélkül tudom azon 3 sorát az Iliásznak, melly Phi-diászt az Olympiai Jupiter szobra faragásának dolgozásában vezérlé,

*Η, και κτανεησιν επ' οφρουσι νευσε Κρονιων,
Αμβροσιαι δ' αρα χαιται επερρωσαντο ανακτος
Κρατος απ' αθανατοιο, μεγαν δ' ελελιξεν Ολυμπον.*

Mondá, 's barna szemöldjeivel hunyorita Kronion,
'S ambroziás haja fellebbent a' Rettenetesnek
Homloka' szent bérczén, 's megrendült a' nagy Olympusz.

Kézy meglegedett fordításommal, én pedig azt mondom rá a' mit Kisfaludi monda a' —nyi¹ barátjának, midőn neki ver-seit felolvasá.

Tudod, mert láttad Vicenzát, hogy Palladio ott egy Amphitheatert *degli Olimpici* épített. Zrínyi Charnoknak nevezi az Amphitheatert, 's így én is, engedelmével a' mi derék Nyelvtudósainknak.

¹ Az eredetiben is csak egy kis vonást tesz Kazinczy F.

Zrinyi XV. v. 83, 84.

Amphitheatrumban így láthatnál bikát,
Az ki az fővenyben köszörüli szarvát,
Melly kapál Charnokon, 's fúja az fővenyet,
Látván maga előtt (a') kevély ellenségét.

A' XVI. századig a' Gothiai izlés uralkodott az egész Európában. Palladio és Vignola megtámadták a' szokás istenét, 's új izlést adtak Európának.

A' NYELVRONTÓK.

Rontott, mert *építeni* akart Palladio; benne — — —
[stb., mint a 3081. számú levélben.]

Dr. Gyarmathi Úr alig ha ki nem törlené ezt: érzette magát — mert ezt a' Magyar másként teszi-ki; de én csak Kisfaludinak a' *De viz az* — szavait mondom.

Kérlek, nagyon kérek, hogy Szivképző Regéimre tett jegyzéseit hagyj vendem minél előbb.

Tegnap estve jöve az a' hír, hogy Beregszászi az én hozzá írt levelemet megküldé Szathmári Vice Ispán Izsák Sámuel Urnak a' maga erre adott feleletével, 's Izsák Sámuel Úr, ki nagyon nehezen vevé azt a' megbántást, a' melyet Szatmáron én tettem a' Vitkovicshoz írt Epistolában, Beregszászinak ezer forintnál gazdagabb jutalmat gyűjtött-össze. Ugyan ezt cselekszi Szaboles. —

Ez új ok, hogy én feleljek, 's fogok. Szemere az idén sokat és igen jól dolgozott. «l'ossideat in agro publico populi Romani campi Leontini duo millia jugerum immunia, ut hominem stultum magis etiam infatuat mercede publica.» Cic. Philippic. III. c. 187. — Nem hiszed nekem, édes barátom, de bizony igaz a' mit a' te Mestered Dr. Martinus Lutherus a' maga Bibliájában így fordíta: Die Narren muss man mit Kolben lausen. Én pedig ezt kiáltom Ulrichus von Huttenel: Perrumpam, perrumpam, etiamsi ipse perivero.

Élj szerencsésen, édes barátom. Az Isten adjon neked boldog új esztendő. — Holnap után az én házammak innepe lesz, mert az én Carloszomnak születése napja van. Csókolom ötöt és Lajosomat.

Pali mondá hogy neked írt. Panaszkodik, hogy egészen elhagyta a' levélírás' lelke, melynek én sem ritkán tapasztalom jeleit benne.

Azonban ő most 2 hónap óta jó életet él, nem mint az előtt. Kézyvel igen vígan valánk. Nagy Ferencz csak feleségét és leányát küldé oda, magát Homér tartá vissza, mellyel aratásig egészen kész akar lenni.

Poocs András az az übelberüchtiget négy sorú strophájú Poéta szerencsésen idvezült. Bár elébb idvezült volna.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3083.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom dec. 29d. 1815.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

Lasztóczon töltöttem az innepek alatt négy szép napot: (24—27. Xbr.) A mi Palink igen jó kedvvel volt, és szüntelen csókolódott; két hónap óta tiszta napokat él, mert kedves Kriskája egészséges. Ott vala Kézi Mózes prof. is, kivel legalább az éjjeli setét órákban egyedül sokat beszélgeték. Ott vala prof. Nagy Ferenczné asszony is leányával, maga a prof. Patakon maradt, s fordította Homérosát, most már a 17dik könyvben. Aratásig — ggre ejti, mint Ilosvai Sam. a Sz. H-got. — Pali Jan. 12dike körül akar Péczelre lemenni feleségestül. Bár Uram Öcsém vele lehetne, hogy dolgozhatnának. Ezek az ujságaink. Hogy Uram Öcsém sokat forga szóban, el lehet képzelni. Pali le akará írni az Uram Öcsém számára a Vidához írt epistolát, de mondtam, hogy az meg van küldve általam.

Emil miatt, kivel egy ágyban háltam, sokat nem alhatám. Így verseléssel töltém az időt. Imhol ez:

*Η, και κτανεισιν επ' οφρουσι νευσε Κρουων,
Αμβροσια δ' αρα χαιται επερρωσαντο ανακτος
Κρατος απ' αθανατοιο, μεγαν δ' ελελιξεν Ολυμπον.*

Mondá, s barna szemöldjeivel hunyorita Kronión,
S ambrosziás haja fellebbent a Rettenetesnek
Homloka szent bérczén, s megrendült a nagy Olympusz.

A NYELVRONTÓK.

Rontott, mert építeni akart, Palladio; benne
[stb., mint a 3081. számú levélben.]

Csarnok. Zrinyiász XV. Stroph. 84. Amphitheatrum, hol a bikák bocsátatnak birkózásra. — Palladio Vicenzában építte Amphitheatert, s eltörlé az architect. gothicus stilst.

Haza érvén Lasztóczról, asztalomon leltem az Ajtay levelét a hírrel. Épen Töviseimet dolgozám újabb kiadás végett. Tegnap egy Epigrammhoz fogtam, melyet közlök.

ERDŐSI.

III. Felvonásban.

I. Felvonás.

Midőn Erdősi az első distichet

Csinálni merte, — — —

[stb., mint a 3129. számú levélben.]

Nincs-e a Wieland írásainak, supplemente 6ter Band, Uram Öcsémnél? s mik vannak ott? Nem vissza kérem, de csak szeretném tudni. Azért nem kérem vissza, mert a mit megkaphatok, meghozatom magamnak. Jó az hogy Uram Öcsém bírja őket.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 122. sz.]

3084.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Xbr. 29d. 1815.

Kedves barátom,

Boldog új esztendő — Tegnap előtt estve haza érkezvén Lasztóczról, hol Szemerémnek társaságában az innepet együtt töltöttem, asztalomon találám az Ajtay Sámuel levelét, azon hírrel, hogy Szathmár Vármegye Beregszászinak ezer forintnál többet gyűjte jutalmul azon hazafiúi hűségéért, hogy a' Nyelvet annak gonosz rontóji ellen védelmezte. Nézzd barátom, mennyire megyen a' Vitkovics-hoz írt ártatlan Epistolán támadott bosszu. Legrendesebb az, hogy a' dolgot ott Subst. V. Ispán Isaak Sámuel vitte, ki nekem

barátom. Veszekedni senkivel nem fogok, mert becsülöm magam 's bízom ügyemhez: az ugyan soha el nem akasztatik többé. De szükség, hogy ezek a' jó szívű de eléggé fel nem világosított emberek lássák mi rosszat tettek. Ha kezdednél van Cicero, vessd-fel a' Philippicák III. c. 187. s ott egy szép helyet találsz, hominem stultum magis infatuare publica mercede. — Addig is míg nyomtatásban látod apologiánkat, olvassd mai munkámat.

Erdősi.

HÁROM JELENÉSBEN.

Midőn Erdősi az első distichet
Csinálni merte, Polyhymniánk
Fellépe a' szent Olympba, s térdre hullván — — —
[stb., mint a 3129. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

3085.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 29dik. Dec. 815.

Kedves Barátom!

Leirhatatlanul becses előttem az, hogy általam szóllasz Döbrenteynek — érzem, tisztelem és szeretem én ennek érdemit, éppen ma vevém nékie a Levelét, melj mellett minapi Leveledet vissza küldé — én ma irván uira nékie, most vett Leveledet a mellett el küldöm, de csak úgy hogy vissza kapjam — mert örökre tiszteletes az előttem, a mi a Te pennadbul kerül, és ezen Leveledbe sok, igen sok van igen tiszteletes.

Köszönöm hogy a Rumihoz küldendők iránt utasítottál, eszt mentül előb követni is fogom.

Döbrentey minapi Levelednek egyik czikkeljére eszt írja: «Küldöm vissza Kazinczynak Levelét is. Mikor írsz nékie: kérd nevembe, hogy az el kezdett le irását a Tornai képnek végezze és küldje be. Hogy is tud ő még elébb kérdést tenni, ha az ő festésit fel vészem é?

Hívjad, kérlek, Kazinczyt a' jövő Pünkösdré — Báróné eő Nagysága is aszt mondá, hogy akkor innen mind ki megyünk». — Eddig Döbrentey — én pedig ehez röviden, de bizony forró szivbül

eszt a kérést teszem: hogy ha csak jöhetsz, jói, nagy örömöket fogsz Néünk adni — és én is éppen most készülök valami oljasra, melj a Te nemes szivednek csalhatatlanul nagy örömet fog adni. Te ismered az én gondolkodásom módját; tudod, hogy Papista vagyok, de keresztény Papista — és így nem a Vallás nevezetére, hanem annak valóságára arányzom annak tiszteletét, a minek minden becsületes szívbe első és leg főbb indulatnak kell lenni. É szerint meg gondolván, hogy ezen környékbe a leg nagyobb rész Protestansokbul ál, és hogy ezen környékbe jó Oskolájok nincsen, nem szükséges Néked mondanom, hogy ezen környül álás szomoru környül álás légyen — mert csak el gondolni is borzasztó, mennyi jó tehecségek maradnak ki feitellen állapotba — az forog tehát most elmémbe 's szívembe, hogy Zilahon mikép lehessen egy jó intézetű Reform. Oskolát fel állítani — be szép, be nagy gyönyörűség lenne az, ha ez iránti gondolatimat leg előb is jelen létedbe, előtted adhatnám elé; csak erre nézve is, képzelheted, idejöveteled miljen véghetetlen nagy örömöket adna Nékem, adna Néünk, kik nyiltkarokkal várnak Tégedet.

Az a levél, a mit Te kis szántai Pethe Ferencznek irtál, ui tiszteletedre gerjeszt engemet. Az a sokat firkáló, sokat fecsegő ember meg szégyelheti magát, és ha csak [leg]kissebb érzés vagyon benne, tiszteletedre gerjedhet. Az eő bárdolatlan vadságát, az eő mérsékeletlen choleraját (mert ez, a mint tavaly Bécsbe szemeibül ki láttam, nagy mértékbe van szerencsétlen fejébe), ha éppen nem esztelen ez ember, ez a gyönyörű, ez a Nemes Lélek leg tiszteletesebb tulaidonával irt Levél egészen meg térítheti, és ha ez se elégséges ötlet meg józanítani, ugy eő Urasága egy valóságos Tőke. Mit csinált ez a mázoló csak most is a Dawi chemiajának magyarra fordításával, hiszen egy comentarius kellene külön, hogy annak utasítása szerint érthesse meg az ember gyáva fordítását ... tudod é, Barátom, hogy hívják Magyarul a treiboló [?] házat — ezen fordításába Csigojázó Háznak nevezi eő asztot — isszonyító dolog ez. — A mi Prof. Zsomborit illeti ... ez nékem egy különösen tisztelt Barátom, és erre eő, sőt a Te Barátságodra is igen méltó. Sok tekintetbül és szívbül ohaitanám ezen nagyra menendő derék emberrel meg ismertetni Tégedet — ha tehát kérésem előtted tehet valamit, arra kérlek, írj Nékie, és a mit állításai, ki fejezései iránt

meg jegyezni kívánsz, küld aszt nékie magának — heljes okaim vannak, a mikért eszt Tölled kérem, és a következés — ugy reménylen — meg mutattya, hogy nem ok nélkül kértelek. A Rumi Monumentái elibe irt praefatiódba bátran oda teheted a gyáva fejedelmek sorokba Baresay Ákost és Rhédeit, sőt ezen két tökfilkónak kár is volna ki maradni.

A be álló ui esztendő Néked és a Te napjaidott boldogítókra légyen örvendetes, kívánom.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz. IV. köt.]

3086.

Cserey Miklós — Kazineczynak.

Háromszéken Illyefalván 30. Xbris 815.

Kedves Barátom!

Ha rajtam állana, én ezt a bútuzó esztendőt megkoronáznám! Nem azért mintha éppen azokat a' műket kívántunk, elé hozta volna; — mert rosszszatis eleget hozott magával, bajt pedig bővséget; — hanem erőssen közelítette azokat a' jobbra fordulásokat, a' melyek szükségessé váltak, s ezelőtt sokkal későbbre remélhetők valának. Igy fejtődnek az okokból a' következesek, — az elmúltakból a' jövendők! — Ki ne gyönyörkednék ezekben a' ki fejtődéseiben, ha elmélkedve, 's az elmúltt kifejtődésekké öszve hasonlítva, nézi? Valósággal ez az emberi életnek egyik fő nyeresége; 's ugyan azért nem tsak jó, hanem szépis élni. Ély hát Kedves Barátom még számos esztendőket, hogy az üdök egymásból fojó történeteinek ne tsak igy mint böltselkedő Férfi, hanem úgyis mint jó érzeményü Hazafi, több több ki fejtődéseiben gyönyörködhessél!! — Nemis kell abból a' mit a' szempillantat kedvetlent mutat, rosz jövendőt magyarázni. A' termékeny nyarat a' zúzmarás tél készitti.

Előbbeni levelemre nem vettem válaszodat. Ha irsz, per Clausenburg vagyis Kolosvár Cronstadtba vagyis Brassóba útasítsd, mert onnan hozatom minden héten kétzer a' leveleket. Brassó ide 3 órra. Ez Erdélynek leg gazdagabb Várossa, — de evel nem sokat mondék, hanem aztis hozzá merem tenni, hogy pénzre Magyar Ország sem sokat mutat gazdagobbat. — A Transito-Kereskedés, mely Brassón keresztül foly, 1813ban Hat milliomra calculáltatott,

1814ben ötnél többre. Tsak az oda való Görögök Birájának egyszer 6, — két hét múlva esmét más 7 tonnáska tallérját láttam. — A Brassaiak Oláh Órszágba, és Constantinápolyig kereskednek, a hol még több a' pénz, mert kevesebb a' Cultura. Most azt gondolod hogy absurdumot ejtettem, de nem; mert a' Cultura, a' meddig bizonyos graduson fejül nem halad, tsak szegényitt: annak pedig okát abban találom, hogy azoknál van tsak — nagyobbára — a' kik hatalmasabbak, vagy a' kik a' hatalmasabbaknak eszközei, szolgái: ezek pedig hogy mire fordítják, látni lehet. Gyönyörűséges operatiókat gondólnak fel a' köz jóra. — Ellenben a' hól a' Cultura nagy graduson van, ott nem szegényitt, mert sokakra van ki terjesztve, — 's többnyire Szabadsággal párosúl; mint a' régibb 's újabb világnak némely Órszágaiban. —

De mikéntis terjedne nállunk? holott más semmit sem költ a' terjedésére, 's abbanis hogy magunk költhessünk, meg gátolnak. Ha egy forintotskánk szükséginken fejül maradni láttatik, azt oda kell fordítani, a' honnan reánk semmi sem tér vissza. — Mindazáltal ezis jó, mer^t jóra tanitt.

Hogy vannak Kedveseid? — Én most itt tsak a' Feleséggel vagyok. A' kissebb Leányomat a' nagyobbik mellett hagytam, a' ki férjnél van, — gondolván hogy újj esztendőre ki mehetek M. Vásárhelyre; a' fiam pedig Kolosváron tanól. — Meg nem únhatom magamat, mert szüntelen való foglalatosságban vagyok, — mikór pedig valamennyire szabadulok, olyan Feleséggel ditsekedhetem a' kinek fő gondja az enyímet elszélyeszteni, 's engemet vidámitni: — Nemis láttam olyant, a' kinek úgy ne legyen launeja, mint ennek. Ó mindenkór egyenlőképpen vidám; — onnanis van hogy soha sem henyé.

Hogy viszik nállatok a' Subsidiium operatióját? Itt már nem kéri, hanem parantsólyák; — engemet az Udvar meg piron-gattatott a' Gubernium által, hogy nem repartíaltam az egyenként való Birtokosokra. — Már én repartíalom, de Executio nélkül nem hiszem hogy felszedni lehessen, mert ezek a' véres száju Székelyek azt mondják, hogy ők nem adóznak soha: hogy ők a Tartományt nem Királyi adományból birják, — hogy meg van fizetve rólla az adó az Ősek véri vel, a' kik szerzették 's megöltalmazták, — 's a' t. — Én egy Magyar Órszági levélből azt látom, hogy ott nem repartíaltak semmit, tsak kéregetnek. — Hogy gondólkodnak erről nállatok? —

Igazé hogy a' Palatinust elviszik, — Reinert helyébe hozzák, — a' Korona Hertzeget megkoronázzák, — a' Nemesi Jóságok örökös eladhatóságát kihirdetik? — Ha a' Nemes ember adó alá esik, — ha a' Jóságát kiválthatatlanul eladhattya, — tégy hozzá még egy Finantz Operatiót, — és se a' Te gyermeked, se az enyim nem fogja holtig birni a' mink van. —

Desőfirőlis írj valamit; — 's a' nagy Vay Jósefről; írj magadrólis, hogy most miben foglalatoskodol? Bátorkodik tudni kívánni Barátod

Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

3087.

Szemere István — Kazinczynak.

Kedves Uram Bátyám!

Méltóságos Gróff Desseöffy József Eö Nagysága nevében tett megkeresését Kedves Uram Bátyámnak vettem egész 's alázatos tisztelettel, az melyre eddig nem azért nem válaszoltam, mintlia Eö Nagyságának szolgálni nem akarnék, hanem azért, hogy hivatalos szorgos mindennapi dolgaim miá az kívánt Donatio ki keresésére reá nem értem, több Documentumaim ki keresése praenotatio között vagyon ez is, de az Isten tudja, mikor fogok reá érkezni az magam részére praenotáltatknak ki keresésére is, az midőn az magamét keresni fogom, akkor ez iránt fogok lenni figyelemmel, de az mennyire Familiám Archivumát esmérem, soha sem emlékezek, hogy valaha is láthattam volna, 's nem is képzelem, hogy lehessen nállam.

Melynek is barátságos előre való Jelentése, és valóban boldogabb esztendőknék el érése szives kívánása mellett Kedves Uram Bátyámnak atyafiságos grátiájában, 's betses Űri barátságában ajánlott, megkülömböztetett igaz tisztelettemmel vagyok Kis Azor, 31-a Xbris 1815.

Kedves Uram Bátyámnak

az érdemetlen titulusok ellen
protestáló alázatos szolgája
Szemere István mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3088.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Jan. 6d. 1816.

Tisztelt kedves barátom,

Consiliárius Szemere István Úrnak feleletét itt küldöm. Ebből láthatod hogy kész közleni veled a' kívánt documentumot, de neki, egygy illy nagy Vármegye V. Ispánjának, kevés üressége lehet valamit csinálni. Én ezt sürgetni ezután sem szünök-meg, de jó volna ha önn-magad is emlékeztelnéd. Fiscálisod Bozóki Úr is megszöllita ez eránt, 's egygy viszont szolgálattal kínála-meg. Kinek szolgálhatok én inkább mint annak a' nagy és szép lelkű embernek, a' kit minden levele vételével új okoknál fogva tisztelek és szeretek? De valóban jól esnék, ha Bozóki Úr az én négy gyermekeimnek használhatna.

Öt hét oltá én mindennap reggeltől fogva estig az Orthologusok és Neologusok közt folyó perben dolgozom Professor Beregszászinak Philolog. Dissertációja ellen, és az ellen a' mit Zsombori írt az Erd. Muzéum III. Füzetében. Goromba nem vagyok, de Beregszászi ellen felette éles, mert úgy érdemli. Az az ember a' maga titulusaival, és mivel zsidó, arabsz etc. nyelvekkel paradíroz, sok kárt teszen; elámitja a' maga Kalvinista feleit. Szatmár Vármegyei V. Ispán Izsák Sámuel Úr neki ezer forint jutalmat gyűjte, 's most Szabolcs gyűjt isnét. Ez az embert még inkább el fogja bolondítani, mint Cicero mondja Philipp. III. c. 187. Annál nagyobb okom van tehát igen világosan kimondani, hogy ő nem tud a' mi dolgunkhoz. Prof. Pongrácz Úr közleni fogja Veled kevés hetek alatt kézírásomat.

Két könyvre volna szükségem, 's te mind a' kettőnek olvasására segíthetnél. Lehetetlen hogy valaki Kassán ne bírja Schillers *kleine Schriften* és Wiener Allgem. Liter. Zeitung für 1815, 's ennek mind a' XII. Füzetét. Kérlek légy rajta, hogy ezt Februáriusban megkaphatnád; Fő Notárius Comáromy Urat kérném, hogy Kassáról hozza-ki. Ha Fried Sámuel kalmárral öszve jössz néha, ki jó fej és excellens ember, ő talán megszerezhetné. Kérni fogom Szerencsyné Asszonyt is, hogy ha talán ő tudná, szerzené-meg. Egy holnap alatt 's még elébb is vissza adhatnám.

Íme egy Epigrammom a' Tövisék és Virágok újabb Kiadására, mellyekből kitörlök némelly Epigrammot, de némelly újat is teszek.

A' NYELVRONTÓK.

Rontott mert építeni akart Palládio; benne — — —
 [stb. mint a 3081. számú levélben.]

Csarnok Zrínyinél Libro XV. Stropha 84. amphitheátrum.
 Palládio azt építe Vicenzában. — Élj szerencsésen, tisztelt barátom!
 Az Isten adjon neked és a' Hazának boldog újesztendőt!

alázatos szolgád
 Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3089.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den Jänner 6. 1816.

Theurester, geliebtester Freund,

Seit fünf Wochen arbeite ich nichts als an der Streitschrift mit Beregszászi und Prof. Zsombori, zu Karlsburg in Siebenbürgen. Szemere hält sich seit May in meiner Gegend, zu Lasztócz, (eine halbe Stunde von Kázmér; von hier, wie Kázmér, zwey Stunden weit) auf; heute schickte ich zu ihm, um einige ausgelesene Bücher und Schriften zurückzuerhalten, und er machte mir den Antrag, dass mein Werk mit seiner Arbeit verknüpft erscheinen soll. Er hat meine Arbeit gelesen; ich brachte die Feyertage bey ihm, das ist in dem Hause seiner Schwiegermutter zu, und hatte meine Papiere mit; ich selbst las sie ihm und Herrn Prof. Kézy, der auch dort war, vor: ich las von seinen Papieren nichts; aber ich willigte in seinen Antrag, und schickte ihm alles was ich fertig hatte, über, damit er Wiederholungen ausweicht, und Stellen, die in seiner Arbeit vorkommen, bezeichnel. Zum Schweigen werden wir unsere Orthologe nicht bringen, aber der Sieg ist unser. — Der Titel meiner Schrift ist: Wieland a' Német Nyelv és Literatúra felől. — Tükörül azoknak a' kik a' Magyar Nyelv és Literatúra felől ítélnek, 's feleletül Prof. Beregszászi és Zsombori Uraknak 's társaiknak, kik a' Nyelv romlását panaszojják. Πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ. (Üss, csak szólaní hagyj.) Themistocle. B-s u. Zs-s Namen mussten hier vorkommen, damit die Leser des Mondolats und der übrigen Schriften wider uns Neologen schon durch den Titel *angelockt werden*.

Ich will Ihnen sagen, was hier steht: § 1. Während dass ein Theil der Nation über die Fortschritte, die ihre Literatur und durch diese ihre Sprache macht, [frohlockt], a' másik fél félre veri a' harangot, tüzet, halált, végromlást kiált, und macht was Erschrecker und Erschrockene bey einem Feuer-Signal zu machen pflegen.

Wir schämen uns nicht zu gestehen, dass die Zahl der frohlockenden kleiner ist; diess liegt in der Natur der Sache; aber wir wundern uns in der Zahl der Gegner Männer zu finden, die würdig wären auf einer besseren Seite zu stehn, die uns zurufen: Tu quid ego, et quid plebs (Horaz sagt *populus*) mecum desideret, audi.

Dieser Feuerlärm liess sich zuerst hören, als Báróczy aufstand. Vorwürfe der Orthologen wider Báróczy. Das sey nicht ungrisch. Wir wollen unser Sprache durch Schminke der Ausländer nicht verunstalten.

Nach einem Lustrum stand ein zweites Triumvirat auf. Szabó Dávid, Rajnis, Révai. Auch das war ihnen nicht recht.

Wieder ein Lustrum, und Barczafalvi Szabó Dávid erschien mit seinen neugeprägten Wörtern.

Szabó und Révai hatten auch darin grosse Verdienste, dass sie viele veraltete Wörter in Curs brachten. Dugonics, Verseghi. Jeder von diesen schmiedete auch neue.

Schreiber dieses glaubte von jeher, unsere Sprache und Literatur könne sich nur durch ähnliche merés (ausus) emporschwingen, und wagte. Seiner jüngeren Jahren [!] Werke waren mit einem Beifall aufgenommen, *die* nicht vielen Schriftstellern geschenkt wird; in seinen ältern Jahren hat er die Satisfaction, dass er von dem grossen Haufen Missbilligung und nicht selten Kränkungen in dem Mass erhält, in welchem er bey den Kleinern geliebt und geachtet wird. Ruhm ist einem jungen Schriftsteller alles, dem Veteranen wenig mehr als nichts. Hier ziehe ich die Larve von einigen meinen Gegnern ab ohne sie zu nennen, und ohne Particularitäten zu erzählen, welche sie verrathen könnten. Sie selbst werden es aber versthenn, und dieses ist mir genug.

Der erste, der wider mich auftrat, war Somogyi. Ich schwieg. Was Szemere und Kölcesy wider ihm [!] schrieben, ist ohne meinem Zuthun und Zureden geschehn; ich sah das Manuscript nie, und das gedruckte nur da es an den Gränzen von Moldau schon circulirte.

Auch Helmecczis Anzeige zur Praenumeration habe ich nie anders als gedruckt gesehn.

Der 2te war Herr Prof. B. — Der über Sprache und Literatur urtheilen will, muss auch andere Dinge wissen als arabisch etc. etc. Diese sind dem Herrn Prof. ganz fremd. Er las nicht einmahl was er refutirt hat. Alle refutationen zeigen, dass er bloss das Mondolat kenne und **nichts sonst**. Szabós und Pápays Namen hörte er das erstemahl den 18. Apr. 1815. Csuda e osztán ha az illy Nyelv Tudósnak és Nyelv Tanítónak minden új, és *minthogy az új egyzersmind rossz is mivel új*, az illy Nyelvtanítónak és Nyelvtudósnak minden rossz?

Nun werfe ich ihm vor, dass er wenn er diese Bücher gelesen hätte, in diesen unseligen Streit sich nicht geworfen hätte. Seine absurde Behauptungen refutirt, aber wo er recht hat, alles zugestanden. — Dann Zsombori. Dann folgt Wielands Werk. Supplem. VI. Band, unter dem Titel: Was ist Hochdeutsch — wider Adelung. Szemere schreibt mir, seine Arbeit sey nichts als Lexicon. Bey jedem Wort die Stelle angeführt, wo es vorkommt. Bey jedem neuen angeführt, wer es schmiedete; warum sie gut oder schlecht zu nennen sind. Die Idee ist mein, und er bediente sich meiner Notaten und Bücher. — Ich selbst konnte das nicht thun, weil ich von mir hätte sprechen sollen.

Ich glaube die Wirkung wird frappant werden. Da unsere Orthologen nichts lesen, weil sie alles verschmähn, so werden sie sehn, wie manches seinen Grund hat, was sie zu belachen die Güte hatten. Ich denke ganz wie Wieland. Ganz anders ist es bey einer Sprache, die seit immer durch ihre Schriftsteller gebildet ward, und bey einer die erst sich jetzt zu heben beginnt, und welche fremde Wörter in gewissen Fächern ganz und gar nicht leidet, und so viele Wörter als *Tugend, Bescheidenheit, Geist, zart, Geduld* etc. entbehrt, denn jószágos cselekedet, békességés tús, und levegőég sind ja nicht zu leiden. Der Rec[ensent] von Báróczys Schriften in den Wiener Annalen, denn ich schon sehr gut errathe, hat vergessen, was Jenisch (Vergleichung von XIV europäischen Sprachen) von Gustav III. K[önig] in Schweden sagt, der das Lexicon der schwedischen Sprache mit vielen neuen Wörtern bereichert hat. Dieses ist auch in der russischen geschehen. Doch sey's, es sey kein Beispiel da. Ich fragte in Báróczys Leben: Was ist besser, eins zu schaffen, um nicht ewig ohne es zu seyn, oder es nicht zu schaffen, und es

ewig zu entbehren? — Und ist dann das rény (erény,* von erő) und Levegő ÉG contracte lég ein Laut aus der Luft gegriffen?

Sagen Sie mir, theurer Freund, sollen wir immer Sprachverderber seyn, weil nicht alle alles errathen oder wissen? — Hier erst sage ich meiner Nation eine Wahrheit, die sie noch nicht weiss. Diese ist die folgende: — «Ja, wir sind unserer Abstammung nach Orientaler, aber die Literatur der neuen Nationen im Occident ist auch *unser*, und diese hat Verwandtschaft zwischen ihnen und uns geknüpft, welche so viel als unsere vergessbare orientalische Verwandtschaft gewiss werth ist. Sie rücken uns immer vor a' Magyar Nyelv *természete*. Diese tasten wir nicht an, wir gebrauchen die suffixa wie vorhin, unsere Etymologie u. Syntax ist dieselbe. Wir schmücken uns nur mit ihren phrasen und locutionen, wie der Römer sich mit denen der Griechen, *weil die griech. Literatur auch die römische war*. Der ganz griechische Catull hat seine Gedichte dem Cicero gewiss nicht so zugeeignet, als ich die meinigen dem Somogyi Gedeon zueignen würde und der peregrine transmarine Properz war zu Rom nicht was ich meinen Feinden seit ich den Kisfaludy recensirt habe, denn mein Unheil datirt sich von diesem Vorfall. Hinfort verrathe ich weder meine Recensionen noch die meiner Freunde. Sie haben Unrecht, mein lieber Freund, wenn Sie Chemia Kémia schreiben. Selbst der *wüthendeste* Purist wird Echo gewiss nicht ekó, sondern nur EKHO schreiben. Ich halte dafür, dass man fremde Namen und Wörter wie sie der Lateiner oder sein Volk schrieb, schreiben müsse. Auch ich schreibe und sage Chemia nicht Chymia. *Töv. és Vir.* aber man sagt auch noch immer Chymia, und warum alchymia und nicht alchémia arab. griechisch? Eggy, eggyes, eggyezni, eggyütt. So spricht alles; aber egyenes ist eine Ausnahme, wie egvedül. Révai wollte das Wort in die Leiste schlagen. Niemand folgte ihm. Tele, gibt das noch *immer übliche* nicht veraltete teli, und dieses teli-es, das ist teljes. — Ich hörte nie ismétíteni. Nie! Selbst ismétleni nur von Helmecezi. (S. 2. ** dieses Briefes blieb ich bei dem Wort *nyelv ex nyelvő*,

* A zárjelben levő szavak fölé ezt jegyezte Kazinczy F.: Szabó v. Barót schuf das *erény*.

** A levél szélén: *Erény* dixit Baróti Szabó Dávid pro *virtute*. Sed *erény* non indicat originem, nam *erény* citius deduxeris ex *ér* (vena, rivus fluminis), unde *erem* mea vena. a' *Duna ere* ein Arm der Donau, quam ex *erő*; hinc enim recte *ervény* fluxisset, sicut ex nyelvő Schlucker nyelv. — Kazinczy F. jegyezte.

participium von *glutio* stehn, und ich fahre fort: *erény* ergo *malae formationis vocabulum est; dubiae originis; et cum erény* syllabam primam ex unica vocali, eaque brevi constantem habeat, non videtur apta ad designandum id quod *vim* notare debet. Szemere et alii Pestienses itaque abjecerunt vocalem *e*, retento vocabulo *rény*; quod commendatur ipsa brevitate, nam *rénytelenéségeinek* una syllaba brevius est.) Vergessen Sie dieses nicht anzuführen. Ich werde es in meinem Werk, das ich unter der Feder habe, sagen, und so wird der Leser der Recension glauben, Sie schöpften es dorthier. — Meine neun Bände werde ich Ihnen darlegen, und das umso gewisser, weil ich diese eben in diesem Werke selbst recensirte. Ich erzähle dem Publicum, wie ich den Entschluss fasste, diese zu arbeiten, was ich dabey mir zum Ziel setzte, wie ich verfuhr, und die Gründe warum so. — Ich begreife Schwartner nicht. Eine Streitschrift oder Recension würde mich nicht kränken, wie denn einen Schwartner dessen Ruhm gesichert ist. In Beregszászi ärgert mich, dass der hypochondrisch tolle Mann refutirte, was er gar nicht las, und bloss aus dem Mondolat schöpfte. Diese Behauptung ist unglaublich und doch wahr.

Mir scheint Sie haben recht, wenn Sie auf einen Verdacht fallen, da Sie sehn, dass einer Ihrer Collegen Ihre Vorlesungen besucht und Ihre Manuscripte copirt. — Ich lasse meine *Tövisek* etc. neu drucken, und *Himfys* Namen kommt nicht mehr vor. Auch 3 bis 4 andre Epigramme nicht, dafür ich neue gebe. In *Lasztócz* dichtete ich eins, das gute Wirkung hervorbringen muss. *Csarnok* ist bey *Zrinyi Amphitheatrum*. XV. Ges. 83. Strophe, — und *Palladio* bauete ein solches in *Vicenza*. A' NYELVRONTÓK ist der Titel des Epigraums. *Rontott, mert építeni* akart *Palladio*; benne csak *rontót látál, vad kora, jó ideig.* || A' *Mivész* érzette magát, 's *Neked én fogok, úgymond* | *Törvényt és példát adni, de nem te nekem.* || 'S *ím áll a' roppant csarnok, 's bizonyítja ki több itt, a' mivész e vagy a' szolgál tompa szokás.* *Palladio verberb*, weil er *bauen* wollte; du sein wildes Alter, sahst in ihm eine geraume Weile nichts als den *Verderber*. (Er schaffte u. *Vignola* die gothische *Architectur* ab.) Der Künstler fühlte sich und sprach: Nicht du wirst mir, sondern ich dir, Gesetz und Beispiel geben. Und siehe das Prachtgebäude steigt, und zeigt, ob hier der Künstler grösser sey oder der servile, unwissende *usus*. In einer zweiten Nacht, während in dem nemlichen Zimmer *Kézy* neben mir schnarchte, recitirte ich

mir folgende Verse der Iliade im Finstern, weil ich sie auswendig weiss: *Η, και κτανεησιω επ' οηρουσι νευσε Κρονιων, Αμβροσιαι δ' αρα χαται επερωσαντο ανακτος Κρατος απ' αθανατοιω, μεγαυ δ' ελελιξεν Ολυμπον.* und bis Kézy erwachte, hatte ich sie fertig: Mondá 's barna szemöldjeivel hunyorita Kronion, 's ambrosziás haja fellebbent a' Rettenetesnek (dem Hehren) Homloka' szent berczén, 's megrendült a' nagy Olympusz. Selten war ich mehr mit einer Arbeit von mir zufrieden. Lesen Sie den Brief den ich hier beylege: ¹ überlegen Sie es bey sich wohl, ob es *für Sie* nicht schädlich sey ihn [zu] übergeben; ohnehin weiss man, dass Sie mein Freund sind, und übergeben Sie ihn, oder cassiren [Sie ihn], ganz wie Sie [es für] gut finden.

Irritabilität kommt oft von physischer Abschwächung. (Auch ich bin unendlich reizbar, erstens von der Natur, zweytens wegen den vielen Leiden, die ich seit 1794 ewig trage. Ich begreife nicht wie mein Franz Moor sich nicht schämt zu zeigen, dass er an Kränkungen, die jetzt nur gering seyn können, aber darum ebenso schmerzlich sind, eine teuflische Freude hat. Ich [siehe] ihn jetzt nie.) Haben Sie Geduld, aber thun Sie was ich in ähnlichen Fällen thue, wenn sie sich regen; ich vergesse nicht was ich bin. Nachgiebigkeit ist nicht immer anzurathen. Aber dieses muss ohne Härte, ohne Stolz geschehn, und mit dem edlen Kampf, da wir auch dann, wann wir hart scheinen, liebend bleiben. — Beschreiben Sie mir doch nach der Reihe ihre Kinder, und wie jedes von ihnen aussieht, was sie versprechen. — Ich wünschte, dass Sie den beygelegten Brief abgeben *könnten*. Fassen Sie dann den Herrn recht ins Gesicht. Adieu, lieber Freund, ich umarme Sie herzlich. Wie hat Ihnen meine Vorrede zu die Monum. Hung. gefallen? Was wünschen Sie anders? Vor allen andern sagen Sie mir, was geschah mit dem begelegten Brief? — Den 7. Jan. 1816.

Kivül:

à Monsieur Monsieur Charles George Romy, Docteur en Philosophie, Membre de plusieurs sociétés des Savants, Professeur

Pest, Veszprém,

*Keszthely.
franco.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ Nincs a levél mellett.

3090.

Szemere Pál — Kazinczynek.

Édes Uram Bátyám!

A' tavalyi Kocsisom gondatlansága miatt mind az öt lovaim meg vannak dagadozva és sebesedve hasaik alatt, 's ma nézetém őket a' Velejthei Kováccsal, 's készítem a' lúgot számokra, hogy megmosattassanak 's kigyógyúljanak. Gyuri ma indult Eperjesre az hintós lovakon, az igásokra pedig mindenkor szükség vagyok, 's így tehát nem ígérhetem magamnak egész bizonytalán azt a' szerencsét, hogy a' Neológok diadalját szeredán megtekinthessem. És még is. Nem küldhet e értelm Édes Uram Bátyám? Vagy nincsen e Vorspont? Igen is szerdán reggel együtt leendünk. Addig is azt a' nyilatkoztatást teszem, hogy a' Czim nekem tellyesen tetszik. Az *előmenetel* szó helyett vagy csak mellé, Literaturánknak mostani korát — NB. a' *kor* suffixum nélkül meg vagyok a' Hymnarionban. Ebben még csak a' 62. levelig haladhattam. Jegyzeteim belőle eddig egy ívet tésznek — a' Forródás' vagy forralgás (mint *tűszelgés* Virághótól) korát vetném.

A' munkát megtekinteni, úgy tartom, leginkább *Beregszásziért* lesz szükség, hogy az ő Rettenetességeinek elészámllálása legkisebb hézag nélkül ne maradjon. Magok ezek a' rettenetességek semmivé teszik ötöt. Egyébaránt azt a' bölcset fordítlyt javallanám Édes Uram Bátyámnak, hogy grammaticai discussiókba ne ereszkedjék; én az *atlan* etc-t sem fejtegetném, megelégedvén az említésével, de azt is nem egészzé világosan. Az inseparabilis particulák: f, l, o, nn, etc., a' futurumot jelentő particulák (separabilisek) *meg, fel,* etc. — praesentis jelentő particulák: *felé;* — *H a z á é. h a z á i g;* — *sz é n* pro *sz í n*, neologismusok: — *Hornyák* új szó; múlok, mülisz, múlik conjugatio 's egyebek és egyebek tágas mezőt nyitnak.

Nekem az a' gondolatom volt, hogy az én most készülő Lexiconom, melly már kevés híján 22 ívre megy az új vagy a' szokatlanabb szók 's szóllásokban, ezen munka mellé ragasztassék. Ebből legvilágosabban láthatja a' Publicum, mit követett el Kazinczy, Illyés, Gyöngyösi, Zrínyi, és Ruszek, Fejér, Dugonics, etc. etc. és Pethe, Folnesics, Vanza [], Barczafalvi etc. etc. és Gyarmathi, Beregszászi — szóval minden Író. Rontott, bizony, bizony! rontott mindenik; de ha épített e ezen rontással, 's mellyik épített? ez a'

kérdés; 's az: ha felelhet e erre a' mostani kor Grammaticusa 's Lexicographja, és hogyan felelhet 's mi jussal? Méltóztassék Lexiconom felől gondolkodni édes Uram Bátyám.

Az Ergänzungs-Classeről nem tudok egyebet mondani, mint azt, hogy az nem a' belső érdemtől van kimérve. De hát a' lyrai mív nem olyan első volna e mint a' drámai? Pölitz, ha jól emlékezem, ebbe az osztályba az olyan műveket rendeli, mellyek nem egészen egy vagy más nemhez kapcsolthatatnak, mint a' legendák, epistolák, Paramytek etc. etc.

Mi tehát csak fél napot mulathatunk együtt. Ez kevés idő. Egy embert küldök itt 's instálom Édes Uram Bátyámat, méltóztassék a' munkát vagy legalább némelly ívjait előre elküldeni, hogy addig is készülhessek reája. A' Pandektákat, minthogy még szükségem van reájok, magam viszem vissza.

Mikor készül el farhámom 's kalapesizmám 's lovaim mikorra gyógyúlnak fel, 's inasom mikorra okik belé az inaskodásba? — ezektől függ indulásunk. E' holnap vége felé, ha csak lehet, kikászolódunk.

Péterék itt vagynak. Az asszony beteg 's fekszik. Az atyafiság tisztét, édes Uram Bátyám! Még e' következendő héten kénytelenek lesznek Lasztóczon maradni.

A' *Reményemre* nem tudok mit felelni. Feszülve lesz a' Publicum várakozása felőlem; pedig nekem kín azt rettegni, a' mit rettegnem kell. — Még egyet. Bár csak az *ebatta Calvinisták* (Kultsár)-on kívül más hütű is részt venne a' munkában. Én Szent Miklósyt ohajtanám Lexicograph társúl magamhoz. Sok a' plán. Tanácsot édes Uram Bátyám!

Lasztócz, Januar 6dikán 1816.

[Eredetije a Szemeretár VI. kötetében.]

3091.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsvár Jan. 6d. 1816.

Tisztelve-szeretett Barátom,

A múlt November 20dikáról 's ismét 30dikán irt két leveled van előttem, 's az is mellyet a' mi szeretett Csereynk közlött. Mindenre felelek, a' mit kívánsz.

Zsombori nem Professzor löbbé mint volt, Károly-Fejérvárat a' Theológiában, a' Kath. Papi Nevendékek Intézetében. A' mult Szeptemberben lett a' Székely-Udvarhelyi Plébaniának Adminisztrator, 's helyébe fog lépni a' már előregült mostani Plébanusnak, (hajdan Jezuita) Vízinek. Született Zetelakán Udvarhely Székben, iskolájit Nagy Szombatban végzette. Káplán korában M. Vásárhelyen híre terjedt szép predikációjiért, 's tüzes hazafiuságáért, 's én 1808ban, M. Vásárhelyen a' Magyar theatrumból kijöven, szállítottam meg legelsőbbszer. A' nyelv ügye hamar barátokká tett bennünket, 's néhány holdog órákat töltöttem vele, mert különben is, szép 's nemes érzésű ember. 1810-ig nem tudott más nyelvet a' magyarnál 's deáknál. Tüzeltem, tanulna Francziául, 's mint Pap-barátomnak, az ékesszöllásra, Bossuetemet adtam neki. Az újabb Literaturákban való járattansága eltiltotta őtet a' nyelvek mivelődése haladhatásának megtanulásától. A' természet sok erőt ada neki, hanem az alkalmaztosság nem léte miatt azt mind nem fejthette ki, de vele születvén a' jó érzésnek, izlésnek bizonyos taktusa, sokszor csudáltam, hogy tudott annyira is elébb menni, sok másoknál, itt Erdélyben, hol valójában a' Kollegyiomokban 's Gymnasiumokban majd semmi Izlés nincs, 's minden deák tanulás mellett is, a' deák Class. Literatura gyengén tanítatik. Legalább az Erdélyi Irók stylusa azt mutatja, mert a' ki a' Régiség Nagyjaival criticé ismeretes, 's feje 's szíve van, annak lehetetlen Izetlennek lenni.

Az a' hazafiúi láng, a' mely Zsomboriban van, tiszteletet érdemel, 's reményem van, hogy mihelyt az Udvarhelyi gazdag plebania jövedelmét egészen ő fogja venni, a' Literaturát pénzzel is fogja elemozdítani. Zsombori, még 1809ben irt holmit, 's kívánta a' születendő Muzéumba tétetni, de azt, kérésemre, tanácsomra, abbahagyá. Azután Észrevételeit küldé. Hogy én vele egy értelemben nem mindenütt vagyok, azt láthatod Literaturát illető jegyzéseimből, látni fogod Munkáimból, mellyeket nem rettegő Purisza irt. De, kihirdettem az 1ső Füzelen, hogy olly Munkákat is felveszek, mellyeknek gondolatjaikkal enyimek nem egyeznének is. 'S nagyon szükség volt a' Zsomborii vélekedéseket, mellyek közönségesen szájon forognak a' Magyar újítók ellen, publicum elébe vinnem, hogy azokra a' másképen gondolkodók Publicum előtt tegyék jegyzéseiket, 's így a' kettők egybe-hasonlításaiból tanulás következék. Ha nem a' Muzéumba adod jegyzésidet, nagyon kérnélek arra, hogy ezt említsd, 's kitenni méltóztassál, melly célból vette-fel a' Muzéum kiadója.

Mert, a' mi Publicumunk nagyobb részével illyes mit körülállásosan kell tudatnunk. Ha a' Muzéumba adod, ugyan azon jegyzést fogom tenni magam. Tudtára fogom adni Zsomborinak, 's hírével teszem közzé, ne hogy, mint Barátom, megbántódjék. 'S ezt tennem kötelesség is, mert Zsombori a' Muzéumnak buzgó terjesztője volt, Károlyváratt. Most Udvarhelyen lévén, ott Prof. Karácsonyi, barátom terjesztette elébb is most is. A' minap írá ez, hogy elégítsek-ki mindent, a' ki eddig akart venni Muzéumot, 's a' nálam fennmaradó példányokat küldjem mind hozzá, mert ő a' Székelyek közt mind elfogja adni. Valóban örvendhetek, hogy Erdélyben néhány buzgó terjesztőkre találtam. Zarámban egy Ref. Pap 20-at, Szászvároson Poeseos Praeceptor 20-at, Szent Gericzén Unitar. Pap Kozma Gergely 40-ent szereztek-el. A' mellett, hogy Szacsvay ügyetlenkedett recenziójával, 's hogy egy kettő már a' Muzéumot kicsinségnek nézi, találkoztak a' kik iránta nagy tűzzel vagynak. Farkas Sándor azt beszéli, hogy egy ifjú lángolva irt egy versezetet a' Muzéum kiadó-jához, 's a' Magyar Kurirba akarta küldeni, de ő levette szándékáról, azt mondván neki, hogy én annak nem örvendenék, annyival inkább mivel a' versek csak versek voltak. Ezt Farkasnak nagyon köszönöm.

Zsomborinak, az álmétkodás deductiójára, az én Lajosom azt iratta velem neki, hogy ő fekve, ülve is tud álmétkodni, de Zsombori keményen megkívánta tőlem, hogy ne változtassam.

A' kérdett szavakat Gloszszariumodból megtanultam. Én Muzéumban sem értettem a' terem szót. De épen az alatt, mig Ossziánod talán útban volt, szálla-meg a' kedv, hogy Páriz Pápaít elévegyem, 's minden elavult szavainkal kiírjam, a' mit már el is végeztem. Ugyan ezt télettem Farkassal, a' Molnár Dictionariumából. A' mit így kiirtunk, a' Muzéumban közleni fogom, 's ez a' te szorgalmatos-ságodnak helyes voltát nagyon fogja igazolni, 's mutatni hogy régi szavaink elészedegetésében érdemed van.

Én 1785ben Decemb. 5dikén születtem, Nagy-Szóllősben, melly falu a' Somlyó hegye napnyugoti része alatt, a' hegyhez $\frac{1}{2}$ órányira fekszik, Veszprim Vármegyében. Apám akkor ott volt Pap. Ha tetszenifog, egyszer röviden leírom számodra életemcskémet, a' mi csak abból áll, hogy hol tanultam, Poétát talán érdekeszszálna hajlandóságaim festegetése.

Dr. Gyarmathy jegyzéseit Gróf Teleki Józskától bizonyosan küldeni fogom. Ma kerestem, nem kaptam szállásán. Úgy tudom, e' hónap 19dikén indul-ki. Eddig tudod, hogy Atyja megholt.

Általérek a' Csereyhez írt levélre. Folnesics, ki magyarul nem tud, magyarul tanít!!! E' minden tekintetben rossz. Azt mutatja, hogy a' ki ajánlotta, a' Magyar nyelvhez maga sem ért, 's hogy a' Magyar Nyelv a' Palatinus körül lévőknek igen kevés gondjokban áll.

«De biz az ebadta mind szép» ezen jó izút kaczagtunk. Kisfaludy nekem is mondá, Drámája olvasásakor: *De szép ám ez, szép ez.*

Hogy' jöhettél Te azon gondolatra kedves Barátom, hogy a' Ludas Matyi ellened van írva. Nekem az eszembe nem juthatott, 's nem is hihetem.

Jan. 7dikén.

Ma valék újra Gróf Teleki Józskánál, azt mondá, még e' hónapban nem indul, mert osztályok 's egyebek eligazításával sok baja van. Gróf Teleki Józskát én különösen szeretem. Mondám, hogy Napájával 's feleségével voltál, 's őket jól találtad. Gr. Teleki Téged különösen kívánt általam tisztelni levelemben.

Örvendve írom, hogy Szemere végtére írt, 's levelezésünk újra elvan kezdve. Csak válaszsomat kaphassa Péczelen! Nagyon sajnálom, hogy Kölcseyhez a' postát nem tudom.

Fűzesyvel nehezen mehetek valamire, izlése tisztításában. Perel velem 's makacskodik. Egy Unitarius Deák, Székely Sándor, (16 esztendő) erővel teljes Ódat hozza a' minap hozzám. Mindaddig tisztítottam vele, míg 6-szori újra dolgozás után a' Muzéumban felvehetem. Kimondhatatlanul örvendek, hogy az Erdélyi ifjak közül azokat vezethetem, kiket a' Muzéum velem ismeretségbe hozott. Minap említém, Carlosz Anyjának Farkas Sándor állapotját, 's talentumát. Ő Nagysága kéréssem nélkül Carloszra azt bírta, hogy Farkast hívja asztalunkhoz, 's így Januar. 1ső napjától fogva a' derék ifjú itt nálunk kosztot kap. Megmarad neki minden hónapban 15 Rftja, mellyet ebédjéért fizetett, vacsorája is van, a' mi nem volt, 's még a' világ csinosb tónusát is, a' Kollegyiomai fásságból kivélkezve, megszokja. Cserey Miklós már ajánlatta a' Székely Háromszéki Székkel, a' Guberniumhoz, talán elsűl a' dolga, 's a' Gárdába mehet. Barátom! isteni érzés a' Jón segíthetni.

Örömmel vagyunk eltelve, hogy a' jövő Pünköstre Zsibóra jösz. Kazinczym! repesek örömömben, azok boldog napok lesznek. Majd később e' napokat is meghatározhatva írhatjuk, mellyekre te is jöhetsz, és mi is mehetünk. Hozd, nagyon kérlek, Szemerét, 's Kölcseyt.

Vidához irt episztoládban horatiusi levél tón vonsz. Trattner azt irta, hogy G. Haller képe csak Mártziusra kell neki.

Élj boldogúl.

Döbrenteid mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3092.

Kazinezy — a sátoralja-újhelyi ref. egyháznak.

Tekintetes Nemes Ecclésia!

Egységem' gyakor változásai engem arra birtak, hogy a' tegnap tartott Consistóriumban hivatalomat letenni akartam. Ezt jelentő Levelemet az Ecclesiái Elöljárók el nem fogadták, 's meggyőztek a' felől, hogy szolgálatomat most, a' rendnek megbontása nélkül, el nem hagyhatom; 's így ebben megmaradtam teljes örömmel. De minthogy a' T. N. Ecclesiának java 's dolgainak gyors folyamatja azt kívánja elmulthatatlanul, hogy maga Ujhely benn lakó Curátort is bírjon, ezen társaim megengedték hogy arra kérhessem a' Tek. Nem. Ecclesiát, hogy hivatalomat egy Coadjutor Curátorral megosztani méltóztassék. Erre alkalmas személyek a' T. N. Ecclesia' kebelében többen vagynak, ha a' Vármegyénél viselt szolgálatjaik megengedné [!], hogy ezt felvállalhassák, és ha némelly más tagjai más foglalatosságaik miatt igen gyakran nem volnának kénytelenek Ujhelyt elhagyni. 'S ki vihetné ezt a' hivatalt méltóbban mint az az igen érdemes barátom, Tekint. Csabai Dókus Sámuel Úr, a' ki velem esztendeig szolgált, 's megmutatta, hogy a' Tek. Nemes Ecclesiának felőle vetett reménységének a' legtökéletesebb mértékben megfelelt, sőt azt felül is haladta? de ezt az Urat erre megnyernünk nem lehet.

Nem teszek erőt a' Tek. Nemes Ecclesia' tetszésén és szabad-ságán: méltóztassék a' maga vokasai által azt tisztelni meg, a' ki ezen hivatal' viselésére legalkalmasabb, és a' kit közzénk várt Predikátorunknak java is leginkább látszik kívánni, óhajtani: de meg fogja engedni a' Tek. Nemes Ecclesia hogy én, a' ki már tudom hogy némellyek ezen fáradságos és nem mindég kedves hivatal' fel nem vállalhatják, ki mondhassam, kik azok, a' kik közzül a' T. N. Ecclesia legbiztosabban választhatna. Illyen Tek. Jász Berényi Fodor László Úr, ki felől barátja és nem barátja azt vallja, hogy Ecclesiánknak dolgait nálánál inkább senki sem érti, senki

sem ismeri, 's a' kit a' T. N. Ecclesia mind személyes tulajdonságairól, mind hűségéről, mind buzgóságáról és a' Predikátori hivatalnak illendő tiszteléséről eléggé ismer; ilyen továbbá Tekint. Zilahy Szakács Péter Úr, a' ki eránt én szíves tisztelő barátságomnak világosabb jeleit adtam minden alkalmatossággal, mint hogy azt valaki kétségbe vehesse. Az csak a' kérdés, és ezt hamisság nélkül mondom, Isten és a' Tek. Nemes Ecclesia előtt, és mint becsületes ember, a' kihez az álerezáskodás nem illik, és a' ki talán azzal dicsekedhetik is, hogy ajaki hazugsággal és tettetéssel profanálva nincsenek, az csak a' kérdés, mondom, hogy Tek. Zilahy Úr Újhelyen kívül nincs e gyakorta; mert kivált most, midőn Tisztel. Major József Úr köztünk egészen új, egészen ismeretlen lesz, erre figyelmezní nagyon szükséges. Nékem kedves dolgot téssen a' T. N. Ecclesia akár T. Fodor László akár T. Zilahy Urat nevezi-ki. A' Curátorság csak annyiban tisztelet a' mennyiben a' T. Nemes Ecclesiának bizodalmanak jegye; különben az sem különös fényt, sem semmi hasznót nem ad; 's így midőn azt valakire adjuk, annál szabadabban bánhatunk.

Ezen alkalmatossággal arról is illő lesz gondolkodnunk, hogy Vice Curator Pólya Ferencz Urat, kinél elkészültebb, alkalmatosabb, értelmesebb 's hívebb embert nem fogunk találhatni, megtarthassuk. Ha ebben szerencsések nem volnánk, a' T. N. Ecclesia nem bánhat jobban mintha Molnár János Úrra teszi által ezt a' terhet, kit nekem érdemes dicsérettel magasztalnom nincs szükség, minthogy a' T. N. Ecclesia ennek egyenes lelkét, hűségét 's alkalmatos voltát, 's áldozatok tételére készségét sok esetekben tapasztalta.

A' Szőlő Inspectoróságát is valakire kell bízunk, 's az Egyházfiak' szolgálatjokat. — Midőn mind ezeket a' T. N. Ecclesiának tulajdon javára nézve a' legtisztább lelki ismerettel 's egygy vagy más féle vonzódás nélkül szívére kötném, az új esztendőben mind közönségesen mind külön kinek-kinek minden áldásokat kívánok 's változhatatlan tisztelettel maradok

A' Tekintetes Nemes Ecclesiának Széphalom Január 7d. 1816.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mk.

Kivül:

1816ik Esztendőben Január 7-ikén a' Templomban tartatott Közönséges Gyűlésben Fel olvastatván Tettes Kazintzi Kazinczy Ferentz feő Curator urnak ezen T. Nemes Sz. Ekklesiához küldött betses Levele. — Mellyben kéri az Tttes Ns. Eklésiát, hogy Maga személyesen kívül lakván az Városon, az Consistoriumban Egésségének gyakorta való változásai miat is sokszor meg nem jelenhetvén, segítő-társul egy Coadjutor Curatori Nevezett szerént Tettes Jász Berényi Fodor László, vagy Zilai Szakács Péter Úrak közzül egyikét ki nevezni, nem külömben a' mult Esztendőben volt V. Curator Pöllya Ferentz Urat tovább is meghagyni méltóztasson.

Melly fent tisztelt Tettes Ns. Ekklesia helyesnek látván Tettes fő Curator Urnak betses ki nyilatkoztatását, az Coadjutori Hivatalra Tettes Jász Berényi Fodor László, az V. Curatorságra pedig Pöllya Ferentz Urakat ki nevezni méltóztatott.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

3093.

Kazinczy — Ruszek Józsefnek.

Ruszek József Keszthelyi Plebanus
Hahotai Apát Úrhoz.

Széphalom Januar. 7d. 1816.

Az én kedves barátom Prof. Rumi Úr nekem azt az örvendetes hírt hozza, hogy az Úr felőlem vele baráti indulatok' jelentésével szóllott. Ez előttem annál örvendetesebb, mivel elsőbb levelemnek válasz nélkül hagyása, 's a' hírek, mellyeket Öcsém Szemere Pál Úr, Fő Tiszt. Apát, az Úrtól önn-magától veve, és a' mellyeket én Bécsi útam alatt az elmúlt Májusban Pesten és más helyeken érttettem, ezt reméllenem nem engedték. Emberek vagyunk mindnyájan, mindnyájan követhetünk olly dolgokat, mellyeket, midőn már késő, megbánunk; elragadtathatunk egyik vagy másik ügynek, egyik vagy másik barátunknak mértéktelen szeretetétől: de a' köteletséghez térés, 's annak tétele, a' mit becsület 's a' tudományok' 's ezek által a' haza' szeretete parancsol, soha nem késő. Feledjük a' történeteket, Fő Tiszt. Apát Úr, 's mutassuk-meg, hogy gondolkozásainknak ellenkező volta mellett is tudunk lenni igazsá-

gosok, széplelkűek. Kérem az Úr' barátságát, 's örülök, kevélykedem, hogy mondanom szabad: Én az Úr' érdemeit 's személyét még levelemnek válasz nélkül hagyása 's még a' bántások után is, tiszteltem.

A' Mondolat iszonyú bántás. Ezt fognám róla mondani, ha az más ellen volna is írva. Az példa nélkül van becsületes emberek között: de az nem engem mocskola-meg. Minthogy ellenem vala írva, mutattam mindennek, a' kik könyveket kezekbe venni nem irtóznak, 's pirulás nélkül mutattam. Ha K[is]f[alud]y ellen volt volna írva, bizonyosan nem mutattam volna, vagy nem másként, mint átokkal gaz bántójára. 'S Kisfalud y a' Mondolatot Vas Vármegyében első terjeszgette; Kisfalud y annak megjelenése előtt már, hirdette, hogy az nyomtattatni fog! — Eggy részről az ő Himfyjét látni, más felől ezeket tudni, és azt, hogy ő azon nap oltá a' hogy Himfyjének Recenzióját, még a' nyomtatás előtt, 's barátságból, vette tőlem, nekem soha nem írt, levelemet válasz nélkül hagyta, — e' kettőt a' Maradék nem fogja azon eggyről soha elhinni.

Szemere és Kölcsey rokonimnak Feleletjekben a' Mondolatra nekem részem nincs; tudtam, hogy készülnek felelni: de a' mit tettek, tanácsom nélkül tették, 's én a' Munkát kézírásban soha nem olvastam, nyomtatásban pedig csak akkor, a' midőn az már Erdélyt is eltöltötte. Így azt a' Jelentést is, mellyet dolgozásaimnak kiadások felől Helmecezi tevé Trattner Úrnak nevében a' Publicumhoz. Öregebb vagyok mint hogy a' füstön nagyon kaphatnék, 's sok jóknak birtván barátságát 's javulását, nincs okom nagyon aggódni, ha mindenek nem imádnak.

Azonban a' Mondolat 's Prof. Beregszászi Úrnak deák Értekezése nagy jóra ada alkalmat; mind ez, mind amannak Írója, Esküdt Somogyi Gedeon Úr, jól tevének, midőn azt hitték, hogy bennünket agyon sujtanak. Cicerónak Philippicájában III. C. 187. valami áll, a' mi nagyon illik azon ezer forintnál több jutalomra, mellyet a' Vitkovicshez írt Epistola által megbántott Szathmár ennek a' poshadt Philologusnak most adott.

Én tudom minek hiszek, 's míg az ellenkező felől meg nem győzetem, e' hitben maradok. Hogy más is azt higgye, azt én soha nem kívántam, 's kívánni soha nem fogom. De sajnálom, hogy állításaim olly férfiak szeretetétől fosztának-meg, mint Fő Tiszt. Apát, az Úr' 's a' Kisfalud yé, kit én, minden botlásai mellett, inkább csudálok, mint a' kik benne semmi botlást nem lelnek. És ha az

Úr engemet barátjainak számokba fogadni méltóztatik, ha mint tisztelt ember és mint Pap, Kisfaludynak megengeszteltetését nekem megnyeri, azt jótét gyanánt veszem. A' kik a' közjót munkálják, azoknak egymást szeretniek kellene, ha gondolkozásaik egymástól különböznek is.

Fogadja-el az Úr tiszteletem jelét etc etc.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

3094.

Kazinczy — Balkay Pálnak.

Széphalom, jan. 7-én 1816.

Édes barátom,

Negyed nappal czefölt irt levelét az Úrnak ma vettem, s íme holnap reggel indul válaszom. Ha valaha volt foganatja esedezésnek, óhajtom, hogy most legyen az. Tegye az Isten az Urat szerencsésé. Jó volna, ha az Úr Mélt. B. Szepesy urat és a kik ő Exc. az Érseknél sokat tehetnek, megkérné, hogy esedezzenek az Úrért, és ha az Úr ezek által nyújtatná be az Instantiát, de úgy, hogy ott maga is megjelenne.

Édes barátom, ez a levél mióta besetétédett, a kilenczedik, a mellyet írok. Engedjen meg az Úr, hogy most illy rövid vagyok. Nem bírom tovább sem az ülést, sem a tollat. Ajánlom magamat becses barátságába. 'S maradok alázatos szolgája K. F.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* XII. évf. 389. lapján.]

3095.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Posáné 's veje Erdődi István vendégeinknek érkezések után vettem a' Széphalmi küldetményt. A' vendéglátás tiszte szerént félre kellett tennem a' csomót; nem olvashattam. Méltóztatik meg engedni Édes Uram Bátyám, hogy keddig nálam tartóztathassam. A' Pandektákból nem irtam le még minden szót, mint a' hogyan szándékom vagyok leírni 's feltenni: p. o. (Kazinczy Pand. 6. Kötet) *Fohász* G. Dessesffy *Vígasz*. (Kaz. Pand. 6. K.) Prof. Pongrácz. etc. etc. etc.

De minthogy reájok szükség vagyok, küldöm. Reményilem, ismét fogom használhatni. Ma dél után vendégeinket Hedmecegre kísérjük 's ott maradunk hálásra 's hetfőn jövünk vissza 's csak akkor lesz alkalom olvasni az óhajtottat. Az Uram Bátyámék Archivumának leveleit is másolgatnom kell; de e' mellett egyébre is van időm, ha juttatni akarok.

Jegyzéseim a' *Hymnarionból* siető kézzel vannak felrakva, 's olvashatatlanok; azokat tisztázva közlendem. Bár még itt mulatok, elvégezhetném. Én ebből sokat várok. Itt is van példa az accusatívban általkölcöszözt szóra: *Efesum* à la Egyiptom, *Efesus* helyett. Az *us* term. *os* némellykor pedig elmarad, mint *legátot küldött. Jelenet.* — *Venőcze* Velence. A' való sok helyen ki van hagyva: *oltárhoz járással* etc. etc. Bordély (*ház nélkül*). *Legazonnal cselekedő* azt. — Ő néki engedetlen volt. Mivelküdet. Tétemény. *Kezdek; tudák, láták, olvadnia* etc. etc. Regestom u o-vá mint fellyebb. *Bizony* adjectív, egy bizony örök Isten. Őnálánál. *Szerte szerént. Lekcze. deák bötüre* magyarázá (ford.). jóllehet senki ne idvözüljön. *Felpap* és *felhadnagy* etc. etc.

Óhajtanám, édes Uram Bátyám, hogy az én Lexiconom az Uram Bátyám munkájához ragasztassék. Némelly szónak a' magyarázat 's etymologia még idegenséget okoz, a' feljegyzés pusztán, nem annyira, Beregszásziban ezek nélkül is elég megczáfolni 's kikaczagni való van. Következő Írókat jegyzettem ki magamnak Lexiconomra nézve szó és ejtés végett. Mss. *Bilkei, Budai, Beregszászi, Csokonai, Dugonics, Döme. Édes, Fejér, Folnesics, Fuludi, Gyöngyösi, Gyarmathi, Hollosovski, Haller, Horvátok, Helmeczi, Hoblik, Illyés, Káldi, Kazinczy, Kunics, Kisfaludi, Kovácsok. Kis (Super.), Kultsár. L. Miháلكovics, Mártonok. N. Otrókoci, Orzi. Pethe, Pápaiak, Perecsényi. Révai, Ruszek. Sándor, Szabók. T. U. Zrinyi. J. Virág, Vandza, Vitkovics, Verseggi, Wagner.*

A' czimeket, a' lex. végén tellyesen említeni fogom, az Írók neveit a' szók végén külön külön. Így látni fogják: Mit? Ki? Mikor? miolta? 's hányszor. 'S úgy tartom, erre csak a' Mondolat Lexicon miatt is szükség van.

Kunicsból való jegyzéseit Édes Uram Bátyámnak instálom. És még *Hoblik*-ot.

A' mi tintánk felette rossz. Instálom a' magam és asszonyám képében édes Uram Bátyámat, méltóztassék számunkra Ujhelyből specieset hozatni.

Loser Zsidó nem vágott, 's a' Lasztóczyiaknak is bőjtölnek kell. E' szerént nem szolgálhatunk.

Szívesen elvárjuk, Édes Uram Bátyám. A' felsőbb ház örömmel vette, hogy környülményeiket jelentettem. — Egyebeket szóval.

Lasztócz, Jan. 7d. 1816.

[Eredetije a Szemecetár VI. kötetében.]

3096.

Pólya Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Curator Úr,

Különös tekintetre méltó Jó Uram!

Mái napon velt Parantsolatlyára a' Tekintetes Fő Curator Úrnak alázatos tisztelettel jelentem: Felolvastatván a' Tekintetes Fő Curator Úrnak a' Ns Ekklesiához mái napon intézett Betses és Magát az én reménységemem kívül, a' Ns Ekklesia Boldogságaért feláldozó Kegyes Indulattyát ki jelentő Levele, oly tsendes megelégedéssel és bizodalommal fogadtatott el az egész Ns. Ekklesia által, mely a' Templomban közönségessen felmarasztaltott, hogy én magam is meg telvén bámulással a' Tekintetes Fő Curator Úr szíves kinyilatkoztatásán, örömmel írhatom azt, hogy a' Tekintetes Fő Curator Úr távol létében tsendes Böltsessége által a' legszebb rendel véghez vitte a' jelen való Esztendőbeli Ekklesiái Restauratiot. Mert Tekintetes Fodor László Úr a' benne tündöklő valóságos kegyessége szerént fel emelt fővel halgatván a' Tekintetes Fő Curator Úrnak benne vetett bizodalniát, minek utánna a' Coadjutori Curatorságot Tettes Dókus Sámuel Úr el nem fogadhatta, ugyan annak hűséges viselésével a' Tiszteltt Úr a' nép köz kiáltásai által valóssággal meg tiszteltetett, 's engemet is ezen nem vártt dolgok folytattyá, minden akaratom ellen is, az eddig viseltt V. Curatori Hivatalban a' jelen való esztendőben is, meg maradni kényszerített. Több ereje van egy nemes példa-adásnak, mint a' mitsodás a' Tekintetes Fő Curator és T. Fodor László Uraké valának, mintsem hogy engemet is el ne tántoritottak volna: annyira hogy minden külső világi veszteségemet, és valóságos szegénységemet, a' Tekintetes Uraknak és Tekintetes Dókus László és T. Inczedy István Uraknak köszönhetem e' jelen-való Esztendőben. Segített ugyan valamely részben a' terhes V. Curatori Hivatalon a' Tettes Ns. Ekklesia akkor,

midőn Építő és Gazdalkodó Subjectumról gondoskodván, arra egy olly Érdemes Consistorialis Tagot választott ki, mint a' mitsodás valósággal Nzs Mólnár János Úr. Fő Notáriusról is gondoskodott. Tekintetes Cs. Dókus László Úr, és valósággal a' leghelyesebben, de Izeljät el nem érhetle, midőn azon hivatalt viselő Képes Sámuel Úr hosszas vetélkedés után is fel nem vállalta. Szégyenlem, de örülök rajta, hogy Tisztelendő Major József Úr, szegényebb V. Curátor alatt nem jöhetett volna semmi idő szakaszában Újhelybe, mint most; sokat is le húzhat mind a' Tekintetes fényes Deputatio Tekintetéből, melly meg hívója volt; mind a' Ns Ekklesiájéből, melly magát kívánná, a' mint illene is meg különböztetni; de az Isteni segedelem velünk lévén, igyekezem tehetségem szerint mind a' Tts. Fő Curator Úr', mind a' Ns Ekklesia' bennem vetni méltóztatott nem érdemlett bizodalnát belső képpen meg érdemelni. Melly erántam ki jelenteni méltóztatott Úri kegyességét a' legmélyesegesebb háladatossággal meg köszönni igyekezővén a' Tekintetes Fő Curátor Úrnak, a' Nagyságos Asszony kezeinek tsokolásával vagyok a' mig élek

A' Tekintetes Fő Curator Úrnak mint különös kegyességtü Jóltévő Uramnak S. A. Ujhelyben Januarius 7én 1816. legkissebb tisztelő hív szegény szolgálja Pólyva Ferencz mk.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

3097.

Dókus László — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Ne tegye, mindenekre kérem, ne tegye a' Tekintetes Ur, hogy Hivataláról, mellynek maga a' Tekintetes Ur adott fényt, le mondjon. Mennyire meg esalattatottnak érzene magát, mindjárt első belépésével Tiszt. Major József Úr is, ha a' Tekintetes Urat, ki az ő megnyerettetésének legfőbb oka volt, többé köztünk az Ekklesia Kormányánál nem találná. Közöttünk én még semmi Egyenetlenséget sem tapasztaltam, 's ha ez talám jelengetné is magát, mi csendesithetné azt jobban le, mint a' Tekintetes Úrnak különben már magában is nagy neve, melly távolléttében is a' Tekintetes Úr személyének olly sokat munkálódott körülöttünk. Hajtsa végre a' Tekintetes Ur azt a' szép munkát, mellyet elkezdett, 's maga megtagadásával, ne tegyen bennünket ki azon rettegeltő Változásnak,

melly elkezdett munkánkat is könnyen fel forgathatná. A' Tekintetes Ur eddig szenvedett nagy Terheinek enyhítésére leszünk mindnyájan, enyhítésére lesz különösen Zilai Szakács Péter Barátom, kit szinte tegnap estve kértem meg, hogy a' Coadjutor Curatorságot válallya fel. Engedje azért a' Tekintetes Ur, hogy illy módon továbbá is dicsekedhessünk a' Tekintetes Urral, 's ezen nyugtató reménység alatt álhathatos Tisztelettel maradhassak

A' Tekintetes Urnak Újhelyben Jan. 9d. 1816.

alázatos szolgája
Dókus László mp.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

3098.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Kedves barátom!

Úgy gondolom, a barátság legszebb jeléül vehetjük azt, midőn ellenkező vélekedéseinket bátor szabadsággal egymásnak kijelentjük: de úgy mégis, hogy abból publicitást ne csináljunk. Így cselekedtem én is az idezárt reflexiókkal,¹ melyeket Sipos jó barátunknak is elküldöttem, és a melyek különben is nem minden paréjt evő embernek gyomrához valók: csak electusok és nagyon kevesek azok, a kik ezeket még most láthatják. Te vedd össze a Sipos gondolatjaival, itélj a mint tetszik, mindenikünknek egyenlő jussunk van lételünk mivoltát és mivé leendőségünket bátran fontolóra vennünk: az alatt is kedveseiddel együtt légy vig kedvvel, én változatlanul

Kolozsváratt, jan. 9-én 1816-ban

jó barátod
Kenderesi.

[Megjelent a *Figyelő* 1885. évf. XIX. köt. 206. lapján.]

3099.

Kazinczy — Kerekes Ferencznek.

Kerekes Ferencz Urnak

Kazinczy Ferencz szives tiszteletét.

Az a' Jelentés, Uram, mellyet az elmúlt holnapban a' Virgil' Georgikájának fordítása felől tevél, engemet forró tiszteletedre

¹ Nincsenek a levél mellett.

ragadott. Senki sincs, a' ki az igyekezetnek szívesebben örvendessen mint én; senki sincs, a' ki annak inkább kívánja elő meenc-telét. Virgil ez úttal jó kezekbe jutott. Én tíz nyomtatvány' vételére kötelezem magamat. Ne retlentsen-el a' munka fizésétől az, hogy hasonló jelentéseket talán kevesebbettől veendesz mint reményléd. Menni fog a' dolog, csak a' munka jelenjen-meg; előre ritka ember fizet. Ezt tapasztalja Rumi a' maga Monumentájival, mely nem olly kevés Olvasót remélhete mint a' P'oezis' fennebb nemeiben dolgozott munkák kapni közönségesen szoktak, és még is nem segéltetik. Szablad volna a' nagybecsű munkának inkább három annyi árát; mert a' ki Virgilt ismeri 's dolgozásodat becsülni tudja, az annak nem lenne panaszos. Felette sajnálnám, ha a' jeles fordítás a' segéllők' kis száma miatt nyomtatatlan találna maradni.

Te, Uram, a' gazdasági jegyzéseket közzé akarod vetni a' Virgil textjének. Engedd mondanom, hogy én azokat inkább hátul szeretném lenni a' könyvben. Már Seneca megintett bennünket, hogy a' Virgil' Georgikáji nem arra valók hogy bennünket gazdaságra tanítsanak. Épen így nem óhajtánám, hogy a' Virgil' textje egy most élő Nagyunknak nevével eltarkitassék. Annak elég tömjén volna egy' Ajánlás, ha az ollyat az úgy venné a' mint illik; de a' nála lakott Rájnis' fordítását is egy nemesszívű férjfi adta a' hazának, és nem ő. Azonban cselekedd a' mit akarsz; én mind így mind amúgy repeső örömmel fogadom el Literaturánknak 's Nyelvünknek ezt a' szokatlan nagyságú díszét. — Élj szerencsésen, Uram, 's méltóztassál azoknak számába írni, a' kik érdemeid miatt személyedet szívesen tisztelik. Széphalom, Januárius' 12dikén 1816.

A most már meg nem levő borítékon idegen kézzel a következő czímzést olvashatjuk :

à Monsieur Monsieur François de Kerekes

à

Vienne

Altfleischmarkt No. 741

1. Stock.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ Kerekes F. jegyzése: Vettem 26. Januarii 1816. — 10. Exempl. Tanács.

3100.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Megjártam Terebest. Havat és esőt csapkodott szemembe a' szél: nem fáztam. Kalaposizmám a' jövő hét végével készülend el; már hámainkat elvégezé a' Szijjártó. E' szerént mintegy tizen-négypár nap múlva indulok fészkecském felé. Méltóztassék Édes Uram Bátyám akkorra commissiójít feljegyezni, hogy a' mit én elvégezhetek, elvégezhessem.

Lexiconomon 's annak praefatióján, a' mennyire csak környülményeim engedni fogják, dolgozni és dolgoztatni meg nem szűnök. Meg vagyok győződve a' felől, hogy ez a' munka mindenekre nézve, Írókra és nemírókra, 's Neologokra 's nemneologokra egyarányt, hasznos és épületes lehet. Ez a' gondolat kikaphat a' kedv esüggedéseiből; 's nekem nem kell több. Maga az, hogy stylemet gyakorlásba hozom, elég inger. De bár azt hitethetném el Édes Uram Bátyámmal, hogy e' dolgozgatások mellett nem feledendem, hogy gazdaságaim is vagynak.

Kölcseynek ma írtam. A' Beregi ember talán holnap után elérkezend; 's küldhetjük leveleinket. Ő egynéhány leveleimre nem felel. Képzelem, nincsen kedve. Egyszer majd csak lesz 's akkor bizonyosan veendem sorait. Valóban a' levelezésbeli gondatlanság nem mindenkor jele a' hidegségnek. Ezt én örömet hitetném el barátaimmal magam felől, hadd higgyem hát magam is felőlök. *Damus petimusque vicissim.*

Kedveskedem Uram Bátyámnak azzal, a' mi itt megyen. Patakról kaptam. Látszik, hogy Tóth László (I. 4. *meghajlok említem nevedre pro említett, melly neki t. i. Pistának vagy említem, említéd, említi, említjük* etc. etc. vagy *említettett* név 's *említettettek* nevek.) Vig Lászlót utánozza.

Gróf Török Patakról most estve érkezék hozzánk.

Lasztócz, Január 12d. 1816.

[Eredelije a Szemeretár VI. kötetében.]

3101.

Kazinezy — Fodor Lászlónak.

Bízodalmas Drága Jó Uram

Coadjutor Curátor Úr!

A' szeredai kimenetel engem fejemnek elgyengülése miatt ismét ágyba ejte. Azonban a' Visitatio megjelenhet, és így tudósitanom kell az Urat hogy azon két dolog, a' mellynek elvégzése a' tavalyi Visitatiokor egyenesen reám bízott, miben vagyon. Az egyik a' Kigyósi Mihályné, a' második a' Kaposi Mihály és Mihályné legátumaik.

Ezen utóbbik eránt a' Tanúknak ki kellett volna a' Sedrián hallgattatni, az az authenticáltatniok kellett volna. Tek. Fő Fiscalis Urat is, Consistor. Fiscalis Urat is kértem, hogy az Authenticatióját ezeknek tétessék-meg; ígérte mindenike; de elmaradt még most Decemberben is. A' legközelebbi Sedrián bizonyosan megcsik.

A' Kigyósi Mihályné, születeit Benk Klára Asszony legatumában eggyyszer Fiscalis Bánya József Urat a' Consistorium előtt is szóznak állítottam, ezen felül két ízben mondattam el vele sokaknak jelenlétünkben, miben legyen a' dolog; mert a' megholt Özvegy Kigyósi Mihályné Asszonynak dolgát ez vitte, 's a' dologról, ha valaki, ez tudhat. Szóllottam Kigyósi Urakkal is, a' Legenyei Predikátor Ur által is igyekeztem a' dolgot Successorainál arra vinni, hogy a' Testamentom velünk közlettesék; de mind haszontalan. Ezen dologra nézve ezt kell tudni:

Legenyén lakos Kigyósi Mihály Uramnak 's feleségének Benk Klára Asszonynak nem voltak gyermekei, Kigyósi Mihály Uram tehát a' testvérének fíját Kigyósi János Uramat, (ki most házasodik Toronyáról, Marikovszki Uramnak házához, 's elvette a' Chirurgus Tamaska Uram feleségének testvérét,) még három esztendő korában mintegy fiának fogadá, 's által vette az öccsétől. Kigyósi Mihály Uram elébb holt meg, mint felesége. Kigyósi Mihály Uram tett rendelést, de rosszúl, az a' rendelés tehát cassáltatott, talán el is tópetett. Az Özvegy, ki a' fogadott gyermeket úgy nézte mint tulajdon gyermekét, tekintvén azt, hogy ez az ő gondviselése miatt iskoláját (a' Logikában) félbe szakasztotta, 's neki nem csak gyermeki hanem cselédi szolgálatokat is tett, helyre akará hozni férjének hibás lépését 's birtokát neki inscribálta. Ezt az Inscriptiót én magam is olvastam.

Igy nem lévén szükség Testamentomra, könnyen elhiszem hogy Testamentomot az Asszony nem tett, vagy ha tett, eltépte, annihilálta.

Kigyósi János Úramnak elébe terjesztém hogy az Ujhelyi Ecclesia száz forintig successora az ő második Anyjának 's azt nyertem, hogy megígérte, hogy ha azon ügyében, melly most Fő Szolgabíró Reviczky Tamás Úr előtt ezen successio vagy Inscriptio eránt foly, triumphálni fog, ámbár ő Benk Klára Asszonynak ezen 100 frtból álló rendelése felől semmit nem tud, azt még is az Ecclesiának ki fogja fizetni; de erre magát most azért nem kötelezheti írva, mert dolga kétséges. Én csalva az Ecclesiának sem akarok használni; de minthogy az ő ellenkezőjünk dolgát ezen perben Consistoriális Fiscalis Úr viszi, jó volna, ha vele ez az Úr szállana, és egyenes úton mellyekért pírúlni nincs szükség, Kigyósi János Úramat arra buzdítaná, hogy ígéretét fogadja írásban is. —

Hogy ezen dolognak emlékezete fenn maradjon, jónak látnám ha ezen levelem a Consistoriumban felolvastatnék, 's Protocollumba bémenne. Scripta manent.

Prof. Szabó István Úrnak dolgát ajánlom az Úrnak böles elintézésébe. Minél szebben és szelidebben megyen valami, annál jobb. Ez a' derék ember sok reménységeiben van megcsalva, 's nem csuda, ha sérelmei vele hamis lépést tettek. Osztán gondolja-meg a' Tekint. Ecclesia, hogy nekünk valaha le kell mosnunk magunkról azt a' szennyet, a' mellyet a' köz hír reánk ragasztott, hogy mi a' Templom és az Iskola Szolgájival nem a' szerént bánunk, a' hogy kellene. 'S a' búcsúzótól mindig jobb szépen elválni.

Ajánlom magamat becses barátságába, 's maradok Bízodalmas Nagy jó Uram Coadj. Curator Úrnak Széphalom Január. 13d. 1816.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mk.

Kivül: †

Tekintetes Jász-Berényi Fodor László Úrnak, az Ujhelyi Reform. Ecclesia érdemes Coadjutor Curátorának, bízodalmas nagy jó Úramnak az Úrnak

Ujhely.

[Eredetije a sátoralja-ujhelyi ref. egyház levéltárában.]

† A levél zárlatán ép piros pecsét.

3102.

Fodor László — Kazinczynak.

Tettes Feő Curator Úr,

Érdemem felett való Nagy Jó Uram!

A' Visitatio a' múlt Csütörtökön meg esett, de sem a' Kigyóssiné, sem a' Kapossy Historiája elől nem fordult; a Rét és Diószeghiné szölleje Ingenieur által való felméréttetését hat hét példázatokba által adtuk, valamint a' Diószeghiné Testamentomának párját is. — Az Oskolat a' Tiszt. Visitator Urak megvizsgálták, az nagyobb Classisba 3 eminens gyerekek találván, azoknak az arra rendeltetett cassabul jutalom fog adattatni az Ekklesia által. Holnap gyűlést fogok hirdettetni a' Parochiára a' Rector dolgába, minthogy mind Rectort, mind Praeceptort ujjakat kelletik hozni. — A' Vice Curator Pólya Ferencz számadása meg vizsgáltatott, és igen ditséretessen jóvá hagyatott, de méltán is, mert jövendőre valósággal 'sinor mértékül szolgálhat a' jövő V. Curatoroknak. Még a' szálló-Inspectorén által nem mehettünk, mert nem lévén semmi rogatioja legitimalva, vissza adtuk. Tavalyi V.C. Szabó László Ur le tette a' nálla számadásából maradott 350 ft egy esztendeig obvenialó interessel, 20 frttal együtt. A' nálla levő Capitalisnak 500 frtnak interesseiről pedig optionalis kötelező levelet adott magárúl, hogy 1ső Decemberig lefizeti, mintha a' cassabul készpénzt vett volna fel interessével együtt.

Major József ur igen keserves szivre ható levelet írt Rozgonyi Professor Urnak, a' körünkbe való jövetel iránt, igen retteg tőlünk, melly iránt leveleimben vigasztalom Major József Urat, ha hogy a' követek vagy az expositus [!] arra találna menni, méltóztasson a' Tettes Ur is az hitben gyengékedőt erőssíteni, hiszen én egyedül ezen tekintetből válaltam fel a C. Curatorságot. Azt irtam a' többi között, hogy mi heten voltunk meg hívására, azért mind a' heten békessége és köztünk való boldogsága felől garantérozunk. Már az Parochiát is delinealtattam, azt is meg fogom küldeni, miképpen szeretné, hogy jobb rendbe hozhatnánk az ő kedvéért. Többnyire magamat gratiájában rekesztett, szokott tisztelettel vagyok

Újhely 13. Jan. 816. A' Tettes Urnak

alázatos szolgája
Fodor László mk.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

3103.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Januar. 15d. 1816.

Kedves barátom,

Utolsó postával tettem-fel egy levelet a' mi Csereynkhez, mely veled közöltetni fog. Kér, hogy kéméljem Zsomborit, 's fogom érte és érted 's magamért, de gonosz állatásaira hallgatni nem lehet. Azoknak már felelt Epigrammom, de ez az Epigramm és az adandó felelet jövő nem teheti azt a' rosszat, a' mit Zs. Úr a' maga elhamarkodott Értekezése által tevé; mert az avatlanok azt kiáltozzák: Lám, Zs. derék ember, tudós ember, Professor! 's így beszél, — és azért is, mert ők semmit sem olvasnak a' min orrok új ízlést szagol. Te bizonyosan velünk tartasz, csak hogy némellyekben bátortalanabb vagy mint mi öhajtanánk — mely azonban az én tisztelőbarátságomnak erántad semmit nem árt. A' Báróczy Munk. Recensense a' Bécsi Literatur Zeitungban azt írta, hogy nincs nemzet, a' mellynél példáját lehetne látni az egészen új szó csinálásának. Képzelem ki mondta ezt ott, 's azért szint úgy szeretem mint eddig. De a' *rény* és *lég* egészen új szó é vagy csak formált? 'S való e az hogy nincs példa? Hát mit mondtam én a' Báróczy' életében Jenisch után a' III. Gustáv' szavairól a' Svéd nyelvben? Az Orosz nem ezt cselekszi e? 'S ha példa nincs is: mi jobb, nem csinálni 's nem bírni, vagy csinálni 's bírni? A' Botanicában nem csinált e Kis Imre és Diószegi Sámuel szavakat? a' *rény* nem a' Baróti Szabó erényéből van e? mely azért sem jó, mert az erőből nem erény, hanem ervény lesz, mint a' nyelvől nyelv. 'S a' *lég* egészen új szó vagy a' levegő égből contrahált? Attól függ minden, hogy kezdjük, 's miénk lesz.

Azonban ezek az ellenmondások a' jó ügynek nem árthatnak. Ki kell főződni valaha a' dolognak, 's akkor az constabiálva lesz. A' Nyelvrontók jó miveket adnak, a' más fél keveset vagy semmit. Idővel a' mi nyelvrontásunk lehányja salakjait, 's a' bor megtisztul.

Én e' napokban Szemerével töltöttem fél napot. Csudálni kell mit tud az a' derék ember a' nyelvben. Arról az orthologusoknak ideájok sincs. Kezébe adtam volt a' Debr. Hymnariont, 's azt is kezdé excerpálni, de abba hagyá. Nincs ideje. Minden tekintetben megrontá

a' házasság. Asszonykám duzzog még a' Vendég előtt is hogy nyílt ajtókkal vagy két óráig olvasgatánk. 'S ez az egy szememmel látott akt meg békéltete Szemerével azon hidegségéért, hogy leveleidet válasz nélkül hagyá. Próbálta már férjfinak mutatni magát; az használt, de nem sokat. Nekem kellett volna az olly feleség, édes barátom, én rendbe tudtam volna szedni.

Kérlek, az ide zárt levelet add által Bölöninknek. Így hívom én Farkas Sándort ezután -- az a' Farkas mali ominis nomen, 's nem Irónak való. Én ettől az ifjútól legtöbbit várok Erdélyben Literaturánkra nézve. Elhiszem, hogy Munkáji most még csak mázolások lehetnek. De mik lesznek, ha abba nem hagyja! Öllek édes barátom, azon ígérettel, hogy a' Husvétot vagy Pünkösödöt együtt töltjük. Csókold nevemben a' Magyar Ifjúság fő díszét, ki ime belépe 20dik esztendejébe, 's az én kedves fiamat. Hát Lolotte hogy van? hogy van az anyja?

Muzeumod 4dik Kötetét még nem láttam. Sem Ossziánom 2dik Kötetét. Sem az Ó és Uj Magyart. — Carlosz mit mond Ossziánomra?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3104.

Sárközy István — Kazinczynak.

N. Bajom, 15. Jan. 1816.

Tiszteletre méltó Kedves Atyámfia
's Édes Barátom!

Utóbbi belses Leveledbe nékem kötelességül fel adott Zrinyiek képei felől azt írhatom, hogy én Csáktornyan kétszeri létembe sokat láttam ugyan, mellyeknek nem tudása előtt ha meg haltam volna, szerencsétlenebb ember veszett volna el bennem; láttam egy néhány Zrinyinek-is képét, de mellyik másik légyen, nem emlékezem, hogy distingválni lehetett volna — és ezekből ugy rémlik előttem, hogy az ott lévő Barátok Ambitusán többit lehetett látnom. Meg teszem mindazáltal éretted és el-megyek még egyszer a' jövő Majusba, Aprilisba ha meg nem ejthetem. Azért nem lehet pedig elébb, *először*, merl a Pictor, kit szerentsére találtam, Sárközy Pál ötsémi szobáit festi, és onnét ide fog jönni, nem hozzám, mert én nem

szenvedhetem a' festett szobáknak rondaságra szoktató természetét, hanem egy itt való Compossessor most nemesedett Német Urhoz. — Mert N. Bajom egész Republica 's ugy is nevezetett hajdan. Lásd Korabinszký Lexiconját, circiter 30 ezer hóldat tesz pusztáival együtt. — *Másodszor* azért, mert van ott valami olyan, a' mit én még jobban szeretnék le copiáztatni, azomba nem lehetvén szobába vagy máshová vinni, a' Pictor keze ki nem álhathá a' hideget. — De [a] Zrinyiek képeire nézve se lehetne ott alkalmatlanságot tenni; a' Füttyös Gyurit pedig nem akarnám ily csekélységbe requirálni. — Igy hívják Festetics Györgyöt cselédjei és esmerősb emberei, mivel mikor melancholisal vagy haragszik, a' legpajkosabb vagy verbunkos magyarokat füttyöli. — Ama nagy ember, kinek Oceanus az esze és Tudománya. — De szükség véle mennem a' Pictorral, mert különben accessusa se lenne, és nem is lehetnék bírása munkájának. — A' mit magam kedvéért akarok, le rajzoltatom ujra ha meg lesz, a' Vöddel, Casimír fiammal, ki Pesten tanul.

Mind a' Szigethnél el esett, mind a' Poëta, amannak onokája, mind az ugy mondatott vad kan által meg öletett Zrinyi, mind Miklósok voltak, és még többen, mert némelyek hetet számlálnak. És nékem ugy láttszik, hogy a' vad kan miatt meg halt és a' Poëta ugyan azon egy. Az volna hát a' leg szükségesebb, hogy ha az ember képjeikre akad, tudná hányadik? Vagy mind meg kellene szerezni valahol mi van, és akkor a' bizonyos vagy keresett-is közte lenne. — Az az én bosszuságom hogy a' Historicusok sem eggyeznek meg neveikbe, ugymint Istvánfi, Praž, Lehotzkj, Budai. — De nem eggyeznek még az itt körülöttünk Szigeth vár, Muraköz, Keszthely, Curgó vidékén lakozó Tudós vagy Olvasottak is. — 'S azért ment el nékem is ez előtt egynehány esztendővel-is kedvem nyomozásába. A' midőn szépen ki csináltam Genealogiájokat is; 's ha kell, egyszer meg küldhetem. Mert igen sok, sőt többnyire minden Zrinyi nagy Tyrannus Aristocrata vólt, 's félek tölle hogy valamelyik Miklós képét imádni akarván, ugy ne járjak véle, mint hajdan Cromwellel azok az Anglusok, kik halála után ló bőrbe varva meg akarták hirtoltatni ló farkon. — — — És egy ilyen forma illuminatioju Kálomista embernek nehezebb volna ám Xs képét is küldeni mint Abgarusnak. — Ámbár hajdan Katona koromba én-is örömet néztem a' Budai Landstraszon, a' Szöllő Hegyek alatt lévő, ugy tetszik Carmeliták Templomába az egyik oltáron bájoló Boldogságos Szűz képét, melyen a' Mater amabilis a' Pictornak ott való Szeretője személyébe.

volt elől adva. De most ugy szeretném hogy képzelődésemet valóság segítené. — Külömben ha a' kép csak ideal, elég az a szó le írva maga is: Zrinyi. Ezt keresnéd 's ohajtanád gondolom magad is, hogy ideaidat valamely meg hitelesített tárgy realisálná. Azért addig is, míg én örömmel tellyesíthetem köteleseget, mellyel néked tartozom, járd végére, ha Bétsbe alkalmatossabb 's kutatolóbb esmérősöd van mint nékem, mellyik Zrinyi van a' Bellvederbe: mert ott IVdik Zrinyi Miklóst mondják hogy van, ki a' vad kanos vólna nállom. Van Blanchard Neue Plutarchjának 3dik Részébe is egy Katonás Zrinyi, de nem jut eszembe mellyik, mert nékem nints. Kevenhüllernek is 288dik pagináján is van Zrinyi György — De Erdélybe mondanak igen drágalátos Collectiót valamelyik Bethlennél, és Zrinyi Képét bizonyossan — Jó vólna meg tudni. Én utánna leszek 's ha többet tudok, meg írom.

Spissits Képét még se vallád meg hol vetted, hanem azt értem hogy ki metzette 's nem esudáлом — bár csak látnám a' festettet!

Szemerét, Kováts Jóseffel volt Correspondentiából, Költseit pedig siam relatiojából esmérem, de külömben is hallom és látom jól készült 's értelmes embereknek, de hogy vélek kezét fogjak, még nem tehetem. Somogyi Gedeon jól van revangirozva, de írasok még is több kárt tett mint hasznót. És reád valóba nem jó fényt vetett az egész Anti Mondolat. —

Az Erdélyi Museumot ámbár constituáltam, de még nem bírom — mert olyanra találtam bizni hogy nem is reménylhettem. Most írok Trattnernek eránta.

Donátnál lévő minden Képed jól van: és Helmetzire se haragudhatsz hogy vidámabban akart festetni. Mert az akarát ugyan meg lehetett, de a' valóságból sok el maradt. — Vajnéától, ugy férjétől és Miklóstól értettem, hogy jól vagytok mindnyájjon találva — ámbár ők nem tudják ki kérdezte őket? és mely nagyon interessált legyen felelettyek. — Vaj Ábrahám nints ugy találva mint feleség, mert hízelkedve van néki.

Berzsenyit meg akartam látogatni Dani napján, de meg gátoltattam. — Őtet csak másoktól hallom hogy él. — és nem vagyok contentus véle. Leveledet parantsoltad hogy véle közöljem, de meg botsáss! hogy ezt nem tehettem, mert volt olyan benne a' mi az ő szemeinek nem való. Mind elébbi mind mostani Levelednek contextusát némely ki hagyásokkal véle közleni e' napokba el-nem mulatom. —

Horváth B[arátunk] így ír 18. xbr. datált. Levelében Petri Xszturból Zala Vármegyében: «Én bizony nem merem magamat «biztatni, hogy hamarjába Bajomba mehessek, mert én jobban érzem «az 55 esztendőt testemben mint Te; de ha még is elébb oda érek, «az lesz ám furtsa.» — Mert meg akartam ötet a' jó szán uttal látogatni — de el vészett a' hó. Akarta Tót idvezülni — de á á. — Ő mindég írja a' sok ujj Könyvet. Most olyan Lexicont kezdett el Magyarul, mint Hoffmané!—! Nem rég küldöttem vissza revisióba közlött munkáji közül kettőt is.

A vad kan által meg öletett Zrinyi Miklósról a' leg hitelesseb Traditio ez: Ő néki Bétsi Levelezője hírül adván hogy utba volnának az ötet meg csípni ki rendelt Katona Tisztek, és kevés napok mulva Csáktornyára fognának érkezni, Feleségének egyszerebe meg parantsolta, hogy idő halladék nélkül készüljön, Schmukját és minden drágaságait bé pakkolván, induljon Triest felé, meg mondván hogy ötet, ha elébb utol nem érhetné, ott bizonyossan bé várhattya; onnét merre fognának menni, ott bővebben meg értheti — De okát illy sebbel lobbal való költekezésének nem említvén. A' mint hogy Felesége mindjárt az nap dél után meg is indult, és előre tett rendeléseihöz képest Férjének, csak hamar a' jó utakon nagy darabot háta megé is hagyott. Maga pedig Miklós maga mellé vévén egy igen kedves Tisztartóját, Póka nevezetűt, más nap korán az ott közel lévő kedves vadászó erdejébe, Krusovetzre ki kotsizott, onnét Kotsijját vissza küldvén — Hol-is minek utánna többféle discursusokat folytatott volna meg hitt emberével, a' Póka Tisztartóval, fel fedezvén neki az egész dolgot mihe legyen, egy Levelet adott kezébe, hogy azt ha lehet, még az nap küldené Felesége után expressus által; másik nyitva lévő Levelet pedig el-olvasta neki azon inscriptionalisan tenorát [!], melyet neki el-szánt, azon utolsó hiv szolgálattyaért ha ötet, nálla lévő leg jobb puskájával, melyet ki jövedelek alkalmazosságával Csáktornyai Armamentariumából adott kezébe, agyon lövi — melly puskának ágyán igen szép mettszéssel egy vad kan volt ki ábrázolva vagy képezve, azért könnyen állíthattya hogy a' vad kan ölte volna meg Urát. — Először a' Tisztartó magát mentegette, hogy ő azt nem csak nem cselekedheti, de nem is fogja cselekedni, mert az ő hívsége és Úrához való szeretete 's tisztelete azt meg nem engedné — és ő inkább a' halált választaná, mint azt végbe vinné. — A' minthogy le is térdepelt Póka Úra előtt, kérvén, hogy vagy ötet kémélje meg ezen borzasztó gonosság cselekedetétől,

vagy inkább löjje agyon: De a' melyre Zrinyi ezt felelte Pókának: ilyen formán Tenéked is meg kell hallni [!], nékem is, mert már most másképp nem lehet — azért inkább Te általad haljak meg mint autochiriával. Mind addig feleltek Zrinyi meg hitt emberével a' nagy vadon erdőben, hogy estve felé csak ugyan tellesítette Urának kívánságát, és az Inscriptionalist magához vévén 's kéz csókolással el-bucszván Urától, haza tért Csáktornyára. Hol is már a' Vendégek bé szálva találtattak, kik sollicite tudakozódtak, hol maradt legyen Zrinyi Miklós. — Póka pedig azt állittván, hogy ő az erdőbe el-tévedett és ugy gondolta, hogy Ura már régen oda haza legyen, el nem tudja gondolni, hová lett, ha csak Várasdra [!] által nem ment valakivel. — Abban maradván a' dolog, más nap virradóra a' Tisztek mindjárt vadászatra készültek, és a' Tisztartót mindenütt magok közt hordozván, az egész erdőt ősze járták, 's addig már perse hogy mind vad disznó mind farkas elég levén az erdőbe, mely a' Dráva parttyán esik, mikorra estve felé a' holt Testre akadtak, már több helyen meg is vólt a' vadak által potskolva, különösen pedig a' hol a' seb szíve tájján esett, egészen ki volt martzangolva, ugy hogy semmi jele nem láttszott a' lövésnek, hanem mindnyájja el hiletődött az eránt hogy a' Vad Kan szaggatta legyen meg. — Ezt teszi Epitaphiumába: «Eripuit fatis, Sors mala nil aliud.» 'S több szavakat is akarnak ide magyarázni. De én azt gondolom, hogy a' ki a' Pýramisra a' verseket készítette, nem igen vólt abba tudós a' mi történt — ha így történt? —

Az bizonyos hogy Póka inscriptioba bírt egy derék kő házal és teleket ugy tetszik Czirkovlában, a' Ház szegleténél fordult az ut a' falu végén — ott tanultam egy Fiscalis Urtol leg elsőben, mikor el-mentünk mellette — azólta pedig többektől így hallottam elől adni. — Festetich György fizette ki Póka maradékait, azon inscriptionalis telekből — Ezen Pókák pedig külömben Somogy Vármegyei Birtokos Nemessek vóltak, és még én is ismértem 's bajjom is vólt Successorival.

Haec tantum Tibi soli ☉ — Ha elől adásom nem oly Stýlussal esett mint néked tetszene, meg botsáss. Én ahoz nem is igen tudok, reá sem érek. Előre fel nem irtam, hanem hogy el ne veszzen ezen Traditio, most csak le firkáltam. — A' többi máskor, de nem ilyen szomorú. — Most feleségeduck kezeit csókolom 's maradok Barátod.

Esett értésemre, hogy a' Mondolatra készült felelet eránt decla-

rálni akartad a' Publicum előtt, hogy néked abba se híred se tanátsod nem vólt — mellyet én nagyon szerettem volna — De hallom hogy a' Censura nem tudom mi okból nem engedte ki nyomtatását. — Boldog Isten! — Már el hiszem hogy a' Frantzia Revolutio elein, meg lévén minden Országokba tiltva akarmely Parisi szárnyaló nyomtatványok 's darabotska irások, valamely Német Országi Censor a' Parizpapai Dictionariumát confiscálta, ezt mondván: No da hat man wiederum was von Paris — nichts da — das kan nicht passiren. Vallyon hát az a' Censor ki hagyná e azt a' Declaratiódat Németül nyomtatni? Talám jobban tud Németül mint Magyarul. — Vagy pedig Deakul.

Nem tudom mit akar a' F[üles], még se denominált helyembe, pedig meg ígérte. — Gyűlésünk Protocollumába is pedig igen honorifice protocolláltatott resignatiom. Engem sem Élet, sem halál, sem jelen való, sem következendő sem Jutalom, se Igéret vagy Adomány meg nem maraszt többé. —

Még Levlelemet bé nem petsétlém, midőn érkezik a' F[ülesne]k Levele ily tenorral: «Tekintetes etc. — — Ha mely nehéz szívvel-is az Urnak kívánságát tellyesitettem, Resignatioját el fogadtam 's Successorának Steffaits Gáspár Urat ki neveztem. Nagyon sajnálom ugyan, hogy minden kérésimmel, minden valóba fontos okaimmal fel tett szándékában az Urat meg nem tántorithattam; maga meg határozását meg nem változtathattam; reménylem azomban, hogy Publicumainkat el-nem haggya, és ezután is köztünk gyakran megjelenik. Azt tartom hogy ha talám lehetett is az Urnak Megyénkben olykor néműnemű kedvetlensége, a' sokkal több kedves szempillantások még is meg érdemlik, hogy röllunk egészen el-ne felejtkezzen. Ha vóltak is köztünk olyanok, a' kik az Urnak kedvetlenséget okoztak, de vóltak olyanok is, a' kik az Úr valóságos javán igaz szivességgel munkálódtak: Valljon hát az ártani kívánók egészen el törölhetik a' használni kívánók emlékezetét etc. etc. Melyek után tovább is barátságában ajánlott igaz szives indulattal maradtam a' Tekintetes Urnak Pest, 26. Oct. 1815. kész köteles szolgája N. N.

Meg küldeném, ha hirtelen meg találám a' Protocollatiót is, mely egészen más stýlus. — De bezzeg más Gróf Szécsenyié! —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3105.

Gr. Teleki László — Kazineczynak.

Tekintetes Úr!

Nagy tiszteletű Úran!

Valamint egy felől 21dik Decz. nékem irott barátságos Levele váratlan volt, ugy más felől az minden nemű értelmére nézve nem kistsi meg nyugvásomra szolgált; és tsak előre is arról engedelmet kell kérnem, hogy ha mostani válaszsom az Úr, mint a' Magyar Litteraturának egyik nevezetesebb oszlopa, előtt, nem éppen olyan talál lenni, mint a' milyent nagyító üveggel tekinteni méltóztatott tehetségemtől várhatna; vagy ha ez Litteraturánk iránt mostani Levelében ki nyilatkoztatott vélekedésével valami részben ellenkezni láttatna, azt töllem jó neven venni, 's tsupán szokott, 's tettést nem esmérő egyenességemnek tulajdonítani ne terheltessen. Akár gyenge erőmet, akár sokféle foglalatosságaimat tekintsem, ingyen se az a tzelom, hogy az Urral valami tudományos vetekedésben ereszkedjem: én ezen a' mezőn ha a régibb időkben olykor olykor meg fordultam is, de anyira el hagyani, hogy magamat már most azon láttatni is alig ha szerethetném. Ha tehát mégis ezen Levelemben a' M. Litteratura iránt való gondolataimat meg penditem, azt tsupán azért tselekszem, hogy az Urtól arra fel kértettem, és hogy a régi Deák mondás szerint *Dulcis praeteritorum memoria* még most is nem kevésbé tsiklandoztatja valamenyire meg tompultt érzékenységeimet, ha egy olyan érdemes férfiutól mint az Úr ezen lépésre buzdítottatom. Probát tenni, az el hagyott útra olykor olykor vissza tekinteni, nem hiba, kivált ha a két szín[ü]ség nem vezérli.

Az iránt a Tárgy iránt, a melyet a Tekintetes Úr mostani Levelében fő képpen elé hoz, közönségesen vélekedésemet ki nyilatkoztattam azon tsekély munkámban, a melynek tizimje: *A Magyar nyelv elé mozditásáról buzgó esdeklései G. Teleki Lászlónak*; különösen pedig azon munkátskám 23k, 79k, 80k, 82k, 92k etc. §ssában. Ezeknek értelmekhez képest tehát méltóztatik meg engedni, hogy mostani Válaszomban minden elme futtatás nélkül tsak igen röviden elé adhassem tsekély észre vételeimet.

Valamint a Magyar Constitutionnak a Nemzet, ugy nyelvünknek a M. Publicum egyedül való Úra; sőt azt tartom, hogy valamint Con-

stitutionknak van olyan törökös Törvénye, a melyet még az országgyűlésen egyben gyűltt Rendek és Karokis nem változtathatnak, ugy Anyai nyelvünknekis vagynak olyan tulajdonságai, olyan talp kövei, a melyektől még a Magyar közönségis el nem állhat, hanemha nyelvét egészen el akarja temetni, és annak porából egy idegen s egészen ismeretlen nyelvet támasztani. Minekutánna pedig ezt az utolsót fel se lehet tenni, ugy vélekedem, hogy Anyai nyelvünknek a mi azt a belső *sceletyét*, alkatását illeti, azon még Publicumunknak sintsen határ nélkül való hatalma. A különös Hazai Törvények soha a Természeti Törvények ellenére nem parantsolhatnak; ugy a Nyelv körül, még a publicumis olyan Regulákat el nem fogadhatt, a mellynél fogva a hosszszas idők által meg szentelt törökös rendszabások változhatnak. Ezek közzé számlálom a többi között a Magyar Substantivumok 's Adjectivumok mellé némely viszketegetes elméjü emberek által ragasztott Genust, nemet.

Ennél fogva még kevesebbé engedhetném meg azt, hogy a Szép Irók Urai a nyelvnek. Ők leg felyebb bővítői, pallérozói a nyelvnek; a Grammaticusok a Szép Irók probáinak rendben szedői; a publicum pedig egyedül meg ítélője, el fogadója, és a felyebb elé adott Határok között Ūra a nyelvnek. Valóban káros volna, ha minden Szép-Iró Ūra lehetne annak a nyelvnek, a melyen ir; mert így nem a maga írása módját alkalmaztatná a nyelv Geniussához, hanem a magától meg állapított Regulák kaptájára ütné a nyelvet; és így akármely nyelv is anyiféle volna, a menyiféle különböző értelmű Szép-Iró találkozhatnék benne: vagy is a nyelv maga tökéletesen el enyészne, 's helyette sok különböző oldalas nyelvek támadnának. De továbbá ha a publicum ezt a szabadságot meg engedné mindegyik Szép-Irónak; minekutánna a furtsáلكodó elme az ilyenekben nem igen esmér határt, minden Nyelvből egy Babelidás (!) lenne, 's kivált Hazánkban tsak fél Század után nappalis Lámpással kereshetnék ősi Magyar nyelvünkét.

Mi légyen azonban az a publicum a mely az Anyai nyelvnek Ūra, a mely a Hazafiak igyekezetének meg ítélője, azt ha bajos is meghatározni, de még sem éppen lehetetlen. Valamint közönségesen az egész nemzeti közönséget ezen nem érthetjük; úgy különösen egy bizonyos nemét a Nemzetnek sem. Az ugy nevezett köz nép a nyelv ékességéről nem ítélhet ugyan, de mégis ha az ékesebb író akármely okból oly nyelvet formál Anyai nyelvéből, hogy azt az értelmesebb része a köz népnek meg nem érti, úgy a Szép Irónak ebbeli

fáradozása haszontalan, s a nyelvet inkább rontya, mint sem építi. Tsupán a pallérozottabb része a Nemzetnek még magára nem tsinálja a publicumot; mert ez, a Szó-tsinállóknak újabb ki tételeit, ha nehezenis, de még is meg érti. Ez a pallérozottabb része a nemzetnek képét viseli ugyan a köz-népnek, de ha el felejtván magát, minden az értelmesebb köz népre való tekintet nélkül, magát a Nyelv szabados Urának tartya, ugy el vesztí tzeljvát. A publicum tehát vélekedésem szerint az az egész értelmesebb közönség, a mely akár-mely kiss mértékbenis okoskodni tud: de valamint a publicumot bajos meg határozni tökéletesen, úgy azon Szép Irókatis, a kik az Úr értelme szerint Urai a nyelvnek, bajos ki mutatni. Annyiféle a Szép Irás vagy a *Belletria* neme, s annak oly sokféle tökéletesség fokai vagynak, hogy kételkedem, mi módon lehetne azt a nemzet, gráditst, a melyen a nyelv Urasága kezdődhessen, meg határozni. Azok a pallérozott nemzetek, mint az Anglus, Német, Olasz és Frantzia, a kik nyelvek ki mivélésében jóval előttünk járnak, nagy részint tudós Társaságokat állítottak fel, ezek ítelték meg az új szókat, azoknak polgári Just attak; ezek vagy helyben hagyták vagy el vetették a különös Tudósoknak a nyelv ki mivélésére tzelőző lépéseiket; ezek, hogy a nyelvnek állandóságot adjanak, Grammatikákat, Szó Tárokat készitettek. Minek utánna pedig az ilyenek még nállunk nintsenek, sőt közelebbtről való fel állításokhoz reménységünk se lehet, azt tartom, hogy a számosabb s értelmesebb publicum az, a mely a nyelv pallérozásának Törvényeket szabhatna.

Ezeknél fogva nints nállunk tulajdonképpen purista; nints Szó tsináló, nints Szó rontó, hanem azt tartom, hogy minden a ki Anyai Nyelvünket gyarapítani, pallérozni akarja, a maga gondolatya szerint indul meg igyekezetében. Az egyik új szókat éppen el nem fogad, hanem vagy az el vesztett s Vidéki szókból kívánnya a fogyatkozást ki pótolni; a másik új szókat kíván készitetni, s ennél fogva azt gondolya, hogy Anyai nyelvét nagyon meg bőviti, nagyon meg aján-dékozza; a harmadik pedig mind ezektől irtózáván, készebb az Anglus, Frantzia, Olasz s Német nyelvek példájára az idegen Szóknak polgári Just adni. Ezek közöttül akármely részről sints közönségesen igasság, *mediam tenere Beati*: mindegyik használni akar, de ha szolgálai félelemmel elhatározása mellett meg áll, a nyelvnek többebb ártt, mint használ. Van még egy részre nem hajló neme a közönségnek, a mely mindegyik résznek a lépéseit meg ítéli: ez a többség állapitya meg a különböző vélekedéseket, meg egyezteteti őket, és a

nyelvnek állandóságot ad, ezt mindegyik résznek kimélni kell; ennek segedelme nélkül egyik se boldogúl, és ha boldogúl, tsak anyiban, a menyiben ennek későbbi meg nyugovását nyerheti meg.

Azt tartom továbbá, hogy minden mi fáradozásunk mellett is se az élő, se a holt nyelveknek nem kell azért el romlani, hogy azoknak poraikból új nyelvek lámadjanak: azt tartom, hogy minden élő nyelvnek (a hóltról szó se lehatt) hogy tökéletességekre közelítsen, tsak pallérozódni kell. Miben ályon pedig ez a pallérozás, az olyan széles kiterjedésű tárgy, hogy tsak belé fognomis, mostani levelem szük volta nem engedi. A felyebb említett Esdekléseimben tsak ugyan ezt némely részeiben elé attam. Ezt egész meg átalokdással vitatni, olyan előre bé vett, és tsak érdemeink mérték felett való érzéséből eredhető bal vélekedés volna, a melynek lehetetlen helyt adni. Ugyanis egy nemzetnek sok századokon keresztül még a leg nagyobb eröltetéssel meg tartott palladiumát, Anyai nyelvét azért semmivé tenni akarni, hogy omladéjaiból kényünk szerint egy olyan új nyelvet formályunk, a melynek se állandóságáról, se nagyobb betséről előre el nem lehetünk hitetve, valyon nem lenne é egyebet, mint annak a nemzetnek még emlékezetét is el törölni kívánni.

A Magyar nyelv az én vélekedésem szerint sem nem igen bőv, sem nem igen szük; sem nem igen gazdag, sem nem igen szegény. A míg Anyai nyelvünk tsak a köz-nép szájában maradt, s Tudományos nyelvé nem kezdett formáltatni, addig az valóban elég bőv volt; hogy pedig mióta azon számosabb könyvek jöttek ki, talám némely új ki tételekre szüksége lehetne, azt tagadni nem merem; de tsakugyan ezen ujjabb környül állásaiban is a mi nyelvünk nem olyan szük, mint a hogy sokan állityák. Bővíteni tehát lehet és kellis az ilyen pallérozni kezdetl nyelvet mint a miénk, de a következendő meg jegyzések mellett:

A.) Sokszor azt gondolyuk, hogy nints valaminek ki tételére szó Anyai nyelvünkön; már pedig az gyakran onnat jön, hogy azt vagy nem tudjuk, vagy nem hallottuk; és így minden nyelv bővítőnek minekelőtte új szót akarna készíteni, szorossan meg kellene visgálni, ha mások nem tudnak é arra alkalmas ősi szót: mert ha van ilyen, nints miért újjat készíteni.

B.) Ha tehát ennél fogva új Szóra volna mégis szükség, vélekedésem szerint elébb a régibb írásokban kellene keresgélni, mert meg vallom, sokszor tapasztaltam, hogy olyan dolognak ki tételére

új Szót vesznek fel az újjabb Irásokban, a mely helyett a tsak nem felejdékeny[ség]ben ment régibb szók közzül alkalmasabbat lennék.

C.) Sokszor meg történik az is, hogy igen szép kitételekre akad némely vidékekben az ember, a melyeket másut nem esmernek: azt tartom tehát, hogy a hol ilyen vidéki szókra találhatunk, (tsak hogy igaz Magyarok, 's más nemzetek nyelvéből nem költsönözettek légyenek) jobb azokat közönségesebbekké tenni, mint sem újonnan készültt szókkal helyeket ki pótolni.

D.) Mikor tehát ezen elé adott utakon nem boldogulhatunk; akkor lehet az új szó formálásáról kérdés; de még akkoris készebb volnék, a Frantzia, Olasz és Anglus nyelv példájára, a pallérozott idegen nyelvekből a Szókat Magyar polgári Jussal meg ajándékozni, mint sem egészen új, 's sokszor sem nem érthető, sem a tsállal meg nem eggyező Szókat készitgetni. Ugyan hol találunk hóvebb nyelvet az Anglusokénál, 's mégis egy nyelvben se szemlélünk anyi idegen szót, mint abban; egy kiss Anglus hangzást vetvén utánnak, nyelveket minden kár 's kissebség nélkül meg bővítették.

E.) De ha már új Szó kelletik, azt tartom, vigyazva kell hozzá nyúlni: mert nem tsak a hangzása, hanem egész formáztatása által, nem lehet azzal a nyelv Geniussán erőszakot tenni; én pedig valóban az újjabb nyomtatványokban sok olyan új Szókat találok, a melyeket nem értek, a melyeknek sógorságát által nem látom, és a melyeket inkább Tatár, Török, Lapponiai, Malabariai, vagy Hotontotai szóknak tartanék, mint sem Magyaroknak.

F.) Az úgy nevezett Tudományos, és Mester-Szókkal van a leg nagyobb baj. A mi az elsőket illeti, azok a ki tételek, a melyek a meg holt Görög 's Deák nyelvekből az Élőknek nagy résziben által vitettek, 's könnyű szerrel ki sem pótolthatnak, ezeket inkább meg tartanám, mint sem újakkal a nyelvet terhelném 's erőltetném. A mi pedig a második neműeket illeti, igaznak marad az, hogy a mester embereknél a főbb Eszközöknek mind meg határozott neveik vagynak, és így ezen történetben sins új névre szükség.

G.) Az Idegen nemzetek nyelvéből egész ki tételeket (phrasesseket) költsönözni az is káros, valamint az is, hogy az idegen nyelvek Idiotismussa szerint a Magyar ki télelt vagy eggyes Szót formálni, mert ez a nyelvet, ha bőviti, egyszersmind rontyais.

II.) Meg történik, hogy némely nyelvben ugyan egy fő Gondolatnak (Ideának) némely apróbb el ágazásait ki lehet tenni, de abból nem következik, hogy a magunkét addig kovátsolyuk, a míg

minden idegen nyelveket egyben vévén, mindnyájoknak tökéletességét a magunkéba szorítsuk. Ez erőszak tétel nélkül meg nem eshetik, 's azonban ha van némely résziben a Frantzia, Anglus, 's Német nyelvnek tökéletessége a mienk felett, van más résziben a mienknek is az övék felett. *Hanc veniam damus petimusque vicissim.*

I.) Nagyon hibáznak abban is sokan, hogy egyszerre úgy meg terhelik nyelvünket új Szókkal, hogy némely újjabb munkákra nézve el kerülhetetlenül szükséges volna, ha a végekre egy új Szó-tár volna ragasztva. Ezek a sok új Szók anyira el borították nyelvünket, hogy ha így megy ezután is, az magában meg romlik, 's a publicum nagyobb részére nézve érthetlenné lesz. Cícero koránt sem így élt ezzel; ő ha új szót formált, az *ut ajunt* és a Görög nevet oda tette. Azért valamint egyedül csak az idő itéli meg az új Szó Jóságát, 's az ad neki állandóságot; úgy a sok új Szók csak meg zavarják a nyelv tisztaságát; ha tsinálunk is némelyeket, bizzuk a későbbi emberi nyomra, hogy azokat el fogadja é vagy nem?

Mind ezeket egyben vévén, az a vélekedésem, hogy ne logyünk ott szó teremtők, a hol nem kell, s ha még is azok akarunk lenni, keveset teremtsünk egyszerre, ne tarkilyuk azzal nyelvünket, 's azonban még is úgy teremtsünk, hogy a nyelv Geniussa, a nyelv tisztasága általa ne romoljon. Így tzelunkat el érjük, nyelvünket bővítjük, 's nem rontunk azért hogy építhessünk.

Én úgy vélekedem, hogy valaminint más nyelveknek, úgy a Magyarnak is törsökösen csak egy Stylussa vagyon, azért meg vallom, hogy az Úr[nak] a Stylus külömbségéről való vélekedésére reá nem állhatnék. Jól tudom én, hogy minden nyelvben változik a Stylus neve, a szerint a mint az ember véle vagy a Köz Beszédben, vagy a Levelezésben, vagy az Oratiókban, vagy a Poemákban él: sőt azt is meg engedem, hogy a kötött vagy köttetlen beszéd minemiségéhez képest még sok változásokat, 's kisebb el osztásokat szenvedhelt; de maga a Stylus nem változik. A stylus tisztaságának, meg határozottságának, a nyelv Geniussának mindenüt meg kell maradni, csak a zifrasága, fel emelke[de]ltsége változhatik. A mi igazán hiba a Köz Beszédben, azt se a kötött, se a köttetlen Irás módjában meg nem engedném: a poesinak vagynak minden nyelven némű némű szabadságai; de ezeket viszont a köttetlen Irásban, 's köz beszédben el nem nézném. A fordításoknak is a fordítandó munkák neméhez képest vélekedésem szerint ezen a Theorián kell változva menni; mivel minden tökéletes fordításban azon kell a fordítónak igyekezni,

hogy az is a Tárgy, a Stylus 's maga a munka mineműségéhez legyen alkalmaztatva. Azlis jól tudom, hogy minden munkának, akár törsökös, akár fordítás, akár kötött, akár köttetlen beszédben legyen az, a tárgyhoz alkalmaztatott beszéd formájában kell írva lenni: de azt koránt se engedhetném meg, a mit a Tekintetes Úr mostani Levelében meg állapítani kíván, hogy minden munkának maga különös nyelve vagyon, és hogy a fordításnakis ehhez kell alkalmaztatnia. A nyelv közönséges, és így annak köz Reguláit semmi féle munkába bántani nem szabad; hanem a meg kívántató Stylus neme szerint, a fordításoknak az úgy nevezett *originál*hoz közelíteni, a törsökös munkákban pedig a Beszéd módjának a tárgy méltóságához alkalmaztatva lenni kellekik. Horátz, Virgil, Ovid, Martialis, Lucretz, Catull, Tibull, Propertz, Terentz, Plautus, Cicero, Lucius, Salustius etc. Tárgyaikhoz alkalmaztatott különböző fel emelk[ed]ettséggel írtak, de a Deák nyelvnek pallérozása mellett annak ős törsökös Reguláit, Geniussát nem rontották, és ha Irásaikkal Anyai nyelveket tsinosgatták, bővitették, az új Szók sokaságával azt nem terhelték, régi formájából ki nem vették. Ezeknek példajokat miis kövessük. Mert ha attól el távozunk, 's azt gondolyuk, hogy Anyai nyelvünknek nem tsak pallérozói, hanem Urai vagyunk, úgy a leg szentebb igyekezet melletts, rövid idő alatt a régi Magyar nyelvünk el vész, és egy új formáltatik helyette, a melynek mint a Chinaiak Belüének meg tanulására egész életünk se elégséges. Ha (a mi tökéletcsen igaz) az Anyai nyelv meg tartása a nemzeti Characternekis állandóságot ad; úgy valóban, a ki a nyelvet egészlen által akarja változtatni, a nemzet gondolkozása, 's tselekedete módja változásátis elésegíti.

Méltóztassák, el ragattatott buzgóságotat rosz neven nem vévén, nekem meg adni, hogy még azt ki jelentsem, hogy én az ilyen nyelv rontók közzé, a kik Anyai nyelvünknek több kárt, mint hasznót tsinálnak, az Urat ingyen se számlálom, valamint az alól a kötelesség alól engem fel óldozni, hogy azoknak számos neveiket itten le írjam. Én az Urnak a Magyar nyelv elő menetelére tzelező tiszta igyekezete iránt tökéletcsen meg vagyok győződve, ebbeli eddig tett hasznos fáradozásait több Hazámfiával együtt nem tsak a leg buzgóbb háladatossággal köszönöm; hanem további állandóságokat is ki kérem: azonban mégis, ha Ifiukori barátságunkra nézve, azzal a buzgósággal, a melyel mindenkor Hazámhoz, Nemzetemhez, polgári alkatásunkhoz, 's ennél fogva Anyai nyelvünkhöz is visel-

tetteim, szabad valamit kérni, az abban állana, hogy minekutánna az Urat elmebeli tehetségei, tudományos esmértségei, 's hasznos munkái Tudósaink között igen tetzetes poltzra emelték, ezután ne vegyen anyira rész[t] Tudósaink vetekedésében; hanem nyertt érdemei méltóságához képest inkább ahöz a részhez tartsa magát, a mely egész fel emelke[det]tséggel, 's minden részre való hajlás nélkül, nem tsak azoknak fáradozásait meg itéli, hanem helyben hagyásával vagy meg vetésével Anyai nyelvünk tisztaságának 's méltóságának állandóságot ad. Ez vélekedésem szerint az Úr érdemeihez alkalmaztatott Tudósi méltóság: ha ennél fogva igyekszik a nyelv pallérozásán, úgy tudós szüleményei 's munkái még a' késő maradék előttis érdemlett betseket nem tsak el nem vesztek, sőt mind nagyobb 's nagyobb mértékben meg nyerik. Valamint a Mondolatnak, mint tsupa elne futtatásnak, kevés igaz érdeme vagyon, úgy még is nagyon sajnálom, hogy a Tzimje eleibe tett Cuprum által ennek szerzője az Urat tette gonyolása egyik fő tárgyává; nem különben sajnálom aztis, hogy kezemnél lévő meg tzáfolása ezen Satyrának koránt sem olyan, mint a milyent vártam volna, és mint a milyennek gondolatom szerint kellett volna lenni. Ne tsináljon ebből az Úr semmitis magának; mert az ilyen gúnyoló Irások eleinte úgy szaporán meg vétetnek, örömmel olvastatnak; de leg felyebb tíz Esztendő alatt egészen a felejdékenységnek által engettetnek. Jobb az ilyen munkákat magának az [lró]nak¹ meg nem tzáfolni; ugyanis mennél inkább észre veszi a rosz világ, hogy az ilyen fáj, annál hosszaszabb betsben tartya azt. Az Urnak Litteraturánk körül való érdemei sokkal többek 's nagyobbak, mint sem hogy az ilyen *Mondolat* forma irás azokat valaha kissébbithetné. Anyai nyelvünk java pedig azt kíványa, hogy az Úr ezutánis annak gyarapítása 's pallérozása körül való fáradozásában meg ne lankadjon; tsak hogy a menyire lehet 's jónak itéli, elébbeni barátságos kérésemet fontolóra venni méltóztasson. Azt tartom, hogy se a puristák, se az új szó tsinálók nem győznek, hanem győzni fog a Magyar publicumnak az a részre nem hajló többsége, a mely közönségesen a nyelv gyarapodását meg itéli, és a melynek hogy az Úr egyik Vezére legyen, minden jussal meg érdemli. Én magam is se purista nem vagyok, se mai Szó-szerző, az elsőt bizonyos határok között ditsérem, a másodikat pedig, a' hol igaz szükségét látom, örömet el fogadom;

¹ Vakarás miatt olvashatatlan.

fogjunk kezét, 's dolgozzunk egyesültt erővel ezen az úton Anyai nyelvünk gyarapításán, pallérozásán 's bővítésén.

Hogy továbbá a Tekintetes Úr betses Úri Levelének két más Tárgyait. érdekeljem: az én feleségem valamint kedves Gróffnéját mindenkor jó szívvvel lálya; úgy magát azzal meg sértetletnek nem tartya, hogy az elébbeni alkalmatossággal hozzá szerentséje nem lehetett, 's reménli, hogy a mi most el maradtott, más izben ki pótolthatatik. A mi pedig az én rézben metzett képemet illeti; azt jól tudom hogy abban találva nem vagyok; de érdemeim sokkal tsekélyebbek, mint sem hogy képem ki metzéseért vagy sokat fáradozzak, vagy sokakhoz folyamodjam. Az én ábrázatomnak az a sorsa, hogy azt a legjobb kép íróis nem igen tudja tökéletesen találni: már sokszor festtettem le magamat, 's alig találtattam egyszer, ez is pedig feles Esztendőkkal vólt ez előtt. Mihelyt tehát megínt ilyen alkalmatosságom lészen, 's közönségesen találatnak [!] ítélnek, képemet rézbenis kősz vagyok ki metszetni. Azonban háládatlannak esmerném magamat, ha az Urnak tsekély érdemeim iránt (a kiket valóban nagyító üveggel tekintett) való ki nyilatkoztatását, a leg érzékenyebb szívvvel meg nem köszönném; 's azt nem ajánlanám, hogy minden igyekezettel azon leszek, hogy személyemet úgy tökéletesítssem, a mint barátságos tolla nekem előmbe szabta. De el érem é ezt, arról jól nem állhatok.

Végre barátságos engedelmet kérvén hosszas alkalmatlanságomról, egész reménységgel vagyok az iránt, hogy, ha rosszúlj fejeztem ki magamat, ha helytelent mondottam, ha írásom módjában a nyelv tisztaságában meg nem marattam, azt nekem balul magyarázni nem méltóztatik. A tárgy méltósága el ragadott; az idő rövidsége rövidnek lenni nem engedett, gyenge erőm igyekezetemmel egy forma mértékben nem vólt, a tudományok mezején való útát pedig, a kin ez előttis tsak keveset sántikáltam, már jó darab időtől fogva egészen el hagyttam, és így az előttem egészen esmeretlenné lett. Melyek után továbbis barátságában ajánlott, a leg szivesebb indulattal marattam

A Tekintetes Urnak

Pesten 16k Jan. 1816.

engedelmes Szolgája, Barátja
G. Teleki László mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3106.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Kedves Uram Bátyám!

Hol lélek és szellem fiatalok és erősek mint Uram Bátyámnál, ott talán a' test sem lehet egyéb mint fiatal és erős, 's az Uram Bátyám egészsége eddig olly karban van ismét, a' millyenben óhajtom.

Mi mához egy hétre vagy legfeljebb kilencz, tíz napra indúlnok. A' Pandektákat tehát e' kevés időre talán kérni sem merem. Azonban ez alatt is haladhatnék.

Kist, Barothit küldöm vissza és az Értekezést a' Sonettókról. Barothiból több mint más fél száz szókat jegyzettem ki. Az értekezést pedig azért küldöm, mert azt Uram Bátyám, nem lévén önnön maga felől félre magyarázható emlékezés benne, használhatja, 's a' nyelvet illető munkáji közzé igen méltán felveheti. De a' Recenziókat: *Epist.*, *Böngész.*, *Tövissek*, *Mondolat* szeretném . . . . .¹ vagy más valaki neve alatt Döbrenteinek felküldözgetni, mert azokat az Anti-Dissertatióba befűzni még eddig nem tudom. Erre és a' Szent-Miklóslyval közlendőkre instálom a' tanácsot.

Az Uram Bátyámtól nyert Documentumokban, másolásom alatt, egynehányszor lettem e' szót *öszve* e' helyett *eggyütt*. Így: *a' többivel öszve*, pro: *a' többivel eggyütt*. Meg van ez a' Molnár Zsoltárjaiban is valahol. Ha jól emlékezem: — — *Öt dícsérje Minden csillagokkal öszve*. Irtam vagy mondtam e már, hogy a' *Mosoly* meg vagyon Gyarmathinak Affinitásában? Élt ezzel Barczafalvi is Siegwartjában. Erre bizonyosan jól emlékezem. Méltóztatott ígérni Kedves Uram Bátyám, hogy Gróf Dessewffynek írni fog e' szók eránt: instálom ezt ismét.

Az Uram Bátyám könyvei közül nem viszek el magammal egyet is. Pesten meg kaphatom a' mire szükségem lesz, talán még Bessenyeit is. Osztán elég írni valóm van még a' Jegyzéseimből. Csak a' Márton Lexiconából kiirt szavak, a' mint a' napokban felszámlálám, többre mennek negyed fél száznál.

Ez még nem utolsó levelem innen. Alázatos tiszteletemet az egész Ház eránt!

Lasztócz, Januar 17d. 1816.

¹ Itt a név olvashatatlanul ki van törölve.

A' napam mondja, hogy a' jövő hétfőn indulunk el, 's ő Nagyfalán keresztül Ongáig kísér bennünket. Feleségem most Azar 's Gálszécs vidékein búcsúztat, szinte Péntekig, a' midőn én Ujhelybe megyek a' ló kótyavetyére, mert a' nyerges lovam hasznavehetlen. Bár csak ott Uram Bátyámhoz szerencsém lehetne.

[Eredelije a Szemeretár VI. kötetében.]

3107.

Gr. Deseffy József — Kazinczynak.

Édes Ferentzem!

Ha csak gyanithattam volna is, hogy Lúdas Matyi ellened is agyarkodik, vissza küldöttem volna Pethének ezen kis tréfaságot, melyet még két esztendővel ez előtt olvaslam kéz írásban a nélkül hogy egyebet találtam volna benne a Gögös Aristhocratismus ellen való szatyránál. Meg lehet, hogy a nyomtatásban elváltozott az egész munka, mert én, emlékeztvén, hogy olvastam, nem vettem magamnak időt annak forgatására. Hogy pedig meg győzzelek arról, hogy a 'Te számodra nékem küldött legyen Pethé egy példányt, íme látni fogod a külső boritéknak belső lapján, hogy az egyik kötettske a 'Te számodra küldettetett meg nékem. Nem akarván avatkozni semmiféle tudományos vitába, a melynél fogva, bár mint tsupán csak eszköz is, valakit keseritsek. Leveledet Pethéhez külön boriték alatt fogom tétetni a Póstára, Pethének pedig irok, hogy engem ezután az illetén commissióval meg kiméllyen. Fáj a szívem valahányszor látom, hogy a Tudós emberek mint valamely Athléták fel gyűlnek a köz piatzra és viaskodásokkal és sebeikkel mulatgattyák a mosolyogva néző községet. Kivánnam, hogy érzékletlenebb lennél irigyeid eránt, természetes, hogy a magasra emelkedett Zászlót a szél mindenünnen lobogtassa, némely tróink még nagyon piszkossan szemetskélük azt, a mi nekik szemetnek látszik, és meg történik némelykor az is, hogy a Gyöngyöl szemetnek, a szemetet pedig Gyöngynek vegyék. Ezzel csak magok magokat teszik nevetségessé, azon fogok igyekezni munkámban, hogy az én Crizisseim a dolgot, nem pedig a személyt érdekellyék, és hogy a Betsület és Tisztesség határján túl ne hájjanak. A tsipésnek a tsiklandozáshoz kell közelíteni, és mézbe kell mártani a fullánkot, és csak ott is azt kell critizálni, a mi valósággal rostába való, nem kell se felette tágas, se felette apró lyukakat

fürni a rostába; egy szóval ki kell tettezni mindenbül, hogy a nyelv és Haza szeretete vitt minket ezen magába kedvetlen munkára, a melynek nem lehet más tzéllya, hanem hogy az erősebbek példája után, a gyengébbek az útból el tévedni ne merjenek, vagy rajta ne igen gyakorta botlyanak. Én munkámban, mert a tárgyá úgy meg kívánnya, Tégedet is foglak critizálni, de a nélkül hogy meg nevezzelek, és úgy hogy erántad való barátságom és tiszteletem mindenütt kitettezen; az emberséges embereknek emberséges emberekkel emberségesen kell bánni. Minden jó fejű embernek külön külön tekintetei lehetnek ugyan azon egy dologról. Ugyan hová lenne az eredetiség, ha ez így nem lenne? az írók, az Actorok, a közönség és a jövő; a néző Publicum, és így az Actoroknak módossan kell magokat viselni, és nem kell egymást rántzigálni, tépni, szagztatni a Nemzetek Tanítóinak, és azzal magokat ki katzagtatni a jót akaró Mestereknek pajkos Tanítványaik által.

Írok Szemere Consiliáriusnak, holott nem nagy reménységgel biztatt Levele, Néked azonban köszönöm Barátságodat.

Beregszász Úr, ha fülíg is bele mártotta magát az orientális nyelvekbe, itt nálunk, in Septemtrione, a leg szoba szennyesebb ember, a kit gondolni lehessen, néki az Acárnániai nyelv meg rakott fejét egészen meg zavarta, benne a tudomány nem szolgál egyébre, hanem hogy ki nevéssék, és valóban tsuda, hogy oly roppant emlékezet mellet el szokta olykor felejteni, hogy nem tud jól okoskodni. Nekem meg vannak Schillernek kisebb munkáji, de nem itten, hanem Olyson; a közelebb múltt esztendőnek Bétsi Literatúra Ujságjait 12 kötetbe várom minden órán, mindenkör a jövő esztendő eleivel szoktam hordatni, a' tsorbáknak és fogyatkozásoknak elkerülése végett, ird meg hogy kinek adjam itt Goethének munkáját, melyet kívántál; a minap el hoztam magammal Olysórúl. Szeretem hogy az el avúlt Szavakat fel támasztod, általad új tekintetet fognak nyerni. Szép az Epigrammád a szerentsés nyelv rontókrúl, én ezen egész kérdésben Quintiliánussal tartok; munkámnak jegy írásául ezen szavait választottam: *Usitatis tutius utimur, nova non sine quodam periculo finguntur. Nam si recepta sunt, modicam laudem afferunt Orationi, repudiata etiam in jocos exeunt. Audendum tamen, namque, ut Cícero ait: etiam quae primo dura visa sunt, usu mollivuntur.* Hogy munkámnak lelkét, tzélyát jobban által érthessed, imé ide ragasztom a bévezetését; mond meg a mi nem tetik benne, a betű írás (orthographe) hibáit ne nekem, ha írómnak tulajdonítsd,

azomban, mert nints még Academiánk, tsak azon kell igyekeznünk, hogy valamely író önnön maga orthographiájával sehol se ellenkezzon, *reliquum disputationibus eorum Deus commisit*. Engedd meg hogy ezen alkalmatossággal egynéhány észrevételeimet veled közöllyem; a Magyar fontosság a régiségnek kedvellője, és így kevesebbeket fogsz találni a kik az el avúltt szavaknak felelevenítésén meg ütközzenek, mint olyanokat, a kik az új alkotásúakon meg ne botránkozozanak. Az óság tisztelete mintegy vigasztallya őket valamely nem ismértt régi szó értetlensége felett, de az új szavakban berzenkednek leg először is azon bátorság és merészség ellen, melynél fogva valamely Író teremtővé tette magát; ha helyes az új ki tétel, irigykednek hogy reptülni mertt a szerző, és őket meg előzte a reptülésben, ha pedig helytelen, örvendenek hogy nyakát szegte szállása közben. Ha pedig nehezen érthető az új szó, már akkor természetesen haragudniok is kell, mert szégyen valamit, s unalmas valakit nem érteni. A mi új szó koholóink talán abban hibáznak leg inkább, hogy nagyon sietve és egyszerre akarnak sok új szót bé fogadtatni, nem oly könnyű, kivált Magyar Országban, Polgári just kapni akár az embereknek, akár a szavaknak, ápolgatni, nevelni, fejtegetni kell a Nemzeti Geniust, nem pedig azon erőszakot tenni akarni; el sül itt is minden jó, mint mindenütt, de lassabban mint másutt.

Szalka Mátét, mint egy őrző angyalt vagy kisírtó és vétekre kisztető ördögöt, a levegőbe és nem Szathmárnak lábaira kellett volna helyheztetned. Az igaz hogy nevetségesek némely Kalvinisták, mikor azt hitetik el magokkal, hogy tsak ők tudnak magyarul, azonban a Szathmáriak nem húzzák úgy a szó tagokat mint Szaboltsban, sőt gyakran meg perdítik a szomszédjok szájokba húzamosan hangzókat is. A Szathmári ember p. o. a búzát buzának mondja. Jól tudom, azt is akarnák némely Criticusaink, hogy minden szó tagnak meg határozott mértéke legyék, de én örvendek, hogy sok köz mértékű Sylabáink vannak, semmi sem segíti úgy a mértékes Poezisz Mechanismusát, és ez az egyik oka, hogy miért írhatunk mi Görög mértékben oly szerentséssen verseket, és hogy ezen tekintetben minden Európai Nyelvnek hátrább kell állani a miénknél; egy szabad nemzet nyelvének sok szabadsággal kell bírni; a mi nyelvünk nem regulátlan, hanem nintsenek békőji és nem is kell azt lántzra verni. Azok a Kálvinisták a kik tégedet annyira critizálnak, nem olvasták munkáidat elegendő figyelemmel annak

észre vételére, hogy te minden hasonlítás felett bizonyosan a leg mértékesebb Irónk vagy a Prozsában, a szavak el helyheztetésének mesterségét kétség kívül senki sem érti jobban náladnál; ha más érdemed se volna, már ezzel is díszes Fénye lennél Litteratúránknak; ezt ez igazságot még senki sem vallotta meg irigységből, de én meg szoktam az igazat mondani hízelkedés nélkül, és nem tartok tőle, hogy szemérmed barátságomat vádollya; hát ha meg gondollya a magyar ember, hogy hány szavainkat kurtítottad meg szerentséssen, hányat támasztottál fel a mohos koporsóból, hány újjat teremtettél a leg szerentséssébb el süléssel, hány új ékes fordulatokat hoztál be nyelvünkbe? bizonytal nem gunyolást, ha hálát érdemelsz háládatlan hazafiaidtól, és gyalázatos látni, hogy tapsolnak az irigykedők némely el sikamlásaidon; ők még botlani sem tudnak így, azután kuruttyolnak a fertelmes békák.

Kérlek, küldj nékem két példát, a melynek egyikébe ne lehessen egyébbel élni tsak *sem*-mel, a másikban pedig ne lehessen mással tsak *se*-vel; így jobban fogom által érteni Ideáidat. A *c*-ről való okoskodásod ki nem elégít; ha a *c* betű és hang ki nem küszöbölhető az abcénkől, miért nem élünk magával ott, ahol ez a hang tsupán tsak ezt *e* jel betűt meg kívánnya? ha a leg régiebbek *Chakija* helyett az ujjabb régiek Csákit írtak, a leg ujjabbak írhatnak *Tsákit*, mert mihelyest a *c* betűvel magával nem akarunk élni, *T*, *S* és *Z* betűnek segedelmével írhattuk mint *Tsákiakat*, mint a *Tzinder*veket; valóban rendes, valamely önnhangú betűvel tsupán tsak az öszve tételben élni? úgy de így az *y*-lont is el kéne vetni, és mindenütt tsak *j*-tával élni helyébe? de nem lehet, mert egészen másképp hangzik *ányjok* és másképp *hangjok*; de a *Grátziák* tellyességgel úgy hangzanak a beszéd közt mint a *Gráciák*; és a *c* hangjára nézve nem tsupa segéd betű, mint az *y* a magyar nyelvben. A ki tehát a *Grátziát* vagy *tzintzogat* tsupa *c*-vel írja, az igen következőleg tselekszik, ha a *tsábítót* *ts*-sel teszi ki; de a ki a *Grátziút* *tz*-vel írja, annak szabad insequentia nélkül a *csalogánt* is *ts*-sel és a *czukrot* *tz*-vel írnia. Valamely szó eredete nem tartozik a dologra hangjának ki tételébe, mert a fülek, nem pedig az ethimologia meg tanulása kedvéért jelentyük ki írással betűk által a szók hangját, és én azt hittem mindenkor, hogy még a ragasztékokban is a Grammatikusok Theoriája ártott az Euphoniának azzal, hogy p. o. így szoktatta írni az Írókat: Beregszászy Úr borzos *tudományja*, nem pedig *tudománnya*. Nem tsak hogy szebben hangzik *egészséges*

mint *egészséges*, hanem pontosabban is fejté az ejtést amaz írás módja. Az sem áll kedves Barátom, hogy valahol *es* vann, ott mindétig *positio* is vann, ugyan ki ejti meg nyomva és kettőztetve a *es*-t ezen szóban *botsáss*, vagy *betses*? Az én fülemnek leg alább a *ketségében* is mindenkor rövid volt az első tag, a *nevetségében* pedig a másik tag köz mértékű, mert mint hoszan, mint röviden ejtik azt a leg jobb magyarok is; Örvendjünk nyelvünknek, hogy abban, ritka ki vételekkel, többnyire úgy kell írni, amint szólunk; erre sok helyütt jobban figyelmeztetk Össeink mint mi.

De talán hoszú is már ezen levél; azzal végzem hát, hogy Gubernántsém felől tudósítani foglak a' maga idejében, és hogy Schiller kisebb munkáit igyekezni fogom számodra itten meg szerezni. Imé pro coronide következik egy Levél Szabó Dávidtól felelettemmel együtt; tsak azt kell tselekedni a mit lehet, nem pedig a mit akarna az ember. Párodát tisztelem, párádat pedig ölelem, és szivembe lehellem.

*Ter conatus erat circumdare brachia collo,
Ter levis in liquidas auras effugit Imago.*

Kassán, 20dik Jan. 816.

Különösen szerető hív
Jóskád.

A Lúdas Matyának minap meg küldött példányát küld vissza.

Copia.

Nagyságos és Méltóságos Gróf, Nagy kegyességű Nagy és Jó Uram!

Alól-írtt mint a ki Professori hivatalomról lett lemondásomtól fogva gyakran és többnyire rész szerint azon igasságok körül foglalatoskodom, mellyek a Mathesisből és Fizikából a világi életben közönségesebb hasznúakká lettek, rész szerint azokból többeket ujjakat 's ugyan olyan széles hasznúakat következtetni unatlanul 's szerentsésen is erőlködöm: ezen foglalatoskodásimnak edj különös Resultátumát midőn most Nagyságod eleibe terjeszteni, 's egyszersmind annak világosítására meg kívántató segedelmét tellyes bízakodású alázatossággal 's kérve kérni talán alkalmatlankodó mérészséggel is bátorodom: ezen bátorokodásomnak kegyes Meg-engedését előre alázatossan ki kérni a legtisztelkedőbb Illendőség törvényétől köteleztetem.

Ki dolgoztam tudniillik még 1809dik esztendőben leg szorossabb

és legátláthatóbb meg mutatással a Theoriáját egy olyan machinának, mely maga magától véssen magának mind kezdő, mind folyva-tartó 's egyszersmind változhatatlan sebességű mozgást; úgy hogy csak a materia, melyből készítettik, légyen századokon által tartós, 's mentt egészen ha lehet, a dörzsölés által esni szokott kopástúl: a machina mind, sőt örökétig változhatatlan hathatozású mozgásban marad. Minthogy pedig azomban elég materiáink vannak, melyek ha nem örökétig is, de bizony több századokon által el tartanak minden észrevehetőbb dörzsölési kopás nélkül: ilyen értelemben ez a machina valóságos *Örökmozgó* 's méltán neveztem katexochen *Forgonyának* magyarul 's *Authenticumnak* görögös deákül.

Alkalmaztatható minden féle haszonvételekre, valamelyekre mostan az úgy nevezetethető *fixa machinákkal* élünk, az az olyan machinákkal, mellyek nem egy helybül másba elébb tovább menve, hanem ugyan azon edj helyben maradólag forogva munkálkodnak. Illyenek már nevezetesen im e' következők: 1) minden gabona őrlő, puskapor, papiros, fűrés, szalmás élet nyomtató, kása, dara, kender-törő: egy szóval akármit gyártó 's akármi nevezettü malmok már akármi erő által forgattassanak. — 2) Minden vízi antliák, már akár szívók, akár nyomók, akár meritők, 's akár vedresek, akár peretzesek, akár tsigások, akár sal. légyenek is. — 3) Minden értz, kő-só, 's más bányái, úgy szintén minden fonó, szövő, gyóts, bőr, kötél jártó machinák. — 4. Minden athmohydraulica, edj szóval minden machinák, mellyek által a víz felfelé 's magaskodni kényszerítettik; sőt — 5) Illyenek minden falra 's toronyba való órák is. — Mind ezen machinák 's többek effélék — bizvást reménylhetni — lassan lassan mind meg fognak szűnni: sőt gáltás által kárt okozó vízi malmok, még diaelaliter is meg fognak szűntelni, mihellyt a forgony lábba kap; 's majd a tornyokba sem kell az utánn feljárógnál az órát fel húzni, még is azomban mindég 's hibázhatatlanabbúl fog járn.

Méltóságos Uram! nints nékem ezen Machina fel állítására meg kívántató költségem. Az én birtokom allig ér többet 20 ezer váltó-cédulai forintnál, 's annak jüvedelme szorossabban gazdálkodva is mind rá mégyn házannak tisztességessebben való fenn tartására. Ugyan azért forgonyom ki dolgozásátúl fogva mindég azon voltam 7 esztendők alatt, hogy az arra szükséges summát felköltösnözhetném valahunnan, törvényes Interesse, egész birtokom le kötése alatt. De haszontalan volt minden ebbéli igyekezetem, annyival nagyobb

fájdalmamra e' köz-Jó miat, a mennyivel mind jobban jobban közeledek a sirhoz. Történt azonban most közelébb szüretkor Tóltsvánn, hogy midőn ezen költsönnek megszerezhetéséről több együtt lévő rész szerint ott lakos, de nagyobb részint felföldi Urakkal együtt beszélgetnénk, ezen felföldi Urak közül edj így szólla: «Ezen tárgyra nézve edjáltallyában olyan ember kívántatik, a ki nem tsak tehetős, hanem a mellett a Tudományoknak valamint maga is Értőjök, úgy másokban is mind Betsülők, mind Gyámolítók, és egyszersmind még nevezetessen oly hazafi is, ki a Magyar Haza Köz Javának 's Betsének buzgó munkálkodója; ilyennek esmerjük pedig lenni nevezetessen Gróf Dessewffy Józseph Ő Nagyságát.» Alig mondá ezt ki, azonnal mindnyájan ugyan ezt mondták a többiek is. Sőt magam is — lévén már régtől fogva nékem is szorentsém a fentírtt nagy betsű tulajdonságokat a Nagyságod Személyében mind esmérnem, mind tisztelmem — azonnal néki éledtem, annyira, hogy mind a fentt tisztelt Uraknak tellyes bizodalomú javallásokra, mind az önnön magam belső érzésére e' mostani esedező irásomat tárgyazó bátorkodásra való lépésemet nyomban meg is határozotam.

Folyamodom azért alázatossan esedező kéréssel 's edjszersmind tellyes kételkedetlenségű Bizodalommal a Nagyságod Jóltevő kegyességéhez: Méltóztasson nékem ezer köből gabonát, vagy amnyit erő váltó-cédulai forintokat, vagy már a mint alkalmatossabban esendik a Jóllévő intézésnek, mind a kétfélet felezve edjesítve törvényes interesre, tsak három esztendeig bátorságosító nyugtatóul minden Jószágomat lekött Contractusomra kegyesen költsönözni.

Nagyságos Uram! Nem tsak én egyedül, hanem — bizvást álíthatni, — önnön maga a Magyar Haza esedezik Nagyságod előtt az én személyemben. Mert nem tsak a haszon, melyly ezen machina által elő áll, hanem edjszersmind az a Tiszteletre önként emelkedő Bets is, melyet ennek előállítta maga utánn von, az egész Magyar nemzetre hárarnlik. De azonban egyedül a Nagyságod Méltó sajátja leszen az a Nemes érdem, és az eszt mind külső Tisztelet-adó¹ megháláló, mind kivált belső édes érzésekkel magasztaló Nagy-Betsülési kirekesztő Priviligium, hogy ezt az ily közönségesen Nagy-hasznú machinát egyedül a Nagyságod kegyessége állította elő. A' minthogy már tsak az is, hogy ezen alázatos irásom Nagyságodnál esedezik, még pedig Sok Nemes Tekintetűeknek javallásokból, már

¹ Itt az eredetiben hézag van.

tsak az is — mondom — egyenesen mint önnön magának a külömben igen is válogató 's nagyon finnyás köz-Betsülésnek szájrúl szájra adott kedvesét, úgy díszeli Nagyságodat edj részrül; más részrül pedig edjszersmind Édes Praeludiuma azon tisztelettel temjénzeni fogó Emlékezésnek, melynek magasító örömszavai között Nagyságod ezen mag vetésébül fogják a Maradékok háláló örvendezéssel aratni azon sokféle Hasznokat 's Boldogságokat, melyeket majd a sok emberi és baromi erőket, a' sok egész határokat gyakran hasznavehetetlenítő víz gátló munkákat, a sok idő- 's költség-vesztegető intézeteket, a' sokszori örülhetetlenség miat sárgító éhségű kenyértelenségeket, 's az innen is hirtelen eredő sanyarú Drágaságokat, s több ezer efféle tetemes károkat egészen meg kímélő 's szüntető Forgony a világ Lakosi között mindenütt széljel hint. Bizony, Nagyságos Uram! Annyi sok haszon, 's boldogság teremtése koránt sem földi, hanem egyenesen Égi származású szív munkája! És annyi sok emberi 's baromi erőket öldöklő ellenségeknek Legyőzések véghetetlenül nagyobb Betsű edj Ország meghódításnál! És az azt öröm kiáltások között idvezlendő Hazafiak Inneplések sokkal jelessebbít a Capitoliumra való Borostyányos Felszekerkezésnél! Sőt ennél sokkal fontosabb mivoltú 's meszebrül is visszafénylő Megtisztelés, mely Nagyságodat Tárgyára már tsak egyedül magának azon háznépnek 's ennek itt esedező Atyának az ő hálás idvezlése is, melynek jövődő boldogabb sorsának talpkövéit egyedül a Nagyságod Jótéteményezése veti meg, 's ugyan ez által edjszersmind valamint edj részrül ezen háznép boldogságának meg fundálásával egyenesen magának az emberi köz boldogságot tárgyazó Virtusnak Mecénáskodik Nagyságod; úgy más részrül önnön maga emlékezetére szenteli fel Élő Templomokká mind azon háznépnek, mind ennek minden később meg később Unokáinak szíveket, melyekben maga a Tiszta Háladatosság fog mind mindenkor a leg édesebb érzések között Áldozópapосkodni, mind pedig jelesebben a Világ lakossinak edjező Érezésű Gyülekezetével együtt a mindenütt esztendőnként öröm vasárnappá válendő Forgony elindulásának innepe napján. És ezen háladatosságomnak első zsengejéül méltóztasson Nagyságod közelébb az én magam számára már már épüendő forgonyom elkészülése után, vagy, ha úgy tetszik, mindjárt ezzel együtt edjszersmind a Nagyságod számára is, minden munkám 's fáradságom leg kisebb megjutalmaztatása nélkül elkészittendő forgony-ajánlástomat kegyessen el fogadni.

Mely ekképpen alázatosan elő adott kérésem meg újítása 's annak tellyesítettése eránt való crós bizodalman mellett Nagyságod nagy Betsü Gráziájiba ajánlottan, egész alázatosságú tellyes Tisztelettel maradtam, Méltóságos Gróf, Nagy kegyességü Nagy és Jó Uramnak, S. Patakon, 13dik dec. 815.

alázatos szolgája
Bartzafalvi Szabó Dávid m. p.

Tekintetes drága kedves Professor Úr!

Ezer gondolatokra és érzésekre ada nekem alkalmatosságot a Tettes Úr betses Levele.

Számtalan jeles eszü emberek törték már Fejeket a' szünetlen Forgony feltalálásában. Természetes, hogy ez az örökéig mozgó Lélek erő az emberbe magán kívül is örök mozgót törekedik teremteni. Úgy tarlják azonban Európának leg-mélyebb szám és mérték Tudói, hogy a' Tűz, víz és levegő segedelme nélkül, sótt némellyek, hogy még annak segedelmével is a szüntelen való dörzsölésnek természetes sikerét és következéseit egészen elenyésztetni vagy kipótolni a' praxisban a' csupa Mechanismus által lehetetlen, bár hogy számíttasson is fel a' Theoriában az erre meg-kivántató erőknék tsillapattya. Ehez járúl hogy a' kitsinybé a' leg-szebb mesterséggel végrehajtható Mostonok nem állittathatnak elő mindenkor a' nagyban is hasonló szerentsével, és így ámbátor Mobile Perpetuum ez ez örökös, de mindenkor Nemet, Formát és színt változtató Materiából álló mindenség (Univérsum). Mindazonáltal nagyon kétes még, hogy lehessen e tsupa öszsze szerkeztetés által, bár milyen tartós Formájú legyék is az Anyag vagy szer-neme, a melly arra fordíttatik, örök mozgót készíteni, és úgy tettik nekem, hogy a' testi világban az örök mozgó ideáját szintúgy csupán tsak a közelítés végett adta nekünk Ideál gyanánt a' Természet, valamint a' politika világban az örökös mozgatlant (perpetuum immobile).

Által látom azonban, miképp lehessen egy, mint igen tartós, mint igen hasznos, felette sokáig forgó mozgonyt tsinalni, és különösen örvendek, hogy az ilyen remekmívbe egy olyan jeles elméjft Hazámfia kapott, mint a' Tettes Úr. Mi lenne ezer Köből Hazám hasznára vagy díszére, vagy ha tsupán tsak egy érdemmel tellyes betsületes embernek felsegállítására is?

Szükégtelenek az önn' szeretetem csiklandoztatásai, és engemet, nem a' dísznek ösztönei, nem a' ditséretéknek rúgói, nem a' magam

java ingerei serkentenének, sem pedig a' Költségnek nehézsége és terhe hátrálhatna a' meg kért segedelemtül; sőt inkább maga a' dolog és annak Köz haszna elegendő lenne a' diszes meg hívásnak való meg felelésre, ha szívem' hajlandóságaival Környül-állásaim meg egyeznének. De én, 'Tekintetes Uram, még nagy terhek alatt nyögök ezen bizonytalanságokkal telyes és még nagyon kétséges ki-menetelű időkben. Elő vittem ugyan talán valamivel dolgaimat, és rövid idő alatt vittem, nagy fáradsággal, nagy igyekezettel, sok áldozatok, és még több engemet őszítő gondok között; de nem tehettem még eleget atyai kötelességemnek. Egy Leányt és három Fiút adott az Isten. A' tehetségem a' Státusomhoz, a' mostani időkhöz, és kivált atyaságomhoz képeest még most tsak középszerű. Nekem nem szabad el-távoznom fel-tett Czellomtól, a' melly az, hogy minél előbb kiverekedjem adósságaimból, ennek szünet nélkül való üzése vitte eddig is szerentsésen dolgaimat. Nekem tántorithatatlanul ellent kell állanom a' legnemesebb Kisértéseknek is, hogy így minél előbb elérhetvén Czelomat, Hazámnak annál hamarább és hathatósabban szolgálhassak. Meg-válik ha élek, hogy Atyai és Polgári arányzatokon kívül másféle Czélzások soha sem vonszották lelkemet. Hányszor fáj nekem már, hogy vagy kérettetnem kellett arra, a' mivel önkint kínálkoztam volna, ha megengedték volna Környülállásaim? vagy hogy nem lehetett megfelelnem a' megkérésnek. Hidje-el a' Tettes Úr, hogy nehezebben esik részemről a' meg tagadás, mint a' kérés azoknak a' kik hozzám folyamodnak.

De még sem tartóztathatom meg magamat, hogy tehetségem-hez képeest a' nemes és hasznos Czelra 200 Rftokkal ne kedveskedjem. E folyó Esztendőnek Sz. György napjáig megküldöm azokat a' Tettes Úrnak. Ne ezen tsekélységet, hanem készségemet méltóztasson számba venni. Tessék Gróf Festetics Györgynél, Gróf Szécsényi Ferencznél, azoknál a' hatalmas szerentséseknél kopogni, a' kiknél a' roppant tehetség a' Hazafi szívnek Társa. A' sok középszerű tehetségűek közt is, hiszem, számosan fognak találkozni a' Haza hasznára és dízére törekedők. A' bőségbe el-puhúltak és eltompultakhoz nem útasítom a' Tettes Urat; ezektől nyakrafőre szaladni kell az érdemmel, nem pedig hozzájuk közelíteni. Honnyokon kívül szokták ők elpazarolni annak gyümöltseit és önnön lelkeket. Adja az Isten, hogy sokan részesüljenek a' Közhasznú igyekezet és a' Tettes Úr fel-segállítására vezető szerentsében. Én a' míg tsak élek, sajnálni fogom azt, hogy helyheztetésem azt a' kemény Törvényt

szabta előmbbe, melynek megvetése mellett Hazafüi érzéseimnek csak úgy engedhetnék egészen, ha rossz Apa lennék.

Fogadja el a' Tettes Úr színetlen betsülésemmek ki-nyilatkoztatásait, melyek mellett Őri Fávöriba ajánlott, különös tisztelettel szünet nélkül maradok Kassán, Januar 19ikén 1816ik Esztendőben.

A' Tekintetes Őrnak

alázatos szolgája.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3108.

Fodor László — Kazineczynak.

Tettes Fő Curator Úr

Érdemem felett való Nagy Jó Uram!

Ámbár már az múlt Vasárnap tartatott Ekklesiai Gyűlésben meg határozatott, hogy az 50 öll kőnek a' Collégyom Ujj Épületéhez ajánlott bé hordását, hivatalosan köteleztetem sürgetni; mind az által a' vellem közölt Mlgs Fő Curator ó Nsága levelét is fel fogom holnap olvasatni. Patakra is irtam már az iránt Rozgonyi Professor Őrnak, hogy az hordást ajánlóknak neveit küldesse meg nekem, hogy tudhassam személyesen, kik és mennyit köteleztetnek hordani, mert arrul nállunk semmi jegyzés nem találtatik, mivel a Visitacionalis Tiszt. Notarius Úr a' mint fel tette, úgy el is vitte, de Patakon utasítás véget minden bizonynyal ki adta, vagy a' Senior-nak, vagy a' Tisztartónak. — T. Major Jósef Úr igen szép Választ irt, azon levelünkre, melyben leg közelebb ohajtásunk szerint való maga meg határozásán vett rendkívül való örömmünket tudtára adtuk, és azt írja, hogy ha a' szánút engedné, nem bánná ha vagy 5 szerket küldenénk némely bútorainak (mellyek nélkül kevés ideig el lehet) által szállításokra; de csak fél még most is. A' káplán hívást is által adta, hogy ezen Tractusból is hívhat az Ecclesia, ebben fogok munkálódni ha kivált holnap meg fog határozatni az is. — Igen jól menne minden dolgunk, csak az igen nagy hátra maradást okoz, hogy Notáriussa nincs az Ecclesiának. — Meg lehetössen bé hajtoltunk az Restantiakbul és pénzünk már volna, csak alkalmas szállót kaphatnánk. Többnyire magamat gratiájában rekesztvén vagyok Ujhely 20-a Jan. 1816.

Tettes Fő Curator Őrnak

alázatos szolgája

Fodor László mk. C. curator.

Kivül:

Teltes Nztes és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Urnak több T. N. Vgyék nagy érdemű elsőbb rangú Tábla Birájának, és a' S. A. Ujhelyi Reformata Ekklesia buzgó Fő Curatorának etc. nekem érdemem felett való drága Nagy Jó Uramnak alázatossan ajánlom

Széphalmon.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

3109.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Kedves Barátom!

Tegnap vettem Kormányszéki Cons. Kenderesi levelét. Barát-ságosan közli velem a' mit neked írt, 's kért hogy vegyem publicitásba. Vedd itt válaszomat röviden bővítés, vagy rövidítés nélkül. 'S nagyon kérek, tudassd vélem szabadon, hol írtam jól, és hol hibásan. Te nekem mesterem vagy, 's én itt sokat magamban nem bízhatok.

Nagy tekintetű Barátom! Utolsó leveled a' Tordosi Praed. S. P. munkájára tett jegyzésekkel — — —

[sth., mint a 3127. számú levélben.]

Ennyi vala édes barátom mit Kenderesinek írék. Élj szerencsésen tisztelt mesterem, add szabadon tudtomra bővön, valamit olvasása által érteni fogsz.

Nalácid bizonyosan nem volt társa Bárócynak a' gárdánál. Az József, ki Eufemiat fordította.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

3110.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám, Tiszteltem!

Végzetetlenül sajnálom hogy a' kótyavetye napjaiban Uram Bátyámhoz szerencsém nem lehetett. Óhajtottam Klopstockot látni. De egyéberánt is elég beszélni való tárgyaink fogtak volna lenni.

Bár most, midőn a' Magistratualisok zajgása között viszem a' tollat, elmondhatnám a' mit akarok. Mindeneknek előtte a' legszívesebb hálát mutatom-be Kedves Uram Bátyámnak azon intéséért, hogy a' literatori pályára fellépni siessek. Méltóztassék hinni Kedves Uram Bátyám, mindent el fogok követni. Lexiconom lesz a' kezdet. Ez a' munka legalkalmatosabbnak 's kivihetőbbnek látszik mostani környülményeimben; a' Kegyelem-idő alatt is folytathatom gyűjteményeimet.

A' velem közlött könyveket vissza fogom küldeni. Én azokat megkapom Pestről 's használandom. Elfelelte Édes Uram Bátyám, hogy Czídet még a' múlt nyáron excerpáltam. Teleky, a' többi között *Nagysád*-ot, *győzelmet* mond; a' mint jegyzéseimben Péczeltt megvannak. Baróthinak Szótárját csak most olvastam először, valamint *Magyarság virágjait* is. Az utóbbit nem egészen értem, a' midőn az ő virágai énnekem többnyire 's nagyobb részént gyomok. Különösnek tetszik előttem az is, hogy Szabó nem vette fel némelly szavait, mellyekkel verseiben élt volt, szótárjába. Illyenek péld. o. *Alangyár, szörny*. A' Virtusra két szót leltem Szabóban: *Erény* és *Tökély*. Ez is mutatja ellenfeleinknek igaztalanságaikat. Ők vádolnak bennünket hogy szót csinálunk; de nem azért vádolnak, hogy szót csinálunk 's más nem csinál, hanem azért hogy szót csinálunk 's más is csinál; 's hogy ők is csinálnak, 's rettegnek hogy a' sanctionáltatás nem az övéket fogja megtisztelni. Prof. Fejér zúgolódik szavaink ellen; neki rossz a' *szellem*, de a' *Lólk* nem rossz; mert az az övé. Legalább az a' haszna lesz Lexiconomnak hogy a' Publicum érteni fogja Somogyit, Beregszászit 's Zsomborit 's több illyeneket. Mennyin próbáltak Iróink között a' virtusra magyar szót lelni. Íme csak a' mint eddig tudom:

- Jóságos cselekedet. Molnár, Párizzpápai.
 Jóságos cselekedet. Illyés, Káldi etc. etc.
 Jóság. Révai. Antiqu. Lit. Hung.
 Erkölc. Kultsár.
 Csellem. Barczafalvi és később: **Ergy**.
 Erény. Baróti Szabó. Szótár.
 Tökély. do. — do.
 Férfiség. Dugonics. Római Történetek.
 Rény. Szemere, Kazinczy, Sípos, Bilkei.

Én ezeket a' szókat a' *Rény* mellett fogom feljegyezni. Helyesen e? Mit méltóztatik tanácsolni Édes Uram Bátyám? A' melly szókkal Iróink éltek, azokat mondásokkal együtt rakatom fel, a' csak Lexiconokban állókat pedig pusztán, 's úgy magyarázva a' mint a' Lexicographok, Molnár, Párizp., Wagner, Márton magyarázták. A' *festives* ideáját lehetetlen hogy elkerülhesse Klopstockban Édes Uram Bátyám. Melly szóval fogja azt festeni Édes Uram Bátyám? Óhajtánám tudni. A' Pandektákból kijegyztettem a' kijegyzendőket. A' *páho*-t Szabóba is felleltem.

Egy gondolatom támadott Uram Bátyámnak Biographiája felől. A' nevezetes — sőt minden scéneket a' Pandektákban, ab anno 1790 az az régiekben, töredékképen lefestegetni. Jövendőben a' Kiadó ezeket legalkalmasabban használhatná. De erről máskor még többet. Instálom Édes Uram Bátyámat, méltóztatásék azon fortélyal élni leveleiben, hogy dolgoztatásokra soha ne buzdítson. Nem csak magam olvasom azokat; 's a' legkisebb buzdítás vagy baráti javallás 's dicséret keserőségeket okoz. Hadd instálom még azt is, hogy, bár szabadon szállhatnom nem lehet, szívem értettessék!

Sátor-Alja-Ujhely, Januar. 22d. 1816.

[Eredetije a Szemeretár VI. kötetében.]

3111.

Kazinczy — B. Szepessy Ignácznak.

Egri Kánonok B. Szepesy Ignácz Úrhoz.

Széphalom Jan. 23d. 1816.

Gróf Dezsőffy Józsefnek leveléből tudom, melly érdemei vannak a' Mélt. Urnak az Egri Bibliotheka körül. Azt a' nagy Püspök gyűjtötte, a' M. Úr rendre szedi 's gazdagítja. (Azólta beszéllé nekem B. Barkóczy László 28. Jan. 1816. hogy Szepesy most hat ezer fnt ára könyveket vett ezen Bibliothekába.) Ez erővel emlékezteti azt a' ki a' Philosophusok' ideájjal nem épen ismeretlen, arra, a' mit az atomusok és azoknak öszveütődések felől Epikúr poetai álmokban látott. Így leve az az Epigramm, melly itt a' tulsó oldalon áll. Nekem az atomusok, úgy a' hogy az Epikur Istene előtt voltak, nincsenek örömemre; de a' mit Epikúrral mondatok, Eszterháznak a' legteljesebb elégtét. Engedje Isten, hogy a' M. Úr első változással az ő székébe ülhessen, 's hazafisága 's az a' szeretet, mellyel a'

tudományokhoz viseltetik, ennek nagy érdemeit olyanokká tegyék, mint az átomusok voltak az új szép világhoz képest.

IHa a' Messziás meghagy pihennem, bátorkodni fogok elébe tenni a' M. Urnak, mik történnek Nyelvünkkel 's Literaturánkkal. Addig etc.

Az Egri Bibliothekára.

Eszterházy hagyott bennünket lenni; de rendre

Oszt 's bővit Szepesynk, 's a' Chaosz ime Világ.

Szöllj, Epikúr, mi neked kedvesbb, az atóm e vagy e' föld.

«Ez; de atóm nélkül nem leve még soha föld.»

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

3112.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 23. Jänner 1816.

Theurer geliebter Freund,

Sie sind wohl ein Geweihter des Schmerzes und der Leiden, wie ich selbst. Der Schlag, der Ihnen über dem Leben Ihrer Frau droht, und in dem nemlichen Brief die Nachricht von dem Tode Ihres Louis, hat mich so tief erschüttert, als bey ähnlichen Nachrichten die Freundschaft erschüttert werden muss. Das Schicksal wende von Ihnen das Abwendbare, und gebe Ihnen viele Freuden. — Da ich sogar in Rajka von dem Herrn Prediger Gamauf hörte, dass Ihre Frau recht sehr schön ist, so glaubte ich, sie sey zugleich stark und fleischig, was die Griechen, von denen mein Geschmack in diesem Punkt ganz abgeht, schön nannten. Mir waren immer Mädchen wie die Grazien und Psyche, und nicht wie eine Flora, schön.

Ich danke Ihnen für das Blatt von der Hand des Prof. Kerekes. Mein Brief an ihn, wegen der versprochenen Übersetzung der Georgica von Virgil war eben abgegangen, als mir dieses Ihr Schreiben kam. Unstreitig wird diese besser als die von Rájnis. Ich hat ihn um zwey Dinge: 1. Den Text des Virgil durch seine wirtschaftliche Lehren nicht zu unterbrechen: Seneca sagt ja schon, dass die Georgica nicht für den geschrieben sind, der Agronomie lernen will, — so wie die Jardins von De Lille nicht für den, der einen potager besitzt. 2. Dass er ne tarkázza-meg a' Gróf Festetics

névével a' Virgil' textjét; er kann ja Sr. Excellenz den verdienten Weyhrauch [!] in einer Dedication anzünden. (Vielleicht hofft der vortreffliche Mann, dass Se Excellenz die Kosten des Drucks tragen werden.) — Nicht unmöglich, ja sehr wahrscheinlich, dass er den Lúdas Matyi schrieb; Pethe scheint mir so viel¹ Leichtigkeit in der Versification nicht zu besitzen; aber nehmen Sie die Brutalitäten von Pethe und den Umstand, dass er, der an mich nie schrieb, an den ich nie geschrieben hatte, jetzt, das *erstemahl*, mir *diesen Matyi* zuschickt, und Sie werden nicht unglaublich finden, dass Kerekes den Lúdas Matyi auf Verlangen von Pethe geschrieben habe. Mein Brief an Pethe war also à propos.

Auch Kerekes schreibt mit dem Wunsche, von jedem Leser verstanden zu werden. Der Dichter, der das thut, hat seinen Geschmack bey den Alten nicht gebildet. Voss arbeitet anders, auch Virág anders, ja auch Wieland und Kis. Kerekes gab einen Bogen seiner Übersetzung heraus. Ich habe diesen Bogen studirt, und sehe nun, dass ein Übersetzer, wie Virág bey den Episteln des Horaz, uns für die Georgica lange fehlen wird. Bö aratást mi okoz, és melly csillagzat alatt kell szántani, Maecenás, és szőlőt kötni, mi módon kelletik a' juhval, marhával 's a' takarékos méhekkel hánnunk, erről éneklek ez úttal. Was würde Virgil hiezu sagen, wenn er im Elysium die Pflingstgabe des heil. Geistes erhalten hätte, und also ungrisch liest — was würde er sagen, wenn er seine laeta seges in messis larga verwandelt sehen müsste; seine vertere terram in arare, sein ulmisque adjungere vites in szőlőt kötni? Ein solcher Übersetzer taugt wirklich für einen, der die Georgica darum liest, warum er nicht Mitterpachers schön latein geschriebene Res Rustica, sondern Pethes Nemzeti Gazda in die Hände nimmt. Ich Sprachverderber arbeite eben entgegengesetzt. Ich würde die zwey Zeilen so übersetzt haben:

Víg gabonát mi csinál, és melly csillagzat alatt kell
Földet túrni, Meczén, 's vinyikét [!] nősíteni szilhez etc.
oder törni, Meczén, 's szőlőinat ölteni szilhez

(Vig durch einen tropus, für viggá csináló. — Ranken des Weinstockes anhängen.)²

¹ E szó után eredetileg még ezt írta Kazinczy F.: *poetische*, de aztán kitörölte.

² A zárójelben levő magyarázó sorokat később írta oda Kazinczy F.

Denn Virgil dachte gewiss nicht an *reiche Ärnzte*, ja nicht einmahl auf *eine Ärnzte*. — dieses ist für Nutzen, sondern an das *wallende, gesunde, am Feld stehende Korn*, weil dieses ein schönes Bild gibt. Földel *túrni* ist auch eine poetische Diction, die Erde *wählen*. — — Doch ich liess Kerekes nichts merken, eiferte ihn zur Arbeit an, denn auch diese Übersetzung wird in lucro werden. — Kränkungen von Beregszászi et socc. kränken mich nicht: es wird schon eine Zeit kommen, wo uns der Beyfall gegeben wird, auf den Beyfall von Menschen wie die jetzigen wäre ich nicht stolz. (nő ist Weib, marita. nősiték, marito. So sprach Horáz in der Ode beatus ille qui procul etc.)

Ich bin begierig zu wissen, was mit meinem neulichen Beyschluss an Sie geschah. Hätten Sie doch keine Gegen Gründe gehabt wider die Abgabe! —

Ich widerlegte Ihre Einwürfe wider das *ch* im Ungrischen. Kommen mir von Männern, wie Sie, solche Einwürfe, so stimme ich meinen Geist zum Forschen dessen, was *wahr* ist. Ich stimme nicht ein. Sagen Sie selbst: Soll ich weil das *ch* für den Gaumen des Ungars fremd ist, **Kirurgusch** oder **chirurgusz**, epoka oder epocha sagen, (wie Wieland mit seiner französirten abscheulichen Epoke.)

Bey Kaschau wohnte eine junge reiche Witwe Baronne Meskó, geborene Gräfin Draskovics. Ihr Gemahl war bucklicht, garstig im Gesicht, und durch Ausschweifungen ganz, ganz verdorben: seine Seele war wie die Hülle. Da er Liebe und Freuden bloss durch Geld erkaufen musste, und reich war, so konnte es nicht anders ergehen. Diese Gräfin lebt jetzt in Wien, und Herr von Bertholdi, einst Rittmeister, wohnt mit ihr, vielleicht gar in geheim copulirt. Er ist ein allgemein geschätzter, hochgebildeter Mann. (Ich sah ihn nie.) — Er ist bey den Grössten im Staat geschätzt, und dutzt Excellenzen. Hier eine Geschichte.

Bertholdi war eben bey Hartenberg in Wien. Auch der Württembergische Minister war da. Es wird geklopft (nicht *angesagt*) und ein Mann in einem schlichten Frakk mit einer Reitgerte tritt ein. Hartenberg umarmt ihn, und präsentirt ihn den beyden. Es war ein Herr Jones aus Berlin. Dieser sagte zu Hardenberg [!]: Ew. Excellenz mich schickt die Loge der Frei Maurer in Berlin, bey Ew. Excellenz die Frage zu machen, ob bey dem Congress für

die Menschheit etwas gemacht worden ist, nachdem darin für die Könige so viel geschah? H. bejahte es, bestellte ihn den folgenden Tag, und versprach ihm Papiere vorzulegen. Jones ging.

Was ist das für ein Mensch? fragte der Minister von Wirtemberg, mich wandelte die Lust an, ihm ein paar Ohrfeigen zu geben. — Das rathe ich Ew. Excellenz zu thun nicht, erwiderte H., er würde es nicht gelitten haben und er steht mit dem Degen oder Pistole zu Diensten. Wollen aber Ew. Excellenz mit ihm Ihre Affairen durch die Feder schlichten, so prophezeihe ich Ihnen, dass Sie das kürzere ziehn. — Bertholdi erzählte dieses dem Grafen Desöffy József, und ich habe es aus dem Munde meines Schwagers Conseiller Dercsényi.

— Finde man sich nun in den Gang der Welt! Der Tugend Verein in Preussen hat schreckliche Folgen gehabt. Die Gemüther sind rege worden. Es können explosionen geschehn, die ein Gräuel sind. Arme Menschheit, wann bist du geborgen!

Ich bitte Sie mir zu sagen, was Sie von diesem Tugend Verein wissen.

Ich habe ein Zugflaster auf dem Nacken, oder vielmehr schon eine breite Wunde davon. Dieses ist der 5te $\frac{3}{4}$ Bogen starke Brief, den ich schreibe.

Heute ein Epigramm. — Graf Karl Eszterházy, letzter Bischof in Erlau, baute ein königl. Lycéum mehr zur Pracht und Verewigung seines Namens, als aus Liebe zu die [!] Wissenschaften, die er sehr mässig schätzte und kannte. Für ihn war alles zur Pracht und zur Aufrechthaltung seines und des bischöfl. Ansehns. Er hasste den Namen seines Vorgängers Barkóczy, liess ein ihm sehr liebes Gebäud niederreißen, und wandte die Steine davon zum Lyceum. Die Pfarrer mussten contribuiren. Er zwang sie. Ein reicher, geiziger Dommherr [!] lieh ihm 30,000 f. dazu. Eszterházy wollte sie nicht zahlen. Zuletzt bereitete er ihm eine Pastete, und legte das Geld *im Papier* in das Gebackene, und schickte sie ihm zu seinem Namenstage als die Schuld. Der Dommherr glaubte, die Pastete selbst soll 30,000 f. ihm zahlen, und verschmähte sie. Der Bischof hatte Zeigen [!], dass er sie abwies. — Dieses Lyceum hat eine königliche Bibliothek. Baron Ignaz Szepesy Dommherr von Erlau, übernahm sie als Director, ordnet sie, und schafft vieles aus eigenem

bey. Ein edler junger Mann. Heute machte ich, was folgt. — Die Bücher sprechen im Epigramm.

Eszterházy hagyott bennünket lenni, de rendet

Oszt 's bővit Szepesink, 's a' *Chaos* íme *világ*.

Szóllj, Epikúr, mi neked kedvesbb, az atóm e, vagy e' föld?

«Ez; de atóm nélkül nem leve még soha föld.»

(E[szterházy] liess uns *werden*, aber Szepesi hat uns in Ordnung getheilt, er macht unsere Zahl grösser, und so ward das *Chaos* ein *Weltkreis*. Sprich, Epikur, was ist dir lieber: Atome? oder der Erdball? —

(Epikurs Antwort.) Der Erdball; aber ohne Atomen ward noch nie ein Erdball geworden.) — Wo man doch manches sagt was sonst nicht gesagt werden könnte. *forma mundi nova, materia aeterna*. — Leben Sie wohl.

Gestern arbeitete ich an Klopstocks *Messias*, von welcher der erste Band im Junius erscheint, die 2 letzteren in August und hatte viel mit *Chaos*, *Himmel* und *Hölle* zu thun. Kein Wunder, dass mir diese Ideen sogar bey der Erinnerung an eine Bibliothek vorschwebten. — Klopstocks *Messias* ist gewiss ein göttliches Gedicht, und welche Genüsse für den Sprachforscher! Welcher Gewinnst ist diese Übersetzung für unsere Sprache.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3113.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 24a Jan. 1816.

Kedves Barátom!

Vévén leveledet, nem állhatám, hogy Nalätzival ne közöljem, és e szerint meg kelle vallanom azt is néki, hogy levelét te veled közlöttem. Igen contentus vele, hogy így történt. Ide zárom darabját válaszának hogy jobban is meg esmerhesd. Ó róla mit gondolsz?

¹ A levél végére Romy K. Gy. ezt jegyezte:

«Es geht einem mit der *Medea* (Klinger), wie manchem mit dem leidenden Gottmenschen im *Messias*, der oft *zu mächtig* dargestellt wird, weswegen das Mitleid mit dem physischen Leiden schwindet, während man das moralische nicht fassen kann.» L. L. Z. 1815. Aug. n. 186 in der Rec. von Klingers Werken.

mint egy 10 esztendővel ifjabb nálunknál. Nyelveket tud; olvasása van: memoria — judicium egyjesítve nála: a' hibája az, hogy a Sequestrum alól tsak most szabadult ki; e' pedig onnan, hogy az ingét is oda adja, ha valaki kéri. Egyébaránt szép jószága van, egyarányu osztályos a' gazdag B. Nalázi Jóseffel. Két esztendeje hogy meg házasodott; most a' Gubernium Tutorsága alatt árendába birja a' maga ós' jószágát. Groff Dessóffihez sokba hasonlithatom az ész dotgát tekintvén, 's idejét is, tüzét is, bátorságát is.

Nem tudom hogy leszsz a' Theol. Caputokkal; pedig már az alatt szinte még egy annyira szaporodtanak: ezért nem bánom hogy haladott: de a' Censura kéltseges. Egy Consiliarius azt mondá: Nagyon kételkedik, hogy szabadon nyomtattathassanak.

Hogy Döbrentei meg ne előzzen nálad a' jelentéssel, közlöm veled az Epigrammát

Himfyre.

Vessd mind tűzbe: ne főlj! a' tűz nem emészti meg azt, mi

Tűzből vette magát, 's tűz eredetre mutat.

Szűros tövishez de ne nyulj, te virágjira méltó!

Néked ezek vagynak Himfyre szánva; nem az.

Döbrenteinek meg küldöttem olj kérelemmel hogy elébb ítéletit végyem arról, mert nékem ugy láttszik hogy az Epigramma kettőtök közt olj ártatlanul sikul el, hogy eleget téssen mindeniknek. El várom a' te ítéletedet is felölle.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 31. sz.]

3114.

Kazinezy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Januar 28d. 1816.

Tisztelt, kedves leányom,

Kezében lesz Nagyságodnak azon levelem, mellyet a' Gouvernante felől válaszképen irtam. Most megújítom kérésemet.

Nem csudálkozhatik Nagysád hogy az ilyenek eránt félve teszünk minden lépést. Nekik, (a' dolog természetében fekszik oka) barátjainknak kell lenni, 's mi ugyan mind ketten, mind feleségem, mind magam, azoknak tekintjük, eselédeink és Vendégeink előtt magunkkal egygy.

lineában állóknak tekintetjük, 's tőlök a' lehetetlent nem kívánjuk, minden gyengeségeik 's emberiségeik eránt oly indúltsansszal vagyunk, a' hogy a' nap alatt inkább sohol nem lehetnek. E' vallás-tétellel vál-el lőlünk nem sokára az a' leány is, a' kit Májusban a' Hernalszi Stíftből magunk hoztunk-le, és a' kit a' táborból most visszaérkezett atyja haza szállít. De félünk a' phantasiáktól 's attól, hogy mi lehetetlent nem kívánunk, de tőlünk fognak kívánni lehetetlent. Ez a' rettenés környékezett-meg akkor is, midőn minap levelemet postára tevém. Most bátrabbnak érzem magamat, elgondolván hogy Nagysád, a' ki ezt a' Személyt ismeri, arról az oldalról is ajánlja hogy az úgy nevezett szeszek nem bántják. Kérem Nagysádat, ismertesse-meg vele fekvésemet, lakásomat, személyemet, 's engagírozza nekem. Ha fizetése kevesebb volna, mint Andrásfalván volt, azt nagyon szeretném. Azonban ígérjen neki Nagysád annyit, a' mennyit elégnek gondol, és tudja-meg tőle, mikor hozhatom-el. Nem mondom mit kívánok tőle; jó emberek azt barátságosan arranzsírozzák, mert a' jó emberek mindent arranzsírozhatnak.

Nagyon szeretném én, ha ez a Nagysád barátneje kiélte volna magát a' világban, és ha inkább szeretné a' lármánál a' nyugodalmat, mint mi magunk, feleségem és én szeretjük. Valami örömet neki én adhatok, azt mind meg fogja találni nálam. Nem kevés öröm az, midőn az ilyen házi nevelők épen annyik a' háznál mint maga a' ház' Ura 's Asszonya, és a' hol tőlök csak azt kívánják, hogy igazságtalanok és durvák ne legyenek. Ha ezzel megelégszik, nálam jó dolga lesz, 's mi oly példát adunk neki, hogy ő is azzá volna kénytelen válni, ha magában az nem volna is.

Még egyszer kérem Nagysádat, írjon neki, ajánlja kérésemet, nyerc-meg számomra, 's tudósítson mikor menjek elhozására. Magam írtam volna neki most, ha nevét tudnám.

Cserei Farkas barátomat arra kértem, hogy dolgozzon-ki nekem egy úti-plánt, melly szerint Kolozsvárt, Vásárhelyt, Andrásfalvát, Cserei Miklóst, Szebent, B. Nalácsi Istvánt, a' ki valaha a' Gárdában volt (mert talán van egy ifjú is), Sípos Pált láthassam; 's jegyezze-fel, hogy némelly helyeken kiket lesz illő látnom. A' Nagysád' tisztelt Tantjának kezeit csókolni fogja az, a' kit ez a' Grófné szánt, és a' ki Berzsényit kedveli.

Éljen szerencsésen, édes Lolottom, 's csókolja kezét nevemben imádott anyjának 's B. Wesselényi Miklósnénak; csókolja testvéreit, 's mondja Wesselényinek, Döbrenteinek, hogy őket vég és határ

nélkül szeretem. Az én életem most olly firkálási rabság, hogy reggel oltá estig fel nem kelek asztalom mellől, 's barátim tudják, mennyi panaszt adok nekik magam ellen hallgatásom által, melly vétkem nem volt egyébkor. — Sophie a' maga általam nyert kedves leányát csókolja mint anyja 's barátnéja. Mig Wesselényi nálam meg nem jelent, meg nem foghatta, hogy érdemelhessen valaki annyit; míg B. Prónay Simonnéál be nem léptünk az elmúlt Aprilben, az angyali Ninit csak szép levelek' írójának nézte. Most Wesselényi és Nini neki az emberiség' diszei. Ha Lolottot látná, W. és N. mellé zárná szívében ötlet is.

Nagysádnak

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3115.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Minekeltte elmondanám észrevéteimet a' Messziásra, azt a' vallást vallom, hogy e' szót, Messziás, nem értem mit jelent, 's instálom a' magyarázatot reá. A' Debreczeni Grammatica szerint *a' Krisztus* és *Jézus* 's nem *a' Jézus* és *Krisztus*. Hát a' Messziás? Articulussal e vagy nélküle?

Lap 3. Zengd, halhatatlan Lélek, a' bűnös emberek' váltságát. Klopst.-nál: Sing unsterbliche Seele der *sündigen Menschen Erlösung*. Az itt elvont szokatlan füzést talán így lehetne követni: *váltóságát a' bűnös embereknek*.

L. 4. A' jelen istenségnek. *Való* nélkül; mint Berzsenyinél *jelen-kor*. Illyeneket Lexiconom számára jegyzek fel; 's *e'* levelet visszainstálom.

L. 9. Csüggedek. L. 14 ti Szeráphok, lelkeknek karjai, rakottak elmélkedésekkel, rakottak hatalmas erővel. Hát a' *rakvák* régi formáról mit itél Uram Bátyám? Ezt Baróti követni kezdé: *nyitvák magatoknak, egeknek*.

L. 15. Mind azok előtt a' kiket Isten teremte Ő a' *legnagyobb*, Ő a' *Nemteremtetthez a' legközelebb*. Gyönyörű! L. 16. Sebbel. 18. Czéder. 21. Napok inneplésekhez. Révai szerént 1.) Napokat innepléshez, 2.) Napok innepeltetésökhez. Szeréntünk: innepléséhez.

L. 22. Nyugnapját. L. 23. Mosoly. L. 24. Nyughelye. do. Paradiz. do. Mindenhol — jelez egével. 25. Szender. Verseghinél is így.

L. 26. Szorggal. Barczafalvinál hasonlóképen. do. *Csendes rezgés csendes kebel* közel egymáshoz. L. 27. Majdani barátodnak.

L. 28. Forgó szél. Bár erre egyszerű szavat lelhetnénk. L. 38. Csügedek. L. 40. De olly szép mint a' te isteni tanítványod János, ő nem igen vala. Ez a' *nem igen* különösen hangzik írói nyelvben. Meglehet hogy csak nekem így. Változtatni azonban nem tudom. Uram Bátyám talán inkább érzéseimet kívánja tudni holmik felől: ezt tehát itt nem mellőzhetém el. Erre feleletet várok 's tanítást.

L. 40. *ált*tellenben *áll*ó szírthez dobta. Nem változhatnék e egyyike a' két *áll* hangnak? L. 40. Vigasz? Hogy hívják a' Professort, ki ezzel első élt? L. 43. ismérte el. Elismerni, egyéb is mint verkennen? Talán mint eltanúlni etc. etc. do. elcsüggedve, elborzad, elsemmlés, 's talán a' két felől felől is változtathatnak. A' *es ü n n i* szóval nem élend e Uram Bátyám; minekutána Horvát Zirczben, Döme Metastasioban 's Holosovski Rozsikájában elkezdtenek élni?

L. 44. Mormogás. A' Sátánról. A' különös ideát nem festené nagyobb typossal valamelly különös szó. A' nyomMaszt Wagnernél nyomVaszt; nem lehetne e a' mormogás is morvogás vagy morrogás. Olvasásom közben gondolám ezt. Elég hogy mondva van. Talán szükség sincs reá. L. do. Mit csináltak az új halandók. Mit *tőnek* etc. etc. A' *t ő n v ő n*, *h ű n*, mint a' lőn Kirchenstyl. Nem fogadtathatnak e fel a' Messziásba? Ha igen, én úgy még a' *szöve* helyett is *szőn* tennék, noha ezt nem leltem sehol. Annyi való hogy a' *vőn* szebb a' *veve* formánál. Gonosz szók: baba, dada, czoczo, tütü, éneknek, kiki, Lili, Mimi, szesze, etc. etc. Csak nem ilyen a' *veve*.

L. 56. Eggy profétziai monda rebes. A' *rebes* a' rebezsget-ből gyönyörű aquisitio nyelvünkben, 's még inkább talán a' *rebezsz*. Gyorsabban még mint a' szárnyalló pillantások (tatok?), sebesebben még mint a' haragra-gyúladt Istenek' gondolatjai, nő fel az ég felé. Ohajtanám ezt a' bájos festést Klopstockban látni. Az a' két *még*, mint festenek azok! Én azt látom hogy a' Magyar Messziás bizonyosan az leszen a' mi a' német: studiuma Iróinknak a' nyelvben. Előttem olly kincs mint Emília Galotti.

L. 60. lin. 1. *Sély*éről. Bár csak *Sély* is lehetne egyszersmind, mint a' csermelye és csermely. A' *sély*jét és *csermely*jét kedvetlenke hangúak. Próbálnunk kellene. L. 60. do. Mennydurro-

gásokat. Nekem a' durrog Comisch hangzik; nekem! Talán, hogy a' Tövisek Mennydurrogtatójára emlékezem.

L. 64. Jer, örülj-meg engemet. Talán ezen forma után: örüli, örvendi Azt? Nincs megörüli. L. 66. ForTYantabban. Inkább: foRRlyantabban. Nem nemes szó, Baróthi is élt vele a' Paradicsomában, 's úgy látszik hogy a' szó mint pár, hív mása a' gondolatnak mint Eredetinek; de én a' TYét is kilökném és így változtatnám: forran lenne a' forrtyan, 's a' forrtyantabban forrantabban, mintha azt akarnám kerülni, hogy a' *hortyan* és *kortyan* szavakra ne emlékezzem.

L. 69. Nyomor. L. 70. Csüggelem. L. 72. akkor levél — *löt?* L. 77. *A' harmadik éneket még Pozsonyban kezdém hexameterekben fordítani. Csak három vers jut eszembe. A' második versben hibáztam, mint Vályi Nagy Virág Benedekje.*

Idvez légy, ismét lállak téged, ki fogantál
Engem, föld, szülötte hazám, te ki egykor
Hős kebeledbe temetsz, amaz elhunytak seregébe,
'S csontaimat gyengén takarod-bé majd, de reménylek
Megváltomba' csak úgy etc. etc. etc.

L. 80. Szunnyalom. Nyugalom. Közel egymáshoz. L. 85. Hibázol. Révai szerént: k, sz, z. L. do. Láttam őt; isteni tűz hatott erővel *belé*, 's ő repült a' Messziás *felé*. do. Vágyja. L. 86. Dicszomja a' bölcsnek.

Hogy el ne feledjem. A' feyerlich tehát innepinek marad? A' feyerlich és innepi ellenkezőjök azoknak a' mi alltäglich és mindennapi 's kár még is, hogy a' festivusra más szavunk nincs, mint ez a' feyertäglich forma innepi. Egykor az a' gondolatom támadt hogy a' Dugonics *Ima* szavából, ex imád, ezt próbáljam: *ímály*, *ímályos*. Nekem úgy tetszik hogy az imadás nem egyéb mint a' legfenntebb tisztelet, egybekötve szeretettel és félelemmel. A' német nyelvben erre nehezen van szó. Az Anbeten, a' beten után nem az a' mi a' magyar imadás.

L. 87. Látpiacz. Hunyadiban Miháلكovicsnál. do. Együgyűségében. Együgyében, 's Együgy: minthogy az Együgyűséghez vastagocska ideát ragasztott a' Szokás. Nem e? do. eve; évék. L. 88. mint egy tenger elterjednek. Elterjedeznek. do. labirinthi tévelyeket.

L. 89. Az ezüst üstökfürttel amott az a' nyájas öreg, Bertalan. Ezüst üst etc. etc. do. A' komolynak sanyarsága. L. 90. A' mennyei barátság sohajjal. NB. Szállal mint nézell. Csokonai Tavaszában: a' Tavasz leszállala. El lehetne fogadni. Így ez is: szállala poklokra. L. 91. Érzelékeny. do. Gyorsasággal tért-ki a' halandó előtt a' mennyei gyülekezet. A' fennt, lent, alant formák után is kellene próbálgatnunk; így: Gyorsant, ifjant. Ifjanti. etc. Adverbiale Adjectivum. Van e más nyelvben is? harsányt. Csokonai. Tavasz. L. 94. Itt a' tön!

L. 96. a' körülé sürgő lázt. Sürög és sűrénny, sörénny, serény rokon származatúak vagy akarám írni, eredetűek. Tudtomra a' sűrög szó most vétetett fel legelőször az írásnyelvbe. Nem jó volna e a' serényhez alkalmaztatni a' sür-t?

L. 97. szent él ő Jézus körül!! Lap 98. A' virágzó ifjuságot olvasván, jut eszembe a' Berzsenyi *virány* szava, melyet a' Sopronyi Társaság Munkájiban Sztrókai vett fel. Nem acceptálja e Uram Bátyám? A' szó szép. do. kedves hagnak. L. 99. Sippadozik. do. Így közelít az éjjél órájában a' döghalál az alvó városokhoz. Elszélydedett szárnyain a' kőfalon ül a' halál, 's pusztító gőzöket lehell. Doct. Kovátsnál a' Contagio Ragály, mint Dagály. etc. etc. L. 101. olly sokáig távolgasz. do. gyűlöl. Nem emlékezem több igei végzetre *öl*-ben, hanemha jövendő. L. 102. Kisded görbéd országot.

L. 103. A' Messziás késleli váltsága' nagy munkáját, kés. etc. etc. (Késedez.). L. 104. Ez az a' tanács, a' melyet neked a' te javadért gondoskodó anya nyújt. A' tanács, || a' melyet, || a' te. Nem inkább e: Ez azon tanács, melyet neked etc. etc.? Alább: A' holtaknak lehetne A' nélkül. E lapon négy A't lehetne kitörlni. L. 64. 'S hörgő melleikből egymás mellett fekvé ajuldozva fakasztgatják fohászaikat.

Sok lapon *Ach* áll *ah* helyett; sokon egész szó elmaradott. Instálom a' mi ismét elkészült. Ma fagyni kezd, 's fukarkodnunk kelletvén az idővel, indulni sietendünk. A' Pandektákból nem írhattam eddig, mert a' Messziást háromszor olvasám el. Bár többször is lehetett volna. A' *Jelentésben* egyedül a' Somogyit illető ponton akadtam fel. A' gyalázatos Pasquill nem méltó reánk. A' **Consensus** Eruditorumra 's a' Beregszászi «**Ego** quidem dubito, an aliquando possim *consentire*» egy Epigrammot a' Tövisekbe!

Lasztócz, Jan. 29. 1816.

[Eredetije a Szemeretár VI. kötetében.]

3116.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Meg van fagyva; 's mi e' hét szombatjának reggelén okvetetlenül indulni fogunk, 's így tehát még Pénteken elvárom a' Messziást, mellynek kezdetét a' Pandectákkal eggyütt alázatos köszönetem mellett ezennel visszaküldöm.

Ma Lexiconi Jegyzéseimet bővítettem ismét 's felszámlálgattam a' szókat, mint az Uzsorás szokta pénzeit: derekasint szaporodnak! 1074 már csak eddig is! Ez a' munka, ha úgy elkészülhet, mint szándékozom, vastag kötetet teend. Nem jó volna e több Kötetekre felosztani? Ezek vannak Excerptáimban: *Gyöngyösinek*, a' Vice Ispánnak, 3. munkáji, *Zrínyi, Illyés; Faludinak* két munkája, *Révai Versei, Baróti* minden munkáji Lexiconain kívül, Debreczeni Énekes Könyv, Bessenyeitől egy Kötet. *Márton József* Lexicon, *Telektyől* Czid, *Kunics* Sedecziása, *Perecsenyi* Orithia és Orodias, *Verseghitől* Gramm. és Tiszta Magyarország és Kaczajfalvi 's Spanyol Történetek, *Vandza, Folnesics*. Csak az ezekből kiirt szavak és szóllások vastag csomót tesznek. A' többi Irókból tehát csak egy egy munkát kellene kiválasztani, mint Dugoniesből, Virágból etc. etc. Azt is gondoltam egykor hogy ezen első Kötetbe nem veszek fel semmit Kazinczyból, hogy látván a' Tul a' Dunaiak a' Nemkazinczyak Sokjaikat, ébredjenek fel, 's piruljanak; de így fortélyomat ki fognák találni, 's azt nem akarom. Az Uram Bátyám Munkájiból tehát felvészem az első Kötetet, a' többit a' következő Kötetekre hagyom. A' Lexicon végén fel lesznek jegyezve a' könyvek, mellyekből a' szók és szóllások kiszedegettetnek. Ennek a' módnak soknemű haszna lenne. De fogná e folytatni a' nyomtatást a' Typograph? Méltóztassék e felől tanácsával felsegíteni Édes Uram Bátyám. Elfeledtem feljebb Excerptáimból *Dömét* 's *Gyarmathit*. Még Péczelen egyéb is lehet a' nüre most nem emlékezem.

A' Töviseket *Epigrammok* czím alatt szándékozik kiadni Édes Uram Bátyám? Bár csak az Zircz Énekesé nyerhetne virágot! ..

Én a' *Tűzbe felét* nem változtatnám el; kihagynám egészen; nem volna rossz helyébe mást tenni. A' Mondolat *Tudósok füleit* etc. etc. adhatna egy epigrammot; akár pedig az a' gondolat és

való, hogy az Értőnek gáncsal öszvekötött magasztalása több mint a' tudatlan fulasztó tömjéne, 's egyéb ilyenek. Kisfaludy Károly, testvére Sándornak, nekem Pesten laktomban Vidánk körül ismerősem, dicsekedve beszéllé hogy Kisfaludinak falán Petrarcanak képe függ Kazinczytól, ilyen forma felül Irással: *Himfynek, a' Magyar Petrarcanak, csudálója Kazinczy*. Hát ez nem sugallhatna e' valamit? —

A' halottaiból feltámadott Beregszászit vagy azt a' Scént midőn B. Baróti és Pápay neveinek hallására elálmélkodott, mindezeket, 's talán azt az egész poharazáson végződött Literatori gyűlést is lehetne festeni.

Az Anyámtól tegnap előtt vettem levelet. Öt darab szarvas marhánk dögle el. Pest körül nagy a' drágaság. Harmincz ft. a' tisztának méreje.

A' Grófné kezeit csókolom. Alázatos tiszteletemet az egész Ház eránt!

Lasztócz Jan. 30d. 1816.

[Eredetije a Szemeretár VI. kötetében.]

3117.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Igen szeretem, hogy Téged a' poetai lélek ismét meg szálla, 's jóllehet Leveleid minden Levelek között legkedvesebbek, még is örömet várokozom reájok, tsak sok olyan Verset írj, a' millýent hozzám küldél. Én rész szerént egészen más nemü dolgaim, rész szerént terméketlenségem miatt olyan Verseket, mellyek figyelmedre méltók volnának, nem adhatok; tsak elvéve irkálók néha a' mást lenni nem engedő gyertya Világnál néha holmi fordításokat. Helyettem Lajosomat szállítottam meg, hogy írjon le néhányat Versei közül; 's íme azokat, mellyeket parantsolatomra maga választott és le irt, úgy, a' mint őket Pozsonyból, a' hol most a' Magyar Törvény Második Cursusát hallgatja, kaptam 's leírtattam, Veled azzal a' kéréssel közlöm, hogy mind gondolkozásbéli, mind stýlusbéli hibáit ifjuságának megbotsásd, és a' Veled közlést nekem tulajdonítsd; mert ő az előretolakodástól és idő előtt elhiresedés kívánásától nem tsak ment, hanem idegen is. Egyébb eránt ezen Fijamnak maga

viseletével 's szorgalmával tökéletesen meg vagyok elégedve. Utolsó Levelében arra kér, hogy a' Göttingai és Jenai Universitásokat engedjem néki meglátogatni, akár mindjárt ezen mostani második Cursusa végével, akár azután, mikor prókátorságra fel lesz esküdvé. Én arra hajlom, hogy az elsőt válaszszam; mit mondasz Te a' dologhoz?

Töviseid' és Virágaid' ujj kiadását a' hozzáadásokkal együtt ohajtva várom. Minthogy ujj kiadásra van szükség, annál inkább reménylem, hogy ezen munka az izlés' igazíttására nézve sok jót tesz.

B. Lakos igen ohajtja Szekvalvyját megkapni. Imhol van, a' mit éránta ir, szóról szóra: «Kétszer irsz már Szekvalvyról. Már «valahára szeretném kezemhez venni. Kazintzy, úgy irád, ujjra dol-«gozza. (ezt nem egészen úgy irtam.) Ám! — de ha abban eltörli «az én sajátságomat (Eigenthümlichkeit), úgy a' munka többé nem «az enyém. A' nagy baj az, hogy ha innen el találnak repíteni, hol «és mikor kaphatom. Én igen kérlek, sürgeld annak kezembe jutá-«sát. Kazintzyd nevemben öleld.»

Beregszászinak és Consorsainak irkálásaik 's mozgásaik előttem egészen esmértenek. Én tsak nem semmi Literaturabéli öszve-kapsoltatásban sem vagyok egy Iróval is Te kivüled. Ha az efféle Irásokat könnyebben megkaphatnám, tsakugyan elolvasnám, vagy előttem elolvasatnám pro statu notitiae.

Az én mostani életem' módja, édes Barátom, ez: kettős hívatalom annyi munkát ad, hogy szemeim' és elmém' ereje is többre alig elegendő. A' mi idő megmarad, már abban sem elmémnek nints kellő elevensége, sem szemem nem akar szolgálni. Olyankor, ha látogatás vagy látogattatás által nem foglaltatom-el, olvastatok, vagy olyas mit diktálok, a' mi erőltetés nélkül véghez mehet; néha egyik másik jobb reményű tanulót hivatom hozzám 's biztatom 's utba igazítom. — Szemeim ezen pillantatban épen igen elvagnak fáradva.

Isten Hozzád. A' legszívesebb tisztelettel vagyok

Sopr. Febr. 2dikán 1816.

örökös barátod

Kis János.

A z A t y á m h o z .

A' nemesen dobogó kebelnek
 Melly kedves a' jól nyert ditsőség;
 Ha fél világ őtet látni ég
 'S néki márványt mindenütt emelnek.

De ha két szívek egymásra lelnek,
 Kiket barátokká szánt az ég:
 Az a' pillantat édesebb még,
 Midőn két szép lelkek öszvekelnek.

Van a' mi ezt is fellül haladja:
 Ha a' szent adót egy fi megadja
     'S Attya szemében öröm-könny áll.
     A' hová ritka ember talál,
 A' boldogság' tetejére értem,
 Ha ez meg lessz, csak ezt kérem 's kértem.

K ü l ö m b f é l e g u s t u s .

Kedves 's kivált szép a' szabad ég alatt
 A' gondokat 's bút szélnek ereszteni,
     'S már sokszor egy vig társaságban
 Bac'hus arany leve felvidített.

Édesbb midőn én csak magam olvasok
 A' fák setét 's zöld ágai köztt vagy a' ..
     Bus mormoló csermely' menését
     Andalodásba merülve nézem.

Nints édesebb mint a' lugosok' hűsét
 Egy hiv baráttal jární, midőn vele
     Majd olvasunk kettős örömmel,
     Majd kebelünk kebelünkbe töltjük.

S z í v ' s F ő .

A' jó Fő becses, a' jó Sziv becsesebb, de csak együtt,
 A' jó Sziv 's jó Fő szül nagyot és maradót.

Önnöndicséret.

Senki magát jobban 's szebben nem tudja dicsérni,
Másban virtusokat mint ha dicsérve nevez.

Halni 's élni a' Hazáért.

A' Hős poránál Parosi kő ragyog
'S emlétti mindég a' maradék' nevét:
Meghalni melly szép a' hazáért,
Roma kevély fija, mint te Cato!

Szebb a' Hazáért élni 's eszével és
Bölds 's jó tanáttal a' Hazá' 's Nép javát
Fenntartni 's áldást hintni széllyel
Mint ragyogó szekerén Apolló.

Én hát Hazámért élni fogok; de ha
A' fátum és a' trombita kardra hiv,
Én a' Szabadságért 's Hazáért
Rest soha nem leszek a' halálra.

V á g y á s.

Elrepült immár életemnek szépe,
Eltűnt belőle már a' bibor fény,
Az idő minden rózsákat le tépe
Pályámról, melly most durva és kemény.
Melly ködbe borúl ifjuságom képe
'S fut mint egy bájló csalfa tünemény.
Oh édes órák, elszéllyedt barátok
Könnyező szemmel nézek-vissza rátok!

Elvitte már az idő gyors szárnyával
Szivemnek legédesebb örömét,
De még sok bút és gondot hoz magával
Rám, jól érzem, a' jövődő setét:
A' melancholia gyász fátyolával
Bé-vonja már már éltem reggelét,
Előre látom már a' bús órákat
'S a' holdvilágnál álsirt éjtszakákat.

Ha néha hátra nézek vagy előre,
Magányos hold, bádgyadt sugárodnál:
Egy gyenge fény terjed a' mult időre,
Rám bús kedv, édes szomorúság száll;

Gyászt látok vonva de a' jövendőre
 Látom csak búval 's könnyekkel kínál,
 'S szívem ohajtva néz föl hazájába,
 A' dicső lelkek' esendes országába.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

3118.

Kerekes Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak

Kerekes Ferencz

alázatos tiszteletét.

Nemzeti nyelvünk s Literaturánk eránt való buzgósággal teljes levelét a Tekintetes Urnak, melyet a Virgil Georgikájának Magyar fordítása felől hozzám utasítani méltóztatott, volt szerencsém venni a mult hónap 26dikán.

Akármelly érdemes hazafitól jött volna hozzám e nagy becsű levél, lehetetlen volna ennek nem örülnöm; annyival nagyobb az én örömöm, midőn ezt a Tekintetes Úrtól van venni szerencsém, egy olyan tudós és jó izlésű Literátorától Nemzetünknek, ki mind a római nyelvet, melyből, mind anyai nyelvünket, melyre fordítottam, voltaképen ismeri, mindeniknek szépségét és erejét mélyen tudja érezni, és mindkettőben nem csak a hibát a tökéletességtől, hanem még a szépséget a szépségtől is élesen meg tudja különböztetni. Valóban annak meggondolása, hogy fordításom a Tekintetes Ur előtt kedvességet talált, nem kis ösztön nekem arra, hogy elkezdett munkámat végrehajtani, és közrebocsátani igyekezzem. De ezt környülállásaim megváltozása miatt most már hamarjában nem tehetem; mivel a Debreczeni Collegiumban ujonnan felállítandó cathedrara professornak meghívattatván, s ezen hivatalt elfogadván, szükség hogy minék előtte ebbe beállanék, a külső országi oskolákat is meglátogassam, és azokban magamat a magam cathedrájához tartozó természeti tudományokban tökéletesítem, s tapasztalásaimat utazás által neveljem.

Nunc itaque et versus, et caetera ludicra pono,

Quid natura ferat, faciat, rogo et omnis in hoc sum.

Ezt kívánja tőlem a kötelesség, melly mindennél szentebb. De igérem hogy ha az Isten édes Hazánkba békével visszahoz, ismét elő veszem félre tett mezei sipomat, és az elkezdett éneket, melly a mint örömmel tapasztalom, jó izlésű Hazámfiak előtt kedvességet talált, végig énekelem; mellyről is a Magyar Kurir által rövid nap közönséges jelentést fogok tenni.

Jegyzéseim plánumára tett reflexióit a Tekintetes Úrnak alázatos köszönettel vészem. Nekem ezen dologban különböző tudós Hazafiak különböző tanácsokat adnak. Az én kötelességem az, hogy mindegyiket meghallgassam, megfontoljam, és a mit leghelyesebbnek itélek, azt kövessem; legyen az a magam gondolatja, vagy legyen a más tanácsa akárkié: de azonban minden tanácsot, mint munkám tökéletesítésére czélozó s jó indulatból származott oktatást, szíves köszönettel fogadjak. A mi különösen a Tekintetes Úr javaslásait illeti: én még most valóban magam sem tudom, mennyiben fogom azokat követni; a környül állás megmutatja. De azt, hogy a Tekintetes Úr engemet becses levelére, s vélekedéseinek velem való közlésére méltóztatott, minden esetre alázatosan köszönöm, és különös szerencsémnek tartom. Most magamat és Musámat továbbra is a Tekintetes Úrnak szíves szeretetébe ajánlván, vagyok mint eddig is voltam a Tekintetes Úr Hazafiúi és Literatúrai érdemeinek buzgó tisztelője. Bécs, Februarius 2d. 1816.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

3119.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Úram Bátyám!

A' levélhozó engemet a' pakkolás alatt talált, 's pedig most mingyárt siet vissza, 's így csak igen rövid leszek, alig futhatván keresztül minden soraikon a' leveleknek. Általvettem:

- 1.) Zrinyit Trattnerhez,
- 2.) Jenischt Helmecezinek,
- 3.) Pandektámat,
- 4.) Müller Könyvárosnak negyven kilencz forintot,
- 5.) Levelet Szent-Miklósihoz.

Nagyfaluba nem küldöttünk embert, 's izentük hogy utunkat Bekény felé nem vehetjük, félvén a' Witterung állhatatlanságától;

de a' lyánykák' levele ezen Küldöttünk által kézhez fog szolgáltatni.

A' reám írt Epigrammra szíves hálánnál egyebet nem mondhatok. Non ultima laus est! Én ezen felül abban is kevély vagyok, hogy emlékeztetésem a' Kisfaludyra* költendő epigrammra elfogadtatott. Említém Horváthot is a' Zircz éneklőjét, feledvén, hogy ő már megkoszorúzza van. Dessewffit Orczival öszvecsatlani. — 'S hát Gvadányira egy hozzá 's Peleskeiéhez hasonló alatt Comisch? A' Historizans Poeta nem illenek a' Töviskebe? Hát Gyöngyösi 's Zrinyi? Uram Bátyámnál ismét betért a' Sugalló; nem lehetne egy kötettel megszaporitani a' Töviskeket? A' *Segédek*: a' második vékonyabb kötetet eléggé meg fogná vastagítani. Én mind ezt mind a' Messziást ajánlani fogom Trattnernek. Lelkem ismérte után nem mondhatok egyebet mint azt hogy Emilia Galottink után és mellette 's talán még felette is a' Messziás az a' mi legelső a' gipszöntvények között. — Uram Bátyám szerint értvén a' hasonlítást a' fordításokra.

Döbrentei levelét 's a' Nagy Ferenczét itt küldöm vissza; a' Jelentést Klopstock elébe nem, mert azt már Irásaim közé pakkoltam, midőn megértém hogy Uram Bátyám visszakívánja. Pandektám számára tartám meg, de nem veszend-el, 's így engedelmeskedni fogok a' barátság parancsának.

Sajnálom hogy a' Virág dühödt barátjának levelét nem láthatám, tudnillik azt a' cikkelyt, melly Kazinczyt festi. Gyakran akarám ezt magam is. Az Uram Bátyám érdemei között talán az a' legelső hogy azon, hogy a' nyelv és nyelv mint setétség és világgosság, egymástól elválasztassanak, senki nem tett és értekezett annyit 's olly erővel és sikerrel, mint Uram Bátyám; — Stylistika, Aesthesis, Művészség, Orthographia — mind ezekről sok példát lehet elő mutatni az Uram Bátyám érdemére. Wer den Besten seiner Zeit genug gethan, er hat gelebt für alle Zeiten. Ezt vetném az Uram Bátyám képe alá. Lexiconom ezt világosan fogja mutatni, világosan fogja mutatni azt, hogy Kazinczy a' maga korának szellemét legvalóbban felfogá minden Iróink között; ő hon és kül földről gyűjtött, ő jó és rossz Irókból gazdagította 's szebbítette nyelvünket. Beszéllet Folnesicstól, Korány Vandzától, Magány Verseghitől, Anyag Sándortól, Vonal Barczafalvitól 's mind ezek

* Később mellé jegyezte Szemere: *Sándorra*.

Kazinczynál! Tette volna e ezt péld. o. Révai? Nem ezt csak Prof. Fejér sem, ki az általa koholt *Lölke* (Geist) szót imádja, 's a' mások által szereztekre bosszankodik. Nyelvünk most forr. Nem az a' jó Író, a' ki ezt a' forrást akadályoztatja, hanem a' ki abból tisztán merit, 's ki azt higitja, ritkítja, 's az erőt 's szeszt nem kivonja, hanem az Egész hasznáért egy pontra vezérli. Szeretném, ha Édes Uram [Bátyám] a' Faludi magyarságát megtekinteni méltóztatnék. Jegyzéseimet belőle közleni fogom. Ha a' Klopstock Gram. Gesprächjeire emlékezem, ő projectálta ott a' régibb szöfűzés formáját. Lessing; ezt bizonytal tudom, Logau verseiből csinált Wörterbuchjában, ajánlotta ezt. Ha szegény is a' nyelv és még erőtlennek, de ha ereji úgy fejtetnek ki 's úgy szedetnek öszve, mint Uram Bátyám reá bátran és még is pudenter példát ad, úgy győzni fogunk. Éltesse az Isten Édes Uram Bátyámat sok igen sok időkig; 's hadd dicsőítsem meg én is az Atyában — ha érdemlendem!

Lasztócz, Febr. 2d. 1816.

[Eredetije a Szemeretár VI. kötetében.]

3120.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsvár Febr. 3d. 1816.

Kedves Barátom,

Ma vettem azon leveledet, mellyet a' Te Lolottodnak Januar. 18dikán irtál. Leányod, Anyjával van Andrásfalván, 's a' farsang alkalmasint el fog mulni, mire bejönnek, mert kisebbik testvére Constance betegségéből most kezd épülni. Leveledet tehát a' jövő postán ki fogom küldeni Andrásfalvára, csak, tartok, hogy későn ne kapja, mert a' Segesvári posta nagyon késedelmes.

Nem tudom, Lolottod melly Gouvernantot ajánlott. A' ki akkor volt a' háznál, mikor én 1807ben oda jöttem, ugy tudjuk, Bécsben megholt. 'S ha Neked a' felől 1809ben szöllottam is valami dicséreteszkével, magasztalására nem fakadhattam. Mert annak esze ugyan volt, de tele gyengeségekkel, 's ámbár nem akarok a' nevelő-tanítók köz hibájába esni, kik az előttek valókat felette kritizálgatják, csak ugyan bátran megmondhatom, hogy az Fannyt nagyon el nevelte volt. Én tudom, mibe került nekem útba hozása. Hanem két esztendővel ez előtt volt egy más a' háznál, inkább csak Constance.

számára. Ez Gr. Gyulainétól B. Wesselényi Józsefnéhez jött, de most szabadon itt van. Egy Nevelő Intézet formát akart fel-állítani, de boldogulni nehezen fog. Fizetése B. Wesselényinénél ezer forint felé volt. Ez ügyes személy, Kaszszeli. Született nyelvén kívül francia 's olasz nyelvet tud. Tőle tanult Lolottod, 's Fanny selyemmel képet varrni, 's ő maga abban dicséretre méltóképen jeles. Idejére nézve 50 felé van. Férje Bécsben van, 's festő. Három esztendő olta mind igéri neki bejövetelét, 's még nem jött. Az Asszonyt egyszer Petrarcha Sonettjei olvasása mellett találtam, 's vettem észre hogy férje után vágása vitte annak forgatására, 's előttem könnyes szemeket törülgete.

Lolottod mindenekről bővebben fog tudósítani. Én az egész Erdélyben lévő Gouvernantok közül csak egyet tudok becsülni, ezt kivéve 's mellette a' most említettet is, a' többi csak németül 's francziául fecsegő, minden lelki műveltség nélkül.

Lolott, Naláczitól, Matthisson Imádkozó Lauráját fogta küldeni; a' fordítás a' mint láttad, rossz. Ez B. Naláczai István; a' volt Gárdista, József.

Ugy látom mind a' két utóbbi leveleiből, hogy az én utolsó levelemet még nem vetted.

Bölöni-Farkas levelednek nagyon örvendett 's a' kis lelkes episztolának. A' minap szegény szinte megholt. Tőlünk ebédre elment 's szállásán egyedül léteben orra vére megeredett 's folyt estig. Vérét folytatva ment az Unitar. Collegiumba 's ott tanulótársai Doctort hittak. Én ezt este tudtam-meg 's vacsora után 10 óraker mentem látására. Most már jól vagyok.

Palit, a' mi Palinkat nagyon sajnálom, hogy felesége, munkálódásaiban olly hátráltatója. Veled tartok, hogy ollyasokat elszentvedni én sem tudnék. Mond-meg neki, hogy levelére tüstént válaszoltam, de Pesten által Péczelre, Vitkovicshez utasítottam a' levelet, hogy ő neki küldje-ki. Boszonkodnom kellene ha e' levéllel is úgy járnék, mint azzal mellyet neki Velenczéből írtam, 's Helmecezyébe tettem, nem tudván, hogy Pali hol van, 's ez még most sem adta kézhez. Instállak, beszéld rá Palit, hogy Zsibóra ő is jöjjön Kölcseyvel.

Február. 28d.

Elfogsz csudálkozni, hogy e' levél illy későre végződik. Jobb karomon egy kelés támadott volt, 's tovább 12 napnál nem írhattam. Azután mind a' Grófnét vártam, hogy az utazásról bizonyosat

irhassak. Az utolsó farsangi hét pedig úgy elfoglalt, mintha én volnék a' legnagyobb bálózó. De Lajos kedvéért mennem kellett.

Az a' Gouvernante, melly felől Lottid irt, nem megyen. Az az, ki Petrarchát sírva olvasta. Elhagyta már egyszer B. Wesselényi Józsefeket, 's most ismét vissza megyen 1200 Rft fizetéssel.

A' mi szeretett Cseréy Farkasunk közlötte velem két leveledet. Hogy velünk Erdély egy részét meg akarod jární, az gyönyörű planum, csak kicsinálhassuk, hogy Veled mehessünk. Cseréyt megkérdeztem, ha megyen ó, 's arra nem felelt. Talán gazdasága nem fogja engedni, Lajossal én Julius első heteig leszek itt, mert a' Fyzikából Censurája Junius utolsó hetében lesz. Juliusban ni mehetnénk, akkor pedig Miklós nem jöhet. Ó Szeptemberben jöhetne, a' mikor mi Dédácson leszünk Hunyad Vármegyében. Külömben az út így legjobb lenne. Kraszna 's Zsibóról: Kolozsvár. Innen Torda, Toroczko Szent György, N. Enyed, Maros Ujvár, M. Vásárhely, Andrásfalva, Segesvár, Három Szék, Brassó, Fogaras földje, Szeben, Szászsebes, Károly Fejérvár, Szászváros, Tordas, Bábolna, Dédács, Hátszeg Vidéke, Déva, 's itt Zaránd Vármegyén keresztül Körös Bányának Krassó Váru. Ha az utazás Szeptemberben lenne, Te, Miklóssal jönnél, 's Lajossal én Dédácsról N. Enyedre előtökbe jönnék. Bizonyosat, bár mint örvendenéni, még nem írhatok, mert előbb a' Grófné financiajától kell tanácsot kérnünk. Mindenkép azon leszek, hogy a' plánom el ne muljék, de teszem, ha ez abban maradna, *Zsibón kell egymást ölelnünk.* Tudósíts Te is, hogy az utazás végett mikor jöhetsz, Juliusban é vagy Szeptemberben? Juliust azért kérdezem, hogy ha talán változhatnék, 's Miklós jöhetne. Mert én Juliust inkább szeretném, mivel mingyárt itt találkoznam Veled, 's a' Grófné Juliusban Andrásfalván lévén, ott láthatnád. Augusztusban pedig Dédácsra megyen, 's mi Szebenből jövet ismét Dédácson találóók.

Forspontot Erdélyben nem adnak, hanem magad lovaival kellene jönnöd.

Zsomborinak irtam, hogy ellene jegyzéseid vagynak, 's azokat a' Muzéumba akarod küldeni. Ime ezt felelé: Ha Kazinczy béküldi a' Munkáját, tőlem bátran kiadhatod, nem akarom előre látni, mikor a' Világ meglátja, akkor én is meglátom, és ha én nem, más valaki ha szükséges lesz, meg fog felelni. Ez a' dolog jót is szülhet. — Nagyon kérek tehát, Barátom, küld bé, Zsombori Észrevételeire tett Észrevételeidet, hogy kiadhassam. Ezt nagyon óhajtom, mert

így a' per ugyan azon egy Munkában megleszen 's a' Publicum az által nagyot nyer. Látni fogja a' Puriszták, látni a' Neologok vélekedését. Kérlek, küld, 's minél elébb.

Kenderessy mutatta hozzája irt Episztoládat, de nem olvashattam-el akkor nála egészen.

Gr. Desewffy József a' Muzéum számára 100 Rft küldött Prof. Sárvárinak, hogy hozzám küldje.

Miklós és Lajos ölelnek. Lottid, tisztel. Örök barátod
Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3121.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 4dik Febr. 816.

Kedves Barátom!

Januar. 13kán és 23kán költ nagy becsü Leveleidre hogy most válaszlok, oka haemorhoidalis affectiokkal való betegeskedésem, melj egy darab időtül fogva gyötör, és kivált képpen ezen minden órába változó, mostoha időbe. A mit Te a Zsombori állításairul irsz, azok igen is valók; nem is kellett volna nékie a mellől, a mibe ereje vagyon, olj tárgyra által ugratni, a mihez hogy nem ért, maga magát olj nyilvánóságosan el árulja; eő egy jó orator, maradjon e mellett, tökéletesíese magát abba és ne ereszkedjen oljasoknak feszegetésibe, a mikre tulaidon képpen készülete nincsen is. Valóba boszuságot gerjesztő dolog ez, Kedves Barátom — a mibe ezek az Urak fáradoznak, oljbá képzelem őket, mint a Vallás iránt vakul intollerans embereket, és ha igyekezeteket közelebrül tekinttyük — láthatni, hogy ők vakul üldözői a Nemzeti literatura elő meneteleének. Ok nélkül nem szólottam Zsombori mellett Előtted — és forró indulattal köszönöm, hogy meg halgatván — az Ujítók 3 Jelenésbe elő adattatásokon kívül még most többet nem szóllasz. Ha erre se eszmélkedik fel, ha ebbül se tudja meg tanulni aszt, a mit tudnia kell annak, a ki a Tudományok és Nyelv dolgába bíró akar lenni — ugy igen is méltó, hogy ezen tulaidonra keményebb leczke által is taníttasson.

Az a görögök orczáikhoz hasonlító Leányka, meljel most szerelmeskedel Barátom, gyönyörtü alak ám. Ezen szerelmeskedésből

szármozott Epigramm igaz és Nemzeti szívbul aszt ohaittalya velem, hogy azon leányka szerelme meg ne hüljön — hivségérül nincs miért kételkedjem — mert hogy rég szeret Tégedet és mindenkor egyformán forrón, abba meg vagyok eléggé győződve. — gyönyörű Epigramm ez Barátom, szívem leg méljebb részeibe hatott ez, és igaz, hogy nyelvünk és tudományi műveltségünknek fő díszü remekei közé tartozik az. Tegnap vettem és már ma küldöm Döbrenteynek — alig várom, hogy kezei közt tudjam, de csak ugy, hogy megint kezembe vissza kerüljön.

Irtam Döbrenteynek utazásod planumjárul is — bizonyos légy benne, hogy mindent el fogunk követni, a mi czélodra hasznos léssen, és tudósítunk mindenekrül.

Szeretném tudni, hogy az a Kapitány Bertholdi micsoda Regimentbe szolgál, és mint egy micsoda idejü ember, hogy nem az é, a kit én gyanitok. Meg vallom, szerettem volna aval a Jonesse találkoznai — ez Klaprothot hihető képpen ismerte és Klaprothnak is tudtára volt ezen nevezetes szép kérdés tétel. Én, Barátom, desperáltam, és kivált a jelen való környül álasokra nézve, hogy életembe valaha szívem legg szebb és bizony leg forróbb vágyódásai közül egy a leg tiszteletesebb, leg gyönyörűségesebbhez juthassak. — Hardenberg van a Prussz. Királjal subscribálva azon Rendelés alá, melj a titkos szövecségek iránt költ most Prussziába. — Be fényes, be nagy Méltóság az, a meljbe az a Jones* vagyon, és a melj ötet meg hatalmazza oljan a szív leg első szencségü érzéseire nemes tulaidonba ható kérdést tehetni egy Hardenberghez. Bizonyos tudósításbul tudom, hogy Lőrincz Bátyámot a Hagai kőmivesek a Párisiakhoz küldötték volt kövecségbe — oljantul tudom esztet, a ki maga látta azon emlékezet pénzt, a meljet a Párisi kőmivesek ezen küldöttségnek emlékezetére verettek. Elöttem füg ezen Bátyámnak képe, a midön eszt irom, reá függesztém tekintetemet és meg nedvesedve érzem szemeimet. Érted és érzed kedves Barátom, érdemét és becsit ezen köny csepnek és így ismeretes előtted azon érzés, mely szívemet egészen el fogta és pedig annyira, hogy most többet írhatni elégtelen vagyok, annál, hogy henned vagyon Bizodalomom, határ nélkül való Bizodalomom, hogy az imádot czélhoz fogsz éngemet vezérelni. Élj álandólag olj boldogul, a mint élni meg érdemled.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz. IV. köt.]

* Nem Jones, hanem Jache. — Kazinczy F. jegyzete.

3122.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 6. Februar 1816.

Theurester, geliebtester Freund,

Der Vater des liebenswürdigen jungen Mannes, der Ihnen diesen Brief übergibt, ist Prediger zu Kovács-Vágás in dem Abaujvarer Comitát. Es ist ein edler, gutmüthiger Alte, der sich mit dem Lesen alter Classiker noch immer beschäftigt, und manchesmal lateinische Verse macht, ohne damit Prunk zu machen, und ohne sich zum Gelegenheitsdichter herabzuwürdigen. Er macht sie, weil ihm diese Arbeit Freude gibt. — So viel von dem Alten. Ich konnte mich nicht enthalten, Ihnen sein Bild zu zeichnen. Sähen Sie ihn, Sie würden ihn gewiss lieb gewinnen.

Herr Daniel Tomka war jetzt Rector zu Kazincz, bey Miskolcz, wo Paul Egresi, Übersetzer von Kants Moralphilosophie (die aber noch nicht im Druck erschien) Prediger ist. Vergeben Sie mir das zweyte hors d'oeuvre in diesem Schreiben; — ich sollte Ihnen den jungen Mann anempfehlen, und ich schwatze zuerst von dem Vater, dann von seinem Prediger. — — Der junge Mann war erst heute bey mir; ich sah ihn noch nicht; sein Ausseres verspricht viel Gutes; ein bescheidener junge Mann. Nehmen Sie ihn gütig auf, und gründen Sie sein Glück; schaffen Sie dem Vaterlande ein tüchtiges Subject; erlauben Sie ihm, dass er manchmal in Ihrem Kreise erscheinen kann. Ich habe ihm gesagt, was er alles von Ihnen profitiren kann, wenn er durch sein Betragen Ihre Gunst sich wird erwerben können. Unterstützung, das ist hohe Gnaden, hat er nicht von Nöthen; er hat sich in Kazincz so viel auf die Seite gelegt, dass er davon leben kann, bis er seinen Curs in Keszthely durchlaufen wird, und General Baron Vay hat ihm 200 f. geschenkt. Umso besser für ihn, dass er unabhängig seyn kann. Doch wäre es für ihn sehr erwünscht, wenn Sie ihn Herrn von Vadnay und andern Beamten anempfehlen wollten, weil er durch ihre Achtung eher zum Ziel gelingen [!] kann. General Vay wird ihn dem Herrn v. Asbóth, ja auch Sr. Excellenz dem grossen Musageten, anempfehlen.

Ich schicke Ihnen 1 exemplar meiner Epistel an Vitkovics. Dieser Tagen fiel sie mir in die Hände zwischen Papieren, wo ich

sie nicht geglaubt habe. Meine 9 B[än]de hätte ich Ihnen jetzt schicken können, aber ich habe den 8ten und 9ten Band noch gar nicht gesehen, während dass ich aus Siebenbürgen schon Briefe und Zeichen der glücklichen Aufnahme erhalte. So bald ich sie erhalte, diese 9 Bände, so sollen Sie sie haben. Leben Sie wohl, theurester Freund.

Kazinczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3123.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Febr. 7d. 1816.

Kedves barátom,

Végre tegnap estve megérkeztek hozzám a' Wieland által fordított Horáziusi Levelek, 's így teljesíthetem a' mit régen kellett volna tennem. A' Nyomatató' kezébe adandó Kéziratnak nem lesz szüksége kezeidhez küldettni, ha bizonyossá teszek, hogy egy articululus *az* vagy *a'* sem fog kitörletni munkádból, vagy hozzá adadni munkádhoz, míg csak e' változtatásra is engedelned meg nem nyerem. Az Írónak meg kell a' maga teljes individualitását tartani; jobb az, ha talán hibák nélkül meg nem esik is, mint a' hibátlan egyenlőség; 's az én érzésem szerént az olly Íróknak, mint a' millyen Te nékem is vagy, még hibájok sem hiba. — Én ezeket a' Te Horáziusi Leveleidet mindég legszerencsésebb dolgozásaidnak számokba számláltam, 's úgy nézem őket most is. Ez nem a' Virág' fordítása; épen úgy mint a' Wielandé nem az a' mi a' Vossé; de ez nem is *lehetett* az, de ennek nem is kellett annak lenni. Én csudálom a' Virágénak genialitását, de igen jól értem, hogy a' Voss' Horáziusi Levelei, ha illy genialisul fordítva nincsenek is, sokkal tágíthatatlanabbul, hívebben adják az Originált. A' Te Munkádnak ismét más érdeme van, a' legsonorusabb nem scandált rimes versekben adod, ismét nagy genialitással, de másnemű genialitással, Horáztot, szabadabb hűséggel, úgy mint azt attól kelle várnunk, a' ki értette, mit kell adni, mit lehet elhagyni, 's mit kell is elhagyni; 's az Olvasó bizonyosan nyer abban, hogy Horáztot tőled így veszi, és nem másképen.

Felette hízelkedő, felette kedves képzelet az nekem, hogy

Horátnak ezt a' nekem minden egyéb Munkáji felett kedves Munkáját két kedves barátom által látom Magyarra fordítva; felette hízelkedő képzelet az, hogy ezeknek egyike ezt a' Munkát általam ereszti-ki a' Publicumban. Nagyon szeretném éreztetni a' Publicummal hogy ezen utolsó helytt említettet becse szerént veszem

Beregszászi nekem két holnapomat lopta-el. Sok íveket irtam össze. Mindent elkövettem, hogy csatázásom valjon szelidebbé; de nehéz dolog ott szelidíteni, a' hol az ember kénytelen minden nyomon azt mondani a' maga ellenkezőjének, hogy a' tanulás' szüksége nem látásának ilyen szokott lenni következése. Utóljára látván hogy megszelidíteni nem tudom semmi igyekezettel, abba hagyám a' munkát, sőt nagy részét el is löktem. A' mit B[eregszászi]nak akartam mondani, más helytt lesz feljegyezve. Rendes, hogy ez az ember is, mint minden a' ki hozzá hasonlít, nem enged helyt sem réginek sem újnak, ha — azokat más csinálja: de ha az újat maga csinálja, ha maga hozza-elő a' régit, úgy mind a' régi, mind az új jó. Elnevetém magam, midőn a' *scena* szót nem *szín* gyanánt hanem *szén* gyanánt akarja mondattatni, 's irattatni, 's midőn instrumentum viatorum quo striam incidunt doliorum lateribus, Beregszászi által leve hornyák, a' hornyolniból. A' szó azon felül hogy nem szükséges szó, kedvetlen hangzású is eggyzersmind, és rossz formatiojű, mert a' hornyolniból *hornyolák* lett volna *ák* végezettel, vagy jobban *hornyoló* -- mert a' *korholniból* sem lesz *korhák*, sem a' *dörzsölni*-ből *dörzsék*. De hagyjuk ötöt.

En tehát ellökvén ezen dolgozásaimat, Tövisemmet készítem nyomtatás alá. Megbővítettem az előbbi kiadást néhány Epigrammal, egynehányat közölök kilöktem, ki nevezetesen a' Himfy, Szabó Dávid és Lúdhattyúét, 's helyekbe három újakat dolgoztam. Közlöm azokat itt.

KISFALUDY.

A' pór nem érti mit miért szeressen,
 De a' midőn bordáji alatt hatalmasbb
 Ütéssel kótog a' bekérgezett szű,*
 Visítva hányja szórja kosszorújit,
 Mindegy akár Faun fújja a' fűztilinkót,
 Akár az Istenasszony' nagy fíja
 Függesse-fel Hébrusznak harsogását;

* Parasztosan durván e' helyett: szív. — Kazinczy F. jegyzete.

Az itt is, ott is szökdell és visít,
 Az itt is ott is szórja kosszorújit.
 De Faun 's az Istenasszony' nagy fíja
 A' Marszyászok' serge előtt sem eggy.
 Te a' csudát újjá tevőd közöttünk.
 Szirtek követték lantod' zengzetét,
 'S a' zordon rengeteg' vad szörnyci,
 'S az ifjak és leányok a' mezón,
 Kik általad szebb lángra gyúladoztak.
 Új kosszorúra, dísze Nemzetemnek,
 Szükséged nincs : de még is végyed azt,
 'S add által a' Vauclúzi hős leánynak.

SZEMERÉHEZ.

Emlékezet és Remény' Sonettjeire.

Már haladók, 's sírás öntötte-el arcodat. Ámor
 Megszánt, 's két kosszorút nyújta tüzelve neked.
 'S most ez szálla-el itt, most ott a' másika ; 's míg én,
 Óh az irígy ! ezt 's azt felszedem, elhaladál.
 Állj-meg, 's add nekem e' kettőt, 's add önn-magad ezzel !
 Szebb kosszorút nem nyert még soha győzedelem.

SZENTMIKLÓSI.

Achill ez itt Chironnál? Lány leány
 És bajnokifju eggyütt, 's majd egészen
 Leányleány, majd hősifjú egészen ;
 És majd megint félifju, félleány. —
 Nem értem e' csudát : — De kard 's gerely,
 Nem gyöngy, nem boncz után nyúl. Szent Apoll, segélj !
 'S te Ámor és Cythére 's Cháriszok
 Vegyétek ótalomba. — Te pedig
 Kegyellett ifjú, serdülj, 's légy nekünk
 Teljesbbedő erőben a' mi már vagy.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

3124.

Bölöni Farkas Sándor — Kazinczónak.

Kolozsvár, Febr. 7-kén 1816.

A sir szeléről térek-meg, édes barátom. Csak nem gondolám eddig, hogy az élet ilyen egy pillan[a]ttól függő legyen.

Január 26kán az orromvére megindult; ez gyakran történt velem eddig is s azt gondolám, most is csak ideig [!] tart. Hiába vártam elmúlását órák múlva is; mind csak tovább, mind csak sebesebben csorgott. Segéd után akarlam küldeni, de szerencsétlenségemre senki sem volt szobámba. Így tartott egész estig; érzettem már hogy gyengülök. Jöttek végre Doctorok: hasztalan volt mindenik' próbája, mind csak tovább csorgott, lerogytam vérembe s többé felnem tudtam kelni.

— Képzeld édes barátom, hogy pillantgattam az utolsó óra eleibe, nem vala többé sem nekem, sem a Doctoroknak reménynek a megmaradás felől. Búcsúzódtam, s tőled is édes barátom; itt van, mondám magamnak, az élet, itt vannak kinézéseid egy sohaj-tásba elrepülve, ilyen ifju korodba elszakadsz a szép, a kinézésekkel, reményekkel teli élettől! — Végre eljött Dr. Judenhoffer, ő jeges vízzel s más szerekkal vissza ránta a halál karjából. — Ilyen az élet, édes barátom; megjövendölé ezt nekem Judenhoffer, midőn vérem folyását panaszoltgattam; mert társaságtalan, szomorgó, bennülő vagyok, ezt mondá. De tehetek e én róla, ha temperamentem ilyen különös. Én egy idő óta nem álhatom az életnek ezt a bizarr moralis Anarchiáját, ezt az egy mást taszítást, ezt a tolongást. Vagy csalódom, vagy nem így volt ez a Leonidászok, Juniusz Brutusz s Paulusz Aemiliuszok idejében. Fáj a lelkem, igen nagyon fáj, édes barátom, ha historiókat végig tekintem s e pulya, e lesülyedt, e nevezhetlen korbá olvasom, hogy Vége, s én is itt találom magam. Ezért nem választok Honni historiót tárgyamnak; mert elkeseredésem messze vinne. — S osztán talám nevedekésem is oka különösségemnek, én mint a bérczre esett fa vadon nőttem fel. Szébb társaságokba nem volt alkalmam mehetni, az alább valókba nem mentem, vagy mikor igen, elromolva tértem magamba. Nekem egészen újra kell most magam nevelnem s mívelnem, újra kell tanulnom magam a világ tónjába. Az iskolai Absolutus Politikus Abczista lett.

Leveledet az Ágyba vettem; mert még gyengén vagyok. Episztolácskádnak nem hittem, hogy igazán veszem s hozzám szól s épen Tőled. Azt gondolám, hogy most is ez s amaz gyönyörbe ringat csalódásom. Jól mondod, édes barátom. Vagy ne, vagy a határig. Ezt mondogatám én is sokszor magamnak, s mindsem [!] Középszeren ballagó, vagy szenvedhető legyek, inkább örökre alatt maradok. Horátz: *Medio tutissimus ibis*-se félre értése több magosra-néző lelket lecsikort a nagyságról, mint való értelme eldelmet adott. Vagy a czélig, vagy fel sem lépem. — Imádságom mindennap megteszem az Ikrek Hermájánál.

Három hét óta egészen Gótlének élek. Most kezdem bánni, hogy ötet elismertem volt, ő más directiót adhatott volna nekem. Betegségem alatt Wilhelm Meistert olvastam, s millýen jól esik ebből a Kiadásból olvasni; mert ez a Te kezédbe járt, Gyulay Lajosnak általad szerződött-meg. — Meister nekem nagyon interesszans; én is olyan theatrumozó voltam egykor. — S hát még az a Mignon karaktere be szelid, be gyengéd vonásu. Mikor a: *Heisz mich nicht reden, heisz mich schweigen* etc.-hoz értem, olyan nagyon megillete, hogy könybe borulva csak ezt tudám mondani: B e s z é p. Iphigeniát, Tasszot, Egmontot is megint elolvastam. De csak ugyan mégis gyönyörű az a Tasszo, barátom, olyan jól esik nekem, hogy azt nem érti minden s hogy én értem, nem cserélném-fel magam ebbe az órába egy Schellingistel is. Szeretném ha valakit ilyenkor megölelhetnék s mondhatnám neki: Érezd te is örömem, lásd be gyönyörűt.

Kosztom most Báró Vesselényi Miklósnál van. A férjfiás, szép lelkű Asszony megértve sorsom, felveve asztalához. Még csak ezt látám, hogy Magyarságával büszke legyen. Carlosz barátom lett; mutatá az ő levelébe közlött Vidához írt Gresset módu szép episztolád. Én még most látám előbb Csereyhez írt episztolád is, nagyon ohajtanám minden mukájidot bírni, de még a Tövissek s Virágokra sem tudék szert tenni.

Ungvár-Németi Tóth László kiadott verseit végig olvasók Döb-renteivel, kár hogy ez az ifju elsiette magát, mire legyen az ember csak szenvedhető, ha már magosabb áll előtte. Én ugy gondolom, hogy a ki ez után ír, Berzsényin felül kell emelkednie, vagy más utat vágni. Szebbet munkájiba nem kapék, mint a Theziszek. Ez a Poéta munkájiba ugy tetszik igen kiméletlen, gyakran emleget Téged. — Ölel Téged édes barátom a tisztelet ölelésével s a szeretetével

Böloni Farkas Sándor mk.

Köszönöm, édes barátom, hogy Pesti jövődő állapotomról gondoskodál; de hát mit is tudnék én ott csinálni mint idegen? — Ugy gondolom, minél hamarább elválík sorsom a Guberniumnál Gárdába mehetésem felöl.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3125.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla Febr. 8-dik. 1816.

Tisztelt Barátom!

Tegnap vettem Sárközitől két szép leveleidnek copiáját és már ezeken kívül is kettővel tartozom. Valóban, én Néked örökös adósod leszek, ha csak azt meg nem engeded, hogy két 's három gazdag levelcidet egy üressel fizessem le, üressel, mondom, mert hidd, alig tudok azokra egyebet irni, mint azt, hogy azokat köszönöm. Meg győzhetetlen hidegség 's munkátlanság fog el napról napra, 's mind azon ösztönök, melyek valaha lelkemet izgatták, lassankint ki alusznak. Barátom, én Téged egykor meg dorgáltalak, hogy az emberiséget gyűlölni kezdéd; gyűlöld, kérlek! én azt megvetni kezdém 's érzem, hogy mind magamnak, mind az emberiségnek meghaltam. Százszor felveszem tollamat 's százszor le teszem: mit írjak? 's cui bono? a' bolondokat tegyem okosokká, vagy a' gazembereket jókká? Oh gyűlöld tehát, kérlek, a' te epéd élet magadnak 's orvosság egyebeknek. Örülök hogy újra kedved ereszkedett a' Bohógyiakkal való tusára! 'S vajha szent haragod több illy szép jambusokat is okozna, hogy a' mi mondatos és Ludas Matyis Literaturánk a' sok szemet között több illy szép gyöngyököt is mutathatna.

Én mast a' Somogyi Kupát akarom a' játékszinre állítani 's már ötven lapig terjedt. De meg nem mondhatom néked, melly resten 's kedvetlen dolgozom. Későn vettem észre hogy itt a' Religioról és országlásról kell szóllani, mellyekről okosat mondani keserves. Bánom hogy belekaptam. Jobb lett volna addig az árnyékszékre jární — ez Pethei szóllás, annyit tesz ez mint verset irni, mert Pethének verset irni és reteradaba menni sunt Synonyma. Csudálom hogy ő mast a hexameteres árnyékszékbe ment! Ugyan nektáros hexameteres lehetnek azok!

A' Vidához irt Epistolában kérlek magyarázd meg ezen soro-

kat: csalfa fényedet «el nem vakíta, a' maszlagos kehelyt 'Te, mint ez a' nagy folt, nem illetéd.» Ezeket nem értem.

Akár mit mond Gr. Desöffy, ne hidd hogy Himfírói sokat mondtál volna, sőt igen keveset! Az ő versei kedvesek lehetnek a' szerelmes gyermekeknek, kik érzéseiket csiklandoztatni szeretik, de az érett embernek nem egyebek azok, mint üres hangicsálások. Ki előtt nem volna unalmas, sőt nevetséges az a' végtelen szeretközés. Csudállak téged, hogy az illy gyermekséget isteniknek 's szenteknek nevezed. Gyermekségek! bolondozó gyermekségek! s a' mi legnevetségesebb hiúság, maga feleségével bolondozik. A' ki a' virtust, férjfiúi okosságot, az emberi nem javát kívánja terjesztetni, azt nevezd isteninek 's szentnek; a ki szünetlen pityereg, dühösködik s hivalkodik, akár mi szépen pityeregjen, dühödközzön s hivalkodjon, azt hagyd a gyermekeknek. Élj szerencsésen.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

3126.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Febr. 11d. 1816.

Kedves barátom,

Ma ment egy levelem Trattner Úrhoz, mellyben alig tudtam elnémitani azon tánadt fájdalommat, hogy te nékem Decemb. első napjai óta nem írtál. Meg sem álmodtam hogy bajod lehessen, 's azt kezdtem rettegni hogy valamelly Daemon azt a' szép barátságot, mellynek a' pokol kapujin is diadalmaskodni kell, homályba borította. Köszönöm, édes barátom, hogy a' ma vett kedves levél eloszlatta rettegésemet. Hidd-el, hogy örömöm épen olly nagy, a' millyen nagy volt fájdalomom. — Mondjad a' mi Vidánknak, hogy levele többet ér mint hűsz Epistola. A' Velin exemplárt, mellyet tőled vettem, Pandektáimnak 7dik Kötetébe varrtam be a' Vida levelével együtt. Hadd álljon együtt a' kettő, 's Unokáim ismerjék belőle azt a' széplelkű embert, azt a' tiszteletes hazafit, a' kit atyjok szeretett. — A' másik exemplárt Wesselényinek küldöm, minthogy az Epistolában atyja előfordúl.

Kérlek, édes barátom, küldj egy exemplárt Téli Plebános Horvát Andr. Úrnak, akár irván mellette levelet, akár nem; én ezen

levelemmel együtt tesztek postára hozzá egyet, mellyben jelentem, hogy Vidához irt Epistolámnak egy exemplárját tőled fogja venni. — A' levelet per Győr, ne per Veszprém küldd. Veszprém felé két héttel fogná venni későbbben. —

Feleségem szörnyű ijedéssel vette hírét, hogy szemeidet veszély fenyegeti. Neki van egy szere, mellyel már igen sokaknak hályogát eloszlatá. Én vagyok reá tanú, hány ember jött már ide háláját meghozni. Kér, ne vedd tanácsát olly könnyedén mint azt Orvosod talán tanácsolni fogja. Ha nem hiszel neki, csináltassd-meg a' szert a' patikában, 's tégy próbát vele valamelly hályogos szemün. Látni fogod a' szerencsés sikert. — Imhol nagyon az:

4 (az az négy) iccze folyó vizet egy ugyan annyi nagyságú edényben felforralni. Mikor a' viz legjobban forr, tegyenek

Két lot fejér Zink-Vitriólt egy hat icczés egészen új, széles szájú fazékba, 's a forró vizet töltsék lassan a' Zink-Vitriolra, 's vigyázzanak, hogy a' Zink Vitriól ki ne szaladjon. Minthogy ez könnyen megeshetnék, a' széles szájú fazekat nem kell tűznél tartani, és a' töltésnek lassan kell esni. Midőn a' Zink-Vitriól és a' forró viz elcsendesedett, egy ideig kevergessék lassú tűz mellett, hogy jól széllyel olvadjon.

Akkor szűressék által tiszta ruhán egy tálba.

Ki hűlvén a' viz, töltsék butellákba.

Ekkor egy lúd tojásni [!] kámfort törjenek széllyel mozsárban, 's vessék be a' butellákba hasonló részekben.

A' kámfor nehezen töretik széllyel. Meg kell tehát kérdeni a' Patikáriust, hogy a' kámfort mint szokás széllyel törni.

Ezt az így elkészült Zink Vitriolos és Kámforos vizet pecsét alatt kell tartani hogy ki ne párázzon, és kis üvegben tartani annyit a' mennyi a' mindennapi vele élésre szükséges.

Minthogy ez a' proportzio igen nagy, lehet a' negyed részét, vagy felét készíteni.

A vele élés módja ez. — A' beteg négyszer napjában hanyatt fekszik, 's egy kávé kalánnal négy csepet eresztett [!] a' fájós szemhez; 's addig marad fekvé csendesen, míg a' könnyek csorogni meg szűnnek, 's a' csipésnek a' szemben vége van.

Addig kell vele élni, míg a' szem a' látást legtökéletesbben vissza kapja.

A' szemet pamutkendőkkel törteni nem szabad, hanem csak zöld tafotával.

Mindenek felett szükség hogy hólyagvonó flastrom rakattassék a' nyakcsigára.

Ebből áll a' csalhatatlan szer. Adja az ég, hogy használjon.

Ha kész lesz a' víz, Vida barátunk is vigyen magával egyg butelliát a' falura, hogy másokon segíthessen.

Most sorba levednek cikkelyein. — Hogy lehet az, hogy az olly lelkek mint az én Helmezczimé 's Nagy Benczémé, meg nem érték az én Előbeszédem' utolsó rendeit? Hiszen ők épen azt értik a' mit én ott értettem. Tagadhatatlan az, csak tudjuk a' történeteket, a' mikre célzás van.

Pethéhez írt levelem megnyeré javallásodat. Venni fogod mihelytt reá érek leírásához azt is, mellyel Ruszeknek írtam. Ruszek, tudván hogy Rumi nekém szoros barátom, vele felőlem baráti indulatok jelentésével szólla, 's azt mondá, hogy sajnálja hogy én azon gyanúban vagyok, mintha a' Mondolatban neki is volna része. Erre én egy geniális levelet írtam, 's úgy, hogy reám nézve rossz következése nem lehet. Rumi megadta a' levelet, 's Ruszek azt ígérte, hogy felelni fog. Még nem késett válasza.

Emlékezel mint aboríroztam valakit a' Pesti theáterben, midőn már székeibe akara ülni; mert hiszen nézted a' scenát. Ettől más fél ivnyi fontos levelem van Nyelvünk 's Liter. felől. —

Vérzik szívem azon hirre, mellyet te a' messze földről jött Paptól vevél. Könyörüljön Isten a' szerencsétlen emberen. Ne insultáljunk a' szerencsétlennel; szánjuk inkább; de így jár az, a' ki a' maga bőrében meg nem fér, 's mindenre kész, a' mi neki *feljebbre lépést* ígér. Huszon egy eszt. előtt azt volt elmétlen hinni, (mert azzal biztattatott) hogy Consiliáriussá teszik, még pedig mingyárt.

Szemere sokat dolgozott. De a' köztetek forgott hír nem való. Bár tenné azt a' mit a' hír körültetek beszéle. Jó, a' dologból, úgy sem lesz soha.

De ki által küldé Trättner a' kívántakat? Müllernek Pali élvitte a' pénzt. Azután vettem egy csomót ismét, 's minthogy nem tudtam mi kell ezekért, ezeknek árokat le nem vihette. Ezt a' Dilizsánsz által küldöm Müllernek. Csak már valaha vehetném az O és Uj Magyart 's Ossziánomat 's Egmontomat. — Ugyan kérlek, édes barátom, ha a' Kisfaludi Hunyadiásza kijő, tőgy egy exemplárt és egyet az Erd. Muz. IV. füzetéből mingyárt Dilizsánszra, *Kassára*

intézvén az én nevem alatt. Úgy majd veszem. Ha te ki nem mehetsz, bízd a' dolgot egy vagy másik barátunkra. Az nem kerül pénzedbe, csak fáradságodba.

Most vedd itt legújabb verseimet. Ezek a' Töv. és Vir. mennek.

KISFALUDI.

A' pór nem érti mit miért szeressen. — —

[stb. mint a 3123. számú levélben.]

Ungvár Németi Tóth Lászlónak Verseit Febr. 3dikán vettem. Melly sok jó van benne! Az megbecsülhetetlen ember lesz feleketünkön.

J E L E N T É S ¹

A' KLOPSTOCK' MESSZIÁSA' ERÁNT,

három Kötetben, ugyan-annyi Portréval és Vinyettel.

Trattner Úr elkészülvén azon IX Köteteimmel, mellyeknek kiadásokra magát az Előfizetőknek 1814. lekötölte volt, önn-maga szöllita-meg, hogy ereszteném utánok Klopstocknak Messziását is Három Kötetben, melly, valamint Emilia Galotti, Miss Sara Sampson, Barnhelm Minna, Boufflers Levelei, Wielandnak egy Szép Regéje, Rigó Jonathán (Médecin malgré lui) és La Rochefoucault Gnómáji ezen IX Kötetben helyt nem talált. Mert az egész Gyűjtemény ezekből áll, 's ezeken fog, öszveséggel XV Kötetben, végződni, ha a' Publicum a' nemeslelkű Kiadót előfizetési által segíteni tovább is méltóztatik.

Elfogadtam a' kedves ajánlást, 's kikértem az érdeemes Kiadótól, hogy tulajdon dolgomban most magam szöhlhassak, minthogy az a' Jelentés, mellyet dolgozásaim' nyomtatása eránt Helmezy barátom ereszte a' Publicumhoz, némelly Olvasóim előtt reám egy bizonyos gyanút húza, melly felől legalább azt lesz szabad mondanom, hogy a' gyanakodók bennem magokat nagyon megcsalták. Én az én Helmezym' mértéket nem ismerő barátsággal irt Jelentését négy héttel láttam később mint a' Pest körül lakók. Ugyan-ezt kell mondanom Szemere és Kölcsey rokonimnak 's kedves barátimnak a' Mondolatra adott Feleletekről (Pest, 1815); annak irásában 's iratásában

¹ Idegen kéz, valószínűen a censor jegyzete: Praes. 17. Jan. 1816.

nem volt semmi részem, nyomtatlan soha nem láttam, nyomtatva csak akkor, midőn azzal már a' Pestől távolabb fekvő Erdély is tele vala.

Ha megtekintjük hogy Trattner Úr a' IX Kötet kiadására a' bekövetkezett drágulás miatt, melyet 1814. előre-látni nem lehet, mit költött legyen a' magáéból, csudálnunk kell, hogy a' III. Köteten meg nem szűnt, 's magát Előfizetőji által a' tett ígélet alól feloldoztatni nem kérte. Papiros, festék, munkabér, kivált pedig a' Metszők' fizetése, képzelhetetlenül eldrágultak, 's az érdemes Kiadó ígéletét még is, némelly kisdéd változtatások mellett teljesítette. Valóban, ha valaki, ez méltó arra, hogy mind azoktól, a' kik Nyelvünknek 's Literatúránknak előmenetelét óhajtják, segéltsék. Szóljon az irigység ha nem ez az ifjú, 's pályáját ezelőtt csak három eszt. előtt futni kezdett hazafi e az, a' ki Literatúránkért minden társainál a' kik eddig voltak, többet tesz? 'S ha a' Typographus bele veszt a' munkába, ha a' munkán nem nyer, nem kell e Literatúránknak megcsökkenni?

A hely nem engedi hogy hosszak legyünk, de elhallgatni nem lehet, hogy a' legszebb metszésű portré ezen IX Kötetek rendében, a' Fiumei Kormányzó Pászthoryé (mellynek az első Kötet előtt kellett volna állania, ha a' legelőbb nyomtatott IXdik Kötethez elkészült volna egy másik) ötven pengő aranyokért, és így Váltóban 900 forintért metszetett, holott tiz esztendővel ezelőtt ugyan csak Johnnak kezétől elkészíthetett volna kétszázért. Hogy a' Régiség' Szobrai (Statuáji) helyett ismét a' Florentziai Muzéum' Metszett-köveihez tértünk-vissza, mint a' Báróczy' Munkájánál, annak oka az volt, mert a' Szobrok' Metszője várákozásunknak meg nem felelt. Ki leli-fel p. o. a' Laocoon' regén vagy a' Canova Psychején azt a' csudált grouppot 's azt a' bájos leányt, ha ezeket a' Gróf Stachelberg' Bécsi Galeriejében látta? — A' Messziás' első Kötete előtt egy Vignettel fog találni az Olvasó, melyet kérésimre a' Berlíni Akadémia' Directora Chodowiecky Ur, akkor Német-orzágnak e' nemben legelső Mivésze, metszett, és a' mellyért aranyban hatvanöt forintot fizettem. Az Máriát adja-elő Porciával, a' Pilátus' Római-lelkű hitvesével a' kertben, míg Jézus a' Birók előtt álla. Tudtomra Magyar könyv ennek a' híres Metszőnek egy munkájával sem dicsekedhetik, 's a' rézről 12 nyomtatványnál több még le nem vonatott.

Nagyobb okom van itt azokhoz szóllani, a' kik dolgozásaimat

érthetetleneknek 's a' nyelv' rontásának tartják, 's ennek azért, mert rajtok ismerni az idegen igt, 's neologizálok. Pirulás nélkül szólhatok, ámbár magamról szölk, (mellyet a' szív' szebb érzesein felül a' társalkodás' törvényei is tiltanak) mert Nyelvünknek, Literaturánknak, 's Trattner Úrnak javát illeti a' kérdés. — A' kik e' vádat viszik, feledni látszanak hogy «[egy] a' Nyelv: de az hely' 's a' szölkő' Nyelve nem egy Nyelv.» — Az érthetetleneknek szölköttem az Osszián' Bézvetésében. A' ki azon akad-fel, hogy p. o. Mármontelem a' Szívképző Regékben nem úgy szölk, hogy minden Olvasó érthesse, hanem úgy mint egy magyarúl jól megtanult és akarva soloecisszáló Francia fogna szölkani, vagy egy Párizsban sok ideig lakott Magyar a' Párizsban sok ideig lakott Magyarok' körében, az azon is felakadhatna, hogy a' *Magyar Játékszínen* Hamlet nem mentében 's dolmányban, hanem a' maga nemzete' costümjében lép-fel. 'S ha ezt kellene nevetséges megtévedésnek neveznünk, nem kellene e' azt is, ha Osszián, a' Vak Lantos, Carlósz és Clavigó, Yorick, Machiavello [!], Ruysum. a' Pármai Margaréte, 's a' szép Klárika itt úgy szölkának, a' hogy mi szoktunk szölkani magunk közt? Ismerem Publicumunknak izlését, óhajtasát, 's a' Publicumot a' szerént tisztelem a' mint kell: de legyen szabad kimondanom, hogy óhajtasát e' részben nem teljesíthetem, mert ezt a' Publicum' java, Nyelvünk' 's Literaturánk' előmenetele, 's az a' Horázt a' kiből némellyek Szokásnak imádóját akarnak csinálni, ezt tiltja. Sőt én, hogy a' felvett kép mellett maradjak, arra kérem viszont az Olvasót, szoktassa addig szemét az idegen costümök' nézéséhez, míg azok által többé meg nem botránkozik. Nem azt kívánom én hogy az a' Játzó, a' ki Hamletet stbb. adja, úgy járjon az úczán is és a' mikor a' maga személyében szölk, mint Hamlet; hanem hogy Hamlet, Egmont, Klárika úgy öltözhessenek a' mint személyekhez 's szerepekhez (rollájokhoz) illik. 'S megeshetik hogy valamely Szépünk a' Klárika costümjében lel valamit a' mit tulajdon öltözeténc szépítésére fordíthat, 's nagy okunk van reményleni, hogy az által a' szép magyar leány' öltözte még nyerni fog.

Azt vártam, hogy Tudósaink a' nagy Közönség' izlését 's itéletét nem elvadítani, hanem lelkes oktatásaik 's magyarázataik által jobb útra vezéreni fogják; azt vártam, hogy ha egyike vagy másika hallatni fogja e' kérdés felett magát, meg fogja olvasni avagy csak azért is, hogy hamis állításaimat megezáfolhassa, a' mit Daykának és Báróczynak Életekben mondottam: 's íme az elmúlt eszt. két

Tudósunk kele-fel (mert az Ó és Új Magyar' Írója felől nem szállhatok, ezt az írást még nem láttam), a' ki épen az ellenkezőt tevé, a' ki az említett Biographiákat, épen úgy mint a Kis és Pánczél Urak' megkoronázott Pályáirásaikat nem is látszik ismerni. Az általok tett kárt helyre hozni tágíthatatlan kötelesség, ha másnak ellene mondani nem a' legkedvesebb munka is, 's bízom hozzájok, hogy a' mi itt következik, nem megtámadásnak, hanem védelemnek veszik: Én leszek az első a' ki dolgozásaimat lángokba vetni fogom, csak győztessem-meg okaim hamissága felől.

Egyike ezeknek nem tévén (lap 186. sor 3) semmi különbséget a' Nemzet' legtiszteltebb férjfiái és azon vakmerő gonoszok közt, kik minden tanulás és gond nélkül merik illetni a' nyelvet, melly így, igen is, hogy nagy gonoszság, 's meg sem értvén a' mit czáfolgat, 's azért nem értvén, mert vezére egyedül a' híres Mondolat' Lexicona vala (ezt igen sok helyeken látni, de kivált lap 209. sor 1—3), azt írja lap IV., hogy élő Öregeink kezekbe vévén fijaiknak Magyar nyelven írt Munkájikat, kénytelenek azon szókra fakadozni, a' mellyeket a' caligans oculos Patriarcha ejte Ezsaujának kezeit tapintván 's Jákóbjának szavait hallván. A' caligans oculos atyáknak ismerni kellene szemek' gyengeségét. De valóban rontjuk a' nyelvet, 's valaha, valaha már látszik hogy rontjuk. Palládio és Vignóla is rontották a' goth stílű idomtalan házakat, hogy Vicenzának azt a' csarnokját (*amphitheatrum*, Zrínyi: XV. stroph. 84.) építhessék, mellyet csudál Európa. Virág Benedek tavaly olly fordítását adta a' Horátz' Leveléinek, a' millyet semmi nemzet nem fog soha mutatni, ha mindnyájoknak egy egy Vossza támad is, 's Századjait minden csudálja a' ki tudja mi érdemel csudálást. Kis ugyan ezen Horátziusi Leveleket kétsorú rímes versekben dolgozta; a' Kézírás épen kezemben vagon, 's olly szerencsével, hogy az bátran öszvemérheti magát a' Darü' francia fordításával 's a' Wieland' németével; 's ki ír úgy prózában mint ez a' köz tiszteletű Irónk? 'S ez a' két Hérosa a' Nyelvnek a' mi Philologusunk' ítélete szerént Nyelvrontó! 'S mit fog vallyon ítélni Téli Pleb. Horvát András Úr felől, ki Zirczet olly képzelhetetlen szépséggel éneklé, akár nyelve tekintessék, akár poetai érdeme a' Költeménynek? mit Szemere felől? kinek két Sonettje többet ér mint sok Poetáinknak Köteteik, és a' mellyeket Petrarca maga is irigyleni fogna, de a' mellyek Neologismusókból vannak szöve, 's a' homályos-szemű Izsákoktól értettetni soha nem fognak. De a' ki az Etymológiánál feljebb

emelkedni nem tudott, 's azt sem érti a' mint illik, kell és lehet; a' kinek ízlése a' Molnár Borbála' szép Verseiben, a' Varjas' tréfájában 's a' 30 eszt. előtt mindentől csudált, most mindentől kaczagott kocczantós hexameterekben 's pentameterekben (Abhandl. lap 204—212) elvászott; a' ki Literaturánkat 's a' Nyelv' előmeneteleit 's ennek mostani állapotját annyira nem ismeri, hogy Baróti Szabó Dávidnak 's Pápay Sámuelnek tisztelt neveiket 1815. Apr. 18dikáig neveztetni soha nem hallotta, írásaikat soha nem látta, 's midőn e' két név előttem és tiz tizenkét barátok előtt ingerlések nélkül előfordult, kénytelen volt kérdezni, kiket hívnak így, és kicsodák ők? — az ilyen nem ítéltel különben. Mi, kik gyakran ötlünk illy járatlan Nyelvtanítókra, 's ezt a' maga nemében egyetlen történetet itt leczkéül 's tükörül beszéljük az illyeneknek, nem fojthatjuk-el magunkban azt a' sóhajtást, hogy bár a' Szent Könyv az Izsák' történetével együtt Uzzára is emlékeztette volna B[é]regyszászi] Urat, a' ki, meg akarván menteni az ő segédjébe nem szorult frigyládát a' feldőlés' veszedelmétől, idétlen hűsége miatt halállal büntettettemeg. Az Olvasó alig tud hinni szemeknek midőn a' Diss. Philolog. de vocabulorum derivatione ac formatione Pest. 1815. azt látja, hogy ez a' kisdedi ártatlanságú Tudós olly dolgokat nem tud a' mit a' festéket-törő inaskának is tudni kellene, és még is tanít; 's a' Quantum equidem scio 'stbb. nem lehet ott mentség, a' hol tudni lehetne a' mit mások tudnak, ha tanulni akarnánk, 's el nem fogott volna a' Smelfungusi gondolat, hogy a' mi nekünk nem tetszik, az mind vétek, mind rossz.

Egy más Tudósunk, kinek irásán látni, hogy egyebet is tud Etymológiánál, az Irókat a' Nép' elébe idézi, mint hogy a' Magyar Tudós Társaság még fel nem állott, 's ezt kiáltja ránk Horátnak szavaival: *Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi.* Csinosítani, tökéletesíteni kell a' nyelvet, ugymond, de nem facsarni, tekerni; de nem az Iró' nyé' 's kénye mentire. Panaszolja, hogy a' jó Irókkal rosszak is támadtak, 's azt állítja hogy nyelvünk a' maga természete szerént 's mivelődésének idejéhez képest bőv nyelv. A' mi nyelvünknek is van *kullogok* szava, melly másnak nincs, 's az *álmélkodom* ezt teszi: állva mélyen elmélkedem. (tehát *ülve* nem lehet álmélkodni!) — Minden azt mutatja, hogy a' tiszteletre méltó Tudós nem szedte tisztára gondolatjait 's a' munkával sietett.

Ezekre csak egy szót, mert a' hely többet nem enged. — Az Irók, nevezetesen én magam, ochlocratiai tribunál előtt állani

soha nem fogunk; ostracismussal jutalmazták ott a' trioboláriusok az Arisztideszeket. Horácz azt a' bírót, a' melly elibe itt vonattatunk, bellua multorum Capitum gyanánt nézi, 's ollyannak, a' ki csak néha, 's csak vaktában találja-el a' valót, inkábbára elvétí, 's inti tanítványait hogy ne ennek igyekezzenek megnyerni javallását, hanem a' keveseknek. Hogy Magy. Tudós Társaságunk legyen, azt óhajtjuk; de nem azt, hogy az szabja-meg az Irónak mivel szabad élni 's mivel nem, 's az Olvasónak, mit érezzen jónak mit rossznak. A' magához bizó Iró, a' magához bizó Olvasó az illy törvényt tisztelni soha nem fogja 's ki mondta azt hogy tudománybeli dolgokat helyesebben ítél-meg egy Collegium, mint egy egyes Iró? Feledjük e Galilaeus a' Galilaeit? Lessing, Klopstock, Göthe, Voss nem voltak Tudós Társaságok' tagjai, 's illyeneknek vesszejét nem rettegték.

A jó Irókkal rosszak is támadtak. — Mint mindenütt máshol; 's pereljünk e a' természettel, a' kinek örök törvényei mindég nagyobb számban hagyják lenni a' nem jót mint a' jót? 'S ki teker, facsar? A' Poocsok' hadának Virág és Kis, nekünk az *önék'* atyja, Veszprém Várm. Esküdt Somogyi Gedeon Úrnak Berzsényi és én. (Mondolat lap 83, hol Berzsényinek *ökkelő hajdúja* a' szarvas marhák' rendébe számítatik, mert Esküdt Úr el nem értette, hogy az ökölrel, marokkal, karral bánó gyalog katona neveztetetik *ökkelőknek*, 's nem olvasta Tinódit.) — Élő nyelvnek változni kell, a' szerént a' hogy ismértei gazdagodnak, érzései nemesednek, a' hogy a' nyelv' természete (melly egészen egyéb mint a' Szokás) engedi, a' Literatúrával bíró régi és új Nemzetek' példái intenek, a' Szépség' és a' Nyelv' ideálja kívánja, és a' neki-lelkesedett Szép-Iró parancsolja; 's mind addig kell változnia, míg az a' Tudományoknak 's Mesterségeknek minden nemeiben elégséges-számú nagy Irók által meg nem állapítatik. Mi köztünk még mindég paradoxon az, hogy a' Szép-Iró, ha ugyan az, szabad hatalmu Ura 's Törvényszabója a' Nyelvnek, mint a' Grammaticus, ha csak Grammaticus, csak örje, rabja; 's hogy az állítás nem szenved kérdést, azt az Iskolák is tanítják. Ne féljünk hogy a' Szép-Iró ezen hatalmával vissza-él, 's megvalljuk, hogy csudálkozva látjuk, [hogy] Prof. Zs. Úr, kinek Értekezésében olly sok jó vagyon, ezt említeni feledte, sőt azon szavaival, hogy holmi magyarul van, de nem magyarosan, és hogy a' Nyelv' nem az enyém, nem a' tiéd, hanem az édes miénk, az ellenkezőre tévesztette Olvasójit. — Széphalom Januar. 16. 1816.

KAZINCZY FERENCZ.

Én a' Messziást három Kötetben, ugyan-annyi Portréval és Vinnyettel nyomtattatni fogom, ha az Előfizetők szándékomban segíleni méltóztatnak. Az első darab a' Júniusi Pesti Vásárkor lesz kész, a' két hátulsó az Augustusira készül-el. Mind a' három Kötetnek ára nyomtató-papírosra 8 az az nyolcz forint, 's ezt előre akarom venni, nehogy a' csonka nyomtatványok nálam maradjanak. Azután egygy nyomtatványnak ára . . .¹ forint lesz. Két czímlap alatt fog megjelenni a' Munka, hogy így azok is egy magában álló Egészet bírassanak, a' kik a' IX elsőbb Kötetet nem bírják. — Emilia Galotti 's társai felől a' Messziás elkészülése után fogjuk tudósítani a' Publicumot. Pesten, Január. 1816.

TRATTNER JÁNOS TAMÁS.

Imprimatur, et 4 exemplaria hunc Regio Revisoratus Librorum Officio consignantur. Cassoviæ die 18-a Januarii 1816.

Emericus Sáfár mpr.

Regius Libror. Revisor.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 113. sz.]

3127.

Kazinczy — Kenderessy Mihálynak.

Felső-Szállás-Pataki Kenderessy Mihály, Kormányiszéki Tanácsoshoz,
Kolozsvárra. Széphalom Febr. 11d. 1816.*

Nagy tekintetű barátom,

Utolsó leveled a' Tordosi Pred. Sípos Pál Úr Munkájára tett jegyzésekkel új oldaloknál fogva látatja velem lelkednek nemességét, 's nekem azt az örömet adja, hogy a' kit eddig csak széles tudományai 's polgári nagy érdemei miatt szerettem, most azon szent hűség miatt is tisztelhessem, mellyel ő a' bennünket és a' jászol marhájit megkülömböztető isteni szikra' tekintetéért, bajnoki tűzre lobbauva, lángol. Szent lángolás! szent harag! Mert mik leszünk úgy, kedves barátom, ha az ész közöttünk még teoriában is elvesztendi tekintetét, minek utána praxisunk által azt mutatjuk, hogy vezérlését megúnván, emancipálni

¹ Az eredetiben is üresen hagyott hely.

* Lásd levelét itt lap 495. — Kazinczy F. jegyzete. — (E jegyzettel Kazinczy *Pandecták* cz. gyűjteményére utal, de a jelzett lap nincs a gyűjteményben.)

akarjuk magunkat alkalmatlan gyámsága alól? De én Sípossal tartok és nem Veled; sőt úgy hiszem, hogy mihelytt magunkat világosabban kimagyarázzuk, Te is velünk fogsz tartani. Nincsen e némelly eset, a' hol ez az isteni szikra maga emlékeztet, maga kényszerít bennünket, hogy már itt kövessünk eggy más vezért, mert az ő vezérsége tovább nem tart? Azt írod például, hogy te *tudod* hogy van Isten. Azt Sípos és én nem tudjuk, de hogy van, nem csak nem tagadjuk, de szentül hisszük is. Az a' Te vezéred, ha tudnillik annak veszed azt, a' minek Helvétius vette, és igen sokan Helvétiusal, azt Néked *tudnod* nem hagyja.

A' mi barátunk' írása engemet sok oldalokról támad-meg; megigéz gyönyörű deáksága, megigéz a' munkának szédítő mélysége, 's a' poetai keresetlen virágokkal elhímzett előadás, mellyek által azon óráimra emlékeztetem, midőn sok eszt. előtt már, Plátónak örvényei közzé süllyedeztem; 's tetszik szivemnek hogy így azt a' barátomat hallhatom szóllani, kinek mély tudományát, Írói érdemét, lelke' tisztaságát és csudalást érdemlő színetlen szerénységét az irigység is tiszteli. De ne hidd, hogy e' hitre engemet a' Sípos' barátsága szédített; az én lelkem poetaibb kimíveltetést vett, mint hogy ezt az útát Sípосnak ismeretsége nélkül is fel nem leltem volna, noha tőle igen sokat vettem. Azon két Epistoláim, mellyeket Döbrentei barátunk az Erd. Muzéum' 2dik Füzetébe veve-fel, és a' mellynek elsőbbjét már 1801. dolgoztam, mutatják, hogy e' félre már a' Sípos' ismeretsége előtt hajlottam. Mint Poetának és Művésznek nekem nem vala elég a' Realismus' szűk köre, 's már ezt beszéllem a' Tövises és Virágok Epigrammjaiban: *A' Poezis kikap a' népből 's a' durva Valóból és kiesebb tájra 's lelki valóra vezér.* Ez cselekszi, édes barátom, hogy én Nyelvrontó vagyok, holott ti mind az Empiria mellett állatok; 's míg mi a' ti ítéletek szerént a' Phantasia' bálványa előtt térdelünk, ti Realisták a' tőlünk annyira gyűlölt Szokás' bálványa előtt gyújtogatjátok a' tömjént. De én Kenderesit tiszteltem, ha ő Realista is, 's kérem, hogy ő viszont szeressen engem, bár Idealista vagyok. A' barátságos korholások által mindég nyer a' köz ügy, 's magunk ez által veszjtük-el darabosságainkat, mint a' hogy a' patakok' kövei simákká válnak a' hőmbergetés által, míg a' helyeikből ki nem mozdult kövek örökre szegletesek maradnak.

Vedd tiszteletem jeléül ezt az Epistolát. Hirdesse az hogy mi egymást szerettük, hirdesse hogy mi kerestük a' Valót, és hogy lelkeink nem váltak idegenekké egymás eránt, ha ellenfelen állottunk.

is. Én ezt az Epistolát egyedül azért írtam, hogy lássam mint mondat-
hatnék ez a' mély Metaphysica a' mi elkészületlen Nyelvünkön, 's
lelked elérti titkos célját az utolsó sor' dévajságának. Élj szeren-
csésen, kedves barátom, 's ne engedd, hogy barátságod felől valaha
kételkedhessék

tisztelő barátod

K. F.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

3128.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Széphalom Febr. 12d. 1816.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

A' melly nap Uram Öcsém Lasztóczról elindult, akkor estve
érkezett haza szekere Nagyaluból, 's Vályi Nagy Ferencz barátunk
ez által kiküldé nekem az Ungvár-Németi Tóth László Verseinek
hozzám szólló nyalábját. Képzeli Uram Öcsém melly éjjelem volt
ezen öröm után, mert azokat eddig ismeri. Eggy hatalmas ifju
férjfiival nevededett felekezetünk. Azokat a' Révaianas Archaismuso-
kat fülem nem tűri ugyan, 's szeretném ha a' Néptől még inkább
távoztatna-el; de hagyjuk-meg kinek-kinek a' maga individualitását,
's valljuk-meg, hogy Tóth László nyelvünknek 's Literaturánknak
igen nagy nyereség. Az Agrai felavatás, a' felséges Máriusz, sok
Epigrammja, Apológjai, az a' gyönyörű Menyegzői-Idyll, melly a'
maga nemében talán ér annyit mint a' maga fennt nemében az
általa irigylett Kisé, 's kivált a' két hátulso Epistola csudálást érdemlő
remekek. Ha engem annyira nem magasztalt volna, én ezeket a'
Verseket kitrombitálnám az Erd. Muséumban 's a' Bécsi Tudom.
Újságlevelekben. Juttassa Tóth Lászlót Uram Öcsém a' maga barát-
ságába, 's mint mi szoktunk ketten egymástól, Uram Öcsém és ő
is tanuljanak egymástól. — Vallyon mit mond ezen Versekre Pest és
Virág? Ezt szeretném én tudni Uram Öcsémtől.

Én tegnap kaptam-meg Helmeczitől a' Vidához írt Epistolámat
nyomtatásban, 's egy levelét mellé Vidától, melly még stílistikai
tekintetben is ér annyit mint hús ilyen Epistola. Örök kár, hogy
ez a' lánglelkű barátunk Írónak nem készült. Az ő ecsetje forró lett
volna, 's lettek volna Sonettjeink.

Első levelében tudósítson Uram Öcsém, hol vette e' szót:

sélye vagy séllye. Én akármit mondanak reá, ezt séllynek esinálom a' *sella* miatt két l-el, 's nálam thrónt fog tenni. Az a' *thrón* (valljuk-meg) magyarban rendesen hangzik, az a' *királyi-szék* pedig szenvedhetetlen. De hogy bátran lépjek, Uram Öcsém ne kessen nekem felelni, honnan vevé a' szót. — Messziásomat újra dolgozom. Nem jó a' mit Uram Öcsém olvasa. Az első Kötet úgy is csak Júniusban megyen sajtó alá, 's a' két hátulsó Novemberben lesz kész.

Horvát Istvántól ne feledje megtudni Uram Öcsém, hol vevé Révai a' *terem* szót az Iliás fordításában.

Az a' kinek levelét akkor tájban vettem válaszképen a' mikor Uram Öcsém már már induló vala, és így a' mellyet Uram Öcsém-mel nem közölheték, sőt a' levelet egyéb dolgaim miatt addig meg sem olvashatám, másfél ívet íra tele, nagy humanitással, igen nagy barátsággal; kér, hogy érezzem méltóságomat, 's ne tegyem-ki magam bántásoknak. Szót fogadok, mind neki, mind Uram Öcsémnek: egy sort¹ sem tehát többé polemizálya. — A' helyett egy igen szép és nemes ídeám van, Értekezésem kidolgozására, melly bizonyosan megnyeri az Uram Öcsém javallását. De azt most még nem közlöm. Látni fogja Uram Öcsém, mint mind azt a' mit ezután kiadok.

Ez az új Levelezóm nem goutírozza azt hogy a' Nyelv dolgában az Író az Ur és Törvényszabó, 's a' Népek tulajdonítja e' hatalmat, vagy a' mi nekünk még gonoszabb volna, a' Tudósoknak 's a' soha itt fel nem állandó Magy. Tudós Társaságnak. Felelni fogok mihelytt reá érek a' legnagyobb köszönet és tisztelet érzéseivel.

Tegnap vettem Kerekes Ferencz Urtól a' választ azon levelemre, mellyet láta Uram Öcsém. Úgy ír, az az olly meleg szívvvel, mintha azt Tóth László írta volna nekem. Ennek örvendek ugyan, de nem dicsekedésből írom, hanem csak azért, mert ezt tudni Uram Öcsémnek kedves lesz.

Kérem Uram Öcsémet, tudósítson, mint lelte Helmezcit, mint Szent Miklósit, mint Vitkovicsot, mint Tóth Lászlót. Mind a' négynek ezer szépséget tőlem. — Szeretném ha Uram Öcsém Helmezcitől magához venné a' két veres Kötetemet, de úgy hogy ő ne nehez-
teljen. Mondja, hogy a' Rádayhoz írt leveleimet kikérte, hogy az én hozzám írtakkal öszvevehesse. — Jó volna ha kezéhez venné

¹ Előbb így: *eggy szót*.

Emiliámat, Miss Sárámát, Rigómat, Minnámát 's La Rochefoucauldomat. Azok úgy sem nyomtallatnak most, 's még végig fogom tekinteni. De reménylem hogy mind ezt úgy teendi Uram Öcsém, hogy rosszúl ne vegyék. Még a' Báróczi olajban festett képe is ott van. Azt is jó volna kézhez venni. Eljen szerencsésen, édes Uram Öcsém. A' Nagy Asszonyt tisztelje mind kettőnknek nevekben, 's beszéllje-el, melly szívesen tiszteljük, melly szívesen szeretjük mind ketten. Bossányi Ferenczné épen ilyen tónú öreg Magyar Matróna volt, 's én mindég a' Nagy Anyámat látom, mikor a' Nagy Asszony képe lebeg előttem. Tiszteljük kedves Húgom Asszonykát is, 's ajánljuk magunkat barátságos emlékezetébe. — Ne felejtse Uram Öcsém tisztelni Fáy András Urat is, említvén hogy én akartam lenni tiszteletére, 's házánál voltam. Úgy kedves Uram Öcsémet Fáy Mózes Urat 's az Asszonyt mind kettőnknek neveinkkel. Adieu édes kedves Palim!

[Eredetije a Szemerétár VI. kötetében.]

3129.

Kazinczy — Horváth Endrének.

Tisztelendő

Horvát András Úrnak

Kazinczy Ferencz

tiszteletét, baráti idévletét.

Bátorkodom Neked bemutatni, nagy tekintettű Úr, néhány Epigrammat, mellyel Töviséimnek és Virágaimnak újabb Kiadása fog vastagabbodni az elsőbb Pataki Kiadás felett. A' te hajlandóságodat én olly becses hirtoknak nézem, mellyet nem szégyellenék pirulást érdemlő könyörgetés által is megnyerni: de itt nem az vala czélom, hanem az inkább, hogy szódba önthessem azon érzéseimet, a' mellyekkel Zirczed' olvasása töltött vala el. Mig csak versedet ismértem, tiszteltelek, miolta szerencsém volt látásodhoz, szeretlek is; egyike vagy azoknak, a' kiket, nagy és szép lelkek miatt szívem minden érzéseivel körülfog. Engedd nekem azt a' boldogító hitet, hogy, legalább igyekezeteim miatt, szeretsz.

Nekem úgy tetszik, hogy az én érdemem az, hogy az a' titkolt gyűlölködés, mellyel Orthologusaink és Nyelvrontóink (mert, én legalább, e' nevet annyira nem szégyellem, hogy még dicsekszem

is vele) egymást közel negyven év olta nézték, világos ellenkezéssé, harcczá lobbant. Ezt kerestem Vitkovicshoz írt Epistolámban, ezt Töviseim és Virágaimban, ezt a' Dayka' és Báróczy' Életekben. A' rövidlátásúak ebben csak kevélységet, pajzánságot, és, a' kik legszelidebben akartak ítélni, poetai szeszert kerestek. Illó volt, hogy a' sötétség valaha választassék-el a' világosságtól, 's Iróinknak 's Olvasóinknak Közönsége, melly eddig magányosan tévesztő derengésben őgyelgett, az eggyik vagy másik zászló alá térjen. A csata elkezdődött; Somogyi Geceon, Beregszászi Pál, Zombori József 's az Ó és Új Magyar' nevetlen Írója vezetik az Orthologusok' seregét; elébb utóbb megvívna a' két fél' emberei, 's akkor a' béke beáll, 's a' Nemzet tudni fogja, mit kövessen. — Én a' Zombori József (előbb Theol. tanító Prof. Károly-Fejérvárott, most Administrátora a Székely-Udvarhelyi Plebániának) Értekezésében igen sok jót leltem, 's azt hiszem, hogy ha a' szépbeszédű 's tudós férfiú, megolvasta volna a' mit megolvastia illetl volna, 's ha úgy mert volna szólni, a' mint mindazoknak merni kell, a' kik feledik nyugodalmokat, 's csak a' köz jót tekintik, ez az Értekezés épen olly jó lehetett volna, a' melly csonka és igen is hiányos mostan. De mit mondjak egy szánást érdemlő Beregszászira, a' ki azt hiszi, hogy Nyelvünk' ismeretére elég, ha valaki a' Keleti Nyelvek' Grammaticájikkal 's Lexiconaikkal megismerkedik, és egyébre többé szüksége nincs? A' ki a' Horátz' *si volet usus*át s a' Quintilian *Consensus Eruditorum*át lövöldözi ellenünk, 's nem tudja miben egyeztek-meg Tudósaink, kiknek neveiket sem ismeri, 's Horátzot soha nem olvasta; 's minthogy a' *Si volet usus* sort csak valamelly Citalióból kapta-ki, nem tudhatja, hogy a' hely a' Neologusok és Szócsinálók mellett szóll, nem ellenek. — Az Ó és Új Magyart én mind ez ideig nem láttam. Trattner azt régen meg küldé nekem; de nem tudom ki által, 's megeshetik, hogy a' Hegyalja és Pest közt elnyúlt agyagos sáros útban a' nyaláb valahol letétetett. De rajta levén a' könyv' czimén a' Debreczeni szörnyű bűz, képzelem mi lesz benne. Végre a' könyvet én is meglátom, 's nem hagyom szó nélkül. Nem fogom szégyelleni, hogy tévedésben voltam, csak győzettesem-meg tévedésem felől, 's megmutatom, hogy szívemnek nem vala ismeretlen az a' szép érzés, hogy a' ki az elismért Valót készen fogadja-el, 's azt vallja is, inkább ragyog, mint a' ki csak tisztá. — Élj szerencsésen, tisztelt Úr, 's szeress ha arra nem vagyok érdemetlen. Tek. Takács Úrnak mutassd-be szives tiszteletemet. Széphalom Febr. 13-dikán, 1816.

Helmezcit kértem, hogy Vidához irt Epistolámból küldjön-meg számodra egy Nyomtatványt. De lap 4. olvassd *Csevegvén*, a' *kaczagván* helyett; melly mint jutott oda, épen nem értem.

AZ UJÍTÓK HÁROM JELENÉSBEN.

1. Jelenés.

Midón Erdősi az első distichont
 Csinálni merte, Polyhymniánk
 Fellépe a' szent Olympba, 's térdre hullván
 A' nagy Kronión széke előtt, kiáltá :
 Áldásodat, nagy Isten, kezdetemre !
 Homérem lantja a' földön újra zeng.
 Hellász és Látzium nem holt-ki egészen.
 Akard, és egy szabad nép, mellyet én
 És Liber vettünk kedvezéseinkbe,
 Letészi vad tüzét, s Rómának és
 Athénnek nyomdokán futásnak indul,
 Úgy, a' hogy új nép nem futand soha.
 A' kezdet még csekély : de én Virágot
 Leczkéim alá veszem, 's a Léthe' szélein
 Horátz csudálva hallja-meg tulajdon
 'S mégis különböző szép énekeit.
 Koblembé zárom Tétnek Áldozóját,
 'S mint a' midón Aédon tiszteli
 Bájzengzetével a kelő Napistent,
 Ki a telek' vad szörnyeit elveri,
 'S ismét felhozza a régen várt tavaszt,
 A Zircz' Apollja akként tiszteltetik.
 Áldásodat, nagy Isten, kezdetemre !

Zeüsz int, s a' szép Kihallgatott virágait
 Feltészi lábaihoz, s vígadva száll-el.

II. JELENÉS.

'S beszélje a Költő, mik történtek itt ?

A nóta szép, mond A, de nem magyar,
 Nekünk magyar kell, nem görög s deák. —
 'S ha kell külföldi, mért nem a tatár ?
 Mert a tatár rokonvér, monda B,
 'S a' Syrus és zsidó, s arabs, velünk.

Erdősi *servum pecus*, így felel C.
 'S rossz imitátor ; ötet viszketeg
 Furdalja ; ujjakkal óhajt a' seregben
 Kimutattni, hogy az az Az ő. (Beregsz. lap. IV.)
 Mit? kérdi D ; ez új, ez a' Szokással
 Ellenkezésben áll, s jó é tehát?
 Mert a' Szokás itt, mint mindenhol, Úr.
 'S ha jó is, úgymond E, ki bírta rá,
 Hogy ő csináljon jót? A' lant miénk,
 Nem a tiéd, nem az enyém, s övé;
 Mindnyájan kezdjünk, hogyha kell, nem eggy.

Mindnyájan, monda most F, semmiben
 Nem tészünk kezdést; azt mindég csak eggy,
 Vagy csak kevés társ, tészí. Ám tehát.
 Próbálja mit tud ő ; de hozza előnkbe,
 'S mi fogjuk néki mondani, tud é ő.

'S bár tudjon, tudni nem fog, hogyha mi
 Hogy nem tud, úgy találjuk, szólla G.

Itélni jussom nékem is vagyok,
 Így szólla H, mert én is Nép vagyok,
 'S kimondom: Én nem értém. E' szerént
 Egyéb nincs hátra, mint hogy a kobozt
 Engesztelésül áthozza a' Szokásnak,
 Ha hív polgárnak óhajt nézetődni:
 Ne szólljon a' kit nem hall a' — siket.

III. JELENÉS.

Erdősi után eggy vad csoport dühült
 Gyötrő zengésre, 's eggyik a' szelés'
 Négy pontjain rímet kezdte csattogatni.
 Gonosz hexámetert s pentametert
 Gyártott nőstényke 's hím, 's tudós 's tudatlan,
 És a' tudatlan még makacsbb leve.
 Szép! oh igen szép! mond Polyhymniának
 A' kancsal Isten; méltán kérkedel;
 'S ez é az a' te Rómád és Athénéed?

Sergemben; úgy mond Mómusznak komoly
 De csendes arcczal Polyhymnia,
 Jót 's rosszat együtt úgy lelsz, mint az ég'
 Sergében leljük Ámort és Szilént,
 És téged, ormos, sánta, kancsal Isten.
 Mellyike a' jó, mellyike a' gonosz,
 Azt értik, a' kik engemet szeretnek,
 'S epés gúnyoddal én nem gondolok.
 Felszálla, s vitte a' pártát Kedvesének.

A' NYELVRONTÓK.

Rontott, mert építeni akart Palládio; benne — —

[stb. mint a 3081. számú levélben.]

Palládio a XVI. század elején született. Akkor az egész Európában az Arabsz ízlés tiszteltetett az Architecturában. Ez a Goth stílt eltörlé, 's egy csarnokot (amphitheatrum. Zrinyi XV. 83, 84) építe Vicenzában, melyet tisztel a' Világ.

MI A' SOK?

Szólj, mi elég, mi sok, és mi kevés? Mértéket ezekhez

Adni ki fog? neked én, Bardacsi, vagy te nekem?

Astyanax dajkája felé rettegve vonul-el

Atyja' sisakjának érczragyogása előtt.

Hagyjanak élni tovább, nagy kisdéd, az Istenek, — Hektor

Volt nemzöd — nem kell félned az érczragyogást.

KISFALUDY.

A' pór nem érti mit miért szeressen — — —

[stb. mint a 3123. számú levélben.]

Kivül:

Tisztelendő

Horvát András

Téti Plebánus Úrnak.

Pest,

Győr,

Tét.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

3130.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Szeretem Barátom!

Nálam vannak már mint Schiller apróbb Munkái, mint Ciceró' Wieland Leveli számodra. Pongrátz Úr szerezte-meg. A' Tavalyi Bécsi Literatura-Újságotis keresi. Göthe élete is várja már, hogy kezedbe kerüljön. Pongrátz Úr társaságát szeretem. Azt mondta nekem tegnapi, hogy Pomponius Melát másod-izben fordította. Az ilyen dupla fáradság nagy törekedésre mutat.

Várva várom a' te módodba öntetett Bé-vezető beszédemet. Kár volt több olyan dolgozásokat meg-nem tartani. Azon örvendezzünk, hogy Irás-módunk és gondolatink' szerkeztetése sora különböz. Ez nem rekeszti-ki szíveink között a' Harmóniát. Ha én úgy raknám-össze szavaimat és Ideáimat mint Te, vagy Te mint én, sem benned, sem bennem [nem] találtatna eredetiség. A jó Fejeknek úgy kell különböznie, mint a' Physionomiáknak. Ez a' különbözőség legszébb remeke a' Természetnek. De szükséges is, mert az egyformaság a' gondolatokra és érzésekre nézve legnagyobb akadály volna, a' mellyre a' Lelkek' országában a' való, a' szép és az Ideálnak keresése és üzése találhatna. Mennél hosszabb lesz válaszod, annál jobban fog gyönyörködtetni, és többre tanítani. Nem kell azzal gondolni semmit-is, hogy vagy ez, vagy amaz, vagy rólad vagy rólam mit itél: én csak azon igyekszem, hogy semmit se mondjak vagy írjak ok nélkül, az az rám nézve ok nélkül, mert a' mi nekem okosnak láttzik, könnyen látathatik más előtt oktalannak; ha meggyőzetem, változtatom, ha nem, meg-maradok vélekedésemnél, a' nélkül hogy vetélkedjem.

Meglehel hogy igaza van Recensensednek, de nekem ezen vers:

Íz, csín, tűz vagyon a versbe, ha mesteri mív

jobban tettzik, mint ez:

Íz, csín, tűz vagyon a versben, ha mesteri mív.

A' Versben az utolsó sýllaba nem rövid, mihelyest h következik, mert a' h betű a' Magyar nyelvben soha sem lehet magábanhangzó, mivel nem mondhatom alom, halom helyett, mint a' Fran-

tziában mondom omme, homme helyett. Az Olaszba szintűgy a' h betűt a' szó elején nem ejtem, ámbár írom; hihető hogy az olaszok ezt e' módot őseiktől a' Rómaiaktól vették. Nem kell soha elfelejtenünk, hogy a' Versezetben nem a' szemeknek, hanem a' füleknek mérjük a' szótagokat. A' mi Prosodiánk olyan mint a' Görögöké, kevés változásokkal. Nagy erőltetés volna, ha Versben helyett nem írhatnék Versebe, tsak hogy a' Versebe után tegyek egy el-hagyó jelet (signum exmissionis), így: *versebe'*, hogy kitettzjen, hogy a' hatodik, nem pedig a' negyedik ejtésben van a' szó. Költőink többnyire még az articulus a'-t is cum elisione hosszúnak teszik. Ez egy kitsit nevetséges, mert rendes valóban azt mérni a' Versben, a' mit kihagyok, nem pedig azt a' mit meg-hagyok, ejtek, kimondok. Én ezen dolgokról talán többet gondolkoztam, mint gondolná valaki; azonban nem akarok senkinek is törvényt szabni, írjon kiki a' mint neki tettzik, csak Igazakat, Jókat és Szépeket mondjon. A' jövődő fogja meghatározni, kinek vólt Grammatikája, Ortographiája vagy Prosodiája a' legtermészetesebb Nemzetünk' és Nyelvünk' Géniusa sértése nélkül! Azon leszek Munkámban, hogy kivilágosítsam: mi az a' Nemzeti és Nyelv Génius? Különösen a' Magyar Nyelvre nézve. A' mi Grammaticusaink azt gondolják gyakran, hogy Nyelvünk' természetében találták azt, a' mit tsupán a' magok Fejeikben találtak. Én a' Diétán sem neveztem-meg személlyesen azt, a' kit czáfoltam, még-is tudta minden ember, kiről szóllok. A' ki esméri Litteratúránkat, tudni fogja, kit értek; azonban, mint a' Diétán, úgy itt-is nem arról lesz a' szó, hogy ki mond valamit, hanem hogy mit mond, és úgy tettzik nékem, hogy ez a' kímélés, a' melly tsak a' tudós emberek elébe idézi nem annyira a' vádolandók személljét, mint Munkáik némely foglalmányit, nem fog senkinek is vissza tettzeni. Én ebbe' nem látok semmiféle Haramiaságot, hanem bizonyos ójva bánást (delicatesse), a' mellyet mint hozzám, mint azokhoz, a' kikről szóllani fogok, igen illendőnek látok, mivel leg-alább azt fogja megmutatni, hogy Hazám Litteratúrája' szeretete nélkül mások igyekezete iránt való tiszteletből nem is mertem volna leg-kissebbet is Munkájikból vizsgálás végett felhordani.

Annak nincs érzése, a' ki azon változásokat és igazításokat, mellyeket Rainis és Kerekes Virgíljébe tettél, nem javalja; ha megengednéd, meg-jegyvezném, hogy a' *Rendre el-énekelem* hiátus: két szóban, két egyformán egymás mellett hangzó magában-hangzók között az egygyiket ki kell tólni, másképp ex natura rei hiátus, az

az: száj-tátás van minden nyelven a' Világon. Így tenném hát: *Rendel el-énekelem*; és ha kétszer az el-el egymás mellett nem tettik (füllenek ugyan felette tettik), úgy tenném: *Renden el-énekelem*, non obstante Grammatica Debreczinensi, a' ki a' *Renden* szó végén a' versezetben-is, loco signi exmissionis, talán két nn-et akarna tétetni. De ezek valósággal apróságok. Mi mostani Aristarkok, valamint a' régiek, olykor felette sanyarú emberek vagyunk. Amazok az Ilyas 1ső Versében két hibát találtak; az egyyik a' volt, hogy a' vers egy szótaggal, egy syllabával hosszabb mintsem hogy kellett volna; a' másik pedig a', hogy a' Világ leg-első Poéta' leg-felségesebb Munkájának leg-első Versében egy Poeticust is letek. Hiszem tökéletesen, ha hogy elő fogunk menni a' jobb ízlésben, fondorlóink lassan lassan elfognak szokni a' túlságoktól igazításaikban, és meg-fognak győztetni arról, a' mit Du Marsais mond: «Jamais grand génie n'a pas été puriste.» Avagy pedig a' mit Boileau: «L'exactitude est le génie des sots.» — Egy szép Históriátska jut eszembe, a' mellyet, ha megengeded, mulattság' kedveért elő-fogok neked beszélni.

A' híres Grammaticus Bauzée, míg egyszer oda volt, és Letzkét ada az oskolájába, otthon egy tudatlanabb, de kedvesebb fiatal embertől meg-koronáztata; úgy történt, hogy el-késne a' lator Professorné Asszonyom karjai között, a' honnan híjába kívánczozott több ízben kikászolódni. De az Asszony' hevei tartóztatták, és mivel a' szerelem jobban rövidíti az időt mint a' Grammatikai Tanítások, még ideje előtt bétoppant a' szobába a' Tudós Parókás Professor. Fel-lármáztattak a' szerentsés ölelkezők, és a' Fialat ember el-akadván, azt mondta az Asszszonynak: «ne vous ai-je pas dit qu'il faille que je m'en aille?» — «que je m'en allasse, que je m'en allasse, Monsieur» — úgymond a' hidegvérű, és csupán a' Grammatikai regulákért buzogó Professor Úr, a' kit a' szerentsés Javítás tökéletesen vigasztalt bal sorsa felett.

Mivel bele-ereszkedtünk a' Históriátskákba, imé ezt beszéllette Bertöldy Ur.

A' híres Jáhn Berlinből Bécsbe érkeze, a' szerződésék' ideje alatt. A' mint leszállott a' Kotsiról, Pantalomba', Kurtkába', borzas hajjal és egy kis veszszőtskével a' kezébe' jelene meg sietve Hardenberg Herczegnél, a' hol éppen Európa sorsának dolgozói mulattság okáért fel-gyűltek vala. Bé és fel-lép közzéjek az egyszerűes ember, és az első Köszöntések után minden tartózkodás nélkül, mindenek

hallerára azt mondja a' Herczegnek, hogy ötlet a' Berliini Szabad Kőművesek Lózsija küldötte legyen látni, hogy mi történék itt Bétsben az emberi Nemzet' javára, mivel a' Közönséges Levelek tsak a' Közműlatságokról emlékeznének, és ideje, hogy annyi áldozatok után a' Nemzetek' bődögülésára is már egyszer tétetődjön valami. A' Herczeg a' leg-nagyobb le-ereszkedéssel a' Köz-dólgok' szövénységét elő-hordani, ezer biztatásokat adni, egy szóval az esze hatalmas embert minden szívességgel fogadni, sőt más napra ebédre is hívni, és néki megígérni [méltóztatott], hogy szándéka vele magánosan bővebben szólni a' Köz dologokról. — Gondolható, hogy lökkent meg a' Diplomatica-Test, egy részről az avatatlan merészségen, más részről pedig az ezt kegyességgel elfogadó Herczeg' gögtelenségén. Azonban a' szabadságot lehellő Férjfiú sok fő hajtások nélkül ismét el-ballaga. A' midőn már az ajtón kinnt vala, a' Vürtembergi Király Ministere és egy Austriai Generál el-nem titkolhatták a' Herczeg előtt csodálkozásokat, és azt mondták néki, hogy csupán ő Herczegsége iránt való tiszteletek hátráltatta legyen őket ezen vad-bátor embernek meg-fenyítéséről. Erre a' Herczeg: ez igen okos és derék ember: Szót 's helyt fog állani az Uraknak, akár Kardra akár pistolyra kellyen [!] a' dolog. Nagy vitézséget mutatott a' Pruszsziái ármádánál; de nem javaslom, hogy pennára menjenek vele, mert nem gondolom hogy kedvező legyen az Urakra nézve a' dolog' kimenetele. Jáhn Úr Német Országnak egyik leg hathatóssabb Irója.

Közlöm veled Döbrentei Úr Levelét is feleletemmel egygyütt. Az Erdélyi Múzeommal nagyon meg vagyok elégedve, noha töllem is némely Darabokat béveve. Kár Pataki Mó'zest [!], ennek az embernek igen világos feje vala és különös Talentoma a' beljebb vonúlt dolgoknak (rerum abstractarum) előadására. A' Német Literatura Historiáját alkalmas kéz dolgozta. Én az Erdélyieket inkább tartom Magyaroknak mint minket. Úgy látszik, mintha több szép magyar ajakú és magyar szívű jónevű emberek vólnának. Meg kell vallanom, hogy még sehol sem olvastam a' Spinozizmuszt olly szemlátomást elő-adva, mint Pataki Mó'ses értekezéseiben. Én fiatal Koromban magát Spinozát is forgattam, de vagy ő vagy ifjuságom volt az oka, hogy nekem nem vala ollyan világos, mint Magyarázója Pataki, a ki az én Ideámat azon sziztemáról egészszen eltalálta. Gyönyörű Talentom, úgy meg-fogattatni a' lélekkel a' beljebb vonúlt dolgokat; ehez semmi Nemzet sem tud kevesebbet a' Néme-

teknél, én pedig kötve hiszem, hogy annak meg-különböztetett Ideái (Ideae distinctae) lehessenek, a' kiéi nem világosak. Mikor a' taglalások közt nagyon aprósodnak a' meg-fogások (conceptions), akkor kell kivált vigyázni, hogy a' nagyon perdített Ideáknak fonalai hajszálókká ne vályyanak, és öszve ne bonyolódjanak. A' leg-nagyobb örömmel látom, hogy az Analysis, az az taglalás, nálunkis lábra kezd kapni, és hogy, nem csak festeni, hanem kigombolygatni-is már kezdjük a' Képzeteket. Tsak az egyyk Talentom' gyakorlása ne ártson a' másiknak, ha harmoniával eredjen, és sokat lehet remélni Litteratúránk előmeneteléről.

Itt a' Farsang nem igen vig, nehéz okát egészen által látni, azonban forognak a' szép lábatskák és nem szűnik a' forgolódás. Csokonai Békés Vármegeében a' Világ legszebb buzájában tapodó lóhoz hasonlítottá a' Német Tántzost, de én nem tudok valami hasoulóbbat a' Planéták forgásához a' Német Tántznál. Itt is ott is két erő űz; itt is ott is, mint a' sarkon, mint a' körön esik a' forgás — itt is ott is egy harmadik és a' leg-hatalmasabb erő, a' szerelem, hordja a' testeket, és ha igaz hogy nótára peregnak a' pláncák, a' mint véli Pythagoras, nótákra indul a' Német Tántz is. — hijába kárhoztattya tehát Göthe ezt a' tántzot; azt mondaná neki D'Alembert ha élne, a' mit Herczeg Richelicunek mondott, a' midőn cz egykor kérdezné, hogy miért vagyon a' szép tántzosnéknak több kedvellőjük, mint a' szép énekesnéknak? ez természetes következése a' mozgás közönséges Törvényeinek. A' komor Morál ugyan másképpen szól, de ki tudja, hány Genie embernek lételet lehet a' tántznak köszönni? és így pótolgattyák magokat, olykor leg-alább a' Morál és a' testiség. Általhatatlanok a' Természet titkos úttyai. — Kevésbe múlt kedves Barátom, hogy egy nagy szerentséllenség nem ért. Egy gyönyörű alak felbolygatván Képzelődésemet, olly közel kezdé férkezgetni szívemhez, hogy azt majdhogy el-nem lopta. Talán ősz-hajam szerentsétlen szerentsém! Mollie meum teneris est cor violabile telis. Mi Poéták könnyen gyűlünk, de:

Desine dulcium saeva mater cupidinum,
 Circa lustra decem flectere mollibus
 Iam durum Imperiis,
 Nam fugitare decet simulacra, et pabula amoris
 Abstergere sibi, atque alio convertere mentem,
 Nec retinere semel conversam unius amore,

Et servare sibi curam, certumque dolorem;
 Ulcus enim vivescit et inveterascit alendo,
 Inque dies gliscit furor, atque aerumna gravescit,
 Si non prima novis conturbes vulnera plagis.
 Vale. — Nec me iubeas miserum esse libenter.

Tansits itt nálam lakik; szüntelen Görögül olvasunk. Így próbálgatom tépdelni a veszedelemnek zsengó érzeteket. Könyörögj Minervánál

Kassán, Febr. 13ikán. 1816.

hív Barátodért
 ... Jóskádért.

Copia.

Kolozsvár, Jan. 18d. 1816.

Nagyon tisztelt, Méltóságos Gróf Úr! Pirúlok hogy a' válasz ennyire el-késett, 's a' Mlgos Gróf Úr iránt lévő tisztelő szeretetem érzése fenyegeti halasztgatásomat. Részszerint azért megven későbbben Levelem, mint néhányszor megindúlt gondolataim magok repülni akartak volna, hogy a' Muzeum három Füzetjének elküldése iránt is bizonyosat írhasak, részszerént az Vdik Füzetbe menő dolgozást kellett fonal folytában elvégezniem. A' Muzéumot Próf. Sárvárihoz útasítva, a múlt héten, elküldöttem. Sajnálom hogy a' Képekre nézve, csak az utóbbi nyomásokból szolgálhattam, mert a' többiek már ki osztódtak.

A' IVik Füzetből a' múlt December 5ikén Trattner Levele szerént, 9 árkus volt kinyomtatva. Eddig tehát az is egészen elkészült, 's ezt is Debreczenbe elfogom a' M. Gr. Úr számára, mihelyt hozzám meg-érkezik, küldeni.

A Mlgos Gróf Úrnak két levelét nagyon bírnom szerencsém. Úgy nézem mindeniket, mint Lélek kincseit. Mennyi örömmel olvastam a' múlt December 6ikán írottat, 's hányszor nem örvendtem a' velős gondolatoknak olly lelkes elő-adású 's erővel tellyes fordulásokat ki-lobbantani tudó nemes észszel levelezésben lehetnem. Ha életemnek örömeiket kíván a' M. Gr. Úr adni, ne vonja meg tőlem, azon szeretettel, mellyet én egyenes hajlandóságból a M. Gróf iránt érezek.

Valójában a' Censúra, hogy a' vett becses Levélnek cikellyeire térjek, a' Censúra úgy a' mint nálunk nagyon hátráltatja

az elmék szabadabb kifejtődését. A' gondolkodásra jól el-készült fő munkálkodása alatt az Ideák atyafiságos fonalain gyönyörködve megyen által, 's örvend a' Keresettnek 's megtaláltnak, de a' gondolat' kifejtése közben is már eszébe jut a' nyűg, mellyel meg-köttetik, ha Censúra elébe adja. 'S nálunk mely gyermeki félelemmel rebegnek sok Censoraink.

A' Muzéum IVik Füzete előbeszédje írásakor nekem ezen syllogismus fordúla papirosomra: E' Nemzet szabad. E' Nemzetnek törvényes külön Királya van. E két Haza nem Provincia. E' Nemzet Nyelvének élnie kell, 's azt virágoztatni kötelesség. A' Censor a' két középső punctumot kitörlötte. Én nyughatatlan nem vagyok, 's principiumom, hogy egy két szabadabb gondolat ki-mondásával több hasznosabbnak előadhatását meg ne gátoljam, de annyi se legyen é szabad, a' mennyit törvényeink nyilván mondanak?

Gróf Batthyáni Ignáz életében pedig el kelle hagynom azon Periodust, mellyben ciliciumát kárhoztatám.

Igy járok a' múlt December utolsó hetében, itt Erdélyben Szászvároson levő Gýmnáziomi Rector Híztóriai darabok és apróságok nevű gyűjteményével, mellyben az Erdélyi Fejedelmeknek 's Török Portának sok Levelezéseik, Erdélyi Ország Gyűlési végzések vagynak egybeszedve. Engemet kért meg az egybegyűjtő Kerekes Ábel az Imprimatur megnyerhetésére, de a' Gyűjtemény kinyomtatása nem engedtetik meg.

Az illyesek elkedvetlenítik a' leg-buzgóbb igyekezetűt is, 's azon kevesek számát kik magyarul írának, még kissebbé teszik. 'S nem makatsolja é meg sokszor a' Génie magát, hogy éppen semmit se tegyen, ha úgy nem teheti, mint azt lelkének tiszta sugallásai benne erővel s hathatósan előállva meg-kivánnják? Azonban a' Köz-jót nyughatatlan melegséggel terjeszteni égő birjon elegendő el-nyomhatlan indulattal, 's tegyen annyit, a' mennyit tehet. Egész erejének nem mutathatása nem az ő, hanem az idők szégyene. E' levelem mellett szerentsém vagyon, a' M. Gróf Úrral egy Episztolámat 's egy ódátat közleni, mellyek így a' mint vagynak, bizonyosan nem jöhetnek ki. Az ódának legutolsó strophája nem oda tartozik, a' leíró el-hibázva tette oda.

Az Ember-szerető Imádsága a' Naphoz, igen szép filozofiai gondolatokat fejteget, a' Muzeum következő Füzetjéibe menő munkák közé már béirtam. De megengedvén a' M. Gróf Úr, hogy megjegyzésimet egyenességgel megírassam, méltóztassék instálom azokat

elfogadni. Az ik-be nem végződő igéink imperativusai 's conjunctivus imperfectumai nem vesznek magok mellé *el* syllabát. Így a' jelenek, az említett időkben jelenj lesz 's nem jelenjél. E' szerint nem jó a' menjél, közelgessél, siessél, hímezzél, tükrezzél, pirosítsál, pergeljél, gerjesszél. Mind ezek a' jelenvaló idő harmadik személyében nem végződnek ik-ben, azért így kell nekik lenni: menj, közelgess, hímezz, 'stb. különben pedig a' kedves hangzat is megkívánnya hogy az *él*, sokszor egymás után elé ne forduljon.

Ezen kifejezések helyett: *szív evettségen, belénk ette*, valamivel kedvesebbeket kívánnék. E' rímek *bizony nem félő kis állat vagy, ne tagadd*, a' szép gondolatnak fáradságot adnak, 's óhajtánám azokat is változtatni.

Különös öröömre fog lenni, hogyha a M. Gr. Úr több Munkáit is az Erdélyi Muzéumba adni méltóztatik, 's arra instálom. Így szeretném, ha igen nagyra becsült levelében említett újabb Munkáját is kapni szerentsém lenne, hogy ki-adhassam.

Az első Füzetet nem tudom-ki? a' Bécsi Literatúrai Újságban recenseálta. A' M. Gr. Úrnak abban álló két Anakreoni Daláról ez volt mondva: Zwey Anakreontische Lieder vom Grafen Dessewffy mit jener französischen Leichtigkeit geschrieben, die man an diesem gebildeten Dichter gewohnt ist.

A' IIIik Füzetben áll azon ódám, mellyet a' M. Gróf Úrhoz, tisztelettel eltelve, írtam.

Schiller Ideáljai fordítását, kérésemre, Gr. Csáky József által adta. Mindent egészen kitéve benne érzésem nem talál. Ha megengedi a' M. Gróf Úr, bátor fogok lenni ítéletem megírására.

Legyen bár a' Mlgos Gróf Úr Levele árkusokból álló, én azt a' legnagyobb örömmel fogom olvasni.

Kapitány Thomann alázatos tisztelete jelentésére kért.

Ajánlom magamat a' Mlgos Gróf Úrnak, 's vagyok megváltozhatatlan tisztelettel — a' Mlgos Gróf Úr alázatos szolgálja Döbrentei Gábor mpr.

Copia.

Kassa, Febr. 3-ikán.

Tekintetes Úr!

Vettem a' kedves Feleletet a' tettző versekkel egyetemben. A' Muzeum 3. Füzetei is már kezemhez jöttek. Professor Sárvarinak 100 Forintot küldöttem amannak számára. Méltóztatson a' jó szándékot,

nem pedig a' summátskát számba venni. Örvendek, hogy Gr. Csáky közlötte a T. Úrral az Ideálokat. Könnyen hiszem, hogy Schillert utól nem értem. Sas után nehéz repülni. Háládatlan dolog a' Fordítás, kivált ha remeket akarunk fordítani. Elég közelíteni. Szintügy fog jární az, a' ki majd valaha a' Tettes Urat fordította.

Sokat útaztam a' Hazámban. Országszerte mondják, hol gerjeszsz, hol gerjeszszél, és pedig nem tsak a' pórnép, hanem a' jól neveltek is. Már Kazinczý Úr is felakada ezen a' Grammaticai botlásón, a' mellyet én azonba a' folyó Beszédben sem nézhetek annak. Grammaticae et Latine loqui non semper idem est, úgymond Quintilián. Homér ugyan azon egy és pedig felséges nemű munkában, tettzése szerént, hol ez, hol amaz vidék- vagy tájejtéssel (Dialectussal) él. Miért ne kövessük Ősdedős Apánkat, kinek úgy is hijjába akarnók követni fellengségét? Örvendjünk inkább, hogy több ejtéseink vagynak ugyan azon egy kijelentésre. Ne költőnítlenítsük (!) szép szabad Nyelvünket. Ne tartsuk a' lántzokat reguláknak. Egy szabad Nemzet Nyelvének féken ugyan, de könnyen-járó féken szabadon kell indulni. Tíz Magyar Dána szép füleitől kérék tanácsot, vallaná meg, mi hangzik nekik kellősebben: mit *mondsz?* mit *mondasz?* vagy mit *mondol?* és mind a' tíz loginkább kedvellette az utolsó ejtést. Ha meg akarjuk szeretetni Nyelvünket a' Külsőknél is, ne hitessük el magunk felül, hogy mi Magyarok azt tarttyuk egyik a' másikárúl, hogy nem tudunk Magyarúl. A' szép szó *árnyék* helyett a' kemény és nyelvéfitzamtító *árny*t írni, sokkal jobban sérti a' fület, mint *száz pirosítsál*. Szabad úgy írni, a' mint beszéllenek a' jól nevelt emberek is. Hadjuk a' borzos Berekszászira (!), hogy Akarnániai vagy Sanscritta Nyelvet készítsen a' Magyarokéból, de mi, az Erdelyi Muzéum példája után, mély, szép, jó 's nem aprós dolgokat írjunk, kellemetes hangzatú hathatós Nyelvünkön, és tartsuk szemünk előtt Mártziál elmés mondását:

Coenae fercula nostrae
Malim convivis, quam placuisse cocis.

Ha tart tölle a' T. Úr, ne hogy a' Grammatikusokat botránkoztassa, tessék ezen észrevételeimet Jegyzésbe kinyomtatni.

Bizonyosan szebben lehetne elő-adni hogy a' szívevettség magát belénk etc, de lehetne é hathatósabban ott a' hol az indulatosságok' kerges nyavalyáját akartam kijelenteni? «Il faut peindre les effets»; a' mardosás kopott kép, és nem is olly hathatós, mert megelőzi az

evettséget. Nagyon le fog kötelezni a T. Úr, ha más szebbet, de szinte olyan hathatóst, teend helyebe. A' szempillantati irtóztatás támasztása nints, mikor a' maga helyén van, a' szép előadás természetellen, sőt annak miveltebb bájjait a' nyersség által olykor eleveníti, «rend le bean plus piquant». Erre ezer példa vagon Homerustól fogva egészen le — Schillerig.

A' *Bizony nem félő*, nagyon közönséges ugyan, de ott úgy érzem, éppen a' kellett. Tessék próbálni valamely más kifejezést helyébe tenni, és azonnal tapasztalni fogja a' T. Úr, be igazat mond Horác: «Difficile est proprie communia dicere.» «Otez cette phrase d'abandon, et vous changerez, mais vous ne remplacerez pas le naturel.» Által futván újrolag Könyörgésemet, mivel szokásom szerint, soha sem elégszem meg azzal a' mit magam tsinálok, a' hol azt mondom: *és én mint Pap imádkozom és áldlak*, az imádkozom helyett most költeményesebbnek láttzik nekem a' tömjényezek.

Botsánatért könyörgök, hogy óltalmazom Könyörgésemet, de kit nem vakít el az Atyai szeretet? Azonban nem kell vakon szeretni, tsak az Istent és a' Mátkákat, és azért az Ideálok igazítását örömmel várom el, de kérem legyek oktámasztott (motivée), mert mivel nem találomra szoktam írni, és mindenkor sok vagy leg-alább több képzetek között választok, az olvasó hidegebb menésű eszének járását, az írás hevenyében melegebb érzések között haladóéval, leg-inkább azért is össze szeretem basonlítani, hogy tsendesebb lélekkel láthassam hol? hányszor? és miként játszottatta meg vagy Eszem a' Szívemet, vagy szívem az eszemet?

En mint ezzel, mint amazzal, leg-kissebb tsalattatás nélkül lehetek is és fogok is lenni szüntelen a' Tettes Úrnak

alázatos szolgája

G. D. J.

Döbrentei levelét nem lehet egészen értened, mert az enyimet, melly azt meg előzte, nem olvastad: ha parantsolod, közölhetem veled.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

3131.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Tekintetes

Kazinczy Ferencz Urat,
Szívének *Barátját*;
Tudományának *Mesterét*;
's Grátziájának *Grátziáját*
üdvözli

Ungvár Németi Tóth

Pestről. Febr. 15dikán, 1816dik évben.

Az a' sympathia, mellyet közöttünk napról napra öregbülnie tapasztalok, csak a' nemesebb Lelkek között, ha ugyan magamra nézve az illy gögös képzelet szabados, 's talám csak a' Wieland szép lelkében támadhat oly hirtelen, 's nevedkedhet annyira, mint közöttünk. Csupa írásaid, mellyekben pedig a' szent Plinius kaczerkodhatik, 's a' kaczer Sallust szenteskedhetik, elégségesek voltak, hogy erántad, Szerzőjök eránt lángot kapjak. Mit mondjak fel világosodott agyad értelmiről; 's nyilt szived heves indulatiról, mellyeket, ugyan annyi szent titkokat Barátinknak is csak okos válogatással szoktunk fel fedni? Enyém vagy egészen, — meg fogtalak, 's bírlak! A' te Barátid nekem is enyéim; 's a' te gondolatod, csak addig tied, míg ki nem mondtad, 's meg szünik *magadé* lenni, mihelyest tudomra esik. Szent Miklósy, kit a' Vida Lászlóhoz írtad epistolácskában is említesz, három héttel ismerkedtem meg ez előtt vele, oly jels ifiú, kinek barátságát meg nyerni, vagy csak ismérétségébe jutni is, öröm és szerencse. Az Epistoláról szóltomban nem mellőzhetem el, hogy Cseresznyésnek, az én Hivemnek, annak főképen két első sorain, különösen pedig a' *Vihar* és *jajong* igéken származott gyönyörködését meg ne említsem. Szép epistola valóban, — 's kár, hogy még Sz. Miklósy távul létele miatt mind eddig nem láthatta. Neki, és nekem is amaz új Poémák közül, mellyeket velünk Leveleidben közleni méltóztattál, azon gyönyör epigramm tetszik mindenek felett, mellyet a' Nyelvrontók menségökre irsz. — Boldog Férfiú, ki a' te korodban hasznos élete gyümölcsein kívül annyi kellemes virágokkal is diszeskedik! Szegény Czinke! neki jó szíve vagyon, azt mondják; de elméje gyermekkori szokásánál állapik! Nem tudom, mi nemü indu-

Iattal vevé tölem a' feleletet, főképen midőn avval nyomtatásban lepném meg? de akárhogy vette is, nekem a' mellett, hogy tüzem, 's bátorságom elégséges, igazom is vagyok. Hogy könyvem minden tekintetből tetszhessék még annak is, kinek helybe hagyására leg inkább vágyakodik, valamint a' könyv nem kívánhatja, úgy szerzője sem reménylheti. Meg elégszik pedig avval mind a' kettő, ha azt te, 's hozzád hasonló két három ember, meg nem vetitek. Örömmel fogom olvasni észrevételidet, mert azok akár helybe hagyók, ingerül, 's ösztönül; akár csipősök lejedenek, tanúságul szolgálhatnak. A' nyomtatványt, mellyet neked küldék, Rhódey Jósihoz útasítám, 's csodálom, hogy azt még közelebbi leveledet irtodkor kezdedhez nem kaptad. — Ma holnap görög verseimre is előre fizetést hirdetek. Schediusz nagy dicsérettel adta vissza. most pedig egy Török országi nagyon jó Hellen ifiú Rácznál vagyok. 's azt állatja ez is, hogy tiszta Hellenismusz (minden más idioma keverék nélkül) vagyok benne. — Kívánom, hogy Levelem egészségben üdvözölhessen! A Grófnának köszökölasomat ajánlom. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3132.

Szemere Pál — Kazinczoknak.

Péczel Febr. 18d. 1816.

Édes Uram Bátyám!

Csak annyit, hogy végtére megérkeztünk, melly is tegnap estve történt. Lasztócztól Tolesváig jó útunk volt, nem külömbben Ongáig; de innen Vataig 's ettől Szihalomig napotszaka verdesett az eső; 's Tárkánynál élet veszedelmeztetésével gázoltuk által az árvizeket. Anyánkat frissen lertük. Könnyező örömmel fogadtuk egymást. Távolletünk alatt az a kárunk esett, hogy három tehenünk 's két borjunk eldöglöttek; egyéberánt holmi hasznocskánk is csak volt. Szántóföldek és szőlők e vidéken is fősvényen, igen fősvényen fizettek; rétek és kaszállók valamivel bővebbeckén; 's legalább szénám és abrakom elég van, 's még valami keveset el is adhatok.

Tehát örvendhetek a' *Sélynek*? *Dörrent*, ha ez nem volna is, lehet, mint, a' *Dörregtető* is. Az *Örüli, örvendi Azt*, Kis Jánosban is meg van 's egyebütt is: tchát nem rossz. *Örüllek örvendlek* etc. Hát a' *fortyan* nem lesz e *forran*? Nagyon köszönöm a' *feyerlich*

magyarozatját a' *solemnis* által. Így az *ünnepi* használható. Nekem egyéb érzésem volt e' felől. — *Szent el ő Jézus körül.* Két exclamatióval jegyzém meg ezt. Örömben!

Mind sereg-vezérnek tisztelt
ditsős erősséggel élte,
És éltét letette, etc. etc. lap 13.

Magyar Orsz. Kir. és Kap. Koporsó Épülete Horányi Elek által. évszám nélkül az egész könyvben. Ismeri e' Édes Uram Bátyám ezen Lapidar-Innschripteket, fordítva deákbul? Régolta, 's azolta kiváltképen, hogy az Újhelyi emlék feltéteztett, akarom emlékeztetni Uram Bátyámat, hogy a' Stylistikának e' nemében is méltóztassék példányt adni. Nem lehetne e' a' Tövisekben e' formát használni, a' mennyire ez a' proza és poezis között középben áll.

A' Szent Miklósira írt Epigramm nekem nagyon tetszik, így a' Kisfaludinak szőlő is, és az enyém. A' Kisfaludiéből a' *koszorút* 's ezzel járót, minthogy ez az idéa eléfordulgat a' Tövisekben, mással kívánám felváltatni; tehát csak a' három utolsó sorokat: Új koszorút. Azt mondanám hogy ő kevély az Értőnek gáncsal vegyes dicséretet feljebb becsülni a' pórnak teli szájánál. Vagy más egyéb ilyen. A' *tűzbe felét*, ismét és ismét instalom Uram Bátyámat méltóztassék elhagyni. Ártani fog vele Uram Bátyám auctoritásának, 's ez által nyelvünknek. Csokonaira talán a' non omnis fert omnia tellus ideáját lehetne használni. Nem minden lehet Virág 's Berzsenyi az odákban, Kazinczy az epigrammokban, Dayka a' dalokban, de a' Csikóhörös Kulaacs, Evoé, a' Vityilló szép Katója, 's a' farsangi dal, méltók hogy megkoszorúztassanak, oszlán a' Csokonai Imádóji is tudnak végtére mit kell Cs.-ban becsülni. A' Töviseket minden esetre jó lesz két kötetre szaporítani. A' jegyzések által meglehetősen fog a' kötet vastagodni.¹ Még egy gondolat fordult meg fejemben az út alatt. Nem lehetne e' a' lovancz-korból a' Tövisek közé valamely képet felvenni? A' kicsapott lovancz sélyére tétetett, mise mondatott felette 'sib. Mint mi Czinkével 's Somogyival! Ha parancsol velem Uram Bátyám, e' cikkelyt felküldöm. Garvét a' Sprachverbesserungok felől körütekintettem. Harmadfél iv sűrűen. Lehet használni, noha ellenünk is mond valamit; de én azt tartom hogy a' Nyelvről 's annak bíróról

¹ Tollhibából itt még egyszer ismétli Szemere: a' kötet.

másképen tartozik ítélni a' Schriftsprachét bíró mint azt még csak kereső. Garvénak a' Szépiró a' Populussal együtt 's nem külön, lehet bíró 's több ilyenek; de a' mellyeket nyelvének kora mondat vele.

Szeretlenség volna eggynehány napot ennyi távollétem után, itthon nem múlatni. De sietni fogok Pestre, 's Uram Bátyám Commissiojit pontos barátsággal végzendem. Éljen szerencsésen Édes Uram Bátyám! Klopstockot az övéivel együtt tisztellem, csókolom!

[Eredetije a Szemeretár VI. kötetében.]

3133.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

CARLOSZNAK:

Széphalom, Febr. 21d. 1816.

Kedves barátom,

A' te lelked' nemességének köszönheti a' lelkes Bölöni azt a' szerencsését, hogy ő a' te imádásra-méltó Anyád' asztalához vagyon méltóztatva, 's ott ingyen él, 's lelke a' te társaságodban 's a' mi derék Döbrenteinkében 's a' Lajoséban terjed, tónja nemesedik. Melly jótét, kedves barátom! melly nemes cselekedet! Én ennek az igen lelkes ifjúnak nagy barátja vagyok, 's belőle annyit várok a' mennyit nem ifjú Iróinknak egyikéből is; 's így a' jótétet neked annyira köszönöm, mintha valamit illet velem közlöttél volna. De, édes barátom, ezt nem csak én köszönöm neked, hanem köszöni 's köszönni fogja később a' Haza is. Ne vond-le róla kezedet továbbá is, édes barátom. Nincs nemesebb tett, mint az elhagyottnak kapni karja alá; 's érezd, hogy idővel még az is fog segíthetni rajtunk, a' kin mi segítünk mostan. Ez a' tekintet sokat vesz-el ugyan a' cselekedet' érdeméből: de a' jóknál is új ösztön a' jóra. — Feleségem és én mindég áldunk téged, midőn ez a' tett elménkbe fordul, 's irigyeljük néked azt a' szerencsét, hogy ezt tehetéd.

Én Bölönicnek most veszem e' kegyességeddel dicsekvő levelét. És melly levelét! Melly lelkes levelét! Ha Nemzetünknek tíz ilyen ifja volna, Literaturánk nagy fényben fogna ragyogni. Meglásd, kedves barátom, mi lesz ebből egy Decennium alatt! Én mindent, mindent várok. Hogy eddig nem teve vagy semmit, vagy nem valami

nagyot, az onnan jó, hogy a' Tokaji bor később lesz íhatóvá mint a' kerti rossz borok. Ha minapi orra' bugyogása meg ölte volna, a' halál irtóztató vétket követett volna el a' haza ellen.

Nyugtalan várom az időt, kedves barátom, mellyben Zsibón megjelenhessek. Meg foglak látni bizonyosan, 's viszem az én lelkem' kedvesét is, a' kis Zsenit. Vinném Thaliet is; de ez estve olly álmos, hogy vele nagy alkalmatlanságom volna; Emil pedig olly eleven, hogy szüntelen bajom volna vele. Tőled tovább megyek, meglátni Gyulayné, Lolottot, és Sípost. Zseni kitéri az utat, 's nyer az utazás alatt, mert lát, hall, 's tanulását félbe nem szakasztja; most is én viszem némelly tárgyokban, némelly más tárgyokban az anyja. Nekem kedves léssen, ha velem jó, kedves az is, hogy ő meglátja azokat a' kiket atyja szeret és a' kik atyját szeretik. — Cserei Farkas barátomnak ma vettem válaszát azon levelemre, a' mellyben kértem, csinálja-ki plánumát, mint menjek én tőletek Oláh Andrásfalvára, Illyefalvára 's Zsibóra. De ő ezt el mellőzé, 's azt írta, hogy csak menjek, mindent teszen a' mit tehet. Én az út plánumát kértem, hogy tudjam merre menjek, hol mit nézzek, kinél térjek-be. 'S minthogy ő ezt nem tevő, Döbrenteinket kérem hogy tegye, és hogy Lolotthoz irt két levelcimet, ha Lolott Kolozsvártt nincs, küldje kézhez, 's hozzám a' választ.

Mondjad neki, édes barátom, hogy Sípos közlé velem Epigrammját Illyfyré. Azt bizvást felveheti Muzéumába, sőt kérem hogy vegye-fel. Én Kisfaludyra is irtam egy új Epigrammot; 's azt ide teszem. Élj szerencsésen 's szeressd tisztelő barátodat.

KISFALUDI

(a' Tövisek és Virágok új kiadására.)

A' pór nem érti mit miért szeressen, — —
[stb., mint a 3123. számú levélben.]

SZEMERÉHEZ.

Emlékezet és Remény című Sonettojira.

(Olvassd előbb az Atalanta historiáját hogy a' czélfásokat érthessd.)

Már haladék, 's sirás öntötte-el arcodat. Ámor — — —
[stb., mint a 3123. számú levélben.]

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

3134.

Kazinczy — Bölöni Farkas Sándornak.

Széphalom Febr. 21d. 1816.

El, el a' határig, vagy ne, nagy Merő!

El, el a' határig! — ezt kiáltom, most érkezett leveled olvasása alatt is. — 'S te az én kedvencz leányomat, a' bájoló Mignont, ismered, te az én imádott nagy asszonyomat, Iphigéniát, azt az Istennek szentelt szűzet, azt a' nagy hazafiúi-leányt, azt a' hiv gyermeket és testvért, azt a' nagy szívvvel tűrő asszonyt, azt a' csalni nem tudó nagy lelket, úgy imádod mint én! Te, második Tassó, örülsz azon hogy a' mit te értesz, azt más nem érti, 's a' mit más nem ért, te értesz [], azonban még is lángolsz egy valakit lelni annyi között, a' kinek ezt kiálthassd: «Értesz, együtt érted ezt velem; jer, érezzük együtt.» — Ime, barátom, te vagy az az én egyem, én vagyok ez a' te eggyed. Ezt érzettem én midőn első levelem hozzád repült, midőn téged azon nagy hézag mellett is, mellyet közöttünk a' kor teszen, nem úgy tekintelek mint barátom, a' ki engem szeret és a' kit én szeretek, hanem mint társamat. Oh, a' kik ezt most kevélyen mosolygják, lássák meg mi lészesz te eggykor, csak el, el, a' határig! 's akkor szólljanak, én csaltam e meg magamat benned vagy ők.

Nyugtalanul várom azon pillantást, mellyben téged a' legnagyobb leánya előtt hazádnak, 's hazádnak legnagyobb fja előtt, megölelhesselek. 'S a' pillantás csatoljon öszve bennünket örökre. — — Nagyon segélli lelked' kifejtözését hogy te ennek a' nagy Asszony-nak 's az én Carloszomnak 's Döbrenteinek, és a' mint óhajtom és remélem, Lajosnak is (Gróf Gyulay) társaságában élsz. Nagy charactert tanulsz ismerni a' két elsőben, Döbrenteiben lelkes fejet, szívet kapsz, 's sok tudományt; Lajos lehetetlen hogy szeretetre igen méltó gyermek ne legyen. Kívánhattál e jobb iskolát?

Mosolygottam kifakadásodat a' Moralis Anarchia ellen. Én az ellen soha sem tudtam zúgolódni, noha a' szépet és rúfat épen olly élesen érzettem mint te. Ennek oka az hogy az én Philosophiám a' Horátzé, melly neveti 's gyűlöli a' bolondot és gonoszt, de nyugodalomban. Te merő Tasso vagy a' mint látszik. Az idő meg fogja törni hajthatatlanságodat; nem jó volna ha az tartana, de jó hogy most így van. Mindenek felett arra kérlek, hogy ne maniroozd

magadat semmiben és senki után; légy az a' minek a' természet csinált. De ne is makacsodjál egyéb lenni mint mások. Így az lészesz a' minek lenned illik.

Az Orvos Tudományhoz nem értek: de szeretném ha tanácsra vennéd véreket. Szép tónú 's lelkes emberek közt mindég kapsz te, kivált az én ifju de nagy idolumom által, szabadságot megjeleni, csak erővel ne vond-el magad azóktól, a' kik bizonyosan fogják érezni becsedet. Osztán jó volna ha lovaglanál, jó volna ha szeretnél. Légy Görög (Athénit értem, nem Pétervárit vagy Bukaresztit). Te úgy is Unitárius vagy; az olyan egy lépéssel közelebb áll azokhoz mint a' Trinitáriusok.

Tóth Lászlónak Agrai Eskét, a' felséges Máriuszt, némelly Epigrammját, némelly Apológját, két hátulsóbb Epistoláját 's szép Epithalamiumát bizony irigyleni lehet. Hogy engem olly sokat tömjénez, pirulva olvasom. De T. L. még ifju, 's a' mit szeret, nagyon szeret. Én ősz vagyok, 's ugyan azt teszem, mert lelkem ifju 's ifju marad. (A' papiros többet nem engede felvenni, mert ezt a' levelelmet a' W[esselényi]hez irtba zártam.)

[Kazinczytól készült másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3135.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Febr. 25. 1816.

Kedves barátom,

Mig ti vigadtok, én ágyban töltöm a' farsang' vig napjait. Elmúlt egy holnapja, hogy a' szobából ki nem léptem. Tulajdonítsd ennek, hogy parancsodat olly későn teljesítem.

Bevezetésedet úgy olvastam mint ellenséged, nem mint barátod; mert úgy kívántad magad is, a' czél is, a' mellvért azt kívántad, az az, kikémleltem rajta mindent, a' min más Olvasó felakadhatna, hogy, a' mennyire jobb és rosszabb Publicumunk' ízlését ismerem, elmondhassam neked előre mit fognak reá mondani; 's halljad jövődölésemet: «Kazinczy enragirozott Nyelvrontó, de rajta kiismerni, hogy ő a magyar nyelvet nézheti a' maga *anyai nyelvének*: ez a' Syncretista Gróf Desöffy pedig, a' ki közletni akar, született francia, de igen jól megtanulta a' nyelvet; annyira megtanulta,

hogy azon igen jól és igen nagy könnyúséggel ír; azonban minden nyomon elárulja, hogy a' magyar nyelv neki nem *született* nyelve, hanem *szerezett* nyelve.» — Nagyon meg kellene csalatkoznom, ha ezt nem mondanák.

Te itt nem úgy szóllasz, mint mi nehézkes Írók, a' kik elébb esquisszt csinálunk, kiczirkalmozzuk, kikrétázzuk a' lineákat: hanem mint egy gyakorlott-kezű Mivész, a' ki minden czirkalmazás 's krétázás nélkül nyúl a' munkához, 's dolgát könnyen végzi. A' Kereskedők czikkelye, a' 6dik lapnak utolsó, 's a' 7diknek első szép sorai, 's a' bérekesztés a' Lelki-Orvos' szavaival, gyönyörű, de beszéded némelly helyeken oly nehezen van öszveszöve, hogy alig lehet érteni. Ilyen mingyárt az első paragraph' két punctuma.

Vegyük elébb az első punctumot:

«Minden akadályok mellett is a' Hazafiúság' rúgói folyvást több meg több válogatott elméket vezetnek született nyelvünk' gazdagítására 's szépítésére.»

Minden más Magyar Író, az elsón kezdve az utolsóig, bizonyosan a' *subjectumon* kezdené a' beszédet, nem a' *propositio* intercalárison.

'S hazafiúság' *rúgói* — die Triebfedern des Patriotismus — ezt talán egy Magyar és német Író sem merné mondani.

'S *rúgó* és *vezet*, — ez a' két idea nem szorosán illik egygyüvé.

'S *született* nyelv mondatik ugyan, de nem jól; mert ez nem *nativus*, hanem *natus, geboren*, in participio; 's ennek helyébe a' jobb Író anyanyelvet vagy anyait mondana.

A' *folyvást* sem egészen világos.

A' *több meg több* sem egészen tetszhető.

A' *válogatott* elmében is van valami, a' mi különösen hangzik írásban.

'S nézzük a második pontot. — Hemzseg az igyekezet: Es wimmelt das Bestrebniss. — Virgil mond: ardet opus, de *hemzseg az igyekezet* — ezt nem tudom ki mondaná.

«A' kik eddig, egy ezelőtt csupán bajnok nemzet' Ázsiai Nyelvének az elmebeli művek' előadására való alkalmatos voltán, Európának közepette, kételkedtenek» — ezt én magam, a' ki bizonyosan nem óhajtom vétkesnek találni írásodat, alig értem, alig tudom construálni.

Nekem úgy tetszik, hogy ezt akarád mondani: «A' kik egy bajnok nép Ázsiai Nyelvének az elmebeli művek' előadására való

alkalmatos voltán, Európa közepette ezelőtt kételkedtek.» De azt lehetne kérdeni, ki szól így? mert, kérek, lásd:

1) előadására való alkalmatos voltán — *Való és voltán* olly közel egymás mellett! Und das verwünschte, jedem bessern Schrifsteller so unausstehliche Flickwort: *való*.

2. elméleti mű, Verstands-Werk. Nem szól így senki a' jobbak között, hanem ezt az ideát így teszi-ki: gondolat és érzések kényesebb (vagy valóbb) kifejezésére, — szebb munkák' dolgozására alkalmatos voltán etc.

3. mű' előadása, Arbeit-Darstellung. Kételkedem ha jó e.

Kénytelen vagyok vallást tenni, hogy ezeket tulajdon írásomban meg nem hagynám; a' tiédben tisztelem.

Tisztások, Puristes; — Uj-szósok, Neológusok; — Kül-szósok; — Fremdsprecher — sem nem jók, sem nem szükségesek. —

Maga a' szós is visszatol; hogy ne tehát öszveforrasztva? Kell e az ideát szórúl szóra fordítani? Kell e kerülni a' mindenek által értett, vagy érteni kellett terminust? Én készebb volnék itt Puristát tenni, 's Neologust, Xenologust, mint ezeknek nem folyó neveket adni.

Vidék-ség. — Vidék, Gegend, vidékség, ez is Gegend — mint nép és népség, nemzet és nemzetség, Úr és Uraság etc. azon egyek. Inkább *Vidékiség*, 's ekkor provincialismust fog tenni, nem Fremdartigkeitot.

Túltság (extrémítás). — Ez sem látszik jónak, mint ezek nem volnának: *innenség, környűlség, mellettség*.

A' mi itt a' §. végéig van mondva, szép, jó, bölcs.

Ollykor és helyyel-hellyel tautologia.

Foglalmány bizonyosan nem *passage*, hanem contentum, Inhalt.

Tekinteteim, bizonyosan nem *Ansicht*, és nem is lehet az, mint a' hogy a' *Blick* és *Ansicht* nem egy. — De kimondani nem tudom.

«Csak az egyik arczát mázolja ezután Nagyságod.» — A' Lelki-Orvos nem tudom melly grádicsán áll a' szép Asszonnyal a' familiaritásnak. Ha vele enyelgeni *merhet*, úgy neki nem ad NagysáGOD, hanem könnyedén nagysád titulust; ha vele semmi familiarításban nem áll, még úgy sem ad nagysáGOD, hanem csak nagysád titulust. Gróf Teleki Ádám már NagysáDnak mondatja Cidben a' Szépet, nem nagysáGODnak. A' *mázolás* pedig nem egy enyelgő, hanem egy vad Lelki-Orvos' szájába való. . . Mennyivel kedvesebben mondatlának ez, ha ezt így tennéd: *Asszonyom*,

pirosítsd hát csak egyik orozúdat. Ez az *Asszonyom* a' francia *Madam*-ra [!] emlékeztet, 's kedvesebb mint a' német *Ew. Gnaden*, (pronunciandum)

Ár Gna'n) melly *illy formán*, könyvben soha elő nem fordul.

Ezek valának észrevételeim egyenesen azért, mert parancsolád. — Adják az egek hogy az írás annak a' nagy embernek, a' kit én a' ragyogásnak minden fényében szeretnék látni, fényt vonjon ragyogó nevére.

Nagyon kérnélek, hogy méltóztatnál a' Göthe' ígért Köteteit a' Sógorom által kiküldeni. Most pedig engedd, hogy véget vessek, mert még beteg vagyok.

A' Szabó Dávid' levelét bátor vagyok még magamnál tartóztatni. De küldöm még Martz. 2dikáig.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 32. sz.]

3136.

Kazinczy — Ungvárnémeti Tóth Lászlónak.

Ungvárnémeti Tóth Lászlónak. Febr. 25. 1816.

Nagyérdemű kedves barátom,

Az én felekezetem benned eggy lelkes Védőt nyere, én pedig olly barátot, kinek jóságai hahmosan jőnek reám. Kimondhatatlanul örvendek e' kettős szerencsének, és ha szeretetem előtted ér valamit, kérlek, méltóztatással meggyőzve lenni az eránt, hogy leginkább kedvelt barátimnak számokban állasz. Kevéstől várok én annyit Nyelvünkre 's Literaturánkra nézve, mint tőled, 's midőn férjfiúi erővel tett első lépteidet tekintem, látom eggyzersmind, mit fogsz nyújtani eggy két lustrum alatt. De viszont ollykor az a' rettegés is száll-meg, hogy nem únandasz e te is a' futásba, mint olly sokan mások. — Nem! qui a joué, jouera.

Prof. Cz[inke] Úr ellenünk van, 's ezen nem csudálkozom. A' kinek grammatikai 's aesthetikai ismeretei annyicskára terjednek mint ennek az Urnak ismértei, az igen jól teszi, hogy a' más felel áll, és nem a' mienken. Arra az ő felekre mi sem írhattunk volna marcangolóbb satyrát mint ez az ő Epistolája, 's én úgy hiszem,

hogy tanultabb 's jobb ízlésű tribúlisai pirulni fognak ezért. Az utolsó pentameter kivált igen gyönyörű; miolta azt legelőbb olvastam, 's annak már 24 órája, mindég az zeng füleimben:

O Jézusch Kristusch, légy te, te, példa örök.

Mit nem tennének velünk a' Czinkék, ha mi írtunk volna *példa örököt*? De nekünk semmi nem szabad, nekik minden szabad. Csak értennem lehetne, miért igen nekik, miért nem nekünk! De nem lehet, nem lehet!

Valóban szép midőn a' Magyar Egyetembeli Prof. a' Nyelvnek és Literaturának azt tanácsolja az Irónak, hogy az apróságokat nézze apróságnak, és hogy szórészált-hasogatva *veszünk*. Wieland és mások egészen ellenkezőleg ítélnék. Szép, hogy Czinke azt kérdi, a' mit Beregszászi panaszol, hogy sok Magyar meg nem érti fiját. Megérténé, ha haladna vele, és ha el nem hitette volna magával, hogy neki többé nincs mit tanulnia.

Oh te Czinke Ferencz, légy te, te, példa örök!

A' te feleleted hatalmasan megezáfolja ezt a' szörnyű tudatlanságú Professorát a' Kir. Magy. Egyetemnek, és ezt a' híres tagját a' sok Tudós *Társaságok*nak. (Di bene fecerunt inopem me, quodque pusilli fecerunt animi, a' kin nem kapdostak a' Tudós *Társaságok*, noha egyszer az egyik nekem is küldé Diplomát, 's én visszaírtam, hogy én a' Mineralogiához sokkal kevesebbet tudok mint az Arabiai nyelvhez.) Jól esik az, édes barátom, hogy itt, aliud agendo, Olvasóidat nagy tettekre emlékezteted. (*Kai ου τερνον μου*;) 's a' praetextás Cato. 'S melly szép a' (k) textje is, jegyzése is! Melly szépek a' 9. lap' utolsó sorai. — Ha így megyünk, bizvást szólhatnak a' Czinkék, kiknek, kívánd velem hogy *halni siessenek*.

Vallyon mit mondanak a' mi kedves barátink, az Orthologusok, ha elnézik, hogy az ő védelmekre két Prof., két sok Tudós *Társaság* tagja, és az Ó és Uj Magyar' Irója mit tudának mondani? Végre megnyílik szemek, 's azt gyanítják, hogy a' Neologismus talán csak még sem annyira tudatlanság' míve, a' hogy azt ők méltóztattak képzelni. — Én az Ó és Uj Magyart még sem láttam; de nagy gyanakodás' viszketege száll-meg, hogy azt is egy *Tudós *Társaság* Tagja* írta. Bár még többen is szöllumlanának meg azon a' felen, hogy valaha dőjtessék el a' per. Én szöllum fogok; igen nagy nyugalomban, de bátran, szabadon.

3137.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 29dik Febr. 816.

Igen kedves Barátom!

Ide zárom el olvasás végett, vissza várás mellett Döbrenteynek hozzá irt levelemre válaszát — ebbe meg látod Erdélyi utazásod iránt az eő gondolatait, én magam is ezen planumot látom leg alkalmatossabbnak, és csak aszt tészem még hozzá, hogy magam részemről nem tudhatom még meg határozni, hogy lehet é nekem azon valóba ohaitot szerencsém, hogy Tégedet azon egész utadon késérhesselek — attul csak ugyan a betegségen kívül semmi el nem tartóztathat, hogy utazásod egy részit Véled tegyem meg — aszt, hogy egész utadot Lovakkal tégyed meg, ki fogjuk mi csinálni. Én Husvétra az Ipomhoz fogok be menni és onnan Aprilis vége felé haza jönni — ugy gondolom, Hozzád Majusba léssen nekünk szerencsénk, méj időt, hid el, szivem szerint ohaitok el közelíteni.

Trattner Pesten magára válalá, hogy az atyám Magyar Valeriusát és a Magyar Nemzetnek naponként viselt nevezetes dolgait maga kölcségin ki nyomtattya és ezen két munkáért ad nekem 40 exemplárt — a Valeriusat rendbe szedvén, a héten küldöm be Döbrenteynek listába iratás végett, és e meg lévén, fel küldöm Trattnernek — ez a Cancellarius Gróf Teleki Sámuelnek léssen dedicálva. A másikat most szedem rendbe, eszt pedig hogy N é k e d ajálhassom, enged meg. Szivem leg szebb érzésibül, piperézés nélkül, de forrón érezve kérlek erre — ha meg engeded, ajánló Levelemet fogom Véled annak idejébe közleni.

Tudod töllem, hogy én különbféle idő szakaszokba Hazám javát tárgyozó apró munkáimot az Erdélji guberniumnak be nyuitottam. Siker nélkül maradtak igyekezeteim — mert, köztünk maradt szó légyen, Monarchiankba hitványabb Hivatalos test a mi guberniumunknál nincsen — én most ezeket szándékozom közre bocsátani és irtam Trattnernek, hogy azokkal nékie tészek egy ajándékot, hogy ki nyomtassa. Örökre fáina nekem, ha Nemzetem előtt meg nem jelenhetnék iljetén igyekezeteimmel. Következő Czim alatt akarom közre bocsátani, és kérlek, ird meg, jó lesz e ez a czim, vagy mást ajánlasz nekem:

Az Erdélji Fels. Kir. fő kormányozó Tanácsnak
 be nyuitot
 Haza fi igyekezetei
 Nagyaitai . . . . .

Hogy igaz okát ezen közre bocsátásnak Nemzetem láthassa, következendőt akarok előre bocsátani.

«A gyenge Lélek magáruul itélvén, mások cselekedetére talán hiusággal vádol engemet, hogy a miket Hazafi indulatbul egy fő kormány elébe terjesztetem, azokat közre is bocsátom és nem láttatom aval egydül meg elégedve lenni, hogy igyekezeteim azok előtt ismeretesek, a kiknek a Haza és Nemzet Boldogítása sziveken, és Hivatalos tulaidonokba vagyon. Közlöttem én mind érezni, mind gondolni [!] tudó érdemes Barátimmal ezen fel tétélemet — és minekelötte meg határoztam volna ezen Hazafi Igyekezeteimet közre bocsátani, magam is minden oldalrul meg visgáltam ilj fel tétélem valóságos minémüségét, és ugy találtam, hogy Hazánnak tartozom aval, hogy a mit annak javára dolgoztam, aszt csupán azon indító okbul, a miért dolgoztam, a köz jó és haszon gyarapítására t. i., közre bocsássam. A tiszta és jó érzésüek reá ismernek igyekezetemnek arányyára, és ez magában elégséges minden teheségeinket annak el követésire szentelni, a mi által a Haza java, a Nemzet disze eszközöltethetik, és ebbül szármozván azon szép tulaidon jutalom is, hogy minden mell[ék]es tekintet nélkül a Haza javának szentelt arányyára intézet igyekezettel szolgáltunk annak; én czélt értem, ha Hazám jó érzésü fiai ezen Igyekezeteimbül ki láttyák, hogy azok által arra czéloztam, hogy a mik más Nemzeteket Virágzóká és Boldogokká tettek, azon hathatós 's magasztalt eszközöket Nemzetem is használhassa önnön és a Maradék javára. Még Igyekezetemnek Erőt 's foganatot vélekedésem szerint bizonyossabban ugy adhattam, ha azokat előb a fő kormány elibe terjesztetem. Az Illendőségnék és vélt foganatos ki micnetelnek ezen első lépésit meg tévén, nem vádoltathatom egyyik részrül is, hogy a második lépést is az által meg tészem, hogy Igyekezeteimet Nemzetemmel meg ismertetem.»

Mind ezekrül Vélekedésedet ki kéri

igaz tisztelöd

Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz. IV. köt.]

Ugy hallván hogy az originalisba Alexander és Balthasar nevek vannak, nagyobb világosságnak okáért Ádokot kérdeztem meg eránta, azért adott feleletéből kimetozvén az illető sorokat ide zárom. — A' többi Relligionaris lévén, szükségem van reá, azért tartom meg. Első tekintettel ezen Levelem oly rosra mutat, mintha más kárán örülne az ember. — De tudja az igaz Isten hogy ez távol van tőlem, mert a' leg nagyobb ellenségemnek is azt kívánom, hogy bódoguljon; az egy ellenem való igyekezetén kívül és a' kár sem olyan nagy — maga se veszi ugy mint Ádok Levele mutattya. — Csak pro statu notitiae szolgál hogy tudhasd, mitsoda Situatióba legyenek azok, kik valamelyes Correlatióba állanak velled a' Literaturai pályán.

Én ismét Pesten valék egy igen rövid időre jégen e' holnap 1ső napján, holmi privat dolgaim annak vidékére citálván, mellyeket ámbár igen kedvetlenek vóltak, de hála Isten meg lehetössen végeztem. Tratnernál láttam utóbb hozzá küldött kedves Leveleidet 's abból azt is hogy már némely Zrinyi képcinek birtokához jutottál. — Ő neki 4 praenumeratiót vittem Hübnerjére — melyet ő köszönete mellett is, keveselvén, azzal győztem meg, hogy több itt az Olvasós ember mint az Olvasó. Nagyot nevetett reá. Hoztam ismét elég könyvet Bibliotekatskám locupletatiojára. A' többi közt hogy nála nélkül se legyek, az Erdélyi Museumot is. Nem tudom mit apprehendál Himfy oly nagyon recenziójába — többet adott Petének az *O és ujy Magyar* (Tratnernál van kiadva), Téged is értet homályba. De még se lehet az ily Hazafra haragudni, sólt örülni kell hogy tudnak és nem helytelenül recenseálni 's ki is mernek állni a' gyepre. Mint vak a' festéshez, vagy varga a' kapta fán tul én nem szóllok — hanem előtted meg vallom, hogy Vitkovits Epigrammájál a' 2dik kötet 53dik levelén Kováts Mihály Doctorhoz nem szivelhetem: Jó ész 's nemzeti szív mennyire ritka dolog! — Szomorú fel kiáltás és talán felesleg való gyalázat a' Nationak. — Nem sokkal kevesebb mint annak a' Tót Magyarnak (mint észre vehetni irásából), ki Freimüthige Bemerkungen eines Ungars über sein Vaterland 1799. pag. 46 kifejezése a' többi után: «Rohheit, Trägheit des Geistes, ein Herz voll niedriger Leidenschaften und entehrende Unwissenheit, die Eigenschaften der meisten von Adel etc.» Be szeretném egy néhány Társaimmal rigorose meg examinálni ötöt — ha még is mondana einigen — de meisten — e' már szörnyőség! Én inkább ki költözném valamely esméretlen Szigetbe mint

ilyen Patria kebelébe lagnám. — Hogy hátra van, az igaz, sokba, de még is kevesebben vannak azok kik a' Magyar Charactert, a' kortsmázásba 's öklözésbe és durvaságba kivannák fel tartani — mint hajdan — sőt most is némelyek. —

Te pedig Barátom a' Museum első kötetjének 165dik Levelén hibáztál, mikor azt mondád hogy Prónay Sándor iktatta be Telekit — 1o., mert ő mint Administrator nem iktatódott be. 2o., mert Prónay, ki különben igen igen derék ember, de erre tudva levő, hogy alkalmatlan volna. — De majd csak nem abba-is, hogy a' Somogyi nemzet szégyenli meg ösmérni a' maga embereit — — —

De én sem apprehendálok ezt tőled, sőt köszönöm, hogy többet nem montál mint hajdan Losontzi István — melyet ő is idővel itt meg fordulván, szeretett volna modificálni. —

Ezekután kedves életed párjának kezeit szent buzgósággal csókolván, most meg botsáss hogy többet nem irhatok.

Még arról is meg botsáss: hogy el ragattatván, a meistenen szónál ki találtam kelni. — Mert csak az ellen kelle vala szólnom, miért irta németül — — miért nem magyarul ha használni akar.

Copia.

15531. Sacrae Caesareae et Regiae Apostolicae Maiestatis et Comitatus Zaladiensis Universitati benigne intimandum: Siquidem e relatione Administratoris Officii supremi Comitum, super restauratione Magistratuali in Comitatu hoc recentius peracta pro incumbente sibi numere praestita eveniret, quod Franciscus et Joannes Inkey, Paulus Csuzy, Josephus et Joannes Horváth, Alexander Kisfaludy et Antonius Tallian neo-electum Vice Comitem Szegedy e sede sua ad sedem O. V. Comitum remotis retrusisque, quae obviam stabant, Individuis, sellis seamnisque, non ita deduxerint, quam raptaverint potius, sedique O. V. Comitum impresserint; quod porro Franciscus Inkey iteratis vicibus supra mensam obambulaverit, pares quoque inconvenientiae occasione electionis Ordinarii Judicis Nobilium processus Tapoltzensis Pauli Kurthy per alios commissae extiterint, ex his autem abunde pateat: non illam, quam loci sanctimonia, negotii gravitas, Statuum et Ordinum una congregatorum dignitas jure merito exposcebat, modestiam et decentiam observatam fuisse, quin potius legalem depromendorum suffragiorum libertatem in licentiam constitutioni Regni adversam degenerasse. Hinc praeattactorum Individuorum, et aliorum, qui in his partem habuerunt, prae-

missis inconvenientiis altissimo nomine reprobatis, suam Maiestatem Sanctissimam Jure optimo praestolari, ut occasione congressuum publicorum ab omni legalis libertatis abusu praecareatur, atque reciproca officiositatis studia, pro rei Locique gravitate et sanctionia observentur, ne secus Eadem altefata sua Maiestas Sacratissima pro supremo Jure suo Regio in contravenientes gravius etiam animadvertere cogatur. Datum in Imperiali urbe Vienna Austriae die 22a mensis Decembris anno Domini 1815. Comes Franciscus Koháry mp. Alexius Névery mp. ad Benignum Sacrae Caesareae et Regiae Apostolicae Maiestatis mandatum Comes Franciscus Forgách m. p.

El olvasván csak ugyan Levelemet, látom belőle, 1-o., hogy nem Horváth Ádám Stýlusával van írva; és ismét motskos, mellyért már egyszer meg pirongattál. — De engedd meg nékem hogy a' mellett hogy szintugy szeretlek, mint a' tisztább írók, maradjak meg az én énségembe, mely már az efféléknek ha más okból nem, a' sok ménkü officiumok miatt-is alája van vettelve, vagy condemnálva arra, hogy többnyire csak ló háton írott Leveleket küldözhetek. 2-do. egy * tettem fellyebb azon szavacskához, *sért.* Mert az ollyas szenvedő állapotba ki tündöklő passiva virtus nem a' socialitás reguláin épülvén, értem a' szegénységbe való magával meg elégedést, vagy patientiát 's eff. sem Társát nem szeret[i], sem bizonyságokkal nem szereti érdemeit halmozni. Innét előttem mindig hamis, nemcsak, de vétkes állítás és a' moralitással ellenkező ez: *Gaudium v. Solatium est miseris sociorum habuisse malorum.* Igaz hogy a' Barátság gyakran sótt mindétig részt szokott venni Társa nyomorúságába, és Ovidius is panaszképpen mondja egy Elegiájába: *Tantane te fallax etc. ut neque respiceres nec solarere jacentem* — de a' respicies közt és a' Kérdés közt nagy a' különbség; mért az Ovidius nem olyan állapotba volt már akkor, hogy kérdezni kellett volna, mi bajja, vagy fáj e? Caeter. Ez a' materia oly bőv és oly critica, hogy maga ama Németek Ciceroja Xstian Garve is eleget beszélhetne rólla pro et contra, azért ezt el hagyván, kérlek, ne vedd rossz néven se állításomat, sem ha azt most demonstrálnom nem lehet. Máskor ha kell.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 1815. 30. sz.]

JEGYZETEK.

2933., 2934. E. két levélnek még az előbbi kötetben kellett volna helyet foglalnia; de a XII. kötet szerkesztésekor nem juthattam e levelekhez s így kénytelen voltam a jelen kötet elejére iktatni.

1. lap alúl 9. sor: «A' *leányának*, a' most Szalárdon múlató Gróf *Csáky Antalnénak* betegsége miatt felment Bécsbe» (t. i. Wécsey Miklós b.). A szatmári főispán, Wécsey M. b. leánya, Anna, Csáky Antal Brúnó gr. neje; Csáky A. B. cs. és kir. kamarás, a szalárdi, nagyidai, gönczi és kocsói uradalmak birtokosa volt. L. Nagy I. id. m. III. köt. 88., 90. és XII. köt. 110. lapjait.

3. lap 1. kikezelés: «Látta e, kedves barátom, a Kis János verseit? a harmadik kötet végében *distichonok* vannak...» A III. kötet 129. és 131. lapjain két költemény olvasható *distichonban*, a *Poétai feltétel* s a *Lillimhez* címűek. Mind a kettőnek a kezdő sorait ide iktatom. Az első így kezdődik:

Más, remek énekeket zengvén, bájolja hazáját,
'S a' maradéknak örök versben ajánlja nevét,
'S mint egekig repülő Flaccusz, mint Isteni Máró,
A' Magyar elme csudált csillaga' napja legyen:
Engem' arany közszer' karjából büszke Dicsőség
Nem ragad-el Phaëton' tűzszekerébe soha. — —

A másodiknak kezdő sorai:

Némán hallgat az éj, 's titkunkat befedi, Lillim,
A' szerelem szabadon tesz 's tehet a' mit akar.
Boldogságunknak távol van minden irigyje,
Nincs, ki gonosz szemmel lesse, mit adjon odább. — —

2935. Az egész levelet v. ö. a 2940. számú levéllel és ennek jegyzetével.

2937. 8. lap. 3. kikezdés: «Ha látni fogod *Algarotti* munkáját a' Muzeum IV.-d. füzetjében»... Az itt említett értekezés az Erdélyi Muzeum IV. füzetének 93—108. lapjain olvasható ily címmel: «Az anyai nyelven írás szükséges voltának megbizonyítása. Algarotti szerint, Olaszból.» Az értekezés végéhez néhány sor jegyzetet csatol Döbrentei, a melyekre Kölcsey figyelmét felhívja. Többi közt

a következőket írja: «Szükségesnek itéltük... ezen czikkelyt ide tenni 's a' külföldi példából megmutatni, hogy minden Nemzet csak akkor haladott, mikor az Irók a' magok nemzeti nyelvekkel éltek. Ez a' más dicső haszon a' mellett, hogy a' Nemzetet nem fenyegeti gyalázó elenyészás, ha tudja nyelvét védelmezni. Ki nem akarja a' tudományok' terjesztését? Senki. Akarnunk kell tehát, psychologiai okokból, az azon nyelven való írást. *Engedelmessebbekké tétethetünk Algavrottí vélekedéseí nyomos megfontolásai után a' nyelven lett józan 's helyes okokon épült újítások iránt is.* Ezt szükségé vala külföldi példával bizonyítani, 's épen ez birt a' fordításra.» V. ö. a 3009. számú levéllel.

2939. 17. lap. alúl 19. sor: «*Bajzáth* Concipista...» Valószínűleg *Bajzáth József*, a későbbi kir. tanácsos, pészaki bírtokos, a ki 1770—1850 között élt. L. Nagy I. id. m. Pöfl. köt. 41., 42. lapjait.

18. lap alúl 11. sor: «A' ti kedves *Administratorotokkal* csak a' német Pesti theatrum tornáczában szölkék...» T. i. Teleki László gróffal, Somogy vármegye főispáni helytartójával, a kiról Sárközy és Kazinczy egymással váltott leveleikben mindig említést tesznek.

U. o. 7. sor: «Szölczán öszve jövék *Borbély Gáborral*...» V. ö. a *XII. k.* 2914. számú levelével.

2940. E levél tartalmára érdekes világot vetnek Kazinczynak azon későbbi jegyzetei, a melyekkel a *Glottomachusok* című kézirat gyűjteményét bevezeti, s a melyeket itt szó szerint közlök: «Azokhoz, a' kik ezt most vagy később, látni fogják, 's azon kéréssel, hogy a' mit a' becsület elfedni hágy, fel ne fedjék.

»Én 1815. Aprilisben Bécsbe mentem-fel, feleségemmel és egyik gyermekemmel, 's feltevém, hogy ezen útam alatt meglátogatom az általam nagy örömmel fogadott Zircz' lelkes Éneklőjét, Téli Plebánus Horvát Endre Urat. Tudtam, hogy ez igen szorosán öszve van fonva Téli-Takaccsal, és hogy ez ismét Kisfaludy Sándorral, 's így mind hárman nehezteléssel vagynak azon Recenziómért, melyet a' Bécsi Annalen der Literatur nevű Folyó-írásban a' Kisfaludy Himfyje megismértetésére kiadtam; de úgy hittem, hogy ezen neheztelést az együttlétel nem csak el fogja oszlatni, hanem szeretetté is változtatja. Azonban Pesten egy tisztelt barátom elbeszélé nékem, hogy ezek mit tesznek, 's ezeket hallván, feltevém, hogy útamra feléjek nem veszem. Ez a' barátom ösztönzött, kért, hogy szándékom mellett maradjak-meg, 's megígérém neki, hogy a' mit akar, tellyesítve lesz. —

»Kulsár vacsorára híva, de úgy, hogy már öt óraker lennék nála; ott lesznek ügyünk' barátjai. — Prof. Fejér György Úr együttlétünket Consessussá változtatá, 's e' szökon kezdé:

Kisfaludy Sándor egy Folyó-Írást kezdte, 's az első esztendei tizenkét darab' nyomtatását fizetni fogja. Kérünk, segéld dolgozásaidal az igyekezetet. — Magasztaltam a' Kisfaludy' szándékát, 's megígértem, hogy azt tellyes erőmmel elő fogom segélleni.

»Ekkor szöllala-meg ismét Fejér. — Valala véget kell vetni azoknak a' különbözőeseknek, melyek Orthographiánkat eldísztelenítik, 's Nemzetünket a' külföld előtt nevétségessé teszik. Áldozzuk-fel hypothesiseinket a' Nemzet' javának; díszének, alku, barátság által, 's kövessük az Ypsilonot, mely a' többségé. —

Elrémültem a' szóra, meg sem álmodván a' mit most már tudok, hogy Fejérből Verseghy szálla. Azt mondtam, hogy tudományok körül hallatlan dolog valamit alku, barátság, 's vokok' száma által eldönthetni. Én mindaddig Jotlista maradok, míg meg nem győztetem, hogy az Ypsilonismus mellett szólnak az okok. A' Németek is különböznek Orthographiájokban, 's Nemzetek az által még sem leve szerencsétlen és nevelséges. — Fejér sokat forgatá, mint kaphasson-meg, de minden igyekezetei hasztalanok lévén, abba hagyá. — Az alatt megérkezék Szemere, Vitkovics, Helmeczi 's Beregszászi.

«Fejér most azon kezdé, a' mit nem vártam, és a' mi megérdemlette volna, hogy társaságát hagyjam ott. — Miért hántom én a' Nemzet' legelső díszét, Kisfaludy Sándort? Miért tevém én ötlet a' Németek előtt neveltségessé? Ki hatalmaza-fel engem arra, hogy én társaim' dolgozásait bírálgassam? — Nem mint examenre szorított Delinquens, hanem mint az, a' ki magát tisztának szereti láttatni, szólóltam, 's magamhoz bízakodva. — Hát a' Németeknél ki hatalmazza-fel ezt 's amaszt, hogy még a' Göthe' és Schiller' dolgozásaik felől is hallassák ítéleteket: tudva van minden előtt, a' ki az illy dolgok körül forog, hogy valaki írni tud, recenseál, beküldi Recenzióját a' Redacciónnak, és az a' Recenziót, ha méltónak látja a' kiadásra, lenyomtatattja. Nem az én vétkem hogy nevem a' Recensio alatt nyomtatva nem áll, hanem az Annalisok' Redactiójáié, melly törvényül levé magának, a' Recenziókat Irójik' nevével meg nem jegyezni. Kénytelen valék németül recenseálni, mert magyar Folyóírásumk nem volt; de azt tevém a' mit nem tudom leve e már Recensens, hogy Recenziómat előbb hogy az Annálistáknak felküldém, megküldém Kisfaludynak magának, Pápaynak, 's másoknak, 's kértem, hogy ha megbóhottam valamiben, mutassák-ki azt nekem, és ha meggyőz botlásom felől, ígértem, hogy megigazítom. Kisfaludy nem felelt, 's én a' Recenziót lenyomtatattám, mert úgy érzek, a' mint írtam. Egyéberánt úgy hiszem, hogy Kisfaludynak ellenem panasza nem lehet; mert ha náta holmit megfeddtem is, gondolom, tömjénezésében sem valék fősvény. Nálamnál ötlet senki sem tisztelt inkább. — Igen, de én neki ezret adtam, 's ezret vettem-el tőle. — A' kérdés mindég az marad, felelek, ha ítéletem igazságos e, 's én nem rettegem megítéltésemet.

«Fejér azt vitatá, hogy recenseálnom szabad épen nem vala. — Ekkor Szemere és Vitkovics szertelen tüzzel harczoltak ellene. — Micsoda? Tisztel. Prof. Úr, mondának; hát nem örvende e az Úr, midőn mi ketten Képlaki Wilhelm név alatt Czinkó Ferenczet kegyetlenül megkorbácsolánk? 'S ha azt javallá az Úr, miért nem azt, hogy mások mást? —

«Fejér, ki itt (a' mit felvilágosítának az idők) a' Verseghy küldöttje vala, elhallgatott. Széllvel bomba a' Consessus.

«Egy nap Vitkovics ada ebédet, 's Helmeczi jelenté, hogy egy Erdélyből jött levelem vár Trattnernél. Feleségem úgy hitte, hogy az Gróf Gyulai Karolinától jött, 's minthogy nyugtalanságot mutatla annak minél előbb látása eránt, Vitkovics a' levélért küldé. Szomszédom Kultsár volt. — A' levél Döbrenteitől érkezék; közlé Sághtyól vett levelét. (Lásd itt lap 107.)¹ — Csak azt jegyzem-meg, hogy Sághy Verseghynek legszorosabb barátja vala, és hogy a' Döbrenteihez írt levelet is a' Verseghy' intésére írta.

¹ V. ö. a XII. k. 2887. számú levéllel.

«Én a' Döbrenteitől vett levelet még az asztalnál felolvastam, 's annak bizonyoságául, hogy az ellenünk dolgozó czimbora mint úzi gaz játékaik per cuniculos. Kultsár szörnyű hánykódások között üle mellettem, 's szomszédjától tudakozá, ki írta azt a' levelet nekem, 's Sághy hogy jön a' játékba. Ez az ő hánykódása mutatja, hogy részt veve a' játékban.

«Még Pesten mulaték, midőn arra kére Kulcsár, hogy vele öt óraker sétáljak ki a' hídra. Mingyárt gyanítam, hogy valakivel akar összehozni. Sághy volt az. Szóllánk vele, 's én elbeszéltem neki, hogy Döbrenteik közlé velem az ő engedelme szerint levélét. Tudakozám, hogy az olyan szabad e. Hiszen ha panasz van ellenem, arról más úton is lehet tenni. Sághy keveset szólla, 's ment.

«Győrbe érvén estve Apríl. 23d. beteg Feleségemet a' Fogadóban hagyám, a' Báránynánál, 's mentem Takácshoz. Épen fel akara kelni vacsorájától. Én minden szó nélkül hajtám-meg neki magamat. Takács nem tudta mit értsen a' jelenésen. — Kihez van szerencsém? — Nevem' hallására elsikoltá magát, gyujtotta gyertyáját, 's feleségét, fíját, Praeceptorát ott hagyván, vitt a' szomszéd szobába, de szertelen megzavarodással, míg én a' legnagyobb nyugalomban valék, 's örvendék, hogy a' bünt így látom megbosszulva. — Bezeg lesz öröme Pápaynak! monda; ő még reggel itt volt, de indulni akara Aradra, 's mingyárt küldé ezt, megtekinteni, ha Pápay itt van e. — Már elment. — Mit beszélénk Pápay felől, nem emlékezem; igen arra, hogy ezt mondám: «a' Pápay lelke tiszta mint ez a' láng» — mondám, ujjomat a' gyertya felé vivén. — Takács szavaimba ugratott: Mi a' Tek. Urat tiszteljük. — Azt én nem kívánhatom, azt én nem kívánom. De minek bántani, és per cuniculos? Ime Sághy mint igyekszik elrántani tőlem Döbrenteit; ime Túladuna Abaujt meg akarja kérni, hogy engem tiltsanak-el az írástól; ime Somogyi Gedeon mások' ingerlésére írja ellenem Mondolatját, 's Ruszek Apát dicsekedve hirdeti, hogy neki a' Mondolatban része van; ime a' rezet a' Mondolathoz, hol én szamaron megyek a' Dicsőség' Temploma felé a' magam attribútumaimmal, Prixner metszé, Prixner, a' *Budán-lakó!* (ez oda czélt, hogy Verseghy is Budán lakék, és hihetőleg az ő gondolatja vala, engem számárra ültetni.) — Nem festhetem eléggé elevenen, Takács mint érzé magát megkapva. Protestált ismét, hogy ők nekem nagy tisztelőim, 's ennek bizonyosságára kivona egy fiókot, 's abból egy levelet hozott-elő, melyet előttem olvasni kezdé. Mint Napoléonnak referála a' Bassanói Herczeg, úgy Takácsnak Horvát Endre, 's nem baráti levélben, hanem egy olyanban, mely éreztesse az Olvasóval, hogy a' ki a' levelet írta, 's a' kihez a' levél írva volt, valamik. — Bácsmegeim' újabb Kiadása felől adá ítéletét, hogy az rosszabb mint az első Kiadás (1789.) volt, és hogy én rontom a' Nyelvet. A' veszélynek ellent kell állani.

»Bécsből visszatérvén, útam Győről Tétnek vettem, 's Téten beszállék Takácshoz, már estve. A' mezőn vala. Megrezzent látásomra. Mihelytt a' szobába értem, mutatá könyves almárioma' üvege alatt a' Báróczi képét, 's mellette az enyémet. Velem jöve Horvát Endréhez, ki engem melegen fogada, 's jött vacsorálni. Éjfélkor kelénk-fel az asztaltól. Horvát meleg vala erántam, de nem titkolható, mennyire van Verseghy, Bacsányi és társaik eránt elmelegülve. Az engem nem bánt, ha valaki azokat szereti, a' kiket én nem szerethetek.

»Minthogy én azt kívánám, hogy haki kárhoztatja szöllásomat, vagy magamnak írjon, vagy nyomtatásban feddjen-meg, de ne üzzön czimborákat; Takács és Horvát megígérék, hogy fognak írni. Horvát írt mint designatus Secretáriusa

a' magát constituálni akaró Társaságnak, de a' melly felől én előre megjövendölém, hogy semmi sem lesz. Nem sokat ígérő Antipodismusa a' derekasan emelkedő Neologusoknak.

»Mind a' mellett, hogy Takács, elválásunkkor, magát nekem barátomnak fogadta, megjelent a' Tud. Gyűjteményben először az én IX. Köteteim Recensiója, melly legnagyobb részben a' Secretarius Societatis Eruditae Hungariae Jaurini nondum erectae tollából folyt, mellyre osztán én egy Anticriticát nyomtattaték. Azután megjelent egy Értekezés a' Recensiókról, a' mint az egymástóló Citátumokból világosan láthatni, a' Takács' munkája; olly pokróczokat szővni ő szerete; de hogy ne tudjam, kivel perlek, 's feleletem bajba vonjon, ezt a' pokróczot Verseghy Ferencz írta-le saját kezével, 's alá a' Füredi Vida nevét vetette, melly névnek két első betűji engem megtévesszenek. A' Citátumok' pokrócza 's a' stílus mutatta, hogy az nem a' Verseghy' műve, 's engemet a' les meg nem csala. Feleltem a' Tud. Gyűjteményben, mellyre ők elhallgatának. — Nem nagy triumphus illy ellenkezőken nyerni diadalt.

»Azonban a' jó fél' emberei közt olly elmék támadának, a' millyenekkel a' másik fél nem dicsekedhetik, a' forrás megtisztúla, 's a' Verseghy' felének még az a' nagy szomorúsága is lőn, hogy a' jobbak mind Jottisták. Így jár mindég, a' ki veszteleni akar, nem haladni.

»Bacsányi kiadá Verseit Trattnernál 1827. 's látjuk mi az, a' mit tőle olly reménnyel várának az ő társai. Nagy dolog jól beszélni magyarul. — Non furtum feci. — «Non pasces in cruce corvos.» —

1827. Decemb. 6d.

»Toldalék.

»A' *Füredi Vida* név alatt *Horváth Endre* szokott a' Tudom. Gyűjtem. Köteteiben lappangani. Talán nagyatyja még Füredi nevet visele, de özvegye *Horváth* nevűhöz méne férjhez, midőn első férjétől eredt gyermeke, Endrének talán atyja, gyermek volt; 's' ezzel is megtörtént a' mi hasonló esetekben sokakkal; a' Horváthné' gyermekét Horváthnak nevezte a' világ, 's a' gyermek maga is e' nevet viselé iskolájiban, és így tovább. — Ezt egy érdemes barátomnak maga beszéllé el Horváth Endre, ez pedig másoknak és nekem.

»Ezek után úgy hiszem, hogy az itt lap VIII. említett dühös és hazugságokból szőtt *Értekezés a' Recensiókról* a' Takács József' tollából folyt; azt mutatják az egymástóló Citátumok, a' mi neki minden dolgozáibaiban szokása volt; azt mutatja compositio és stylus is; azt az *Értekezés'* végében álló: *in necessariis unitas* etc. — melly kivált neki kedvencz ideája volt. Ha hatalmában állott volna, Takács úgy tett volna mindnyájunkat Pápistákká karddal, mint keresztényékké Szent István; mind a' mellett, hogy keresztlyén ugyan hidegecske volt, de szörnyen buzgó Pápista, mint Horváth Endre is, és a' lelkeket pénzen is vásárlani nagyon szerető Kulcsár István, az 1828. Martz. 30d. megholt Újságíró. — Horváth Endre a' Takács József' *Értekezését* csak toldozgatta, igazítgatta, 's a' Füredi Vida névvel jegyzette-meg; Verseghy pedig tulajdon kezével leírva adta be a' Tud. Gyűjtem. Redactiójának, hogy én ne tudjam, ki ellen támadjak

fel, 's tégyem neveltségessé magamat, ha ellenkezöm' személyét eltévesztem. — Szerencsém nem engedé eltévesztenem Takácsot; inkább hittem a' pokrócz formán összeszótt Citátumoknak, mint egy barátom' tudósításának, a' ki engem bizonyossá teve, hogy Fejér György látatá vele a' Verseghy Ferencz' kezével írt Értekezést. 'S minthogy Bacsányi is a' czimborához tartozott, úgy hiszem a' mondottak szerint, hogy ez a' négy, és még egy ötödik, ki ismeretes arról, hogy semmi megillentést nem tűr, az ellenem űzött dolgokban munkás részt vevének. Pesten írom ezt 1829. Mártz. 26d.»

21. lap alúl 14. sor: «Ossziánom előtt egy nevezetes hely fog állani Ahlwardtból és Johnsonból...» Ossian énekeinek fordítása Kazinczy összes műveinek VI. és VII. kötetében jelent meg; a bevezetés a VI. köt. elején, s e bevezetésnek a XIII—XVII. lapjaira czéloz Kazinczy, még pedig a következő sorokra:

«Én a' Szelmai dalokat Götthe, Karrik-Thúrát Bürger, Kárthont pedig 's őt hat más Éneket Denis és Rhode után már sok eszt. előtt lefordítottam volt, nem szándékozván hogy a' két hosszabb Eposzt is dolgozzam, mind azért mivel Batsányinak mezejébe vágni nem akartam, mind mivel korunk' ízléséhez, mely csak a' könnyen-érthetőn kap, nem bíztam igen sokat; de *Helmecki* barátom elmozdíta feltételemtől. Engedtem kívánságának, 's elkészítvén még az elmúlt esztendőben az egész munkát, azt kötöttem-ki, hogy az mind addig kezemnél maradjon, míg azt *Ahlwardt'* fordításával, mely felől az előre bocsátott próbatétek után nem lehet sokat nem várnom, öszve fogom hasonlíthatni. Hosszas hasztalan várakozásom után szerencsés valék azt az elmúlt Májusban Bécsben vehetni, 's ime itt van a' mit erőm, 's hét heteki gondjaim nyujthattak. Nem örvendhetek magamnak eléggé, hogy a' fordítás, melyet akkor a' midőn házamhoz visszaértem, már által kellett volna adnom Trattner Úrnak, még kezem között vala, mert az Ahlwardt' fordítását meglátván, tavalyi dolgozásomat egészen el kelle nyomnom, úgy hogy annak egy sora sem marada-meg. Bár ennyi gonddal azoknak nyerhetném-meg javallásokat, a' kik értik, hogy Költőt, 's régi Költőt, 's ily sok sajátjágu Költőt nem úgy illik szólaltatnunk a' hogy mindennapi munkáinkat írjuk! Az Irónak kötelessége ugyan tisztelni a' köz ítéletet, 's a' javallás az előtt is kedves, a' ki annak szireni dala ellen fülét 's mellyét elkenyítette; de az ilyen valami fenntebbet és jobbat is ismér, a' mi tiszteletet kíván; és a' ki ezt a' szerént tiszteli a' mint illik, azt a' tőle megtagadott javallás leverni 's elcsüggeszteni nem fogja. Természetesbb az a' vád mint hogy a' gondos író előtt váratlan lehetne, hogy munkája nem értettetik; de midőn azt adjuk-meg, hogy az Irónak megértethetőnek kell lenni, mi viszont kérdésbe-vehetlen jussal azt kívánjuk, hogy az Olvasó érthető legyen; mert a' hiba úgy lehet az egyik félé mint a' másiké. Azoknak, a' kiknek nem minden szó van mondva haszontalan', légyen elég felhoznom a' mit Ahlwardt, ki Ossziánt csak poetai Olvasók' számára fordította, és ily jól épen ez által fordította, lap XXVIII. mond a' maga német Olvasójinak: — «Die Wiederhervorrufung alter Wortformen, und kraftvoller in Vergessenheit gerathener Ausdrücke, Wendungen und Wortfügungen verflossener Jahrhunderte, und einige gewagte Inversionen, werden vielleicht manchem Freunde des natürlichen und Platten ein Anstoss und ein Aergerniss seyn. Diesem kann ich bloss mit *Johnson* zurufen: «Neue Wörter sind ein wohl-erworbener Reichthum. Wenn ein Volk seine Kenntnisse erweitert und neue

Ideen erwirbt, so hat es Kleider dazu nöthig. Fremde Wortfügungen hingegen hat man als gefährlich vertrieben, welche den Character der Sprache ändern sollen; aber es ist meine ernsthafte Meinung, dass sich jede lebende Sprache nach irgend einer alten — (és bizony az olly újak után is, mellyeknek Literaturájok 's mestermíveik vagynak, mert a' régieknek is egyedül ez adja az elsőséget) — recht *knechtisch* bilden müsse, wenn unsre Schriften dauern sollen.» — Én ugyan ezt hiszem és ezt vallom. — Szépbalom Jól. 21d. 1815.»

U. o. 8. sor: «Szemerének az Erd. Múz. II. Füzet lap. 50. egy Sonettje áll.» Ez a' sonett *A' reményhez* című; l. a Szvörényi kiadása I. köt. 70. lapján.

2941. A levél 6. sora: «Hallom, hogy a' *Sánta ördöggel* is össze találkoztál . . . » Dessewffy Talleyrand bget érti; v. ö. a 2944. számú levéllel.

A levél utolsó pontjára nézve l. a *XII. k.* 2905. számú levelét.

2948. 28. lap fölül 15. sor: «*Schönfeld*hez írott ajánlást ad nekem» (l. i. Esterházy József gr. a főispán). Kazinczy *Schönfeld János Ferdinánd* lovagra (1750—1821.) czéloz, a ki a nevéől nevezett múzeumot alapította Prágában; e múzeumot 1799-ben telepítette át Bécsbe. 1815-ben a külföldi fejedelmek is kitüntették Schönfeldet, a ki könyvnyomtató műhelyével s könyvkereskedésével is hasznosan szolgálta Bécs művelődési ügyeit. L. Wurzbach id. műv. XXXI. köt. 152—156. lapjait.

30. lap fölül 13. sor: »Dörögve hangzott a' *Weinmüller* baszusa.« Kazinczy *Weinmüller C. F. C.* (1764—1829) nevű színészt érti, a ki 1788-ban Budán és Pesten is játszott, azután Bécsbe ment, a hol udvari kamaracénekessé és Bécs díszpolgárává lett. L. Blum Theater-Lexikon, VII. köt. 199—200. lapjait.

32. lap fölül 7. sor: «Olvastam, hogy *Vay Ábris* kulcsos hív. . . hallám, hogy *Szemere* Consiliárius, és hogy *Horváth Tamás* Kir. Tábla Assessora.» Az elsőre nézve l. a *XII. k.* 2910. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet. — Szemere István kitüntetését a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (júl. 12-ki) 4. száma is közli a következő szavakkal: «Zemplén Vármegyének Első Vice Ispánnját, T. Szemerei Szemere István Urat jeles érdemeire nézve Fels. Urunk Királyi Tanátsossággal tisztelte meg.» — Horváth Tamás hasonló kitüntetéséről a Magyar Kurir 1815. évf. (decz. 20-ki) 101. száma melletti Honnyi Levelek 67. számában olvassuk a következőket: «Tek. Nem. és Nemb. Szent-Andrási *Horváth Tamás* Urat, a' Kir. Törvényszék egyik igen érdemes Bíróját, hosszvas esztendőig tett szolgálatjaira és érdemeire nézve kir. Tanátsosi Rangra emelni méltóztatott Eő Felsége.»

U. o. 1. kikezdés: «Vollam *Zaunernél* . . . Prof. *Maurernél* . . . *Agricolánál*, *Starknál*, *Niedermannál*. Prof. *Fischert*, *Kitzlinget*, *Kraftot*, *Christent* nem lőttem.»

Zauner Ferenczre l. a *VII. k.* 1691. számú levelét s ennek jegyzetét, valamint a *VIII. k.* 1931. számú levelét s a rá vonatkozó jegyzetet.

Maurer Hubertre l. a *X. k.* 2341. számú levelét s ennek jegyzetét; v. ö. a *XI. k.* 459. és 498. lapjaival.

Agricola Károly (1779—1852) mint festő különösen az arcképfestésben tűnt ki; nevezetesebb azonban mint rézmetsző. *Madonna* és *Amor* című olajfestményei a Belvedereben láthatók. L. Wurzbach id. m. I. köt. 8. lapját.

Stark József Ágost (1782—1838) szülőhelyén, Grázban, tanult, 1806-ban ment Bécsbe a képzőművészeti akadémiára, hol Maurer, Caucig és Lampi vezetése alatt folytatta tanulmányait. Mint hírneves festő 1819-ben a grázi Joanneum igazgatója lett. Számos szent képe ismeretes; kifűnt mint szorgalmas műgyűjtő is. L. Wurzbach id. m. XXXVII. köt. 217—221. lapjait.

Niedermann Jánosra l. a IX. k. 2238. számú levelét s ennek jegyzetét.

Fischer Józsefre l. a V. k. 1123. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet.

Kisling (Kiesling) Lipótra l. a VIII. k. 1971. számú levelét s ennek jegyzetét.

Krafft József (1787—1828.) a híres Krafft Péter festő testvére; ifjú korában a zománcfestésre készült, de bátyja hírneve őt is a festő művészet terére vonza. Legismertebb műve a Hohenwarth Zs. bécsi érsek és Karolina Augusztá császárné képe. L. Wurzbach id. m. XIII. köt. 103. lapját.

Christen szobrászról Wurzbach nem emlékezik. A Müller-féle Künstler-Lexiconban a következő adatokat találjuk róla: *Christen József Mária* (1769—1838.) kezdetben a fannetszésre készült, azután a festészet, majd a szobrászat tanulmányozására adta magát; 1788—1791. között Rómában Trippel vezetése alatt dolgozott. Legismertebb műve az *Angelika és Medor* című szoborcsoportozata és Pfeffel mellszobra.

36. lap. alúl 7. sor: «Halljad mint jövék öszve *Tichivel*...» Nyilván *Tichy Ferencz* nevű férfúval, a ki a XVIII. század végén kassai tanár volt, s a kinek egy műve nyomtatásban is megjelent: «Philosophische Bemerkungen über das Studienwesen in Ungarn», Pest, Ofen, Kaschau, 1792.

2945. E levél mellett a *Glottomachusokban* két fontosabb jegyzet olvasható, a melyeket ide iktatok. A Baróti Szabó Dávid és Pápay Sámuel nevéhez Beregszászi a következő jegyzetet írja: «Baróti Sz. Dávid urat én hírben rég esmerem (a Barczafalvival pedig laktam is egy szobában Patakon kis deák koromban), és már ezelőtt mintegy 40 esztendővel könyv nélkül is tudtam némely verseit s belőlük tanultam meg, hogy Pyber nevű úr is van hazánkban. És így róla nem mondhattam, de nem is mondtam, hogy hírét sem hallottam. Hanem már a másik úrra nézve, szégyen nem szégyen, megvallom, hogy úgy volt a dolog; mert midőn az akkor jelen volt tudósok s literátorok Pesten egy úrnál emlegetnék érdemes nevét, én azt kérdém: kicsoda az a Pápay Sámuel? De meg is lakolék ám érte! Mert t. K. F. úr igen jelentős hangon így felele rá: Az Istenért! s lát ugyan hogy meri magát a nyelv dolgába ártani, ha még csak azt sem tudja, hogy kicsoda Pápay Sámuel? Én ez érdemlett feddésre csak elpirúltam és fejemre mutatván, így szóltam: *Én innen szoktam írni*, s azzal elhallgattam. Így lévén a dolog, itt a tek. K. F. úr állítása azt teszi, hogy én *teljességgel* nem tudok magyarul; és én azt még addig nem tudtam, hogy *teljességgel nem tudok*, míg tek. K. F. úr azt is így meg nem magyaráza s ekképen értésemre nem adá.»

39. lap fölül 5. sor: «Midőn az Ur Prof. Ur nekem, Bécsbe felmenésemkor az elkészült 13 ívet útra adta...» Ide Beregszászi a következő jegyzetet írja: «Hijában mondtam, hogy még nem kész, most nyomtatják stb., mert azt, a mi már akkor készen volt, a sürgetésre csakugyan oda kellett adnom.»

2948. E levél nem 1815-ben, hanem minden valószínűség szerint tíz évvel később kelt, egész tartalma ezt mutatja. Az *Athenaeum* című folyóirat 1815-re teszi keltét, a mi nyilván csak sajtóhiba, a mely a gyűjtés alkalmával engem is megtévesztett.

2951. 49. lap alúl 6. sor: «Igaz, azt hallom, hogy egy paizsos pántzolos és fegyveres felelet jött ki a' Mondolatra.» Szentgyörgyi József a «Felelet a' Mondolatra néhai Bohógyi Gedeon Úrnak» című művet érti, a mely ekkoriban jelent meg Pesten, Trattner János Tamás betűivel. A Magyar Kurir 1815. évf. (aug. 18-ki) 66. száma melletti Honnyi Levelek 37. száma hirdeti a nevezett mű megjelenését, de csupán a címét közli, s hogy kötve 1 frt. 30 kr. ...

... **2952.** 50. lap alúl 7. sor: «Liliomok völgye ...» Nyilván Szemere Pál téved a címében, legalább könyvészeti műveinkben 1700 körül hasonló című imádságos könyvet nem találunk. Valószínűleg a következő mű lebegett szeme előtt: «*Liliom kertecské*, az az: Szép Istenes Virágokkal, öszve szedett külömbféle Imádságokkal, Litaniákkal, és a' Szentséges Pápáktól engedtetett tellyes Bútsúkkal bévettetett Aitatos Könyvetske. Melly mostan szép Imádságokkal 's Kalendáriummal-is meg-bővítetett.» Lőcse, 1701. A mű első kiadása Pozsonyban, 1675-ben jelent meg. L. Szabó K. Régi M. Könyvtár, I. köt. 1186. sz. Az itt idézett című újabb kiadás leírását l. a Magyar Könyvszemle, 1878. évfolyam 318. lapján.

2955. 57. lap 2. kikezdés: «Horvát István Révainak verseit adja ki most.» Ez a kiadás csak terv maradt.

2956. 59. lap fölül 15. sor: «De hiszen Chateaubriand is francia, és még is úgy ír, hogy *Rostopchín* is jónak tarthatja.» Kazinczy *Rosztopcsín Fedor Vasziljevics* orosz gróf- és tábornokra czéloz, a ki 1765-ben született s 1826-ban halt meg. I. Pál korában mint külügyminister szerepelt. I. Sándor czár Moszkva kormányzójává tette, s Napoleon támadása alkalmával ő gyujtatta föl a várost, mit ugyan ekkor tagadott, de később bevallotta. 1815-ben másodszor lett kegyvesztett s ez után tíz évig külföldön tartózkodott, míg 1825-ben visszatért Moszkvába. Számos orosz és francia művet (emlékiratot, vigjátékok, stb.) írt, péld. Mémoires, écrits en dix minutes, Sz. Pétervár, 1853.

2957. 7. kikezdés: «Bilkeink most Prof. Wenzelnek *Weltmannj*át fordítá le Trattner számára.» A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 6-ki) 20. száma hirdeti a mű megjelenését: «*A Világi ember, vagy az illendőség, kecsesség, finom életmód 's nyájias Udvariság reguláji*. Wenzel Gotfried Immanuel után *Bilkei Pap Ferencz*. Pesten, 1816. Trattner János Tamás költségein.»

Hogy bebizonyítsa a szerkesztő: «melly helyesen, mely kellemetesen, 's mely hathatósan oktathassa az Iffiúságot ezen munka a' díszesebb társasági életre, és tetszetős maga-viseletre», — közli a munka II. §-át.

2958. *Hering Ignác* valószínűleg ugyanaz a férfiú, a kitől a *Szépliteratúrai Ajándék* VI. kötetében a következő értekezés olvasható: «Némelly nagy hírv' és

nevű férjfiaknak különös természeti tulajdonságaik.» Szinnyi J. id. művében nincs megemlítve.

2959. 64. lap 2. kikezdés: «Horváth József leveleit és verseit olvasám . . .» Szemere Pál nyilván a Döbrenteihez írott levelekre s az Erdélyi Múzeum számára küldött versekre czéloz, a melyek közül a *Megelégedés* meg is jelent a III. f. 131. és 132. lapjain.

2960. A mit Szemere Pál e levél utolsó pontjában ír, hogy Kőleseynek nyilatkozatot kellett volna kiadnia a *Felelet* iránt, csak terv maradt; Kőlesey, tudtommal, e nyilatkozatot soha sem írta meg.

2961. 67. lap alúl 2. sor: «Minthogy a' Tek. Úr Csathó Successor . . .» Figei Csathó leány volt Kazinczy Andrásnének (Kazinczy F. szépanyjának) anyja; innen a rokonság. L. erre vonatkozólag Nagy Gábornak 1816. decz. 31-ki levelét (a köv. XIV. kötetben), a mely az egész levél tartalmát megmagyarázza.

2962. A levél első sora: «*La Coste* rajzoló Munkájának három első füzete . . .» Úgy vélem, hogy Kazinczy Coste J. B. következő művére czéloz: «*Cours d'études de paysages et choix des plus belles fabriques, de vues d'Italie, dessinées d'après nature . . . gravé par Marchand*», Paris, 1809.

2963. 3. sor: «Baróti Szabó Dávid Kissded szó-tárát másodszer meg-bővítve ki adni akarvann, a' *Magyar Hir-mondó által is meg kérte* a' Tudós Hazafiakat . . . de *fájdalommal említi ezen Könyvének 290ik lapján*, hogy senki sem találkozik . . .» Baróti Szabó Dávid a Magyar Hirmondó 1792. évf. ápr. 17-ki számához csatolt Toldalékban írja a következőket:

«Azon kisded *Szó-tár* nevezetű könyvetskémét, mely a' *ritkább Magyar szókát az A. B. C. rendi szerént emlékeztető versekben elő-adgya*, 's melyet Kassán 1784-dikben ki eresztettem vala; rövid Lexicon formában, folyó beszédben, meg-jobbítva, ki-akarom újra nyomtattatni. — Hogy annál szerentsébb végét érhetném igyekezetemnek; ennek előtte két három esztendővel hírül adtam vala, miben foglalatoskodnám, kérvén egyszer 's mind a' nyelvünket elő-mozdítani kívánó Hazafiakat, hogy mivel mind a' két Hazában számosan találtatnának még olly ritkább, ismérletlenebb, 's tsak nem veszendőbe indultt; külömben pedig igaz Magyar eredetű szók, nevek 's a' t., melyeket mind eddig ki nem nyomozhattam: ne sajnálnák azokat (rövideden melléjek vetvén a' magyarázatot, 's egy úttal a' velek-való élest is) nékem ide Kassára szabad postán meg-küldeni; hogy újra ki-adandó Szó-táromba bé-iktathassam. — Meg-újítom azért Hazánk Magyar Tudósaihoz nyújtott kérésemet az említett ritkább szóknak velem való közlésére; reménylem-is, hogy töllem, sőt édes Hazájoktól, nem fogják sajnálni kevés fáradságokat.

B. Sz. D.»

E kérelemnek igen kevés sikere lett, mint maga Baróti Szabó D. írja a *Kissded Szó-Tár* (Kassa, 1792.), II. kiadása 290. lapján a következőképen: «Ha a' reménylett segedelem, melyet az idén a' M. Hirmondó által-is kértem a' Tudós Hazafiaktól, el-érkezett volna; nagyobb tökéletességre ment volna ezen *Szó-Tár*. Nem találkozott (ezt fájdalom nélkül nem említhelem) igyekezetemnek

egy Elő-mozdítója is; ki-fogván Tiszt. P. *Dudási Antalt*, a' kinek anyai nyelvünk mellett való szíves törekedését eléggé nem dírsírhetem.» —

2964. 72. lap fölül 2. sor: «Ha még nem késő, e' két okokat tudassátok az Újságlevelekben.» Ily tartalmú tudósítást Helmecezy nehezen közölt, legalább az. akkori lapokban semmi nyomát sem találtam, s Kazinczy sem szólt róla többé.

2965. 75. lap 2. kikezdés: «Trattner sok jeles tetteket teszen. *Hübner* adja-ki . . .» Kazinczy elég korán értesült Trattner szándékáról, bizonyára magán levél útján; a lapok csak egy hónap mulva hirdették, így a Magyar Kurir 1815. évf. (szept. 22-ki) 76. számának Rendkívüli Toldalékában hirdeti Fejér György a szóban forgó művet, a melyre 10 frttal lehetett előre fizetni. Az egész mű Pesten 1816—1817. jelent meg ily czímmel: «Mostani és régi nemzeteket, országokat, tartományokat, városokat, emlékezetre méltó mezővárosokat, helységeket, folyókat, tavakat, tengereket, öblöket, fokokat, szigeteket, hegyeket, stb. esmértető lexikon, mellyet szerzett Hübner János, jobbított, alkalmaztatott Sperl Ferencz, a magyar-és erdélyországi geographiával tökéletesített . . . Fejér György.» A magyar szerző a Marczibányi-féle 400 v. frt. jutalomban részesült.

U. o. alúl 10. sor: «Vetted e a' Batsányi Iniszthónai háborúját *minapi* levelemben?» Ez a levél nem ismeretes; lehet, hogy csak pár sorból állott s így könnyen elkallódott. Mivel Döbrentei is a jelen levélhez mellékelte a Batsányi fordítását, azért a szerkesztés alkalmával én is ide csatoltam. V. ö. a 2967. számú levél elejével.

2966. 85. lap alúl 11. sor: «Dicséri Prof. *Szathmári* egyenes Characterét . . .» Szathmári Paksi Dániel theol. tanárra l. az *I. k.* 28. számú levélét s ennek jegyzetét.

U. o. alúl 3. sor: «A' Bécsi Lit. Zeitungban láték egy jelentést, hogy Grätzba valami Math. Journál adódik ki . . .» Sipos a Wiener Allg. Literaturzeitung 1815. évf. (ápr. 21-ki) 32. számában (508—512. h.) közölt következő mű ismertetésére czélozhat: «Beyträge zur reinen, angewandten u. technischen Mathematik. Erstes Heft, Grätz 1815. In Verlage der Millerschen Buchhandlung.»

2967. 87. lap 1. kikezdés: «A' (Museum) IV. Füzetjébe megyen az *Estve inneplése* . . .» Meg is jelent a IV. f. 91—93. lapjain. V. ö. a *XI. k.* 2509. számú levelével, a mely tévesen van 1813-ról keltezve; a levél 1815-ben kelt.

1. kikezdés utolsó 2 sora: «Igy van nekem szerencsém még három iljút vezetnem: *Farkas Sándor*, *Balog* és *Székely*.» Az első *Böloni Farkas Sándor*, az ismeretes amerikai utazó, a kitől a jelen kötetben több levél olvasható. *Balog* nevű írónk több ismeretes, de mivel Döbrentei a keresztnevét nem mondja meg s más levelében róla nem emlékezik, nem tudható, melyikre czéloz. Hihetőleg a hozzáfűzött reményt nem igazolta, azért hallgat róla Döbrentei. A harmadik, *Székely*, bizonyosan *Aranyosrákosi Székely Sándor*. L. Heinrich Gusztáv művét a Régi Magyar Könyvtár I. füzetében.

88. lap 5. kikezdés: «*Kanyó László* gutta ütésben fekszik.» A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 2-ki) 19. számában közli erre vonatkozólag a következő rövid tudósítást: «Ts. Kanyó László Ur, az Erdélyi Kormányászéki

Titoknak és Pupillaris Exactor betses életét Aug. 18-án, 48-ik esztendejében elvégezte.»

2970. 94. lap fölül 3. sor: «*Kagerling*, ha nem hibázom . . . vala képem írója . . .» Bizonyosan *Kaergling* (Kärgling) *Tóbiás* nevű arczképfestőt érti, a kire nézve l. a *VIII. k.* 1854. számú levelét s ennek jegyzetét; v. ö. a 115. lappal.

94. lap 1. kikezdés 2. sor: «Sokat mondhatnék *Dési* Mihályról . . .» *Dézi Mihályra* l. a *VI. k.* 1415. számú levelét s a rá vonatkozó jegyzetet.

2972. 99. lap 1. kikezdés 2. sor: «Eggy *Dissertatio Philologica*t írt» (l. i. Beregszászi). A szóban forgó művet, a melyről a jelen kötet számos helyén emlékezik, a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 6-ki) 20. száma hirdeti a következőkép: «T. Beregszászi *Nagy Pál* Urnak mostanában elkészült munkája: *Dissertatio Philologica de vocum Derivatione et Compositione in Lingua Magyarica*, midőn a' T. Debreczeni Ref. Consistoriumnak ismérétségébe jutott volna, azzal kívánta nemes indulatját megbizonyítani, hogy a' T. Hazaiinak több munkák által is megbizonyított Literatori érdemeit 100 forint ajándékkal betsülte meg, mellyeket T. *Budai Esaiás* Ur, a' T. Consistorium nevében T. *Márton József* Prof. Ur által kezéhez szolgáltattott.

101. lap fölül 1. sor: «Dr. Szombalhy híres lánczó 's verselésű öccse szerencsétlen halála tudva lesz az Úr előtt.» Dr. Szombalhy József orvosnak nem testvér-, hanem unokaöccsese a kérdéses ifjú, Cseh-Szombalhy Dániel, a kir. tábla jegyzője, a ki 1815. máj. 21-kén halt meg 26 éves korában. Három latin verse nyomtatásban is megjelent: 1. *Carmen dignis honoribus d. Josephi de Cseh-Szombathi fraterna pietate dicatum die 10. Martii 1810, h. n.* — 2. *Epithalamium in nuptias augustas anni 1810. compositum, Debrecini, 1810.* — 3. *III. d. Sigismundo Szögyény quum ad excelsam cameram imperialem promoveretur mense Januario anni 1815, Pestini. L. Szinnyei J. id. m. II. köt. 239. hasábját.*

2973. 101. lap 3. kikezdés: «Kellerné [!] és két mostoha leányai . . .» V. ö. a *XII. k.* 2923. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

102. lap. 1. kikezdés: «A' szegény Némethné . . . megholl.» T. i. Németh László özvegye, Asbóth Mária. V. ö. a *XII. k.* 2911. és köv. levelével.

U. o. 2. kikezdés: «*Trattner* az *Iffjúság Barátját* általvette.» A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (nov. 1-i) 36. száma hirdeti Kis János említett művét: «*Iffjúság Barátja, vagy hasznosan mulattató Darabok a' két nembeli Iffjúság számára.* — Közrebotsátotta *Kis János*. Első Kötet. — Pesten *Trattner Ján.* Tam. betűivel és költséggel, 1816. — Ezen válogatott Daraboknak ajánlására *Fő Tiszt. Kis János* Superint. Urnak neve már elégséges. Azért tsak azt jelentjük, hogy a' munka két darabból fog állani, 's e' mostani elsőnek kézhez vételével a' másodikra is fizetni kell. Öszveségesen az árrok 5 forint, *Jósef* napi vásárra a' második Kötet is kész lészen, 's akkor az árrok 6 forint lészen.»

Ugyancsak az id. lap 1816. évf. (febr. 17-ki) 14. száma melletti Toldalék a következő tudósítást közli a műről:

«Ezen munka készületben vagyon, és két darabból fog állani. *József* napi vásárig lehet reá fizetni 5 forinttal. Kérettetnek azon érdemes olvasók, kik magokat vagy *Fő T. Kis János* Urnál *Sopronyban*, vagy *Weber Simon* Urnál *Pozsony-*

ban jelentették, hogy venni való szándékjokat Trattner J. T. Urnak Pesten József napi vásárig tudtára adni el ne mulassák: különben érdemes neveik a' könyv' elejébe nem fognak nyomtattni.»

A Magyar Kurir 1815. évf. (nov. 24-ki) 94. száma melletti Honnyi Levelek 63. számában olvasható Trattner J. T. köv. tudósítása: «Ezen munka, mellyről már a' közelebb múlt tavasszal Jelentés tétetett vala, 's mellynek czélja a' két nembéli Ifjuságot 's annak barátjait haszonnal gyönyörködtetni, most ment az én műhelyembe 's az én költségemen sajtó alá. Két kötetből áll, mellyeknek mindenike fog legalább húsz ívet tenni, 's mindenikét fogja egy réz metszés díszesíteni . . . .»

«Mindeneknek, valakik a' Jót a' Szépnek társaságában szeretik, annál nagyobb bizodalommal bátorkodom ezen Gyűjteményt ajánlani, minthogy abban a' tárgyak' külömbfélésege 's hasznos volta az előadás könnyűségével 's egyéb kellemeivel igen szerencsésen vagyon egyesítve.» Közli azután a tartalomjegyzéket.

103. lap utolsó pont: «Olvastad-e már B. Lakos Románját?» T. i. a *Szegfalvyt*, v. ö. a *XII. k.* 2912. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

2974. 103. lap alúl 9. sor: «Sógorom *Sztáray Albert* . . .» Dessewfy József gr.-né Sztáray Eleonóra bátyja, Sztáray Albert gr. (1785—1843.) cs. és kir. kamarás; első nejének, Csáky Valburga gr.-nőnek (l. e kötet 3002. levelét) halála után még kétszer nősült. Mint jeles publicista a *Világban* «Nagyimihályi levelek» czímmel igen becses cikksorozatot írt. Részt vett az 1825—7., 1832—6. és 1839—1840. országgyűléseken, a hol a régi konzervativeknek volt egyik kiváló tagja. L. Nagy I. id. m. X. köt. 860., 867. lapjait.

2976. *Tancsics Ignác*zra l. a *III. k.* 503. számú levelét s ennek jegyzetét.

2977. 115. lap 5. kikezdés: «Te nekem semmit sem írsz a' *Virág Horátza* 's a' *Kisfaludi jambejoni* felől.» Virág Benedek Horatius-fordításáról érdekes hírt közöl a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 6-ki) 20. száma «Litteratori Megjutalmaztatások» czímmel: «T. Tudós *Virág Benedek* Urat, a' ki már több ismértes Classicusi Munkájin kívül, mostanában Horatius leveleit vitézi versekben magyarra fordította, Tek. Pókateleki *Kondé József Benedek* Ur, Tsász. Kir. Udvarnok, és a' Primási Uradalmaknak emeritus Regense, azzal kívánta megjutalmazni, hogy a' Kir. Universitás' Typographiájában azon munkát maga költségén díszesen kiadta, és az exemplárokat a' T. Szerző Urnak ajándékozta.»

A Kisfaludy Sándor «jambejoni» nem más, mint a Hunyadi Jánosról írt drámája, mely ekkoriban nyomatott.

«Vitkovics minap is tisztongatta Meséjit; nyomtatják e?» — kérdi tovább Kazinczy. Ekkor még aligha nyomtatták, mert csak 1817-ben került ki a sajtó alól «V. M. meséji és versei» czímmel.

2979. 120. lap alúl 14. sor: «Én Orpheuszomba felvettem a' *Molnár János*' irgalmatlan rossz és nevetséges versét.» Kazinczy az Orpheus I. kötetében több verset is közöl Molnár Jánostól: 1. Bélakúti Fémus (297—302. l.); — 2. Erdélyi Kármenta (303—307. l.); — 3. Az ártalmas könyvek (308. l.) czíműeket; hogy ezek közül melyiket mondja irgalmatlan rossznak és nevetségesnek, bajos eldönteni, mert valamennyi egyaránt rossz.

121. lap 2. kikezdés: «Epigrammáim felvételét köszönöm szívesen. Úgy a

Berzsenyiehez írt. Episztolaét. > Kazinczy epigrammjai közül 15 még az Erdélyi Múzeum I. füzetében megjelent: Az erdő, — Könyörgés, — Panasz, — Az elszálló lélek, — Lyánykámhoz, — Rákoson, Pest mellett, — Thucydidesz, — Antinousz, — Laokoon, — Madonna, — Canovának Psychéjére, a' lépével, — Ninon képére, — Corregionak lojára, — Ürményi József, — Pászthory sírje.

A Berzsenyiehez írt epistolája azonban csak az V. füzetben jelent meg; a II. füzetben a Török Lajoshoz és Nagy Gáborhoz írottak láttak napvilágot.

121. lap alól 9. sor: <A Bohógyit nem a' kismító, hanem Pesti barátink szúrták oda (nem Helmecezi, hanem talán az a' *víg kedvű barátunk*, a' ki olly nyers hanggal énekelgel) . . . > Kazinczy bizonyosan Vitkovics Mihályt érti.

122. lap fölül 7. sor: <'S lesz egy szép epocha, 's az a' *rényt* és egyebet úgy fogadja-el, mint mi kevesek most a' Wagner' *romját* 's egyebét . . . > Kazinczy Wagner Ferencz következő című munkáját érti: <Universae phrasologiae Latinae corpus, congestum a P. Fr. W. secundis curis a quopiam ejusdem societatis Sallustiana, Caesareana, Liviana, etc. phrasologicis, demum apud nos linguis Hungarica et slavica locupletatum. Editio Tyrn. prima>, 1750. Én a 2. kiadást (u. o. 1775.) használtam, ennek 1079. lapján olvasható a Kazinczy adata: <Ruina romlás, eset, kár, veszedelem, romladék, *rom*. Fall, Verfall, Untergang . . . > Szily Kálmán *A magyar nyelvújítás szótára* (Budapest, 1903.) című munkájában (277. l.) Vargyastól eredetnek mondja a *romot*, a mely elvonás a *romlik* igéből. >Sándor Istvánnál réginek állítva, fragmen, fragmentum, v. radus, ruina, v. exitium, pernicies, exitus.<

2982. 126. lap 4. kikezdés: <*Ráday* gróf olyan viszonyok közt van . . . > T. i. Ráday Pál gr., az öreg R. Gedeon unokája.

127. lap 4. kikezdés: <Mondja hogy *Ersch* számára elég-e csak a könyvek címe . . . > Kazinczy bizonyosan *Ersch János Samut* (1766—1828), az újbabkori német bibliographia megalapítóját érti, a ki Gruberrel 1818-ban alapította >Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste< című ismert vállalatát s több könyvészeti műben összeállította az egyes tudományok bibliographiáját. Rummy K. Gy., úgy látszik, Kazinczyt is segítségül kérte a vállalatokhoz.

U. o. 6. kikezdés: <Az ön Monumentái még nem érkeztek kezemhez.> A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 6-ki) 20. száma hirdeti a *Monumenta Hungarica* megjelenését: >Rumi Prof. Urnak szorgalmatossága tsak ugyan sok akadályokat meggyőzvéu, végre kibotsította némelly válogatott maradványit a' Magyar Régiségnek, mellyeket minden Hazati tőle kedves köszönettel fogadhat.> Közli azután a tartalomjegyzéket.

U. o. 8. kikezdés: <Báró Sennyeyi egy dúsgazdag . . . > Valószínűleg *Sennyeyi János* b-ra czéloz, a kire nézve I. a III. k. 756. számú levelét s ennek jegyzetét.

2984. F. k. és h. nélküli levelet Gyarmathy S. kétségtelenül 1815. szept. okt. hónapokban írta, sőt a jegyzetekel már előbb; Kazinczynak azonban csak 1816-ban jutott tudomására, bár többször sürgette Döbrenteit, hogy küldje el hozzá Gyarmathy S. észrevételeit. V. ö. a 152., 191., 249., 270., 288., 298., 362., 377., 395. lapokkal.

2986. A levél 1. pontjára nézve I. a 192., 195., 199., 208., 212., 275., 296., 416. lapokat.

2988. 148. lap kikezdés 7. sor: «Hogy **K**-nek gyermekeibe felemelkedett érzései lehetnek . . .» György József Kecskeméti Jánost, a sátoraljaújhelyi ev. ref. papot érti.

U. o. alúl 2. sor: «*Juhász András* Bényéről . . .» Juhász A. előbb megyaszói rektor, majd szerencsi, legyes-bényei pap 1803 tavaszán költözött Erdő-Bényére, a hol 1817. ápr. 22-kéig lelkészkedett, mikor Harkányban választották pappá; itt halt meg 1829. okt. 14. Az ev. ref. énekeskönyvbe ő írta a 207—209., 212. és 213. számú énekeket. L. Kálmán Farkas id. m. 68. lapját.

U. o. 1. sor: «*Sebők* egy széllel héliett ember.» György József bizonyosan *Sebők Sámuelre* czéloz, a ki 1760-ban Varbón (Borsod m.) született s 1830-ban halt meg. Miskolczi és pataki iskolázása után kohányi tanítónak választották, a honnan Bajkára jutott. 1797-ben a tanítóságot a prédikátori tiszttel cserélte fel; tíz év múlva azonban Losoncra theologiai tanárrá választatván, elhagyta Bajkát s itt kezdődik küzdelmes élete. «Noha három tanárt helyettesített — olvassuk életrajzában — mégis nagyon szűken javadalmaztatott, mely miatt az iskola pénzéhez nyúlt. Kitérve a hűtlen sáfárkodás, 1814-ben hívatától elmozdított.» Ujra Barsban talált menedéket, Nemes-Orosziban, a hol 1815-től haláláig lelkészkedett, folyvást roppant nyomorral küzdve. Művei: 1) Szükségben segítő könyv; németből ford., 1790; — 2) Raff geographiája, 1791; — 3) Eredeti magyar munka, 1792; — 4) Ismét más eredeti magyar munka, 1803. — Két műve kéziratban maradt fenn. L. Magyar Plutarch, 354—355. l.

2989. 151. lap 6. kikezdés: «A' Muzéum III. dík füzetét még én se láttam nyomtatva . . .» Az Erd. Muzéum III. füzetének megjelenését a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szep. 6-ki) 20. száma hirdeti s kiemeli a tartalomból Kis János két értekezését s Döbrentéinek az életírásról szóló dolgozatát; majd így folytatja:

«Különös megjegyzést érdemelnek Prof. *Zsombory József* Urnak a' Magyar Nyelv' moslani állapotjáról tett észrevételei; tsak a' kár, hogy boldogult *Révay* (!) *Miklósnak* a' Magyar Társaságról még 1790-ikben készített munkáját és Mélt. Gróf *Teleky László* által tetetett jutalom kérdést egy Magyar Társaság' felállításáról, 's ugyan ezen Méltóságnak feleletét, 's Nagy Tiszteletű *Fejér Györgynek* megkoronázott munkáját ismerni nem látszik.»

2990. 153. lap 3. kikezdés: «Nem sokára egy új munka' nyomtatásához fog Trattner: *Ó és Új Magyar* a' neve . . .» Sipos József (a ki különben nincs megnevezve a címlapon) munkája ily czímmel jelent meg: «*Ó és Új Magyar*, vagy: rövid értekezés, miképpen kelljen az ó magyarsággal az újat egyesíteni? Az az: Miképpen kelljen a' régi Magyar nyelvet új szavak, szóllások és formák által gazdagítani, tsinosítani úgy, hogy azt természeti állásából ki ne vegyük? mint némelejk. Előadta egy a' Régieket és heljes Újjításokat egyformán kedvellő, de a' nyelvet elrontani iszonyodó Magyar.» Pesten, Trattner Ján. Tam. betűivel 's költségével, 1816. 8r. VI, 96 l.

2993. 158. lap alól 16. sor: «Leginkább sajnálom pedig, hogy egy ily munkában a' Te neved fordul-elő.» A *Felelet a Mondolatra* című mű bevezetésének XI. lapján említi Kölcsey Szentgyörgyi József nevét, így: «Még 1809.

körül készített egy tiszteletre sok tekintetben méltó Hazafi D. Sz. Györgyi József egy kis munkát, melyet ő Barczafalvinnak szavával *Mondolatnak* nevezett, 's abban Schulcz új Nemzetségének formájára a' rossz Neologokat elmésen kicsúfolta.»

2996. 162. lap 3. kikezdés: «Bár a' mi Horvátunk Révait Dónát által festelmé a' *Lochbichler*' képe után.» Lochbichler festőre l. a *XII. k.* 2883. számú levél jegyzetét.

2999. 172. lap f. kikezdés 2. sor: «A' *Galetti* Atlasát gyermekeim töled örömet megvennék.» Kazinczy Galletti János György «Allgemeine Weltkunde, oder geogr. statist. hist. Uebersichtsblätter aller Länder, mit 20 ill. Karten, Lipse, 1807.» című atlaszára czéloz, a mely 1807-től kezdve számos kiadást ért.

Kazinczynak a leveléhez mellékelte Szemere is a következő sorokat, szintén Helmeucz Mihályhoz:

Én, édes barátom, csak tegnap tudám meg hogy Te ismét Pesten vagy. Vitkovicsnak vettem levelét 's válaszoltam reá két ízben; de ő hallgat 's barátaim hol léte 's mitéte felől tett kérdéseimre, valamint az Anti-mondolatot illetőre is, nem válaszol. A Triasz örege talán büntetni méltóztatik? Csókolom büntetésének botját és vesszejét; de bár az olyan volna mint a' Jchováác, melyekről a' azt mondja a' zoltárnok hogy megvígasztal. Hát Hymennek Czenkje, Pista, Pesten van e? Még én szüret utánig itt lejéndekek. Mit csináljatok? Lejéndekelegetem az orientális Tűdóst. Készítsd hasadat, édes barátom! Lesz kaczagni való. De írjatok, ha csak annyit is hogy éltek. Tőled némelly Veled folyt pereit 's maga viselését szeretém [!] tudni Beregszászinak, kinek nevét e persa szavakból deducáltatom önmagával: *darig darga dereg bereg*, és: *saos sás sász*. Homo sum! E' titkot csak néked; mert óhajtom hogy Bohogyi mennél több felclóket nycrjen. Bár a' Perencesnyi munkájából küldenél fel hoimit. Hát a' Bohogyi Manusc. kinél maradt? Írj erről! Csókollak barátaimmal együtt. Szavaidnak, *Védenz* stb. örülök. Csak rajta!!

Palid.

3002. 176. lap alúl 18. sor: «Az ifjú Gróf Károlyiak rendes fiúk...» Dessewffy J. a Károlyi József gr. és Waldstein Erzsébet gr.-nő házasságából született három fiút érti: Istvánt (szül. 1797-ben), Lajost (szül. 1799-ben) s Györgyöt (szül. 1802-ben). Tudvalevő, hogy mind a három fontos szerepet játszott a XIX. század politikai és gazdasági életében.

177. lap kikezdés 4. sor: «*Bátyám Fiai*...» Dessewffy József bátyja D. Sámuel gr. a kinek három gyermeke élt ez időben: Ágoston, Kálmán és Ferencz; fontosabb szerepet egyikük sem játszott. L. Nagy I. id. m. III. köt. 305. lapját.

U. o. alúl 14. sor: «Meg látogattam *Lányit*... *Czirákit*... *Fáyt* keresém...» Dessewffy J. a következő férfiakat érti: *Lányi József* kancelláriai referens, a sz. István-rend lovagja; L. Nagy I. id. m. VII. köt. 22. lapját. — *Cziráky Antal* gr. (1772—1852) a későbbi nevezetes országbíró. — *Fáy Barnabás*, a kiről az előbbi kötetek több helyén van említés, előbb a debreczeni ker. tábla bírója volt. 1810—1815-ig kancelláriai referendárius, udvari tanácsos, azután Szabolcs vármegye administratora s később főispánja, úgy szintén Ung vármegyének is főispánja. Meghalt 1829-ben. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 131. lapját.

178. lap fölül 12. sor: «Kértem őket, hogy olvsnák Madame *Stahl* [!] Német Országról ki adott munkájának első darabját...» *Stael-Holstein Anna Luiza* b.-né «*De l'Allemagne*» című hírneves munkája 1813—1814. jelent meg Londonban és Párisban.

II. o. kikezdés: *Barkóczy Ferentz*ünket meg látogattam...» A Hazai és Külföldi Tudósítások 1816. évf. (jan. 20-ki) 6. száma közli a következő rövid nekrológot: «Bétsben Nagy-Mélt. Szalai Gróf *Barkóczy Ferencz* Ó Exc., Tsász. Kir. Kamarás és Titkos Tanácsos Úr, N. Abauj Vármegyének Fő Ispánja, életének 58-dik esztendejében meghalt.»

179. lap kikezdés: «A' Gróf Károlyi Kíssasszonyokat meg látogattam...» A' legidősb, Fanni... Sógoromat kínálták vele...» Károlyi Francziska gr.-nőt érti, a kit Sztáray Albert gr. (első neje halála után) csakugyan feleségül is vett.

181. lap alúl 19. sor: «A' musika *Mehull*től van, a' német versezett úgy fetszik *Seifried*től.» *MéhuI István Miklós* (1763—1817) ifjú korában Párisban élt és zenei órák adásával tengette életét, később, midőn negyedik operáját adták, már jobbra fordúlt sorsa s a conservatoire újjászervezésekor annak egyik felügyelője lett. *Joseph* című bibliai tárgyú operája maig is híres, Francia- és Németországban műsoron van. Hazafias énekei, kantátái Franciaországban eléggé el vannak terjedve.

Seifried Ignác (1776—1841) hírneves zeneszerző, a ki a *Cyrus, Die Ehemänner nach der Mode*, stb. című dalműveivel nevezetes szerepet játszik a bécsi zenei életben. Rendkívül szapora író, a ki mintegy 26 nagy operát, 20 operettet, 5 bibliai drámát, 24 melodrámát, és számos templomi zeneművet hagyott hátra. L. Wurzbach id. m. XXXIV. köt. 176—188. l.

A 182. lapon *Forgács Ferenczet* és *Terebes urát* említi *Dessewffy J. Forgács Ferencz* gr. született 1783-ban, cs. és kir. kamarás volt. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 216. lapját. — Terebes ura *Andrássy Károly* gr., A. Gyula nagyatya.

183. lap fölül 6. sor: «*Bignot* [!] újj híres könyvét, és *Constant* Úrnak...» munkáját, Sur la liberté de la presse» (megvettem). — *Bignot Lajos* P. b. híres francia államférfiú (1771—1841) több művet írt, *Dessewffy J.* gr. a következők valamelyikére czéloz: *Exposé comparatif de l'état financier, militaire, politique et moral de la France et des principales puissances de l'Europe*, Paris. 1815; -- *Precis de la situation politique de la France depuis le mois de mars 1814. jusqu' au mois de juin 1815*, u. o. —

Constant művének teljes czíme: «*Observations sur le discours prononcé par s. e. le ministre de l'intérieur en faveur du projet de loi sur la liberté de la presse, par M. Benjamin de Constant.*» Paris, 1814.

U. o. 11. sor: «A' mit *Fouché* Úr a' minap... írtt.» *Dessewffy* valószínűleg a Magyar Kurir 1815. évf. (aug. 18-ki) 66. számában olvasott következő «anekdotára» czéloz: «Tudjuk, hogy a' Frantzia Királynak Jul. 24-dikén kiadott végzése szerint a' *Carnot* neve is abban a' laistromban van, melly azoknak neveiket foglalja magában, a' kik Párisból eltávozni és arra a' helyre menni tartoznak, mellyet a' mostani Politziai Minister *Fouché* megnevez. *Carnot* tehát ilyen *laconicus* czédula által kérdentetett meg *Fouchétól*, hogy hát ő hol vonhalja-meg magát:

«*Traître! où puis je me retirer?* --»

Carnot.

Fouché így válaszolt:

«Où tu voudra, imbécille! —»

Fouché.

Ugyanez az «anekdota» a Haz. és Külf. Tud. 1815. évf. (aug. 23-ki) 16. számában is olvasható.

185. lap 2. kikezdés: «Pesten megint könyveket vettem, Heyne *Homerrussát* Görögül és *Virgiliussát* . . .» Dessewffy a következő kiadásokat érli:

Homeros: Carmina cum (versione latina et) brevi annot. Acc. variae lectiones et observationes grammaticae c. nostrae aetatis critica, cura Ch. G. Heyne. Lipcse és London, 1802—22. 9 köt. Ekiadásról — Dessewffyvel egyezőség — Graesse id. m. III. köt. 330. lapján ezt jegyzi meg a többi közt: «Celle édition de laquelle on a fait tant de bruit ne satisfait point à l'attente qu'elle avait causée.»

Heyne Virgilius műveiből 1767 óta számos kiadást rendezett sajtó alá; így: Virgilius opera varietate lectionis et perp. annot. illustr. a Chr. Gottl. Heyne; Lipcse, 1767—75, 4 köt.; Nürnberg, 1778; Mannheim, 1779; Lipcse, 1779—1780; London, 1794; Lipcse, 1800; u. o. 1803; u. o. 1815., stb.

Ugyane lapon említi *Batthyány Vinczel* és *Szögyény* referendáriust. Batthyány Vince gr. (1772—1847) cs. és kir. kamarás, b. titkos tanácsos, kir. személynök s Honf vármegye főispánja. — Szögyény Zsigmond alkanczellár, kir. személynök s Pest vármegye főispáni helytartója, a ki a XIX. század húszas és harminczas éveiben fontos szerepet játszott politikai életünkben.

3004. 191. lap 3. kikezdés: «Tegnapelőtt estve *egy barátom* nekem egy rakás gyomot küldö . . .» T. i. Szentgyörgyi József; v. ö. a 2998. számú levéllel.

3005. 194. lap fölül 5. sor: «Csak olvashatnád . . . melly Theológiát ad-ki most Pataki Prof. *Szathmári Dániel* Úr.» A czéltől mű: «Keresztény hit-tudomány.» 2 darab. Sáros-Patak, 1815.»

U. o. alúl 19. sor: «Nem olvastam a' Herminia Confirmatiojának Examenét, melyet Márton József Magyarra fordíta.» A szóban levő munkáról a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 6-ki) 20. számában olvasta Kazinczy a következő jelentést: «Literaturánknak díszére, és mind egyházi, mind világi tekintetre nézve különös jelenés a' következő nevezetű kised munka: *Tsász. Kir. Fő Hercege József Magyar Ország' NádorIspánja Jegyesének, Hermine Anhalt Bernburg Schaumburg Fejedelmi Hercege Asszonyinak Confirmatiója Ünnepe az azon alkalmatossággal tartatott prédikációval egygyütt.* Német nyelven kihoesálotta *Brunn Fr. Ágoston.* Németből fordította *Márton József* a' Bétsi Universitásban a' Magyar Nyelvnek és Litteraturának Professora. — Bétsben, Zweck betűivel 1815.»

«Ezen munkának ára 1 for. V. Cz. — Találtatik mind Magyarul, mind Németül a' Fordítónál am Hafnersteig Nro. 754. az első emeletben; valamint a' Pesti Könyvárosoknál is. — Az eladásból bejövendő summa jutalomúl fog szolgálni azon érdemes hazafinak, a' ki Magyar és Erdély Országról a' közlendő tudósítás szerint legjobb Geografiát fog készíteni.»

Ugyane fordításról a Magyar Kurir 1815. évf. (szept. 8-ki) 72. számához csatolt Rendkív. Toldalékban szól, közölvén Brunn Ágost munkája czímét s tartalmát, azután így folytatja:

«Már csak magában is magáhozvonzó dolog volna azon Fő Személynek lelki tehetségeit és erköltsi tökéletességeit közelébből esmérni, a' kit Hazánk Kedves Nádorispányja Élete-Párjának választott. Mennyivel inkább telyes öröm foglalhatja el minden Magyar Hazafi szívt, midőn ezen jeles munkát olvasván, abban, mint valamely tiszta tükörben egy ritka lelki adományokkal ékeskedő 's reánk nézve annyira nevezetes Fő Személynek a' legjobb neveletés által lett erköltsi tökéletes kiformaltatását látja. Valósággal ezen kisded Munkát szívbéli megindulás, sőt azt mondhatnánk, örömmre való elragadtatás nélkül senki sem olvashatja.»

3006. A levél végén Kazinczy *Stipsics* haláláról emlekezik; valószínűleg a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (sept. 23-ki) 26. számában olvasott következő nekrológból szerzett arról tudomást:

«A' Pesti Kir. Fő Iskolának egyik tudós és érdemes tagját, mostan az Universitási Rectorát T. T. *Stipsics Aloiz Emanuel* Urat, három hétig tartott kínos nyavalyájában Sept. 17. elragadta a' halál. Ő előbb a' Posonyi, utóbb a' Budai Gymnasiumokban Tanító volt; azután a' Tudományok' Mindensége Bibliothekájához Gondviselővé, 's egyszer'smind a' Régiségeknek és a' Numismaticának Tanítójává tétetett. Melly szorgalmasan viselte hivatását, azt a' kiadott munkái bizonyítják; melly igen meg tudta érdemelni ember társainak barátságát, azt az ő halálán sajnálkodó minden jó Hazafinak szomorú érzései mutatják. — Ezekre nézve hosszabb életet érdemlett volna; most csak 57-ik esztendejét élte.»

3007. 201. lap fölül 2. sor: «Ich wünschte, dass Sie jährlich zwey Bände herausgeben könnten.» A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (nov. 15-ki) 40. száma hirdeti már a *Monumenta Hungarica* II. kötetét is, a melynek kézírata teljesen kész a szerkesztőnél. Közli röviden a tartalomjegyzéket is, hozzátevén, hogy ha a megrendelés a szerkesztő és kiadó reménysegeinek megfelelő, új esztendő után azonnal sajtó alá jut a II. kötet.

3009. 204. lap 1. kikezdés: «A mit a' Muzéum III. d. Füzetében a' *Poézis nyelve* cikkelye alatt tőlem látni fogsz, megmutatják, hogy nem vagyok rettegő Puriszta. Megmutatja azt *Eichhornni fordításom.*» Döbrentei az első cikken a «Magyar literatúrát illető jegyzések» 4. szakaszát, «A' poézis nyelve» címűt érti, a mely az Erd. Muzéum III. füzetének 111—113. lapjain jelent meg s így hangzik: «Minthogy a' Poézist a' képzelés követi, melly a' lelket feljebb szokta vinni, elhagyja a' poézis idealizáló nyelve a' prózáét, 's vagy a' gondolatért vagy mértékért, rímért szabadabban bánik azzal, illendő 's határt túl nem hágó merészségek által bővíti, 's többféle gazdagságot ad neki. Nálunk ugyan ez még szokatlan, mert azt [], hogy a' poézis nyelvét a' folyó-beszédtől megkülömböztetni nem tudjuk. De, mikor egy Genie előáll, az ő új világából hozván a' soha nem hallott éneket, nem hallott, szokatlan 's a' nyelven tett új fordulásokkal is szabad megjelenie. Ő feljebb emeli a' nyelvet, mivel az istenit érező mejj ahhoz méltó nyelven beszéll. Lángolva elmerűlvén tündér képzeléseiben, engedelmé lehet inkább szokatlannal kifejezni magát, mintsem a' nagyobb sereg kedvkéréséért, benn lobogó magas érzéseit azért elmulni hagyná, mivel a' megszokott kaptához nem illenek azon szavak, mellyekkel lelkének életet adni ég. Az ilyen

énekes az, ki a' nyelvnek a' maga lelke belélehellésével dicső méltóságot ad, kiragadja elfelejtetéséből, 's azokat, kik elébb megvetették, most felségessé tétele által megpirítja. Mert csak lélek, nemes érzés legyen az Iróban, a' nyelv általa jelessé lésson. A' Genie azt a' magának hang által való kifejtését érzi, melyet a' legelső nyelvkezdők érzettek. Az ő tulajdonságaiból kihozhatjuk, hogy legelsőbbszer, mikor az ember magának nyelvet próbált, a' leghatalmasb indulatoknak kellett hangban kioszlani, 's az egész élőnyelv csak azoknak kirontásaiból támadott szavakból állott, nem lehet é mostan is jussa némelly újításokhoz. Ki parancsolhatja-meg azt, hogy a' mostani nyelvnl tovább menni nem szabad, midőn lelkünkben megvan az előmenetelre vágyás, meg az, hogy új ideákat teremtsen. Mindazonáltal, emlékezzék arra, hogy már mostan a' hasonlókból való következtetéshez vagyon kötve, 's nem adhat szabadon új nevet, hanem menjen-fel a' nyelvnek eredetéig, lássa-meg, millyen származásai, titkai vagynak, 's azok szerint intézze újításait.»

Az *Eichhorn*-féle fordítás szintén a III. füzet 46—94. lapjain jelent meg «A német próza története» czímmel. A czímhez tett jegyzetben a föbbi között ezeket olvashatjuk: «Láthatjuk itt a' német kritikusknak Irójikról való vélekedéseit, 's az által, miket találunk helyben hagyva, miket nem, mind a' kettőt előhozott okoknál fogva, józan Kritikához szokhatunk, melynek gyakorlása nélkül nyomosan nem haladhatunk. Olvashatjuk azt is, hogy a' Németek között mingyárt találkoztak olyanok, kiknek ha valamelly újítás nem tetszett, az Újítók ellen, akár győztek, akár vesztek, egyszeribe felkeltek, 's nem úgy tettek, mint a' mi magokat megvonó tanultjaink, kik a' magok körökben kacagnak, de azt, miképen kellene tehát a' nyelvet művelni, tudományos jó Munkák kiadásával meg nem mutatják, nem érvén [!] azt, hogy az ilyen titkos kritika sokszor csak nevetséges büszkeség vagy tudatlanság, 's a' jó ügy mellett nemesen kikelő észnek jó munkája a' valóság győzedelem. Látni fogják Olvasójink, hogy minden tárgynak megvan a' maga nyelve, melyet szorosan meg kell tartani, a' mit mi a' Rhetorica tanulása mellett is megérteni nem akarunk.»

204. lap alúl 18. sor: «Pr. Zsombory József való a' Puriszta . . .» Az Erd. Muzeum III. füzetének 152—170. lapjain jelent meg Zsombory József következő értekezése: «Egy két észre-vétel a' magyar nyelv' mostani állapotjáról», Horatiusból vett következő mottóval: «Tu quid ego, et populus mecum desiderel, audi!»

205. lap fölül 2. sor: «Bilkeytől azon fordítása után ítélve, melyet Kulcsár kimutatott, et vagyok ijedve.» V. ö. n 2957. számú levél jegyzetével.

U. o. lejjebb 2 sorral: «Ruszek fel fogja magát találni azon rubrica alatt, hol Szekér csinatlan paraszt stylusát emlitem.» Döbrentei a föntebb említett «Magyar literaturát illető jegyzések» című czikke 7. szakaszára czéloz, melynek czíme: «Folyó-beszéd dísztelenítése.» A rövid szakasz itt következik:

«Például ki kell mutatnunk Szekér Joákimnak Magyar historijájából némelly kifejezéseket, melyek a' könyv nyelvébe nem illenek, ha csak Davus nem mondja azokat. A' *Magyarok Eredetében* bizonyosan dísztelenítik ezek a' historiai stílus méltóságát: — A' keresztyén hitet farba rugták, — Talán azt gondolják Stájer Uraimék, hogy a' fejedelem csak juhász bunda, hogy arra veti a' merre tetszik, 's leteszi, ha nem tetszik, — Szájtátva nem várakozott Hunyadi. (Egy Hunyadirol így szölnani.) A' kuvaszból soha se lesz szalona, se a' hollóból galamb, — Szerecsenre vesztegették a' szappant, — mint az érelen

tököt összedarabolta, — az urát úgy becsülte mintha szalma csutak lett volna, — Nem úgy járnák a Magyar tánczot. — Eddig elég, az unalomig elég! —

«Szekér megholt, de nem holt-ki vele az ilyen csinatlan kifejezésekkel telyes stílus!»

207. lap utolsó kikezdés: «Szentmiklóssy excellens eredeti Meséket küldö a' Muzéum számára.» Meg is jelentek az V. füzetben.

3010. 208. lap 2. kikezdés 2. sor: «A Bécsi Recensens, ki Epistolámat Égig fel, földig le emelte...» Vitkovics a *Horvát Istvánhoz* írott epistolája bírálatát érti, a mely a Wiener Allg. Literaturzeitung 1815. évf. (ápr. 25-ki) 33. számában jelent meg; v. ö. a 3130. számú levél jegyzetével (568. l.), a hol e bírálat szó szerint olvasható.

209. lap kikezdés: «Egy két szót a felséges Menyasszonyrúl: A mult Pénteken délutáni 5 órakerkezett fel Buda Várába Éllyen! kiáltások és Ágyú durrogások között.» József nádornak eljegyzéséről s házasságáról számos tudósítás olvasható akkori lapjainkban; e tudósítások közül a fontosabbak itt következnek:

A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (júl. 19-ki) 6. számában az eljegyzésről így ír: «A mult hónapnak 22-ik napján Schaumburgban jegyzette el magának Ő Császári Királyi Fő Herczagsége, Jósef, Magyar Ország Nádorispányá, Hermine Herczeg Asszont Ő Magasságát, legidősb Leányát az özvegy Anhalt Bernburg-Schaumburg Herczegnének. Az házassági öszvekelés, amint halljuk, ugyan ott a' jövő hónap vége felé lesz.»

Ugyanerről a Magyar Kurir 1815. évf. (júl. 14-ki) 56. számához csatolt Rendkív. Toldaléka így ír: «Az a' Hertzeg Kisasszony, kívül Palatinus Ő Cs. Fő Herczagsége házassági életre lép, 's már mátkaságot is tartott, az Anhalt-Bernburg-Schaumburg Herczegi Reform. vallású Házból való néhai Herczeg Victor Károly Friedrich' most uralkodó özvegy Herczegnénének Nassaui Weilburgi Charlotta Louisa Vilhelmine Herczeg Asszonymnak *Hermine* nevű leánya. Született ezen Herczeg Kis Asszony 1797-ben Dec. 2-dikán, és Tulajdonossa Holzappel Grófságnak és birtokosa Schaumburnak, mely Urodalmakat a' meg holt Édes Attyának a' Bátyja engedte által, és a' mellyek annak halálával reá szállottak.»

A menyegzőről a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 20-ki) 24. száma így ír: «Bizonyos hírek szerint Ő Csász. Fő Herczagségének, Országunk Nádor-Ispányának Menyegzője Aug. 30-dikán ment végbe. A' Fő Házasság Pár tsak Oct. 5-ikre váratik Budára, kiknek elfogadások nagy fényességgel fog végbe menni.» —

Az az ünnepélyes fogadás, a melyről Vitkovics M. tudósítja Kazinczyt, 1815. okt. 6-kán volt, akkor érkezett meg a nádor Budára feleségével együtt. A Hazai és Külföldi Tudósítások (okt. 7-ki) 29. száma részletesen leírja ez ünnepélyes fogadás körülményeit. Kámánházy László püspök üdvözölte először a nádort az (ó-Budán felállított sátorban, honnan az új pár a budai palotába szállott. A nádornéről ezt olvassuk: «Kiknek szerentséjek volt ezen Fő Vendéget tisztelni, mindnyájan tsudálják az ő jeles nyúlánk természetét, virágzó szép arczáját és hódító nyájas leereszkedését.»

Az (okt. 11-ki) 30. számban végül a következő tudósítást olvassuk: «Szombaton dél előtt fényes öltözetekben megjelentek a' Nemes Vármegyéknek Köve- teik mind a' Fő, mind a' Nemesi Rendből a' Budai Kir. Várba, kiket Nagy-Mélt.

Szalatnai Bárá *Fischer István* Egri Érsek Ő Exc. vezetett Ő Tsász. fő Herczegségek' elejébe. Ezen Szószóllónak ékes és érzekeny köszöntésére Ő Tsász. Fő Herczegsége szívreható szavakkal válaszolt; 's nevezetesen, «hogyha az Isteni Gondviselés ezen házasságát magzatokkal fogná megáldani, azokat igaz Magyar Nemzeti lélek, és a' Magyar törvényes igazság szerént kívánja nevelni». Egész elragadtatással fogadták ezt minden jelenlévők, és Nemzeti örömeiket annál inkább érezték nevedkedni, mivel még az nap' közönségesen értékre adatott, hogy Ő Tsász. Magassága a' Palatinusné azt kívánná, hogy a' nemzeti szokásoknak megbetsülésére 's felemelésére mind a' Fő Uraságok, mind a' Fő Aszszonyságok az azon napi Theátrómi játékra is nemzeti öltözetekben jelenjenek-meg, a' mit ki ki egész örömmel tellyesített. — Azon Theátrómi Játék a' Pesti Városi nagy Játékszínben tartatott, hol Ő Tsász. Magasságok mind megjelenésekkor, mind eltávozásokkor öröm-kiáltásokkal tiszteltettek-meg. — Ugyan Szombaton és Vasárnap' nagy vendéglés volt a' Királyi várban, melyre a' fő Uraságok magyar nyomtatott Levelkékkal hívatattak. Ezen ünnepléseket Vasárnap Budán az Ország' Házában tartatott Álorczás Bál rekosztette be, melynek fényessége és népessége a' ritkább történetek közé tartozik.» V. ö. a 3020. számú levéllel.

3012. 212. lap 3. kikezdés: «Én pedig tegnap előtt írtam Vitkovicsnak és Horvátnak egy orientalis eruditiótól bűdös vagy illatos levelet Beregszászi manierjában, tréfából.» Ez a levél, úgy tetszik, meg is van a Szemeretár V. kötetében, a mely még maig sem kerülvén elő, nem közölhetem.

3014. 218. lap 1. kikezdés 1. sor: «Trattner egy S. J. betfikkkel subscribált munkát kapa nyomtatás alá . . .» Sipos József említett művének már megjelenését hirdeti a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (nov. 1-i) 36. száma:

U. o. alúl 2. sor: «Az én Ossziánomnak kész fele.» T. i. a VI. kötet, a melynek megjelenéséről a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (szept. 6-ki) 20. számában a következőket olvassuk:

«Megjelent *Kazinczy Ferencz* Ur munkáji folytatásának azon 6-ik kölete is, melyben Osszián munkájának egyik fele foglaltatik azon díszes formában, mely ezen kiadást megkölömbözteti. A' fordítás folyó beszédben vagon, és azon német munkához alkalmaztatva, melyet Ahlwardt Wilhelm Keresztény [!] az eredeti nyelvből készített, és Göschen 1811-dikben Liptsében kiadott. — Minthogy a' Magyar Olvasók a' Kassai Muzeumból ezen jeles Bardusnak némelly darabjait ismerik, annál bizonyosabban reméljük, hogy az egész munkának kiadását örömmel fogják venni.»

3019. 227. lap fölül 4 sor: «A' munka Karácson fele egészen ki kerül a' sajtó alól.» Ungvárnémeti Tóth L. versei csakugyan meg is jelentek az 1815. év karácsonyára, Trattnernél. A Hazai és Külföldi Tudósítások 1816. évf. (jan. 17-ki) 5. számához csatolt Toldalékban Horvát István ismerteti e kiadást a következőképen:

«Ditsőségére válik a' Magyar Ifuságnak, hogy a' Nemzeti Nyelvet nem csak lángolva szereti, hanem a' Tudós Férjfiaknak nyomdokaikon különbféle hasznos vagy gyönyörködtető Munkákkal is gazdagítani iparkodik a' Nemzeti Literaturát. Érzik tudniillik a' Haza' Reményei, hogy egyedül a' Nemzeti tsinósodás, melynek a' hazai nyelv egyik fő segéd eszköze, teheti nagyvá és halha-

tallanná azon polgári Testet, mellynek jövendőben munkás tagjai, és jótévő védői leendnek; azért korán dologhoz kezdenek, korán futják más idősebbekkel a' diúsóság pályáját. Édes foglalatosság is a' Köz Jót elősegítésben fáradozni, mert tsak úgy élünk, 's akkor élünk, ha a' Hazának élünk.

Érzette e' fontos elmélkedésnek ösztönét a' fent leíratott munkának Szerzője, ki régóta üres óráit arra fordította, hogy megismerkedvén a' Görög és Római, 's nem különben az ujabb [!] Német és Magyar Classicus Irókkal, tollával gyönyörűségeit szaporíthatná Versei által a' Magyar Nemzetnek. Mi szerentsével dolgozott légyen, azt a' Magyar Nemzet ítéletére hagyom. Azonban bátor lélekkel el lehet róla mondani, hogy ujabb Ifiu Iróink közül egyik munkájában sem találunk oly nagy igyekezetet, és oly szerentsés kezdetet, mint e'nek költeményeiben. A' Magyar Nyelvet előbb, mint sem írt volna, nagy iparkodással tanulta; izlését a' jobb példák által tsinosította; az új szavakkal élésben mértékletes közép uton járt; a' görög poesisnek kellemeit nyelvünkben használni törekedett.

«Versei Odákból, Epigrammákból, Egy Epithalamionból, Apologusokból, Poétai Epistolákból, és egy szerentsésen készült 's Nárcisz nevet viselő Tragodiából állanak, mind görög és római mértéken. A' Könyv' végén elő jövő Glossák nem lesznek azokra nézve, kikhez íratlak, szembetűnő haszon nélkül.

«Reményleni lehet, hogy a' Tudós Szerző nem sokára Görög Verseivel is megajándékozza a' Hazát, és Phaedrus Meséit, mellyekből néhányakat velősen lefordított, Magyarúl egészen kiadja.

«A' Könyv napfénye jöttét Nemes Májerfi Ferencz jeles nagyilekűségének köszöni, kiben a' Nemzeti Literatura és minden hasznos iparkodás régóta pártfogóját és elősegítőjét tiszteli. Találatik Pesten, Eggenberger, stb.»

228. lap 3. sor: «Kleinmannról itéltünkben nagyon különbözünk...» Cleymann Károly, a bécsi 2-dik ev. ref. predikátor a nádorné kedvéért hivatott Pestre, a kinek — mint a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (okt. 21-ki) 33. számában olvassuk — «mesterséges szépségekkel bővelkedő beszéde a hallgatókban különös benyomást okozott.»

Ugyancsak az idézett lap 1816. évf. (jan. 10-ki) 3. számában a következő tudósítást közli: «Tiszt. Tudós Kleinmann Károly Ur, kit a' Pesti Reform. Gyülekezethez *Hermine* Ó Tsász. Kir. Fő Hge kedvéért a' Fő Curator Urak Német Papnak meghívtak, Bétsben, hol második Prédikátor volt, Dec. 26-án bútsúzott el, Budán pedig Uj Eszt. napján nagy gyülekezet előtt tartotta beköszöntő predikációját. Ő a Bétsi hiveknél nagy kedvet talált; azért ide különös jó hír követte.»

3020. A levél utóíratát v. ö. a 3010. számú levél jegyzetével.

Kiz-Azor sajtóhiba e h. *Kis-Azor*.

3021. 230. lap fölül 8. sor: «Illyen veszteség vala, hogy distichonaidat legelőbb a' nyomtatott könyvben találtam.» V. ö. a 2934. számú levéllel s ennek jegyzetével.

231. lap fölül 6. sor: «Ika *Balog* idvezülni talál is...» T. i. Ócsai Balogh Péter.

U. o. 2. kikezdés: «Én e' napokban kaptam-meg Pestről a' Wieland Leve-

leit.» A mondott kiadás ily czinnel jelent meg: «Ausgewählte Briefe an verschiedene Freunde», Zürich, 1815—1816. 4 rész.

232. lap fölül 14. sor: «Én azt óhajtanám, hogy mi ne csak azt tudnánk, mit tanított Calvin . . . hanem azt is, a' mit *Zollikófer*, *Griesbach*, *Paulus*, *Ammon* és a' *Palatinusné* bémálója.»

Zollikófer György Joachim (1730—1788) svájcz prot. hitszónok, a ki már 1758-ban oly hírnévre jutott, hogy a lipcsei nagy ref. egyház választotta meg hitszónokává. Beszédei s imádságos könyvei számos kiadást értek 1772-től fogva. Allg. Deutsche Biogr. XLV. köt. 415—419. l.

Griesbach János Jakob híres bibliai szövegkritikus (1745—1812), előbb hallei, majd jenai egyetemi tanár; ifjú korában nagy utazásokat tett Európa több országában, hogy az új testamentom szövegének kritikáját mennél alaposabban végezze. Művei: *Synopsis Evangeliorum*, 1774; — *Novum Testamentum*, 1796 stb. I. Allg. Deutsche Biogr. IX. köt. 660—663. l.

Paulus Henrik (1761—1851) heidelbergi theologiai tanár; rendkívül nagy munkásságot fejtett ki; péld.: *Neucs Repertorium für biblische und morgenländische Litteratur*, 1790; — *Clavis über die Psalmen*, 1804. stb. czimű műveit maig is sikerrel használják. Allg. Deutsche Biogr. XXV. köt. 287—295. l.

Ammon, ily névvel több énekiró és theologus szerepel a XVI. század eleje óta Németországban; Kazinczy nyilván Ammau (Ammon) Gáspárra czéloz, a kinek Zsoltárfordítása 1523—1524-ben jelent meg. Allg. Deutsche Biographie, I. köt. 400. l.

A *Palatinusné bémálójára* l. a 3005. száma levél jegyzetét.

U. o. 1. kikezdés: «Ebéd után a' *Theol. Prof.* . . . azt tudakozá . . . » T. i. Szathmáry Paksi Dániel. V. ö. a 3005. számú levéllel s ennek jegyzetével.

233. lap 4. kikezdés: «Láttad e a' Szombati felett mondott *Predikátióját* a' Pesti Superintendensnek? » Az említett beszéd ily czimű munkában jelent meg: «Néhai Orvos Doktor Tek., Nemes és Nemzetes Cseh Szombati József Úr Sir Halma.» Pesten, 1815. A mű első részében Cseh-Szombati József életrajzát, a második részében pedig Báthori Gábornak következő czimű beszédét olvassuk: «A' másokat gyógyító, de magát meggyógyítani nem tudó ORVOS, a' kit néhai Tek., Nemes és Nemzetes Cseh Szombati József Orvos Doktor Ur utolsó tisztessége megadatása alkalmatosságával tartott halotti tanításában Pesten Febr. 5-dik napján 1815-dik eszt. előladott Báthori Gábor, a' hely. vallástételt tartó Dunán innen lévő megye Superintendense.»

E műről a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (nov. 1-i) 36. száma a következőket közli: «Néhai *Orvos Doctor* Tek. Ns és Nemz. *Cseh Szombati József* Ur Sirhalma, Pesten Trattner J. T. betűivel, 1815. Ezen munkában egybe foglaltatott boldogult *Szombati József* Urnak, egy fő Magyar Tudósna, egy buzgó szívű Hazafinak, és Embertársai sorsán könyörülő nemes szívű Férfiúnak élete leírása, melyet Fő Tiszt. *Bátori Gábor* Superint. Ur készített; azután ezen T. Superint. Urnak halotti tanítása, melyet a' test felett tartott; továbbá Tiszt. és Tudós *Fodor Gerzson* N. Kőrösi Prof. és Gener. Notariusnak halotti oratiója. Végre Tiszt. *Kovács József* Deák Elegiája. Ezen gyűjteményt ékesíti a' boldogultnak *Karacs Ferencz* Ur által készítettett diszes képe. Az egészszet úgy lehet tekinteni, mint a' testvéri szeretetnek emlék jelét, melyet édes Bátyjának Ts Tudós Szombati Sámuel Doc. Ur emelt.»

U. o. alúl 3. sor: «Valohová szemem tekintett, mindenütt *dögöt* látott-meg benne.» Kazinczy előtt a beszéd bevezetése lebegett, midőn az író ízléstelenségét többször gúnyolta; ugyanis a következő mondatok: «Az ember nyavalyafészek, fájdalom, betegség, sinlődés lspotálja, senyvedés, sorvadás, *büszhődés, rothadás* koporsója: hasonlatos a Bethesda tavához, melyet körül és tele fektűt vakoknak, siketeknek, sántáknak, tsonkáknak, bennáknak, megszáradttagúaknak sokasága . . . . A' testet fázlalja, rázkodtatja a' hideglelés: a' szívet jéggé változtatja az Isten és felebaráti eránt való szeretetlenségnek fagyos hidege. Kiontvén az epe, *dög színnél* festi be az egész testet . . . . A' hol sok sasok gyűlnek össze, *dög van ott* a' Kristus szava szerint: a' hol ilyen sok nyavalyák csoportoznak össze, *dög* lesz ott, a' tapasztalás szerént.» stb.

A kiadás harmadik része Fodor Gerzson nagykőrösi tanár és egyházkerületi főjegyző beszéde (a melyet azonban mivel a temetésre elkésve érkezett, nem mondhatott el), a melynek végén Cseh-Szombati József négy testvérét is fölemlíti; Cseh-Szombati János «quiscens Ref. Predikátor», István, Sámuel Orvos doktor és Dániel.

3022. 234. lap alúl 2. sor: «*Horváth* előtt, kinek felesége az én Cousiném, Kazinczy Honoráta.» Tudva levő, hogy Kazinczynek a Sipos Pálhoz írott levelei az 1846-ki lipcsei kiadásban szerfölött megromlott szöveggel vannak közölve. Kétségtelenül itt is hibás a közlés, mert Kazinczy Honoria (K. András leánya) férje *Karner László* voll. V. ö. a *M. P.* 383. lapjával.

3024. 242. lap fölül 14. sor: «'S Tudós Társaság kell?» Kazinczy a Zsombory J. id. értekezésének bevezetésére céloz, a melyben Zsombory rövid visszapillantást vet az erdélyi nyelvmívelő társaságra és sajnálkozik azon, hogy a mostoha idők a szép ügyeketnek szárnyát szegték. S így folytatja: «De vallyon már most, minekutánna a' zúravar eloszlott, midőn minden a' mi körülöttünk vagyon, int, hogy az idő' és Békeség' jótéteményeit pallérozódásunk' és Boldogságunk' előmozdítására használjuk; most már szabad é ama félbe-szakadt reménységet egy tudós Magyar Társaság' felállása eránt megújítanunk? Ennek megfejtése régőlte függőbe tart sokakat. Az alatt míg chbéli reménységünk így vagy amúgy teljesednék, nem illik szunyadoznunk. Int az idő, hogy a' multakra emlékezvén, a' jövődökre kinézzünk. A' Tudomány és virágzó nemzeti nyelv, Hazánk' boldogságának talpkövei. Kicsoda kételkedhetik arról? Ez a' köz ügy nemzetünknek legnemesebb ügye, szólít és hí mindnyájunkat, hogy azt Észszel, Szívvel, Érlékkal, a' kitől hogy lehet, elősegéljük! És mellyik Magyar az, kit ez a' tárgy nem érzékenyít?»

3025. 244. lap 5. kikezdés: «Csereynk Atyja képe kész a' Múzeum IVdik Fűzele elébe.» Meg is jelent ott ily aláírással: «Nagy-Ajtai Cserey Farkas Erdélyi Udvari Tanácsos és Referendarius. Vita et pectore puro. Hor.»

3028. 247. lap 2. kikezdés: «Pózának halálára írt Ódátat nagy gyönyörűséggel olvastam.» V. ö. a 3009. számú levéllel; az Erdélyi Múzeum V. fűzetében jelent meg.

247. lap alúl 4. sor: «A' mit a' *Neologism. felől te és Prof. Zsombori*

írtatok . . . Kazinczy az első Döbrenteinek «A magyar literatúrát illető jegyzések» című s már ismételve idézett czikkél érti, a melynek 5. szakasza az *új szókrol* így hangzik: «Azon sok neveléses példákon, melyeket az új szók készítése okoztak [!], nem kívánnak tanulni némely Irójink, 's eléggé igazságtalanok kívánni, hogy rosszul formált, levegőből kapott szavaikat a' nemzet elfogadja. A' hiba, úgy látszik, itt vagyon. Ezek nem igyekeznek kikeresni nyelvünk titkait, kényesebb tulajdonait, minekelölte írának. Pedig tanácsosabb akármely nyelvű Irónak is a' publikum előtt meg nem jelenni, míg azon nyelvet, melyen írni akar, grammatika szerint is meg nem tanulta. Kik számára legyenek hát új Grammatikák írva, ha nem az Iróéra? Nem kell minden Irónak Grammatikáskodni, de azoknak vélekedéseiket, kik azt tették, megfontolva elolvasni kötelessége, 's elsőb tanulásai közé tartozzék a' nálunk megjelent nyelvtanításokat, azok felett volt pereket rendre olvasni. Anyánk, Dajkánk megtanított kívánságaink kifejezésére, de a' csinos, józan írásra másoknak vélekedése, jó példája 's tulajdon eszünk oktasson. Valamint stílusán az Irónak láthatjuk, van é Logikája vagy nincs, úgy az új szókkal éléssel kimutatja magát, ha vagyon é csinos nyelv-érzése, vagy nincs. érti é jól a' nyelvet, vagy nem.

«De vagynak olyanok is, kik még a' jó új szókat sem akarják elfogadni. Nem kívánhatja ugyan az Iró, hogy az egész Nemzet egyedül az ő fejekedése szerint készített rossz szóval éljen, de azok is igazságtalanok, kik a' jót, mely analógia szerint való, jelentése könnyen kitalálható, sőt mingyárt érthető 's jó hangzású, fel nem veszik. Sok olyan új német szavakkal él a' mostani német ifjú, melyekért, mikor azokat Klopstock, Wieland, Göthe kezdették, úgy haragudtak a' vén Németek, mint a' mostani új Magyar szavakon [!] a' mi Magyarjaink. Gondoljuk ezeket úgy, mint azon szavakat, melyekkel már élünk. Mennyi sok különös szavaink vagynak szokásban, 's ezek csak azért nem tetszenek azoknak, mivel gyermek korunktól fogva hozzájuk szoklunk. Akarjunk a' jókhoz most is szokni, mint már sokakat folyamatba felvettünk, 's tisztalni, bővílni fog nyelvünk.

«Se a' rossz, se a' jó új szavakat kimutatnom nem szükség. A' józan Iró tudja, miként kell azokat csinálni; a' józan, nem makacs Olvasó érzi, melyik szó teszi-ki jól, csinosan, röviden azt, a' mit az Iró kitenni akart. Ezeket, kedves barátom, feltalálhatod más filológiai munkákban.»

Zsombory értekezését v. ö. a 3024. és 3051. számú levelekkel s ezek jegyzeteivel.

249. lap 5. kikezdés: «Kozmán meg vala a' lakadalom csakugyan.» V. ö. a XII. k. 2864. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

3029. 253. lap utolsó sor: «Ezen oltárról szólni akarok az Erd. Muzéumban.» Kazinczynak e szándéka abban maradt, az Erdélyi Muzeumban ilyen tárgyú czikk nincs tőle.

3032. Pethő Jakabról a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (aug. 5-ki) 11. számában a következő jelentés olvasható: «Az igaz Hazafi, ha nem lelt, tsinál magának alkalmatosságot a' jótételeire. Illy nemes indulat tetszik ki Pethő Jakab Kir. Tan. Urnak tetteiből, a' ki az Isteni Gondviselésnek megfoghatatlan rendeléséből szeme világtól megfosztattatván, midőn a' közönséges hivatalok

által a' Hazának szolgálni elégtelen, különös úton mutatja-meg Nemzetéhez viseltető állhatatos szeretetét. Mellynek vagy két példáját előhozni hazafiúi kötelességünknek tartottuk. Először néhány esztendőktől fogva a' Budai Gymnasium Előljáróihoz az iskolai esztendő végén bizonyos Summa Pénzt küld, mellyből a' Magyar Nyelvben legnagyobb előmenetelt mutató Ifjaknak ajándékok rendeltessenek. — Másodszor a' Pesten felállítandó első Nemzeti Theátrumra T. S. Ns. Pest Vármegyének Ezer forintot ajánlott. Melly ditsőséges példa a' követésre!

3036. 267. lap 4. kikezdés utolsó sor: «El ne felejtst . . . az Erd. Muzéum *negyedik füzetét* is . . .» Ekkor még nem jelent meg a 4. füzet, mert csak később, a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (decz. 30-ki) 52. számának Toldalékában hirdeti Döbrentei, hogy folyóiratának 4. füzele is sajtó alatt van, s hogy az 5. és 6. füzet egyszerre fog megjelenni; közli is rövid tartalmát s azoknak nevét, kik az előre fizetést beszedik. S így folytatja: «Igy lehat a' Munkákra nézve folyni fog ezen időszaki írás, csak az a' szerencséje lehessen, hogy Hazánkfijai közül sokan elésegítsék vétellel. Mindent a' Hazáért, ő érette mindent; bár tapasztalhasuk, hogy a' nemzeti nyelv haladhatásának óhajtlása az Igyekezetek nyomós bátorítására számos gyarapítókat talál. Így a' törekedők nem vonják magokat elkedvetlenedéssel vissza, hanem a' nemes cél felé mindenkor tüzesebb bátorodással lépnek.» — Döbr. G.

3039. 274. lap alúl 15. sor: «Dömének *rendes levele* legújabb Munkája végében», és 276. lap utóirat: «Dömének *distichonjai* a' munka végén.» Kazinczy mind a két czélzata a következő munkára vonatkozik: «Ismét egykét játék Metastasióból. Döme Károl által. Pozson, 1815.» A mű Metastasiának 6 darabját (Akhilles Scirusban; — Klélia Győzedelme; — Niktéti; — Atilius Regulus; — Zenóbia; — Az Olimpiai bajban a' hív barát) foglalja magában, s utánok következők a' toldalék, eredeti és fordított versekkel. Itt olvasható a következő levél és vers:

«T. Szabó Dávid Úrhoz,

midőn neve' napjára magyar Énéissének hét első könyveit letisztázva néki általadnám.

1805.

Barátom!

Én napodra néked egy jeles koszorút akartam kötni, melly poétai nagy érdemidhez illene: de halljad minő tsűfűl adóztam vakmerő szándékomért. Egy Múza — (mellyik, nem tudom; mert ők nekem ritkán mutatják-meg kevésy artzajokat: úgy járni, 's úgy beszélni Calliope szokott) — hirtelen előmbe álla, 's «hallod-e! mit akarsz, úgy mond, te gyáva? mibe kapál? Féltre! — Koszorút, magához illőt, Dávidunk egyedül maga köthet magának; sőt meg is kötötte már. Ennél Magyarank homlokát még ekkorig szebb nem kerített.» Ezt kimondván a' boszús, mind szerteszélyvel tépdelél virágimat. Osztán felölled még sokat szólott: de, jaj! felét sem értém hangzatos beszédinek; úgy el valék kábúlva szégyenem miatt! — Ihol, fogadd hát e' tulajdonodat amaz helyett, ha már így meggyalázott

a' veled annyira szerelmes Múzsza engemet: de Te ezért ne vess-meg, a' ki változatlanul maradok haláig

Izsán, Karáts. hava 29-dik napján

Tisztelő Hived

Döme.

Igen sietve: mert sok a' dolog, 's ez az oka, hogy nem lehete most vers a' levél. Ha valamit ér a' gondolat, neked tsekélj munkába fog kerülni, hogy versé teremtsd.

J e g y z é s.

Ez a' levél a' barátságos megjátszodtatás' kedvéért így volt folyó beszéd' módgyára leírva: de egészszen vers; hatos Jambus. Ihol következik igaz rendben:

Barátom! én napodra néked egy jeles
Koszorút akartam kötni, melyl poétai — — — —
[közli versben újra az egész levelet.]

« U g y a n a h o z.

1806.

Már hogy ne volnál te *Magyar* is, *Poéta* is,
Még pedig hatalmas-nagy *Poéta*, nagy *Magyar*,
Édes Szabóm? már hogy ne volnál Te ez, holott
A' legnagyobb, és annyi sok századok alatt
Mindenkor elsőséget érdemlett, ditsó
Poéta, Virgil, általad, Pásztorait is
Egymás között olly tiszta, 's könnyü hangokon
Dallattya, 's Énéast is olly felségesen
Énekli magyarul? — Jer, ne légy érzéktelen
Magadhoz: érezd, mit tevé: emeld szavad':
Zúgd (hadd dagadgyon a' *tudóskázó* paraszt
Sisak', *Paizs'*, *Kard'* mérge) zúgd Ovid után:
Megfontom (!) koszorúm.' Ezt sem Jupiternek haragja,
Sem tűz, vas, vagy idő foga nem ronthatya. Te végső
Óra, bizonytalan éltemnek kétetlen határa,
Melly tsak ezen porból lett testtel vagy szabad, üss már,
Nem bánom; 's mikor úgy tetszik, szállíts-ki: de nem megy
Halni jelesb részem: fenn fog nevem híre maradni
A' tőlem született magyar Enéissel örökre.
A' későbbi kor ezt úgy fogja tekéntení mindég,
Mint nyelvének arany-bányáját, 's fejteni fogja.

Vagy pedig, ha Flakkus' dallya szebb, ezzel dalolly:

— Munkám' végbe vivém; áll jeles oszlopom,
Tartóssága kigyöz értzetek, és magasb
Égyptus' sugaras büszke gulyánál.
Ezt sem záporozás, sem szelek' ostroma,
Sem végetlen idő földre nem ütheti. —
Nem vesz rajtam egész birtokot a' halál;

Nagy részemre ki nem nyújtta hideg kezét:
Míg nem vesztí nevét a' Duna, míg magyar
Árktól fog valahol szántani: fenn marad,
'S évről évre ditsőbb fényre kelend nevem.
Dítsértetve fog az zengeni mindenütt:
Hogy Virgil magyarul énekel általam. —
Jev, tudd nagyra magad tartani, 's Delfusi
Laurussal koszorúzd, Melpomené, fejem!> —

3041. 278. lap alúl 19. sor: «*Catel* által dolgozott rajzolat után...»
Catel Ferencz (1778—1856) inkább fa-, mint rézmetszéssel foglalkozott ifjú korában, de később egészen a festészethez pártolt s 1807—1812 között Parisban tanult. Képei a herlini, hamburgi, stb. képtárakban láthatók.

3042. 283. lap 1. kikezdés vége: «Thun Sie alles, um berufen zu werden, und beneiden Sie Lumnitzers Glück, welches so erkauft werden muss, nicht.»
Kazinczy *Lumnitzer János György* ág. ev. superintendenst (1783—1864) érti, a ki ez évben a tescheni gymnasium igazgatója lett. L. Szinyei J. id. m. VIII. köt. 131. hasábját.

U. o. alúl 16. sor: «In dem gestrigen Blatte der Kultsárschen Zeitung ist das *Erscheinen meines Ossian angezeigt.*» Kazinczy a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (nov. 1-i) 36. számában megjelent kövekező jelentésre czélel: «*Kazinczy Ferencz* Munkáji. 7-dik Darab. *Ossian* 2-dik Kötetjé. Ezen finom ízlésű és a' Szép Litteraturában mesteri tollal bíró Tudós Hazalának gyűjteménye már ezzel a' 8-ik Kötetre szaporodik, és mind azokat gyönyörködtetni fogja, kik a' hazai Literatura virágoztatását a' szép Mesterségek nemében is öhajtják. A' hátra lévő Darab, mellyel a' Literaturánk 9 Kötetekkel gazdagodik, és a' Szép Mesterségekbeli ízlésre nézve velek méltán büszkélkedhetik, berekeszti azon gyűjteményt, mellyben T. T. *Kazinczy Ferencz* Úr a' Külső Remek Munkák közlésével. *némelly különösségei mellett is,* a' Nemzeti ismereteket jelesen bővítette 's a' nyelvet gazdagította; kiváltképpen pedig a' jeles Képek, és Vignetek közlésével Olvasójit a' Szép Mesterségekbeli ízlésre szerentsésen vezette. — Az utolsó Kötet Decemberben elkészül; öszveségesen a' 9 Darabnak árra 25 For. lészen.»

3043. 287. lap fölül 4. sor: «Életén (t. Cserey Farkas) most dolgozik a' nemes, a' tüzzel teljes fiú.» Ez az életrajz meg is jelent az Erdélyi Muzem 4. füzetének 153—169. lapjain név nélkül; de valószínűleg nem egészen úgy, mint az ifj. Cserey Farkas írta, hanem Döbrentei javításában.

289. lap fölül 1. sor: «*Kerekes Abel*... kit a' IV-dik Füzetben *Hisztóriai jelentéséből* meg fogsz ismerni...» Ez a jelentés a mondott helyen (183—187. l.) olvasható «Szíves kérelem Erdély' históriája' barátihoz» czímmel, a melyben a történelmi adatok gyűjtésére és kiadására szólítja fel a hazafiakat s maga is ilyenek kiadására ajánlkozik.

3048. A levél elején Kazinczy az Erdélyi Muzem 4. füzetét sürgeti, mintha Kölcsénynek a Csokonai Vitéz költészetéről írott bírálata abban jelent volna meg. Ez félreértésen alapszik; Bölöni Farkas S. csak általánosságban szól e bírálatról,

a mely nem is Döbrentei folyóiratában jelent meg, hanem csak később a Tudományos Gyűjteményben.

A 298. lapon alúl említi *Furino-t. Furini* (Francesco) firenzei születésű XVII. századbeli festő, a ki Rómában és Velenczében tanult. Gráciái, nymphái, oltárképei és freskói Firenzében, a bécsi udv. múzeumban s egyébütt láthatók.

3050. 301. lap 2. kikezdés: «*Funke*: Real-Schul-Lexicon . . . *Nitsch* rövid munkácskája . . .» Szabó János a következő kiadásokat érti: *Funke K.* Neues Real-Schullexicon, enth. die zu Erklärung der alten Classiker nothwendigen Hülfswissenschaften, vornehmlich Mythologie, Alterthümer, Geschichte u. Philosophie, Braunschweig, 1800—1805, 5 köt. *Nitsch Pál*: Einleitung in das Studium der alten Kunstwerke f. Künstler und Kunstliebhaber; Lipse, 1792.

302. lap fölül 1. sor: «*Marechal Ney* . . .» A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (decz. 23-ki) 51. száma jelenti, hogy *Ney Mihály* elchingeni és moszkvai hg halálra ítéltetett s decz. 7-kén föbe lövetett.

U. o. 3. sor: «Major *Bertholdy*, a' ki . . . az *Özvegy Bárány Meskónénál* lakik . . .» Szabó János Bertholdy Ferencz őrnagyot érti, a ki Mesko b. özvegyét, Draskovics Anna gr-nőt, csillagkeresztes hölgyet másodsor feleségül vette. L. Nagy I. id. m. III. köt. 394. lapját s a 3112. számú levelet.

3051. A 303. és 305. lap utolsó pontjára nézve ideiktatom Zsombory József idézett értekezéséből a kifogásolt 166—168. lapokat:

«Észre kell azt is vennünk, hogy a' rómaival szomszédos, vagy éppen annak romladékiból származottl Nyelvek szókát és szóllásformákat bővebben köleszőnözhetnek egymástól; de a mi nyelvünk az idegen nyelvbeli szóllás formáját csak kéntelenségből fogadhatja-el, 's csak éppen ottan, hol a' Magyarban folyamatban lévő, jobb kifejezést nem találunk. Külömben is minekutánna Poétáink nagyobb része (valamint más Nemzetekéi is) a' Mythologia setét országnak hívéséget esküdt, minekutánna, a' *Múza*s nógatása, a' *Pégazus* ugratása, *Helicon* és *Pindus* mászása, *Kasztália* hörpölése, *Fébus* segítségül hívása 's. t. a. sokakra nézve szent kötelességgé vált; minekutánna így sokan a' Görög és Római Poéták' majmai leltek, 's azokból nem a' Nagyot, nem a' Szépet, hanem csak a' neveket veszik ki, azután több, sokkal több idegen módira van szüksége nyelvünknek, hogy sem kellene. Tetszik ugyan ez nekünk, mivel úgy szóllván, benne születünk és nevelkedtünk, de emelkedjünk csak magunk és szokásunk felébe egy kevésé 's nézzünk szerte a' tiszta jó ízlés' szemével, sokat fogunk látni helytelennek, a' mit talám az elétt helyben-hagytunk. Melly igen rosszul jő-ki p. o. ha a' Poéta majd a' *Teremtés Alkotójához*, majd *Fébus*hoz, majd ismét *Márs*hoz, *Vénus*hoz 's több estlélekhez folyamodik egy ugyan azon munkájában! E' pedig csak nem mindennapi dolog az alsóbb rendű Poétáknál. De az illetén zavarások nélkül is, azt gondolom, hogy a' mythologiai képekkel jól megválasztva és mértékletesen kell élnünk. Mert, (hogy elhallgassuk azon számtalan Pogány babonáságokat, mellyek ezen képekhez voltak kötve, 's annál inkább más ékellen-ségeket) noha a' Poézisnek hatalmában volt az indúlatokat, erkölcsöket és vétkeket megszemélyesíteni, nem következik, hogy azokat mais megmásollhatatlan örökség gyanánt elkeljen [!] fogadnunk, annál is inkább, hogy a' Poézisnek

batalmában vagyon józanabb és tisztább vonásokkal mind azokat újra festeni. Ha szava lehet az okosságának ezen dologban, kérjük-meg azt is.

Én részemről nagyon ohajtánám hogy Literátoraink a' régi pogány világ' homályából még számosabban költöznének az újabb és tisztább világba; idegen országokról, hegyekről, forrásokról és vidékekről térnének haza: hogy nemes szabadságokról e' részben is le nem mondván, az idegen szolgálat helyett itthon uralkodnának. — Vannak a' Magyarok hazájában is erdők, hegyek, völgyek, síkmezők, kősziklák, omladékok, szőlőhegyek, nagy vizek, tiszta források, szebbek mint másutt. Van minden, a' mi Poétának kell, és pedig felséges minden, csak azért is, mivel honniak, nem idegenek. De vallyon nem lenne é' kegyetlenség: a' Tudósok' sergét olly sok és rég olta tisztelt kedves hálványoktól megfosztalni kívánni? Közel sem azt akarom mondani, hogy a' régi és pallérozott Nemzetek világával közösülésünk' útait bévágjuk, sőt illik, hogy ott is jártasok légyünk, de szükséges, hogy itthon lakjunk, szabadon, és a' mennyiben kitelhető, hazából építsünk. *Lehet helye az idegen ékességeknek is a' szegletekben, vagy egyebütt, a' hova leginkább illenek.*

3052. Ez a levél két változatban ismeretes előttem, s nem bizonyos, melyik az elküldött példány, azért szükségesnek tartottam közleni mind a kettőt, noha a tartalom egy és ugyanaz, de néhány mondat szerkesztésében s elrendezésében feltűnő különbség van. A szövegben közölt levél rövidebb s tömörebb, az itt közölt hosszabb s utóíráttal van ellátva. Az itteni változat szerint jelent meg a Kazinczy Gábor-féle kiadásban is, csak hogy nem teljesen, t. i. épen a Somogyi Gedeonról szóló néhány mondat maradt ki. A következő közlés egészen hű az eredetinek ahhoz a példányához, a mely a M. Tud. Akad. könyvtárában M. Irod. Lev. 4r. 120. sz. jelzés alatt található:

Tisztelt Férjfiú 's barátom!

Mi nem haltunk meg egymásnak 's meg sem is halhatunk. Hűltünk, de meg nem hűlhattünk. Hűltünk, mert a' természetnek rende alúl mi sem vagyunk kivéve. Éreztük az újság ingereit, éreztük 's érezni fogjuk annak enyészését is, de elenyészését sohasem, vagy csak akkor, midőn érezni meg szűnünk. Én ezt nem csak hiszem, hanem tökéletesen tudom. Levelezésünk félbe szakadt egy kis korig, 's kétség kívül ezután is félbe fog ez szakadni, mert ha együtt volnánk is, kifogynánk néha a' beszédből, kivált én, ki csak néha, csak télen űzhetem az én csekély lelki oeconomiámat, mit tudnék Néked sokat írni? Ha van mit írnom, hídd el írok, akár írsz Te, akár nem; de ha nincs mit írnom, ha Te írsz, sem írok. Így cselekedtem én már előbb is, 's így cselekedtél Te is most, 's hogy több ízbeli leveleimre nem feleltél, meg elégszem azzal a' mentéssel, ha azt mondod, hogy nem volt kedved írni, mert ezzel a' mentéssel gyakran meg kell elégedni az én Barátimnak is. Én e' részben tökéletes szabadságot kérek magamnak 's adok minden Barátimnak, mert ezen szabadság nélkül nekem a' barátság nem barátság, hanem csak alkalmatlan complementérozás, melyet nem azért adunk egymásnak hogy kedvünk volna arra, hanem csak azért, mert ugy szokás.

Hallgatásodat csaknem ki póllá nekem a' Te legrokonabb másodnak Aloyz-nak levele. Láttalak abban minden Kedveseiddel együtt, 's olvastam nem a' Te

írásaidat, de a' Te szavaidat, 's részt vellem a'nyi örömeidben, valamint most is örvendek, hogy örömeidet gyermekeiddel nevelkedni látom. Még senki Téged nekem úgy le nem tudott festeni mint Aloyz, 's megírta mit beszéltél Bécsi utadról s idősbb Kisasszonykadról. Írd le te is nekem ötlet ha kedved 's időd lesz hozzá. Igen óhajtom azt a' széplelkű ifjat bővebben ismerni.

Ossziánodat csak mastanában kaptam, de nem valék még elkészülve annak olvasására. Te valóban méltán várhatod a' koszorút, mert ki fogja ismét Literatúránkat olly szép productumokkal gazdagítani mint Te? Olvastam az Antimondolatot is. Csudáлом hogy Szemere a' kámpoló gyermeket vissza kámpolja. Azt vagy dorgálással, vagy hallgatással kellett volna büntetni. A' Debreczeni poesis és grammatika jól meg van gonyolva, de Somogyit, úgy gondolnám, helyesen gonyolni nem is lehet, mert, a' mit mondott, nagy részben igaz. El kellett volna tehát választani az igaztól a' nem igazat, 's így a' publicumnak megmutatni, hogy Somogyi vagy bolond, hogy azokat meg nem tudta választani, vagy hunczfut, mivel azokat tudva öszve keverte, hogy a' publicumot az által vakítsa; meg kellett volna mutatni, hogy az ő satyrája csak olyan, mint midőn a' bolondozók a' Miatyánkhoz a' cigány imádságát keverik, 's hogy ha mind helyeseket mondott volna is, mivel azt személyesítve mondta, és a' minden esetben kímélést érdemlő írókat moeskolta, tehát bolond, mert vétett a' literatúra ellen, 's következképen mint ember, maga ellen is. De mit lát a' publicum ezen Antimondolatból? Csak azt, hogy csúfolni akar, és nem tud, a' legtudósabb tónuson írt okoskodásokat a' leggyermekesbb tréfával, a' biographiát mesével zavarja, 's végre az élő embert eltemeti és búcsúztatja, 's mind ezen tréfáknak meg valóslására nevét aláírja! Melly contrast! Ez a' gyermekes tréfa a' névnek aláírása által oktalan hazugsággá vált. Hát az a' quietált Major melly furcsa rollt játszik? Az a' *terengettét*, az a' *sapperment* melly üres habatolás! Valóban csudáлом, hogy Szemere illy ügyet csak így tudott védelmezni. Azonban köszönjük meg még is jó szándékát; a' bolondoknak elég, az okosok előtt pedig nincs reá szükségünk.

Nem régiben Kisfaludy maga verseit olvasván Sógorom előtt, midőn ez egy versét különösen dicsérné, felkiálta Kisfaludy hevesen: *De biz az ebatta mind szép!* Így kiálték fel én is, midőn kedvedért Zsomborit olvasni kezdém, *de biz az ebatta mind szép!* 'S azonban látám, hogy az egész szép dissertációnak csak az a' resultatuma, hogy *más a' dolmán szür*, 's más a' szürdolmán! - A' mi individualitásunk semmiben sem sajátabb 's oszthatatlanabb mint a' philológiában és poesisben. Itt egységet keresni balgatagság! Kisnek ezen magyarságom hibás: *zordon inség, Róma csüggedése*, én pedig most is csak azt hiszem, hogy *az ebatta mind szép!* Ki lesz bíró? A' Bohógyi?

Élj szerencsésen! Én most semmit sem írok, ha csak majd a' tél unalma valamire nem hajt.

P. S. Minthogy nekem most a' theatrális darabok írására kezd kedvem jöni, igen le köteleznél, ha, minek előtte hozzá fognék, Kotzebuenak hibáira figyelmetessé tennél. Írd meg, kérlek, az ő nevezetesebb hibáit, 's légy e' részben is, mint mindenekben mcsterem.

A' Religiók eredetét félben hagvtam, mivel azt mondá, hogy azt ki adni nem lehet. Magamnak minek írjam, ha másoknak nem használhatok.

3053. 308. lap utolsó kikezdés: «Nalátzinak a' Museum 3dik Füzetében versét Zafóból fordítva láhattad.» Naláczi István b. fordítása a mondott helyen a 173. lapon olvasható.

3054. Utolsó pont: «Teleki Jóska most itt vagyon a szomszédombba — az apja meg holt.» A Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (decz. 20-ki) 50. száma közli erre vonatkozólag a következő gyászjelentést: «Erdélyből írják, hogy Kolosvárott Nov. 22-ikén Gróf Széki *Teleky Lajos* Tsász. Kir. Kamarás és Titk. Tanácsos, Kormányiszéki Tanács és a' Státusok Praesese Ó Exc. betses és érdemekkel telyes életét 70-ik esztendejében elvégezte. Őtet a' tisztelet és háladás követi sírjába.»

3055. 312. lap 1. kikezdés: «fme egy kis nem rosز bolondság.» Dessewffy J. gr. a Fazekas Mihály *Ludas Matyját* érti, a melynek megjelenését a Magyar Kurir 1816. évf. (jan. 12-ki) 5. számához csatolt Honnyi Levelek 5. száma így hirdeti: «Jelentés. A' mull. 1815-dik esztendő vége felé jött ki itt Bétsbe egy furtsa kis magyar versezet hexameterekben, ilyen titulus alatt: LÚDAS MATYI, *Egy Eredeti Magyar Rege Négy Levonásban.* Az árra tsinos borítékba kötve 17 xr. Találtatik Bétsben a' Dominicanus-Piatzon *Gerold*, Pesten *Eggenberger* és *Kilian* Könyvárus Uraknál, Debretzenben a' Reformatum, és Kolosváron az Unitarium Collegiumban.»

U. o. alább 2 sorral: «Az Erdélyi Muzeumot forgattam . . . meghökken-tem, a' midönn benne magamra is akadtam.» Dessewffy J. gr. itt bizonyosan a Döbrenteinek hozzá intézett ódájára czéloz, a mely az Erdélyi Muzeum 3. füzetének 135., 136. lapjain jelent meg. V. ö. a *IX. k.* 2214. számú levelével.

U. o. alúl 4. sor: «Olvastam ismét minapában nagy figyelemmel Mustrálási-sodat (recenziódat), melyet Himfyre készítettél.» Kazinczynak ismeretes híralata az Erdélyi Muzeum 1. füzetének 72—89. lapjain jelent meg.

313. lap alúl: «Az Orosz Császár megvotte . . . *Potternek* hugyozó Tehc-nét . . . » *Potter Pál* (1625—1654) híres állatfestő, nagyrészt Haagában és Amsterdamban élt. Az a képe, a melyről Dessewffy emlékezik, különösen híres.

3057. 314. lap 3. kikezdés: «Láttad é már az Ó és Új Magyar? Folnesics és Pethéig olvasám.» Sipos József idézett műve 22. lapjától kezdve szól Pethé és Folnesics újításairól, midön arról elmélkedik, hogy «a' szavak helyés formálása mellett vigyázzunk arra is, hogy új szavainknak, ha tsak lehet, ne légyen homájos 's kétséges értelmek».

3059. Pókateleki Kondé József Benedekről a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (júl. 26-ki) 8. száma közli, hogy betegoskedése miatt lemondott hívatáról s nyugalomra lépett.

3060. 323. lap fölül 4. sor: «Két explosiót engede magának (t. i. Pethé Ferencz) a' Nemz. Gazda leveleiben ellenem.» V. ö. a *XVII. k.* 2771. és 2834. számú leveleivel s az ezekre vonatkozó jegyzetekkel; I. a 3064. s a 3071. számú leveleket.

3061. 325. lap fölül 1. sor: «Dass mich das von unserem Hofe erhaltene *Belobungsschreiben* nicht eben stolz machte, diess darf ich Ihnen . . . nicht mit vielen Worten versichern.» Genersich János arra a kitüntetésre czéloz, a melyről a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (okt. 25-ki) 34. számában tesz említést: «Fels. Urunk, a' tudós érdemeknek igaz betsülője, T. T. Genersich János Késmárki Prof. Urnak már több tudós munkája által megbizonyított. 's legújabbán az Austriai Monarchia historiája által, melyet 7 részben széles tudománnyal elkeszített, jelesen tündöklő érdemeit azzal tisztelte-meg, hogy ötet Ns Szepes Vármegye által maga Fels. meglegedéséről kegyelmesen tudósítani, 's ötöt ezen megörvendezetés által nagyobb buzgóságra serkenteni méltóztatott, mely kegyelmes rendelést ezen Ns Vármegye annyival is készebb örömmel tellyesített, mivel ezen érdemes Tanító Urnak az Ifjúság' oktatásában sok esztendők által mutatott szorgalmatosságát nem tsak tapasztalta, hanem betsülte is.»

3062. 330. lap alúl 7. sor: «A' Roffi szép Epistola, reményem, el nem marad.» T. i. Vitkovicsnak Horvát Istvánhoz írott epistolája, a mely Roffon, Heves várm. okt. 15. 1805-ben kelet, s a mely az Erdélyi Muzeum 1. füzetének 43—45. lapjain olvasható.

3063. A 332. lapon említi Kazinczy a szövegben idézettek kivül *Füssly* és *Ramdohr* művészeti munkáit, s a következő kiadásokat érti:

Füssli J. Allg. Künstler-Lexicon, Zürich, 1763. Számos kiadást ért, és több pótlék kötet jelent meg hozzá.

Ramdohr Vilmos: Beschreibung der Gemäldegallerie des Fr. v. Brabeck in Hildesheim, mit krit. Bemerkungen u. einer Abhandlung über die Kunst, das Schöne in der Malerei zu sehen. Hannover, 1792; — Charis oder über das Schöne u. die Schönheit in den nachbild. Künsten, Lipsce, 1793; — Über Malerei u. Bildhauerarbeit in Rom; f. Liebhaber des Schönen in der Kunst, Lipsce, 1787; — Studien zur Kenntniss der schönen Natur, der schönen Künste, der Sitten u. der Staatsverfassung auf einer Reise nach Dänemark, Hannover, 1792.

3065. Pethe Ferenczről ide iktatom a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (júl. 29-ki) 9. számában közzétett jelentést: «A' Bétsben volt idegen Felsőgek a' Magyar Tudósokra és a' Magyar Literaturára nézve is igen tiszteletes emlékezetet hagytak maguk után; mert T. T. *Kiss Szántói Pethe Ferencz* Urat, a' Nemzeti Gazdának érdemes Íróját és a' Magyar Mathesisnek tudós Kiadóját a' Burkus Király Ó Felsőge, ugy a' Dániai Kir. Felsőg is egy nagyféle arany emlékeztető pénzzel, 's ezen kivül saját levelekkel tisztelték-meg.»

3068. *Kriebel János*, kiről Kazinczy a levél elején emlékezik s kilhez a 3077. számú levelet intézte, es. és kir. kormányzékai tanácsos és kerületi kapitány volt, 1833. nov. 15-kén a M. Tud. Akad. külföldi tagjának választotta; meghalt 1853-ban. Cikkei a Tudományos Gyűjtemény 1818., 1819. és 1821-ki évfolymaiban jelentek meg. Annak a művének, a melyre Kazinczy e levelében czéloz. a ferre nyomtatásban is megjelent h. és é. n. a következő czímmel: «Prospectus operis sub titulo Historia Hungariae.» Maga a mű is elkészült, de kéziratban maradt: Historia Hungariae et adnexarum partium, ivrét, 10 kötet. Ugy e művét,

mint több kéziratait is a M. N. Múzeum könyvtára őrzi. L. Színycsei J. id. m. VII. köt. 287., 288. hasábjait.

3069. Kazinczy a *Vida Lászlóhoz* című epistoláját majd minden barátjának megküldi s más-más jegyzettel kíséri. Legbővebb jegyzettel kíséri a Kis Jánoshoz írott leveléhez mellékelt epistolát, s azért e jegyzeteket az eredeti után ideiktatom, idézve az illető sort, a melyhez a jegyzet tartozik.

1. sor: Hah, mely idő! a' feldühült *vihar* . . .

Jegyz. Janua Linguae latinae Comenii: *vihar*, Sturm. Ugy látszik egy a' zivatarral, mert a' Sturmot minap egy napszámos is *vihatar*-nak nevezé velem beszélvén a' kerti kapálás alatt.

14. sor: *Romod'* boltjában és a' hús berekben . . .

Jegyz. *Rom*, Ruin. Wagneri Phraseologia. Rom, ruina.

22. sor: Mikor fogod te nékem *Koppinak* . . .

Jegyz. Koppi Károly Piarista. Historiar. Prof. a' Pesti Universtásnál. Vidának kedves Tanítója. Vida ennek némely szavait könyv nélkül perorálja.

32. sor: A' *Huysumok*nak és a' *Van Dyckek*nek . . .

Jegyz. *Van-Huysum* gyümölcsben és virágban, *Van-Dyck* portrékban excelláltak. Mind a' kettő az Alföldi Iskola' híres Mívészei.

33. sor: És ott *Battoninak* szép asszonyát . . .

Jegyz. Pompejo Battóni nem régen holt-meg Romában. Ez a' képe Cleopatrárt adja-elő a' gaz Augustussal Caesárnak büszkje mellett. Az Originál a' Bécsi Belvederben függ. Vida semmit nem ért a' festéshez; de az ő lány lelke mindent szeret a' mi szép. Ezt a' kis Galériácskát, mely mintegy 60 széles aranyos rációkban függő képekből áll, inkább csak pompaszereztetésből vásárlá.

A vers 59. sorához az itt közölt szövegben is jegyzetet tesz Kazinczy, de a Kis Jánoshoz küldött példányban más szókkal fejezi ki: «Átkozottúl rossz vers, mint a' milyen rossz Criticus Sággi Ferencz és Beregszászi Pál Úr.»

3070. A levél 2. kikezdése: «Az a' ki a' *Temetőre* írta a' Szent Miklósink által csudált verszetet ezt írja (ez maradjon titokban 's vigyázz, hogy meg ne tudja Sággi és a' *duplex Ulysses*) . . .» A *Temető* című ódát Berzsenyi Dániel írta, s ő közölte Kazinczyval, a mit e levelében Helmecczynek ír. A *duplex Ulysses* senki más, mint Kulcsár István, a kit nemcsak személyes tulajdonai miatt tart kétszínűnek, hanem azért is, mert a nyelvújítás dolgában nem mert határozott színt vallani, mint a Kazinczy Ossianjáról írt s főntebb idézett jelentése mutatja.

3071. 354. lap 5. kikezdés: «Sie haben mir ein grosses Vergnügen gemacht, in dem Sie mir Ihr Urtheil über *Horváts Werk* mittheiltten.» Kazinczy Horvát Istvánnak a Schwartner Márton ellen írott művét érti. V. ö. a *XII. k.* 2877. számú levelével s ennek jegyzetével.

Horvát Istvánra nézve mint fontos adatot idejegyzem a Hazai és Külföldi Tudósítások 1816. évf. (febr. 14-ki) 13. számából a kinevezésére vonatkozó köz-

leményt. A 10. számtól kezdve hosszabb czikk méltatja a M. N. Muzem fontosságát s a többi között megemlíti azt is, hogy ezen intézet gondviselése kikre van bízva. Így a nádor <felvigyázása alatt> Miller Ferdinándra, továbbá: «a' Bibliothekának Gondviselőjére, a' ki most Tek. és Tudós *Horváth* [!] *István* Ur, több Ns. Vármegyé'k Tábla Birája. Ezen érdemes Hazait Ő Tsász. Kir. Fő Herczegsége Nagy Mélt. Gróf *Szécsényi Ferencz* Ő Exc.-nak ajánlására, az ő ismeretes jeles tudományára 's tapasztalt nagy szorgalmatosságára nézve az Országbírói Hivatalnak Titkokjából mellőztatott Bibliothecariuszá nevezni, melly hivataljába 1816-ik eszt. Jan. 1-ső napján lépett. Fizetése addig is, míg az Intézetnek pénzbeli ereje a' fizetésre nézve más rendelést enged, 1000 forint.» —

356. lap: «Folnesics gibt Vorlesungen in der ung. Sprache der neuen Erzherzogin Hermine.» Erre vonatkozólag az akkori magyar lapokban a következő jelentéseket olvassuk; a Hazai és Külföldi Tudósítások 1816. évf. (jan. 10-ki) 3. számában: «A' Fő Herczegné Hermine Ő Tsász. Fő Herczegsége a' Magyar nyelv tanulását olly buzgósággal folytatja, hogy löbb Dámákat is azon nyelv gyakorlására felébresztett. Ezen szerentsés kezdet, melly eddig T. *Márton József* Ur Grammatikája szerént folytattatott, arra hátorította Tudós *Folnesics Lajos* Urat, a' Fő Hgné Nyelvmesterét, hogy egy munkát készítsen ezen nevezet alatt: *Sprachlehre der Ungern.*» E munkáról a köv. sz. toldaléka bővebb tudósítást közöl.

A Magyar Kurir. 1816. évf. (jan. 26-ki) 8. száma melletti Honnyi Levelek 8. számában: «Tudós *Folnesics Lajos* Ur. a' Hermine Cs. K. Fő Herczegné' Magyar Nyelv Mestere, a' köv. nevezet alatt egy új könyvet szándékszik kiadni:

Sprachlehre der Ungern. — als stufenweise, und planmässig geordnete Uebungen im Denken, und Gedanken Ausdrücke nach allen Theilen der Ungrischen Sprachwissenschaft dargestellt. — Für caterländisch gesinnte Familien und Lehrer.» Közli azután a szerző jelentését.

Folnesics Lajosnak «Winke für weibliche Erziehungs-Anstalten meines Vaterlandes, 1. Heft» czímű munkáját a Kulcsár lapja 1815. évf. (nov. 1-i) 36. számában hirdeti.

3072. 358. lap utolsó kikezdés: «Ime kész Trattnernál mind a 9 kötetem.» Kazinczy összes fordításainak megjelenéséről a Hazai és Külföldi Tudósítások 1816. évf. (febr. 17-ki) 14. számának Toldaléka a következőleg szól:

«*Kazinczy Ferencz' Munkái.* Szép Literatura. 8-ik Kötet. Pesten, Trattner János Tamásnál. 1816.

«Ezen Kötet számára nézve végső azon 9 Kötetek közül, a' melyeket Trattner Ur előfizetésre a' Hazának ajánlott. Benne foglaltatik a' *Salamandrine* és *Képszobor*. Ékesíti e' kötelel Mélt. Gróf *Teleky József*nek, Ugocsa Vármegye néhai Fő Ispányának képe, 's azonkívül a' rézremetszell titulus, és egy vinyet. — A' ki ezen dízes nyomtatású, és ugyanannyi érdemes Hazafiaknak képeivel ékeskedő köteteket részrehajlás nélkül megtekinti, kétség kívül örvendeni fog Literaturánknak ezen nyereségén, és mind a' költségét nem kiméllő Kiadó Urnak hazafiúi buzgóságát, mind ama szép ízlésű és fáradhatatlan munkásságú Író Urnak jeles igyekezetét háládatos szívvvel meg fogja ismérni. Minden Nemzetnek Literaturája tsak az által nevedett először, hogy az idegen Íróknak remekmunkájik az ő nyelvekre általtétek. Ezt T. Kazinczy Ur különös válogatással vitte végbe ezen gyűjteményben, és Nemzetünket Marmontel', Gessner', Göthe',

Ossian', Wieland', Lessing' nevezetesebb munkáikkal megismértette. Egyszersmind azon volt, hogy némelly nagy Hazafiaknak emlékezetét az ő képeikben felélesztvén, az Olvasónak izlését a' Szép Mesterségek' műveinek megkedvelésére vezesse. Melyre nézve méltán óhajtjuk, hogy ezen szép gyűjteménynek megszerzését mind azok szivekre vegyék, kik a' Nemzeti Literaturának gyarapodását kívánják; mert tsak így adhatunk erőt a' jó indulatú Kiadó Úrnak több hasznos magyar munkák' szaporítására. — A' 9 Kötet ugyan annyi képekkel és vinyekekkel szép nyomtató papírosra 25 frt.»

3079. 369. lap 10. sor: «Nagyobb gyönyörűséggel olvastam . . . azt az Debreczeni Tűz után nekem írt . . . Epistolát.» Kazinczynak a «Nagy Gábor barátomhoz, nagy tekintetű 's tudományú Prókátorhoz a' Tiszántúli Itélő Szék mellett. 1811.» czínű epistolája az Erdélyi Múzeum 2. füzetének 97—100. lapjain jelent meg.

3081. 375. lap fölül 6. sor: «A' Te *Vallástalan* etc. könyvedre provokálok.» Kazinczy Kis Jánosnak következő című munkájára ezélok: «A vallástalanságról s a vallásbeli buzgóság meghidegedése okairól, különösen a protestánsok között. Egy német munka után, szükséges változtatásokkal.» Sopron, 1815.

U. o. a 3. kikezdésben Ungvárnémeti Tóth László verseit magasztalja Kazinczy s a következő művekre tesz célzást:

1.) Az agrai felesküvés (7. l.), — 2.) Máriuszhoz a' Carthágó düledékein (14. l.); — 3.) Epithalamion. Tek. Szilassi Szilassy József Úrnak Tek. Kis Rédei Rhédey Klára Kis Aszszonnyal öszve-kelésére; — 4.) az epistolák a következők: I. A' szép lelkű Kazinczyhoz, midőn kedves Lyánykáját maga tanítná; — II. Sennovicz Mátyás Úrhoz; — III. Vinczéhez a' szint-vesztésről; — IV. Egy nyilt-szívű öreg Levele Aladárhoz, az ifjú Könyv-Szerzőhöz. Kazinczy szerint a III. és IV. a legsikerültebbek. Apolgot összesen 26-ot közül, ebből 6 db. Phaedrus után, 6 db. Florián után van fordítva, 14 db pedig eredeti. —

«Ha nekem tömjént nem gyújtott volna, én recenseálnám» — írja Kazinczy. Ungv. Tóth L. több helyen emlékezik Kazinczynól; legismertebb a következő epigramja:

Révay és Kazinczy.

Hogy rosaszúl ne beszélj, olvasd a' Révay könyvét;

Hogy szépen szólhas [], erre Kazinczy tanít.

Továbbá a fent említett epistolájában s a következő versében dicsőíti:

Kazinczyhoz

Isméretlenül.

A' láthatatlan lelkeket csak a' munkák,
Erkölesök, és külső művek mutathatják.
Nem kell azért másnak szemébe pillantnunk,
Hogy Lelke Csinját, 's bélyegét megismerjük;
A' rényre munkánkból, 's magunkra rényünkből
Bátran lehet mindég következtetést húznunk.
Egy költemény, 's egy költeményt le írásunk,

Egy gondolatocskánk, 's az azt kifejtésünk,
 Sőt gyakran egy szó is ki adja elménknek,
 'S ki adja izünknek böcsét, 's tehetségét.
 Csak egy *Kloaxot* halljak, esküszöm Zevszre,
 'S nem vétem el, hogy béka jár közel hozzám,
 Ámbár nem is látom, hol a' pocs, és béka.
 Ne több csak egy lassú *tió-tiót* halljak,
 Mindjárt el ismértem belőle a' Kattyút ['],
 Bár szárnya csattogása nem jelentné is.
 Téged sem ismerlek böcsös személyecdben,
 De azért tudom még is, tudom, ki vagy. Gyakran
 Hallottam édes hangod' a' Tiszán innen,
 'S gyakran gyönyörködtem, hogy éneked' hallám,
 Mert el vevéd kétségemet, 's azon vádat,
 Hogy gágog, és nem tud dalolni a' Hattyút. (30. l.)

A kötet ajánlása ez: «Nemes Nemz. Máyerfy Xavér Ferencz Úrnak. Mint anyai nyelvünk 's a' nemzeti csinosodás kedvelőjének, barátjának. 'S mint a' haza köz-javát nem csak szájjal óhajtó; hanem a' hol kell, 's a' hol illik, valóban is elő-segítő igaz magyarnak.» —

3085. 381. lap alúl 10. sor: «Mit csinált ez a mázoló csak most is a *Davi* chemiájának magyarra fordításával.» Cserey F. a következő czímű művet érli: *Davy Humphrey*: A' földművelési kémia gyökere egymásból folyó leczkékben, melyeket a' földművelés előmozdítására igényelő társaság előtt tartott. Anglusból fordította s jegyzéssel hővítelte K. P. F. Bécs. 1815.

3089. 388. lap alúl 8. sor: «Der Rec. von Báróczy's Schriften in den Wiener Annalen, den [a szövegben hibásan: *denn*] ich schon gut errathe, hat vergessen, was Jenisch . . . sagt.» Kazinczynak a Báróczy művei kiadásáról a Wiener Allg. Lit.-Zeitung 1815. évf. (aug. 22-ki) 67. számában (1064—1067. h.) olvasható az említett bíráló, a melyet ide iktatok.

Báróczynek Minden munkáji. Újra kiadta Kazinczy Ferencz. Báróczy's sämtliche Werke, stb.

«Báróczy ist einer der verdienstvollestes und ehrwürdigsten Schriftsteller der Ungern. Da sein Leben in die interessanteste Periode der ungrischen Literatur fällt, so will Rec. einige Züge aus der von dem Herausgeber verfassten und dem neunten Bande der vorliegenden sämtlichen Werke vorgesetzten Biographie ausheben und der Anzeige vorausschieken.» (Következik az életrajz kivonata; aztán így folytatja a bíráló:)

«Báróczy's Werke sind bey seinen Lebzeiten nie gesammelt worden, so sehr es auch zu wünschen gewesen wäre, dass sie dieses Glück genossen und von ihrem Verfasser die so nöthige letzte Feile erhalten hätten. Eine unglückliche ihm in den späteren Jahren zur Leidenschaft gewordene Beschäftigung mit der Alchymie machte alle in dieser Hinsicht gemachten Erinnerungen seiner Freunde fruchtlos. Hier erhalten wir nicht alles, was er herausgegeben hat, sondern alles, was die Censur zulassen konnte und der Aufbewahrung werth ist,

aus der Hand eines seiner eifrigsten und gebildetesten Verhrer. Die Ausbesserungen und Berichtigungen, die für den Ruhm des Verfassers so sehr zu wünschen gewesen wären, sind weggeblieben und mussten wegbleiben, wenn das, was man für Báróczy's Werk angesehen haben wollte, wirklich Báróczy's Werk seyn sollte. Was aber biedurch dem Ruhm des Verfassers entgeht, das kommt von der andern Seite den ungrischen Sprachforschern und Schriftstellern zu Statten: diese können nun einen der Helden ihrer Literatur in allen seinen Kämpfen, Siegen und Niederlagen begleiten; sie können von Schritt zu Schritt bemerken, wie die ungrische Sprache nach und nach ihre Rohheit verlor und sich immer mehr und mehr ausbildete. Nur die einzige Orthographie erhielt die nöthige Abänderung, weil B. eigentlich gar keine Orthographie hatte, sondern im Schreiben fremden bald guten, bald schlechten Beyspielen blindlings folgte.

«Was den Werth der Báróczy'schen Schriften betrifft, darüber hat das ungrische Lesepublicum schon längst entschieden. Das Urtheil, welches der Herausgeber von ihnen fällt, ist auf diese mit seinem Gefühl übereinstimmende Entscheidung gegründet. B. war kein eigentliches Genie; aber er kannte sich selbst, so wie die Bedürfnisse, welche die ungrische Literatur zu seiner Zeit hatte. Er war zu vorsichtig, als dass er etwas unternommen hätte, worin es ihm zu reussiren unmöglich gewesen wäre. Er wusste, dass die Kunst oben so wie die Natur eine Zeit der Reife habe, und dass eine Schrift, die diese Zeit nicht abwartet (führe sie auch von dem geistreichsten Schriftsteller her) eben so unschmackhaft ist, als die Früchte, welche durch Kunst gezeitigt werden. Er war überzeugt, dass da, wo die schönen Künste erst ihren Wohnsitz nehmen wollen, vor allen Dingen die berühmten Originale der Fremden in Gipsabdrücken und Kupferstichen dargestellt werden müssen. Und wenn B. mit jenem schönen, reinen, bezaubernden Colorit, das in ungrischen Werken wenig seines gleichen hat, lauter solche Meisterstücke, als Marmontel's moralische Erzählungen sind, nachgebildet, wenn er seine Kraft nicht auf Calprenede's geschmacklosen Roman und Dusch's moralische Briefe verschwendet hätte, wenn er von seiner rühmlich betretenen Bahn nicht abgewichen wäre; so besäßen wir itzt eine schätzbare Gallerie mit Meisterhand gearbeiteter Copien, deren jede mehr werth wäre, als alle Originale so mancher Schmierer, die sich für schöpferische Künstler halten; — eine Gallerie, wo unsere abgemarterten Seelen in der Anschauung des wahren Schönen ihre verlorne Ruhe wieder finden und sich in höhere heitere Regionen emporschwingen könnten. Ueber alles, was aus seiner Feder floss, ist so viel Zauber, so viel Anmuth, so viel Reitz ausgegossen, dass auch seine fehlerhaft scheinenden Redensarten selbst vor denen Beyfall fanden, die für die sogenannte Reinheit der Sprache übermässig eifern und alle Neuerungen für Sprachverderbniss ausschreyen.

«Weil die Neuerungen in der ungrischen Sprache einen eigenthümlichen Werth der Báróczy'schen Werke ausmachen, so findet sich der gelehrte Herausgeber dadurch zu einer gründlichen Excursion veranlasst, in welcher er darzuthun sucht, dass Neuerungen in einer lebenden Sprache erlaubt, und in der ungrischen auch sehr nöthig seyen. Referent stimmt mit ihm darin ganz überein, dass in Angelegenheiten der Sprache nicht der Sprachgebrauch, sondern das Ideal der Sprache das Hauptgesetz sey, dass die Sprache durch die Schriftsteller zu einer getreuen, leichten und gefälligen Auslegerinn alles dessen, was die Seele

denkt und empfindet, gemacht werden soll, und dass die zu diesem Zweck dienenden Neuerungen den Beyfall der Nation erhalten, wenn sie nothwendig sind, sich durch Wohlklang empfehlen, sparsam gebraucht, in einem musterhaften Werke mit schönem Styl vorgetragen und dadurch gleichsam sanctionirt werden. Nur hätte auch hier zur Beruhigung der Puristen und zur Warnung der unberufenen Neuerer weiter auseinander gesetzt werden sollen, dass Neuerungen zu machen nur diejenigen befugt seyen, die den ganzen Schatz der Sprache besitzen und denen auch die verborgensten Tiefen derselben bekannt sind, und dass man zu Neuerungen nur dann seine Zuflucht nehmen dürfe, wenn keine veralteten Wörter und Provinzialismen veredelt werden können. Dass die Wörter, wenn sie zu lang sind, zweckmässig abgekürzt, die hässlich gestalteten, besonders in der Poesie, verschönert, und für neue Ideen neue Ableitungen gemacht werden dürfen, auch das scheint keinen Zweifel zu unterliegen, vorausgesetzt, dass diese Operationen stets ein feiner Geschmack und nur sparsam und mit schonender Hand unternimmt. — Wenn aber der würdige Literator behauptet, dass ganz neue Wurzelwörter, z. B. *lég, rény* geschaffen werden dürfen, so muss Ref. gestehen, dass er dieses sehr bedenklich findet, nicht nur weil Beyspiele, die dazu ermuntern könnten, in andern gebildeten Sprachen seines Wissens nirgends vorhanden sind, sondern auch weil die Ungern, die gar keine auffallenden Dialecte haben, und daher überhaupt jede Neuerung mehr als andere scheuen, einen nur zu sehr sichtbaren Abscheu gegen dergleichen Versuche an den Tag legen.» —

3092. A levél kezdete: «Egészségem' gyakor változásai engem arra bírtak, hogy . . . hivatalomat letenni akartam.» Mint a levél további részéből kitetszik, e szándékáról ekkor lemondott Kazinczy; de csak mintegy másfél évig volt innentől fogva főgondnok, mert a mint az egy papi hivatalt elrendezte, lemondott tisztségéről. L. Fejves I. id. m. 184., 185. lapjait s a 3097. számú levelet.

3094. Az egész levélre nézve I. Bayer Józsefnek «Balkay Pál festő életrajza» című cikkét az Irodalomtörténeti Közlemények XII. köt. 385—391. lapjain.

3095. A 402. lap 2. kikezdésében felsorolt írók között említi Szemere P. *Hollosovszki* nevét is (v. ö. a 450. lappal, a hol egy művét névleg is megemlíti); voltaképp *Hollosovszky Imrét* érti, a ki 1809-ben írnok volt a pesti sőháznál, a következő évben mázsáló ellenőr Élesden, honnan 1813-ban Margitára ment perceptornak; 1820-tól 1829-ig Szegeden mázsáló mester volt s itt halt meg máj. 9-kén. Művei között 3 db. a Mulatságos Könyvtárban jelent meg: 1. Lelemények; — 2. Rózsika titkai; — 3. Hutscha a tisztai tündéraszony; Pest, 1808. Ezekon kívül még külön két műve jelent meg: Amaz országszerte elhíresült néhai Suszter Liplinek nevezetes élete, tettei, dévaj és czégyéres furcsaságai; Pest, 1808; — Vitéz Kálnoky Móricz, vagy a magyar huszárok a burkus háborúban; Pest, 1812. L. Szinnyei J. id. m. IV. köt. 1028. hasábját.

3099. A levél kezdete: «Az a' Jelentés, Uram, mellyet az elmúlt holnapban a' Virgil' Georgikájának fordítása felől tevél, engemet forró tiszteletedre ragadott.» Kazinczynak e sorai világosan mutatják, hogy Kerekes Ferencz a Vergilius Geor-

gicáinak fordításából mutatványt és az egész kiadás iránt jelentést nem 1814. végén, hanem 1815. végén közölt. Egyszersmind az is kitészik, hogy a *XII. k.* 2849. számú levele nem 1815., hanem 1816. febr. 4-kén kelt, s az ehhez fűzött jegyzetek értelmét részint a szövegben közölt levelek, részint az itt közölt jelentés többféleképen módosítják. A *XII. k.* 603. lapján olvasható jegyzet szerint e jelentést nem találtam s úgy vélekedtem, hogy az külön lapon levén, elkallódott. Azonban e levél adatai szerint kutatva, fölleltem e többször említett jelentést és a fordításból közölt mutatványt a Magyar Kurir 1815. évf. (decz. 8-ki) 98. száma Rendkív. Toldalékában s ide iktalom az egészet, a melyből az is kiténik, hogy Kazinczy a 406. lap kikezdés 6. sorában ezen szavaival: «Nem óhajtánám, hogy a' Virgil' textje egy most élő Nagyunknak nevével eltarkítassék», Kerekes Ferencznek egy jegyzetére czéloz s bizonyosan Festetics György grófol érti.

Tudóstítás Virgilius Georgiconjának egy Magyar Fordításáról.

«Én a' közelebbi esztendőekben a' természeti, és gazdasági tudományok körül forgolódván, midőn az ujj gazdasági írók mellett a' régieket is olvasgatnám, és ezeknek, különösen pedig Virgiliusnak a' haszonnal párosított gyönyörűségét, és felséges voltát mélyen érzém, nem tudom a' Musáknak e, vagy talám inkább a' mezők szelíd Isteneinek sűgallására, az a' gondolat ötlött eszembe, hogy a' Virgilius' Georgiconját hat lábú magyar versekbe foglaljam, mely munkához üres órámban hozzá is kezdettem, olyan időponban, mikor még a' Rajnis fordításáról semmit sem tudtam. Akkor még bizonyosnak tarthattam, hogy fordításom figyelemességét, s talám kedvességét is fog nyerni Hazánfiak előtt, avagy tsak azért is, hogy első lessz a' maga nemében; de már most kérdésbe lehet tenni, ha valyon az én énekemnek a' Rajnisé után lenne e valami betse, és kedvessége. Hogy hát erről előre bizonyos lehessen, és ne talám magamnak haszontalan munkát, és költséget okozzak, imé ide tések tóldalékul a' Magyar Kurir mellé fordításomból annyit, a' meennyi annak megfítésére elégséges; mely tóldalék, mivel a' mai (8. Dec.) innep nap miatt, minden sűrgetés mellett is, el nem készülhetett, a' jövő postanapon fog elküldődni. Azok a' T. T. Olvasók, kiknek fordításom tetszeni fog, és azt magoknak megszerezni kívánják, méltóztassanak neveiket kiki a' szokott helyen a' T. T. Prof. és Könyváros Uraknál, kiket ezen fáradságra én is ezennel szívesen megkérek, béiratni, s hozzám legfeljebb is a' béállandó ujj esztendő' első hónapjának utolsó napjáig frankozott levélben felküldeni.

Ha a' magokat előre jelentőknek száma annyira megy, hogy abból tsinálván következtetést vevőim számára, legalább 1000 exemplárt nyomtattathatok, úgy végre hajtom, és kiadom fordításomat; mivel úgyis még semmi hívtalban nem lévén, további magam tökéletesítése mellett, erre most a' legkedvezőbb időm leszen.

Az árra egy exemplárnak, mely mintegy 15, ilyen nagyságú árkust fog tenni, mint az ide tartozó tóldalék¹ lessz, azoknak, kik magokat előre jelentik, kiknek is neveik a' könyv elébe fognak nyomtattatni, 2 fl. 30 kr. másoknak 3 fl. 15 kr.; a' Subscribenseket összeszedő T. T. Uraknak pedig minden 10-dik exemplárral költségek¹ és fáradságok¹ néminemű jutalmául fogok szolgálni.

¹ Középnagyságú 8-adrét.¹¹

Most, hogy T. T. Olvasóim verseimet annál helyesebb szempontból nézhessek, főbb reguláimat, mellyekhez tartottam magamat a' fordításban, im ide teszem :

1. Hogy verseim könnyen folyók legyenek, minden darabosság, erőltetés, és az' szóknak legkissebb olyan szerkeztetése nélkül, melly nyelvünk' természetével ellenkezne.

2. Hogy a' Szerző' értelme minél rövidebben fejeződjönki a' fordításban, úgy mindazáltal, hogy a' rövidség a' világosságnak, hathatóságnak, elevenségnek, és az' erőltetés nélkül való tiszta 's igaz magyarságnak, a' hol együtt meg nem állhatnak, mindenütt feláldozódjon. Ezért is éppen nem kívántam törvényemmé tenni, hogy fordításom az' originállal egyenlő számú versekből álljon; a' mire egyébaránt nem nehéz lett volna rá menni. Mert lehetett volna p. o. azt, a' mi most három versben van, kettőbe szorítani, így : teljen bár kedvetek a' mag

Nélkül termő ujj plánták nevelésibe, vagy bár
Öntögzessétek gabonánkat gazdag esőkkel.

másutt ismét így :

Egy helyt búza terem gyönyörű, másnak hora híres ;
Egynek az' erdelye szép, más kérkedik a' legelővel.

hasonlóképen más sok helyeken két verset egybe, egyet félbe szorítani 's a' t. könnyű lett volna; de úgy, a' mint most van, éppen az' itt előadott okokon jobb szerettem.

3. Hogy abból a' mi a' Szerző' ideáinak *valóságos szépségét és erejét* teszi, a' fordítás által, ha csak lehet, semmi el ne vesszen, vagy ha egy felől valami el találna tseppenni, az' más felől vissza pótolódjon : Ebből önként foly, hogy olyan szót, melly a' dolognak sem valóságos szépségét, sem erőt nem ad, ha a' vers úgy hozza magával, elhagyni, vagy helyette másat tenni, vagy illyet oda is tenni a' hol nints, a' fordításban nem vétek; hasonlóképpen hogy valamely képet még elevenebben nyomni, ha lehetséges, mint van magában az' Originálban, nem hiba. Erre a' regulára külön példát nem hozokfel, óhajtván, hogy bársak erre, a' dologhoz értőknek ítélete szerént, egész fordításom, kezdetétől fogva végéig, egy példa lehetne.

4. Hogy ne a' szókat, hanem a' dolgot fejezzeki a' fordítás. Ezt mindazáltal cum grano salis kell érteni; mert sokszor nem lehet a' szóktól eltávozni úgy, hogy az' által a' dolog is el ne változzon, ha szinte az' talám első tekintettel meg maradni láttatik is. Illyen volna, ha valaki így okoskodna, hogy mivel a' Georg. I. K. 43—46. verseiben a' dolog rövideden ez : *mihelyt az' idő nyílik, kezdj a' szántáshoz* : tehát neki lehet az' említett verseket, semmit sem kötvén magát a' szókhöz, szabadon illyen formán fordítani :

Egybe mihelyt az' idő nyílik, 's a' lenge zephyrkék'
Lány fúvallsát érezvén peszeni indul
A' hólt természet, füttyörésszen az' ujj ekenyomban
Béresed, és az' ugar kezdjen hamulni utánna.

Mert ha szinte ki jőne is az' az' értelem ezen versekből, hogy a' szántást olyan jókor el kell kezdeni, mint a' Poéta akarja : mindazáltal éppen nem lenne ez a'

Virgilius fordítása, és nagyon meglátszik, hogy itt, a' szóktól való nagy eltávozás mellett is, a' dolgon, 's a' Szerző értelmén semmi változás nem esett. *

A' mi jegyzéseimet illeti, azokban mind az olyan Olvasókat tekintetbe vettem, kik e' könyvnek megértésére szükséges tudományokban járatlanok, azonban ezt olvasni, és érteni szeretnék, mind pedig a' Tudósokat. Amazokra nézve a' könyvet apróbb szakaszokra osztván, minden szakasznak rövid summáját leírtam, és mind azt a' mi a' könyvben historicum, geographicum, astronomicum, mythologicum 's a' t. rövideden megmagyaráztam: ezekre nézve a' criticusabb helyeken a' magam vélekedését, kivált ha az minden Magyarázók' értelmétől eltávozik, okaival együtt előadtam: mind két rendbeliekre nézve pedig, hollyel-hellyel némelly ritkább magyar szokat, vagy kitételeket 's a' t. megvilágosítottam. Egyébaránt a' jegyzések' száma hátrább, hol vagy nem lessz ennyi magyarázni való, vagy a' feljebb valókra lehet utasítani, sokkal kevesebb lessz.

Lehetne még ezeken kívül két különböző szempontot venni fel a' Georgicon' magyarázatjában, t. i. a' *Poesist*, és a' *Gazdaságot*. A' mi az elsőt illeti, az egyes poétai szépségeket szorgalmasan megmutogatják ezen munkának Magyarázói clannyra, hogy illyet gyakran még ott is keresnek, és találnak, a' hol valósággal nintsen; de olyan Magyarázó, ki az egész munkának egybe szerkesztését poétai szemekkel felfogná, ki megmutogatná, miket írhatott volna a' Poéta a' gazdaságnak akkori állapotjához képest, és azokból miket hagyott el, és mi okon, miket válogatott ki, és azokat másoda renddel rakta el, egy szóval a' ki mindenütt nyomról nyomra követné azt a' mesterséget, melly ezen munkát a' legnagyobb Poétának remekjévé teszi, tudomra ugyan még eddig semmi nyelven egy sintsen. Én a' magyarázat ezen nemének adtam itt egy tsekély próbáját a' ' alatt lévő jegyzésemben; de mind a' mellett is, hogy ebben a' jegyzésben sok van olyan, a' mit, a' poesist nem tekintvén is, ide tettem volna, de most rövidség okáért ezzel összeszőni alkalmatosabbnak ítélttem, tsakugyan látni való, hogy ha ez az egész könyvön végig vivődne, annak tsumóját és árrát felettébb megnevelné. A' mi pedig a' gazdaságot illeti, arra nézve lehetne ezt tenni fő tzéllá a' magyarázatban, hogy az által a' gazdaság' okos principiumait igyekeznők már a' Tanuló Ifjak közöll elterjesztetni, és azoknak elméjékbe, itt múltság és gyönyörködtetés közben mintegy bélopní és bójátszani. Illyen tzelből sem magyarázta még a' Georgicon't tudomra senki. Ebben az esetben szükség volna felvévén egyegy szakaszt, p. o. a' *szántásról*, a' *parlagról*, a' *termésváltoztatásról*, 's a' t. ezekről az Ifjoknak jó conceptust formálni, ezeknek okait, tzeljait, hasznait vagy káraít 's a' t. rövideden kifejegetni. Erre most a' hely szük volta miatt példát nem adhattam; hanem lehet gondolni a' nélkül is, hogy a' könyvet az illyen jegyzések is nagyon megdrágítanak, 's e' miatt a' fő tzel, hogy az közönségesse legyen, elnem örődhetne. Ez az, a' minek meggondolása engemet arra veit, hogy e' két utólsóbb rendbeli magyarázatoknak ki dolgozásáról, melly eleinten szándékom volt, egészen le tegyek.

Irtam Bétsben (a' belső városban az alt Fleischmarkt útszában a' 741-dik szám alatt, az első emeletben) 11. Nov. 1815.

Kerekes Ferentz.

* Itt a jegyzetek megfelelő pontjaira utal.

Ide mellékeli azután a todalékot, a mely a jelentésben említett mutatóványt tartalmazza, igen bő és részletes jegyzetekkel. E jegyzetek közül csak egy párt közlök itt, ellenben a fordítást teljesen ide iktatom,

I. Könyv.

A' Szántásvetésről.

- † Bő aratást mi okoz, mellyik tsillagzat¹ alatt kell Szántani Maecenas,² és szőlőt kötni, mi módon Kelletik a' juhval, marhával, 's a' takarékos Méhekkal bännünk, erről énekek ez úttal.
- Oh Ti világ' ragyogó fáklyái, kik a' kerek égen:
Hömpölygő esztendőknék kalaúzzai vagytok:
Liber, 's Ceres Anyánk, ha Ti adatok a' mi kezünkbe
Jó borral pesgő poharat' puha búzakenyérrel,

A' 4 első versben előadja a' Poéta rövid szóval az egész munka foglalatját, t. i. hogy ő énekenli fog az első könyvben a' szántásvetésről; a' másodikban a' gyümöltsfákkal való bánásról, mellyek között itt csak a' szőlőt említi, mint legnemesebb gyümöltst; a' harmadikban a' baromtartásról; a' negyedikben a' méhtenyésztésről. Ebben a' 4 versben az originál szerént sints semmi felemelkedés, de én a' fordítást még együgyűbben igyekeztem ejteni, tudván, hogy az együgyűség a' versezet kezdetének fő virtusa — non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem — Rajnis itt erre a' régulára úgy látszik kevésbé vigyázott.

¹ *Tsillagzat*, nem egy tsillag, hanem egész constellatio, sidus, mint p. o. a' Kaszás, a' Göntzöl szekere, 's a' t. Ez 's ez *tsillagzat alatt*, az az, mikor a' nap abban a' tsillagzatban jár, vagy járt. Ezt hosszason magyarázni nem ide való. A' ki az égi testek' forgásáról bővebb esméretet akar magának szerezni, hasznosan olvashatja anya nyelvünkön Tiszt. Katona Mihály Urnak tavaly kijött Mathematica Geographiáját.

² Maecenas volt Romában Augustus Tsászár alatt a' tudományoknak, és Tüdósoknak nagy pártfogójok, a' honnan az ő neve egész példabeszéddé vált, úgy hogy még ma is, ha azt akarjuk mondani valakiről, hogy ő a' tudományoknak pártfogója, e' helyett azt szoktuk mondani, hogy ő Maecenas. Virgilius követvén a' régiek együgyű szép szokását, az által hogy a' Maecenas nevét itt egy szóval említi, azt jelenti, hogy ő ezt a' könyvet Maecenasnak ajánlja — noha az igaz, hogy Maecenasnak különösen a' földművelés virágoztatására nézve semmi szembe-tűnő érdemei nem voltak.

Vajha mi a' mi Hazánk' földjéhez, 's a' mi időnköz Szabva szerezének illy magyar éneket, annak az első Két sora melly sokkal méltóbban zengene ekkép:
Bő aratást mi okoz, mellyik tsillagzat alatt kell Szántani *Festetits*, és a' szőlőt kötni. — Vegyük fel Oh magyar Énekesek, legalább mi, kik énekelünk a' Vig' aratók sora közt, 's a' harmat lepte mezőben, Hogy valahányszor csak Maecenast mondani szükség, Mondjunk *Festetitset*, 's e' váljon példabeszéddé.

Hogy ne sovárognánk sivatag makkon, 's tsupa vízen ?
 És Ti mezők lakosít kedvellő Faunusok : és Ti
 Erdei szűz Nymphák jertek, mert dólgaikokról
 Éneklek : Te is oh Neptún, ki erős szigonyoddal
 Oldalban sujtván a' földet, azonnal az első
 Déltzeg ló abból toporogva, nyerítve kipattant :
 És Te ligetszerető, ki előtt a' Caeai berket
 Háromszáz hősín tulkok harsogva metéllik,
 Jertek elő : Te is oh Arkádia' Istene, birkák'
 Pásztor, Pán, hagydel most egy kis időre hazádnak
 Kellemetes ligetét, 's ha Lycaeus kedves előtted.
 Jöszte segíts : Te is oh olajág szerzője, Minerva :
 És Te szelíd gyermek, ki nekünk a' szarvas ekének
 Hasznát megmutatád : Te is erdők' Istene, Silván,
 A' kinek egy gyökeres fiatal tziprusfa kezében :
 'S Istenek, Istennék, mindnyájan, kik mezeinket
 Oltalmaztatok, teljen bár kedvetek a' vad
 Erdei fák', 's legelő fűvek' nevelésibe, vagy bár
 A' mit az emberi kéz vét, 's plántál, azt az egeknek
 Víztráházaiból hintsétek gazdag esőkkel :
 Végre Te is Caesar, noha rölád nem bizonyos még,
 Hogy melyik Isteni Rend közt foglalsz helyet ezentúl,
 A' szárazra való ügyelést választod, és majd
 E' széles földönn az idők járása hatalmas
 Szódra ügyel, 's Te adol bő termést, Vénus Anyádnak
 Zöld mirtussával kanyarítván homlokodat bé ;
 Vagy pedig a' széles tenger' birodalma jön inkább
 A' Te hatalmad alá, 's egyedül tsak Téged imádnak
 A' Vizenjárók, a' végső Thule Tenéked szolgált,
 És Tethys legszebb Nymphája' kezével
 Minden sík vizeit Neked engedi jegybe ; vagy inkább
 Ujj tsillagzattal szaporítod az égi jegyeknek
 Számát, ott hol üres hely van még hagyva Tenéked
 A' szűz Erigone mellett, a' Skorpio fénylő
 Karjai közt, melly már összébb húzódik Elötted
 Tiszteletül, 's Néked tágas helyt enged az égen ;
 Bár mi leszel, mert azt pokol ám ne remélje, hogy ottan
 Országolj, Te is illy szörnyű trónusra ne vágyódj,
 Bátor az Elysium mezeit bámúlni ne győzzék
 A' Görögök, 's onnan Proserpina vissza ne vággyon,
 Engedj boldog előmenetelt, és légy segedelműl
 Elkezdett mérész munkámban, és velem együtt
 Szándmeg az út nélkül tévelygő Földmívelőket,
 Jer, 's idején szokjál a' temjénillatozáshoz.
 Egybe mihelyt az idő nyílik, 's leszivárog az őszült
 Halmokról a' hó, 's a' lengő nyúgoti szellő,
 Lágymelegétől a' poronyó földnek röge porlik :

Kezdenek a' lenyomott eke előtt küszködve pihegni
 Őkreid, és vasad a' szántásban kopva ragyogjon.
 Hogyha meleg kétszer, hideg is kétízbe pirítja
 A' szántást. már úgy fősvény is elégleni fogja,
 Annyi terem, 's minden gabonás padok ősze **repednek**.
 Ám de azért a' sík dűlőt ne hasítsuk ekénkkel,
 Míg járvány szeleit, levegője' 's földje' mivoltát,
 És mivélése' szokott módját nem tudjuk előre,
 És hogy hol mi terem, hol meg mit szeret a' föld.
 Itt a' búzavetés mosolyog deli színbe, amott a'
 Szőlőfürt, vagy más fagyümölcs; vagy az emberi munkát
 Nem váró buja fű szeret a' legelőbe viritni.
 Sáfrányillatját nézd hogy fitogtja Corycon,
 Temjénjét az Arabs, elefánttetemét meg az Indus,
 A' felygürködött Chalybs jófajta atzélját,
 Kedvelenbüzű hőnedvét Pontus, Epirus
 Gyors szaladó lovait, mellyeknek Olympia tapsol.
 A' természet ezen örökös törvények alá vont
 Még akkor bizonyos helyeket, mikoron legelősször
 Deucalion követset hintett a' pusztá világba,
 Melly magról kőfajta kemény növevények, az edzett
 Emberi nem termett. — Hogy azomba szavam ne felejtsem,
 A' földet, ha kövér, mindjárt kikeletkor az izmos
 Őkrök forgassák, és felfogatva henyelő
 Durva göröngyeit a' porzó nyár főzze ki izzó
 Napjaival; ha sovány ellenben, úgy meg az Őkrész'
 Feltetszése előtt egynéhány nappal elég lessz
 Felbizgatnod, tsak fenyeen hordozva ekédet.
 Másként a' kivirúlt gyom amott elfojtja vetésed,
 Itt pedig a' szigorú földnek kis nedve is elszáll. 's a' t.

3104. 414. lap fölül 9. sor: «Van *Blanchard Neue Plutarchjának* 3dik Részébe is egy Katonás Zrinyi . . . *Kevenhüllernek* is 288dik pagináján is van Zrinyi György . . .» Blanchard Péter «Neuer Plutarch oder kurze Lebensbeschreibungen der berühmtesten Männer alter Nationen von den ältesten bis auf unsere Zeiten» (Bécs, 1807) című műve 3. részében a 212. és 213. lap közötti külön mellékleten a szigetvári hős képe látható; a kép szövege a 225—228. lapokon olvasható. — Khevenhiller a «Conterfet Kupferstich» (Lipese, 1722) című művének 286. lapja utáni mellékleten Zrinyi György (a költő Zrinyi apja) arcképét közli.

3105. 418. lap alúl 6. sor: «Vélekedésemet kinyilatkoztattam azon tsekély munkámban, a melynek tzimje: A magyar nyelv elé mozdításáról buzgó esdek-lései G. Teleki Lászlónak; különösen pedig *azon munkátskám 23k, 79k, 80k, 82k, 92k etc. §ssában.*» Az id. mű mondott szakaszainak rövid értelmét ide jegyzem:

A 23. §-ban a magyar nyelv bővítésének módjairól szól; szerinte az idegen kifejező szókat szabad átvenni, régi elavúltakat föleleveníteni, tájszókat általánosítani: új szót csak a nyelv szellemének sérelme nélkül szabad készíteni. «Annak,

a' ki nálunk új szókat akar formálni, illendő, hogy nyelvünket tökéletesen tudja, és hogy előbb az új kitételek szükséges és elkerülhetetlen voltát különösen és jól megvizsgálja.»

A 79. §-ban az előbbi észrevételeit ismétli s az új, értelmetlen szók ellen kel ki.

A 80. §-ban arról elmélkedik, hogy a nyelv pallérozásának főalapja a tudományok művelése.

A 82. §-ban a terminus technicusokról szól, a melyek tudományos nyelvünkben használhatók; továbbá, hogy az olvasó kedvet föl kellene ébresztteni s fokozni, könyvtárakat alapítani, a könyvkereskedést államilag is elősegíteni.

A 92. §-ban a nyelvtisztaságról szól, hogy «minden dolgot, a mennyire csak lehet, tiszta magyar szavakkal tegyünk ki». Leginkább vétenek ez ellen azok, a kik az idegen idiotismusokat szó szerint lefordítják, stb.

3107. E levélre adott felelet az a levél, a mely a *XII. k.* 2849. száma alatt van közölve, s ebből világos, hogy a *forgonycsináló* senki más, mint Barczafalvi Szabó Dávid.

3109. A levél utolsó sora: «Naláczi bizonyosan nem volt társa Báróczy-nak a' gárdánál. Az *Jósef*, ki Eufemiát fordította.» Jól mondja Kazinczy, nem Naláczy István b. (1770—1844) volt a testőrségnél, hanem *Naláczy József* b. (1748—1822), a ki 1766-ban Hadik András gr. tábornok meghívására lett a testőrség tagja mintegy tíz évig. Említett fordítása: «Eufémia, vagy a vallás győzedelme. Szomorú darab, melly francziából fordítottolt d'Arnaud után»; Pozsony, 1783. I. Szinnyi J. id. m. IX. köt. 799., 780. hasábjait.

3111. A levél 4. sorában Kazinczy 1816. jun. 28-kára hivatkozik, tehát öt nappal későbbre, mint e levél keleté. Az eredeti gyanánt szolgáló másolatban is így van, s bizonyára Kazinczy vagy az évszámban, vagy a hónap napjában tévedt, s nyilván 1815. jan. 28., vagy pedig 1816. jan. 18. értendő.

3112. 444. lap utolsó kikezdés: «Bertholdi war eben bey *Hartenberg* in Wien . . . Es wird geklopft und ein Mann . . . tritt ein . . . Es war Herr *Jones* aus Berlin . . .» *Hardenberg Károly Ágost hg* (1750—1822) előbb Hannoverában, később Poroszországban játszott nagy szerepet; az 1795. baseli békét ő hozta létre Francia- és Poroszország között, a miért sokan kárhoztatták. Innentől fogva Németország külügyi politikájának fővezetője volt részint mint helyettes, részint mint valóságos külügyminister és államkancellár. Poroszország igen sokat köszönhet az ő ritka buzgalmanak, a nagy hadi sarcz kifizetése is jó részben az ő érdeme. Napoleon hatalmának megtörésekor ő kényszerítette uralkodóját, III. Frigyes Vilmost, az orosz szövetség elfogadására. Ő írta alá 1814-ben a párizsi békét is, mire a király herceggé nevezte ki; a bécsi congressuson is erőiesen védelmezte Poroszország érdekeit. 1817-ben szervezte az államtanácsot, a melynek elnöke lett.

Jahn Frigyes Lajos (1778—1852) a német tornászat atyja, Fichte tanítványa, ki 1811-ben Berlinben állította fel az első tornahelyiséget. Ez intézményt 1817-ben már 1400 ifjú látogatta; s mintájára Porosz- és Szászországban több intézetet állítottak. De Jahnnak sok ellensége volt, a kik őt nagy demagógnak

tartották. El is fogták őt s két évi börtönrre ítélték, s ezután Freiburgba internálta a kormány. 1848-ban a majna-frankfurti gyűlésen a merseburgi kerület képviselője volt. Művel közül legfontosabb a Deutsches Volksthum, Lübeck, 1810. V. ö. a 493., 494. lapokkal.

3114. 448. lap alól 5. sor: «A' Nagysád' tisztelt Tantjának kezeit csokolni fogja az, a' kit ez a' Grófné szánt, és a' ki Berzsenyit kedveli.» Kazinczy *Bethlem Ádám* gr.-nét érti, a kire nézve l. az V. k. 1188. számú levelét s ennek jegyzetét.

3118. A levél 2. pontjában arról szól Kerekes F. hogy mivel Debreczenbe tanárul választották, az ígért Vergilius-féle fordítást nem adhatja ki a mondott időre; ha azonban külföldi tanulmányútjáról haza érkezik: «ismét előveszi félre tett mezei sípját», és erről — írja — «a Magyar Kurír által rövid nap közönséges jelentést fogok tenni.» Ez a jelentés csakugyan olvasható is az id. lap 1816. évf. (febr. 9-ki) 12. száma melletti Honnyi Levelék 12. számában:

«*Jelentés.* Ámbár én azon tudósításban, melyet a' Virgilius' Georgiconjának magyar fordítása felől a' múlt esztendő Magyar Kurír' 98-adik száma alatt tettem volt közönséges, azoktól a' T. T. Olvasóktól, kik fordításomat megszerezni akarnak, nyilván csak *neveiket* (nem pedig pénzt) kívántam, hogy hozzám felküldeni méltóztassanak, alább ismét világos szóval *Subscribenseket* (nem pedig Praenumeransokat) öszveszedő érdemes Úrakra emlékeztem; ámbár továbbá már csak abból magából is, hogy a' munkának végrehajtását, és kiadását *a' magokat előre jelentőknek* számától függesztettem fel, látnivaló, hogy illy bizonytalanságra nem is kívánhattam praenumeratiót, melyből abban az esetben, ha talán érdemes Praenumeransaim kevés számmal fogtak volna lenni, a pénznek ide 's tova való küldözése miatt mind-kétféle részről csak a' sok kedvetlen bajoskodás, zűrzavar, és haszontalan költség okozódott volna: mindazáltal, a' mint a' hozzám érkezett levelek közül sokakból megtetszik, számosan találkoztak, a' kik vagy nem értvén világosan kívánságomat, vagy ha azt jól értették is, de hazafélti buzgóságból készakartva többet akarván tselekedni, és halhatóságban akarván jó igyekezetemet előmozdítani, mint én azt magam kívántam, a' könyvnek kiszabott árát némely T. T. Collector Úrakra már le is fizették.

Ezeknek a' buzgó Hazafiaknak jószívűségeket én háládatos köszönettel veszem; de szükségesnek látom itten nyilván kijelenteni, hogy én a' minapi híradásomban a' Magyar Georgiconra semmi praenumeratiót nem kívántam, annyiival inkább most nem kívánok, sőt el sem is fogadhatok. Mivel egy olyan közhasznú hívatatra esvén meghívattalásom, mely megkívánja, hogy időmet egy darabig egészen néki szenteljem, a' Georgicon kiadásához úgy a' mint reményltem, és külömben lehetett volna is, már most hamarjában nem láthatok. De mivel örömmel tapasztalom, hogy együgyű mezei Músámnak szerentséje volt Hazámfiaink előtt néminémű kedvességet találni: ígérem, hogy mihelyt a' szorosabb kötelesség felfüggesztett mezei sípomat újra elővenni megengedi, itt e' városi lármában elkezdett mezei énekemet majd otthon boldog Hazám kenyérmezején végig el énekelem. Most pedig azokat a' jó szívű Hazafiakat, kik már praenumeratiót szedtek össze, szeretettel kérem, hogy kinek-kinek a' pénzét, melyet nékem magamhoz venni, bizonytalan ideig magammal tartani igazságtalanság volna, vissza-adni, nékem pedig az alkalmatlanságról, mely ez által Nékiek akaratom

ellen okozódik, megengedni méltóztassanak. Szükségesnek látom itt megemlíteni azt is, hogy én hozzám tulajdon magamhoz praenumeratió-pénz tsupán tsak egy pár exemplárra való (5 for. V. Cz.) érkezett Selmeltz [!] Bányáról, melyet is köszönettel vissza küldeni el nem mulatok.

A' mi végezetre sok érdemes Hazafiaknak azon kívánságát illeti, hogy a' subscriptióra kiszabott időt hosszabitanám meg, és a' Subscribenseket öszveszedő Urakat nyilván nevezném ki; mivel amannak rövid volta, ezeknek pedig nem tudása miatt igen sokaknak, haszínke kedvek volna is a' Magyar Georgiconra subscribálni, abban módjok nem lehetne: örömmel fogom tellyesíteni ezen minden tekintetben helyes kívánságot, tsakhogy mivel, a' mint mondám, környüállásaim miatt ehcz a' munkához már most egy ideig úgy a' mint különben lehetett volna, nem láthatok, sok, és könnyen állallátható okokra nézve hollyesebbnek itélem a' subscriptiót most bezárván, tsak akkor nyitni meg ujra, és akkor nevezni ki a' Subscribenseket öszveszedő érdemes Urakat, mikor a' kész munka sajtó alá adódhatik.

Irtani Bétsben Febr. 2-ikán 1816. *Kerekes Ferentz.*>

3120. 462. lap 2. kikezdés: «Lolott Naláczitól Matthüssön Imádkozó Lauráját fogta küldeni.» Ez a fordítás kéziratban maradt, nyomtatásban soha sem jelent meg.

3126. 475. lap 6. kikezdés: «Émlékezel mint abordíroztam valakit a' Pesti theaterben . . . Ellől más fél ívnyi fontos levelem van.» Kazinczy Teleki László grófot érti, a kinek 3105. számú levelére czéloz. V. ö. 485. lap 2. kikezdése elejével.

3127. 483. lap alól 19. sor: «Azon két Epistolám, melyeket Döbrentei barátunk az Erd. Muzéum 2dik Füzetébe veve-fel . . .» T. i. a *Gróf Török Lajoshoz* és *Nagy Gáborhoz* címűek, a melyekről már többször tett említést.

3130. 494. lap kikezdés 2. sor: «Az Erdélyi Múzeommal nagyon meg vagyok elégedve, noha töllem is *némely Darabokat* béveve.» Az Erdélyi Múzeum Dessewffy Józsefnek két versét közölte az 1. füzet 46—48. lapjain: *Bajvívás Erósszal* és *A gondolatlan ivó*, Anakreon után.

497. lap 3. kikezdés vége: «Engemet kért meg az egybegyűjtő Kerekes Ábel az Imprimatur megnyerhetéscrc.» Döbrentei Kerekesnek azon okiratgyűjteményére czéloz, a melyet 1815-ben akart megindítani «Historiai darabok és apróságok» czímmel, de a censura a kiadást eltiltotta. E kézirati gyűjtemény később Igaz Sámuel birtokába jutott. L. Szinnyei J. id. m. VI. köt. 41. hasábját.

498. lap 3. kikezdés: «Az első Füzetet nem tudom-ki? a' Bécsi Literatúrai Ujságban recenseálta.» Az Erdélyi Múzeum 1. füzetéről a Wiener Allg. Literaturzeitung 1815. évf. (ápr. 25-ki) 33. számában (526—528. h.) közöl hosszabb bírálatot, a melyet egész terjedelmében ide iktatok:

«Zeitschriften schienen bisher auf dem Felde der ungrischen Literatur nicht gedeihen zu wollen. Das Kaschauer ungrische Museum von 1788, der Orpheus von 1790, die Urania von 1792 [?], und der Segittó (Mithelfer), so wie auch einige Almanache und Taschenbücher fanden unübersteigliche Hindernisse, und geriefen früher oder später ins Stocken. Hier tritt nach so manchen unglücklichen Schwestern eine jüngere auf, und scheint ihre Laufbahn unter einer

günstigern Constellation zu beginnen. Der Herausgeber ist Hr. Gabriel Döbrentei, Erzieher des jungen Grafen Ludwig von Gyulay, der Einsicht, Geschmack und Liebe zu den Wissenschaften mit brennendem Eifer für die ungrische Literatur verbindet. Mehrere der besten Schriftsteller und einige hoffnungsvolle junge Gelehrte haben sich mit ihm vereinigt und wollen etwas mehr, als Mittelmässiges leisten. Er war auch so glücklich, etliche patriotisch gesinnte und für Künste und Wissenschaften empfängliche Magnaten für sein Unternehmen zu gewinnen. Wir wollen hoffen, dass so schöne Vorbedeutungen nicht trügen werden, und mit dieser Hoffnung schreiten wir zur Anzeige des Plans vom Ganzen, so wie des Inhalts von vorliegendem ersten Hefte über.

«Den Stoff zu dieser Zeitschrift sollen nach und nach folgende Artikel darbiethen: 1. Lebensbeschreibungen berühmter und verdienstvoller Männer des In- und Auslandes. 2. Kurze Auszüge aus solchen Reisebeschreibungen, die Völker und Länder gut schildern und charakterisiren. 3. Bemerkungen und Abhandlungen, wodurch über irgend einen Theil der vaterländischen Geschichte oder den ältern Zustand der ungrischen Sprache Licht verbreitet wird. 4. Abhandlungen die schöne Literatur betreffend und Gedichte. 5. Beyträge zur Kenntniß der italienischen, französischen, englischen und deutschen Literatur. 6. Moralische Erzählungen. 7. Recensionen solcher Bücher, die entweder Ungriß geschrieben sind, oder Ungern betreffen. 8. Gedanken und Bemerkungen über die Erziehung. 9. Literarische Nachrichten und Bekanntmachung patriotischer Unternehmungen, neuer Erfindungen, u. s. w.

«Wenn gleich dieser Plan sehr ausgedehnt ist und vielerley umfasst, so tadelt ihn Recensent doch nicht, weil er glaubt, dass eine Zeitschrift, die engere Gränzen hätte, und nur Einem Fach gewidmet wäre, bey dem ungrischen lesenden Publicum nicht Liebhaber genug finden würde. Das erste Hefte entspricht den gerechten Forderungen vollkommen. Die darin vorkommenden Aufsätze sind zwar (was sich in einem Werke dieser Art von selbst versteht) nicht alle gleich vortreflich, haben aber doch alle ihren eigenthümlichen Werth. Hier ist das Verzeichniß derselben in der Ordnung, in welcher sie aufeinander folgen. — *Eine skizzirte Geschichte der ungrischen Literatur.* von Fr. v. Kazinczy. Sie ist aus einem noch ungedrucktem Werke, das sich um den vor mehreren Jahren bey Cotta in Tübingen angekündigten, aber noch immer Niemanden ertheilten Preis bewarb, entlehnt, kurz, gedrängt und lichtvoll. — *Der Ruhm an den ungrischen Adel.* Eine Ode vom Superint. Kisch [?]. Eines der besten Stücke dieses Schriftstellers. — *Lebensbeschreibung des Abr. von Barcsay,* vom Herausgeber. Nur Bruchstücke, wofür sie auch ihr Verfasser angesehen haben will, aber doch ein interessanter Beytrag zur Charakterisirung jenes berühmten Dichters und ausgezeichneten Patrioten. — *Ehrengedächtniß von eben demselben Barcsay.* Eine in dem Sinne und mit dem Geiste der alten Pariser Academiciens vom Gr. Gabriel von Haller französisch geschriebene und von Kazinczy übersetzte Eloge. *An Stephan Horvát.* Eine poetische Epistel von Vitkovics. In Horazens Manier, mit vielem attischen Salz gewürzt, mit heiterer gesunder Lebensphilosophie durchweht. Schade, dass den Hexametern die letzte Feile und überhaupt der Sprache die nöthige Correctheit fehlt. Hierin mehr Sorgfalt, mehr Streben nach Vollendung, nach Welt- und Menschenkenntniß, und dann wird keiner von unsern Schriftstellern so geschickt seyn, wahrhaft horazische Episteln zu

schreiben! — *Das verschwundene Ideal von einem Ungenannten*. Gefühlvoll. — *Zwey Anakreontische Lieder von Grafen von Dessewffy*, mit jener französischen Leichtigkeit geschrieben, die man an diesem gebildeten Dichter gewohnt ist. — *An die Wahrheit*, eine feurige, aber die lyrische Unordnung mit ihren dunkeln Bildern zu weit treibende Ode von Buczy. — *Ein Sonette und eine elegische Ergiessung von Szemere*, mit bezäubernden zarten Empfindungen und vollendeter Versifikation; ein angenehmes Opfer für die Grazien von diesem ihren Liebling. — *An mein Herz*. Ein sinnreiches Epigramm von Horvát. — *Züge aus dem Leben des Feldzeugmeisters und Kommandanten von Ungern Freyherrn von Alvinczy*, von einer ungenannten (Döbrentei G.), aber geschickten Hand. — *Zwey kleine Gedichte*, ein poetisches Gespräch und eine Elegie vom Herausgeber. Schöne Beweise, dass dieser hoffnungsvolle Literator auch unter den Dichtern eine ehrenvolle Stelle behaupten wird. — *Zwölf Epigramme von Kazinczy*. Sie lassen nichts zu wünschen übrig. — *Eine Recension von Himfy's Liebes-Gedichten von eben demselben. Vorbereitung zur Philosophie, von Szabó*. — *Geschichte der römischen Poesie, von Pataky*. — *Ueber Originalität, vom Herausgeber*. Alle diese Stücke sind sowohl dem innern Gehalte als der Einkleidung nach interessant. Der letzteren Abhandlung ist die Nachricht beygefügt, dass in Klausenburg einige junge Magnaten für das beste Original-Trauerspiel einen Preis von 700 fl., und für das dem besten am nächsten kommende von 300 fl. ausgesetzt haben. Das Stüjet muss aus der Geschichte genommen werden. Aus dem angehängten Intelligenzblatte erfahren wir unter andern, dass seine Excellenz der Herr Graf Gabriel Haller von Hallerkő an der Uebersetzung von Montesquieu's *Esprit des loix*, Herr Prof. Hegedüs in Klausenburg an der Uebersetzung von Barthelémy's *Reise des jüngern Anacharsis*, und ein Ungenannter an einem Auszuge aus dem englischen Zuschauer arbeiten. — Der Anfang zu einer neuen ungrischen Zeitschrift ist also gut gemacht, und lässt viel hoffen. Die Leser scheinen gegen dieses Werk auch gerecht seyn zu wollen; denn bald nach seiner Erscheinung musste es (da Anfangs die Zahl der Exemplare fast nur auf die Pränumeranten eingeschränkt war) neu aufgelegt werden. Auch das Aeussere empfiehlt sich hinlänglich. Der Herausgeber hat neue Lettern verfertigen lassen, die wenigstens alle bis dahin in Siebenbürgen befindlichen übertreffen.»

3131. 501. lap alúl 2. sor: «Szegény Czinke! neki jó szíve vagyok, azt mondják; de elméje gyermekkori szokásánál állapik!» Ungv. Tóth László valószínűleg Czinke Ferencnek azokra az előadásaira czéloz, a melyekről a Hazai és Külföldi Tudósítások 1815. évf. (aug. 26-ki) 17. számában a következők olvashatók: «Gyönyörködtető jelenés volt az, mellyre Tudós Czinke Ferencz Prof. Úrnak a' Magyar Nyelv' és Litteratura Tanítójának szorgalmatossága adott alkalmatosságot, a' ki nem a' tanításainak tárgyaiból szedett állításoknak védelmezésére állította ugyan ki Tanítványait, mint több Academiákban ditséretes szokás, hanem azokból az exameneket különösen elvégezvén, az Ifjúságnak szeretetét a' Magyar Nyelvhez az által igyekezett felserkenteni, hogy némelly hasznos, és mulatságos tárgyakról drammatizált munkákat declamálatott.»

U. o. alúl 1. sor: «Nem tudom, mi nemű indulattal vevé tőlem a' feleletet, főképen mivel avval nyomtatásban lepném meg.» Ungv. Tóth László a Czinke

Ferencznek hozzá írt költői levelére s az erre írott válaszra czéloz, a melyek együtt egy kis füzetben jelentek meg. Mivel mind a kettő érdekes adalék a nyelvújító harcz történetéhez, közlöm az egészet Czinke F. és Ungv. Tóth L. jegyzeteivel együtt: ;

Két poétai levél.

I.)

Tekintetes

Czinke Ferencz Úr é

Tóth Lászlóhoz.

II.)

Tóth László é

Tekintetes

Czinke Ferencz Úrhoz.

Előszó

Tekintetes Czinke Ferencz Úr az által, hogy Levelét, mellyet hozzám, Könyvem eránt figyelme; személyem eránt szeretete, 's baráti indulatja bizonyítására írni méltóztatott, feles Hallgatóival is le íratta, úgy látszik, annak közönségessé tételére törekedett. A' Tudós Professor Úr nemes czéljának elősegelésére jónak találtam, hogy azon Levélkének a' nyomtatás által még nagyobb Publicitást szerezzünk. Ne hogy pedig vagy azt minden válasz nélkül el mellőztömmel megvetni, 's figyelmemre méltatlannak itélni látassam; vagy pedig az igaz ügy gyávaságom miatt vesztene ítéltelessék: illendőnek, 's szükségesnek láttam azt is, hogy nemes szívű Tudósunknak feleljek, 's hogy feleletemet az Ő Levelével együtt ki adjam.

Ungvár Németi Tóth László.

I.

Nemes, és Nemzetes Vitézlő

Tóth László Urat

Köszönti

Czinke Ferencz

Pesten Februarius 3. 1816.

A' szokás (az uralkodó, a' nemesebb) tsalhatatlan nyelvmester. Ugy tetszik, ezt akarta mondani Quintilianus

1. K. 6. tzik.

Kedves ajándékod köszönöm, Tóth, pesti barátom!

Jó a' tárgya, nemes, nemzeti szíved, erőd.

Hát fellyebb — az örök Helikon bértzére! sebessen

Visz suhogó szárnyad, 's élni sietve repülsz.

Én, míg e' Siralom völgyében, néha nevetni

Mervén Abdérát, halni sietve rogyok;

Hogy lásd, hogy szeretlek, munkádról — ősz hajam, őszszel
 Tarka bajúszom nézd: szóm igaz, ez szeretet!
 Két szót súgok: *Az új megtetszett.* Írva nem egyez
 Tollunk némellykor. Semmi az. *Élni siess!*
Élni siess — *nem szőrszálat hasogatni* — hazánknak!
 A' jeges aprólék meg ne fagyaszsa tüzed!
 Én sokat úgy írok; szabadonn, a' hogy a' Magyar ejti,
 A' neveket szint' úgy, svédet, oláhot, olaszt.
Írni tanítasz? ¹ Eredj, Dugonicsként, ² szállani oktasd, ³
 'S érzeni a' népet: mestere — szíve legyen!
 A' *nagyokat mesterkészed?* 'S egy mustra — Jacóbusz?
 A' majmot nevetik, Francia, Német, Olasz. ⁴
 Egymást értik azok: kiki a' maga földije nyelvét
 Érti Pekingen túl. Sok Magyar — érti fáját?
Ujulnunk szükség? Ujulj, de — hazáddal: ez a' nagy
 Oskola: édes anyád, mestered, édes atyád.
 Engedj — lángomnak! Veszedelmünk látni — magunkban —
 E' fáj. Oh ifjú — *szórt hasogatva* — *veszünk*;
 Módi: *Személyt-sértés, szót-szállás, írnotok*, és így
 Jobbnak tartjátok *mondanatok* magyarúl.
 Istenem! Ősi nemes nyelvét így kezdi tsigázni
 A' Magyar! Érdem ez is? *Szórt hasogatva veszünk.*
 Innen az írgység, villongás, betstelenítés:
Némelly szótagokért — ölni szeretne — Jakab!
Dóris helyett *Dóriszt* szereted? No 'Te lássad! Az első
 Én jobban szeretem hallani: mert Magyar úgy:
 A' *Virtust* jobban — amaz új *rény* renyhe nevéül.
 Néked az *usz* kezdett tetszeni, nékem az *us*:
Pontzius erre tanít, ugyan ezt bizonyítja *Pilátus*,
 Oh, — *Jézus Krisztus* — légy 'Te, Te, példa örök!

J e g y z é s e k.

¹ Hogy kelljen írni az idegen neveket.

² Az az: a' *Köznép nyelvén*. Ama' halhatatlan érdemű Hazánktijának tulajdon szájából hallottam nem egyszer: *«Lólköm! A' népet köll oktatnunk: mert a' nagyok — mindent tudnak!»*

³ Inkább *kimondani*, mint *leírni* az idegen neveket.

⁴ Értem ama' külföldi nyelvekhez szokott Nemesinket: ezek jobban értik, 's már ezért is örömeoseb olvassák a' tiszta Frantzia, Német, Olasz eredeti munkákat, mintsem kivált az elfrantziásodott, németesedett szójejtésekkel tzikornyázott piperézett újmódi Magyar fordításokat, majmolásokat. —

II.)

Tekintetes

C z i n k é F e r e n c z Ú r a t

A' Magyar Nyelvnek, 's Literaturának

Pesti Fő Iskolánkban

Közönséges, Rendes Tanítóját,

Több

Tudós Társaságoknak

Tagjokat

Üdvözli

Ungvár Németi Tóth László.

Pesten 1816-dik évben, Februariusz 17-ik napján.

A' szokás, ha hibás, nem egyéb, mint régi bűn, (a)

Közpélda beszéd.

«Hát te is így e?» Imígy szólott Brútuszhoz, az ádáz,
 A' fene Brútuszhoz Caesar, a' mint az egészen
 Markolatig döfné gyilkát szívébe. (b) — Kegyetlen,
 'S fájdalmas lehetett neki, a' nyomorultnak ezen seb,
 Mert váratlan esett, — 's olyantól, a' kinek ötlet
 Védnie, vagy legalább épen nem bántnia kellett.
 Úgy én is, ha ugyan szabad egy kis esethez imílyen
 Nagy példát szabnom, míg majd vádadra felelnék,
 Meg szólíthatlak, — 's méltán! a' *Hát te is ígygyel.*
 Nemzeti Nyelvmeister; olly nyelvnek Mestere, mellynek
 Csinosodása határt mind eddig nem tudá; 's annyi
 Férfi után, mint Révay [!] volt, — azt tartja hibának:
 Hogy köznépünknel, 's a' tág, hebehurgya szokásnál
 Jobb Bírót leltem; 's hogy okoskodom, a' mikor illik. (c)

Ugy e'? tehát nem kell, azt mondod, szórt hasogatunk,
 Vagy pedig (a' te szovad nekem ezt teszi) grammatikáznunk:
 Mert, a' mellyet ugyan nem is érhető Nemzetem eddig, (d)
Szórthasogatva veszünk. Te hibázzs, Nagy Férfi! bötsület,
 'S tisztelet ósz hajaidnak. Igaz lehet a' Praetextás
 Cátónak szova is. — Engedj Ifjúi tüzemnek!

A' Poezisz, valamint a' Graphica lelki tehetség, (e)
 Egy formán költő, 's azon egy költői tehetség.
 A' Kép, mellyet imez, vagy amaz másolgat előnkbe,
 Nem mustrája szerént; nem eszemben, 's phantaziámban
 'S nem tárgyára: hanem külső mázára különböz.
 Festünk [!] a' Poeták. Nézzd a' Tájézsi Poéta
 Szépét, 's vallj igazat, hogy nem több a' Nagy Apellesz
 Tengeri Vénusza sem. — Ideánk a' rajzolat abban,
 Mellyet el aprózunk, 's szovaink mind annyi vonások,

Mellyeknek szint' úgy egymás közt, mint az egészszel
 Illendőségben kell állni, — egy éktelen íge
 Olly árnyékot vet bár melly szép versre gyakorta,
 Mint egy durva vonás a' legszebb képre. Mit írhatz
 Szépet, 's kellemetést, ha talám ecseted sem egyenlő.
Szörthasogatva nyerünk. Az Apellesz húzta vonáskát.
 El felezé Protogén, 's imezét újonnan Apellesz:
 Fínom szátra vagyon szükségek, 's nyerne az által.
 A' ki Poétának kíván tartatnia, szükség,
 Hogy ne csak értessék, hanem indulatokra hevítsen:
 Éreztesse baját, 's örömét; félelmet okozzon
 Szörnyeivel mindenben; bámultassa Vitézét;
 Utáltassa latrát, 's bájoljon Szépe nevében.
 Ezt pedig azt [!] teheti; kire Sváda mosolygva tekinget;
 Kit Muzája kerék szájjal, 's lángésszel ajánlhat; (*f*)
 'S 'a ki külömbséget tud tennie a' buta pórság.
 Kába szokása között, és a' közt, a' mit az Ízlés,
 A' nemesebb Ízlés közöl a' Mennyszülte Művészzel.
 Tudta Anacreon is, láthatd, a' Dóriszi nyelvet,
 A' Község nyelvét, de azért csak túnya parasztját
 Hagyja beszélni azon. (*g*) Más nyelven szólnak az Írók
 Minden Nemzetnél! a' Német példa mutatja.
 Lássd a' Nagy Mestert, Adelungot: mennyi Külömbőség
 A' Könyvnyelv, és a' Köznyelv közt. Érti e' ott is
 A' buta, pór Atya, — Melpomené felavatta fiának
 Lélekkel teljes szavait? Mi okon buzog annak okáért
 Hunnia olly dühösen? — maga ellen! hogy neki is kezd
 Olly sok század után HORVÁTJA, KAZINCZYJA lenni,
 Kik nem szégyenlik a' Herculesz Éliszi tettét
 (Meg vallá egyikök (*h*)) például venni magoknak.
 A' Nyelvmasternek, ha mit elhagy, nem pedig a' mit
 Hallat, 's olvastat, válik díszére. (*i*) Valóban!
 Újúlunk szükség, 's mivelünk újulni Hazánknak;
 Nem minékünk avval. (*k*) Fiaalkor tiszte tanulni.
 Áldás hív Öseink hamvokra, hogy a' Magyar Ígét
 Mind eddig, legalább csak szájról szájra is által
 Tudták adni nekünk. Köszönet, 's szent Hála Tinektek
 Tisztes szép Öregink! (*l*) kiket annak haszna vezérelt.
 Még mi tovább haladunk, 's Kegyelem! ha le rontjuk az állást,
 Melyet az épületet megfundálásra tevéték,
 'S más magasabbra kelünk, hogy feljebb keljen az alkat.
 Fog majd lenni határ, mellyen fel hágni tilalmas,
 'S nem lehet, — a' Bábel gógtornya okozta veszélytől.
 Nincs mit félni. Leszen! leszen! a' ki le szúrja
 Zöldombját, mellynél nem kel magasabbra az alkat.
 Mustrámról is szólsz, de kit értesz, nem tudom. Amnyit
 Mondhatok: énnem egy ember több három ezernél;

Sok pedig, — a' halmaz sokaság, az erőllenek egy sem. (m)
 'S azt az egyet követem, nem majmolom, — a' sokasággal
 Nem tartok, mert hogy gyakran több jó legyen egyben,
 Mint nagy halmazban, (n) hallám, 's régóta tanulom.

Még egy! Az én *usz*-omat te csak inkább *us*-nak akarnád
 Hallanod, — a' mit jobbnak ítélsz, választni szabadság.

Én sem vaktában veszem, a' mit jobbnak ítélek.

Római volt Juliusz, szép volt a' Római Tóga.

'S mért állítók őt Magyar öltözetünkkel előnkbe? (o)

Dórisz nem tetszik, Dóris kell! és az utóbbi,

Mint Magyar úgy tetszik, nincs ellenem, — engem az elsőb,

A' Görög is bájul, — kevesek a' Pyrrha Leányi.

Azt mondják; de azért a' Pannoni Lányt sem utalom.

Így lehetett, czeket lehetett leveledre felelnem

Érdemes Ősz öregem! nem hogy viadatra kiállnék,

Sem hogy mérkezném veled, ismerem a' te korodnak,

Bő tudományodnak, tisztédnek, 's érdemeidnek

Méltóságait, mind szép szó, 's tiszteletemre

Érdemes, azt vallom, hidd el; — csak menteni kellett,

Csak tisztítani magam', hogy ügyem nyerhessen előtted.

Felpörösöm voltál, most Bíróm ostracizálhatsz:

Én pedig örvendek, hogy munkácskámra figyelmezs,

Örvendek, 's köszönöm, hogy nem titkoiva ítélgetsz.

Jegyzetek.

a) Csodálkozik az ifjú Versíró, hogy a' szokáshoz, nem csak a' Köznép; hanem még a' tanultabbak; sőt magok a' Nyelvmesterek is annyira ragaszkodnak. «A' szokás (az uralkodó, a' nemesebb) tsalhatatlan Nyelvmester 's a' L.» Ezek a' Tekintetes Czinke Ferencz Ur szovai Quintilián után. Mellyik az az Uralkodó szokás? — az e', mellyet a' Nemzetnek nagyobb része követ? úgy de, kik teszik a' Nemzetnek nagyobb részét? — a' simultak e', vagy a' simúlallanak? — úgy látszik, hogy az utóbbiak, — még is az ő szokások csalhatatlan Nyelvmester? Tagadom. Vagy talám érteni kell az uralkodó szokáson a' maít, — a' mostanit — még pedig a' *Nemesebbet*? Ugy e'? mellyik az a' nemesebb szokás? Ki fogja azt nekünk meg mondani? Felelet: Vagy a' Grammatica, vagy magunk okoskodása, bár mind a' kettő szórt hasogatra vezessen is. Ha magunk restek, vagy túnyák vagyunk okoskodni, vizsgáljuk azoknak írásait, kik a' jó és rossz szokás között különbségeket találtak, akár csak példákkal mutatták, akár tanító hangon hagyták fenn azokat Maradékaiknak. Ezek az én Grammaticám! Mivel pedig egyes magános emberek, sőt több tagú Tudós Társaságok is vagy által nem lálhaták a' szokásnak minden hibáit, vagy talám még szaporíták is azokat, fenn maradt a' jus reánk is, hogy okoskodjunk mindenütt, a' hol előtlünk az Etymológia, 's Analógia fénye világít. — Azomban, ha a' Külföld, vagy a' Régiség szovaival akarunk tekintetet, 's hitelt szerzeni állatásunknak, hallgassunk meg ugyan azon tárgyról mindeneket, meg lehet, hogy az ellenfélnek

még több igaza vagyon. P. o. *Quintilián* jovallni látszik a' szokást; de *Varro* ellene mond annak: «*Consuetudo loquendi in motu est, itaque solet fieri ex meliore deterior.*» *Horátz* pedig épen azt mondja róla, a' mit a' mi újabb Nyelv-művelőink kívánnak tőle, hogy tudniillik a' jó hajdaniakat bé vegye (*Multa renascentur, quae jam cecidere*), az ékteleneket pedig ki hagyja (*cadentque, quae nunc sunt in honore vocabula*). Tagadhatatlan a' Szokás böcse, 's érdeme, de csak úgy mint *matériáé*, (a' midőn pedig nem csak a' maitól; hanem a' régítől is tanácsot kell kérdenünk) mellynek az ész, a' józan ész adhatja meg formáját. — A' szokás, ha hibás, nem egyéb, mint régi bűn!

b) *Gyilok*. Sica. Lásd Révay Grammaticáját a' 239-dik lapon.

c) «A' Révay tanítása szerint (így szól az ő hív Tanítványa, és szerető Barátja, Boldogréti Vig László, Versegi Ferencz tiszta Magyarását czáfoltában) a' Nyelvtanításbéli Vetekedésekben legbátorságosabb Bíró a' józan észszel való helyes élés, melly valamint egyéb Tudományokban, úgy a' Nyelvtanításban is bizonyos megczáfolhatatlan, 's a' józan okoskodásokon épült rendszabások után ezt jónak, azt hibásnak esmérí a' nyelvnek szokásában. — Nem Bíró a' mi Tanítónk előtt a' Dajka dadogta beszéd, a' dialectus, a' régiség, az újság, az idegen nyelv, a' Nemzet akarátja. Bíró lehet ellenben, bölcs állatásai szerint, akár mellyik Hazafinak, ha mindjárt született Palócz volna is, meg rázhatatlan okoskodása. Kiki hozzá nyúlhat az ő ítélete szerint anyai nyelvéhez, kiki felezgetheti annak természetét, kiki ajánlhat rendszabásokat; csak azt kívánja Édes Polgártársaitól, a' mire úgy is kiki köteles a' természetnek törvénye szerint, hogy ők munkálkodásokban soha meg ne feledkezzenek a' józan észszel való helyes élésről; hogy azokat, a' miket más Hazafiak a' meggyőződésig nyilván meg bizonyítottak, szorgalmatos meg vizsgálások után el fogadniok mindenkor készek legyenek; hogy végtére ezen elfogadások, magokat semmi tekintettől, helytelen szokástól, tartománybéli szólásmódjától ne engedjék hátráltatni.» 128., 129. lapokon. —

Boldog Magyar Nemzet! kinek, Jó Génuszod, bár csak álarczája alatt is, illy igaz Tudományt hinteget; kire egy Révaydnak sugárzó Glóriája annyi fényt, 's annyi világot vetett; 's kinek keblében már jelen a' Herculeszek, hogy az el fáradt Atlászt fel váltsák! —

d) Örömmel hallom némelly nyílt szívű Öregeink szájaikból a' vallástételt, hogy a' mi, — Nyelvünknek belső alkatját, a' lelkesedést, 's a' csinosodást illeti, tíz húsz esztendő óta, oriázi lépésekkel hágdosott elő Nemzetünk. Azok a' tudós vetekedések, mellyekben Révay Versegivel; Versegi Révayval; Vig László pedig mind Versegivel, mind Pápay Sámuellel; mind a' Debreczeni Tudós Társasággal, annyi merészséggel, 's buzgósággal tusakodtak; szülték ugyan azt a' következtetést is, hogy Nyelvünk mind az Orthographiában *Jotistákra*, 's *Ypsilonistákra*; mind az Analogiában *tatom*, *tetem*-mel beszélőkre, 's *tatódom*, *tetődom*-öt mondokra oszlott legyen (de a' melly egyenetlenség a' tág szokás anomáliáiban még sokkal nagyobb), hasznosak voltak mindazáltal annyira, hogy már ma csak igen ritka legyen írónk között, a' ki ha hibáz is, ok nélkül, 's meggyőződés nélkül követné azt, a' mi hiba. Nagyon megütközik azért az ifjú Versszerző Professor Czinke Urnak a' szokás védelmére hajlottán, holott Tanítványai előtt csak ugyan Grammatikához, nevezet szerint a' Debreczeni Nagy Grammaticához ragaszkodik; — bár szinte annak sok és nagy hibái mind Révay által a' Gramma-

ticában több helyeken; mind Víg László által a' Függelékben eléggé meg-
czáfoltattak is.

e) *Ut Pictura, Poësis erit.* Horátz: *Ars Poetica.*

f) *Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo Musa loqui.* —
ugyan csak Horátz. ap

g) *Ὁ δ' εἰς εἰς δοξαζέτω.* Anacreon X. Oda 6. Vers.

h) *Tövisék 's Virágok.* az első Poéma.

i) *Jeden anderen Meister* erkent man an dem, was er ausspricht;

Was er weise verschweigt, zeigt mir den Meister des Stils.

Schiller.

k) A' Hazá, mint Társaság, mint olyan test, mellynek minden taga elő-
egész, velünk, bennünk, 's általunk él, hal; szaporodik, 's fogyatkozik. Ő vagyon
mi bennünk, nem mi ő benne; ő virágzik mi általunk, nem mi ő általa; 's ő
újúl mi velünk, nem mi ő vele. Mért várnók azért, hogy a' vak történet 's a'
kába *Taláalom* újítson bennünket? Nem díszesh, nem igazságosh, 's nem taná-
csosb e', — okos igyekezetünk, 's munkás szorgalmunk után reménylni, 's kívánni
azt, a' mire már most is szükségünk vagyon. Ha ez igaz, úgy nekem is Hazám
tagának, mint akár mellyikünknek, vagyon arra jusom,

— *Hanc veniam petimusque, damusque vicissim,*
hogy a' szabad, 's lörvényes úton újíthatok, vagy a' mi nekem mind egy,
mert csak ezen esetben vagyon helye az újításnak, jovithatok. Mért nem újíték
hát még is mind eddig? ezt kérdehetné tőlem a' Tudós Öreg, 's talám életkorom
mentsége mellett is el pirulnék, nem pedig vádolhat avval, hogy újító vagyok,
ha ugyan minden szovaimról, 's minden szólásom módjairól (értem a' különös-
beke) vagy számot is adtam Glossáimban, vagy legalább számot adhatnék.

l) Szép valet etiam canum, unde szép Atya, szép Anya. Lássd Révay
Grammaticáját a' 44-dik lapon.

m) *Ἦς ἐμοὶ ἀποθνήσκω; τῆς μοῖρας οἱ δ' ἀναριθμοὶ Οὐδεις.* Lássd Diogén:
Laërt: a' Heraclitt életében.

n) Plus esse in uno saepe, quam in turba boni. — Lássd Phacdr. IV. Könyv.
IV. meséjét.

o) Leg nagyobb botránkozásokónek látszik az én nagy érdemű Öregem
előtt, hogy én a' Görög, 's Római nevek végeiken, ha azok s betűn végződnek,
z-ét is teszek p. o. Apellesz, Mariusz 's több ilyen, de a' mellynek én Glossáim-
ban ugyan már Urát adtam, midőn olvasómat a' szép ízlésű Kazinczyra útasít-
nám, -- lássd a' Töviséket, 's Virágokat a' 44, 45-dik lapokon; itt pedig, ha
valaki ezen lélekkel teljes Magyar Szüleménykét nem ismerné, okát is adhatom.
Nem azért from én, 's kezdette írni Kazinczy sz betűkkel az idegen szövéget,
mintha azt a' z betű által magyarrá tenni akarnók; hanem hogy inkább vastag
s hangjához szokott Magyarunkkal is tulajdon böcse, 's érdeme szerént olvas-
tassuk. Nem volna erre szükség, mihelyest a' Nyelvmester Urak annak ékes
hangját szájról szájra adnák Tanítványaiknak!

Vége.

V. ö. a 3136. számú levéllel.

3139. 515. lap alúl 12. sor: «Meg valloim, hogy *Vitkovits Epigrammáját* a' 2dik kötet 53dik levelén Kovács Mihály Doctorhoz nem szívelhetem.» Vitkovics M. «Meséji és Versei» (Pest, 1817) 103. lapján olvasható *T. Kovács Mihály Orvos Urhoz* a következő epigramm:

Jól gyógyíatsz, nyelvünk' szereted, nagy férjfi, csudállak;
Jó ész 's nemzeti szlv mennyire ritka dolog!

516. lap 1. kikezdés: «Te pedig Barátom a' Museum első kötetjének 165dik Levelén hibáztál, mikor azt mondád, hogy Prónay Sándor iktatta be Telekit . . .» Az Erdélyi Múzeum 1. füzetének 165., 166. lapjain ide vonatkozólag szó szerint a következőket olvashatjuk: «Mélt. Báró *Prónay Sándor* Úr azon alkalmatossággal, mellyel mint Királyi Biztos, Mélt. Gróf Teleki László Urat Somogy Vármegyei Administratorságba béiktatta 1812. Martiusban, a' solennitas' napja' estéjén Berzsenyi Dánielt a' palotába felhívatta és az egybe-sereglett Várm. Rendjei előtt mint jeles magyar Poétát nagy tisztelettel megköszöntötte. — Petrarcha a' Campidoglion borostyánt kapott, Berzsenyi Somogyban megköszöntést. Mellyike nagyobb? Ez, mert amaz Rómában történt, hol a' Művészt minden tiszteli. Berzsenyi annál a' Nemzetnél tiszteltetik, melly szégyelli ismerni a' maga embereit.

«Ezen tudósítást Kazinczy Ferencz Urnak leveléből tettük ide, kinek mint egyébre, úgy a' Muzéumra nézve is sokat köszönünk.» V. ö. a *IX. k.* 2183. és 2200. számú leveleivel.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lapok számát mutatják; a csillagos számokkal jelölt lapokon az illető névről vagy tárgyról kissé bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt (cursiv) betűkkel nyomtatott címek pedig az új vagy nyelvészeti szempontból tárgyalt szokat jelölik.

- Abora. 13.
 Actius. 118.
 Adelung. 9. 12. 15. 373.
 Agricola Károly. 32. 525.*
 Ahlwardt Keresztély. 21. 26. 98. 266.
 — — : Ossian ford. 15. 16. 26. 53.
 72. 92. 98. 524.
Ajangó. 92.
 Ajtay (Várad) Sámuel. 2. 57. 373.
 379.
 — — : Világtörténet. 3.
 Algarotti l. *Döbrentei* G. czímmel.
 Almásy Pál. 4. 54. 69.
 Almásyné. 190.
 Ammon (Ammu) Gáspár. 232. 238.
 542.*
 Andrád Elek. 289.
 Andrassy Károly gr. 182. 535.
 Angiolini. 33.
Anyag. 460.
 Aranka György. 65. 242. 248. 275. 305.
 Aristoteles. 10. 118.
 Armbruster János Mihály. 325.
 Artner Sámuel. 102. 230.
 Asbóth János. 230. 282. 466.
Abra. 315.
Ábrándozás. 265.
Ábrány. 63. 72.
Ábráz (főnév) 169. 285.
 Ányos Pál művei bírálata. 48. 75. 289.
- Babocsay**: Fata Tarczaliensia. 162.
 Bacsányi János. 5. 15. 20. 38. 60. 75.
 77. 86. 120. 324. 329. 355. 360.
 374.
 — — arcképe. 76. 84.
 — — : Ányos Pál élete. 6. 15. 19. 20.
 — — összes versei. 523.
 — — : Ossian énekeinek ford. 5. 15.
 20. 75—84. 86. 151. 203.
 — — verse Himfyhez. 249. 288.
 Bacsányi Jánosné Baumberg Gabriella.
 38. 75. 77. 120. 355.
 Bajzáth József. 17. 30. 31. 58. 108.
 520.
 Balázsházi Mihály. 156.
 Balkay Pál. 267. 298. 338. 401. 558.
Balkány. 4. 62.
 Balog. 87. 529.
 Balogh (Ócsai—) Péter. 231. 541.
 Barcsay Ábrahám 193. 316.
 — — epitaphiuma (Sipos Páltól). 255.
 268.
 Barcsay Ákos fejedelem. 382.
 Barczafalvi Szabó Dávid. 54. 212. 356.
 387. 392. 427. 460. 565.
 — — : levele gr. Dessewffy Józsefhez
 az örökmozgó (*forgony*) iránt. 432.
 510. 565.
 Barkóczy Ferencz egri püspök. 445.
 Barkóczy Ferencz gr. 178. 194. 535.

- Barkóczy László b. 6. 15. 441.
 Baróti Szabó Dávid. 38. 51. 54. 65.
 66. 274. 315. 320. 340. 356. 387.
 411. 453. 526. 545.
 — — : Kisdud szótár. 70. 197. 218.
 255. 274. 440. 528.*
 Bartholomaeides. 210.
 Batthyány Vincze gr. 185. 536.
 Battoni (Pompejo—). 298. 339. 553.
 Bauzée. 493.
 Bay György. 13.
 Bay Józsefné. 75.
 Bayer József. 558.
 Bayle Péter. 232. 238. 243. 251. 310.
 Bánffy György gr. 289.
 Bányai József. 408.
 Bárczay Ferencz. 232. 252.
 Báráczy Sándor. 20. 53. 69. 193. 240.
 387.
 — — arczképe. 115. 268. 486. 522.
 — — életrajza (Kazinczy F.-től). 18.
 21. 55. 122. 124. 129. 248. 335.
 369. 487.
 — — : művei kiadása. 296. 335. 556.
 — — : műveinek bírálata. 388. 556.*
 Báthory Gábor. 362.
 — — : halotti beszéde dr. Szombathy
 Józsefről. 224. 233. 248. 266. 281.
 287. 300. 542.*
 Báthory Zsófia koponyája. 162.
 Beckers gr. 118. 184.
 Bekény. 51.
 Bemerkungen (Freymüthige—) 515.
 Beregszászi Nagy Pál. 15. 38. 54. 56.
 65. 66. 69. 99. 147. 151. 152. 154.
 163. 172. 199. 212. 237. 248. 280.
 285. 287. 329. 330. 347. 354. 364.
 373. 377. 379. 385. 388. 392. 400.
 402. 429. 480. 487. 499. 511. 521.
 526. 534. 553.
 — — : Abhandlung. 154.
 — — : Dissertatio philologica. 38. 50.
 56. 69. 73. 74. 99. 145. 172. 200.
 224. 237. 330. 364. 452. 455. 480.
 526. 530.
 — — : Grammatika. 154.
 Bernáth Jánosné. 360.
 Bertholdy Ferencz. 302. 444. 465. 493.
 548.
 Berzeviczy Gergely. 239.
 Berzsényi Dániel. 18. 66. 270. 273.
 297. 306. 321. 358. 379. 414. 448.
 472. 481. 503. 549. 553. 577.
 — — : A religiók eredete. 271. 307.
 550.
 — — : műveinek bírálata. I. *Kölcsey*
 F. czímmel.
 Bessenyei György. 453.
 — — életrajza. 48. 75.
 — — : Philosophus. 215.
Beszéltet. 460.
 Bethlen Ádám gr.-né. 448. 566.
 Bielek. 150.
 Bignon Lajos. 183. 535.
 Bilkey Pap Ferencz. 18. 56. 72. 100.
 121. 147. 205. 228. 271. 273. 402.
 527. 538.
 — — : Wenzel Weltmann-ja ford. 62.
 205. 527. 538.
 Binz. 332.
 Blanchard Péter : Neuer Plutarch. 414.
 564.
 Blaschke János. 76.
 Blum : Theater-Lexikon. 525.
 Bodmer János Jakab. 337.
 Bodó (Szele-Fármosi —) Lajos. 32.
Bog. 341.
 Boileau. 493.
 Bónis Sámuel. 150.
 Borbély Gábor. 18. 520.
 Bozóky. 314. 360. 385.
 Bozóky István. 126.
 Brassó városáról Cserey M. 382.
 Brunn Fr. Ágost. 232. 536. 542.
 Buczy Emil : Az igazsághoz. 568
 Budai Ezsaiás. 233. 402. 530.
 Bussy gr. 34.
 Butler : Hudibras. 197.
 Bürger. 524.
 Caesar (Julius —). 117.
 Carnot Lázár Miklós. 183. 535.
 Caro (Annibal) : Virgilius ford. 203.
 Cartesius. 280.

- Castlereagh. 108.
- Catel Ferencz. 278. 545.
- Cato. 322. 355.
- Catullus. 337. 389.
- Caucig. 526.
- Cervantes. 335.
- Chateaubriand 59. 183.
- Chateaucuf. 185.
- Chodowiecky. 477.
- Christen József Mária. 32. 526.*
- Cicero. 12. 20. 86. 117—119. 167. 216. 240. 280. 284. 285. 304. 335. 380. 385. 389. 400.
- Cleymann Károly. 28. 29. 228. 541.
- Constant Benjamin. 183. 535.
- Correggio: Ivfaragó. 17. 32. 185. 355.
- Coste l. *La Coste* címmel.
- Csarnok* (csornok). 288. 304. 373. 376. 379.
- Csáky Antal Brúnó gr. 519.
- Csáky Antal gr.-né. 1. 277. 519.*
- Csáky József gr. 498.
- Csehy József. 242. 329.
- Cseresnyés Sándor. 145. 501.
- Cseréy Farkas (id. —). 512.
- — arczképe. 244. 270. 286. 316. 543.
- — életrajza. 287. 547.
- — epitaphiuma. 316.
- Cseréy Farkas (ifj. —). 6. 87. 122. 126. 146. 244. 286. 294. 308. 317. 347. 352. 380. 411. 448. 462. 464. 505. 512.
- — : kisebb munkái kiadása. 512.
- Cseréy Lőrincz arczképe. 465.
- Cseréy Miklós. 40. 58. 87. 107. 121. 126. 205. 309. 382. 396. 448.
- Csel.* 225.
- Csón.* 50.
- Csokonai Vitéz M. 402. 495. 503.
- — : műveinek bírálata. l. *Kölcsey* F. címmel.
- Csúzy Pál. 516.
- Csünni.* 450.
- Czáf.* 213.
- Czinke Ferencz. 501. 503. 510. 521. 569.
- Czinke Ferencz: epistolája Ungvár-németi Tóth Lászlóhoz. 569—571.
- Czirák Antal gr. 177. 534.
- D'Alembert. 495.
- Daru: Horatius ford. 479.
- Davy: Chemia (ford. Pethe F.). 381. 556.
- Dayka Gábor. 66. 210. 353. 503.
- — életrajza. 18. 21. 55. 122. 124. 129. 248. 284. 335. 487.
- Debreczeni grammatika. 144. 550. 575.
- Degenfeld gr. 76.
- De Lille. 11.
- Denina: Discorso. 287.
- Denis Mihály: Ossian ford. 16. 27. 524.
- Dercsényi Ferencz dr. 1. 445.
- Dessewffy Ágoston gr. 177. 534.
- Dessewffy Ferencz gr. 177.
- Dessewffy Ferencz (ifj. —). 177. 534.
- Dessewffy József gr. 1. 24. 26. 37. 40. 68. 71. 93. 95. 103. 115. 126. 174. 193. 202. 245. 250. 277. 309. 322. 334. 348. 355. 384. 385. 428. 445. 464. 491. 507.
- — arczképe. 95. 185.
- — bécsi útja. 45. 68. 174—187. 193.
- — : A gondatlan ivó, Anakreon után. 494. 567. 568.
- — : A naphoz. 497.
- — : A nyelvújításról. 429. 492. 507.
- — : Bajvívás Erösszal. 494. 567. 568.
- — : Döbrentei Gábornak. 498.
- — : Sas. 25.
- — : Schiller Ideáljai ford. 498. 499.
- Dessewffy József gr.-né Sztáray Eleonóra. 45. 93. 103.
- Dessewffy Kálmán gr. 177. 534.
- Dessewffy Sámuel gr. 104. 177. 311. 534.
- Dézsí (Désy) Mihály. 94. 96. 105. 310.
- Dics.* 23.
- Dióssy Dániel. 234. 235.
- Diószeghy Sámuel. 280. 411.

- Díószeginé Csicsvai Mária. 157. 410.
Dókus (Csabai —) László. 99. 162. 172.
173. 196. 208. 236. 344. 354. 365.
403. 404.
Dókus (Csabai —) Sámuel. 397. 403.
Dolce (Carlo —). 298. 339.
Dónát János. 16. 35. 115. 147. 162.
174. 185. 189. 266. 267.
Dónát Jánosné. 91. 115. 147. 189.
Döbrentei Gábor. 7. 11. 15. 46. 52.
73. 74. 85. 120. 146. 150. 191. 203.
209. 219. 241. 243. 247. 266. 268.
286. 298. 302. 308. 316. 323. 328.
329. 360. 371. 376. 380. 393. 411.
461. 496. 504. 506. 567.
— —: Algarotti műve ford. 8. 74.
86. 120. 203. 519.
— —: folyóirata: Erdélyi Múzeum.
13. 46. 73. 88. 121. 172. 203. 211.
241. 247. 266. 298. 395. 496. 545.
567.
— —: Belgrádi leány. 86.
— —: Pataky halála. 206. 247. 287.
543.
— —: jegyzetei a Gyarmathy S. észre-
vételeire. 131—140.
— —: A német próza története. 248.
287. 538.
— —: Barcsay Ábrahám életrajza.
568.
— —: Tudósítás a drámai pályázat-
ról. 265. 289. 569.
— —: Alvinczy b. élete. 569.
— —: Dessewffy József gr.-nak. 496.
551.
— —: A poézis nyelve. 204. 537.
— —: Az új szokról. 247. 544.
— —: A múza s a vágó ifjú. 569.
— —: A szív vágyása. 569.
Döbrentei Lajos (D. Gábor atyja). 395.
Döme Károly. 43. 276. 402.
— — distichonjai. 274. 545.
— —: Klopstock ford. 43.
— —: Metastasio ford. 43. 450. 545.
— — levele. 274. 276. 545.
Dréta Antal. 35. 55. 271. 276.
Du Marsais. 498.
Dudási Antal. 70. 529.
Dugonics András. 126. 212. 387. 392.
402. 451.
Dulhazy Mihály. 318. 341.
Egger. 277. 300. 331.
Egresi Pál. 466.
Ehrenreich. 297. 361.
Elbávit. 341.
Elélükken. 265.
Ellinger. 255.
Elszontyolodás. 243. 265.
Elv. 341.
Engel Keresztély. 366.
Ennius. 118.
Erdődi István. 401.
Erdősi (Sylvester) János. 65.
Erény. 389. 440.
Ersch János Samu. 127. 532.*
Estelet. 341.
Esterházy Ferencz gr. 180.
— — leánya Wolkensteinné. 180.
Esterházy József gr. 17. 28. 31. 58.
97. 329.
Esterházy Károly gr. püspök. 175.
441. 445.
Édes Gergely. 65. 402.
Ezsdőáni. 265.
Ék. 43. 92.
Éldele, allelet. 197. 202. 218. 231.
Év. 50. 164.
Faludi Ferencz. 402. 453. 461.
Farkas (Bölköni —) Sándor. 87. 123.
146. 152. 205. 209. 219. 221. 239.
263. 287. 290. 298. 302. 369. 395.
396. 412. 462. 470. 504. 506. 529.
— —: Decius és Junius. 87. 123.
— —: Mit akarsz, könny . . . 290.
302.
Fazekas István (id. —). 21.
Fazekas Mihály: Ludas Matyi. 312.
329. 336. 339. 349. 352. 357. 359.
396. 428. 443. 472. 551.
Fábián József. 2. 336.
Fáy András. 486.
Fáy Barnabás. 177. 534. . .

- Fáy Józsefné. 250.
 Fáy Mózes. 486.
 Fejes István. 558.
 Fejér György. 47. 392. 402. 440. 461.
 520. 529. 533.
 Fekete Ferencz gr. 322. 337. 348.
 355.
 Fekete János gr. 322. 337. 348. 355.
Fekv. 204.
 Felelet a Mondolatra. 49. 51. 57. 58.
 65. 67. 68. 73. 75. 92. 93. 96. 98.
 115. 121. 124. 126. 144. 145. 158.
 161. 171. 185. 191. 192. 195. 199.
 220. 228. 249. 272. 275. 288. 296.
 304. 306. 312. 337. 363. 387. 400.
 414. 476. 527.
 Ferencz cs. és kir. 30.
 Ferenczy János. 276.
 Festetics György gr. 125. 146. 202.
 282. 297. 335. 413. 416. 466. 559.
 Fichte J. 565.
 Fiorella. 34.
 Fischer István b. 228. 229. 540.
 Fischer József. 32. 526.
 Fleischer. 327.
 Florian. 555.
 Fodor Gerzson. 233. 542. 543.
 Fodor László. 155. 258. 397. 399.
 403. 408. 410. 438.
Fohász. 198. 218. 401.
 Folnesics Lajos. 120. 122. 212. 356.
 392. 396. 402. 453. 460. 551.
 — — : művei. 356. 554.*
 Fontenelle. 221.
Forbátlani. 341.
 Forgács Ferencz gr. 182. 535.
 Forgács Miklós gr. 77.
Forgony. 433. 436. 565.
 Fouché. 183. 535.
 Földi János. 65.
 Fried Sámuel. 385.
 Fries gr. 27.
 Funke K. 301. 548.
Furcsa. 225.
 Furino (Furini) Francesco. 298. 338.
 548.
 Füger. 30. 76. 84.
 Füssly : Lexicon der Künstler. 332.
 552.
 Füzési József. 87. 146. 205. 219. 221.
 396.
 — — : Az estve ünneplése. 87. 89. 529.
 Galletti : Atlas. 172. 534.
 Gamauf Theophil. 442.
 Garve Keresztély. 11. 503. 517.
 Genersich János. 233. 324.
 — — kitüntetése. 325. 552.*
 Gerstnérné. 36. 38.
 Glatz Jakab. 30. 327.
 Goethe. 151. 241. 263. 312. 429. 471.
 481. 495. 510. 540.
 — — : Iphigenie. 471.
 — — : Szelmai dalok. 524.
 — — : Aus meinem Leben. 254.
 — — : Tasso. 471.
 — — : Wilhelm Meister. 471.
 — — Egmont. 471.
 I. *Kazinczy F. fordításai* között is.
 Gottsched. 65. 337.
 Graesse. 536.
 Grassalkovich angol kertje. 176.
 Griesbach János Jakab. 232. 238.
 542.*
 Gruber K. 532.
 Grüner. 295.
 Guido : Amor. 17.
Gübö. 341.
 Gyarmathy Sámuel. 122. 129. 212.
 225. 288. 377. 392. 402. 427.
 — — : Jegyzetei Kazinczy F. fordításaira. 122. 131—143. 152. 191.
 249. 270. 288. 298. 362. 377. 395.
 532.
 — — : Szótára. 191. 195. 218. 221.
 249. 274.
 Gyöngyösi János. 364.
 Gyöngyösy István. 322. 392. 402. 453.
 György József. 4. 56. 63. 144. 147.
 157. 238. 250. 258. 367. 376.
 Gyulay Constance gr.-nő. 461.
 Gyulay Fanni gr.-nő. 244. 269. 461.
 Gyulay Ferencz gr.-né. 48. 76. 85. 190.
 244. 286. 462.

- Gyulay Karolina gr.-nő. 87. 122. 188.
267. 447. 461. 521.
- Gyulay Lajos gr. 46. 76. 150. 204.
244. 286. 395. 463. 504. 506. 567.
- Haller** (nevelő). 289.
- Haller** (a költő). 289.
- Haller Gábor** gr. 317. 569.
- —: Barcsay Ábrahám emlékezete.
568.
- Haller János** gr. 402.
- Haller László** gr. 402.
- —: arcképe. 88. 244. 270. 287.
299. 304. 317. 397.
- —: Telemach ford. 5.
- Hardenberg Károly Ágost** hg. 444.
493. 565.*
- Hartleben**. 172.
- Haynóczy József**. 361.
- Hazai és Külföldi Tudósítások**. 525.
527. 530—532. 536. 537. 539—542.
544. 547. 548. 551—554. 569.
- L. *Kulcsár* István czímmel is.
- Hála**. 358.
- Hegedüs Sámuel**: Barthelemy Anacharsisának ford. 569.
- Heinrich Gusztáv**. 529.
- Helébelés**. 341.
- Helmeczy Mihály**. 3. 8. 9. 14. 18. 37.
51. 56. 62. 71. 91. 100. 112. 121.
127. 146. 152. 161. 171. 189. 191.
196. 199. 218. 236. 265. 271. 273.
298. 327. 346. 348. 358. 362. 389.
402. 473. 521. 524.
- —: Jelentés a Kazinczy F. műveinek kiadása iránt. 388. 400.
- Hering Ignác**. 63. 150. 527.
- Hermina** hgnő (József nádor neje) l. *József főhg. házassága* czímmel.
- Heyne**. 28.
- —: Homeros kiadása. 185. 536.*
- —: Virgilius kiadása. 185. 536.
- Hünzenau b.** 281.
- Hoblik Márton**. 402.
- Holle** (Mad. de—). 27.
- Holosovszky Imre**. 402. 450. 558.*
- Hómeros**. 10. 118. 164. 240.
- Hon** 92.
- Horatius**. 20. 69. 116. 123. 164. 166.
186. 216. 285. 303. 313. 322. 334.
335. 337. 478. 487.
- —: Satirái (ford. Virág B.). 320.
- —: levelei (ford. Kis János). 14.
225. 231. 372. 467. 479.
- —: levelei (ford. Virág B.) 15.
115. 147. 153. 162. 218. 221. 231.
273. 320. 330. 372. 467. 531.
- —: levelei (ford. Wieland). 231.
372. 467.
- —: levelei (ford. Voss). 467.
- Horányi Elek**. 223. 346. 503.
- Horvát István**. 3. 8. 9. 50. 57. 66. 153.
162. 173. 304. 328. 340. 534. 553.
575.
- —: Szivemhez. 569.
- —: Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás védelm. 3. 172. 237. 256. 354. 553.
- —: Magyar Dámák Kalendárioma. 3.
L. *Ungvárnémeti* Tóth L. czímmel is.
- Horváth Ádám**. 16. 61. 297. 415. 515.
— — levelei. 115. 153. 172.
- Horváth Endre**. 18. 19. 22. 35. 100.
271. 273. 276. 450. 460. 473. 479.
486. 520. 522. 523.
- Horváth János**. 276. 331. 341. 358.
- Horváth János** (más személy). 516.
- Horváth József**. 516.
- Horváth József Elek**. 64. 528.
- —: Megelégedés. 528.
- —: Pataky M. halálára. 64.
- Horváth Tamás**. 32. 100. 525.
- Hölgy**. 92.
- Hutten Ulrik**. 377.
- Hübner János**. 75. 151. 515. 529.
- Igaz Sámuel**. 567.
- Illyés András**. 101. 392. 402. 453.
- Ima**. 451.
- Inczédy István**. 403.
- Inkey Ferencz**. 516.
- Inkey János**. 516.
- Isaak Sámuel**. 368. 373. 377. 379. 385.
- Ismétel**. 389.
- Izon**. 62. 72. 218.

- Jahn (Jache, Jones) Frigyes Lajos. 286. 294. 316. 361. 380. 396. 448. 444. 465. 493. 565.*
 462. 465. 505.
 Jankowich Miklós. 350. 354.
 Janschke Ferencz. 344.
 Jászai Mihály. 156.
 Jenisch. 12. 388.
 Jób Mátyás. 345.
 Jodelet. 116.
 John Frigyes. 76. 84. 287. 304.
 Johnson. 21. 266. 524.
 József fhg. nádor. 17. 29. 184. 384. 540.
 — — házassága. 184. 194. 209. 229. 233. 235. 238. 239. 251. 356. 536. 539.* 554.
 — — : beszéde. 229. 541.
 Józsa dr. 58.
 Judenhoffer dr. 470.
 Juhász András. 148. 533.*
- Kaergling** (Kärgling) Tóbiás. 94. 115. 267. 530.
 Kanka. 210.
 Kant. 278.
 Kanyó László. 88. 122. 205. 529.*
 Kapcsándy. 101.
 Karacs Ferencz. 542.
 Karácsonyi Sámuel. 395.
 Karner László. 543.
 Karner Lászlóné Kazinczy Honoria. 234. 543.
 Kassai József. 70. 273.
 Katona Mihály. 562.
 Kaufmann Angelika. 298. 339.
 Kazinczy András (Kazinczy F. nagybátyja). 543.
 Kazinczy Andrásné (K. F. szépányja). 528.
 Kazinczy Dénes. 53. 124. 159.
 Kazinczy Ferencz :
 — — életrajzi adatok : anyagi állapota. 67. 100. 126. 160. 219. 254. 265. 283. 359. 366.
 — — — : betegségc. 1.
 — — — : bécsi útja. 4. 16. 19. 98. 109. 188. 324. 520—523.
 — — — : terve az erdélyi út iránt. 85. 88. 122. 151. 247. 268. 270. 286. 294. 316. 361. 380. 396. 448. 462. 465. 505.
- Kazinczy Ferencz** arczképe (Donál J.-tól). 16. 189. 267. 297. 414.
 — — arczképe (Kreutzinger-től). 267. 297. 522.
 — — az újhelyi ev. ref. egyház főkuratora. 250. 269. 282. 310. 341. 397. 403. 404. 408. 438. 558.
 — — a zemplénmegyei levéltár rendezése. 127. 128.
 — — Pandecták. 225.
 — — művei : Epigrammák (általában). 87. 121. 241. 264. 335. 353. 373. 379. 385. 390. 453. 455. 468. 487. 503. 532. 569.
 — — — : A nyelvrontók. 373. 377. 379. 386. 390. 464. 490.
 — — — : Az egri bibliotékára. 442. 446.
 — — — : Baróti Szabó D. 373. 468.
 — — — : Himfy. 390. 453. 460. 468. 503.
 — — — : Homeros 3 sora ford. 374. 376. 378. 391.
 — — — : Kisfaludy. 468. 476. 490. 503. 505.
 — — — : Lúdhattyú. 373. 468.
 — — — : Mi a sok ? 490.
 — — — : Szemeréhez. 460. 469. 503. 505.
 — — — : Szentmiklóssy. 469. 503.
 — — — : Epistolái (általában). 242. 328.
 — — — : Berzsenyi Dánielhez. 88. 121.
 — — — : Cserey Farkashoz. 471.
 — — — : Erdősi vagy : Az újítók. 379. 380. 488.
 — — — : Farkas Sándorhoz. 471.
 — — — : Kenderessy Mihályhoz. 464. 483.
 — — — : Nagy Gáborhoz. 369. 532. 555. 567.
 — — — : B. Naláczy Istvánhoz. 374.
 — — — : Gr. Török Lajoshoz. 22. 483. 532. 567.
 — — — : Vida Lászlóhoz. 268. 321.

331. 345. 359. 361. 362. 372. 397.
471. 472. 473. 484. 488. 501. 553.
- Kazinczy Ferencz epistolái: Vitkovics
Mihályhoz. 334. 353. 377. 379. 400.
430. 466. 487.
- — —: prózai művei: A neologismus
apologiája. 329. 392.
- — —: A magyar irodalom törté-
nete. 568.
- — —: Előszó a Rummy K. Gy.
Monumenta Hung. cz. művéhez.
349—352. 362. 382. 391.
- — —: Felelet Beregszászi Nagy
Pálnak. 15. 39. 56. 67. 69. 73. 74.
96. 99. 120. 122. 124. 125. 127.
153. 162. 163. 199. 202. 204. 211.
248. 256. 266. 289. 297. 298. 303.
357. 385. 386. 468.
- — —: Felelet Zsombory József-
nek. 297. 298. 303. 385. 386. 394.
463. 464. 481. 468.
- — —: Jelentés (az Anti-Mondolat
iránt). 192. 195. 199. 208. 212. 275.
296. 416.
- — —: Jelentés a Klopstock Mes-
siása ford. iránt. 452. 460. 476.
- — —: bírálatai: Kisfaludy: Himfy
Szerelméi. 312. 322. 337. 348. 355.
400. 473. 515. 520. 551. 569.
- — —: Pápay S.: A magyar litera-
tura esmérete. 341.
- — —: Verseghy művei. 341.
- — —: Scheller lexicona átdolgozása.
196. 197. 274.
- — —: fordításai: Bácsmegyei. 2. 22.
57. 113. 140. 522.
- — —: Boufflers levelei. 14. 113.
146. 161. 198. 267. 476.
- — —: Gessner idylljei. 2. 57. 113.
267. 324. 358.
- — —: Goethe: Egmont. 73. 75.
113. 198. 268. 305. 358. 475.
- — —: Clavigo. 75. 87. 113.
146. 266.
- — —: Sztella (Esztell). 75.
113. 161. 198. 225. 266.
- — —: A testvérek. 75. 113.
- Kazinczy Ferencz fordításai: Goethe:
Római Carneval. 113.
- — —: Hágár a pusztában. 114.
- — —: Herder értekezése. 204.
- — —: Paramythek. 2. 113.
- — —: Repülő szekér. 358.
- — —: Klopstock: Messias. 14. 92.
114. 241. 265. 266. 267. 375. 439.
442. 446. 449. 460. 476. 485.
- — —: Kotzebue: Lanassa. 114.
- — —: Lessing: Emilia Galotti.
14. 114. 267. 375. 450. 460. 476.
486.
- — —: Miuna v. Barnhelm. 14.
114. 267. 476. 486.
- — —: Miss Sara Sampson. 14.
114. 267. 476. 486.
- — —: Majláth J.: Ungr. Sagen
u. Märchen. 45.
- — —: Marmontel: Szívképző re-
gék. 2. 20. 57. 113. 131. 288. 323.
328. 358. 375. 478.
- — —: Metastasio: Themistocles.
91. 112. 114.
- — —: Titus. 91. 112. 114.
- — —: Molière: Rigó Jonalbán.
14. 91. 112. 113. 146. 161. 198.
218. 267. 476. 486.
- — —: Ossian énekei. 4. 16. 26.
36. 53. 62. 71. 74. 75. 91. 96. 98.
113. 114. 122. 146. 152. 161. 171.
172. 188. 197. 201. 211. 216. 231.
236. 244. 256. 264. 266. 269. 272.
274. 283. 288. 296. 306. 323. 328.
358. 375. 475. 524.
- — —: megjelenése. 218. 540.
545.
- — —: Rochefoucauld maximái.
14. 267. 476. 486.
- — —: Sallustius ford. 45. 92.
- — —: Schiller: Ueber die aesth.
Bildung. 373.
- — —: Shakspeare: Hamlet. 265.
267.
- — —: Sterne: Yorick és Eliza. 57.
113. 162. 168—171. 266. 275. 318.
323. 328. 358. 361.

- Kazinczy Ferenc fordításai: Wieland :
 A képszobor. 14. 113. 146. 161. 198.
 267. 362. 476. 554.
 — — — —: Bölcsök köve. 14. 113.
 146. 161. 198. 218. 267.
 — — — —: Salamandrin. 218. 305.
 328. 358. 362. 554.
 — — — —: Adelung ellen. 373. 386.
 388.
 — —: összes fordításainak kiadása.
 14. 112—114. 241. 296. 358. 359.
 467. 476. 554.*
- Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia.
 152. 189. 270. 273. 361. 449. 474.
 — — arczképe (Dónát J.-tól). 16. 189.
 267. 297.
 — —: Gyermekai: Antonin. 190. 347.
 — — —: Emil. 188. 190. 196. 219.
 223. 271. 275. 347.
 — — —: Eugenie. 1. 17. 32. 60. 188.
 190. 234. 505.
 — — — —: arczképe (Dónát J.-tól).
 16. 189.
 — — —: Thalie. 190. 505.
- Kazinczy Honoria I. *Karner* Lászlóné
 czímmel.
- Kazinczy István. 40. 155. 156.
 Kazinczy Miklós. 53. 115. 124. 159.
 Kazinczy Péter (K. Ferencz nagy-
 bátyja). 126.
 Káldi György. 402.
 Kállay András. 293.
 Kálmán Farkas. 533.
 Kámánházy László. 539.
 Károlyi György gr. 176. 534.
 Károlyi István gr. 176. 534.
 Károlyi József gr. 534.
 Károlyi József gr.-né Waldstein Erzsé-
 bet. 534.
 Károlyi Lajos gr. 176. 534.
Kárpit. 341.
Kecs. 225.
 Kecskeméti János. 148. 157. 533.
 Keglevics József gr. 253. 278.
Kegy. 92.
Kegyelet. 130.
 Kenderessy Mihály. 87. 405. 439. 482.
- Kenderessy Mihály arczképe. 317.
 Kerekes Ábel. 289. 497. 547.
 — —: Historiái darabok és apró-
 ságok. 497. 567.*
 Kerekes Ferenc. 405. 443. 458. 485.
 — —: Virgilius Georgicon ford. és
 ez iránti jelentése. 405. 442. 458.
 492. 558—564. 566.
 Kéler Sámuel. 55.
 Kéler Sámuelné. 101. 530.
Kényelem. 62. 72. 218.
 Képes Sámuel. 404.
Képzelmész. 323. 336. 339. 353. 359.
 Kézý Mózes. 259. 302. 333. 376. 378.
 386. 390.
 Khevenhiller: Conterfet Kupferstich.
 414. 564.
 Kigyósi János. 408.
 Kigyósi Mihályné Benk Klára. 408.
 Kilián. 282. 354. 551.
 Kis János. 55. 66. 101. 229. 299. 372.
 402. 443. 454. 467. 481.
 — —: versei. 3. 519.
 — — —: Soprony tájékához. 230.
 — — —: A magyar nemesség dicső-
 sége. 568.
 — — —: Ifjúság barátja. 102. 230.
 530.*
 — — —: Distichonai. 230. 519. 541.
 — — —: Poétai feltétel. 519.
 — — —: Lillimhez. 519.
 — — —: A vallástalanságról... 375.
 555.
 Kis János gyermekei: Lajos. 102. 300.
 454.
 — — —: versei. 456.
 — — —: János. 102. 300.
 Kisfaludy Károly. 454.
 Kisfaludy Sándor. 11. 18. 19. 35. 47.
 66. 86. 100. 120. 271. 273. 307.
 322. 337. 348. 354. 358. 400. 402.
 454. 516. 520. 521. 550.
 — — l. a *Mondolat*. czíme alatt is.
 — —: Hunyadi János. 88. 115. 147.
 162. 218. 267. 274. 396. 475. 531.
 — —: tervezett hírlapja. 14.
 Kiss Imre. 2. 280. 411.

- Kisling (Kiesling, Kitzling) Lipót. 32. 526.
 Klinger. 446.
 Klobusiczky Péter. 150.
 Klopstock. 65. 69. 151. 481. 544.
 — l. a *Kazinczy F. fordításai* között is.
 Koburg hg. 179.
 Koháry gr. 179.
 Kolbe. 9. 12.
 Komáromy István. 256. 385.
 Komáromy Lajosné. 36.
Komoly. 43.
 Kondé József Benedek. 273. 274. 320. 531. 551.
 Konopasek. 177. 182.
 Kopp Károly. 35. 105. 346. 553.
Kor. 50. 164.
 Korabinsky : Lexicon. 413.
Korány. 147. 460.
 Kossuth András. 76. 249. 544.
 Koszta. 317.
 Kotzebue. 241. 322. 550.
 — l. *Kazinczy F. fordításai* között is.
 — — : Benyovszki. 322.
Kotyor. 341.
 Kovachich M. Gy. 350.
 Kovács József elegiája Cseh-Szombathy Józsefről. 542.
 Kováts József. 414.
 Kozma Gergely. 395.
 Kölcsey Ferencz. 3. 8. 56. 67. 73. 74. 98. 115. 121. 122. 124. 144. 145. 149. 158. 171. 197. 205. 216. 220. 227. 269. 272. 288. 318. 347. 356. 378. 396. 407. 414.
 — — : Berzsenyi D. bírálata. 13.
 — — : Csokonai Vitéz M. bírálata. 13. 88. 265. 289. 305. 547.
Könny. 154.
 Kövy Sándor. 2. 345.
 Krafft József. 32. 526.*
 Krafft Péter. 526.
 Kreutzinger. 35. 38.
 — l. *Kazinczy F. arcképei* címmel is.
 Kriebel János. 344. 365. 375. 552.*
 Kulcsár István. 4. 14. 47. 50. 54. 56. 62. 72. 115. 153. 199. 208. 237. 274. 283. 348. 354. 402. 520. 553.
 — l. *Hazai* és Külföldi Tudósítások címmel is.
 Kunics Ferencz. 402. 453.
 Kürthy Pál. 516.
Labancz. 162. 192. 200.
 La Coste. 68. 245. 277. 300. 331. 528.
 Laczka János : Bessenyey Gy. élet-rajza. 48. 75. 298.
 Laffert Antal b. 35.
Lagymatag. 341.
 Lajos (XVIII. —) fr. király. 95.
 Lakos János b. : Szekfalvy. 103. 230. 299. 372. 455. 531.
 Lampi. 526.
 Landon : Kunst-Annalen. 332.
 Lassgalner. 243. 268.
 Lányi József. 177. 534.
 Lessing. 12. 65. 241. 264. 310. 461. 481.
 — l. *Kazinczy F. fordításai* között is.
Lég. 170. 388. 389. 411. 558.
Lény. 168. 341.
 Lichtenstein Károly hg. 35.
 Liedemann Bernát. 236.
 Liliom kertecske. 527.
 Liliomok völgye... 50. 527.
 Liszkay Sámuel. 156.
 Literatur-Zeitung l. *Wiener Allg. Lit.-Z.*
 Livius. 20.
 Lochbichler. 162. 174. 534.
 Logau. 65. 461.
 Lónyay Gábor. 233. 235. 238. 239. 250. 251. 341.
 Loyan k. a. (Kazinczy F. gyermekeinek nevelője). 26. 27. 32. 68. 448.
Löny. 341.
 Lőrincz László. 105.
 Lucretius. 12. 119. 164. 186. 285. 335.
 Lunnitzer János György. 283. 545.
Magány. 460.
 Magyar Hirmondó. 528.
 Magyar Kurir. 525. 527. 531. 535. 536. 539. 551. 554. 559. 566.
 Magyar Plutarch. 533.

- Majláth J. Ungr. Sagen u. Märchen. 45.
- Major József. 148. 259. 398. 404. 410. 438.
- Manilius. 118.
- Mannsfeld. 76. 277.
- Marchand. 528.
- Marczibány István. 257.
- Margarét Pál. 310.
- Martialis. 337.
- Matthisson. 322. 462.
- —: Erinnerung. 248. 254.
- Maurer Hubert. 30. 32. 253. 275. 278. 300. 525.
- Mauksch Mihály. 243.
- Mayerfy Ferencz. 227. 541. 556.
- Máglya.* 12.
- Márton István. 2. 336. 402.
- Márton József. 2. 194. 212. 232. 402. 530. 536. 554.
- —: Lexicon. 172. 196. 218. 427. 453.
- Meder.* 5.
- Mednyánszky Milton b. 185. 186. 195.
- Mengs. 298. 338.
- Meskó b.-né. 444. 548.
- Mezengy.* 62. 72. 152.
- Méhul István Miklós. 181. 535.*
- Miháلكovics József. 19. 35. 315. 402.
- Mitterpacher Lajos. 339.
- Molière. 335.
- L. *Kazinczy* F. fordításai között is.
- Molnár (Szenczi —) Albert szótára. 395.
- —: zsoltár ford. 427.
- Molnár Borbála. 364. 480.
- Molnár János (sz. kanonok). 120. 531.
- Molnár János. 398. 404.
- Mondolat. 2. 18. 23. 121. 276. 304. 306. 331. 335. 400. 476.
- L. a *Felelet* czimmel is.
- Montaigne. 11.
- Moor Ferencz. 391.
- Mosoly.* 427.
- Murat. 302.
- Musée Napoleon. 17. 32.
- Müller könyvtáros. 172. 267. 330. 475.
- Nagy Benedek (Felsőbükki —). 92. 114. 153. 171. 268.
- Nagy Gábor. 1. 53. 67. 98. 124. 159. 167. 359. 368.
- Nagy Iván. 519. 520. 531. 534. 548.
- Nagy (Perecsényi —) László. 62. 402. 453. 534.
- Nagy Sámuel. 88. 244. 270. 286. 304. 317.
- Naláczy István. b. 307. 374. 439. 446. 448. 462.
- —: ford. Saphóból. 308. 551.
- —: ford. Matthissonból. 462. 567.
- Naláczy József. b. 439. 447. 462. 565.*
- Napione gr. 288. 303. 329.
- Napoleon. 25. 95. 106. 301.
- fia Napoleon. 30. 41.
- Nebelg.* 51. 225.
- Neidl János. 76.
- Nemthy Gábor. 162. 192.
- Nemtő. 43.
- Neugass. 278.
- Ney Mihály. 302. 548.
- Németh Aristipp. 102. 230. 299.
- Németh Lászlóné Asbóth M. 102. 230. 530.
- Niedermann János. 32. 526.
- Ninon l'Enclos. 185.
- Nitsch Pál. 301. 548.
- Nyelvújítás. 4. 8—13. 18. 19—24. 39. 47. 53. 54. 65. 66. 69. 74. 86. 93. 99. 116. 120. 122. 123. 129. 153—155. 158. 159. 162. 164. 165. 191. 204. 214—219. 220. 224. 240. 246. 248. 269. 274. 280. 303. 312. 330. 334—337. 363—365. 387—391. 418—426. 429. 460. 477—481. 486. 510. 520—525. 544. 548. 557. 569—576.
- Orczy István b. 77.
- Orczy József b. 77.
- Orczy László. 77.
- Orczy Lőrincz b. 77. 402.
- Orgyilk.* 218.
- Orpheus (Kazinczy F. folyóirata). 120. 203. 531.

- Ortály.* 152. 162. 213. 218.
Ótalom. 347.
 Otrokcsi Főris F. 402.
 Ovenus. 320.
 Ovidius. 20. 517.
 Óri Fülöp Gábor. 231. 232. 235. 238.
     250.
Összhang. 341.
 Pacuvius. 12.
 Palladio. 373. 376. 379. 390. 479.
Pamlag. 11.
 Papinius. 118.
 Pataky Mózes. 51. 188. 494.
 — — arczképe. 46.
 — — halálára. 206.
     I. *Döbrentei* Gábor *versei* között is.
 Patay István. 368.
 Paulus Henrik. 232. 238. 542.*
 Pál (I. —) czár. 527.
 Pánczél Dániel. 195.
 Pápay Sámuel. 18. 19. 35. 38. 54. 55.
     100. 271. 272. 402. 522. 526. 575.
 — — — : A magyar literatura esmé-
     rete. 225. 521.
 Páriz-Pápay szótára. 395. 402. 417.
Párhív. 152. 162.
 Pászthory Sándor. 193.
 — — — arczképe. 2. 477.
 Pázmány Péter nyelve. 69.
 Pethe Ferencz. 120. 122. 183. 212.
     218. 237. 312. 322. 336. 339. 349.
     353. 357. 359. 369. 381. 392. 402.
     428. 443. 514. 551. 552.*
     I. *Fazekas* M.: *Ludas* Matyi cím-
     mel is.
 Pethő Jakab. 257. 544.*
 Petronius. 119.
 Péchy Imre. 94. 233. 252.
 Péczeli József. 269. 274.
 — — : Young ford. 274.
Példány. 358.
 Pfanschmidt. 326.
 Pfeffel mellszobra. 526.
 Phaedrus. 164. 353.
Pilinga. 341.
Pillantyá. 341.
 Plautus. 118. 119. 164. 285. 335.
 Plinius. 186. 226. 301. 304.
 Podkoniczky. 283. 324.
 Pólya Ferencz. 398. 399. 403. 410.
 Pongrácz János. 255. 330. 334. 338.
     385. 491.
 Ponori Thewrewk József. 43.
 Pooos András. 378.
 Pósané. 481.
 Potter Pál. 313. 551.*
 Pölitz. 393.
 Prixner. 522.
 Prónay László b. 363.
     — — arczképe. 363.
 Prónay Sándor b. 363. 516. 577.
 Prónay Simon b. 19. 35. 189.
 Prónay Simon b.-né Hirgeist Anna.
     189. 267. 348. 361. 449.
 Propertius. 119. 164. 285. 335. 389.
 Pyber Benedek. 526.
 Quintilianus. 86. 117. 252. 285. 429.
 Radvánszky Teréz. 190. 299. 385.
     — — leánya (Telekiné). 299.
Ragály. 452.
 Ragályi Ábrahám. 250. 310.
 Rajner főhg. 344. 384.
 Ramdohr Vilmos. 332. 552.
 Raphael Santi. 32. 278. 355.
 Ráday Gedeon gr. levelei. 115. 153.
     172. 485.
 Ráday Pál gr. 5. 19. 35. 126. 285.
 Rájnis József. 65. 273. 274. 387.
     — — : Georgikon ford. 274. 320. 406.
     492. 562.
 Regnard. 118.
Rény. 5. 220. 411. 440. 558.
 Révai Miklós. 11. 23. 24. 65. 212.
     225. 258. 274. 304. 340. 356. 387.
     389. 402. 451. 453.
     — — arczképe. 162. 174. 574. 575.
     — — : műveinek kiadása. 57. 76. 162.
     173.
     — — : Antiquitates. 66. 185.
     — — : Grammatika. 66. 185.

- Révai Miklós: Iliasz ford. 304.
 Rhédey Ferencz fejedelem. 382.
 Rhédey József. 502.
 Rhédey Lajos gr. 45.
 Rhode J. G.: Ossian ford. 15. 16. 27.
 524.
 Richelieu. 251.
 Rollin. 183.
 Rolly József. 282.
 Rom. 122. 532.* 533.
 Ronsard. 116.
 Rossy gr. 34.
 Rostopchín Fedor Vasziljevics. 59.
 527.*
 Rousseau. 186. 304.
 Rozgonyi József. 2. 238. 344. 365.
 410. 438.
 Rumy Károly György. 125. 147. 173.
 199. 236. 281. 351. 352. 386. 399.
 442. 466. 475.
 — — arczképe. 201.
 — — : Monumenta Hung. 127. 161.
 162. 192. 200. 211. 272. 285. 295.
 349. 368. 406. 532. 537.
 Ruszek József. 18. 100. 121. 146. 205.
 272. 282. 287. 296. 304. 335. 392.
 399. 402. 475. 522.
 Sallustius. 20.
 Sáfár Imre. 330. 482.
 Sághy Ferencz. 8. 15. 20. 65. 74.
 347. 348. 521. 553.
 Sándor orosz czár (I. —). 28. 527.
 Sándor István. 22. 212. 289. 402. 460.
 532.
 Sándor Mórícz gr. 185.
 Sárközy Albert. 514.
 Sárközy István. 16. 271. 295. 412. 514.
 Sárközy Pál. 412.
 Sárvári Pál. 12. 464. 496. 498.
 Schaumburg. 27. 98. 182. 194.
 Schedius Lajos. 11. 55. 165. 227.
 Scheller lexicona. 196.
 L. Kazinczy F. prózai művei kö-
 zött is.
 Schiller Fr. 210. 263. 322. 370. 429.
 — — : Kleine Schriften. 385. 491.
 Schönfeld János Ferdinánd. 28. 525.*
 Schwartner Márton. 3. 237. 283. 328.
 354. 390.
 Sebje (a víz —). 12.
 Sebők Sámuel. 148. 533.*
 Segítő (szerk. Ragályi Tamás). 203.
 Seneca. 125. 442.
 Sennyey János b. 127. 532.
 Serge. 341.
 Seyfried Ignác. 181. 535.*
 Selye. 341. 450. 485. 502.
 Shakspeare. 186. 263. 371.
 L. Kazinczy F. fordításai között is.
 Siheder. 315.
 Sípós József: Ó és új magyar. 153.
 162. 191. 195. 199. 218. 220. 267.
 318. 330. 362. 475. 487. 511. 514.
 515. 533. 540. 551.
 Sípós Pál. 48. 76. 84. 88. 123. 152.
 205. 234. 254. 268. 307. 439. 446.
 482. 505.
 — — segíti Kazinczyt. 85. 243. 268.
 — — : Trigonometriai táblák. 85.
 — — : Hímfyre. 447. 505.
 — — : Theologiai caputok. 447. 483.
 Siskovics József. 62. 72. 153. 268.
 Siskovics Pál. 62. 153. 236.
 Solymosi. 85.
 Somogyi Gedeon. 20. 74. 92. 93. 121.
 127. 145. 158. 171. 210. 272. 275.
 297. 304. 335. 363. 387. 389. 400.
 414. 481. 487. 503. 522. 549. 550.
 L. Mondolat címmel is.
 Soos Pál. 72. 100.
 Sperl Ferencz. 529.
 Spinoza. 494.
 Spissich János arczképe. 47. 76. 295.
 297. 414.
 Stachelberg képtára. 477.
 Staël-Holstein Anna Lujza b.-nő. 178.
 263. 535.
 Stark József Ágost. 32. 526.*
 Stipsics Alajos. 198. 323. 328. 358.
 537.*
 Sutyó. 315.
 Szabó András. 1. 286. 402.
 Szabó István. 409.

- Szabó János. 68. 245. 277. 300. 331.
 Szabó (K.-Vágási —) János. 293.
 Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár. 527.
 Szabó László. 410.
 Szacsuvay Sándor. 88. 241. 347.
 — —: recensioja az Erdélyi Múzeumról. 241. 317.
 Szakács (Zilahi —) Péter. 398. 399. 405.
 Szathmári Paksí Dániel. 85. 194. 232. 235. 239. 250. 529. 536. 542.
 Szathmáry József. 231. 235.
Száguld. 197.
Számítalan (legionem militare denotans). 359.
Szápoly. 341.
 Szegedy (Ignác?). 516.
 Székér Joachim. 205. 287. 538.
 Szemere György. 338. 392.
 Szemere István. 32. 94. 103. 228. 310. 344. 384. 429. 525.
 Szemere László. 338.
 Szemere Pál. 3. 5. 9. 13. 42. 50. 56. 64. 66. 72. 75. 88. 92. 98. 121. 122. 124. 126. 144. 145. 146. 158. 171. 191. 197. 202. 205. 208. 212. 218. 225. 242. 249. 265. 269. 272. 288. 303. 315. 318. 323. 329. 340. 347. 356. 373. 377. 392. 396. 401. 407. 411. 414. 427. 439. 449. 453. 459. 462. 475. 479. 484. 502. 521.
 — —: Beregszászi Nagy P. ellen. 65. 66. 72. 92. 122. 145. 202. 212. 225. 266.
 — —: A reményhez. 21. 525.
 — —: A nyelvújítás szótára. 392. 402. 407. 427. 440. 453.
 — —: Titkos vidék. 265. 569.
 — —: Emlékezet. 569.
 — —: »A gyermek semmikért repte...« 319.
 — —: levele Helmezy Mihályhoz. 534.
 Szemere Pálné Szemere Krisztina. 15. 92. 122. 412. 428. 462.
 Szentgyörgyi József. 49. 53. 57. 67. 69. 99. 124. 145. 158. 165. 198. 214. 220. 223. 233. 284. 359. 369. 533. 536.
 — —: Jegyzetei Yorick és Eliza levelei fordítására. 168—171. 191. 217.
 Szentmiklóssy Alajos. 37. 56. 73. 121. 197. 205. 306. 323. 328. 334. 347. 358. 393. 501. 539.
 — —: Mesei. 207. 539.
 — —: Sallustius ford. 91. 115.
 Szepessy Ignác b. 175. 401. 441. 445.
 Szeremlei Dániel. 85.
 Szerencséné. I. *Radvánszky* Teréz címmel.
Szerény. 5.
Szeszély. 62. 72.
 Széchenyi Ferencz gr. 351. 353. 417. 554.
 Székely Sándor (Aranyosrákosi —). 87. 396. 529.
 Szilassy József. 226. 555.
 Szilágyi Ferencz. 255.
Szilos, szilalmas. 62. 72. 218.
 Szily Kálmán. 532.
 Szimyei József. 528. 530. 545. 553. 558. 565.
 Szirmay Antal: Nofitia Comit. Zempl. 344. 365.
 Szirmay Antal (Vékei —). 128. 345.
 Szirmay Antal gr. 182.
 Szirmay Ádám. 282.
 Szirmay János. 127. 282.
 Szirmay Mihály. 344. 365.
 Szirmay Mihályné Szulyovszky Teréz. 196. 278.
Szívárcány. 130.
 Szók (összetett latin —). 116.
 Szombathy (Cseh —) Dániel (id. —). 543.
 Szombathy (Cseh —) Dániel. 101. 530.*
 Szombathy (Cseh —) István. 543.
 Szombathy János. 345. 365.
 Szombathy (Cseh —) János. 543.
 Szombathy (Cseh —) József dr. 101. 224. 281. 530.
 — —: Cseh-Szombathy J. úr sírhalmá. 233. 542. 543.

- Szombathy (Cseh —) József dr. arczképe. 542.
- Szombathy Sámuel orvos. 542. 543.
- Szögyény Ferencz. 72. 100.
- Szögyény Zsigmond. 72. 185. 530. 536.
- Sztáray Albert gr. 103. 159. 180. 193. 194. 531.*
- Sztáray Albert gr.-né Károlyi Francziska. 179. 535.
- Sztáray Pülöp gr. 178.
- Sztrókay Antal. 101. 452.
- Szűcs Dániel. 25. 160. 366.
- Szűcs János. 219.
- Tacitus.** 20. 186.
- Takács József. 5. 8. 12. 15. 18. 19. 35. 47. 65. 72. 100. 121. 210. 271. 273. 276. 487. 520. 522. 523.
- Talleyrand. 37. 525.
- Tallian Antal. 516.
- Tanárky János: Biographiák. 315.
- Tancsics Ignác. 37. 110. 159. 531.
- Tasso. 160. 203.
- Tatay János. 318.
- Társaság (Tudós —). 242. 248. 272. 275. 280. 323. 481. 543.
- Teleki Ádám gr.: Cid. ford. 440. 453. 509.
- Teleki József gr. 6. 45.
- — arczképe. 554.
- Teleki József gr. (ifj. —). 295. 309. 395. 396. 551.
- Teleki Lajos gr. 309. 551.
- Teleki László gr. 18. 350. 361. 417. 418. 475. 485. 516. 520. 533. 567. 577.
- — —: Esdeklések. 418. 564.
- Teleki László gr.-né. 190.
- Teleki Sámuel gr. 28. 41. 149.
- Terem.* 288. 304. 395. 485.
- Terentius. 119. 285. 335.
- Termajándi.* 129.
- Tholdy Ádám gr. 151.
- Tholdy Ádám gr.-né Illosvai Krisztina. 151.
- Tibullus. 20. 335.
- Tichy Ferencz. 36. 110. 526.
- Tollius Jac. Epist. itin. 13. 221. *Tom.* 172. 213.
- Tomka Dániel. 466.
- Tomsics István. 97.
- Tóth Ferencz. 336.
- Tökelmény.* 168.
- Török József gr. (Kazinczy F. sógora). 67.
- Töser, tözsér.* 13.
- Trattner (id. —) arczképe. 267.
- Trattner János. T. 14. 26. 38. 67. 72. 107. 112. 146. 153. 296. 317. 361.
- Trippel szobrász. 526.
- Tudományos Gyűjtemény. 548. 552.
- Tugendbund (Tugend-Verein). 445.
- Tulsiczky András. 344. 365.
- Türelmetlenség.* 341.
- Türköztetni* (magát —). 265.
- Ujházy Samu. 314.
- Ungvárnémeti Tóth László. 225. 341. 375. 407. 471. 484. 501. 507. 540. 555.
- —: Epigrammái: Köleseyhez és Szemeréhez; — Helmeceihez. 227.
- —: A gigászok. 227. 260—262.
- —: Révai és Kazinczy. 555.
- —: Kazinczyhoz. 555.
- —: Rozgonyihoz. 227.
- —: Epistolája Cziinke Ferenczhez. 572—576.
- —: verseinek ismertetése Horvát Istvántól. 540.
- Unwerth gr. 322. 337. 348. 355.
- Úr.* 22.
- Vadnay (Lajos?). 466.
- Van Dyck. 17. 32. 298. 338. 346. 553.
- Van Huysum. 346. 553.
- Vandza Mihály. 212. 392. 402. 453. 460.
- Vargyas. 532.
- Varjas János. 364. 480.
- Varro. 12. 116. 117.
- Vater: Allg. Grammatik. 144.
- Vay Ábrahám. 4. 31. 209. 297. 414. 525.

- Vay Ábrahámné Kazinczy Zsófia arczképe. 297.
- Vay József. 37. 56. 73. 126. 232. 233. 238. 239. 246. 250. 334.
- Vay Miklós b. 4. 19. 35. 49. 53. 57. 69. 99. 115. 125. 190. 193. 309. 414. 466.
- Vay Miklós b.-né. 190. 245. 300. 331. 414.
- Vályi Nagy Ferencz. 56. 85. 121. 148. 255. 260. 266. 345. 362. 378. 484.
- — : Iliasz ford. 122. 205. 330. 359. 378.
- Vándor. 50.
- Verseghy Ferencz. 24. 65. 66. 212. 387. 402. 460. 521. 575.
- — : Grammatika. 66. 453.
- — : Tiszta magyarság. 66. 453.
- — : ritkább szavai. 213.
- — : Kaczajfalvy Á. 453.
- — : Spanyol történetek. 453.
- Védencz. 152. 162. 534.
- Vész. 13.
- Vida László. 19. 35. 72. 92. 147. 268. 473. 553.
- Vigas. 401. 450.
- Vignola. 373. 479.
- Vihar. 288. 304. 553.
- Vilmos porosz király. 29. 30.
- Virág Benedek. 65. 147. 273. 315. 320. 328. 330. 353. 356. 402. 443. 481. 531.
- — arczképe. 153. 162.
- — : Horatius ford. I. *Horatius* levelei czímmel.
- Virány. 452.
- Virgilius. 12. 20. 164. 166. 171. 285. 335. 406.
- — : Georgicon. I. *Kerekes* Ferencz czímmel.
- Vitéz János. 38. 120. 355.
- Vitkovics Mihály. 1. 35. 72. 121. 197. 208. 275. 328. 358. 402. 521. 532. 534.
- — : Mesék. 115. 328. 349. 531.
- — : Epigrammok. 328. 349. 515.
- — : HorvátIstvánhoz. 330. 552. 568.
- Vitkovics Mihály : Kováts Mihály dr.-hoz. 515. 577.
- Vízi plebanus. 394.
- Voltaire. 160. 172. 304. 347.
- Vonal. 198. 460.
- Voss J. H. 65. 443. 467. 481.
- Wagner Ferencz. 122. 402. 441. 532. 553.
- Waldstein gr.-né. 176.
- Waldstein Albert gr. 176.
- Waldstein Josephin gr.-nő. 178.
- Weber Simon. 530.
- Weinmüller (Weinmiller) C. F. C. 30. 525.*
- Wenzel. 527.
- Wesselényi József b.-né. 462.
- Wesselényi Miklós b. (id. —). 347. 361.
- — arczképe. 361.
- Wesselényi Miklós b. (ifj. —) 47. 51. 86. 126. 146. 188. 244. 270. 286. 294. 299. 316. 345. 360. 396. 448. 462. 471. 504. 506.
- — arczképe. 47. 76. 299. 317.
- Wesselényi Miklósné Cserey Helena. 396. 448. 471. 506.
- Wécsey Ferencz b. 104.
- Wécsey Miklós b. (id. —). 1. 67. 77. 150. 334. 519.
- Wécsey Miklós b. (ifj. —). 182.
- Wieland. 12. 65. 151. 160. 241. 304. 379. 443. 501. 544.
- — : levelei. 231. 242. 247. 254. 266. 300. 491. 542.
- — : Adelung ellen I. *Kazinczy F. fordításai* között.
- Wiener Allg. Literatur-Zeitung. 85. 385. 529. 556. 567.
- Winkelmann. 243. 331. 332.
- Withbread. 70.
- Wurzbach bibl. műve. 525. 526. 535.
- Xenophon. 240.
- Zauner Ferencz. 32. 525.
- Zeyk Miklós. 307.
- Zilay. 173.

- Zollikofer György Joachim. 232. 238. 74. 115. 201. 216. 236. 256. 265.
542.* 272. 330. 349.
- Zrinyi György (a költő atyja) arczképe. Zrinyi Miklós gr.: régies szavai. 197.
414. 564. 198.
- Zrinyi Miklós gr. (a szigetvári hős) Zsoldos dr. 145. 171.
arczképe. 297. 412. 564. Zsombory József. 204. 242. 248. 256.
- Zrinyi Miklós gr. (a költő) 13. 221. 266. 269. 280. 305. 307. 340. 354.
392. 402. 415. 453. 362. 381. 385. 388. 394. 411. 463.
- — arczképe. 202. 297. 412. 464. 480. 487.
- —: Ne bántsd a magyart. 163. — —: értekezése. 242. 247. 272. 275.
201. 216. 256. 272. 330. 288. 302. 322. 329. 340. 356. 364.
- —: műveinek kiadása. 3. 57. 72. 464. 480. 481. 533. 538. 548.

TARTALOM.

	Lap
2933. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, Oct. 23d. 1814.	1 (519)*
2934. Kazinczy — Ajtay Sámuelnek. Széphalom, Martius 4d. 1815. ...	2 (519)
2935. Kazinczy — Kulcsár Istvánnak. Széphalom, Julius elsőjén [1815.]	4 (519)
2936. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 3dik Jul. 1815.	6
2937. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Cseke, Julius ödikén 1815. ...	8 (519)
2938. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom Júl. 9d. 1815. ...	14
2939. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom Júl. 9d. 1815.	16 (520)
2940. Kazinczy Takács Józsefnek. Széphalom Júl. 10d. 1815.	19 (520)
2941. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. S. Újhely, Julius 10d. 1815.	24 (525)
2942. Szűcs Dániel — Kazinczynak. Kálló. 10. Jul. 1815.	25
2943. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Júl. 13d. 1815.	26 (525)
2944. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Júl. 15d. 1815.	37
2945. Kazinczy — Beregszászi Pálnak. Széphalom Júl. 15d. 1815. ...	38 (526)
2946. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón Julius 20án 1815.	40
2947. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, júl. 20. táján 1815. ...	42
2948. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. S. A. Ujhelyről, 1815 [?] júl. 23.	43 (527)
2949. Gr. Dessewffy Józsefné — Kazinczynak. Szent Mihály, le 28. de Juillet, 1815.	45
2950. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Dédácson, Hunyad Várme- gyében Júl. 30d. 1815.	46
2951. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Julius 31én 1815.	49 (527)
2952. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, aug. 4d. 1815.	50 (527)
2953. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Kolosvárt, Aug. 4kén 1815.	51
2954. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom Aug. 6d. 1815.	53
2955. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom Aug. 6d. 1815. ...	56 (527)
2956. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Aug. 7d. 1815.	58 (527)
2957. Helmeczy Mihály — Kazinczynak. Pest. Aug. 7dikén 1815.	62 (527)
2958. Kazinczy — Hering Ignácznak. Aug. 7d. 1815.	63 (527)

*) A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.¹

	Lap
2959. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, aug. 9d. 1815.	64 (528)
2960. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, 1815. aug. 10.	66 (528)
2961. Nagy Gábor — Kazinczynak. Debreczenben Aug. 10n. 1815. ...	67 (528)
2962. Kazinczy — Szabó Jánosnak. Széphalom Aug. 12d. 1815.	68 (528)
2963. Kassai József — Kazinczynak. Szerents 1815. 13. Aug.	70 (528)
2964. Kazinczy — Helmecezy Mihálynak. Széphalom Aug. 15d. 1815.	71 (529)
2965. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Aug. 15d. 1815.	74 (529)
2966. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 15a. Aug. 1815.	84 (529)
2967. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Dédács. Aug. 16d. 1815.	86 (529)
2968. Helmecezy Mihály — Kazinczynak. Pest, Aug. 19kén 815.	91
2969. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, aug. 21d. 1815.	92
2970. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihályt 21. August. 1815.	93 (530)
2971. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Aug. 23d. 1815.	95
2972. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom Aug. 23d. 1815.	98 (530)
2973. Kis János — Kazinczynak. Sopr. Aug. 23dikán, 1815.	101 (530)
2974. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Augustus 25dikén Sz. Mi- hályon, 1815.	103 (531)
2975. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron Aug. 25kén 1815.	107
2976. Tancsics Ignác — Kazinczynak. Nagy-Mihály d. 27ten August 815.	110 (531)
2977. Kazinczy — Helmecezy Mihálynak. Széphalom, Aug. 28d. 1815.	112 (531)
2978. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Cseke. August. 28-dik. 1815.	115
2979. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Aug. 29d. 1815.	120 (531)
2980. Kazinczy — Bölöni Farkas Sándornak. Széphalom, Aug. 29d. [1815.]	123
2981. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Aug. 29d. 1815.	124
2982. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, aug. 29. 1815.	125 (532)
2983. Kazinczy — Zemplénmegyéhez. Újhelyt August. 30d. 1815. ...	128
2984. Gyarmathy Sámuel — Kazinczynak. (K. és h. n.)	129 (532)
2985. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Surány, Septemb. 1. 1815.	144
2986. Szemere Pál — Kazinczynak. Surány, szeptember 2. 1815.	145 (532)
2987. Kazinczy — Helmecezy Mihálynak. Széphalom Sept. 5d. 1815.	146
2988. György József — Kazinczynak. Sz. Némethi 1815. Sept. 8dikán	147 (533)
2989. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Dédács Szept. 9d. 1815.	150 (533)
2990. Helmecezy Mihály — Kazinczynak. Pest 7ber 9kén 815.	152 (533)
2991. Beregszászi Pál — Kazinczynak. Pesten, sept. 9-ik, 1815.	154
2992. Kazinczy és Fodor László — a sátoralja-újhelyi ref. ecclesiái gyülekezetnek. S. A. Újhely Sept. 11dikén 1815.	155
2993. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Sept. 15d. 1815.	158 (533)
2994. Tancsics Ignác — Kazinczynak. Nagy-Mihály d. 15ten Sept. 815.	159
2995. Szűcs Dániel — Kazinczynak. Petneháza 17a Sept. 815.	160
2996. Kazinczy — Helmecezy Mihálynak. Széphalom Sept. 18d. 1815.	161 (534)
2997. Kazinczy — Beregszászi Pálnak. Széphalom, September 18d. 1815.	163
2998. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, September- nek 18án 1815.	165

	Lap
2999. Kazinczy -- Helmeczy Mihálynak. September 21dikén 1815. ...	171 (534)
3000. Dókus László -- Kazinczynak. Ujhely Sept. 23d. 815. ...	173
3001. Kazinczy -- Horvát Istvánnak. Széphalom Sept. 24d. 1815. ...	173
3002. Gr. Dessewffy József -- Kazinczynak. A. Olyson September 24dikén 815. ...	174 (534)
3003. Kazinczy -- Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Sept. 25. 1815. ...	188
3004. Kazinczy -- Döbrentei Gábornak. Széphalom Sept. 25d. 1815. ...	191 (536)
3005. Kazinczy -- Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Sept. 26d. 1815. ...	193 (536)
3006. Kazinczy -- Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Sept. 29d. 1815. ...	196 (537)
3007. Kazinczy -- Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 1. Octob. 1815. ...	199 (537)
3008. Szemere Pál -- Kazinczynak. Lasztócz, október 1. 1815. ...	202
3009. Döbrentei Gábor -- Kazinczynak. Dédács, Októb. 2d. 1815. ...	203 (537)
3010. Vitkovics Mihály -- Kazinczynak. Pesten Octóber 10ikén 1815. ...	208 (539)
3011. Bölöni Farkas Sándor -- Kazinczynak. Kolozsvárt 1815. Octob. 10-kén ...	209
3012. Szemere Pál -- Kazinczynak. Lasztócz, október 14. 1815. ...	212 (540)
3013. Szentgyörgyi József -- Kazinczynak. Debretzenben, Október 15én 1815. ...	214
3014. Kazinczy -- Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Octob. 15d. 1815. ...	216 (540)
3015. Szűcs János -- Kazinczynak. (K. és h. n.) ...	219
3016. Kölcsey Ferencz -- Kazinczynak. Cseke, October 16dik. 1815. ...	220
3017. Kazinczy -- Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Oct. 20d. 1815. ...	223
3018. Szemere Pál -- Kazinczynak. Lasztócz, okt. 21. 1815. ...	225
3019. Ungvárnémeti Tóth László -- Kazinczynak. (Pest. 1815. -- October 21dik napján.) ...	225 (540)
3020. Szemere István -- Kazinczynak. Kis Azor d. 21a 8bris 1815. ...	228 (541)
3021. Kazinczy -- Kis Jánosnak. Széphalom, Octób. 22d. 1815. ...	229 (541)
3022. Kazinczy -- Sipos Pálnak. Széphalom, Oct. 22d. 1815. ...	234 (543)
3023. Kazinczy -- Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 22. Octob. 1815. ...	236
3024. Kazinczy -- Bölöni Farkas Sándornak. Széphalom Octób. 22d. 1815. ...	239 (543)
3025. Döbrentei Gábor -- Kazinczynak. Kolozsvár, Okt. 25d. 1815. ...	243 (543)
3026. Cserey Farkas -- Kazinczynak. Krasznán 26dik Octobr. 815. ...	244
3027. Szabó János -- Kazinczynak. Soltzán 26dik Octobr. 815. ...	245
3028. Kazinczy -- Döbrentei Gábornak. Széphalom Octób. 27d. 1815. ...	247 (543)
3029. Kazinczy -- Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Octób. 30. 1815. ...	250 (544)
3030. Sipos Pál -- Kazinczynak. Tordos, 31. Oct. 1815. ...	254
3031. Kazinczy -- Pongrácz Jánosnak [?] [K. és h. n.] ...	255
3032. Pethő Jakab -- Kazinczynak. Pesten November elsőjén, 1815. ...	257 (544)
3033. György József -- Kazinczynak. Ujhely 1815. Nov. 3d. ...	258
3034. Vályi Nagy Ferencz -- Kazinczynak. S. Patak Nov. 4d. 1815. ...	260
3035. Bölöni Farkas Sándor -- Kazinczynak. Kolozsvár 6d. Nov. 815. ...	263
3036. Kazinczy -- Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Novemb. 7d. 1815. ...	265 (545)
3037. Kazinczy -- Döbrentei Gábornak. Széphalom, Novemb. 7d. 1815. ...	268

	Lap
3038. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Novemb. 8d. 1815.	270
3039. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Novemb. 8d. 1815.	272 (545)
3040. Horváth János — Kazinczynak. Weszpr. Nov. 8dikán 815.	276
3041. Kazinczy — Szabó Jánosnak. Széphalom Nov. 9d. 1815.	277 (547)
3042. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 9. November 1815.	281 (547)
3043. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvár Nov. 10dikén 1815.	286 (547)
3044. Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak. Kolozsvárt. Novembr. 17-kén 1815.	290
3045. Szabó János és Kállay András — Kazinczynak. K. Vágás Die 19a 9bris 815.	293
3046. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 20dik Novembr. 1815.	294
3047. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom Nov. 23d. 1815.	295
3048. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Nov. 24d. 1815.	298 (547)
3049. Kis János — Kazinczynak. Soprony. November 25-dikén 1815.	299
3050. Szabó János — Kazinczynak. Soltzán 27dik Novembris 1815.	300 (548)
3051. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Novemb. 30. 1815.	302 (548)
3052. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla Dec. 3dik. 1815.	306 (549)
3053. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 3. xbr. 815.	307 (551)
3054. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 6dik Decembr. 815.	308 (551)
3055. Gr. Desseffy József — Kazinczynak. Kassán, 7d. Dec. 815.	309 (551)
3056. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, december 9. 1815.	315
3057. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvár Dec. 9d. 1815.	316 (551)
3058. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, december 10. 1815.	318
3059. Kondé József Benedek — Kazinczynak. Karván, 10d. xbr. 1815.	320 (551)
3060. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. [Dec. 11d. 1815.]	321 (551)
3061. Genersich János — Kazinczynak. Kesmark 12. dec. 815.	324 (552)
3062. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom Decemb. 13d. 1815.	327 (552)
3063. Kazinczy — Szabó Jánosnak. Széphalom Decemb. 13d. 1815.	331 (552)
3064. Kazinczy — Gr. Desseffy Józsefnek. Széphalom Decemb. 14d. 1815.	334
3065. Kazinczy — Pethe Ferencznek. Széphalom xbr. 14d. 1815.	339 (552)
3066. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, december 14. 1815.	340
3067. Lónyay Gábor — Kazinczynak. Deregyóbe d. 14. Decemb. 1815.	341
3068. Kazinczy — Szemere Istvánnak. d. 15ik December 1815.	344 (552)
3069. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. [K. és h. n.]	345 (553)
3070. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom xbr. 16d. 1815.	348 (553)
3071. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 16. xber. 1815.	352 (553)
3072. Kazinczy — Kölseý Ferencznek. Széphalom dec. 18d. 1815.	356 (554)
3073. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom Dec. 19d. 1815.	359
3074. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom Decemb. 21d. 1815.	360
3075. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom Decemb. 21d. 1815.	362
3076. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom Decemb. 21d. 1815.	363
3077. Kazinczy — Kriebel Jánosnak. Széphalom, Gegend von Tokaj, eine Stunde von Ujhely nördlich, den 21. Xbr. 1815.	365

	Lap
3078. Szűcs Dániel — Kazinczynak. Petneházán 21d. Decemb. 815. ...	366
3079. Nagy Gábor — Kazinczynak. Debreczenben Dec. 24n 815. ...	368 (555)
3080. Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak. Kolozsvár December 26-kán 1815. ...	369
3081. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom Dec. 28d. 1815. ...	372 (555)
3082. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Dec. 28d. 1815. ...	376
3083. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom dec. 29d. 1815. ...	378
3084. Kazinczy — Bercsenyi Dánielnek. Széphalom, Xbr. 29d. 1815. ...	379
3085. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 29dik. Dec. 815. ...	380 (556)
3086. Cserey Miklós — Kazinczynak. Háromszéken Illyefalván 30 Xbris 815. ...	382
3087. Szemere István — Kazinczynak. Kis Azor, 31-a Xbris 1815. ...	384
3088. Kazinczy — Gr. Desseffy Józsefnek. Széphalom, Jan. 6d. 1816. ...	385
3089. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den Jänner 6. 1816. ...	386 (556)
3090. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, Január 6dikán 1816. ...	392
3091. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvár Jan. 6d. 1816. ...	393
3092. Kazinczy — a sátoralja-újhelyi ref. egyháznak. Széphalom Január 7d. 1816. ...	397 (558)
3093. Kazinczy — Ruszek Józsefnek. Széphalom Január. 7d. 1816. ...	399
3094. Kazinczy — Balkay Pálnak. Széphalom, jan. 7-én 1816. ...	401 (558)
3095. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz. Jan. 7d. 1816. ...	401 (558)
3096. Polya Ferencz — Kazinczynak. S. A. Ujhelyben Januarius 7én. 1816. ...	403
3097. Dókus László — Kazinczynak. Ujhelyben Jan. 9d. 1816. ...	404
3098. Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Kolozsvárat, jan. 9-én 1816. ...	405
3099. Kazinczy — Kerekes Ferencznek. Széphalom. Januarius, 12dikén 1816. ...	405 (558)
3100. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz. Január 12d. 1816. ...	407
3101. Kazinczy — Fodor Lászlónak. Széphalom Január. 13d. 1816. ...	408
3102. Fodor László — Kazinczynak. Ujhely 13. Jan. 816. ...	410
3103. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Január. 15d. 1816. ...	411
3104. Sárközy István — Kazinczynak. N.-Bajom, 15. Jan. 1816. ...	412 (564)
3105. Gr. Teleki László — Kazinczynak. Pesten 16k. Jan. 1816. ...	418 (564)
3106. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, Január 17d. 1816. ...	427
3107. Gr. Desseffy József — Kazinczynak. Kassán, 20dik Jan. 816. ...	428 (565)
3108. Fodor László — Kazinczynak. Ujhely 20-a Jan. 1816. ...	438
3109. Kazinczy — Sipos Pálnak. [K. és h. n.] ...	439 (565)
3110. Szemere Pál — Kazinczynak. Sátor-Alja-Ujhely, Január. 22d. 1816. ...	439
3111. Kazinczy — B. Szepessy Ignácznak. Széphalom Jan. 23d. 1816. ...	441 (565)
3112. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 23. Jänner 1816. ...	442 (565)
3113. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 24a Jan. 1816. ...	446
3114. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Január 28d. 1816. ...	447 (566)

	Lap
3115. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, Jan. 29. 1816.	449
3116. Szemere Pál Kazinczynak. Lasztócz Jan. 30d. 1816.	453
3117. Kis János — Kazinczynak. Sopr. Febr. 2dikán 1816.	454
3118. Kerekes Ferencz — Kazinczynak. Bécs, Februarius 2d. 1816.	458 (566)
3119. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, Febr. 2d. 1816.	459
3120. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvár Febr. 3d. 1816.	461 (567)
3121. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 4dik Febr. 816.	464
3122. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 6. Februar 1816.	466
3123. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Febr. 7d. 1816.	467
3124. Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak. Kolozsvár, Febr. 7-kén 1816.	470
3125. Berzensyi Dániel — Kazinczynak. Mikla Febr. 8-dik 1816.	472
3126. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom Febr. 11d. 1816.	473 (567)
3127. Kazinczy — Kenderessy Mihálynak. Széphalom Febr. 11d. 1816.	482 (567)
3128. Kazinczy — Szemere Pálnak. Széphalom Febr. 12d. 1816.	484
3129. Kazinczy — Horváth Endrének. Széphalom Febr. 13-dikán, 1816.	486
3130. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassán, Febr. 13ikán. 1816.	491 (567)
3131. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. Pestről. Febr. 18dikán, 1816.	501 (569)
3132. Szemere Pál — Kazinczynak. Péczel Febr. 18d. 1816.	502
3133. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Febr. 21d. 1816.	504
3134. Kazinczy — Bölöni Farkas Sándornak. Széphalom Febr. 21d. 1816.	506
3135. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Febr. 25. 1816.	507
3136. Kazinczy — Ungvárnémeti Tóth Lászlónak. Febr. 25. 1816.	510
3137. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 29dik Febr. 816.	512
3138. Pethe Ferencz — Kazinczynak. [K. és h. n.]	514
3139. Sárközy István — Kazinczynak. [K. és h. n.]	514 (577)
Jegyzetek	519
Név- és tárgymutató	578

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Beregszászi Pál 2991.*
Berzsenyi Dániel. 3052. 3125.
Bölöni Farkas Sándor. 3011. 3035. 3044. 3080. 3124.
Cserey Farkas. 2936. 3026. 3046. 3054. 3085. 3121. 3137
Cserey Miklós. 2946. 2975. 3086.
Dessewffy József gr. 2941. 2970. 2974. 3002. 3055. 3107. 3130.
Dessewffy József gr-né. 2949.
Dókus László. 3000. 3097.
Döbrentei Gábor. 2950. 2967. 2989. 3009. 3025. 3043. 3057. 3091. 3120.
Fodor László. 3102. 3108.
Genersich János. 3061.
Gyarmathy Sámuel. 2984.
György József. 2988. 3033.
Helmecey Mihály. 2957. 2968. 2990.
Horváth János. 3040.
Kassai József. 2963.
Kazinczy — Ajtay Sámuelnek. 2934.
Kazinczy — Balkay Pálnak. 3094.
Kazinczy — Beregszászi Pálnak. 2945. 2997.
Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 3038. 3060. 3084.
Kazinczy — Bölöni Farkas Sándornak. 2980. 3024. 3134.
Kazinczy — Cserey Miklósnak 2956.
Kazinczy — Dessewffy József gr-nak. 2943. 2944. 2971. 3005. 3029. 3064.
3088. 3135.
Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 2965. 2979. 3004. 3028. 3037. 3048. 3051.
3082. 3103.
Kazinczy — Fodor Lászlónak. 3101.
Kazinczy — Gyulay Karolina gr-nőnek. 3003. 3114.

* A számok az illető levelek sorszámai.

- Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. 2938. 2964. 2977. 2987. 2996. 2999. 3006.
3036. 3062. 3070. 3075. 3126.
- Kazinczy — Hering Ignácznak. 2958.
- Kazinczy — Horvát Istvánnak. 3001.
- Kazinczy — Horváth Endrének. 3129.
- Kazinczy — Kenderessy Mihálynak. 3127.
- Kazinczy — Kerekes Ferencznek. 3099.
- Kazinczy — Kis Jánosnak. 3021. 3081. 3123.
- Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 2955. 3014. 3072. 3083.
- Kazinczy — Kriebel Jánosnak. 3077.
- Kazinczy — Kulcsár Istvánnak. 2935.
- Kazinczy — Nagy Gábornak. 2933. 2972. 3073.
- Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 3039.
- Kazinczy — Pethe Ferencznek. 3065.
- Kazinczy — Pongrácz Jánosnak. [?] 3031.
- Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek. 2948.
- Kazinczy — Prónay Sándor b-nak. 3076.
- Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. 2982. 3007. 3023. 3042. 3071. 3089.
3112. 3122.
- Kazinczy — Ruszek Józsefnek. 3093.
- Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 2939. 3047.
- Kazinczy — (a) sátoralja-újhelyi ref. egyháznak. 3092.
- Kazinczy (és Fodor László) — (a) sátoralja-újhelyi ref. egyháznak. 2992.
- Kazinczy — Sipos Pálnak. 3022. 3109.
- Kazinczy — Szabó Jánosnak. 2962. 3041. 3063.
- Kazinczy — Szemere Istvánnak. 3068.
- Kazinczy — Szemere Pálnak. 3128.
- Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 2954. 2981. 2993. 3017.
- Kazinczy — Szepessy Ignác b-nak. 3111.
- Kazinczy — Takács Józsefnek. 2940.
- Kazinczy — Ungvárnémeti Tóth Lászlónak. 3136.
- Kazinczy — Wesselényi Miklós b-nak. 3069. 3074. 3133.
- Kazinczy — Zemplén megyének. 2983.
- Kállay András (és Szabó János). 3045.
- Kenderessy Mihály. 3098.
- Kerekes Ferencz. 3118.
- Kis János. 2973. 3049. 3117.
- Kondé József Benedek. 3059.
- Kölcsey Ferencz. 2937. 2978. 2985. 3016.
- Lónyay Gábor. 3067.
- Nagy Gábor. 2961. 3079.
- Pethe Ferencz. 3138.
- Pethó Jakab. 3032.
- Pólya Ferencz. 3096.
- Sárközy István. 3104/3139.
- Sipos Pál. 2966. 3030. 3053. 3113.
- Szabó János. 3027. 3050.

Szabó János (és Kállay András). 3045.
Szemere István. 3020. 3087.
Szemere Pál. 2947. 2952. 2959. 2960. 2969. 2986. 3008. 3012. 3018. 3056. 3058.
3066. 3090. 3095. 3100. 3106. 3110. 3115. 3116. 3119. 3132.
Szentgyörgyi József. 2951. 2998. 3013.
Szűcs Dániel. 2942. 2995. 3078.
Szűcs János. 3015.
Tancsics Ignác. 2976. 2994.
Teleki László gr. 3105.
Ungvárnémeti Tóth László. 3019. 3131.
Vályi Nagy Ferencz. 3034.
Vitkovics Mihály. 3010.
Wesselényi Miklós b. 2953.
